

• MAGYAR TÖRTÉNETI • SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1914–1999

I.

OSIRIS

Az 1999-es év egyik legnagyobb könyvsikere Romsics Ignác *Magyarország története a XX. században* című munkája volt. A kiadót ez indította arra, hogy a szerzőt egy XX. századi magyar történeti szöveggyűjtemény összeállítására is felkérje. A két kötetes és kötetenként négy-négy fejezetből álló válogatás az 1914 és 2000 közötti időszak politikatörténetének minden fontos alapidokumentumát (törvények, kormányrendeletek, pártprogramok és párt-határozatok, magyar vonatkozású nemzetközi szerződések stb.) tartalmazza.

Emellett ízelítőt nyújt e viharos évszázad művelődés- és kultúrtörténetéből is. Az oktatásügy alakulása éppúgy nyomon követhető belőle, mint a század legfontosabb magyar folyóiratainak ideológiai beállítottsága. Mindezek mellett a nagyhatalmak Magyarországgal kapcsolatos elképzeléseinek és döntéseinek – magyar nyelven részben először olvasható – alapidokumentumai is helyet kaptak a válogatásban. Az összeállítás nemcsak a felvételi vagy érettségi előtt állók, illetve a vizsgára készülő egyetemisták és főiskolások számára nélkülözhetetlen, hanem tanáraik és mindazok számára is, akik az elmúlt évszázad történetét a források szintjén is meg szeretnék ismerni.

I–II. kötet ára 5200 Ft

ISBN 963 379 782 9 Ö

9 789633 797822

■ MAGYAR TÖRTÉNETI ■ SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1914–1999

I.

Szerkesztette
Romsics Ignác

Osiris Kiadó ■ Budapest, 2000

A dokumentumokat gyűjtötte
Nagy István és Romsics Ignác

A jegyzeteket írta és a kötetet szerkesztette
Romsics Ignác

■ Tartalom ■

■ I. MAGYARORSZÁG AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN ■ 1914–1918

1. Újsághír Ferenc Ferdinánd és felesége meggyilkolásáról	15
2. A közös minisztertanács jegyzőkönyve a Szerbiával szemben követendő politikáról (Részlet)	16
3. Az Osztrák–Magyar Monarchia jegyzéke Szerbiának	22
4. Szerbia válaszjegyzéke az Osztrák–Magyar Monarchiának	25
5. Ferenc József kiáltványa az Osztrák–Magyar Monarchia népeihez a Szerbia elleni hadba lépésről	27
6. Gróf Andrássy Gyula a központi hatalmak hadvezetésének hibáiról (Részlet)	29
7. Frano Supilo emigráns horvát politikus memoranduma a brit Külügyminisztériumnak egy délszláv állam létrehozásának a szükségességéről (Részlet)	31
8. Tomaš Masaryk emigráns cseh politikus memoranduma a brit Külügyminisztériumhoz egy független cseh és szlovák állam létrehozásának a szükségességéről (Részletek)	32
9. Az 1916. évi IX. törvény az árdrágító visszaélésekről	34
10. Az antanthatalmak és Románia együttműködési szerződése Románia hadba lépéséről	36
11. A brit Külügyminisztérium szakértőinek javaslata Közép- és Kelet-Európa háború utáni új rendjéről (Részletek)	38
12. A közös minisztertanács jegyzőkönyve a Monarchia hadicéljairól (Részlet)	42
13. Az 1917. évi II. törvény IV. Károly királyá avatásáról és megkoronázásáról	47
14. A <i>Huszedik Század</i> zsidókérdéssel kapcsolatos körkérdéseire adott válaszok szerkesztőségi összefoglalása	48
15. Wilson amerikai elnök kongresszusi üzenete a békekötés feltételeiről	50
16. A hadifoglyok levelezéseit ellenőrző bizottság egyik tagjának jelentése a lakosság hangulatáról	52
17. Az 1918. évi XVII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Részletek)	53
18. IV. Károly császári manifestuma Ausztria föderalizálásáról	58

■ II. AZ 1918–19-ES FORRADALMAK ■ ÉS AZ ELLENFORRADALOM

1. A Magyar Nemzeti Tanács programja	63
2. A Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozata a cseh–szlovák nemzet egységéről és a függetlenséghez való jogáról	65
3. A belgrádi katonai egyezmény	67
4. A Magyar Nemzeti Tanács „néphatározata” Magyarország népköztársasággá alakulásáról és a meghozandó néptörvényekről	69
5. Az 1918. évi I. néptörvény a választójogról	69
6. A gyulafehérvári román nemzetgyűlés határozata a románok lakta magyarországi területek és Románia egyesüléséről	70
7. Az 1918. évi II. néptörvény a sajtó szabadságáról	71
8. A Kommunisták Magyarországi Pártjának programja	72
9. Az 1918. évi V. néptörvény az önálló magyar külügyi igazgatásról	74
10. Az 1918. évi X. néptörvény a ruszin nemzet autonómiájáról	75
11. Vix alezredes jegyzéke Magyarország ideiglenes északi határáról	76
12. A Polgárszövetség programja	77
13. Az 1919. évi XVIII. néptörvény a földművelő nép földhöz juttatásáról (Részlet)	78
14. Gróf Bethlen István beszéde a Nemzeti Egyesülés Pártja megalakulásáról és céljairól	84
15. A békekonferencia döntése semleges zóna létesítéséről Románia és Magyarország között (Vix-jegyzék)	86
16. A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács kiáltványa a hatalom átvételéről és a proletárdiktatúra céljairól	88
17. A Forradalmi Kormányzótanács felhívása a nemzetközi proletariátushoz	90
18. A Forradalmi Kormányzótanács IX. számú rendelete az ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről	91
19. A Forradalmi Kormányzótanács XXIV. számú rendelete a nevelési és oktatási intézetek köztulajdonba vételéről	92
20. A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete a földbirtokok szocializálásáról	93
21. A Magyarországi Szocialista Párt, a Forradalmi Kormányzótanács, valamint a Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanács felhívása a proletárdiktatúra fegyveres védelmére (Részletek)	93
22. Szántó Béla hadügyi népbiztos visszaemlékezése a Vörös Hadsereg létrejöttére és ideológiai rétegződésére (Részlet)	96
23. A békekonferencia külügyminiszteri tanácsának jegyzőkönyve Magyarország leendő határaitól	97
24. A Forradalmi Kormányzótanács XLVIII. számú rendelete az ellenforradalmárok vagyonáról	103
25. Gróf Károlyi Gyula jegyzéke De Lobit tábornokhoz, a magyarországi francia haderő parancsnokához az aradi, illetve szegedi ideiglenes kormány megalakulásáról	103

26. A <i>Kassai Vörös Újság</i> cikke Eperjes visszafoglalásáról (Részlet)	104
27. Horthy Miklós hadügyminiszter rendelete a „Magyar nemzeti hadsereg” felállításáról (Részlet)	105
28. A szegedi ellenforradalmi kormány Hadügyminisztériumának feljegyzése a Duna melléki parasztfelkelésről (Részlet)	107
29. A Forradalmi Kormányzótanács határozata a visszafoglalt észak-magyarországi területek kiürítéséről	108
30. A Központi Munkástanács kiáltványa a Forradalmi Kormányzótanács lemondásáról és a szakszervezeti kormány megalakulásáról	109
31. Horthy Miklós fővezér utasítása a kommunistákkal szembeni erélyes fellépés és a „túlkapások” megakadályozása érdekében	110
32. A Keresztény Nemzeti Párt programja	111
33. Az Országos Kisgazda- és Földmíves Párt programja	114
34. Horthy Miklós fővezér Gellért téri beszéde	118
35. Az 5. 985/1919. M. E. számú kormányrendelet a választójogról	119
36. A kecskeméti államügyész jelentése a Héjjas-különítmény vérengzéséről (Részlet)	120

▪ III. A HORTHY-KORSZAK ▪ 1920–1944

1. Apponyi Albert szóbeli válasza a magyar béke delegációnak átadott békefeltételekre	125
2. Az 1920. évi I. törvény az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről	133
3. Az 1920. évi II. törvény Horthy Miklós kormányzóvá választásáról	137
4. A szövetséges és társult hatalmak válaszában kísérelve a magyar béke delegáció békefeltételekkel kapcsolatos észrevételére	138
5. A trianoni békeszerződés (Részletek)	140
6. Az 1920. évi XVII. törvény a kormányzói jogkör kiterjesztéséről	156
7. Az 1920. évi XXV. törvény a felsőoktatási intézményekbe való beiratkozás szabályairól (numerus clausus)	157
8. Az 1920. évi XXXVI. törvény a földbirtokok helyesebb megoszlásáról (Részletek)	158
9. Az 1921. évi III. törvény az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről	162
10. Az 1921. évi XLVII. törvény IV. Károly uralkodói jogainak és a Habsburgok trónörökösödési jogának megszüntetéséről	165
11. Összefoglaló kormányzati jelentés az ún. Bethlen–Peyer-paktumról	166
12. Az 1921. évi LIII. törvény a testnevelésről	167
13. Az 1922. évi 2200. M. E. számú rendelet a választójogról (Részletek)	169
14. A Keresztény-Keresztyén Kisgazda, Földmíves és Polgári Párt (Egységes Párt) programja	173
15. Vázsonyi Vilmos beszéde a Nemzeti Demokrata Párt célkitűzéseiről	176
16. A <i>Népszava</i> cikke a szociáldemokráciáról és az MSZDP programjáról	180

17. Horváth János cikke a magyar irodalmi ízlésről és a <i>Napkelet</i> feladatáról	182
18. A Keresztény Nemzeti Gazdasági Párt programja	185
19. Az 1924. évi XI. törvény a középiskolákról (Részlet)	186
20. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) programja	190
21. A Kommunisták Magyarországi Pártja I. kongresszusának tézisei (Részlet)	195
22. Az 1925. évi XXVI. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Részletek)	197
23. Az 1926. évi VII. törvény falusi népiskolák létesítéséről és fenntartásáról (Részlet)	202
24. A Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programja	204
25. Az 1926. évi XXII. törvény az országgyűlés felsőházáról (Részletek)	206
26. Az olasz–magyar barátsági szerződés	210
27. Lord Rothermere „Magyarország helye a nap alatt” című cikke a magyar revízió érdekében	211
28. Az 1927. évi XII. törvény a polgári iskolákról (Részlet)	215
29. Az 1927. évi XIII. törvény a külföldi magyar intézetekről és a posztgraduális ösztöndíjakról (Részlet)	218
30. Az 1927. évi XXI. törvény a kötelező betegségi és baleseti biztosításról (Részlet)	221
31. Szekfű Gyula programcikke a <i>Magyar Szemle</i> első számában	224
32. Az 1927. évi XXXI. törvény március tizenötödike nemzeti ünnepé nyilvánításáról	227
33. Gróf Bethlen István beszéde Magyarország külpolitikai helyzetéről és a revízióról (Részlet)	228
34. Az 1928. évi XIV. törvény a numerus clausus módosításáról	234
35. Az 1928. évi XL. törvény az öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági kötelező biztosításról (Részletek)	235
36. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt új agrárprogramja (Részletek)	240
37. A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Agrárpárt programja	243
38. A Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt (kaszáskeresztesek) kiáltványa és programja	244
39. A Gömbös-kormány Nemzeti Munkaterve, a Nemzeti Egység Pártja programja	251
40. Az 1933. évi XXIII. törvény a kormányzó jogkörének kiterjesztéséről	262
41. Az ún. római jegyzőkönyvek a Magyarország, Ausztria és Olaszország közötti együttműködésről	263
42. A <i>Válasz</i> programcikke	265
43. Az 1934. évi XI. törvény az egységes középiskoláról (Részletek)	266
44. A Nemzeti Akarat Pártjának programja (Részletek)	268
45. A Kommunisták Magyarországi Pártja vezetőségének határozata a párt irányvonalának módosításáról	275
46. Az 1936. évi XXVII. törvény a telepítésről és tartós haszonbérletek létesítéséről (Részletek)	278
47. A Márciusi Front programja	282
48. Az 1937. évi XIX. törvény a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról	283
49. Az 1937. évi XXVII. törvény a felsőház jogkörének kiterjesztéséről	287

50. Az 1938. évi XII. törvény a mezőgazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosításáról (Részletek)	288
51. Az 1938. évi XV. törvény a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatásosabb biztosításáról (I. zsidótörvény)	289
52. Az 1938. évi XIX. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Részletek)	292
53. Az első bécsi döntés	296
54. Az 1939. évi II. törvény a honvédelemről (Részletek)	297
55. A Nyilaskeresztes Párt programja	302
56. A Magyar Élet Pártja programja	307
57. Az 1939. évi IV. törvény a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról (II. zsidótörvény) (Részlet)	309
58. A Nemzeti Parasztpárt programja	317
59. Az 1940. évi IV. törvény kishaszonbérletek alakításának az előmozdításáról (Részlet)	319
60. Az 1940. évi XX. törvény a nyolcosztályos népiskoláról	320
61. A második bécsi döntés	322
62. Az 1940. évi XXVIII. törvény a magyarországi egyetemek újjászervezéséről (Részlet)	323
63. Magyarország csatlakozása a Háromhatalmi Egyezményhez	324
64. A magyar–jugoszláv barátsági szerződés	326
65. Teleki Pál miniszterelnök tájékoztatója a londoni és a washingtoni követnek Magyarország külpolitikájának alapelveiről (Részletek)	327
66. Horthy Miklós levele Mussolinihez a jugoszláviai fordulatról és Teleki Pál öngyilkosságáról	329
67. Werth Henrik vezérkari főnök emlékirata a kormánynak Magyarország követendő politikájáról	330
68. Kristóffy József moszkvai magyar követ távirata a Külügyminisztériumnak a Szovjetunió Magyarországgal szembeni politikájáról	333
69. Az 1941. évi XV. törvény a házassági jog módosításáról (III. zsidótörvény) (Részletek)	334
70. Schöpflin Aladár programcikke a <i>Magyar Csillag</i> első számában	336
71. Az 1942. évi II. törvény a kormányzóhelyettesről	337
72. Az 1942. évi III. törvény Horthy István kormányzóhelyettesessé választásáról	341
73. A Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívása	342
74. Nagy Vilmos honvédelmi miniszter tájékoztatója a kormánynak a 2. magyar hadsereg pusztulásáról	343
75. Molotov jegyzéke a moszkvai brit nagykövetnek a Magyarországgal kapcsolatos szovjet álláspontból	343
76. Szegedy-Maszák Aladár külügyminisztériumi osztályvezető emlékirata a brit külügyminisztériumnak a Kállay-kormány háború utáni rendezési elképzeléseiről (Részlet)	345
77. A Békepárt felhívása a magyar néphez	350
78. Németh László előadása a második szárszói konferencián (Részlet)	351

79. A brit külügyminisztérium Közép-Európa Osztálya vezetőjének feljegyzése a Magyarországgal szembeni brit politika alapelveiről	355
80. Adolf Hitler megbízólevele Edmund Weesenmayernek, a német birodalom teljhatalmú megbízottjának	357
81. A svéd külügyminisztérium feljegyzése a magyarországi zsidók helyzetéről	358
82. A Magyar Front pártjainak kiáltványa a magyar nemzethez	362
83. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának álláspontja a Magyarországgal szembeni politika alapelveiről	365
84. Horthy Miklós kiáltványa a magyar néphez	366
85. Raoul Wallenberg követségi titkár jelentése a svéd külügyminisztériumnak a magyarországi zsidók helyzetéről	368

▪ IV. MAGYARORSZÁG SZOVJETIZÁLÁSA ▪ 1944–1949

1. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja	373
2. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés szózata a magyar néphez	376
3. A szövetséges hatalmak és Magyarország közötti fegyverszüneti egyezmény	378
4. Az Ideiglenes Nemzeti kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról (Részletek)	383
5. A Vörös hadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége helyettes főnökének jelentése a budapesti helyzetről (Részlet)	387
6. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. számú rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról (Részletek)	390
7. Darvas József „Őszinte szót a zsidókérdésben” című cikke a <i>Szabad Nép</i> első számában	396
8. A Magyar Kommunista Párt országos értekezletének határozata a politikai helyzetről és a párt feladatairól	399
9. A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt programja (Részlet)	404
10. A Szociáldemokrata Párt munkaterve Magyarország újjáépítésére (Részletek)	411
11. Az 1945. évi VIII. törvény a nemzetgyűlési választásokról (Részletek)	420
12. A győztes főhatalmak Külügyminiszteri Tanácsának jegyzőkönyve a román–magyar határról (Részlet)	424
13. A Demokrata Néppárt programja (Részletek)	426
14. A Nemzeti Parasztpárt programja	440
15. Mindszenty József hercegprímás pásztorlevele a katolikus hívekhez a nemzetgyűlési választások előtt	449
16. A 12. 330/1945. M. E. számú kormányrendelet a magyarországi német lakosság áttelepítéséről Németországba	453
17. Az 1946. évi I. törvény Magyarország államformájáról	454
18. A magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény (Részlet)	458
19. A Baloldali Blokk pártjainak akcióprogramja	461

20. Az 1946. évi VII. törvény a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelméről	462
21. A magyar kormány jegyzéke a győztes főhatalmak külügyminisztereinek a magyar–román határról	465
22. A győztes főhatalmak Külügyminiszteri Tanácsának jegyzőkönyve a magyar–román határról (Részlet)	467
23. Az 1946. évi XIII. törvény a szénbányászat államosításáról (Részlet)	468
24. A magyar békedelegáció jelentése a Romániával szembeni magyar követelések tárgyában kifejtett működéséről	470
25. Az 1946. évi XXV. törvény a magyar zsidóságot ért üldözés elítéléséről és következményeinek enyhítéséről	473
26. Az 1947. évi IV. törvény egyes rangok és címek megszüntetéséről	475
27. A párizsi békeszerződés (Részletek)	476
28. Az 1947. évi XXII. törvénycikk az országgyűlési választásokról (Részletek)	485
29. Az MKP és SZDP közös választási nyilatkozata	489
30. A Magyar Függetlenségi Párt programja	490
31. A magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezmény	494
32. A 2.900/1948. számú kormányrendelet a dolgozók középfokú iskoláiról és tanulmányairól	496
33. A földművelésügyi miniszter 101.620/1948. K. H. számú rendelete a gazdák terménybeszolgáltatási kötelezettségéről (Részlet)	497
33. Az 1948. évi XXV. törvény a 100 főnél több dolgozót alkalmazó üzemek államosításáról (Részletek)	500
35. Az MKP és az SZDP egyesülési kongresszusának határozata	501
36. A Magyar Dolgozók Pártjának programnyilatkozata	502
37. Az 1948. évi XXXIII. törvény a nem állami iskolák államosításáról	516
38. A magyar kormány és a református egyház képviselőinek egyezménye az egyház helyzetének újrarendezéséről	517
39. Dr. Bakonyi Márton és dr. Alapy Gyula népügyészek vádirata Mindszenty József ellen (Részlet)	520
40. A Magyar Függetlenségi Népfront programja	523
NÉVMUTATÓ	527

OSIRIS TANKÖNYVEK

I.
▪ MAGYARORSZÁG ▪
AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN
1914–1918

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. ÚJSÁGHÍR FERENC FERDINÁND ÉS FELESÉGE ▪ MEGGYILKOLÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1914. JÚNIUS 30.

Vasárnap délelőtt¹ 11 órakor Szarajevó városában Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége, Hohenberg Zsófia hercegnő gyilkos merénylet áldozata lett. Egy gonosz kéz elvetemült cselekedete megfosztotta Ausztria-Magyarországot trónörökösétől, aki az uralkodás gondjaira nagy szeretettel, erős, férfias akarattal és nemes becsvággal készült.

A rettenetes büntény hatása alatt állunk s ebben a pillanatban még csak az irtózatosságot markolását érezzük, a csapás elemi erővel nehezedik elménkre és szívünkre, a következményeket, amelyeket ez a szomorú, lesújtó esemény maga után von – mérlegelni még nem tudjuk.

De érezzük, hogy jönnie kell a megtorlásnak s ha valóban igaz az, hogy itt politikai gyilkosságról van szó, akkor erős karunk kíméletlen lesz mindenkivel szemben.

Két elvetemült szerb² követte el a merényletet, bombával és pisztollyal. A bombákról megállapították, hogy a szerb hadsereg felszereléséből valók, a hitvány cselekedetet pedig a szerbek egy nemzeti ünnepén³ követték el. Mennyi összefüggésük van ezeknek a tényeknek a gyilkossággal, azt kíméletlenül fogja megállapítani a vizsgálat és kíméletlen lesz a megtorlás is, amely egy nagy birodalmat uralkodásra kijelölt trónörököstől fosztott meg s milliókat döntött gyászba.

Az egész birodalmat mélységes gyászba döntötte a szomorú eset, fájjaljuk a nagyra hivatott trónörökös elmúlását s teteme felett aggodalommal szemléljük azokat a hullámokat, amelyek körülcspadosnak s amelyeknek áldozata lett Ferenc Ferdinánd.

Új Lap, 1914. június 30.

¹ 1914. június 28.

² A délelőtti sikertelen bombatámadást Nedeljko Čabrinović követte el. Röviddel ezután került sor Gavrilo Princip revolverrel végrehajtott végzetes merényletére.

³ Június 28-ára esett a törökök győzelmével végződő, s így a középkori szerb államiságnak véget vető rigómezei (Kosovo Polje) csata 525. évfordulója, amelyről egész Szerbiában nagyszabású gyászünnepek keretében emlékeztek meg.

▪ 2. A KÖZÖS MINISZTERTANÁCS JEGYZŐKÖNYVE ▪ A SZERBIÁVAL SZEMBEN KÖVETENDŐ POLITIKÁRÓL (Részlet)

BÉCS, 1914. JÚLIUS 7.

Jelen vannak: Gróf Stürgkh, cs.-kir. miniszterelnök, gróf Tisza, m. kir. miniszterelnök, lovag dr. Bilinsky, cs. és kir. közös pénzügyminiszter, lovag Krobotin tábornok, cs. és kir. hadügyminiszter, báró Conrad gyalogsági tábornok, a cs. és kir. vezérkar főnöke, von Kailer ellentengernagy, a cs. és kir. haditengerészet parancsnokának képviselője.

Jegyzőkönyvvezető: Gróf Hoyos, követségi tanácsos.

Tárgy: Boszniai ügyek. A Szerbia elleni diplomáciai fellépés.

Az elnök⁴ megnyitja az ülést, bejelentve, hogy a minisztertanács egybehívásának célja a szarajevói katasztrófa nyomán kialakult boszniai és hercegovinai állapotok rendezéséhez szükséges intézkedésekről való tanácskozás. Véleménye szerint vannak bizonyos belpolitikai intézkedések, amelyek Boszniában történő bevezetése számára ajánlatosnak tűnik; ám mindenekelőtt azt lenne szükséges tisztázni, hogy nem érkezett-e el az idő, amikor Szerbiát egy erődemonstráció révén a jövőre nézve ártalmatlanná lehetne tenni. A döntő csapás nem lenne szerencsés diplomáciai előkészítés nélkül, és ezért már történtek bizonyos tapogatózások a német kormány felé. A berlini megbeszélések nagy meglepedésre okot adó eredményekkel zárultak, amennyiben mind Vilmos császár, mind pedig Bethlmann-Hollweg úr⁵ biztosított minket Németország feltétlen és nyomatékos támogatásáról, ha Szerbiával háborús helyzet alakulna ki. Hátra van még az Olaszországgal és Romániával való egyeztetés; ami a továbbiakat illeti, ő a berlini kabinettel egyetértésben azon a véleményen van, hogy jobb lenne cselekedni, és az esetleges jóvátételi igényeket csak utólag fogalmazni meg.

Világos számára, hogy a Szerbiával való fegyveres konfliktus háborút jelenthet Oroszországgal. Ám Oroszország pillanatnyilag olyan politikát folytat, amely hosszú távon a balkáni államok – Romániát is beleértve – összefogására irányul, azzal a céllal, hogy ezeket az államokat az alkalmas pillanatban aztán kijátszhassa a Monarchia ellen. Véleménye szerint számot kell vetnünk azzal, hogy helyzetünk egy ilyen politika következményeképp szükségszerűen romlani fog idővel, annál is inkább, mert a passzív elfogadás politikáját a mi délszlávjaink és románjaink a gyengeség jeleként értékelnék, és az így a két szomszédos állam vonzerejét tovább növelné.

Az eddig elmondottak logikus következménye az lenne, hogy ellenségeink elébe vágunk, és a Szerbiával való, idejében végrehajtott leszámolóssal a már megindult folyamatot megpróbáljuk feltartóztatni, annál is inkább, mivel ez a későbbiekben már nem lesz lehetséges.

A m. kir. miniszterelnök egyetért azzal, hogy az elmúlt néhány nap során a helyzet a vizsgálat által felderített tények és a szerb sajtó megnyilvánulásai következtében megváltozott, és hangsúlyozza, hogy ő is úgy látja, közelebb került a Szerbiával való katonai összecsúszás lehetősége. Ő azonban sohasem támogatna egy előzetes diplomáciai erőfeszítések

⁴ Gróf Berchtold, császári és királyi közös külügyminiszter.

⁵ 1909-től 1917-ig birodalmi kancellár.

nélküli, meglepetésszerű támadást Szerbia ellen – bár tudatában van ennek a törekvésnek; sajnálatos módon gróf Hoyos is ebben a szellemben tárgyalt Berlinben. Ebben az esetben ugyanis véleménye szerint Európa előtt rendkívül rossz fényben tűnnénk fel, és nagy valószínűséggel számolnunk kellene Bulgária kivételével az egész Balkán ellenséges fellépésével, anélkül azonban, hogy a jelenleg rendkívül meggyengült Bulgária megfelelő támogatást tudna számunkra nyújtani.

Feltétlenül meg kell ezért fogalmaznunk bizonyos követeléseket Szerbiával szemben, és csak akkor küldeni ultimátumot, ha Szerbia ezeket visszautasítja. A követeléseknek keményeknek, de nem teljesíthetetlennek kell lenniük. Amennyiben Szerbia elfogadja őket, kiemelkedő diplomáciai sikert könyvelhetünk majd el, és presztízsünk megnövekszik a Balkánon. Amennyiben pedig nem fogadják el követeléseinket, úgy ő is támogatja a katonai erővel történő fellépést, ám már most hangsúlyozza, hogy konfliktus esetén csupán a szerb területek megnyirbálására, de nem Szerbia megsemmisítésére szabad törekednünk, egyrészt mivel ezt Oroszország csak élethalálharc árán hagyná megtörténni, másrészt pedig mert ő magyar miniszterelnökként sohasem járulna hozzá Szerbia egy részének a Monarchia általi annexiójához.

Nem Németország feladata eldönteni, hogy itt-e az idő a Szerbia elleni csapáshoz, vagy sem. Személy szerint ő úgy véli, hogy a jelen pillanatban nem szükséges mindenáron háborút indítanunk. Azzal kell ugyanis számolni, hogy mivel az ellenünk folyó agitáció Romániában rendkívül erősödött, a felízgatott közvélemény miatt román támadás lenne várható ellenünk, vagy legalábbis jelentős haderőt kellene Erdélyben hátrahagyni, hogy az a románokat megfélemlítse.

Most, hogy Németország szerencsére lehetővé tette Bulgária csatlakozását a hármas szövetséghez, egy diplomáciánk számára számos sikerrel kecsegtető új helyzet áll elő, mivel Törökország és Bulgária egymás szövetségeseiként csatlakozhatnak a hármas szövetséghez, ellensúlyt képezve ezzel Szerbiával és Romániával szemben. Ez pedig Romániát is arra kényszeríthetné, hogy visszatérjen a szövetségbe.⁶ Európa egészét szemlélve pedig azt is figyelembe kell venni, hogy a Franciaország és Németország közötti erőviszony az alacsony francia születési arány miatt Németország javára fog elmozdulni, és ezért a jövőben az Oroszország ellen rendelkezésre álló csapatok száma folyamatosan emelkedni fog.

Mindezek olyan részletek, amelyeket egy, a maihoz hasonló felelős döntés meghozatalakor figyelembe kell venni, és ezért újból ki kell térni arra, hogy a boszniai válság ellenére, amely egyébként egy határozott közigazgatási reformmal, pusztán belpolitikai eszközökkel is felszámolható lenne, tehát a válság ellenére sem választaná feltétlenül a háborús megoldást, hanem egy olyan diplomáciai sikert tartana kívánatosnak, amely Szerbia számára megalázó lenne, javítana helyzetünkön, és lehetővé tenne egy gyümölcsöző Balkánpolitikát.

Az elnök hozzászólásában megjegyzi, hogy az elmúlt évek története azt mutatja, hogy a Szerbia elleni diplomáciai sikerek ideiglenesen ugyan emelik a Monarchia tekintélyét, ám a Szerbiához fűződő kapcsolataink feszültségét csak tovább növelik. Sem az annexiós válság,⁷

⁶ Ez a mondat Tisza utólagos kiegészítése a tisztázaton.

⁷ A Bosznia-Hercegovina 1908. október 6-i annexiója következtében nemcsak Szerbiával, hanem Törökországgal és Oroszországgal is megromlott a Monarchia viszonya. Belgrádban nap nap után tüntetések zajlottak le. Törökország bojkottot rendelt el a Monarchia áruitra, Oroszország pedig – Angliával együtt – nemzetközi konferencia elé kívánta vinni az ügyet.

sem az Albánia létrehozása során elért siker,⁸ sem pedig az előző ősszel megfogalmazott ultimátumunk⁹ szerb részről történt megkésétt elfogadása nem változtatott a valódi helyzeten. A Belgrádból folytatott módszeres nagyszerb propaganda által felvetett kérdés, amelynek bomlasztó hatása nálunk Zágrábtól Záráig érezhető, csak energikus, határozott fellépés révén oldható meg véglegesen.

A m. kir. miniszterelnök által említett ellenséges román viszonyulásra kitérve az elnök megjegyzi, hogy jelen pillanatban ettől kevésbé kell tartanunk, mint a jövőben, amikor a szerb–román érdekközösség már jobban megszilárdult. Károly király valóban beszélt alkalmanként kétségeiről annak kapcsán, hogy aktív segítségnyújtással képes lesz-e teljesíteni a szövetségben vállalt Monarchiával szembeni kötelezettségeit.¹⁰ Ugyanakkor alig tételvezhető fel, hogy a Monarchia elleni fegyveres fellépésre ragadtatná magát, azaz, hogy ne tudna ellenállni a közvélemény részéről erre irányuló nyomásnak. Számításba jönne ebben az esetben Románia Bulgáriától való félelme is, amely az előbbi mozgásszabadságát feltehetőleg bizonyos mértékig még jelenlegi állapotában is korlátozná.

Ami a magyar miniszterelnöknek a francia–német erőviszonyra vonatkozó megjegyzését illeti, úgy arra kívánna utalni, hogy a kisebb arányú francia népességnövekedés mellett számításba kell venni Oroszország sokkal nagyobb arányú népességnövekedését, és így nem esik valódi érvként a latba, hogy Németország a jövőben egyre nagyobb csapatokat tudna Franciaország¹¹ ellen felvonlatni.

A cs.-kir. miniszterelnök megjegyzi, hogy a mai miniszteri tanácsot valójában azért hívták össze, hogy a Boszniában és Hercegovinában bevezetendő intézkedésekről tanácskozzanak, amelyek egyfelől a merényletről jelenleg folyó vizsgálat sikeres lefolytatását előmozdítanák, másfelől pedig korlátoznák a boszniai nagyszerb mozgalmat. Jelenleg azonban ezek a kérdések a háttérbe szorultak a döntő kérdés miatt, nevezetesen hogy a belső válságot a Szerbia elleni katonai fellépés segítségével oldjuk-e meg.

Ez a döntő jelentőségű kérdés most válik aktuálissá, két okból is: először mert Bosznia és Hercegovina kormányzója a boszniai viszonyok ismeretében alapvető ténynek tartja, hogy semmiféle belpolitikai intézkedésnek nem lehet foganatja, amennyiben nem határozzuk el magunkat arra, hogy kifelé, azaz Szerbiára is csapást mérünk. Potiorek tábornok ezen felismerése felveti a kérdést, hogy a Szerbiából kiinduló, a Monarchia szétszakítására irányuló mozgalmaknak véget vethetünk-e, és a két tartományt képesek leszünk-e megtartani, amennyiben a királyság ellen nem lépünk fel.

Az elmúlt napokban gyökeres változás ment végbe, és egy olyan lélektani helyzetben találjuk magunkat, amely véleménye szerint szükségszerűen Szerbiával való fegyveres konfliktusba fog torkollani. Bár egyetért a m. kir. miniszterelnökkel abban, hogy nem a német kormány, hanem a mi feladatunk megítélni, hogy szükséges-e a háború, mégis meg

⁸ Az 1912-es első balkáni háborút követő területi osztozkodás során a Monarchiának sikerült megakadályoznia az albán területek felosztását, és mindennekelőtt azt, hogy Szerbia megkapja az északalbán területeket Durazzóval és a Durazzo környéki tengerparttal együtt. A Monarchia – Olaszországgal együtt – a későbbiekben is a külön albán állam létrehozását támogatta, mégpedig viszonylag kedvező határok között.

⁹ Az ultimátum elküldésére azért került sor, mert a londoni konferencia határozata ellenére Szerbia nem respektálta az önálló albán állam megalakulását, s továbbra is biztosítani akarta a maga számára a kijutást az Adriára.

¹⁰ Romániát 1883-tól titkos szerződés kötötte a Monarchiához és Németországhoz, majd 1888-tól Itáliához is, miáltal a Hármas Szövetséghez kapcsolódott. Ezeket a szerződéseket, amelyek 1914-ben is érvényben voltak, Károly király kötötte, s arról sem a román parlamentet, sem minisztercineket többségét nem tájékoztatta. Így arról a meglehetősen magyar-, illetve Monarchia-ellenes közvélemény sem tudott.

¹¹ Elírás. Helyesen: Oroszország.

kell jegyeznie, hogy döntésünk meghozatalakor azt is mérlegelni kell, hogy ha, amint azt hallhattuk, a hármias szövetségen belül legbiztosabb támogatónk feltétlen szövetségesi lojalitását kinyilvánítja, és tapogatózásunkra ott azt sejtetik velünk, hogy azonnal kellene cselekedni, úgy gróf Tiszának fel kellene mérnie ezeknek a körülményeknek a súlyát, és belegondolni annak a lehetőségébe, hogy a vonakodás és gyengeség politikája azt a veszélyt hordozza magában, hogy egy későbbi időpontban a Német Birodalom feltétlen támogatásában nem lehetünk majd ennyire bizonyosak. Ez pedig a második ok, amelyet a döntések meghozatalakor a boszniai viszonyok stabilizálása mellett mérlegelnünk kell.

Hogy a konfliktus nyitánya mi lehetne, részletkérdés, és amennyiben a magyar kormány azon a véleményen van, hogy, amint annak gróf Tisza hangot adott, hogy a háború *sans crier gare*¹² nem járható út, úgy másik megoldást kell találni. Ám mindenekfelett azt kívánná, hogy bármi is történik, gyorsan történjen, hogy a gazdaságot a tartós bizonytalanság állapota ne gyengítse meg. Mindezek részletek csupán az elsődleges kérdés viszonylatában, azaz, hogy elkerülhetetlenül háborúnak kell-e következnie, és ennek eldöntésekor elsősorban a Monarchia érdekét és presztízsét kell szem előtt tartanunk, amely, amennyiben semmi sem történik, véleménye szerint elvesztené délszláv tartományait.

Ezért ma elvi szinten abban kellene megegyezni, hogy a cselekvésre szükség van, és cselekedni is fogunk. Ő is osztja az elnök véleményét, amely szerint egy diplomáciai siker a helyzeten semmilyen módon nem javíthatna. Ezért amennyiben úgy döntünk, hogy nemzetközi okokból egy előzetes diplomáciai akcióval lépünk fel, úgy ennek azzal a szilárd elhatározással kellene történnie, hogy ez az akció csak háborúval érhet majd véget.

A közös pénzügyminiszter megjegyzi, hogy gróf Stürgkh arra hivatkozott, hogy a tartomány helytartója a háborút támogatja. Potiorek tábornok már két éve azon az állásponton van, hogy amennyiben Boszniát és Hercegovinát meg akarjuk tartani, vállalnunk kell a megmérettetést Szerbiával szemben. Nem szabad megfélekezni arról, hogy a kormányzó, aki a helyszínen tartózkodik, jobban meg tudja ítélni a helyzetet. Von Bilinski úr is meg van arról győződve, hogy a döntő küzdelemre előbb vagy utóbb sor fog kerülni. Sohasem kételkedett abban, hogy Németország, amennyiben a helyzet komolyra fordul, mellénk fog állni, és erre vonatkozóan már 1912 novemberében a legmesszemenőbb biztosítékokat kapta volna Tschirsky úrtól.¹³ A boszniai események a szerb népesség körében rendkívül veszélyes hangulatot keltettek, különösen a szerbek elleni szarajevói pogrom járul ahhoz hozzá, hogy *minden* szerb különösen izgatottá és elkeseredetté vált, és így már azt sem lehetséges eldönteni, hogy a szerbek között ki maradt lojális, és kiből lett nagyszerb. A tartományon belül a helyzet nem oldható meg, ehhez az egyetlen eszköz annak végleges eldöntése, hogy a nagyszerb eszmének van-e jövője, vagy sem.

Még ha a m. kir. miniszterelnök meg is elégedne pillanatnyilag egy diplomáciai sikerrel, úgy boszniai érdekeink szempontjából ez mégsem lenne elégséges. Az ultimátum, amelyet előző ősszel Szerbiához intéztünk, a boszniai hangulat romlását idézte elő, és csak növelte a gyűlöletet ellenünk. Ott az terjed a nép körében, hogy Péter király el fog jönni, és felszabadítja az országot. A szerb embert csak erőszakkal lehet jobb útra téríteni, egy diplomáciai sikernek semmilyen eredménye nem lenne Boszniában, sőt csak tovább rontaná a helyzetet.

A m. kir. miniszterelnök megjegyzi, hogy bár katonaként a jelenlegi kormányzót nagyra becsüli, a polgári közigazgatást illetően nem lehet tagadni, hogy az összeomlott, és hogy

¹² Minden figyelemztetés nélkül.

¹³ Helyesen von Tschirsky, Németország bécsi nagykövete.

mindenképpen át kell szervezni. Ezt most nem kívánná részletezni, mivel a pillanat nem alkalmas arra, hogy nagy változtatásokat tervezzünk el, csupán annyit jegyezze meg, hogy a rendőrségnél leírhatatlan állapotok uralkodhatnak, ha hat vagy hét, a rendőrség előtt ismert személy a merénylet napján a meggyilkolt trónörökös útvonalán bombákkal és revolverekkel felfegyverezve lesben állhatott anélkül, hogy a rendőrség egyet is észrevett vagy eltávolított volna. Nem látja be ezért, hogy a boszniai viszonyokon a közigazgatás alapos átszervezése miért nem segíthetne.

A cs. és kir. hadügyminiszter véleménye szerint a diplomáciai sikernek nem lenne értéke. Egy ilyen eredményt csak gyengeségként értékelnének. Katonaként hangsúlyoznia kell, hogy kedvezőbb lenne a háborút azonnal megkezdenni, mint egy későbbi időben, mivel az erőviszonyok a jövőben aránytalanul kedvezőtlenebbé fognak válni számunkra. Ami a háború megkezdésének módjait illeti, felhívja a figyelmet, hogy az elmúlt évek két nagy háborúja, az orosz–japán és a balkáni háború egyaránt hadüzenet nélkül kezdődött. Véleménye szerint először csak Szerbia ellen kellene mozgósítani, és az általános mozgósítással várni, amíg felismerhető, hogy Oroszország megmozdul-e vagy sem.

Már két alkalmat elszalasztottunk a szerb kérdés megoldására, és mindegyik esetben elodáztuk csak a döntést. Ha ismét ugyanezt tennénk, és egyáltalán nem reagálnánk erre az újabb provokációra, úgy azt minden délszláv tartományban a gyengeség jeleként fognák fel, és ezzel az ellenünk folyó agitáció felerősödését idéznénk elő.

Katonai szempontból kívánatos lenne, ha a mozgósítást azonnal, és lehetőleg titkosan hajtatnák végre, és Szerbiának csak a végrehajtott mozgósítást követően küldenénk egy *sommationt*.¹⁴ Ez az orosz haderők miatt is kedvező lenne, mivel az orosz határőrök az aratási szabadság miatt jelenleg létszám alatt vannak.

Ezt követően vita bontakozik ki a Szerbia elleni háború céljairól, amelynek során a m. kir. miniszterelnök álláspontját fogadják el. Eszerint Szerbia területét ugyan csökkenteni kell, ám Oroszországra való tekintettel nem szabad teljesen megsemmisíteni. A cs.-kir. miniszterelnök hangsúlyozza, hogy a Karagyorgyevics-ház eltávolítása és egy európai herceg meghívása szintén adódna a helyzetből, akárcsak a megkisebbedett királyság Monarchiától való katonai függésének biztosítása.

A m. kir. miniszterelnök továbbra is azt a véleményt képviseli, hogy a Monarchia számára eredményes Balkán-politika Bulgáriának a hármas szövetségbe való betagolása révén bontakozhatna ki, és utal a jelenlegi viszonyok mellett esetlegesen kirobbanó háborúval járó szörnyűségekre és bonyodalmaikra. Nem szabad megfélemlkezni arról sem, hogy a legkülönbözőbb dolgok történhetnek meg a jövőben: Oroszország figyelmét ázsiai problémái köthetik le, az újból megerősödött Bulgária revansháborút indíthat Szerbia ellen stb. Mindezek a helyzetünket a nagyszerb ügygel szemben a mainál lényegesen kedvezőbbé tehetik.

Az elnök ehhez hozzászólva megjegyzi, hogy valóban lehetséges különböző jövőbeli változásokat elképzelni, amelyek számunkra kedvezőek lennének. Ám ő attól tart, hogy nem áll rendelkezésre elegendő idő ezeknek a kivárására. Azzal kell számolnunk, hogy az ellenség oldalán előkészületek folynak a Monarchiával vívandó, döntő háborúra. Románia az orosz és francia diplomácia kiszolgálója lett. Nem szabad feltételeznünk, hogy a Bulgária mellett kiálló politika teljesen ellensúlyozhatná Románia elvesztését. Románia azonban véleménye szerint addig nem nyerhető meg újra, amíg a nagyszerb agitáció megmarad, mivel az nagyromán agitációhoz vezet, és azzal Románia csak akkor lenne képes szem-

¹⁴ Felszólítás, figyelmeztetés.

befordulni, ha Szerbia megsemmisítésének következtében a Balkánon elszigeteltnek érezné magát, és belátná, hogy csak a hármas szövetségben lelhet támaszra. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy Bulgáriának a hármas szövetséghez való csatlakozását illetően még az első lépés sem történt meg. Csak annyit tudunk, hogy a jelenlegi kormány hónapokkal ezelőtt kinyilvánította ez irányú szándékát, és hogy akkor arra is el volt szánva, hogy szövetségre lépjen Törökországgal. Az utóbbi nem következett be, sőt azóta Törökország sokkal inkább orosz és francia befolyás alá került. A Radoszlawoff-minisztérium¹⁵ jelzései ugyanakkor nem adnak okot arra, hogy kételkedjünk abban, hogy az említett kérdésben a részünkről érkező pozitív javaslatok kedvező fogadtatásra találjanak Szófiában. Mégis, Balkán-politikánk biztos elemeként egyelőre nem kezelhetjük ezt az orientációt – annál is kevésbé, mert a jelenlegi bolgár kormány helyzete mégiscsak rendkívül ingatag, és a hármas szövetséghez való csatlakozást a bizonyos mértékben állandó orosz befolyás alatt álló közvélemény visszautasíthatná, amely előidézhetné a Radoszlawoff-minisztérium bukását is. Azt is figyelembe kell venni, hogy Németország a Bulgáriát érintő [diplomáciai] akciókat csak azzal a feltétellel hagyta jóvá, hogy a Bulgáriával kötendő szerződések semmilyen módon nem irányulhatnak Románia ellen. Ennek a feltételnek nem lesz könnyű maradéktalanul eleget tenni, és a jövőben ebből még bizonytalan helyzetek adódhatnak.

Ezt követően hosszabb vita bontakozik ki a háború kérdéséről, amelyet részletekbe menően tárgyalnak. Ennek végén a következő következtetéseket lehet megállapítani:

1. Hogy minden jelenlevő a Szerbiával való konfliktus minél gyorsabb, háborús vagy békés úton történő megoldását kívánja;

2. hogy a minisztertanács kész magáévá tenni a m. kir. miniszterelnök nézetét abban a kérdésben, hogy a mozgósításra csak a Szerbiához intézett konkrét követelések visszautasítását követően, és egy ultimátum megfogalmazása után kerüljön sor.

Ezzel ellentétben a m. kir. miniszterelnök kivételével minden jelenlevő azon a véleményen van, hogy egy tisztán diplomáciai siker, bármennyire eklatáns módon is alázná meg Szerbiát, értéktelen lenne, és ezért Szerbiával szemben olyan messzemenő követeléseket kell megfogalmazni, amelyek előreláthatóan elutasításra fognak találni, megnyitva ezzel egy katonai beavatkozással járó radikális megoldás lehetőségét.

Gróf Tisza megjegyzi, hogy igyekeznek az összes többi jelenlevő álláspontjához közelebb kerülni, és ezért annyiban kész engedményt tenni, hogy elismeri: a Szerbiához intézendő követeléseknek nagyon keményeknek kell lenniük, ám mégsem lehetnének olyan jellegűek, amelyekből világosan kiolvasható lenne az a szándékunk, hogy elfogadhatatlan követeléseket támasszunk. Másképpen ugyanis olyan jogi helyzetbe kerülnénk, amely lehetetlenné tenné a hadüzenetet. A jegyzék szövegét nagyon alaposan át kell tanulmányozni, és ő mindenképpen fontosnak tartaná, hogy elküldése előtt személyesen is megtekinthesse azt. Szintén szükségét érzi hangsúlyozni, hogy személyét illetően is kénytelen lenne levonni a konzekvenciákat, amennyiben álláspontjára nem lennének tekintettel.

Ekkor délutánig felfüggesztik az ülést. [...] ¹⁶

Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates der Österreich–Ungarischen Monarchie (1914–1918).
Szerk. Miklós Komjáthy. Budapest, 1966, Akadémiai, 141–148.

¹⁵ Wasil Radoslawoff bolgár kormányfő volt 1913-tól 1918-ig.

¹⁶ A délutáni ülésen a mozgósítással és az esetleges háborús konfliktussal kapcsolatos katonai kérdésekről tárgyaltak.

▪ 3. AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA JEGYZÉKE ▪ SZERBIÁNAK

BÉCS, 1914. JÚLIUS 23.

„Szerbia wieni követe kormánya rendeletére 1909. március 31-én a következő kijelentést tette a cs. és kir. közös kormány előtt:

»Szerbia elismeri, hogy a Bosznia-Hercegovinában létesült befejezett tény¹⁷ öt jogaiban nem érintette és ennél fogva alkalmazkodni fog a hatalmak által a berlini szerződés¹⁸ XXV. cikkével kapcsolatban hozandó bárminő döntéshez. Engedve a nagyhatalmak tanácsának, Szerbia ezentúlra kötelezi magát, hogy felhagy az annexióval szemben múlt ősz óta követett tiltakozó és ellenző magatartásával, kötelezi magát továbbá, hogy megváltoztatja jelenlegi politikájának irányát Ausztria-Magyarországgal szemben, hogy vele ezentúl jó szomszédi viszonyban éljen.«

Az utolsó évek története, különösen pedig a június 28-iki fájdalmas események azonban arról tanúskodnak, hogy Szerbiában létezik egy felforgató mozgalom, mely az Osztrák–Magyar Monarchia bizonyos területrészeinek elszakítására irányul. A szerb kormány szeme láttára keletkezett eme mozgalom oda fejlődött, hogy a királyság területén túl terroristikus tettekben, a merényletek egész sorozatában és gyilkosságokban nyilatkozik meg.

A szerb királyi kormány nem hogy megfelelt volna 1909. március 31-iki nyilatkozatban foglalt formális kötelezettségeknek, de mit sem tett e mozgalom elnyomására: tűrte különböző egyesületek és társulatok bűnös tevékenységét a Monarchia ellen, a sajtó féktelen hangját, a merényletek bűnszerzőinek dicsőítését és köztisztviselők részvételét a felforgató üzemekben, az egészségtelen propagandát a közoktatás terén s tűrte végül mindama manifesztációkat, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy a szerb népességet a Monarchia gyűlöletének s intézményei megvetésének tévútjára vezessék.

A szerb királyi kormány e vétkes toleranciája nem szűnt meg akkor sem, midőn a június 28-iki események az egész világ előtt feltárták annak gyászos következményeit.

A június 28-iki merénylet bűnös tetteseinek kijelentéseiből és vallomásaiból kitűnik, hogy a sarajevói merényletet Belgrádban szőtték, hogy a gyilkosok a náluk talált fegyvereket és robbanószerkeket a „Narodna odbrana”¹⁹ kötelékébe tartozó szerb katonatisztektől és tisztviselőktől kapták és végül, hogy a bűnösöknek és fegyvereiknek Boszniába való átcsempészését a szerb határszolgálat főnökei szervezték és hajtották végre.

A vizsgálat említett eredményei nem engedik meg, hogy a cs. és kir. közös kormány továbbra is megmaradjon ama türelmes várakozó magatartás mellett, melyet a Belgrádban összpontosuló s onnan a Monarchia területrészein szított üzemekkel szemben éveken át

¹⁷ Az utalás Bosznia-Hercegovina 1908. október 6-i annexiójára vonatkozik, amelyet Ferenc József a magyar Szent Korona történelmi jogára való hivatkozással jelentett be.

¹⁸ A berlini szerződést 1878. július 13-án írták alá a június 13-ától üléselő berlini kongresszus résztvevő hatalmai. A kongresszus célja az orosz érdekek szerint létrejött San Stefanó-i béke érvénytelenítése és a balkáni határok konszenzusos újrajzolása volt. Az Osztrák–Magyar Monarchia e szerződés értelmében nyert jogot Bosznia-Hercegovina katonai megszállására és igazgatására.

¹⁹ Szó szerint Népi Védelem, amely a „leigázott testvérek felszabadításának” jelszavával 1903-ban létrejött titkos szerb nemzeti szövetség volt.

tanúsított; ellenkezőleg, ezek az eredmények kötelességévé teszik, hogy véget vessen a fondorlatoknak, melyek a Monarchia nyugalma szüntelenül fenyegetik.

Ezt a célt kívánja elérni a cs. és kir. közös kormány, amidőn kötelességének tartja a szerb kormánytól azt kívánni: jelentse ki hivatalosan, hogy elítéli az Osztrák–Magyar Monarchia ellen irányuló propagandát, vagyis azon törekvések összességét, melyek végeredményükben a Monarchiához tartozó területek elszakítását célozzák és hogy kötelezi magát e bűnös és terrorisztikus propaganda minden eszközzel leendő elnyomására.

E kötelezettségének ünnepélyes jelleget adandó, Szerbia királyi kormánya a hivatalos lap július 26/31-iki számának első oldalán a következő nyilatkozatot fogja közzétenni:

„Szerbia királyi kormánya elítéli az Ausztria–Magyarország ellen irányuló propagandát, vagyis azon törekvések összességét, melyek végeredményükben az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó területek elszakítását célozzák és őszintén fájlalja ezen vétkes üzemek gyászos következményeit.

A királyi kormány sajnálja, hogy szerb katonatisztek és tisztviselők a fent érintett propagandában részt vettek, és ezáltal veszélyeztették ama jószomszédi viszonyt, melyre a királyi kormány 1909. március 31-iki nyilatkozatával ünnepélyesen kötelezte magát.

A királyi kormány, amely helyteleníti és elutasítja Ausztria–Magyarország bármely rész lakosságának sorsába való beavatkozás minden gondolatát és kísérletét, kötelességének tartja formálisan figyelmeztetni a királyság katonatisztjeit, tisztviselőit és egész népességét, hogy ezentúl a legteljesebb szigorral fog eljárni azokkal szemben, akik vétkeessé válnának hasonló üzemekben és hogy teljes erejével rajta lesz, hogy az ilyen üzemeket megelőzze és azoknak gátat vessen.”

Ez a nyilatkozat Ő Felsége a király napiparancsa útján egyidejűleg a királyi hadsereg tudomására fog hozatni és a hadsereg hivatalos közlönyében is közzé fog tétetni.

A szerb királyi kormány ezen felül kötelezi magát, hogy:

1. megakadályoz minden közleményt, mely a Monarchia elleni gyűlöletre és megvetésre igat s amely általános irányzatával annak területi épsége ellen fordul;

2. azonnal felosztatja a „Narodna odbrana” nevű egyesületet, elkobozza ennek a propagandát szolgáló összes eszközeit, és ugyanily módon jár el a Szerbiában létező egyéb egyesületekkel és társulatokkal szemben, amelyek az Osztrák–Magyar Monarchia elleni propagandával foglalkoznak; a királyi kormány meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket, hogy a felosztatott egyletek más elnevezés alatt vagy más alakban ne folytathassák tevékenységüket;

3. késedelem nélkül kiküszöböli a szerbiai közoktatásból és pedig úgy a tantestületből, mint a tanszerekből mindazt, ami az Ausztria–Magyarország elleni propaganda táplálását szolgálja vagy szolgálhatja;

4. eltávolítja a katonai szolgálatából és általában a közigazgatásból az Osztrák–Magyar Monarchia elleni propagandában vétkes összes tiszteket és tisztviselőket; – a cs. és kir. közös kormány fenntartja magának a jogot, hogy ezeknek neveit és tényeit a királyi kormánnyal közölje;

5. elfogadja a cs. és kir. közös kormány közegeinek közreműködését Szerbiában a Monarchia területi épsége ellen irányuló felforgató mozgalom elnyomása körül;

6. bírói vizsgálatot indít a június 28-iki összeesküvés szerb területen tartózkodó részesei ellen;

az ezekre vonatkozó nyomozásokban a cs. és kir. közös kormány részéről kiküldendő közegek fognak részt venni;

7. sürgősen intézkedik a szarajevói vizsgálat eredményei által kompromittált Tankosić Voija őrnagy és bizonyos Ciganovič Milán nevű szerb állami alkalmazott letartóztatása iránt;

8. hathatós eszközökkel megakadályozza a szerb hatóságok közreműködését fegyvereknek és robbanószereknek a határon át való meg nem engedett forgalma körül;

elbocsátja és szigorúan megbünteti a sabáci és ložnicai határszolgálatot teljesítő s a szarajevói merénylet tetteseinek a határátlépés megkönnyítése által nyújtott segítségben bűnös hivatalnokokat;

9. felvilágosítást nyújt a cs. és kir. közös kormánynak úgy a Szerbiában, mint a külföldön működő magas állású szerb tisztviselők igazolhatatlan nyilatkozatairól, kik hivatalos állásuk dacára nem haboztak a június 28-iki merénylet után adott interjúkban az Osztrák–Magyar Monarchiával szemben ellenséges módon nyilatkozni; végül

10. haladéktalanul értesíti a cs. és kir. közös kormányt az előző pontokban említett rendszabályok fogatosításáról.

A cs. és kir. közös kormány legkésőbb szombaton, folyó hó 25-én esti 6 óráig várja a királyi kormány választát.

A jelen jegyzékhez a szarajevói vizsgálatnak a 7. és 8. pontban említett hivatalnokokat érintő eredményeire vonatkozó emlékirat van csatolva.

Melléklet:

A szarajevói törvényszék Princip Gavrillo és társai ellen az általuk f. évi június 28-án elkövetett gyilkosság büntette és az abban való részesség miatt indított vizsgálat eddigelé a következőket állapította meg:

1. A Ferenc Ferdinánd főhercegnek szarajevói tartózkodása alatt leendő meggyilkolására irányuló összeesküvés Princip Gavrillo, Čabrinovič Nadeljko, az állítólagos Ciganovič Milán és Grabež Trifko közt Tankosić Voija őrnagy közreműködésével Belgrádban jött létre.

2. A hat bombát és a négy Browning-pisztolyt töltenyekkel, melyekkel a gonosztevők a merényletet végrehajtották, az állítólagos Ciganovič Milán és Tankosić Voija őrnagy adták át Belgrádban Principnek, Čabrinovičnak és Grabežnek.

3. a bombák a szerb hadsereg kragujeváci fegyverraktárából származó kézi gránátok.

4. A merénylet sikerét biztosítandó, Ciganovič kioktatta Principet, Čabrinovičot és Grabežt, a gránátok mikénti használatára nézve és a topsideri lövölde mellett levő erdőben Browning-pisztolyokkal lövőleckéket adott Principnek és Grabežnek.

5. Hogy Princip, Čabrinovič és Grabež részére a bosznia-hercegovinai határon való átkelést és fegyvereiknek titokban átcsempészését lehetővé tegye, Ciganovič titkos szállítási rendszert szervezett.

Ezen szervezet alapján a gonosztevők és fegyvereik a sabáci (Popovič Rade) és a ložnicai határkapitányok, valamint Grbić Rudivoj ložnicai vámos és különböző magánemberek közreműködésével jutottak el Bosznia-Hercegovinába.

Szemelvények abszolutizmuskori és dualizmuskori magyar történeti forrásokból 1849–1918.

Szerk. Galántai József, Pölöskei Ferenc, Szabad György, Tóth Ede. Budapest, 1974, Tankönyvkiadó, 397–400.

▪ 4. SZERBIA VÁLASZJEGYZÉKE ▪ AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIÁNAK

BELGRÁD, 1914. JÚLIUS 25.

A szerb királyi kormány megkapta a császári és királyi kormánynak e hó 23-án kelt közlését és meg van győződve arról, hogy válasza el fog oszlatni minden félreértést, amely megzavarná az Osztrák–Magyar Monarchia és Szerbia között levő szomszédbaráti viszonyt.

A királyi kormány tudatában van annak, hogy a nagy szomszédos monarchiával szemben egy alkalommal sem újították meg azt a tiltakozást, amelyet az állam felelős képviselői annak idején úgy a szupcsinában, mint egyéb cselekményeikben és nyilatkozataikban kifejezésre juttattak, s amely a szerb kormánynak 1909. március 18-iki (31-iki) nyilatkozatában nyert befejezést. Tudatában van annak továbbá, hogy azon idő óta sem a királyság egymást követő kormányai, sem azoknak szervei nem tettek kísérletet a Boszniában és Hercegovinában teremtett politikai és jogi állapot megváltoztatására. A királyi kormány konstatálja, hogy a császári és királyi kormány e tekintetben semminemű lépést nem tett, eltekintve attól az esettől, amelyben tankönyvről volt szó és amelyre nézve a császári és királyi kormány teljesen kielégítő felvilágosítást nyert. Szerbia a balkáni válság tartama alatt számos esetben bizonyosságát szolgáltatva békés és mérsékelt politikájának és csak Szerbiának, valamint az európai béke érdekében hozott áldozatainak köszönhető, ha sikerült megővni a békét.

A királyi kormányt nem lehet felelőssé tenni magánjellegű nyilatkozatokért, aminők az újságcikkek és aminők egyes társaságok békés munkája, nyilatkozataiért, amelyek majdnem minden országban rendes jelenségek és amelyek általánosságban kivonják magukat az állami ellenőrzés alól. Annál kevésbé tehető a kormány ezért felelősség, mert a Szerbia és Ausztria-Magyarország között felmerült kérdések egész sorozatával a legnagyobb előzékenységet tanúsította, és ezzel sikerült néki a kérdések legnagyobb részét a két szomszéd állam haladásának javára megoldani.

A királyi kormányt ezért fájdalmasan lepte meg az az állítás, hogy szerb állampolgárok vettek részt a szarajevói merénylet előkészítésében. Elvárta, hogy a bűntény ügyében indított vizsgálat és a nyomozásban való részvétellel meghívják és kész volt, hogy teljes korrektységét tényekkel bizonyítsa be: eljárást indítani mindazon személyek ellen, akikre nézve értesítést kapott volna.

A császári és királyi kormány kívánságainak megfelelően a királyi kormány ezennel kész állásra és rangra való tekintet nélkül bíróság elé állítani mindazon szerb állampolgárokat, akiknek a szarajevói bűntényben való bűnrészségükre nézve bizonyítékokat nyújtanak. Különösen kötelezi magát arra, hogy a hivatalos lap július 26-iki számának első oldalán a következő nyilatkozatot teszi közzé:

„A szerb királyi kormány elítél minden propagandát, amely Ausztria-Magyarország ellen irányulna, tehát mindama törekvések összességét, amelyek végcéljukban az Osztrák–Magyar Monarchia egyes területeinek elszakítására irányulnak és őszintén sajnálja a bűnös machinációk szomorú következményeit.

A királyi kormány sajnálja, hogy a cs. és kir. kormány közlése szerint bizonyos szerb tisztok és funkcionáriusok részt vettek az éppen említett propagandában és ezzel a szomszédbaráti viszonyt veszélyeztették, amelynek megővésére a kir. kormány 1909. évi március 31-iki kijelentésével, kötelezte magát.

A kormány, amely Ausztria-Magyarország bármely része lakóinak sorsába való beavatkozás gondolatát vagy kísérletét helyteleníti és visszautasítja, kötelességének tartja, hogy a királyság tisztjeit, hivatalnokait és az egész lakosságot nyomatékosan figyelmeztesse arra, hogy a jövőben a legmesszebbmenő szigorral fog eljárni azok ellen, akik ilyen cselekedeteket követnek el; oly cselekedeteket, amelyeknek megelőzésére és elfojtására meg fog tenni minden erőfeszítést.”

Ezt a nyilatkozatot ő kir. fensége, Sándor trónörökös Őfelsége nevében kibocsátott napiparancsban tudomására fogja adni a hadseregnek és a hadsereg hivatalos lapjának legközelebbi száma közölni fogja.

A kir. kormány kötelezi magát továbbá a következőkre:

1. A szkupszina legközelebbi rendes ülészakának megindultával a sajtótörvénybe rendelkezést vesz fel, amely szerint a monarchia elleni gyűlöletre és a megvetésre való izgatás, valamint minden ez irányú közlemény a legszigorúbban büntetettetik.

Kötelezi magát, hogy az alkotmány legközelebbi tervbe vett revíziója alkalmával az alkotmánytörvény 22. cikkelyébe pótcikkelyt vesz fel, amely megengedi az ily közlemények konfiskálását, ami a 22. cikk világos rendelkezései értelmében ez idő szerint lehetetlen.

2. A kormánynak nincsen semmi bizonyossága arra nézve és a cs. és kir. kormány sem szolgáltat neki ilyet, hogy a „Narodna Odbrana” egyesület és más hasonló társaságok a mai napig valamelyik tagjukkal effajta bűnös cselekményeket követtek el. Mindazonáltal a királyi kormány elfogadja a cs. és kir. kormány követelését és felosztatja a „Narodna Odbrana” egyesületet, valamint azokat, amelyek Ausztria-Magyarország ellen működnek állítólag.

3. A szerb kir. kormány kötelezi magát arra, hogy a szerbiai közoktatásból haladéktalanul töröl mindent, ami elősegíthetné az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propagandát, ha a cs. és kir. kormány tényleges bizonyítékokat szolgál e propagandára nézve.

4. A kir. kormány kész elbocsátani a katonai és polgári szolgálatból azokat a tiszteket és hivatalnokokat, akikre a vizsgálat megállapítaná, hogy a monarchia területi épsége ellen irányuló cselekményeket követtek el. Elvárja, hogy a cs. és kir. kormány az eljárás megindítása végett közli e tisztek és hivatalnokok neveit, valamint azon tényeket, amelyeket terükekre rónak.

5. A kir. kormánynak be kell ismernie, hogy nem látja tisztán a cs. és kir. kormány azon követelésének értelmét és horderejét, amely arra irányul, hogy kötelezze magát a szerb kormány arra, miszerint megengedi, hogy területén a cs. és kir. kormány szervei is közreműködjenek. Kijelenti azonban, hogy hajlandó elfogadni e közreműködést, amennyiben az megfelel a népjog és a büntető perrendtartás alapelveinek, valamint a szomszédbaráti viszonyoknak.

6. A kir. kormány természetesen kötelességének tartja, hogy vizsgálatot indítson azon személyek ellen, akik a június 28-iki összeesküvésben részt vettek vagy állítólag részt vettek és akik szerb területek tartózkodnak. Ami a cs. és kir. kormánynak evégből delegált szerveinek közreműködését illeti, azt nem fogadhatja el, minthogy ez sérelme volna az alkotmánynak és a büntető törvénynek. Más részről azonban az osztrák-magyar szerveknek egyes esetekben közlések volnának teendő a vizsgálat eredményéről.

7. A kir. kormány még az nap estéjén, amelyen a jegyzéket megkapta, elrendelte a Tankosić Vioszlár őrnagy letartóztatását. Ami azonban Ciganovič letartóztatását illeti, aki az osztrák-magyar monarchiában bír polgárjoggal és aki június 15-ig a vasút-igazgatóságnál gyakornokoskodott, azt mindeddig nem lehetett kinyomozni, miért is köröző levelet adtak ki ellene.

A cs. és kir. kormány szíveskedjék a vizsgálat foganatosítása céljából mihamarabb teheti, a fennforgó gyanúokat és a sarajevói vizsgálat során gyűjtött bizonyítékokat a szokásos formában közölni.

8. A szerb kormány a fegyverek és robbanóanyagok csempészésének megakadályozására fennálló rendszabályokat meg fogja szorítani és ki fogja terjeszteni. Természetes, hogy nyomban elrendeli a vizsgálatot és hogy a Sabas–Ložnicai vonal határszolgálatának ama tisztviselőit, akik kötelességüket megszegtek és a büntény szerzőit a határon átengedték, szigorúan meg fogja büntetni.

9. A királyi kormány szívesen ad felvilágosítást ama nyilatkozatokra nézve, amelyeket tisztviselői Szerbiában és a külföldön a merénylet után interjúban tettek és amelyek a monarchia kormányának állítása szerint ellenségesek voltak, mihamarabb a cs. és kir. kormány megjelöli ezeket a kitételeket és bebizonyítja, hogy az illető tisztviselők azokat a nyilatkozatokat valóban megtették. A kir. kormány maga fog gondoskodni arról, hogy a szükséges bizonyítékokat megszerezze.

10. A kir. kormány értesíteni fogja a cs. és kir. kormányt – ha ugyan már e jegyzékkel nem értesült volna – az előző pontokban felsorolt intézkedések végrehajtásáról, mihamarabb eme intézkedések valamelyikét elrendeli és végrehajtja. A szerb kormány azt hiszi, hogy közös érdek, hogy ennek az ügynek megoldását el ne hamarkodják, miért is bármikor kész az ügy békés megoldására, ha a cs. és kir. kormányt ez a válasz ki nem elégítené. E békés megoldás úgy volna foganatosítható, hogy e kérdés eldöntése vagy a hágai nemzetközi bírósághoz vagy ama nagyhatalmak döntése – alá bocsáttatnék, amely nagyhatalmak a szerb kormány 1909. március 31-iki nyilatkozatának kidolgozásában közreműködtek.

Szemelvények abszolutizmuskori és dualizmuskori magyar történeti forrásokból 1849–1918.

Szerk. Galántai József, Pölöskei Ferenc, Szabad György, Tóth Ede. Budapest, 1974, Tankönyvkiadó, 400–402.

▪ 5. FERENC JÓZSEF KIÁLTVÁNYA ▪ AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA NÉPEIHEZ A SZERBIA ELLENI HADBA LÉPÉSRŐL

ISCHL, 1914. JÚLIUS 28.

Népeimhez!

Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralevő éveimet a béke műveinek szentelhessem és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítettek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarkiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztosítására.

A szerb királyság, amelyet állami létének első kezdetétől fogva egészen a legújabb időkig úgy elődeim, mint Én is támogatásban és segítségben részesítettünk, gyorsan felejtő hálátlansággal már évekkor ezelőtt az Ausztria–Magyarország elleni ellenségeskedés útjára lépett.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített három évtize-

des áldásos békemunka után ezekre az országokra kiterjesztettem uralkodói jogaimat, Szerbiában a féktelen szenvedély és elkeseredett gyűlölet kitöréseivel fogadott, holott ez ország jogait semmi tekintetben nem sértette. Kormányom ekkor az erősebbnek szép jogával élve, a végletekig vitte elnézését és engedékenységet, csak csapatainak a békelétszámra leszállítását és azt az ígéretét kívánta Szerbiától, hogy a jövőben a béke és a barátság útján fog járni.

Amidőn két évvel ezelőtt a török birodalommal állt harcban Szerbia, kormányom ugyan-csak a mérséklet szellemétől vezettetve, a monarkia legfontosabb életfeltételeinek meg-óvására szorítkozott. Első sorban ennek a magatartásnak köszönhetette Szerbia a háború céljának elérését.

Nem teljesült az a reménység, hogy a szerb királyság méltányolni fogja kormányomnak hosszú tűrés és békeszeretetét és be fogja szavát váltani.

Mindig magasabb hullámokat vett az Ellenem és Házam ellen érzett gyűlölet. Mindig leplezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, amely Ausztria–Magyarországgal elválaszthatatlanul egybetartozó területek elszakítására irányul.

A határon bűnös áramlat csap át, amely a monarkia délkeleti részén az állami rend alapjainak megingatására, a népnek, amelyről olyan atyai szeretettel gondoskodom, az uralkodóház és a haza iránti hűségtől való eltántorítására és a felnövő ifjúság félrevezetésére s az örület és a hazaárulás bűnös tetteire való felizgatására irányul. Gyilkos merényleteknek egész sorozata s egy tervszerűen szőtt és keresztülvitt összeesküvés, melynek borzasztó sikere szíven talált Engemet és hű népeimet: íme, ezek messzelátható véres nyomai a Szerbiából munkába vett és vezetett titkos üzelmeknek.

Ezt a tűrhetetlen aknamunkát meg kell állítani, Szerbia ezen folytonos kihívásainak véget kell vetni, ha sértetlenül fenn akarjuk tartani monarkiám méltóságát és becsületét, ha a folytonos megrázkódtatásoktól meg akarjuk óvni annak állami, gazdasági és katonai fejlődését.

Hiába tett kormányom még egy utolsó kísérletet, hogy békés eszközökkel érje el ezt a célt s komoly figyelmeztetéssel megfordulásra bírja Szerbiát.

Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszereznem.

Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek.

Mindent megfontoltam és meggondoltam.

Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.

Bízom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré s hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak.

Bízom Ausztria–Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. És bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.

Ferencz József s. k.
gróf Tisza István s. k.

▪ 6. GRÓF ANDRÁSSY GYULA A KÖZPONTI HATALMAK ▪ HADVEZETÉSÉNEK HIBÁIRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1921

[...] ²⁰ Az én hitem kezdettől az volt, hogy Oroszország ellen kell az erőket koncentrálni, és ha a momentán helyzet nem kényszerít más harctéren való eljárásra, addig kell ütnünk legerősebb szárazföldi ellenségünket, míg az nem omlik végleg össze.

Erre vezetett a már előbb kifejtett politikai okokon kívül Lengyelország stratégiai helyzete. Keleti határaink kedvezőek voltak az offenzívára és kedvezőtlenek a defenzívára nézve. Kedvezőtlenek a defenzívára, mert a lengyel királyság oly központi helyzetben van, hogy onnét az orosz hadsereg Berlint, Budapestet s Bécsset egyaránt fenyegette, s ezzel minket arra kényszeríthetett, hogy különböző fővárosaink védelmére nagy erőket tartunk készen egymástól távoli harctereken, melyeket az orosz hadsereg egyenként verhetett meg. Amint defenzívára szorítkoztunk, nagy erőre volt szükségünk, s ezek az erők is az egyenként való megveretés veszélyének voltak kitéve. Offenzívánknak ellenben kedvezett ez a harctéri helyzet. Az orosz hadsereg a lengyel királyságban oly zsákban vonult fel, melyben meg lehetett fojtani. Ha a zsák végét két oldalról erélyes rántással összehúzzuk, minden taktikai siker nagy stratégiai eredményekhez vezethetett.

Úgy látszik, hogy a mi hadvezetőségünk tényleg az orosz harctereken akart volna támadólag fellépni, de ezt a németnél nem tudta keresztülvinni. Úgy látszik, arra számított a háború kezdetén, hogy a német haderőnek nagyobb része fog keleten felhasználatni, mint amennyi oda lett küldve. Nagy baj volt ránk nézve, hogy ezen számítása be nem vált, és az osztrák–magyar hadsereg, mely az oroszhoz arányítva nagyon gyenge volt, a hatályos segítség reményében oly támadást intézett az orosz hadsereg ellen, mintha erős lenne. S nagy szerencsétlenség volt, hogy ezen támadás még a régi taktikával, a katonák beásása nélkül történt. Az embereket nem kímélték annyira, mint később – elvesztettük a legjobb anyagot, és mégis visszaszorítottak. A németek kénytelenek voltak a nyugati frontról több csapatot keletre irányítani, és ezek azután hiányoztak a marne-i csatában, részben azonban a keleti frontra sem érkeztek kellő időben.

Mikor a kedvezőtlen körülmények közt megindult lengyel harc még tombolt, és véd-erőnk ott többé teljesen helyre nem hozható, nagy veszteségeket szenvedett, mint hallom, az A. O. K. ²¹ tanácsa ellenére a szerbek ellen túl nagy erőt fordítottunk. Kétszer támadtunk ²² ezen a mellékharc téren, olyankor, amikor a sokkal fontosabb főharctéren minden egyes katonánkra égető szükségünk lett volna. Első alkalomkor maradandó siker nélkül, fölöslegesen vért vesztítettünk, és az olasz féltékenységet felébresztettük. A második offenzívával pedig az egész háború talán legszomorúbb kudarcát idéztük elő. A győzelem Potiorek ²³ kezében lát-

²⁰ Könyvének első részében Andrassy a háború okaival és előzményeivel, majd a háború alatti külpolitikai hibákkal foglalkozott.

²¹ Armece-Oberkommando, azaz Hadsereg-főparancsnokság.

²² A balkáni fronton 1914. augusztus közepén került sor az első ütközetekre a Drina mentén. Ezt követően Sabácot, majd december 2-án Belgrádot foglalták el az osztrák–magyar csapatok. A szerb hadsereg december 15-én visszafoglalta Belgrádot.

²³ Oskar Potiorek tábornok, a Monarchia balkáni haderőinek főparancsnoka.

szott már lenni, amikor ő seregeit kettéválasztva egyik részt észak felé küldi, hogy Belgrád kulcsaival kedveskedjék az udvarnak (december 2.), a császári jubileum nagyobb dicsőségére, a másik résszel pedig, ámbár a csapatok ki vannak fáradva, távol a pótlásoktól és a muníciótól, csatát ad és veszít. Tragikus és klasszikus példája az Augendienereinek [szolgalelkűség] és az udvaronc szellemnek! Általa a kis Szerbia nagy győzelemhez jutott hatalmas szomszédja felett.

Galíciában és Szerbiában tehát az első hónapokban megfelelő eredmény elérése nélkül elveszítjük hadseregünk színe-javát. A kudarc káros stratégiai következményei helyrehozhatók ugyan, de a halottakat nem lehet többé feltámasztani, és a hadsereg hírnevére oly árny esik, amelyet sok hősiesség, sok zseniális ötlet, sok szép siker sem bír teljesen szétoszlatni. Önbizalmunk is megrendül, ami Ausztriában úgysem szokott szilárd lábon állni.

Sok fejlődött volna másképp, ha a háború nem így kezdődik.

Igen veszélyes volt két különböző harctéren és két különböző ellenség ellen egy időben komoly offenzívát folytatni, a főcsapást mindig egy pontra kellett volna mérni. Ezen szabály ellen súlyosan vétettünk 1916-ban, amikor egy időben nagyarányú döntő csapást akartunk Verdun és az olasz hadsereg ellen intézni. Erőnk ezen megoszlása által egyik helyütt sem bírtunk eredményhez jutni, s a harmadik fronton az ellenség sikeres csapásainak tettük ki magunkat. Verdun helytállt, és Olaszországban a nagy sikerrel megindult offenzívát meg kellett állítani, Lucknál pedig Bruszilov keleti frontunkat áttörte,²⁴ ami nemcsak nagy ember- és anyagvesztéssel járt, hanem Romániát a beavatkozásra bírta.²⁵ A koalíciós betegség eljlesztő és klasszikus példája fog mindig maradni, hogy mint Novák kifejti,²⁶ Conrad semmit sem tudott a verduni offenzíváról, amelyet Falkenhayn titokban készített elő. Nézetem szerint e bajok el lettek volna kerülhetők, ha 1916-ban a 15-ben fényesen megindított orosz offenzívát újra felvesszük, és együttes erővel végzünk az agyaglábú kolosszussal, amely már ügyis megingott.

Hiba volt-e vagy pusztán elháríthatatlan szerencsétlenség, nem tudom megítélni, hogy az 1917. évi olasz offenzívánkat²⁷ nem folytattuk az olasz hadsereg teljes legyőzéséig, hogy a szerb offenzívát nem vittük Szalonikiig? Egyáltalában, kérdezem, nem lett volna-e jobb győzelmeinket a megvert ellenség üldözésével alaposabban kiaknázni, mint az üldözést félbeszakítva más harctéren szerencsét próbálni? Az az egy azonban kétségtelen, hogy végzetes tévedésünk volt az utolsó olasz offenzívánk,²⁸ melynek készületlenül és rossz alapgondolattal vágtunk neki. Nem tudom, nem volt-e az erőviszonyok teljes félreismerése az utolsó nyugati offenzívának²⁹ erőltetése is? Nem lett volna-e már akkor jobb csak a defenzívára berendezkedni, és szívós ellenállással a megegyezéses békére dolgozni, mint mindezt egy kártyára vetni?

A hadvezetőség legsúlyosabb hibáját azonban mindenesetre a tengeralattjáró-harc elhátározásával³⁰ követte el, amikor tévesen ítélte meg a fegyvernem hatályát, és Amerika telje-

²⁴ 1916. június 8.

²⁵ Románia 1916. augusztus 27-én tüzent hadat a Monarchiának, és tört be Erdélybe.

²⁶ Az utalás valószínűleg Karl Friedrich Nowak *Der Weg zur Katastrophe* (1919) című munkájára vonatkozik.

²⁷ Az olasz harctéren 1917. május 14-én kezdődött a központi hatalmak újabb offenzívája. 1917. november 10-éig az olaszok a Piave vonaláig vonultak vissza, ahol stabilizálódott a front.

²⁸ A központi hatalmak utolsó offenzívája 1918. június 15-én kezdődött az olasz fronton. A Piavén átkelt osztrák–magyar csapatokat az olaszok visszavonulásra kényszerítették, s július elejére a folyó baloldalt is birtokba vették.

²⁹ A nyugati fronton 1918. július 15-én kezdődött a németek utolsó nagy offenzívája.

³⁰ Németország 1917. január 31-én jelentette be a korlátlan tengeralattjáró-háborút.

sítőképességét is. Ez a családkozása vált a végső katasztrófa igazi okává. Oly túlerő tömörül ellenünk, vonul fel teljes felszereléssel a gazdasági és katonai harcra, hogy vele győzelmesen megbirkózni fizikai lehetetlenséggé válik. Már ennek érzete magában is megbénítóan hat energiánk kifejlődésére.

De mindezen hibák dacára nem egy zseniális ötlet, igen sok kitűnő kombináció, főleg azonban seregeink egészen elsőrangú anyaga következtében, az összeomlás nem a harctéren, hanem a belső fronton történt meg. Mikor Bulgária elhagyott,³¹ és belső ellenálló-erőnk összeomlott, hadseregeink még ellenséges földön veretlenek voltak. [...] ³²

Gróf Andrássy Gyula: *Diplomácia és világháború*. Budapest, 1990³, Gönczöl-Primusz, 125–128.

▪ 7. FRANO SUPILO EMIGRÁNS HORVÁT POLITIKUS ▪
MEMORANDUMA A BRIT KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK
EGY DÉLSZLÁV ÁLLAM LÉTREHOZÁSÁNAK
A SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL
(Részlet)

LONDON, 1915. JANUÁR 12.

A délszlávok az Osztrák–Magyar Monarchia déli részén, Szerbiában és Montenegróban, egy összefüggő tömbben, durván 260 000 km²-en élnek. Létszámuk kb. 12 700 000 fő. Ez a népesség hozzávetőleg

7 200 000 szerbből,

3 400 000 horvátból,

1 400 000 szlovénből és

700 000 délszláv muzulmánból (Bosznia-Hercegovina) áll, akiknek a politikai tudatát még mindig inkább vallási, semmint politikai megfontolások irányítják.

A „szerb”, a „horvát” és a „szlovén” ugyanannak az egységes etnikumnak a három megnevezése. Ugyanazt a nyelvet beszélik, de eddig megosztották őket a hagyományok, a történeti fejlődés és részben a vallás. A szerbek ortodoxok, míg a horvátok és a szlovének katolikusok, ha figyelmen kívül hagyjuk a kis számú protestáns töredéket. Így a 12 700 000 főnyi délszlávból 7 000 000 az ortodox, 5 000 000 a katolikus és 700 000 a muzulmán.

Egy pillantás a térképre, és máris megértjük, hogy ezek a délszlávok képezik a legfőbb természetes akadályt a német „Drang nach Osten”, a Hamburgot és Berlint Béccsel és Budapesttel összekötő nagy politikai elképzelés útjában, amely túlnyúlik a Balkánon és Kis-Ázsián, majd továbbmutat Bagdad, a Perzsa-öböl és az Indiai-óceán felé. Ezért támadta a délszlávokat oly sok éven és évtizeden át a gátlástalan német politika, amely semmilyen lehetőséget nem hagyott ki arra, hogy megossza, elkábítsa és erkölcsileg megmérgezze őket és utat nyithasson magának rajtuk keresztül akár olyan áron is, hogy megsemmisíti őket.

³¹ Bulgária 1918. szeptember 29-én kötött fegyverszünetet az antanthatalmakkal.

³² Könyvének befejező fejezeteiben az 1918–19-es forradalmi cseményekkel és azok előzményeivel foglalkozik Andrássy.

A németek egymást követő és a magyarok által támogatott támadáshullámai ostromolták a 19. század második felében és a 20. század elején folyamatosan a délszláv határokat. Mi, délszlávok kitartottunk, ahogy az erőnkben tellett, és elhatároztuk, hogy nem hagyjuk magunkat elsöpörni, de a német célok szolgálatába sem állunk. A kényszerítő szükségyszerűség és helyzetünk, mely minket a németellenes hullámtörő gát szerepére kijelölt, mindazon államok és népek támogatójává tett, amelyek valaha is szembeszálltak vagy szembe fognak szállni a német törekvésekkel. A délszlávok által képezett természetes akadály konszolidálása és megerősítése tehát a saját érdekünk, de ezeknek az államoknak és népeknek az érdeke is, hogy hatékonyan ellen tudjanak állni a német invázióknak, amely – ha ma visszaverjük is – holnap újra támad megkettőzött erővel és módszeres kitartással.

Minden azon múlik tehát, hogy segítenek-e nekünk szilárd alapokra helyezni nemzeti egységünket és szabadságunkat, azaz létrehozni a 12 700 000 délszláv szervezett, jól koordinált, független államát.

Nekünk, délszlávoknak ez becstelen és nemzeti öntudat kérdése, a pusztán létünk múlik rajta. Más államoknak és népeknek, melyeknek szintén szembe kell szállni a teuton nagyravágyással, ez morális, politikai és gazdasági kérdés. [...] ³³

Public Record Office. London, Foreign Office 371/2244. 4404.

▪ 8. TOMAŠ MASARYK EMIGRÁNS CSEH POLITIKUS ▪
MEMORANDUMA A BRIT KÜLÜGYMINISZTERIUMHOZ
EGY FÜGGETLEN CSEH ÉS SZLOVÁK ÁLLAM
LÉTREHOZÁSÁNAK A SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL
(Részletek)

LONDON, 1915. MÁJUS 3. ³⁴

[...] ³⁵ *A modern nemzetiségi elv*

Az emberiség a legújabb időkig államokra és egyházakra oszlott, illetve szerveződött a nemzetiség figyelembe vétele nélkül. A modern kort a különböző nemzetek fejlődése jellemzi, ami hatalmas politikai és államalkotó erő.

A gyakorlatban a nyelv, a közös kulturális élet és tevékenység eszköze a nemzetiség fő kritériuma. A nemzetiség mellett a modern időkben a gazdasági fejlődés és a tömegekről –

³³ A memorandum további részeiben Supilo az olasz–délszláv viszony kérdésével, a délszlávok összetartozásáról, valamint a szláv népek Monarchián belüli esetleges autonómiájának az elégtelenségével foglalkozott.

³⁴ Ez a dátum a terjedelmes memorandum (*Independent Bohemia*) iktatási időpontja. Masaryk valamikor 1915 első felében írta az anyagot.

³⁵ A memorandum első oldalain a világháború céljáról és a független cseh állam létrehozásának általános indokairól írt a szerző.

nem pedig pusztán az arisztokrata kisebbségről – való gondoskodás vált nagy politikai és faji hajtóerővé.

A nemzetiség nem az egyetlen szervező erő a társadalomban, de nagyon hatalmas erő, annál is inkább, mert nagyon gyakran ellentétben áll az állammal. A „nemzetállam” jelszava összegzi az újkori politikai fejlődés tendenciáit.

A jelen memorandum szempontjából nem szükséges felbecsülni, milyen mértékig hat politikai erőként a nemzetiségi elv. A jövő hozhatja el majd a nemzetiség szervező erejének döntő győzelmét. Ma elég, ha olyan mértékig ismerjük el ezt az erőt, hogy el tudjuk kerülni a háborúhoz vezető és annak folyamán napfényre került bűnöket és bajokat. [...] ³⁶

Csehország követeli függetlenségét

Minden külföldi cseh kolónia – különösen Angliában, Franciaországban, Svájcban és az Egyesült Államokban, ahol nincs kitéve az osztrák nyomásnak – ismételten kinyilvánította a nemzet igazi akaratát és hirdette Csehország politikai függetlenségének szükségességét. A cseh politikai közvélemény hivatalos külföldi lapja a Párizsban Ernest Denis, a Sorbonne professzora, a jól ismert cseh történész ³⁷ szerkesztésében megjelenő *La Nation Tchéque*.

A függetlenség elnyerése az egész Csehország és minden politikai párt bevallott célja. Csak egyes személyek ragaszkodtak Ausztriában és nincs köztük egyetlen nevesebb politikus sem.

A független cseh állam. Területe és lakossága

A cseh államot az ún. cseh tartományok, azaz Csehország, Morvaország és Szilézia alkotnák. Ehhez jönne még az észak-magyarországi szlovák körzet Ungvártól Kassán át az etnikai határok és az Ipoly folyó mentén a Dunáig, ideértve Pozsonyt és az egész szlovák területet Magyarország határától északra.

A cseh államnak több mint 12 millió lakosa lenne. Az új állam területe kb. 50 000 brit négyzetmérföld lenne (Belgium 11 373). [...] ³⁸

Csehország nem az egyetlen felszabadításra váró nemzet

A független Csehország megteremtésének nehézségei kisebbek lesznek, ha a problémát a többi nehézséggel, azaz Lengyelország és a szerb-horvát állam rekonstrukciójával összefüggésben tárgyaljuk, valamint természetesen a németországi franciák és dánok felszabadításá-

³⁶ A következő fejezetek fontosabb címszavai: a nemzeti fejlődés Európa nyugati és keleti felében, az európai nagyhatalmak érdekei, a pángermanizmus, a Habsburg Birodalom létrejötte, valamint mesterséges és elnyomó jellege, a csehik részvétele a háborúban.

³⁷ Ernest Denis természetesen francia történész volt, aki azonban intenzíven foglalkozott a cseh történelemmel.

³⁸ A következő fejezet témája a független Csehország létrehozása ellen és mellett felhozható érvek mérlege.

val, a balkáni és a török kérdés megoldásával és a világot ebben a háborúban izgató többi kérdés megoldásával együtt. Mindezek a problémák együtt alkotják az európai kérdést.

A szabad Csehország és Szerbia-Horvátország mint szomszédok

A cseh és a szerb-horvát álmok netovábbja a két ország közvetlen összeköttetése lenne. Ezt úgy lehetne megoldani, ha a magyar határ nyugati szélén húzódó sávot Szerbiának adnák, vagy északi felét Csehországnak, a délit pedig Szerbiának.

Ez a korridor Pozsony, Sopron, Moson és Vas megye egyes részeiből állna. Itt német a lakosság és jelentős a horvát kisebbség. Déli része szlovén.

Mivel jelentős szlovák és szerb-horvát kisebbség él a Magyarországnak megmaradó területen, nem indokolatlan követelni ezt a körzetet. Annál is inkább, mert a magyarok úgy kezelték és kezelik ma a szerbeket és a horvátokat, mint ahogy a hunok bántak a többi néppel a középkorban. Egész körzetek néptelenednek el, Bosznia lakóit elűzik Montenegróba, miközben a szerémségieket Magyarországra telepítik, ahol gondoskodás híján tömegével halnak meg. A szlovákok évszázadokig a legbrutálisabb magyarosítás áldozatai voltak.

A szerb-horvát korridor elősegítené a két ország – az ipari Csehország és a mezőgazdasági jellegű Szerbia-Horvátország – gazdasági kapcsolatát, Csehországból pedig elvezetne a szerb-horvát kikötőkhöz.

A korridornak természetesen nagy katonai jelentősége is lenne. Hozzá kell tenni, hogy a csehekhez hasonlóan sok szerb-horvát politikus is elfogadja a korridor tervét.

Szláv sorompó Németország Konstantinápoly és Bagdad felé való nyomulása útjában

A szerb–cseh korridor létrehozásával a szövetségesek meg tudnák akadályozni, hogy Németország gyarmatosítsa a Balkán és Kis-Ázsiát, valamint hogy a magyarok Berlin engedelmes előőrsévé váljanak. [...]³⁹

Public Record Office. London, Foreign Office 371/2241. 53297.

■ 9. AZ 1916. ÉVI IX. TÖRVÉNY ■ AZ ÁRDRÁGÍTÓ VISSZAÉLÉSEKRŐL

BUDAPEST, 1916. JANUÁR 20.

1. §. Aki háború idején (1912:LXIII. t.-c. 13. és 28. §) nyereszkes céljából közszükségleti cikket anélkül, hogy annak forgalomba hozatalával hivatászerűleg vagy hivatásából folyólag foglalkoznék vagy annak forgalomba hozatal céljából való beszerzésére hatósági

³⁹ A memorandum befejező fejezeteinek témái: a délszláv kérdés és Olaszország, valamint a független Csehország alkotmánya és kormányzata.

engedélyt nyert volna, saját házi és gazdasági vagy üzemi szükségletét aránytalanul meghaladó mennyiségben beszerez, vétséget követ el, amelynek büntetése két évig terjedhető fogház és száz koronától húszezer koronáig terjedhető pénzbüntetés.

Ugyanígy büntetendő az, aki háború idején nyerésszkedés céljából közszükségleti cikket a hatóság rendelkezése ellenére saját házi és gazdasági vagy üzemi szükségletét meghaladó mennyiségben a forgalomból visszatart, valamint az, aki háború idején ily cikknek előállítására (termelésére) vagy forgalomba hozatalára szolgáló üzemét a hatóság rendelkezése ellenére megszünteti vagy korlátozza.

Az 1. bekezdés értelmében büntetendő az, aki anélkül, hogy kereskedő vagy bejegyzett cégű ügynök volna, közszükségleti cikkeknek árusok vagy más kereskedők részére való közvetítésével foglalkozik.

2. §. Aki háború idején forgalomba hozatal végett előállított (termelt) közszükségleti cikket kellő indok nélkül megsemmisít, értékében lényegesen csökkent, használhatatlanná tesz, rendeltetésétől lényegesen eltérő célra használ fel, alakít vagy változtat át, vétséget követ el, amelynek büntetése három évig terjedhető fogház és száz koronától húszezer koronáig terjedhető pénzbüntetés.

A kísérlet büntetendő.

Büntett a cselekmény és három évig terjedhető börtönnel, valamint száz koronától húszezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, ha életszükségleti cikkből nagyobb készlet semmisített meg.

3. §. Aki részt vesz oly összebeszélésben vagy egyesülésben, amelynek célja a jelen törvény 1. és 2. §-ában említett cselekmények valamelyike, az idézett §-okban foglalt megkülönböztetések szerint az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.

Az összebeszélés vagy egyesülés miatt nem büntethető az, aki – mielőtt a hatóság azt felfedezte volna és mielőtt az összebeszélésen vagy egyesülésen felül egyéb követtetett volna el – attól eláll és elállását nemcsak tudomására juttatja társainak, de őket reábírní törekszik, hogy tervüket abbahagyják, vagy pedig az összebeszélést vagy egyesülést a hatóságnál feljeleníti.

4. §. A jelen törvény alá eső bűncselekmények eseteiben a pénzbüntetés összegének megállapításánál tekintettel kell lenni annak a nyereségnek a mennyiségére is, amelyet a tettes cselekményével illetéktelenül elért vagy elérni törekedett.

Amennyiben megállapítható annak a nyereségnek a mennyisége, amelyet a tettes cselekményével illetéktelenül elért, az alkalmazandó pénzbüntetés legmagasabb mértéke: a jelen törvényben meghatározott pénzbüntetésnek a megállapított nyereség kétszeresével felemelt összege.

A pénzbüntetést helyettesítő szabadságvesztés büntetés tartama egy évet nem haladhat túl.

5. §. A jelen törvény alá eső bűncselekmények eseteiben a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is megállapítható. Ezenfelül az elítélt az illető cikk vagy hasonló cikkek forgalomba hozatalától három évig terjedhető időre eltiltható.

A jelen törvény alá eső bűncselekmények eseteiben az elítélt oly községből, amely nem illetőségi helye, határozott időre vagy egyszer s mindenkorra kitiltható. Külföldről az országból ki lehet utasítani és a visszatéréstől eltiltani.

A jelen törvény alá eső bűncselekmények eseteiben a bíróság elrendelheti, hogy az ítélet, az eset körülményei szerint indokaival együtt, a bíróság részéről meghatározott egy

vagy több belföldi lapban közzététessék. Az 1914:XLI. t.-c. 32. és 33. §-ában foglalt rendelkezések megfelelően irányadók.⁴⁰

6. §. A jelen törvény alá eső bűncselekmények eseteiben a gyorsított bűnvádi eljárásnak az 1912:LXIII. t.-c. 31. §-a értelmében kibocsátott szabályai nyernek alkalmazást.

A kir. ügyészség vádirat helyett a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896:XXXIII. t.-c. (Bp.) 255. §-ának 1. és 2. pontjában felsorolt adatokra szorítókozó vádindítványt terjeszt a bíróság elé, amelyben a főtárgyalásra határnap kitűzését kéri.

A vádindítványt a főtárgyalási tanács elnökénél kell benyújtani, aki a főtárgyalásra határnapot tűz, a vádindítványt az idézéssel együtt közli a terhelttel és megteszi a főtárgyalás előkészítéséhez szükséges egyéb intézkedéseket.

A vádindítvány ellen kifogásnak nincs helye.

Ahol a Bp. a kir. ügyészség vádiratát említi, ott a jelen § 2. bekezdésében említett vádindítványt kell érteni.

7. §. A jelen törvény kihirdetésének napján lép életbe és azt az igazságügyminiszter hajtja végre. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki.

Magyar Törvénytár. 1916. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1917, Franklin, 22–27.

▪ 10. AZ ANTANTHATALMAK ÉS ROMÁNIA ▪ EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERZŐDÉSE ROMÁNIA HADBA LÉPÉSÉRŐL

BUKAREST, 1916. AUGUSZTUS 17.

Politikai megállapodás egyrészről a kormányunktól különleges felhatalmazással bíró alulírottak: Sir George Barclay, őfelsége Nagy-Britannia, Írország és a tengerentúli angol korona-birtokok királya, India császára által a román király őfelségéhez delegált rendkívüli követ és teljhatalommal megbízott miniszter;

Gróf de Saint-Aulaire, a Francia Köztársaság elnöke által a román király őfelségéhez delegált rendkívüli követ és teljhatalommal megbízott miniszter;

Báró Fasciotti, őfelsége, az olasz király által a román király őfelségéhez delegált rendkívüli követ és teljhatalommal megbízott miniszter;

Stanislas Poklevski-Koziell úr, őfelsége, a minden oroszok cárja által a román király őfelségéhez delegált rendkívüli követ és teljhatalommal megbízott miniszter;

másrészről Jean J. C. Brătianu, a Román Királyság minisztertanácsának elnöke között az alábbiak szerint:

1. *cikkely.* Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és Oroszország a Román Királyság területét a jelenlegi határai között minden tekintetben garantálja.

2. *cikkely.* Románia hadat üzen Ausztria-Magyarországnak és a jelen szerződés katonai egyezményében megállapított módon és feltételek szerint meg is indítja ellene a hadmű-

⁴⁰ Az 1914. évi XLI. törvény 32. §-a szerint kihágást követ el és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető az a kiadó, aki azt az ítéletet, amelynek közzétételét az idézett törvény alapján elrendelték, a szokásos díj megfizetése dacára nem közli. Az 1914. évi XLI. törvény 33. §-a szerint pedig az ily kihágás ügyében hozott véghatározatban arra az esetre is intézkedni kell, ha az a lap, amelyben az ítéletet közzé kellett volna tenni, időközben megszűnt.

veleteket.⁴¹ Románia a hadüzenettel egyidejűleg megszakítja minden gazdasági és kereskedelmi kapcsolatát az antanthatalmak ellenségeivel.

3. cikkely. Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és Oroszország elismeri Románia jogát a 4. cikkelyben meghatározott, az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó területek bekebelezésére.

4. cikkely. Az előző cikkelyben említett területek határai a következők szerint határozottnak meg:

Ez a határvonal kezdődik a Prutnál lévő jelenlegi határ ama pontjának, amelyik Románia és Oroszország határát jelenti Novoselitza mellett, majd követi a Prut folyását Galícia határáig, addig, ahol a Prut és a Caremos folyó összeömlik. Innentől kezdve a vonal követi előbb Galícia és Bukovina, majd Galícia és Magyarország határát Slogig, az 1655-ös magaslattig. E magaslati ponttól a Tisza és a Visó vízvásztóján vonul és Trebusa községnél eléri a Tiszát, ahonnan a folyó jobb partján meg tovább addig a pontig, ahol a Visó a Tiszába ömlik. Ettől a ponttól kezdve mindenütt a Tisza folyását követi, egészen a Szamos beömlése után négy kilométerre lévő pontig, majd – Vásárosnaményt Romániának hagyva – dél-délnyugat felé fordul és egy Debrecen-től hat kilométerre, keletre lévő pontig húzódik. Irányát hozzávetőleg megtartva, folytatódik a határvonal a Körös, a Fehér- és a Sebes-Körös beömlése után három kilométerre lévő pontjáig, majd három kilométerrel nyugatabbra, Orosháza és Békéssámson községektől megy tovább, hogy egy kisebb ívet írva le, Algyő magasságában érje el a Tiszát. Ettől kezdve mindenütt a Tisza folyása mentén halad a vonal egészen a Dunába való ömléséig, s végül a Duna mentét követi Románia jelenlegi határáig.

Románia kötelezi magát, hogy Belgráddal szemben, egy később meghatározandó területen nem létesít erődítéseket, és ebben a zónában csupán rendőri szolgálatot ellátó erőket tart. A román királyi kormány kötelezi magát, hogy a bánáti területet a békekötéstől számított két éven belül elhagyó és vagyonukat ott visszahagyó szerbeket kártalanítja.

5. cikkely. Egyrésről Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Oroszország, másrésről Románia kötelezik magukat, hogy sem különbékét, sem általános békét másként, mint együttesen és egy időben, nem kötnek.

Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Oroszország ugyancsak kötelezik magukat arra is, hogy a szerződés 4. cikkelyében meghatározott osztrák–magyar terület a román korona birtokaként kebeleztetik be.

6. cikkely. Románia a béke előkészítésében, annak tárgyalásában, valamint azoknak a kérdéseknek a megvitatásában, amelyek a békekonferencia határozataival kapcsolatosak, ugyanolyan jogokat élvez, mint a többi szerződő fél.

7. cikkely. A szerződő hatalmak kötelezik magukat arra, hogy e megállapodás az általános béke megkötéséig titokban tartják.

Ez a megállapodás öt példányban készült, Bukarestben, 1916. augusztus 4–17-én.

G. Barclay, s. k.
Saint-Aulaire, s. k.
Fasciotti, s. k.
S. Poklevski-Koziell, s. k.
Jon J. C. Brătianu, s. k.

Sztáray Zoltán: Románia szerződése az antanthatalmakkal. In *Új Látóhatár*, 1. sz. 1980, 78–80.

⁴¹ A katonai egyezmény első cikkelye szerint a román támadásnak legkésőbb augusztus 28-áig kellett megkezdődnie. A román hadsereg ténylegesen egy nappal ezelőtt, augusztus 27-én tört be Erdélybe.

▪ 11. A BRIT KÜLÜGYMINISZTERIUM ▪
SZAKÉRTŐINEK JAVASLATA⁴² KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA
HÁBORÚ UTÁNI ÚJ RENDJÉRŐL
(Részletek)

LONDON, 1916. AUGUSZTUS 30.

[...] ⁴³ *Görögország és Románia*

Görögországgal és Romániával nem nagyon kell a szövetségeseknek foglalkoznia. Ha tehát nem változtatnak magatartásukon, a szövetségeseknek csak az általános érdekeket kell figyelembe venni a határok rendezésekor.

Ami Romániát illeti, a szövetségeseket köti Oroszország ígérete, miszerint Bukovina és Erdély román része Romániához kerül majd. Úgy gondoljuk, nem lenne kívánatos a szövetségesek szemszögéből, ha Románia részesedne a Bánátnál is, ezért a Bánátnak az a román része, amely nem Szerbiához kerül, meg kellene hogy maradjon Magyarországnak.⁴⁴ Ezt a pontot bővebben tárgyaljuk a Magyarországra vonatkozó részben.

Azért ajánljuk a Bánátnak Szerbia és Magyarország között történő megosztását Szerbia és Románia helyett, mert Szerbia valószínűleg jobban kijön majd egy legyőzött Magyarországgal, mint egy csatlódott Romániával.

Ami Görögországot illeti, az általános megfontolások oda vezetnek, hogy az lesz a legjobb, ha megmarad neki a jelenlegi területe. Amennyiben azonban Bulgária megtartja Macedóniát, Görögországnak kellene adni Albánia déli részét egy az Ohridi-tótól nyugatra húzódó, a Skumbi folyó folyását az adriai torkolatig követő vonalig, hogy szomszédos maradjon Szerbiával. [...] ⁴⁵

Ausztria-Magyarország, Szerbia, Montenegró és a délszlávok

Az Olaszország és szövetségesei között 1915. április 26-án megkötött egyezmény azzal, hogy átengedi Olaszországnak az egész Isztriai-félszigetet, a dalmát partvidék jelentős sávját a szigetek zömével együtt – ahol a lakosság vitathatatlanul szláv –, sajnos nyilvánvalóan megsérti a nemzetiségi elvet, s emiatt kétségtelenül magában rejt az ilyenkor szokásos veszélyeket, azaz az irredentizmus, a stabilitás és a béke megbomlásának veszélyét. A helyzet kompetens és mérsékelt elemzőitől úgy tudjuk azonban, hogy megvan minden kilátás a kielégítő egyezsége közvetlen, baráti tárgyalások útján.

⁴² A dokumentum hosszú, eredeti angol címe szerint a javaslat a brit miniszterelnök szempontjainak megfelelően és azokat tartalmazva készült el („submitted in accordance with the Prime Minister's instructions”).

⁴³ A dokumentum bevezetőjében a Balkán általános kérdéseiről esik szó.

⁴⁴ Az 1916. augusztus 17-én véglegesített bukaresti titkos szerződés, amelyet Nagy-Britannia is aláírt, a leendő román–jugoszláv határról, illetve a Bánság jövőjéről másként intézkedett. Az ellentmondás magyarázata, hogy a memorandum valójában már a románokkal folytatott tárgyalások lezárulása előtt elkészült.

⁴⁵ A következő rövid fejezet Albániával foglalkozik.

Ezért nem kell, hogy aggodalmat keltsen ez az egyik vezérelvüinktől való elszakadás. Mindenesetre tartózkodunk attól, hogy bármilyen más megoldást javasoljunk, mivel köt bennünket az Olaszországgal fennálló megállapodás. [...]⁴⁶

Időközben az Őfelsége kormányához benyújtott elemzésekből kiderült, hogy az általunk Szerbiának adott ígéret, miszerint a háború után jutalomként megkaphatja Bosznia-Hercegovinát és egy széles kijáratot az Adriára, az érintett területek és a délszláv kérdés általános szempontjait figyelembe véve, nemcsak hogy nem felel meg az ottani nemzeti elképzeléseknek, hanem egyenesen visszatetsző a délszlávok számára.

A délszlávok szeme előtt a szerbek, horvátok és szlovének felszabadulása lebeg az osztrák-magyar vagy bármilyen más uralom alól, majd ezt követően az egy államban történő egyesülésük. Szabad és önkéntes egyesülést kívánnak azonban, nem pedig egy kívülről rájuk erőszakolt egységet, ami azzal járhat, hogy valamelyik terület alávetettje lesz a másiknak. A horvátok és a szlovének kétségtelenül csodálják Szerbiát azért, ahogy harcolni tud, és tőle várják a segítséget a felszabaduláshoz, másrészt viszont kultúrában és műveltségben magasabb rendűnek tartják magukat nála, s ennek a felsőbbrendűségnek az alapján maguknak vindikálják a vezető szerepet a délszláv államok eljövendő konföderációjában.

Sir E. Grey 1915. szeptember 1-jén Supilo úrnak tett kijelentése, miszerint ha Szerbia beleegyezik, Bosznia, Hercegovina, Dél-Dalmácia, Szlavónia és Horvátország maga dönthet saját sorsáról, sokkal jobban összhangban van tehát a délszláv elképzelésekkel, mint a korábbi ígéret, és ez kell hogy legyen politikánk meghatározója ebben az ügyben. Úgy véljük, Nagy-Britanniának minden módon bátorítania kell Szerbia, Montenegró és a délszlávok egyesülését egy erős föderációban, mivel az gátat képezhet a kelet felé irányuló német előrenyomulás útjában.

Az az ellenvetés, hogy egy ilyen állam nem lenne több, mint Oroszország egy nyúlványa, és csak növelné az oroszok amúgy is Európára nehezedő súlyát, véleményünk szerint nem okozhat komoly gondot. Szerbia az utóbbi években tanújelét adta annak, hogy meg akar szabadulni Oroszország gyámkodásától s egyúttal közelebb akar kerülni a nyugati hatalmakhoz. Okkal feltételezhetjük, hogy amennyiben politikai és gazdasági támogatásunkkal elősegítjük a délszláv konföderáció megszületését és fejlődését, csak nőni fog az irántunk már úgymint meglevő bizalom mindegyik fél kölcsönös előnyére.

A délszlávok azt kívánják, hogy a jövő konföderációjának határait etnikai alapon húzzák meg, s ezen az alapon hatalmas területekre tartanak igényt. Szerbián, Montenegrón, Horvátországon, Szlavónián, Bosznia-Hercegovinán és Dalmácián kívül ide tartoznának még Karinthis és Stájerország bizonyos részei, Gorícia, Carniola és Isztria egésze, valamint a partvidék a szigetekkel együtt, egészen az albán határig. Államuk északi határa kb. Graztól indulna délkelet felé a Dráva mentén, azután Baranya, Bácska és Bánát tartományoktól északra, majd a Maros folyó mentén Aradig, onnan délnek fordulva elhaladna Temesvár mellett egészen addig a pontig, ahol Románia nyugati határa eléri a Dunát.

Bár ezek a követelések első pillantásra túlzottnak tűnnek, a délszlávok azt tartják, hogy mindezek a területeken zömmel szláv lakosság él. Ami az adriai partvidéket illeti, a délszlávoknak tartaniuk kell magukat az olasz egyezményhez, de az ebben az egyezmény-

⁴⁶ A következőkben Montenegró jövőjével, Észak-Albánia sorsával és a leendő dalmáciai olasz-szerb határral foglalkozik az előterjesztés.

ben nem említett területeken nem látjuk okát, miért ne lehetne teljes mértékig eleget tenni követeléseiknek Ausztria rovására. Javasoljuk azonban, hogy bizonyos Magyarországtól elvitatott területek kapcsán jobb lenne tartózkodóbbnak lenni. Javasataink indoka a következő:

Ausztria-Magyarország jövője természetesen nagyon nagy mértékig a háború végén fennálló katonai helyzettől fog függni. Ha a helyzet lehetővé teszi a szövetségeseknek, hogy döntsenek Ausztria-Magyarország jövője felől, kevésbé kétséges, hogy a nemzetiségeknek szabad teret adó elképzelésnek megfelelően a Monarchiának – ami a jelenlegi összetételében ennek az elvnek egyenes antitézise – fel kell bomlania, mivel kétségtelen, hogy minden nem német nemzete az elszakadás mellett fog dönteni.

Ennek a radikális megoldásnak egyedül az mond ellent, hogy ebben az esetben a német birodalom lesz egy nagy létszámú lakossággal erősebb és az osztrák tartományok odacsatolásával gazdagabb. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a szövetségesek számára kedvező megoldás jóval nagyobb létszámú lakosságtól fosztja meg Németországot, mint amit Ausztria révén nyerne. Elveszti Elzász-Lotharingiát, Schleswiget és a posenai nagyhercegséget. Ez Poroszország erejének közvetlen csökkenését eredményezi. Elnyeri ugyan Ausztria lakosságát, de ez a nyereség a német birodalom nem porosz államainak befolyását és súlyát növeli majd. Ezen túlmenően a katolikus elemet szaporítja és minden, ami a porosz hatalom csökkenéséhez vezet, elősegíti az európai rendezés tartósságát, mert Poroszország gyengítésével csökkenti a közép-európai birodalmak agresszivitását. Úgy gondoljuk tehát, hogy az osztrák tartományok Németországhoz kerülése nem kell hogy megijessze a szövetségeseket, mivel céljuk nem Németország összezúzása, hanem inkább a porosz hegemonia csökkentése. A háború előkészítése, a háborúra való buzdítás, a háborúval kapcsolatos agresszív tervek mind-mind a porosz iparhoz nyúlnak vissza, és nem túlzás azt remélni, hogy a legyőzött Franciaország jelentős mértékben veszít lehetőségeiből a rosszra. Ha egy nagy, gazdag és befolyásos föderációval állna szemben a továbbiakban saját déli határain belül, azt hiszem, nem tévedünk, ha arra számítunk, hogy oly mértékig csökken a befolyása, amit a német föderáción belül a politikai erők harca egyáltalán csak elérhet.

Feltéve, hogy a szövetségesek pusztán politikai megfontolásokból úgy döntenének, hogy életben tartják a független Monarchiát, nagyon komolyan számításba kellene venniük, hogy valóban lehet-e biztosítani Bécs függetlenségét Berlintől. A múlt tapasztalatai alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy akár győznek a központi hatalmak, akár nem, Ausztria-Magyarország mindenképpen függő helyzetben marad szövetségésétől. Egy győztes Poroszország még inkább politikai és gazdasági övezete részévé tenné Ausztria-Magyarországot, ahogy azt a háború menetében is már látni lehetett. A legyőzött Poroszország ugyanúgy meg tudná győzni Ausztria-Magyarországot, hogy jövőjét a két ország kapcsolatainak még szorosabbra fűzése tudja csak biztosítani. Bizonyára volt és lesz is egy párt mind Ausztriában, mind Magyarországon, amely erősen ellenzi a német hegemoniát, de információink szerint ez a párt a Monarchia mindkét felében kisebbséget alkot, és ez valószínűleg így is marad. Amennyiben tehát Ausztria-Magyarország Poroszország kiszolgálója marad, ezt a megoldást a szövetségesek nem tudják elfogadni. Ausztria-Magyarország fennmaradását nem lehet összeegyeztetni azokkal a célokkal, amelyekért a szövetségesek harcba szálltak. Ha a politikai célszerűség e célok feláldozását diktálná is, az általuk bevezetni szándékozott fegyver, azaz egy kisebb, de független osztrák-magyar állam nem tudná teljesíteni azt a feladatot, amire szánták. Ha tehát elfogadják az általunk javasolt megoldást,

nem látjuk értelmét, miért ne lehetne megválni a Monarchia azon részeitől, amelyek a déli szláv állam részét alkothatnák.

Ezenkívül itt van még Csehország ügye. Ennek kapcsán három megoldás merül fel:

először az, hogy lehetne független állam;

másodszor az, hogy valamilyen módon a délszláv államokhoz kapcsolódna;

harmadszor az, hogy oda lehetne tapasztani a lengyel királysághoz.

Az első megoldás nem praktikus, és ahogy halljuk, maguk a csehek sem tartják kívánatosnak. A második megoldás kissé mesterkéltnek tűnik, és emiatt nem ígérkezik tartósnak. Amint azt cseh és lengyel forrásokból meg tudtuk állapítani, a legkívánatosabb a harmadik megoldás. Ez ellen az szól, hogy még igencsak sötétben tapogatózunk a lengyel királyság jövőjét illetőleg. Itt ismét három lehetséges megoldás kínálkozik: az első az egyesült és független Lengyelország; a második egy Oroszországba beolvasztott lengyel királyság; a harmadik pedig körülbelül a Finn Nagyhercegség autonómiáját élvező lengyel királyság. Első pillantásra be kell látni, hogy a lengyel kérdés megoldása egyedül Oroszországon múlik. Értesüléseink szerint jelenleg kétségtelenül ez az orosz kormány álláspontja, és ha a háború végeztével ennek érvényt is tud szerezni, jobb lesz, ha Franciaország és Anglia félreáll és engedi Oroszországot belátása szerint cselekedni. De ezek egyelőre csak eshetőségek, és a háború menete keleten arra mutat, hogy Anglia és Franciaország segítségével Oroszország valószínűleg nem tudja elérni, hogy a németek kimenjenek lengyel tartományaikból, és még kevésbé azt, hogy a poseni nagyhercegséget Lengyelországhoz csatolja. Ha ez az előrejelzés bizonyul igaznak, akkor meglesz a lehetősége Angliának és Franciaországnak arra, hogy megtárgyalja Oroszországgal a lengyel kérdést. Akkor elmondhatják majd, hogy az angol és a francia közvélemény előtt csak úgy tudják igazolni a háború elhúzódását Lengyelország németektől való megtisztítása érdekében, ha Oroszország nagyon messzire el tud menni az engedmények terén, és hozzájárul a felszabadult lengyel állam autonómiájához. Ebben a helyzetben a nyugati hatalmak azután már támogathatják Csehország Lengyelországhoz való csatolását is. Amennyire tudjuk, ezt a megoldást részesítik előnyben az előrelátó csehek és lengyelek egyaránt. Az utóbbiak teljesen tisztában vannak azzal, hogy Csehország Lengyelországhoz csatolása nagyon jelentősen előremozdítaná Lengyelország gazdasági fejlődését. A csehek pedig azt értékelik, hogy javukra válna a magasabb szintű lengyel kultúra és civilizáció. A jelenlegi szakaszban nem is lenne tanácsos többet tennünk, mint leszögezni, hogy mi lenne szerintünk az osztrák–magyar kérdés legjobb megoldása.

Összegezve elmondhatjuk: engedni kell, hogy a szláv tartományok délszláv állammá szerveződjenek; engedni kell, hogy Ausztria német tartományait bekebelezze a német birodalom; engedni kell, hogy Csehország összekapcsolódjon Lengyelországgal, és engedni kell, hogy Magyarország tisztán magyarlakta részeiből független állam jöjjön létre, feltétlenül biztosított kereskedelmi kijáratral az Adriára Fiuménél, a Fekete-tengerre pedig a Dunán át. Ez a megoldás tartósan ígérkezik, mivel a rendezés által érintett országok nemzeti és gazdasági érdekei alapján.

Ha mégis felmerülne, hogy maradjon fenn az Osztrák Birodalom abban a reményben, hogy végül is szabaddá tudja tenni magát a német befolyástól, az a kritika érheti az általunk javasolt megoldást, hogy Ausztria teljesen el lesz vágva a tengertől, s meg kell oldani valahogyan a saját kereskedelmi kijárat kérdését. A fent vázolt következtetéseink tükrében azonban ennek nincs jelentősége és nem merül fel az, hogy Olaszországtól kell engedményeket kérni Triesztnél Ausztria érdekében.

Következtetéseink szerint a délszláv állam általunk javasolt határai körülbelül az 1915. április 16-ai egyezményben⁴⁷ lefektetett olasz határral közös határvonallal kezdődnének, tehát Voloscától kiindulva egy Vilachtól kissé északnyugatra lévő pontig, onnan kelet felé egy Klagenfurttól és Marburgtól északra fekvő pontig, ahol a Mur folyó – a Dráva mellékfolyója – keletnek fordul; innen ez utóbbi mentén a Dunáig, majd a Duna jobb partján Péterváradig. Innen az irány kelet felé fordulna a Temes folyóig, ahonnan a folyó mentén dél felé haladna Pancsováig, ahol az a Dunába torkollik.

Ez a határ teljesíti az összes délszláv követelést magában Ausztriában, de kihagyja a magyar Baranyát, Bácskát és a Bánátot, amire a délszlávok szintén igényt tartanak. Ha azonban Magyarország is független állam lesz bármi csekély eséllyel is a fennmaradásra, nem lenne célszerű megfosztani olyan területektől, amelyek elvétele túlmutatna a nemzetiségi elv alkalmazásán. Azért is javasoljuk továbbá ezt a határvonalat, mert összhangban áll a szerb stratégiai követelésekkel a Duna északi partján, Belgráddal szemközt fekvő területek iránt, továbbá nem ütközik a román követelésekbe.

A fent vázolt rendezés első pillantásra kissé akadémikusnak tűnhet, mivel zömmel nemzeti törekvéseken alapul, de elfogadjuk, hogy Oroszország nézeteinek, földrajzi helyzetének, a katonai megfontolásoknak stb. a tiszteletben tartásával módosítani lehet még rajta.

A mi elsődleges célunk most csak az volt, hogy felvázoljunk egy elképzelést, ami az egyes nemzetek oldaláról tartóssággal kecsegtet.

Public Record Office. London, Cabinet 29/1.

▪ 12. A KÖZÖS MINISZTERTANÁCS JEGYZŐKÖNYVE ▪ A MONARCHIA HADICÉLJAIRÓL (Részlet)

BADEN, 1917. JANUÁR 12.

[...] ⁴⁸Őfelsége ezután méltóztatik vitára bocsátani a háborús célok kérdését. Őméltósága egyben hangot ad véleményének, miszerint ajánlatos lesz ezzel kapcsolatban egy maximál- és egy minimálprogramot felállítani. A maximálprogram a következőket tartalmazná: a Kongresszusi Lengyelország, Montenegro és Macwa bekebelezését, továbbá az erdélyi határok bizonyos mértékű rektifikációját, végül pedig Szerbiában a Karagyorgyeviczdinasztia leváltását egy másik uralkodóház által. A minimálprogram ezzel szemben a Monarchia területi integritásának követelésére, Lovčen megszerzésére és a szerbiai dinasztiaaváltásra szorítkozna.

Ebben a témában a következőképpen foglal állást a külügyminiszter, ⁴⁹akinek Őfelsége kegyeskedett megadni a szót:

A Monarchia, mely védekező háborút visel, már akkor is nagy eredményt ér el, ha terü-

⁴⁷ Az Olaszország és az antant között Londonban létrejött titkos egyezmény. Az ebben kilátásba helyezett területi nyereségek – többek között Dél-Tirol, Isztria, Gorizia és Észak-Dalmácia Spalatóig – fejében Olaszország ígéretet tett volt szövetségesei elárulására és az antant oldalán történő hadba lépésre.

⁴⁸ A tanácskozás első, itt nem közölt témája Lengyelország jövője volt.

⁴⁹ Ottokar Czernin gróf.

leti integritását megőrizve zárja le a háborút. A területi gyarapodás minden bizonnyal örvendetes ráadás lenne, azonban ezzel kapcsolatban lehetetlen volna már most jóslásokba bocsátkozni. A teljes győzelem valószínűtlennek tűnik, ezért egy kompromisszumos békével kell számolnunk.

A békekötésnél elsősorban kizárólag katonai szempontokat kellene tekintetbe venni. Mindenképpen ide tartozik Lovčen megszerzése, valamint bizonyos határkiigazítások a Vaskapu vidékén és az erdélyi határon Brassónál. Ebből a szempontból egy pozitív programot felállítani most még nem lehet, azonban már most hangsúlyozni kell a minimális katonai célok elsődlegességét.

A balkáni kisállamok teljes szétzúzását az antant aligha engedné meg, még talán Románia területének egy erőteljes megnyirbálását fogadná el leginkább, mivel a gyűlölet és a megvetés, mely Románia ellen irányul, épp olyan erős, mint azok az érzelmek, amelyeket a központi hatalmak ezen ország ellen táplálnak. Ezenfelül figyelembe kell vennünk még az 1877-es precedenst.⁵⁰ Ezért fel kell tenni a kérdést, vajon hogyan fogadná a Monarchia Moldvának esetleges Oroszországhoz való csatolását. Talán egy ilyesfajta megoldásban rejlik a lehetőség arra, hogy a háború után jobb viszony alakuljon ki Oroszországgal, ami annál is inkább örvendetes lenne, mivel a Romániával való megbékélés lehetetlen.

A jóvátétel kérdésére áttérve, Czernin gróf úgy véli, hogy a mielőbbi békekötés érdekében ajánlatos lenne az antanttal, és főként Angliával elhitetni, hogy sem győztes, sem pedig vesztes fél nincs. Egy ilyen taktikával természetesen elkerülhető lenne a jóvátétel fizetése, mivel azt csak egy nyilvánvalóan legyőzött félre róhatják ki.

Végül Czernin gróf megjegyzi, az a fontos, hogy a béketárgyalások kezdetekor a Monarchia területe meg legyen tisztítva az ellenségtől. Ebben a tekintetben érdemes megfontolnunk, hogy Olaszországgal szemben jelenleg elég kényes a helyzetünk.

A magyar királyi miniszterelnök,⁵¹ aki ekkor Őfelsége meghatalmazására bekapcsolódik a vitába, politikánk alapelveinek titulálja érdekeink érvényesítését a Balkánon, azonban kénytelen feltenni itt a kérdést: vajon rá lehet-e bírni Oroszországot, hogy felhagyjon hagyományos politikájával, és vajon tudunk-e később békében élni Oroszországgal. Ez akkor volna elérhető, ha Oroszország belátná, hogy balkáni terveinek megvalósítása képtelenség. Mindenképpen meg kell akadályoznunk ezért Oroszország terjeszkedését a Fekete-tenger nyugati partján, amely egy állomást jelentene a Konstantinápoly felé vezető úton.

Ezért kell szem előtt tartani annak lehetőségét, hogy Oroszország kis mértékben részesedjen romániai területekben; ugyanis egy ilyen intézkedés áthidalhatatlan ellentétet szítana Oroszország és Románia között, ami minden bizonnyal a mi érdekeinket szolgálná. Ez egyúttal jó lecke volna az összes többi balkáni állam számára is.

Balkáni politikánkban vezérmotívumként kell szerepelnie Szerbia lehető legnagyobb mértékű meggyengítésének és Bulgária lehető legnagyobb mértékű megerősítésének.

Ami Bulgária terjeszkedését illeti, ragaszkodnunk kell azon nézetünkhöz, hogy egy közös orosz–bolgár határ ellenkezik az érdekeinkkel, és hogy Oroszország az Al-Dunánál nem nyomulhat előbbre. Ezzel szemben továbbra is feltétlenül meg kellene őrizni a területi kontinuitást a Monarchia és Bulgária között, és a jövőben azon munkálkodni, hogy Magyarország és Törökország között kiépüljön egy, a szerb területeket nem érintő vasút-

⁵⁰ Az utalás arra vonatkozik, hogy 1877-ben, amikor Románia bekapcsolódott az orosz–török háborúba Oroszország oldalán, Romániát orosz csapatok szállták meg, s a San Stefanó-i békében (1878) Oroszország megkapta Besszarábiának 1856-ban elvesztett részét.

⁵¹ Gróf Tisza István.

vonal. Ezenkívül Lovčent le kell választani Montenegróról, valamint rábírní ezt az államot Antivaris átadására, hogy ezáltal az Adriával ne érintkezessen.

Tisza gróf nyilatkozatának erre a részére Őfelsége azt a megjegyzést teszi, hogy Montenegró nem tud a tengertől elzártan létezni, mire a magyar királyi miniszterelnök azt feleli, hogy Montenegró bizonyos gazdasági előnyökhöz juthatna egy nemzetközi szabad kikötő formájában, a megfelelő elérhetési útvonal biztosításával együtt.

Tisza gróf késznek nyilatkozik gazdasági kedvezményeket biztosítani a kellőképpen legyengített és megcsonkított Szerbiának, ami az állam vámunióba való felvételét jelenti. Tisza gróf nem tartja fenyegetőnek Szerbia és Montenegró egyesülését, feltéve, hogy a területi folytonosság a Monarchia és Bulgária között továbbra is fennmarad, ennél fogva ő hajlandó lenne egy ilyen kombinációt elfogadni, amennyiben ez megkönnyítené a békét.

Albániát illetően a magyar királyi miniszterelnök azt az álláspontot képviseli, miszerint Görögország Dél-Albánia felé történő kiterjesztését kifejezetten érdemes lenne támogatni, hogy így ezt az országot Olaszországgal szembe fordítsuk és megerősítsük. Ha az olaszok Valonában maradnak, az a Monarchia számára csakis kellemetlen következményekkel járna, így semmi kifogásolni való nem lenne abban, ha ennek a területnek a megtisztítását Görögország vagy Bulgária átvállalná. Közép- és Észak-Albániának a Monarchia kezén kellene maradnia, hogy elejét vegye a hasonló jellegű orosz, szerb vagy olasz próbálkozásoknak ezen a területen, anélkül azonban, hogy a külvilág számára túlságosan nyilvánvalóvá tenné a protektorátus szándékát. A legfontosabb, hogy ott bármely velünk hadban álló ország befolyása alól mentesüljünk.

A jóvátétel kérdésére áttérve Tisza gróf úgy nyilatkozik, hogy egyedül Romániából lehetne néhány százmilliót kicsikarni.

Őfelsége ezután méltóztatik felvetni egy Oroszországgal való szövetség kérdését, amit Őméltósága nagyon is vonzónak tart, tekintve, hogy a nyugati hatalmakhoz vagy akár a hitszegő Olaszországhoz való közeledés nyilvánvalóan lehetetlen.

A cs. kir. miniszterelnök,⁵² aki ezután szót kap, egyetért a vitában eddig megfogalmazott hadicélokkal, de kötelességének érzi, hogy a délszláv kérdésnek néhány szót szenteljen, utalva arra, hogy véleménye szerint a délszlávok egyesülési törekvéseit nem lehet feltartóztatni, és ezért okosabb politika lenne ezeket az egyesülési törekvéseket elindítani és a Monarchia területén megvalósítani. Egy legyengített Szerbia, új uralkodóház alatt bizonyára előrelépést jelentene a Monarchiának, azonban ki garantálja, hogy Oroszország nem próbálja meg pénzzel és pártoló szavakkal újból elültetni a bomlasztás csíráját a Monarchiában, ebből a kis államból kiindulva. Tekintve ezeket a lehetőségeket, nem lenne-e jobb – amennyiben sikerül ilyen körülmények között békét kötni –, ha azokat az országokat határainkon belül a Monarchia ellenőrzése alá vonnánk? Ha ez kivihetetlennek bizonyulna, akkor Szerbia és Montenegró egzisztenciáját biztosítani kellene bizonyos területi és gazdasági lehetőségekkel, a Monarchiával való együttélés érdekében.

Az Őfelsége által felvetett kérdés, vagyis a három császár szövetségének megvalósítása Clam gróf legfőbb kívánsága.

A magyar királyi miniszterelnök szerint, akinek Őfelsége ezennel megadja a szót, az Oroszországgal való jó viszony kiépítéséért, a tenger kérdésének megoldásában, a Monarchiának előzékenynek kell mutatkoznia, ami annál is inkább lehetséges, mivel Törökország hajlandó erről tárgyalni.

⁵² Heinrich Clam-Martinic gróf.

Ami a cs. kir. miniszterelnök által felvetett délszláv kérdést illeti, Tisza gróf ezt kizárólag elméleti síkon kívánja kifejezni, mivel szerinte úgysem kerülünk abba a helyzetbe, hogy Szerbia vagy Montenegró annexióját komolyan latolgatnunk kelljen. Akárhogyan is alakul, azt a nézetet, miszerint a szerbek egyesülési törekvéseit – melyeket Oroszország támogat – a Monarchiába való beolvasztás útján elnyomhatjuk, illúziónak tartja. Egy szerb kikötő az Adriánál, ami közvetlen összeköttetést teremtené Olaszországgal és Oroszországgal, számunkra nagy veszélyt jelentene, mert ily módon Szerbia gazdaságilag függetlenedne tőlünk. Ezzel a Monarchia elveszítené fő fegyverét a nyugtalan szomszédval szemben. Annak ellenére, hogy egy ilyen terv megvalósulása ellenállásba ütközne Magyarországon, Tisza gróf szót emel Szerbia gazdasági támogatása mellett, azonban ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy a szerb kereskedelem a Monarchián keresztül folyjon.

Tisza gróf ezután nagy vonalakban szemlélteti a körülményeket, amelyek között egy ilyesfajta támogatás megvalósítható lenne, és erre vonatkozóan a vámuniót találja a legmesszebbmenő engedménynek.

A külügyminiszter, aki ezután kap szót, a délszláv kérdést fejtegeti, és igazat ad a magyar királyi miniszterelnöknek abban, hogy nem lesz fizikai lehetőségünk arra, hogy egész Szerbiát bekebelezzük, azonban osztja a cs. kir. miniszterelnök azon véleményét, hogy a délszlávok egységtörekvései elementáris erővel fognak végbemenni, akár velünk, akár ellenünk. Szerinte a Monarchia érdekeit leginkább Szerbia lépésenkénti gazdasági támogatása szolgálja. Ez a gazdasági segítség kétféleképpen valósulhat meg, vagy az Adriához való kijárat biztosításával, vagy azáltal, hogy a Monarchia közvetlen kereskedelmi előnyöket biztosít a szomszédos állam számára. Czernin gróf az utóbbi módszert részesíti előnyben, mert egy kereskedelmi közeledés a politikai kapcsolatokat is javítaná.

Ófelsége ekkor kegyeskedik megadni a szót a vezérkari főnöknek. Conrad báró a katonai szükségszerűségek témájában foglal állást, amelyek két kategóriába oszthatók fel: 1. a kizárólag katonai, úgymond hivatásos jellegű és 2. a katonai-politikai szükségszerűségek kategóriájára. Az első kategóriába tartoznak bizonyos határkiigazítások, stratégiai szempontból fontos magaslatok, kikötők és egyéb helyek birtoklása, mint például Lovčen, mert ennek a hegynak a birtoklása fontos hatalmi eszközöket adna a kezünkbe. A második kategóriába pedig azok a nagy kérdések tartoznak, amelyek a Monarchia összes hatalmi eszközét crósítik, és kedvező helyzetet teremtenek jövőendő háborúk esetén, illetve megszüntetik a Monarchia számára kellemetlen körülményeket, pl. egy önálló Szerbia és Montenegró a délszláv területein stb.

Conrad báró értelmetlennek tartja egy maximál- és egy minimálprogram kidolgozását, hiszen most még nem tudhatjuk, mit sikerül majd elérnünk a békekötésnél. Ezért inkább azt javasolja, hogy a hadicélok, és az itt említett különféle tényezőket alaposan meg kellene tárgyalni, hogy ezáltal teljesen felkészülten kezdhessük meg a békétárgyalásokat, amelyekből azután a lehető legnagyobb hasznot kellene kicsiholni.

A részletekbe menően, Conrad báró Lovčen, valamint a Vaskapunál a Duna mindkét partjának birtoklását, ezenkívül bizonyos erdélyi és az Olaszország ellen irányuló határkiigazításokat nevezi az elsődleges katonai céloknak. Szerbiát és Montenegrót illetően a vezérkari főnök – a cs. kir. miniszterelnök fejtegetéseinek értelmében – ezen országok annexiója mellett foglal állást.

A szóló zavaró tényezőnek nevezi Albániát, de támogatja Észak-Albánia annexióját egészen Matiig, azzal a magától értetődő feltétellel, hogy Montenegrónak ugyanez lesz a sorsa. Valonával kapcsolatban Conrad báró kifejti, hogy jelenleg nem áll hatalmunkban kiűz-

ni onnan az olaszokat. Ha mégis sikerülne közvetlen csapást mérni az olaszokra – egy eshetőség, amit [a báró] mindig is szem előtt tartott, amelyről azonban most még nem lehet tudni, hogy megvalósítható-e vagy sem –, és így kikényszeríteni Valona átadását, akkor legjobban szeretné ezt a kikötőt a Monarchia birtokában tudni. Adott esetben Görögországnak vagy Bulgáriának még átengedné, de Olaszországnak semmiképpen. Romániát illetően Conrad báró – abban az esetben, ha Moldva Oroszország birtokába kerül – kiáll amellett, hogy a Monarchiához csatolják a Havasalföldet, azt a gazdag területet, amelyből már két éve fedezzük növekvő élelmiszer-szükségleteinket, annál is inkább, mivel minden területszerzés hatalomnövekedést is jelent. Ha azonban Románia újra talpra állna, akkor a Monarchiának a lehető legszorosabbra kellene fűznie a vele való kapcsolatokat, hasonlóan Bajorország és a Német Birodalom viszonyához.

A vezérkari főnöknek nincs kifogása az ellen, hogy az orosz kívánságokhoz alkalmazkodjunk a tenger kérdésének megoldásában, feltéve, hogy az Oroszország számára biztosítandó előnyök csakis ennek az országnak válnak javára, az antant többi országának nem, és hogy Konstantinápoly, valamint a Dardanellák előtt fekvő szigetek Törökország kezén maradnak.

Azzal a lehetőséggel kapcsolatban, hogy Oroszországgal tartósan javuljon a viszonyunk, Conrad báró nagyon szkeptikusan nyilatkozott. Oroszország aligha fog lemondani külpolitikai programjának két sarkalatos pontjáról: Konstantinápolyról és a szláv népek orosz fennhatóság alatt való egyesítéséről; Ignatyev gróf⁵³ nyilatkozata szerint azonban az út Konstantinápoly felé Bécsen és Budapesten át vezet.

A külügyminiszter – Őfelsége jóváhagyásával –, visszatérve Románia helyzetének jövőbeli alakulására, rámutat arra, hogy míg Moldva odaítélése a béke irányába történő lépés lenne, addig Havasalföldnek a Monarchiához való csatolása csak hátráltatná a békekötést.

A három császár szövetségének megvalósításával kapcsolatban Czernin gróf nem osztja a vezérkari főnök erős kételyeit, hiszen Konstantinápoly és a tengerszorosok éppúgy ékelődnek a nyugati hatalmak és Oroszország, mint a Monarchia és Oroszország közé.

A magyar királyi miniszterelnök, aki ekkor szót kap, ismét visszatér a délszláv kérdésre, és óva int attól, hogy képtelen, sőt veszélyes álmokat kergessünk. Szerbia annexiója és az összes délszláv terület egyesítése nemcsak Magyarország, hanem az egész Monarchia számára a lehető legnagyobb szerencsétlenséget jelentené, és kétségkívül végzetes következményekkel járna.

Őfelsége ezután kegyeskedik az eddigi vitát a következőképpen összefoglalni: a lengyel kérdésben meg kell őrizni a status quót, a Monarchia számára a legfőbb hadicélt területi integritásának megőrzése jelenti, a továbbiakban Szerbiának széles körű életlehetőségeket kell biztosítanunk, és végül törekednünk kell az Oroszországhoz való közeledésre.

A királyi magyar miniszterelnök ezután áttér a hadkötelezettség kibővítésére, és szót emel a vonatkozó törvény mielőbbi beiktatásának katonai oldalról való sürgetése ellen, tekintve, hogy egy ilyen intézkedés a jelenlegi helyzetben rossz benyomást keltene külföldön. Tisza gróf attól fél, hogy ez kompromittálón hatna békeakcióinkra, és indítványozza, hogy a törvény beiktatását halasszák el tavaszra, és ő kezeskedik azért, hogy ez gördülékenyen történjen meg.

⁵³ Nyikolaj Pavlovics Ignatyev orosz tábornok és diplomata, 1864-től 1877-ig Oroszország konstantinápolyi nagykövete.

A vezérkari főnök megígéri, hogy figyelembe veszi a magyar királyi miniszterelnök kívánságait, amennyiben ezek a katonai szükségszerűségekkel összeegyeztethetők.

Végül a cs. kir. miniszterelnök kötelességének érzi, hogy rámutasson: hírei szerint Ausztria minden részén rohamosan fokozódik a háborús fáradság.

Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates der Österreich–Ungarischen Monarchie (1914–1918).

Szerk. Miklós Komjáthy. Budapest, 1966, Akadémiai, 446–452.

■ 13. AZ 1917. ÉVI II. TÖRVÉNY IV. KÁROLY ■ KIRÁLYÁ AVATÁSÁRÓL ÉS MEGKORONÁZÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1917. FEBRUÁR 18.

Miután dicsőségesen uralkodott Felséges I. Ferencz József urat, Ausztria Császárá és Magyarország s Horvát- Szlavon- és Dalmátországoknak Apostoli Királyát a mindenható Isten kifürkészhetetlen végzése elszólította az élők sorából,⁵⁴ miután továbbá mindazok, akik az 1723. évi 1. és 2. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint előbb következő közvetlen trónvárományosok voltak, még Felséges I. Ferencz József Császár és Király életében elhaláloztak; név szerint Fenséges Rudolf úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, néhai Ferencz József Császár és Király egyetlen fia, akinek trónöröklésre hivatott finemű egyenes leszármazói nem voltak – úgyszintén néhai Ferencz József Császár és Királynak Rudolf trónörökös halála után életben maradt legidősebb testvéröccse Fenséges Károly Lajos úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg –, végül pedig ennek elsőszülött fia Fenséges Ferencz Ferdinánd úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, aki trónöröklésre hivatott egyenes leszármazók hátrahagyása nélkül költözött el az életből: mindezeknél fogva, miután Fenséges Ottó úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, Fenséges Károly Lajos úrnak másodszülött fia, még Fenséges bátyjának Ferencz Ferdinánd úrnak életében elhalálozott, a fentidézett 1723. évi 1. és 2. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban a királyi trón Felséges IV. Károly úrra, fentisztelet Felséges Ottó úr elsőszülött fiára szállott, aki az uralkodást, mint törvényesen jogosult örökös tettegét is vette. Magyarország és társországainak országgyűlésen egybegyűlt főrendei és képviselői szemük előtt tartván a fent említett törvénycikkeknek tartalmát, hódolati köteles hűségüknekél fogva, legkegyelmesebb Urukát IV. Károly Ő Felségét a következő törvénycikkben foglalt kegyelmes koronázási hitlevelének kiadása után, s az alább szintén beiktatott koronázási esküjének letétele mellett, a mindenható Isten segítségül hívásával egyhangú örömnemvilánítások s őszinte üdvözlések között Magyarország Apostoli szent koronájával ünnepeletes szertartás szerint a székesfővárosban Budapesten Karácsony havának 30. napján Urunk 1916. évében megkoronázták.

Magyar Törvénytár. 1917. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1918, Franklin, 3–4.

⁵⁴ I. Ferenc József 1916. november 21-én hunyt el.

▪ 14. A HUSZADIK SZÁZAD ZSIDÓKÉRDÉSSSEL ▪ KAPCSOLATOS KÖRKÉRDÉSEIRE⁵⁵ ADOTT VÁLASZOK SZERKESZTŐSÉGI ÖSSZEGZÉSE

BUDAPEST, 1917. JÚLIUS

A szerkesztőség túlzás nélkül megállapíthatónak véli, hogy ankétunk várakozáson felül sikerült, s az új, érdekes, eredeti szempontoknak egész tömegét vetette fel, melyek gazdagságáról az olvasó a tárgymutatóból tájékozódhatik. Azt hisszük, hogy a jövőben a *Huszedik Század*nak ezt a kötetét senki sem mellőzheti, aki komolyan foglalkozni kíván a zsidókérdéssel. Természetesen nem a kérdés végleges tudományos tisztázása vagy megoldása volt itt a cél, hanem csak az, hogy élményeket, gondolatokat, megfigyeléseket, megpendítéseket, javaslatokat gyűjtsünk össze oly emberek részéről, akik ezt a problémát őszintén átérzik. Ez a célunk, úgy látjuk, teljesen sikerült is.

Szerkesztőségünknek nem lehet feladata itt kritikába bocsátkozni a felhangzott észrevételekkel és véleményekkel szemben. Mi csak arra szorítkozhatunk, hogy kiemeljük a felmerült legfontosabb szempontokat, s azokat a tünetileg érdekes jelenségeket, melyeket ez az ankét napfényre hozott, és melyek nemegyszer élesen világítanak bele abba a problémába, mely bennünket foglalkoztat.

Így mindenekelőtt nagyon feltűnő az a szokatlan nagy érdeklődés, melyet körkérde-
sünk keltett. Több sajtóorgánum már a kérdőívek kibocsátásakor kommentálta. Többen spontán küldték be válaszukat (Guttmann Henrik úr Stockholmból, Bettelheim Sámuel úr, aki nemrég tért vissza Amerikából, Molnár Ernő úr Budapestről). A beérkezett válaszok sokasága is felülmúlta minden eddigi tapasztalatunkat. A megkérdezetteknek jóval több, mint a harmadrésze válaszolt.

De körkérde-
sünket nemcsak szokatlan érdeklődés, hanem bizonyos részről szokatlan idegesség és tartózkodás kísérte. Szemlélnk szerkesztője nem egy intim kérdést és figyelmeztetést kapott, hogy az ankétot, mint „időszérűtlent”, mint „veszedelmest” mellőzze. Ezt a hangulatot tükrözi vissza a III. alatti válaszok egy része is. Vannak, akik egyenesen a *salus rei publicae supreme lex*⁵⁶ alapján tagadják meg a válaszadást. Mi ezt a szempontot nem látjuk helytállónak oly férfiak részéről, akiknek egyetlen szavuk sem volt ama nemzetiségi heccelődés ellen, melyet a magyar sajtó egy tekintélyes része a háború alatt folytatott. S ha e sorsdöntő órákban a román, a szerb, az olasz irredentizmus dacára lehetett és szabad volt a legféktelenebb szenvedélyeket felkorbácsolni: nem látjuk be, hogy a nem létező palesztinai irredentizmus miért tenné publicisztikai kötelességünké komoly, objektív, tisztességes vélemények elhallgatását. Az ankét elleni nyomás oly nagy volt, hogy többen írásban vagy szóban közölték velünk, hogy nyugalmaikat nem hajlandók feláldozni, bár sok mondanivalójuk volna.

Világos különben, hogy nem háborús, hanem elsősorban belpolitikai, taktikai okok, olykor mandátumszempontok voltak azok, melyek az ankétal szemben idegenkedők na-

⁵⁵ A körkérdések a következők voltak: „1. Van-e Magyarországon zsidókérdés, és ha igen, miben látja annak lényegét? – 2. Mik az okai a magyarországi zsidókérdésnek? A magyar társadalom minő jelenségei, a magyarországi zsidók, illetőleg nem zsidók minő társadalmi viszonyai, intézményei, tulajdonságai, szokásai azok, melyek szerepet játszanak a zsidókérdés előidézésében? – 3. Miben látja Ön a magyarországi zsidókérdés megoldását, minő társadalmi vagy törvényhozási reformokat tart szükségeseknek?”

⁵⁶ A köztársaság, az állam jóléte a legfőbb törvény.

gyobb részét befolyásolták. Erre enged következtetni az a körülmény is, hogy az összes exponált politikusok, akiket megkérdeztünk – úgy a történelmiek, mint a polgáriak, mint a szocialisták – nem válaszoltak.

A körkérdéssel szembeni ideges ingerültséget vagy nyugtalanságot egy másik csoportnál – a régebbi ideológiai felkészültségű zsidóknál – kizárólag az a túlzott érzékenység okozza, mely (dacára annak, hogy nincs többséget pertraktált társadalmi kérdés, mint a zsidókérdés: pár ember alig lehet úgy együtt, hogy azt fel ne vesse vitatkozóan vagy szitkozódólag) tudni sem akar ennek a kérdésnek a létezéséről, nyilván ama tudatos vagy rejtett aggodalomból, hogy már pusztá disputálása is túlságosan felkavarná a szenvedélyeket. Ezt a felfogást különben egyesek keresztény oldalról is osztják, és semmi eredményt nem remélnék a kérdés tárgyalásától. Így *Réz Mihály* professzor inkább hiszi, hogy az ellentétes irányok emberei megérthetik egymást a nemzetiségi kérdésben és a választójogi kérdésben, semmint az aránylag sokkal jelentéktlenebb zsidókérdésben.

Úgy látjuk, hogy ezeket az elfoglalt, de jóhiszemű aggodalmakat körkérdésünk eredménye fényesen megcáfolta és bebizonyította, hogy a művelt magyar társadalomban igenis van már elég fegyelem és jó modor e „kényes” kérdés komoly és tisztességes hangú tárgyalására. A 60 válasz közül alig van 2-3, melyben olykor a faji ingerültség vagy elfogultság durván vagy kellemetlenül ütköznék ki. Személyes kérdésben nekünk csak egy igaztalan váddal kell itt foglalkoznunk. *Szabolcsi Pál* úr a zsidókérdés mesterséges előráncigálásával gyanúsít meg bennünket, és megkérdi, hogy miért nem szellőztetjük inkább a magyarországi nemzetiségi kérdéseket. Ez a kérdés egymaga kellő értékére szállítja le *Szabolcsi* úr támadását, hisz, aki csak félig-meddig ismeri a *Huszedik Század* irányát, az tudja, hogy a nemzetiségi kérdés számunkra immár közel tíz éve az egyik legfontosabb, legtöbbséget és legnyíltabban tárgyalt probléma.

Ami mármost az ankét érdemleges eredményét illeti, azokat a fő vonatkozásokban így foglalhatjuk össze:

A beérkezett válaszok túlnyomó többsége – 50 érdemi válasz közül 37 – megállapítja a zsidókérdés létezését, mint reális okokból táplálkozó, komolyan tárgyalandó és megoldandó problémát. Míg a kérdés létezésének tagadói nem látnak benne egyebet, mint *atavizmust*, „a vallásgyűlölet hazajáró lelkét” (*Blau*), vagy klerikális aknamunkát (*Lencz, Haypál*), vagy a tisztultabb műveltség hiányát (*Liebermann*), vagy rosszul leplezett gazdasági antagonizmust (*Czirbusz, Vanczák*): addig a probléma realitásának megállapítói részben annak kapitalista eredetét (*Bosnyák, Szabó*), részben egy idegen civilizáció parazitizmusát (*Méray*), részben gettómaradvány jellegét (*Alexander, Jászi*), részben a csoportantagonizmusban való gyökerezését (*Farkas*), részben faji, világnézetbeli, etnikai jellegét (*Braun, a cionisták, Cholnoky, Concha, Jászi, Kriesch, Patai, Radisics, Ravasz, Richtmann*), részben modorbéli és nevelési oldalát (*Boross, Szabó, Ritoók*), részben patológikus lelkiállapotbeli természetét (*Richtmann, Lesznai*) hangsúlyozzák.

Azok között, akik a zsidókérdés reális létezését megállapítják, igen nagy eltérés mutatkozik arra a fontosságra nézve, melyet neki tulajdonítanak. Míg egyesek inkább csak súrlódási bajt látnak benne (*Jászi*), mások egy komoly nemzetiségi kérdés hordozójának tekintik (a cionisták, így különös erővel *Bettelheim és Guttman*), sőt olyan is akad, aki súlyos krízist jósol és katasztrófától fél (*Cholnoky*).

A zsidó hibák között különösen gyakran említik a kegyeletlenséget, a tradíciónélküliséget, az önmérséklet és önnevelés hiányát, a modortalanságot, a pénzvágyat, az arroganciát és agresszivitást (*Buday Barna, Cholnoky, Concha, Radisics, Raffay, Ritoók*). Gyakran visszatérő téma a zsidóság kereskedelmi deliktumainak emlegetése is (*Cholnoky*), amivel szemben érdekes az *Alföldy Ede* figyelmeztetése, hogy a legtöbb zsidóbűnhöz egy kötelességmulasztó keresztény is szükséges, valamint annak

kiemelése, hogy a közvetítések hajszolása is kezd úri bűn lenni. Eredetiek a *Benedek Marcell* fejtegetései az *unter-uns-antiszemitaról* és a *lármas filozemitaról*. Zsidó részről élesen bírálják a *keresztények igazságtalan türelmetlenségé* (Mezey), mások a *zsidók struccpolitikáját* (Hajdú, Bettelheim).

A megoldás tényezői között gyakran és különös nyomatékkal említik a *demokráciát* és a *népies kultúrát* szükségképp követő *asszimilációt* (Bíró, Giesswein, Ignótus, Jászi, Szabó), egy új zsidó állam és nemzeti öntudat kialakításának *szükségét* (a *cionisták*). E két véglet között igen eltérő javaslatokkal találkozunk: némelyek a minden szemérmet félretevő *kitérést* és a *vegyes házasságokat* javasolják (Hatvany), mások ezek ellen *szólnak* (Lakatos), ismét mások *törvényt követelnek a bevándorlás ellen* (Buday B., György, Túri), mások *vallási reneszánszt sürgetnek a dogmatikus vallások romjain* (Boross), mások a *jobb nevelés fontosságát emelik ki* (Ritoók), mások az *oroszl forradalom várható fontos eredményeit hangsúlyozzák a zsidókérdés enyhítésére* (Jászi, Szabó), mások csak a *keresztény szellem végleges diadalától remélnék gyógyulást* (Concha, Túri), van, aki az *antiszemitizmus kiélesedésétől remél asszimilációt* (Buday Dezső).

Érdekes a Braun Róbert és a *cionisták* szkepticizmusa minden megoldással szemben. Érdekes Körösfői-Kriesch Aladár panasza a *magyar kultúrközösség hiányáról*. Nagy horderejű a Bíró Lajos meglátása a régi és az új zsidó nemzedék eltérő lelki összetételéről. Tanulságos a tót álláspont komor elkeseredettsége (Stefanek), mely a zsidóban az *erőszakos magyar asszimiláció legtekintetnélkülibb eszközét látja*.

Feltűnő a zsidóság és a *kálvinistaság* egy részének (Haypál, Lencz, Zoványi) találkozása a *vallási liberalizmusban* és az *antiklerikalizmusban*. Feltűnő a zsidó hozzászólók egy részének (*cionisták*, Hajdú) heves kritikája a mai zsidó vezetőség ellen, s türelmessége a jóhiszemű antiszemitizmussal szemben. Figyelmet érdemel a *zsidókérdés összefüggésének kimutatása a parasztkérdéssel* és a *nemzetiségi kérdéssel* (Bíró, Bölöni, Jászi, Szabó). Érdekes, hogy míg egyesek a *háború folytán a zsidókérdés kiélesedését várják* (Bettelheim), mások a *végleges egybeforrás fő erjét látják benne* (Buday Barna).

Eme legfontosabb szempontok kiemelése után nincs más kötelességünk, mint melegen megköszönni válaszdóink őszinte és bátor közreműködését, mellyel az igazságkeresés nemesebb szempontjait fölébe helyezték a múltó taktikai opportunitásnak.

A szerkesztőség

A szociológia első magyar műhelye. A Huszadik Század köre. II. köt. Szerk. Litván György, Szücs László. Budapest, 1973, Gondolat, 354–359.

▪ 15. WILSON AMERIKAI ELNÖK KONGRESSZUSI ÜZENETE ▪ A BÉKEKÖTÉS FELTÉTELEIRŐL

WASHINGTON, D. C., 1918. JANUÁR 8.

I. Nyílt, nyíltan letárgyalt békeszerződések, amelyek megkötése után nem lesz többé semmiféle titkos nemzetközi megállapodás, hanem a diplomácia mindig nyíltan és a nyilvánosság színe előtt fog tevékenykedni.

II. A hajózás teljes szabadsága a parti vizeken kívül eső tengereken, békében és háborúban egyaránt, kivéve, ha a tengereket nemzetközi szerződések végrehajtására irányuló nemzetközi akció révén teljesen vagy részben lezárják.

III. Minden gazdasági akadály lehető legnagyobb mértékű megszüntetése és egyenlő kereskedelmi feltételek megteremtése mindazon nemzetek részére, amelyek hozzájárulnak a békéhez és csatlakoznak annak fenntartásához.

IV. Megfelelő biztosítékok nyújtása és elfogadása arra, hogy a nemzeti fegyverkezéseket a belső biztonsággal összefüggő legalacsonyabb szintre csökkentik.

V. Az összes gyarmati igények szabad, elfogulatlan és teljesen pártatlan rendezése, annak az elvnek szigorú betartása alapján, hogy a szuverenitás idevonatkozó kérdéseinek eldöntésénél az érdekelt lakosság érdekei ugyanolyan súllyal essenek latba, mint annak a kormánynak méltányos igényei, amelynek igényei jogosságát el kell bírálni.

VI. Az összes orosz területek kiürítése és az Oroszországot érintő összes kérdések olyan rendezése, amely a világ többi nemzeteinek legjobb és leghabzababb együttműködését biztosítja arra nézve, hogy Oroszország akadálytalanul és korlátozás nélkül alkalmat kapjon saját politikai fejlődésének és nemzeti politikájának független meghatározására, valamint hogy biztosítva legyen Oroszország őszinte fogadtatása a szabad nemzetek társaságában az általa választott intézményekkel együtt, sőt ezen a fogadtatáson túlmenően biztosítva legyen részére minden olyan támogatás, amelyre szüksége lehet és amelyet ő maga is óhajt. Az a bánásmód, amelyben Oroszországot testvérmenszetei az elkövetkező hónapokban részesíteni fogják, próbaköve lesz jóakarataknak, Oroszország szükségletei iránt saját érdekeiktől elvonatkoztatva tanúsított megértésüknek, valamint értelmes és önzetlen rokonszenvüknek.

VII. Az egész világ egyet fog érteni abban, hogy Belgiumot ki kell üríteni és helyre kell állítani, anélkül, hogy megkísérelnék korlátozni szuverenitását, amelyet minden más szabad nemzettel együtt élvez. Egyetlen más cselekedet sem fogja ennél jobban szolgálni a nemzetek bizalmának helyreállítását azon törvények iránt, amelyeket egymás közötti kapcsolataik szabályozására maguk alkottak és meghatároztak. E kiegyeztető cselekedet nélkül a nemzetközi jog egész szerkezete és érvénye örök időkre csorbát szenvedne.

VIII. Az egész francia területet fel kell szabadítani és előzőlött részeit helyre kell állítani. Azt az igazságtalanságot, amelyet Poroszország 1871-ben Elzász-Lotharingia tekintetében Franciaországnak okozott és amely közel ötven évig nyugtalanította a világ békéjét, jóvá kell tenni, hogy a béke mindenki érdekében újból biztosíttassék.

IX. Az olasz határokat a világosan felismerhető nemzetiségi vonalak szerint kell kiigazítani.

X. Ausztria-Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, meg kell adni az önálló fejlődés leghabzababb lehetőségét.

XI. Romániát, Szerbiát és Montenegrót ki kell üríteni; a megszállt területeket helyre kell állítani; Szerbiának szabad és biztosított kijáratot kell adni a tengerhez; a különböző balkáni államok egymás közötti kapcsolatait barátságos tanácskozás útján az állami és nemzetiségi hovatartozás történelmileg kialakult vonalai szerint kell meghatározni; a különböző balkáni államok politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetetlenségét nemzetközi garanciákkal kell alátámasztani.

XII. A jelenlegi Ottomán Birodalom török részeinek teljes szuverenitást kell biztosítani, de a többi nemzetiségek részére, amelyek most török uralom alatt élnek, biztosítani kell létük feltétlen biztonságát, önálló fejlődésük teljes és zavartalan lehetőségét. A Dardanellákat állandóan nyitva kell tartani mint nemzetközi garanciákkal biztosított szabad átjárót minden nemzet hajói és kereskedelme számára.

XIII. Független lengyel államot kell létesíteni, amely magában kell foglalja a vitathatatlanul lengyel lakosság lakta területeket, szabad és biztosított kijáratot kell biztosítani

számára a tengerhez, politikai és gazdasági függetlenségét és területi sérthetlenségét nemzetközi szerződéssel kell biztosítani.

XIV. Különleges szerződésekkel meg kell alakítani a nemzetek általános szövetségét avégből, hogy a nagy és kis államok politikai függetlensége és területi sérthetlensége kölcsönös garanciákkal egyaránt biztosíttassék.

Nemzetközi szerződések. 1918–1945. Szerk. Halmosy Déncs. Budapest, 1983, Közgazdasági és Jogi–Kossuth, 23–24.

▪ 16. A HADIFOGLYOK LEVELEZÉSEIT ELLENŐRZŐ ▪ BIZOTTSÁG EGYIK TAGJÁNAK JELENTÉSE A LAKOSSÁG HANGULATÁRÓL

BUDAPEST, 1918. FEBRUÁR 25.

1. A hangulat változatlan, ha csak azt nem vesszük szembeötlő voltánál változásnak, hogy a hádihelyzet tényeivel sem győzelmi, sem pedig békevágy szempontjából most már egyáltalán nem foglalkoznak.

Ha változást keresünk, csak a morális megítélés szempontjából találunk, de akkor már annál markánsabb ez a különbség...

Megállapíthatom egész határozottsággal, hogy az állapotok oly mederbe terelték a társadalmi morált, hogy bizonyos nihilisztikus, anarchisztikus tünet észlelhető.

Vegyük az eseteket.

Az antimilitarizmus fejlődéséhez külön, kívülálló serkentések teljesen feleslegesek. Ki-fejlődött magától, és okául még csak azt sem lehet felhozni, hogy a háború negyedik esztendejében vagyunk.

Okai elsősorban a katonai téren tapasztalható megkülönböztetések...

A szegény az elpusztulhat, a vérenek értéke nincs. Miért? A gazdag mennyivel különb, vagy védenivalóbb fia a hazának, mint a szegény? Miért kell a gazdagoknak az életét menteni? Talán az itthon maradásuk értéke arányban van a szegénynek a fronton való folytonos életkockáztatásával? Vajon többet adhatnak-e a felmentettek, mint a küzdő szegények, akik egyetlen vagyonukat, az életüket dobják a halál, a pusztulás elé. És üresek a falvak, csak a felmentettek és nyomorékok, öregek vannak itthon.

És az okoskodás eredménye: ki akarják pusztítani a szegényeket, hogy csak a gazdagok élhessenek.

Ez az egyik oka az antimilitarista érzés megnyilvánulásának. Sokkal mélyebben fekvőbb, semhogy ma már egyszerű eszközökkel orvosolni lehetne. Itt – ők maguk írják – béke kell, de nem orosz különbéke, hanem általános. Mit ér a különbéke, ha egyik frontról a másikra visznek benneteket elpusztulni?

A másik oka, a kisebb, és inkább itt-ott felbukkanó csak az, hogy a rokkantként kicserélt hadifoglyokat újra kiviszik a frontra. Ne gyere haza – biztosabb a fogságban.

A harmadik oka pedig az, hogy a szocialista mozgalmak elnyomására kivezényelik a katonaságot.

Másik fenyegetően kifejlődött hangulatnyilvánulás az osztályharc...

Már nem maradnak a csak hirdetett, vagy tényekké vált sztrájkok mellett, hanem forradalmakat kiáltanak, és a terrorista gondolatokról sem riadnak vissza.

Ha a magyar néplelket jól ismerjük, akkor tényleges megállapítást tehetünk, hogy a morális kirobbanás ma már tényleg forradalom is. Az első lépéseken túl vannak: örömmel üdvözlük a mind sűrűbbé vált sztrájkokat, és nem mint szocialista mozgalmakat állapítják meg, hanem mint a forradalom első tetteit, melyeket azonban ma még sikerül a katonaság segítségével korlátok közé szorítani. De meddig? Jönnek a terrorisztikus fenyegetések: ha az állapotok maguktól nem változnak, ha a kormány nem lép közbe, ha a vezető urak nem józanodnak ki a vérdühükből: maguk fognak rendet teremteni.

Olyan érzés olvasható ki a levelezésből, mintha valakit keresnének, aki nagyot vétett a társadalom harcoló osztálya ellen, s akinek bűnhődnie kell, és ha nem lesz akit ezért felelősségre vonnak, az elnyomást, nélkülözést érző harcoló osztály nekimegy a tőkét gyűjtőknek és – szerinte – büntetni fog. Ez pedig már forradalom, s eszközei terrorisztikusak, s mint írják: „Most vagy soha...”

Még egy kis szemelvényt jegyzek ide, mielőtt a szomorú képet lezárnám:

Kiskőrös, Valah István, január 21.... „És itten nagyon jó hír hallatszik, most is két menet Pesten lerakta a fegyvert.”

Már decemberben is itt-ott, de most ismét, s így nem hallgatható el – a monarchia belső helyzetének megváltozásáról írnak.

Az anyagomból még nem állapítható meg, e hangulat milyen arányú, de egy dolog biztos, hogy Horvátországban erős pánszláv izgatás folyhat. Álmaik, akár egy nagy déli szláv állam, akár Horvátország Magyarországból való kiszakadását ígéri, mindenképpen „a monarchia térképét” akarják a szláv államok szerint átkorrigálni.

Egyéb új jelenteni való nem fordult elő, a békevágy csak olyan erős és általános, mint volt, s politizálásuk ma sem terjed túl a békekötés keretein, a szocialista mozgalmak sem adnak újat, s egyebekben is változatlan a hangulat.

Fekete Béla
főhadnagy s. k.

Szemelvények abszolutizmuskori és dualizmuskori magyar történeti forrásokból 1849–1918.

Szerk. Galántai József, Pölöskei Ferenc, Szabad György, Tóth Ede. Budapest, 1974, Tankönyvkiadó, 382–384.

▪ 17. AZ 1918. ÉVI XVII. TÖRVÉNY ▪ AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1918. SZEPTEMBER 11.

Első fejezet
Választójogosultság

1. §. Országgyűlési képviselő választó joga van minden férfinak, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, a magyar államnyelven vagy más hazai élő nyelven (4. §) írni-olvasni tud, állandó lakhellyel bír (3. §) és ezenfelül a 2. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

2. §. A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a férfi felel meg, aki

1. az elemi népiskola hatodik osztályát sikeresen elvégezte (16. §); vagy
2. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve – akár ugyanegy, akár több községben – legalább tíz korona egyenes állami adóval (7. §), van megróva; vagy
3. az ország azon részeiben, amelyekre az 1974:XXXIII. t.-c. 4. §-ának rendelkezései kiterjedtek, saját maga, vagy a vele közös háztartásban élő feleséggel és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekeivel együtt összesen legalább nyolc (ezerkétszáz négyszögöles) hold kiterjedésű – szántóföldből, kertből, rétből vagy szőlőből álló – ingatlan tulajdonosa; vagy
4. iparendély vagy iparigazolvány alapján legalább fél év óta ipart űz, vagy kereskedést folytat; vagy
5. ipari üzlet vagy vállalat körében – ideértve a bányászatot, a kereskedelmet és az iparszerűen folytatott közlekedést is –, vagy az őstermelés körében vagy más köz- vagy magánszolgáltatásban van állandóan alkalmazva (8. §); vagy
6. a fegyveres erő vagy a csendőrség szolgálatában altiszti fokozatot ért el; vagy
7. az arany vagy ezüst vitézségi érem tulajdonosa; vagy
8. valamely választónak segítő családtagja (9. §) és a bronz vitézségi érmet vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte.

Aki arany, ezüst vagy bronz vitézségi érem tulajdonosa, vagy a Károly-csapatkeresztet⁵⁷ elnyerte és e kellékek valamelyikén felül megfelel az 1–6. pontokban felsorolt különös kellékek valamelyikének is, vagy valamely választónak segítő családtagja (9. §), annak választójoga van akkor is, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be.

3. §. Annak, akit a választóknak az 1918. évi évre érvényes névjegyzékébe jogerősen felvettek, választójoga van mindaddig, amíg változatlanul fennáll a régi jogcíme abban a községben (város), amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

Az 1. bekezdésben megszabott korlátozás nélkül választójoga van annak, akit az 1918. évre érvényes névjegyzékbe az 1874:XXXIII. t.-c. 2. §-án alapuló régi jogosultság jogcímén vettek fel.

4. §. A választójog szempontjából hazai élő nyelvnek a magyar államnyelven felül azokat a nyelveket kell tekinteni, amelyeket a magyar szent korona országai területének valamelyik részében tömegesen használnak.

E nyelvek jegyzékét a minisztérium rendelettel állapítja meg.

5. §. A választójoghoz megkívánt állandó lakóhelye annak van, aki e törvény hatályának területén legalább egy év óta ugyanegy községben lakik, vagy bír lakással, vagy egy éven belül csak egy ízben helyezte át lakását más községbe. [...] ⁵⁸

6. §. Az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzésével a választójog szempontjából egyenlő értékű a középiskola vagy a polgári iskola második osztályának, vagy az iparos- és kereskedőtanonc-iskola harmadik osztályának, vagy az elemi népiskola negyedik osztályán felül az iparos- és kereskedőtanonc-iskola vagy a földművesiskola második osztályának, vagy végül államilag szervezett megfelelő ipari vagy más szaktanfolyamnak elvégzése.

Egyebekben az elemi népiskola hatodik, valamint a középiskola legfelsőbb osztályával (5. § 2. bekezdésének 4. pontja) a választójog szempontjából egyenlő értékű iskolai osztá-

⁵⁷ Az új uralkodó, IV. Károly által 1916 decemberében alapított érdemrend. Elnyeréséhez legalább háromlavi frontszolgálat volt szükséges.

⁵⁸ A törvény további bekezdései az állandó lakás alóli mentességet ismertetik.

lyoknak és tanfolyamoknak részletes jegyzékét a minisztérium állapítja meg és erre vonatkozó rendeletét – ha a bekövetkező változások szükségessé teszik –, azonnal kiegészíti.

7. §. A 2. § 2. pontjában említett adó szempontjából a névjegyzék elkészítésének vagy kiigazításának évét közvetlenül megelőző naptári évben kirótt föld-, ház-, kereset-, tőkekamat- és járadék-, bánya- vagy jövedelmi adót – az esetleges adópótlék vagy pótagó nélkül – kell számításba venni, ehhez hozzáadva a közös háztartásban élő feleség és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekek föld- és házadóit.

Az ideiglenesen adómentes föld- és házbirtok után kirótt adót is számításba kell venni.

8. §. A választójog szempontjából ipari üzlet vagy vállalat körében állandóan alkalmazottnak azt kell tekinteni, aki akár ugyanegy, akár több munkaadónál az utolsó két évi időtartamon belül – bár megszakításokkal – legalább tizenkét hónapon át vagy az utolsó egyévi időtartamon belül – bár megszakításokkal – legalább hat hónapon át alkalmazásban állott.

Az őstermelés körében, valamint az 1. bekezdésben nem említett más köz- vagy magán-szolgálatban állandóan alkalmazottnak azt kell tekinteni, aki legfeljebb három munkaadónál az utolsó négy évi időtartamon belül – bár megszakításokkal – legalább három éven át állott hasonló nemű alkalmazásban.

Ha a 2. bekezdésben említett alkalmazott alkalmazásától megvált, de egy éven belül ugyanahhoz a munkaadóhoz visszatér: újabb alkalmazása idejét a közvetlenül megelőzőhöz kell számítani. az őstermelés vagy a háztartás körében alkalmazottra nézve ugyanazon munkaadónál töltöttnek kell tekinteni azt az időt is, amelyen át az alkalmazott a munkaadó örökhagyójánál vagy a gazdaságban jogelődjénél szolgált. Ha az alkalmazás azért szűnik meg, mert a gazdaság tulajdonosának vagy birtokosának személyében változás állott be, az elhagyott munkaadónál töltött szolgálat idejét a közvetlenül következő munkaadónál töltött szolgálat idejéhez kell számítani.

Az őstermelés, illetőleg ipari üzlet vagy vállalat körében állandóan alkalmazottnak kell tekinteni azt a segítő családtagot (9. §) is, aki a választónak mezei gazdaságában, ipari üzletében vagy vállalatában legalább egy év óta segédkezik.

Az, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfőkelő tényleges katonai szolgálatot teljesít, vagy a hadiszolgáltatásokról szóló törvények alapján személyes szolgálatot teljesít, az ezen szolgálatot megelőző alkalmazása alapján szerzett választójogát katonai, illetőleg személyes szolgálata miatt alkalmazásában beállott megszakítás folytán nem veszti el. Annál, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfőkelő tényleges katonai szolgálatot teljesített, vagy a hadiszolgáltatásokról szóló törvények alapján személyes szolgálatot teljesített, ha ezt közvetlenül megelőzőleg a 2. § 5. pontjában említett bármely alkalmazásban állott és katonai vagy személyes szolgálatának megszűnése után legfeljebb két hónapon belül hasonló alkalmazásba tér vissza: a két alkalmazás közti időt a jelen § rendelkezései szempontjából megszakításnak tekinteni nem lehet.

9. §. Segítő családtag alatt e törvény rendelkezései szempontjából olyan személyt kell érteni, aki valamely választónak vagy feleségének gyermeke, rokona, örökbefogadott gyermeke vagy ezek valamelyikének férje, a választóval közös háztartásban él és ennek olyan mezei gazdaságában, ipari üzletében vagy vállalatában segédkezik, amely állandó segítő rendszeres alkalmazását teszi szükségessé.

10. §. Habár az 1–9. §-okban megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak:

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, kivéve a tartósan szabadságoltakat, kivéve továbbá a fegyveres erőnek oly tagját, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfőkelő teljesít tényleges szolgálatot;

2. aki az állami, törvényhatósági vagy községi rendőrség legénységének tagja, nem értve ide fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

11. §. A választójogból ki van zárva:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyságban vagy közsegélyben részesül, illetőleg abban részesült és attól a naptól, amelyen a részesülés megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban, szükséglakásban vagy más menhelyszerű intézményben ingyen vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyző, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járadékot, vagy aki törvényes igény alapján vagy ilyen igény hiányában is elemi csapás vagy háború következtében előállott károsodás okából segélyt kap vagy kapott, végül ide nem értve azt sem, aki vagy akinek gyermeke ösztöndíjban részesül, vagy részesült, vagy tanpénz vagy vizsgadíj fizetése alól mentetett fel;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, míg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa bordélyüzletet tart;

7. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül öt koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év el nem telt;

8. akit büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés büntetés kiállításáig, kivéve ha a büntetés végrehajtása feltételelesen fel van függesztve, vagy királyi kegyelem útján elengedtetett, vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. 1. cikk – Btk. – 126., 127., 130–135. §-ai), a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása (Btk. 139., 141. §-a), a király megsértése (1913:XXXIV. t.-c. 2. §-a), hűtlenség (Btk. 142–149. §-ai, 1912:LXIII. t.-c. 18. §-a), lázadás (Btk. 152–158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. t.-c. 2., 4., 7. és 8. §-a), kémkedés (Btk. 455. §-a) miatt, végül – a jelen törvény 180. §-ában foglalt korlátozással – akit az alkotmány, a törvény, a hatóságok és a hatósági közegek elleni izgatás (Btk. 172–174. §-ai és 1912: LXIII. t.-c. 19. §-ai) miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:XXI. törvénycikk alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés büntetés vagy dologházi őrizet kiállításától vagy az elévüléstől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

11. aki büntett vagy vétség miatt jogerős bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, valamint az is, aki feltételes szabadságon van, végül az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt;

12. akit a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

13. akinek választójogát az országgyűlési képviselőválasztások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. az a közhivatalnok, tanár, tanító lelkész vagy ügyvéd, akit hazafiatlan magatartása miatt az illetékes hatóság fegyelmi úton, jogerős határozattal állásától elmozdításra (hivatalvesztésre, az ügyvédség elvesztésére) ítélte;

15. akire nézve bírói vagy más közhatóság – törvényes hatáskörében – kétségtelenül megállapította: hogy háború idején (1912:LXIII. t.-c. 13. és 28. §-a) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott vagy önként ellenséges területre távozott, vagy hogy háború idején az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár pedig szóval, iratban, képes ábrázolatban vagy egyébként cselekvéssel felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélt oly bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9., 14. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt; erre nézve a részleteket a belügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben szabályozza.

Ha a választójogból kizáró büntetés királyi kegyelem útján egészen vagy részben elengedtetett, a választójogból való kizárás időtartama a királyi kegyelem keltétől, ha pedig a büntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztették, a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődik.

Ha a büntét vagy a vétség miatt a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is ki van mondva, ennek időtartamát a 9. és 10. pontban megszabott időbe be kell számítani.

12. §. Azokról, akiknek választójoguk van, névjegyzéket kell szerkeszteni (Hatodik Fejezet). Azt, akire nézve a 10. §-ban említett valamelyik kivétel vagy a 11. §-ban említett valamelyik kizáró ok forog fenn, szintén fel kell venni a névjegyzékbe, ha közokirat igazolja, hogy a kivétel vagy a kizáró ok a névjegyzék szerkesztésének naptári évében megszűnik.

Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

A választójogok csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazatra van joga. [...] ⁵⁹

Negyedik fejezet *Választókerületek és szavazókörök*

29. §. Az országgyűlési képviselők választása választókerületenkint történik.

Minden kerület egy képviselőt választ.

30. §. A választókerületek és székhelyük újabb megállapításáról külön törvény fog rendelkezni.

31. §. A választókerületek szavazókörökre oszlanak.

A szavazóköröket úgy kell megállapítani, hogy minden város, továbbá minden oly nagyközség és közigazgatási kör, amelyben a választók száma az ezerötyszázad meghaladja, lehetőleg külön szavazókört alkosson.

Az egy szavazókörhöz tartozó választók száma a kétezret meg nem haladhatja.

⁵⁹ A törvény itt nem közölte II. fejezete a képviselővé választhatóság feltételeivel, a III. fejezet pedig a választójog kellékeinek az igazolásával foglalkozott.

Népesebb várost és nagyközséget, valamint nagyobb számú és egymástól távol fekvő kisközségekből álló körjegyzőséget több szavazókörré is lehet osztani.

Kisebb népességű szomszédos nagyközségeket, körjegyzőségeket és különböző körjegyzőségekhez tartozó egyes kisközségeket egy szavazókörré lehet egyesíteni.

32. §. A szavazóköröket a törvényhatósági bizottságnak, oly rendezett tanácsú városban pedig, amely külön választókerületet alkot, a képviselőtestületnek közgyűlése állapítja, illetőleg változtatja meg. Oly választókerületben, amely kivételesen két (vármegyei vagy városi) törvényhatóság területéből alakul, a szavazóköröket a választási székhely szerint illetékes törvényhatósági bizottság közgyűlése állapítja, illetőleg változtatja meg.

A határozat érvényességéhez a belügyminiszter jóváhagyása szükséges. Evégből a határozatot a rendezett tanácsú város is közvetlenül a belügyminiszterhez terjeszti fel.

A belügyminiszter a közgyűlési határozatot – tekintet nélkül arra, hogy terjesztettek-e elő fellebbezést – érdemben felülvizsgálja.

Ha a belügyminiszter a felterjesztéstől számított negyven nap alatt nem nyilatkozik, a határozatot jóváhagyottnak kell tekinteni.

Ha a szavazóköröknek e törvény alapján történt első megállapításakor a törvényhatósági bizottság vagy a városi képviselőtestület közgyűlése a belügyminiszter részéről a 147. § 3. bekezdésére tekintettel kitűzött határidő alatt érdemleges határozatát fel nem terjeszti, a megállapítás joga a belügyminiszterre száll át.

A belügyminiszter a szavazóköröknek e törvény alapján történt első megállapításakor a szavazókörök jegyzékét a képviselőháznak haladéktalanul bemutatja, a későbbi változásokat pedig azonnal bejelenti.

A szavazókörök megváltoztatására vonatkozó határozat csak attól a naptól számított hat hónap múlva lép hatályba, amelyen a belügyminiszter a határozatot jóváhagyta, illetőleg amelyen a határozatot a jelen § 4. bekezdése alapján jóváhagyottnak kell tekinteni.

Több községből álló szavazókör székhelyének megállapítására és megváltoztatására, valamint a képviselőháznak való bejelentésre a jelen § rendelkezéseit kell alkalmazni. [...] ⁽⁴⁾

Magyar Törvénytár. 1918. törvénycikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1919, Franklin, 124–137.

■ 18. IV. KÁROLY CSÁSZÁRI MANIFESZTUMA ■ AUSZTRIA FÖDERALIZÁLÁSÁRÓL

BÉCS, 1918. OKTÓBER 16.

Hűséges osztrák népeimhez!

Amióta a trónra léptem, szüntelenül arra törekedtem, hogy valamennyi népeimnek kívájam a kívánt békét, s hogy Ausztria népeinek megmutassam azt az utat, amelyen népi egyéniségük erejét minden akadálytól és súrlódástól mentesen, áldásos módon kifejtethetik s szellemi és gazdasági jólétüket eredményesen érvényesíthetik.

⁽⁴⁾ A törvény itt nem közölte V. fejezete a választói névjegyzékek elkészítésének feladatával megbízott központi választmánnyal és az összejáró küldöttségekkel, a VI. fejezet pedig a választói névjegyzékekkel foglalkozott.

A világháború iszonyatos küzdelme meggátolta eddig a béke munkáját. A hősiesség és a hűség, valamint a nélkülözések áldozatkész elviselése dicsőségesen védelmezték a hazát a súlyos időben. A háború súlyos áldozatainak biztosítaniok kellett a tisztességes békét, amely Isten segítségével már a küszöbön van.

Most tehát haladéktalanul meg kell kezdenünk a haza újjáépítését természetes, tehát megbízható alapon. Az osztrák népek erre irányuló kívánságait gondosan összhangzásba kell hozni egymással, azután teljesíteni.

Elhatároztam, hogy ezt a munkát népeim szabad közreműködésével azoknak az alapelveknek a szellemében végeztem el, amelyeket a szövetséges uralkodók békejavaslatukban magukévá tettek.

Ausztria – népeinek akaratához képest – szövetséges állammá alakul át, amelyben minden néptörzs saját külön állami közösséget alkot letelepülési területén. Ausztria lengyel területeinek a független Lengyel állammal való egyesülését ez semmiképpen sem érinti. Trieszt városa és területe népének kívánságához képest különleges álláshoz jut.

Ez az új alakulás, amely a magyar szent korona országainak integritását semmi tekintetben sem érinti, minden nemzeti külön államnak biztosítja önállóságát. De eredményesen fogja védeni a közös érdekeket is és mindenütt érvényesülni fog, ahol a közösség az egyes államoknak életszükséglete. Különösen ajánlatos lesz valamennyi erőnek az egyesítése azoknak a nagy feladatoknak jogos, méltányos és eredményes meg gondolásánál, amelyek a háború visszahatásai.

Amíg ez az átalakulás törvényes úton végbemegy, a meglevő intézmények a közérdek megvédése végett változatlanul fennmaradnak. Kormányomat megbíztam, hogy haladéktalanul készítse el Ausztria újjáépítését.

A népeket, amelyek önrendelkezési jogán az új birodalom felépül, felhívom, hogy nemzeti tanácsaik útján vegyenek részt a nagy munkában s hogy ezek a nemzeti tanácsok, amelyeket minden nemzet reichsratbeli képviselőiből alkot, a népek érdekeit egymással szemben és a kormánnyal való érintkezésben érvényre juttassák.

Kívánom, hogy hazánk a benne egyesült nemzetek egyetértésétől megszilárdítva, mint szabad népek szövetsége kerüljön ki a háború viharából.

A Mindenható áldása legyen munkánkon, hogy a béke nagy műve, amelyet megépítünk, valamennyi népünknek szerencsét hozzon!

Károly s. k.

Hussarek s. k.

Szemelvények abszolutizmuskori és dualizmuskori magyar történeti forrásokból 1849–1918. Szerk. Galántai József, Pölöskei Ferenc, Szabad György, Tóth Ede. Budapest, 1974, Tankönyvkiadó, 407–408.

OSIRIS TANKÖNYVEK

II.

▪ AZ 1918–19-ES FORRADALMAK ▪ ÉS AZ ELLENFORRADALOM

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A MAGYAR NEMZETI TANÁCS PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1918. OKTÓBER 25.

Az abszolutizmus, az osztályuralom és a nemzetiségi elnyomás átkos politikája végveszélybe sodorta Magyarországot.

A vakmerő könnyelműséggel és öntelt rövidlátással felidézett háború nemzetünk legjavát céltalanul vágóhídra vitte és felőrölte az ország népeinek legértékesebb szellemi és anyagi erőforrásait. Ugyanez a nyegle, szűkkeblű és fennhéjázó politika az egész művelt világot a magyarság ellenségévé tette, mert az egész országot és az egész népet felelősségre vonják az osztrák abszolutizmus, a feudalizmus és a bankuralom bűneiért. Ugyanakkor, amikor az ellenséges haderők már határainkat szorongatják, egyidejűen szörnyű néptétlet van kialakulóban Magyarország jövő sorsa fölött.

E rettenetes helyzetben vezérek és irányító nélkül áll a magyar nemzet az előnyomuló ellenség és a már-már bizalmukat veszített nemzetiségeink kettős frontja között. A nyolc év előtt pénzzel, erőszakkal és korrupcióval összehozott magyar parlament minden szellemi és erkölcsi tekintély nélkül áll úgy idehaza, mint a külföld előtt, a belőle kikerült elvtelen, ígéreteit megszegő, programtalan, most már megbukott kormány pedig a közgyűlölet és közmegevetés tárgya lett. Akkor, amikor egész nemzeti és kulturális sorsunkról fognak dönteni, amikor új erőttől duzzadó nemzeti államok alakulnak ki határainkon, amikor a nemzetek önrendelkező joga alapjaiban fogja felforgatni a régi alkotmányokat: ugyanakkor nálunk tovább tombol a vak osztályönzés és a nemzetieskedő elfogultság szelleme; ugyanakkor olyan parlament és kormány rendelkezik jövőnk felett, amely semmiféle nemzeti és szociális érdeket nem képvisel, amely csupán szűk osztály- és csoportérdekeltségek, valamint idegen külpolitikai erők engedelmes játékszere.

Ily körülmények között az alulírott pártok, mint az ország valóban demokratikus erőforrásainak egyedüli politikai szervezetei, súlyos erkölcsi felelősségünk teljes tudatában elhatároztuk, hogy megalakítjuk a Magyar Nemzeti Tanácsot.

Központi szerve kíván ez lenni minden olyan mozgalomnak és törekvésnek, amely Magyarország megmentésére és korszerű újjászervezésére irányul.

Csakis egy alapjaiban megreformált, gyökeréig demokratizált, az európai kultúrérettel közös vérkeringést folytató új Magyarország biztosíthatja egyrészt a magyar állam fennmaradását, másrészt pedig tisztas helyét a művelt nemzetek ama társaságában, amely egyedül hivatott tartós békét nyújtani a megkínzott emberiségnek.

Ezen országmentő céljai elérésére a Magyar Nemzeti Tanács minden párt-, osztály-, vallási, nyelvi és faji szempontot félretéve, számít minden dolgos és az ország érdekeit szíven hordó polgártársunk lelkes közreműködésére, mert csak a milliók testvéri szolidaritása lehet egy jobb és tisztább jövő forrása. Csakis a város és a falu testvéri szövetségéből születhetik meg az új Magyarország.

De a tiszta szándékú és jót akaró embereknek ez a szövetsége csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha pontosan meghatározzuk azokat az alapelveket, amelyek a magyar népet a mai végveszedelemből kivezethetik. E célból a Magyar Nemzeti Tanács a következő pontokban foglalja össze ama legsürgősebb feladatokat, amelyek nélkül el sem tudja képzelni az ország megmentését és a jobb jövő előkészítését:

I. A mai korrupt parlamenti és kormányrendszer, amelyben az ország nem képviselétét, de ellenségét látja – haladéktalanul eltávolítandó.

II. Késedelem nélkül biztosítandó Magyarország teljes függetlensége úgy külpolitikai, mint gazdasági és katonai vonatkozásban. A magyarországi seregek a külföldről visszahívandók, a külföldiek hazájukba visszarendelendőek.

III. Az immár teljesen reménytelen háborúnak azonnal véget kell vetni, és a megkötendő békénél vagy fegyverszünetnél egyes-egyedül Magyarország érdekeit szabad figyelembe venni, a német szövetség felbontásával.

IV. A képviselőházat azonnal fel kell oszlatni, és az új választásokat ki kell írni. Haladéktalanul törvénybe iktatandó a teljesen általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog rendszere, amely a vármegyei és községi életben is tüstént keresztülvendő.

V. A népek önrendelkező jogát késedelem nélkül biztosítani kell országunk nem magyar ajkú népei számára a wilsoni elvek értelmében, attól a reménytől áthatva, hogy Magyarország területi integritását ezek az elvek nemcsak nem veszélyeztetik, de biztosabb alapokra helyezik. A nemzetiségek kulturális és helyhatósági önkormányzata a lehető legmesszebbmenőleg kiépítendő, hisz a különböző kultúrák békés versenye csak javára lehet az ország minden népe anyagi, szellemi és erkölcsi fejlődésének. Ezen az új Magyarországon értelmét vesztené a nemzet és a nemzetiségek közötti régi, megmérgezett különbség. Az ország az egyenrangú népek testvéri szövetségévé alakulna át, mert közös gazdasági és földrajzi összetartozás, nem pedig nemzeti féltékenykedés az, ami miatt fönntartani kívánjuk az ország területi integritását. Ezen összetartozás józan felismerésétől, nem pedig a kényszer erejétől várjuk azt, hogy az ország összes népei a régi sorsközösségben megmaradjanak.

VI. Biztosítani kell az egyesülési és gyülekezési szabadságot. A cenzúrát, amely immár nem véd semmiféle hadiérdeket, hanem csak önző párt- és osztálytörekvések leplezésére alkalmas, el kell törölni, és intézményesen kell biztosítani a sajtó- és gondolatterjesztés szabadságát.

VII. Általános amnesztia adandó minden politikai bűntett miatt elítéltnak, úgy polgárnak, mint katonának; a folyamatban levő politikai perek pedig beszüntetendők úgy polgári, mint a katonai bíróságoknál.

VIII. Megfelelő kül- és belpolitikai rendszabályokkal gondoskodni kell arról, hogy a fenyegető inség elháríttassék.

IX. Nagyszabású, a népet földhöz juttató birtok- és szociálpolitikai reformokkal a dolgozó népnek, különösen pedig hazatérő katonáinknak életsorsát hatékonyan javítani kell. A túltengő tőkefelhalmozás megakadályozandó és a közcélokra messzemenően igénybe veendő.

X. El kell ismerni az újonnan létrejött ukrán, lengyel, cseh, délszláv és osztrák–német nemzeti államokat, s meg kell őket győznünk arról, hogy a független és demokratikus Magyarország nemcsak nem ellenzi jogos életigényeik kielégítését, de kész velük minél bensőbb gazdasági és politikai szövetségre lépni, attól a meggyőződéstől vezetve, hogy ezek az államok is respektálni fogják a mi nem kevésbé jogos érdekeinket.

XI. Alkalmas képviselők küldésével gondoskodni kell arról, hogy a művelt külföld előtt kellő megvilágításba helyeztessenek a magyar demokrácia igazi céljai, és kidomboríttassék az a teljes érdekszolidaritás, amely a magyar népet a nem magyar testvérnépekhez fűzi.

XII. Az általános békekongresszusra Magyarország képviselőiben oly férfiak küldendők ki, akik fenntartás nélküli barátai a leszerelésnek, a kötelező békebíróságnak és a nemzetek ligájának. A breszt-litovszki és a bukaresti békeszerződésnek megsemmisítendőik. A háború és béke kérdéséről a népképviselő döntson.

Ezen égetően sürgős feladatok megoldásán kíván dolgozni a Magyar Nemzeti Tanács, s eme munkájában csatlakozásra hív fel mindenkit, aki becsületesen és utógondolat nélkül akarja az azonnali magyar békét, a demokráciát, a nemzetiségek egyenjogúsítását, a nemzetek szövetségét, a Föld felszabadítását és a dolgozó nép erőit fokozó modern szociálpolitikát. Körök, egyesületek, és szervezetek is jelentsék be kiküldötteiket!

Reméljük, hogy az ország más anyanyelvű népei is, hivatott megbízottaink útján, ezen a közös alapon velünk együtt fognak dolgozni az új Magyarország kivívásáért. Arról is meg vagyunk győződve, hogy ezt a Magyarországot megmentő és népét felszabadító programunkat a magyar katonaság is egész erejével támogatni fogja.

Végül felhívjuk az összes külföldi népeket és kormányokat, hogy minden Magyarországot érintő ügyben a mai kormányhatalom helyett, amely immár teljesen elveszített minden összefüggést a dolgozó magyarsággal, a Magyar Nemzeti Tanáccsal keressenek közvetlen kapcsolatot, mint amely egyedül hivatott ama magyar nemzet nevében beszélni és cselekedni, amelynek vére és munkája tartja fenn Magyarországot.

Csatlakozó bejelentéseket elfogad:

a Károlyi Mihály elnöklete alatt álló Függetlenségi és 48-as Párt irodája (IV. ker., Gizella tér 2.);

a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Titkársága (VIII. ker., Conti utca 4.);

az Országos Polgári Radikális Párt irodája (VI. ker., Andrássy út 48.)

Annak jeléül, hogy fenti követeléseinket az ország egész népe helyesli és támogatja, e hó 27-én, vasárnap délután 3 órakor az Országház előtti téren gyűlést tartunk.

Jelenjen meg ott mindenki, aki akarja a szabad, független, népeinek jogot és kenyeret adó új Magyarországot!

A Függetlenségi és 48-as Károlyi Párt, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, az Országos Polgári Radikális Párt.

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szerk. Gábor Sándorné, Fehér András. Budapest, 1956. Szikra, 266–268.

▪ 2. A SZLOVÁK NEMZETI TANÁCS NYILATKOZATA ▪ A CSEH–SZLOVÁK NEMZET EGYSÉGÉRŐL ÉS A FÜGGETLENSÉGHEZ VALÓ JOGÁRÓL

TURÓCSZENTMÁRTON, 1918. OKTÓBER 30.

Valamennyi szlovák politikai párt képviselői, akik 1918. október 30-án Turócszentmártonban összegyűltek, és akik az egységes cseh–szlovák nemzet szlovák ágának Nemzeti Tanácsába tömörültek, ragaszkodnak a nemzetek egész világ által elfogadott önrendelkezési jogának elvéhez. A Nemzeti Tanács kijelenti, hogy a történelmi Magyarország határain belül élő cseh–szlovák nemzet nevében egyedül jogosult szólni és cselekedni.

Nem jogosult erre a magyar kormány, amely hosszú évtizedek alatt nem látott fontosabb feladatot, mint hogy elnyomjon mindent, ami szlovák, nem épített és nem engedélyezett nemzetiünknek egyetlen iskolát sem, nem engedte, hogy szlovák emberek bejussanak a köz-hivatalokba és a közigazgatásba, népünket anyagilag tönkretette, középkori feudális rendszereivel és politikájával kizsákmányolta.

Nem jogosultak arra, hogy a szlovák nép nevében szóljanak azok az úgynevezett képviselő-testületek sem, amelyek a nemzet akaratának érvényesülését megakadályozó szűkre szabott választójog alapján jöttek létre, és olyan személyekből állnak, akik a törvény rendelkezése ellenére sem engedték a bizottságokban egyetlen szlovák szó elhangzását a tiszta szlovák vármegyékben sem.

Nem jogosultak erre olyan népgyűlések sem, amelyek idegen erők nyomására hoznak határozatot.

Szlovákiában tehát a szlovák nemzet nevében egyedül a Szlovák Nemzeti Tanács jogosult szólni.

A Magyarország határain belül lakó cseh–szlovák nemzet Nemzeti Tanács kinyilatkoztatja:

1. A szlovák nemzet mind nyelvi, mind kulturális–történelmi szempontból az egységes cseh–szlovák nemzet része. Minden kulturális harcban, melyet a cseh nemzet folytatott, és amely ismertté tette az egész világon, részt vett a szlovák ág is.

2. E cseh–szlovák nemzet számára követeljük mi is a korlátlan önrendelkezési jogot a teljes függetlenség alapján. Ezen elv alapján egyetértésünket fejezzük ki azzal az újonnan létrehozott nemzetközi jogi állapottal, amelyet 1918. október 18-án Wilson elnök fogalmazott meg,¹ és amelyet 1918. október 27-én az osztrák–magyar külügyminiszter elismert.²

3. Követeljük a béke azonnali megkötését, mégpedig egyetemes keresztény emberi elvek alapján, hogy olyan béke legyen, mely a nemzetközi jog garanciájával lehetetlenné teszi a további háborút és fegyverkezést.

Meg vagyunk győződve arról, hogy a mi törekvő és tehetséges szlovák nemzetünk, amely a hallatlan elnyomás ellenére a nemzeti kultúra ilyen szintjére jutott, nem záratik ki a béke áldásából és a nemzetek közösségéből, és neki is megadatik, hogy a maga módján fejlődessen, és erejéhez mérten hozzájárulhasson az emberiség általános haladásához.

Karol Medvecký s. k., a Szlovák Nemzeti Tanács titkára
Matúš Dula s. k., a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke

A szlovák kérdés a XX. században. Szerk. Rudolf Chmel'. Pozsony, 1996, Kalligram, 37–38.

¹ Wilson elnök üzenete azt tartalmazta, hogy 1918. január 8-i nyilatkozatának Monarchiára vonatkozó része (X. pont) érvényét veszítette, illetve nem a Monarchia népei autonómiájának, hanem függetlenségének a támogatásaként értelmezendő.

² Október 27-i válaszában gróf Andrássy Gyula külügyminiszter elfogadta tárgyalási alapnak Wilson elnök október 18-ai üzenetének a délszlávok és a csehszlovákok jogaira, azaz elszakadásukra vonatkozó részét.

▪ 3. A BELGRÁDI KATONAI EGYEZMÉNY ▪

BELGRÁD, 1918. NOVEMBER 13.

I. A magyar kormány összes csapatait északra vonja vissza attól a vonaltól, melyet a Nagy-Szamos felső folyása, Beszterce, Maros falu, a Maros folyónak a Tiszába való torkolata, Szabadka, Baja, Pécs, amely helyeket magyar csapatok nem tarthatnak megszállva, s a Dráva folyása alkot addig, ahol ez a folyó a szlavón–horvát határral összeesik. A kiürítés 8 napon belül befejezendő.

A szövetségesek teljes hatalommal szállják meg a kiürített területet a szövetséges hadseregek főparancsnoksága által megállapított módon. A polgári igazgatás a jelenlegi kormány kezében marad.

A kiürített zónában egyedül a rend fenntartására elengedhetetlenül szükséges rendőrségi és csendőrségi csapatok maradhatnak meg, valamint azok a csapatok, amelyek a vasúti vonalak biztonságát vannak hivatva szolgálni.

II. A magyar hadsereg leszerelése szárazon és vízen, kivéve a 6 gyalog- és 2 lovashadosztályt, melyek feladata a rend fenntartása, valamint az I. szakaszban említett és rendőri szolgálatot végző fegyveres erőket.

III. A szövetségesek megszállási joga minden hadászati szempontból fontos pontra és helységekre vonatkozólag. Ezek állandó kijelölésének joga a szövetséges hadseregek főparancsnokát illeti meg.

Átvonulási és tartózkodási jog a szövetséges csapatok számára Magyarország egész területére kiterjedőleg. Állandó használati jog a szövetségesek katonai szükségletének kielégítésére minden, akár közúti, akár vasúti, akár hajózási forgalmi eszköz tekintetében, legyen ez akár az állam, akár egyes állampolgárok tulajdona. Ugyanez áll az ígás és mállás állatokra is.

IV. A megszállott terület rendes forgalmának ellátására szolgáló vasúti személyzet és forgalmi eszközök helyükön maradnak. Ezenkívül 2000 vagonból és 100 lokomotívból (rendes nyomtáv), továbbá 600 vagonból és 50 lokomotívból (keskeny nyomtáv) álló tartalék egy hónapon belül a főparancsnok rendelkezésére bocsátandó, egyrészt a szövetséges csapatok szükségleteinek kielégítése végett, másrészt a szerb közlekedési eszközökben a háború folyamán okozott hiány pótlására. Az itt említett forgalmi anyag egy része Ausztriából fedezhető. (Ezek megközelítő számok.)

V. A megszállott terület rendes forgalmának ellátására szolgáló hajózási személyzet és forgalmi eszközök helyükön maradnak. Ezenkívül 6 monitor haladéktalanul kiszolgáltatandó Belgrádban a szövetségeseknek. A dunai hajórajnak hátralevő része leszerelés végett összegyűjtendő egy dunai kikötőben, melyet a főparancsnok később fog kijelölni. Ebből a hajórajból a legrövidebb időn belül igénybevétnének tíz személyszállító hajó, tíz vontatógőzös és hatvan uszály, részint a szövetséges hadseregek céljaira, részint pedig abból a célból, hogy a szerb hajózási anyagban a háború folytán beállott hiány pótolassék. (Ezek megközelítő számok.)

VI. Tizenöt nap alatt a főparancsnok rendelkezésére bocsátandó háromezer főnyi vasúti munkáscsapat a szükséges anyagi eszközökkel felszerelve, a szerbiai vasúti vonalak helyreállítása céljából. (Ezek megközelítő számok.)

VII. Tizenöt nap alatt a főparancsnok rendelkezésére bocsátandók a szükséges anyagi eszközökkel felszerelve utász- és távírász csapatok a szerbiai telefon- és távíróhálózat helyreállítása céljából.

VIII. Egy hónapon belül a főparancsnok rendelkezésére bocsátandó 25 000 ló, valamint a főparancsnok által meghatározandó szállítási eszközök. (Ezek megközelítő számok.)

IX. A fegyverek és hadiszerek a főparancsnok által megállapítandó helyeken egybegyűjtendők. Az összegyűjtött hadianyag egy része nyomban igénybe vétetik a főparancsnok rendelkezése szerint szervezendő katonai csapategységek felszerelése céljából.

X. A szövetséges hadifoglyok és internáltak rögtön szabadon bocsátandók és megfelelő helyeken összegyűjtendők, hogy a főparancsnok általa kijelölt helyekre és az által megszállt időre hazaszállíthatók legyenek.

A magyar hadifoglyok egyelőre nem adatnak ki.

XI. A Diaz tábornokkal létrejött fegyverszüneti szerződés³ aláírásának napjától (1918. november 4-ének 15. órája) számítva 15 napi haladék adatik a német csapatoknak Magyarországon való átvonulására és állomásozására.

A posta- és táviróforgalom Németországgal csakis a szövetségesek katonai ellenőrzése alatt bonyolítható le. A magyar kormány kötelezi magát, hogy nem enged Németországba küldeni semmiféle katonai tartalmú távirati közlést.

XII. Magyarország meg fogja könnyíteni a megszálló szövetséges csapatok élelmezését. A requirálások meg lesznek engedve azzal a feltétellel, hogy ne legyenek önkényesek. A fizetés a forgalmi ár szerint történik.

XIII. Az osztrák–magyar hadvezetőség által a Dunán és a Fekete-tengeren lefektetett aknamezők elhelyezése haladéktalanul a főparancsnok tudomására juttatandó.

Továbbá kötelezi magát a magyar kormány, hogy elfogja azokat az úszóaknákat, amelyeket az ország Ausztria felé eső határán túlról a Dunába bocsátottak, és hogy a saját területi vizein levő úszóaknákat eltávolítja.

XIV. A posta, szikratávíró, telefon és távírda, valamint a magyar vasutak a szövetségesek ellenőrzése alá helyeztetnek.

XV. A szövetségesek, érdekeik megvédése céljából képviselőt fognak a magyar közlelmezési miniszter mellé kiküldeni.

XVI. Magyarország köteles minden viszonyt megszakítani Németországgal és a Romániában levő német seregeknek szánt minden csapat- és lőszerszállítást megtiltani, hacsak erre a főparancsnok külön engedélyt nem ad.

XVII. A szövetségesek a magyar állam belső igazgatásába nem fognak beavatkozni.

XVIII. A szövetségesek és Magyarország között az ellenségeskedések megszűntek.

Kelt és kettős példányban kiállított Belgrádban, 1918. évi november hó 13-án 23 óra 15 perckor, az egyezmény címén és a XI. és XVIII. szakaszokon eszközölt módosítással.

A szövetségesek nevében, a főparancsnok megbízottai:

Michits vajda s. k.

Henrys tábornok s. k.

Magyarország nevében, a magyar kormány megbízottja:

Linder Béla s. k.

Nyékhegyi Ferenc: *A Diaz-féle fegyverszüneti szerződés*. Budapest, 1922, Táltos, 58–60.

³ Ezt a szerződést, amely Magyarország ideiglenes hatáiraival nem foglalkozott, Weber tábornok írta alá az Osztrák–Magyar Monarchia nevében Padovában.

▪ 4. A MAGYAR NEMZETI TANÁCS „NÉPHATÁROZATA” ▪ MAGYARORSZÁG NÉPKÖZTÁRSASÁGGÁ ALAKULÁSÁRÓL ÉS A MEGHOZANDÓ NÉPTÖRVÉNYEKRŐL

BUDAPEST, 1918. NOVEMBER 16.

Magyarország Nemzeti Tanácsa a nép akaratából a következő néphatározatot hozta:

I. cikk. Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság.

II. cikk. A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgősen egybehívandó alkotmányozó nemzetgyűlés állapítja meg.

A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza feloszlik és megszűnik.

III. cikk. Addig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés másként nem határoz, az állami főhatalmat a Károlyi Mihály elnöklete alatt álló népkormány gyakorolja a Magyar Nemzeti Tanács intézőbizottságának támogatásával.

IV. cikk. A népkormány alkosson sürgősen néptörvényeket:

1. az általános, titkos, egyenlő, közvetlen és a nők is kiterjedő nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogról,

2. a sajtószabadságról,

3. a nép esküdtbíráskodásáról,

4. az egyesülés és gyülekezés szabadságáról,

5. a földműves népnek földhöz juttatásáról.

Ezeket a törvényeket léptesse a népkormány sürgősen életbe és hajtsa végre.

V. cikk. Az ezzel ellenkező törvényes rendelkezések hatálya megszűnik, minden egyély törvényes rendelkezés hatályban marad.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest. 1919. Franklin, 201.

▪ 5. AZ 1918. ÉVI I. NÉPTÖRVÉNY A VÁLASZTÓJOGRÓL ▪

BUDAPEST, 1918. NOVEMBER 23.

1. §. Nemzetgyűlési választójoga van minden férfinak, aki életének huszonegyedik évét betöltötte és legalább hat év óta magyar állampolgár.

Nemzetgyűlési választójoga van minden nőnek, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, legalább hat év óta magyar állampolgár és bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud.

2. §. A nemzetgyűlés tagjává választható az, akinek a választás időpontjában választójoga van, ha életének huszonegyedik évét betöltötte.

3. §. A választójogból ki van zárva:

1. aki politikai jogának gyakorlásától fel van függesztve;

2. aki közsegélyből él;

3. aki gondnokság vagy csőd alatt áll, vagy akinek kiskortúsága meg van hosszabbítva;

4. aki üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

4. §. Nem választható a nemzetgyűlés tagjává, aki a választójogból ki van zárva.

5. §. Választójogot csak az gyakorolhat, aki a választók névjegyzékébe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazata van.

6. §. A választás községenként (szavazóköriként) közvetlen, titkos szavazással történik.

7. §. Törvényhatósági és községi választójoga van minden férfinak, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, legalább hat év óta magyar állampolgár és legalább fél éve ugyanazon községben lakik vagy ott lakása van.

Törvényhatósági és községi választójoga van minden nőnek, aki életének huszonegyedik évét betöltötte, legalább hat év óta magyar állampolgár, bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud és legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik vagy ott lakása van.

A 2–6. és 8. §-ban foglalt rendelkezések kiterjednek a törvényhatósági és községi választójogra is.

8. §. A népkormány köteles a jelen törvény végrehajtása végett szükséges mindennemű szabályt (választói névjegyzékek elkészítése, választási eljárás, választás módja stb.) sürgősen megállapítani.

Ez a szabályozás, amely rendelettel is történhetik, nem érintheti a jelen törvényben foglalt rendelkezéseket.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1919, Franklin, 202.

▪ 6. A GYULAFEHÉRVÁRI ROMÁN NEMZETGYŰLÉS ▪ HATÁROZATA A ROMÁNOK LAKTA MAGYARORSZÁGI TERÜLETEK ÉS ROMÁNIA EGYESÜLÉSÉRŐL

GYULAFEHÉRVÁR, 1918. DECEMBER 1.

I. Erdély, Bánát és Magyarország összes románjainak meghatalmazott képviselői 1918. november 18-án (december 1-jén) nemzetgyűlésbe gyűlve Gyulafehérvárra, kimondják a románoknak s az általuk lakott területeknek egyesülését Romániával. A nemzetgyűlés külön is kijelenti a román nemzet elidegeníthetetlen jogát a Maros, Tisza és Duna között elterülő egész Bánátra.

II. A nemzetgyűlés az általános választói jog alapján választandó alkotmányozó gyűlés összeüléseiig ideiglenes autonómiát tart fenn e területek lakosai számára.

III. Ezzel kapcsolatosan az új román állam szervezésére a nemzetgyűlés a következő alapelveket proklamálja:

1. Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Mindenik népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden nép népességének számarányában nyer jogot.

2. Egyenlő jog és teljes felekezeti autonóm szabadság az állam összes felekezetei számára.

3. Tiszta demokratikus uralom föltétlen megvalósítása a közélet minden terén. Általá-

nos, közvetlen, egyenlő, titkos, községenkénti, proporcionális választói jog mindkét nemű huszonegy évet betöltött személy számára, községi, megyei és törvényhozási képviselő választásánál.

4. Korlátlan sajtó, gyülekezési és egyesülési jog; minden emberi gondolat szabad terjesztése.

5. Radikális földbirtokreform. Az összes, különösen a nagybirtokok, össze fognak íratni. Ezen összeírás alapján, eltörölve a hitbizományokat és a szükség mértékében csökkentve a latifundiumokat, lehetővé teendő a földművelőknek, hogy maguknak legalábbis olyan nagyságú birtokot (szántót, legelőt, erdőt) szerezhessenek, amelyet családtagjaikkal együtt megművelhessenek. Ennek az agrárpolitikának a vezérfonala egyfelől a szociális kiegyenlítés előmozdítása, másfelől a termelés fokozása kell, hogy legyen.

6. Az ipari munkásságnak biztosítandók azok a jogok, amelyek a legelőrehaladottabb nyugati ipari államokban törvénybe vannak iktatva.

IV. A nemzetgyűlés kifejti azt az óhaját, hogy a békekongresszus meg fogja valósítani a népek közösségét, oly formán, hogy jogosság és szabadság legyen biztosítva nagy és kis nemzetek számára egyaránt, s jövőre ki legyen zárva a háború, mint a nemzetközi viszonyok rendezését szolgáló eszköz.

V. E gyűlésen összesereglett románok üdvözlétüket küldik bukovinai testvéreiknek, akik felszabadultak az osztrák–magyar monarchia jáрма alul s egyesültek a román anyaszággal.

VI. A nemzetgyűlés szeretettel és lelkesedéssel üdvözlözi az eddig az osztrák–magyar monarchia jármában élt nemzeteket, és pedig: a csehszlovák, osztrák–német, jugoszláv, lengyel és rutén nemzetet és elhatározta, hogy ez az üdvözlés adassék az illető nemzetek tudtára.

VII. A nemzetgyűlés alázattal hajlik meg azoknak a hős románoknak az emléke előtt, akik a háborúban vérüket ontották, eszményünk megvalósításáért, halált halván a román nemzet szabadságáért és egységéért.

VIII. A nemzetgyűlés hálájának és csodálatának ad kifejezést a szövetkezett hatalmakkal szemben, amelyek egy évtizedek óta háborúra készül ellenség ellen folytatott nagyszerű és makacs küzdelmek árán, megmentették a civilizációt a barbarizmus körmei közül.

IX. A nemzetgyűlés elhatározta, hogy az erdélyi, bánáti és magyarországi románok ügyeinek további vezetésére egy nagy nemzeti tanácsot szervez, amely teljes jogosultsággal bír, hogy a román nemzetet képviselje.

Mikó Imre: *Huszonkét év*. Budapest, 1941, Studium, 265–267.

▪ 7. AZ 1918. ÉVI II. NÉPTÖRVÉNY A SAJTÓ SZABADSÁGÁRÓL ▪

BUDAPEST, 1918. DECEMBER 7.

1. §. Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közzölheti és szabadon terjesztheti.

2. §. Előző vizsgálatnak nincs helye.

Sajtóterméket csupán bírói ítélet alapján lehet lefoglalni.

Sajtótermék utcai terjesztéséhez – ideértve a falragasz kifüggesztését is – hatósági engedély nem kell.

A lapbiztosíték eltöröltetik.

3. §. Sajtó útján elkövetett bűncselekmény esetében a felelősség fokozatosan terheli a szerzőt, a kiadót, időszaki lapban sajtó útján elkövetett bűncselekmény esetében pedig a szerzőt, a felelős szerkesztőt, a kiadót.

Ha a sajtótermék a nemzetgyűlésnek, hatóságoknak vagy törvény által alkotott egyéb testületeknek nyilvános iratait vagy nyilvános tárgyalásait hív szellemben és igazán közli, bűnvádi eljárásnak nincs helye.

4. §. E néptörvénynek azok a rendelkezései, amelyeknek végrehajtásához további intézkedés nem kell, azonnal életbe lépnek.

A többi rendelkezés végrehajtása végett szükséges szabályokat, valamint a sajtójog egyéb szabályait a népkormány sürgősen megállapítani köteles. Ez a szabályozás, amely rendelettel is történhetik, nem érintheti a jelen törvényben foglalt alapelveket.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1919. Franklin, 203.

▪ 8. A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJÁNAK ▪ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1918. DECEMBER 7.

Osztályharcot!

A kapitalizmus megérett a bukásra. Megérett nemcsak erkölcsileg, de megérett gazdaságilag is: az imperializmus azt jelenti éppen, hogy a kapitalizmus a termelés menetét már gazdasági eszközökkel nem képes fenntartani, hanem véres osztályháborút kell felidéznie, hogy azt kapitalisztikus alapon tovább folytathassa.

De a világháború rettentő embervesztesége, a gazdasági eszközök elpusztítása, a munkaerőnek a nyerstermények felszínre hozatalától évekig távol tartása tökéletes anarchiába döntötte a termelést. A barbarizmusba süllyesztett emberiség nem tudja és nem akarja újra kezdeni a termelőmunkát.

Az egyetlen kiút a szocializmus. A szocializmus, mely nemcsak a termelés anarchiáját szüntetné meg, de azt a lelki anarchiát is, melybe a kapitalizmus az emberiséget süllyesztette. A termelés köztulajdonba vételével visszaadná elvesztett hitét, de elvesztett munkakedvét is az emberiségnek.

Elérkezett tehát az ideje a szocializmus megvalósításának. És a proletariátus érzi az erőt s az akaratot is magában ezért a megvalósításért síkra szállni. A proletariátus ezt a harcot nemzetközileg és egységesen akarja megvívni, és kell megvívnia, mert amint a kapitalista imperializmus túlnőtte a nemzeti kereteket és világháborúvá fejlődött, úgy a proletár osztályharc is ezzel karöltve elérkezett arra a pontra, melyet Marx a Kommunista Kiáltványban a proletár osztályharc végső szakaként jelölt meg: az egyöntetű, nemzetközi forradalomhoz, melyben az egész világ proletariátusa egyesülve, mint egységes osztály támad a nemzetileg széttagolt és nemzetekként szembenálló burzsoáziára.

De ki vezesse a proletariátust ebben a harcban? A régi szociáldemokrata pártok szerte a világon társaivá szegődtek a burzsoáziának rabló hadjáratában. Scheidemann és Renaudel, Thomas és Henderson, Branting és a többiek, szóval valamennyien ott voltak a kapitalizmus oldalán, megszavazták a hadihiteleket, a rablást védelmi hadjáratnak ismerték el, tűrték, hogy az imperialista kormányok bezárják Liebknechtet, Mehringet, az olasz szocialistákat, s mindazokat, kik bátran kitartva a szocializmus mellett, felemelték tiltakozó szavukat, nemcsak tűrték ezt, de állandóan rágalmazták s rágalmazzák a „bolseviket”; egy szavuk sem volt mikor a németek letörték a finn, lett, észt és ukrán szocializmust, egy szavuk sincs, mikor most az antant rohamot indít az egyetlen megvalósult proletár köztársaság, Oroszország ellen.

A magyar munkás is, aki ma a Népszavát olvassa, azt hiheti, hogy polgári lapot tart a kezében. A földműves-proletár, aki a jegyzőt, papot és földesurat megbünteti, csőcselék banda, mely a forradalom „vívmányait” veszélyezteti; Kunfi miniszter csak hat hétre tétette jégre a magyar proletárral az osztályharcot és osztálygyűlöletet, de a Népszava s a szociáldemokrata párt már örökre elintézettnek tartja a választójoggal, a nemzetgyűléssel, a polgári demokráciával. A munkás, aki csak a Népszavát olvassa, nem is sejt, hogy itt a döntő óra, melyben rettentő vajúdasok közt születik új világ, a szocializmus világa, az ő világa, hiszen a Népszava s a magyar szociáldemokrata párt szerint már győzött a forradalom. A Népszava s a szociáldemokrata párt Batthyányval kibékült, Jászi-val a polgárságot, Szendével a finánckapitalizmust a keblére ölelte – tehát nincs célja a további harcnak, a munkásság nyugodjék meg, s bízza a nemzetgyűlésre, hogy elhatározza a szocializmust.

Nemcsak a marxizmus megcsúfolása ez, nemcsak a munkásság s a parasztszegénység félrevezetése, több ez: a polgárság, sőt a kispolgárság vizeire való átevezés, az osztályharc meghamisítása, a proletariátus forradalmi harcának, e harc céljainak és energiáinak elhomályosítása, lelohasztása.

Ezért állunk mi, kommunisták, a magyar munkásság elé, hogy őt a szükségszerűen elkövetkező, sőt már itt levő új, proletárforradalomra előkészítsük.

Fönn akarjuk tartani a magyar proletariátus osztálytudatát, el akarjuk őt választani a tudatlan, lelkiismeretlen, korrupt s a háború bűnével megfertőzött magyar uralkodó osztályoktól, melyekkel összekerítették: szervezni akarjuk őt a harcra, s fel akarjuk benne keltetni a nemzetközi szolidaritásnak tervszerűen elhomályosított érzését, amely alapja minden osztályharcnak, s mely a magyar proletariátust bekapcsolja majd a nemzetközi proletárforradalomba, odafűzi majd az orosz szovjetköztársasághoz éppúgy, mint mindehova, ahol ennek a forradalomnak ki kell még törnie.

Ezt a célunkat minden poklokon keresztül követjük mindaddig, míg a proletárforradalom nem győzött!

Éljen az osztályharc!

Éljen a proletárforradalom!

Éljen az új, a harmadik, a forradalomra fegyverkező igazi Internacionálé!

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szerk. Gábor Sándorné, Fehér András. Budapest, 1956, Szikra, 351–352.

▪ 9. AZ 1918. ÉVI V. NÉPTÖRVÉNY ▪ AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KÜLÜGYI IGAZGATÁSRÓL

BUDAPEST, 1918. DECEMBER 15.

1. §. A Magyar Népköztársaság minden külügyét önállóan intézi.
 2. §. A magyar külügyi igazgatás élén a magyar külügyminiszter áll, aki a népkormány tagja.
 3. §. A magyar külügyi igazgatás szervei a magyar külügyminiszter vezetése alatt:
 1. a magyar külügyminisztérium,
 2. a magyar diplomáciai képviselvek,
 3. a magyar konzuli hivatalok.
 4. §. A magyar külügyminiszter hatáskörét és ezzel kapcsolatban a magyar külügyminisztérium szervezetét a kormány rendelettel állapítja meg. Ugyanez a kormányrendelet állapítja meg azt is, hogy más miniszterek hatásköréből minő ügykör megy át a külügyminiszter hatáskörébe.
 5. §. A magyar diplomáciai képviselvek vezetői annál a külföldi államnál, amelyhez megbízó levelük szól, a Magyar Népköztársaságot minden külügyi vonatkozásban, a magyar külügyminisztertől nyert utasítások szerint teljhatalommal képviselik.
- A magyar diplomáciai képviselvek, állandó vezetőik hivatali állásához képest, vagy követségek, vagy diplomáciai ügyvivőségek.
- Szervezetüket kormányrendelet határozza meg.
6. §. A magyar konzuli hivatalok külföldi kerületükben főleg a hazai közgazdaság érdekeit szolgálják és ezen, valamint egyéb teendőiket azon utasítások szerint látják el, amelyeket a magyar külügyminiszter vagy a felettes magyar diplomáciai képviselő útján nyernek.
- A magyar konzuli hivatalok vagy valóságosak vagy tiszteletbeliek.
- Valóságos konzuli hivatal az, amelynek vezetője hivatásos konzuli tisztviselő.
- Tiszteletbeli konzuli hivatal az, amelynek vezetésére tiszteletbeli konzuli közeg nyert megbízást.
- A konzuli hivatalok szervezetére vonatkozó szabályokat kormányrendelet tartalmazza.
7. §. Olyan országokban, amelyekben a Magyar Népköztársaságnak diplomáciai képviselője vagy konzuli hivatala nincs, az ottani magyar állampolgárok védelme valamely barátságos állam külügyi hatására bízható.
 8. §. A konzuli illetékek szabályozásáról szóló 1901:XXVI. törvénycikknek, az ahhoz mellékelte általános konzuli illetéktarifának és az említett törvénycikk alapján kibocsátott rendeleteknek rendelkezéseit ezentúl a magyar konzuli hivatalokra kell megfelelően alkalmazni.
- Az 1901:XXVI. törvénycikk 9. §-a hatályát veszti.
- Az első bekezdésben említett jogszabályok rendelettel módosíthatók, kiegészíthetők vagy megszüntethetők.
9. §. A volt cs. és kir. közös hadügyminisztériumnak s az alája rendelt hivataloknak és intézeteknek, továbbá a volt cs. és kir. közös diplomáciai képviselveknek és konzuli hivataloknak oly tisztviselőit, altisztjeit és szolgálóit, akik magyar állampolgárok, kívánságukra – amennyiben a Magyar Népköztársaságnak a hűség esküt letesznek – a magyar külügyi igazgatás vagy más magyar közigazgatási ág körében, eddigi hivatali állásuknak és fizetésüknek megfelelően alkalmazni kell, vagy őket végellátásban kell részesíteni.

10. §. E törvényt, amennyiben másként nem rendelkezik, a külügyminiszter hajtja végre, még pedig a 4., 8. és 9. §-ok rendelkezései tekintetében egyetértésben azokkal a miniszterekkel, akiknek ügykörét a kérdéses rendelkezés szintén érinti.

A törvény végrehajtásához szükséges fedezetről addig, amíg erre nézve állami költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a külügyminiszterrel egyetértve, költségelőirányzatot állapít meg.

11. §. E törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvéncikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1919, Franklin, 204–205.

▪ 10. AZ 1918. ÉVI X. NÉPTÖRVÉNY ▪ A RUSZIN NEMZET AUTONÓMIÁJÁRÓL

BUDAPEST, 1918. DECEMBER 23.

1. §. A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzetet saját beligazgatásának, igazságszolgáltatásának, közoktatásának, közművelődésének, vallása gyakorlatának és nyelve használatának körében mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben teljes önrendelkezési jog illeti meg, amelyre nézve a jelen törvényben foglalt szabályok irányadók.

2. §. Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék ruszinlakta részeiből Ruszka-Krajna néven autonóm jogterület (kormányzósági terület) alakíttatik.

Zemplén, Sáros, Abaúj-Torna és Szepes vármegyék ruszinlakta területeinek közjogi rendezése az általános békekötésig függőben marad.

Ruszka-Krajna határait a nemzetközi békeértekezlet végleges döntéséig ideiglenesen a Magyar Népköztársaság és Ruszka-Krajna kiküldötteiből álló vegyes bizottság állapítja meg.

3. §. Ruszka-Krajna minden autonóm ügyét saját szerveivel intézi.

A Magyar Népköztársasággal közös ügyekben közös szervek járnak el.

Ily közös ügyek: külügy, hadügy, pénzügy, állampolgárság, magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, továbbá a gazdasági, a közlekedési és szociálpolitikát érintő ügyek.

4. §. Ruszka-Krajna törvényhozó szervei:

1. autonóm ügyekben a ruszin nemzetgyűlés,

2. a Magyar Népköztársasággal közös ügyekben a magyarországi közös országgyűlés, amelyben a ruszin nemzetnek népessége számarányában van megfelelő képvisellete.

5. §. Ruszka-Krajna kormányzati szervei:

1. a ruszka-krajnai minisztérium,

2. a ruszka-krajnai kormányzóság.

6. §. A ruszka-krajnai minisztérium élén a ruszin nemzetgyűlésnek és a magyarországi közös országgyűlésnek egyaránt felelős ruszka-krajnai miniszter áll, aki közös ügyekben a magyarországi népkormány egyenjogú tagja, autonóm ügyekben pedig legfelsőbb kormányzati szerv. Helyettese az államtitkár.

A ruszka-krajnai minisztérium székhelye Budapest.

7. §. A ruszka-krajnai kormányzóság élén a ruszka-krajnai kormányzó áll.

A kormányzóság székhelye Munkács.

A kormányzóság a ruszka-krajnai miniszter főfelügyelete és ellenőrzése alatt áll.

8. §. A ruszin nemzetgyűlés az 1918. évi I. néptörvénnyel egyezően általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazással választandó.

A magyarországi közös országgyűlés ruszin képviselőiről külön törvény fog rendelkezni.

9. §. Ruszka Krajnában a nem ruszin nyelvű népesség helyhatósági és kulturális autonómiája biztosítottatik.

10. §. Ruszka Krajnában az államkincstári földek, bányák és erdőségek a ruszin politikai nemzet törvényes képviselőjének birtokába mennek át.

11. §. E törvényt a ruszka-krajnai miniszterrel egyetértve a magyarországi népkormány hajtja végre; ugyanez teszi meg ugyancsak a ruszka-krajnai miniszterrel egyetértve a szükséges átmeneti intézkedéseket is.

A jelen törvény végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi fedezetről addig is, míg erre nézve állami és autonóm költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a ruszka-krajnai miniszterrel egyetértve, költségelőirányzatot állapít meg.

12. §. E törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Magyar Törvénytár. 1918. évi törvénycikkek és néptörvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest. 1919. Franklin. 214–215.

▪ 11. VIX ALEZREDES JEGYZÉKE MAGYARORSZÁG ▪ IDEIGLENES ÉSZAKI HATÁRÁRÓL

BUDAPEST, 1918. DECEMBER 23.

A szövetséges Katonai Misszió vezetője a Magyar Köztársaság miniszterelnökének
Kegyelmes Uram!

Van szerencsém ismertetni excellenciáddal a december 3-ai 89/S. számú értesítésem folytatásaként, a Keleti Szövetséges Hadseregek Főparancsnokságának hivatalos közlése alapján, a csehszlovák állam részéről visszakövetelt határokat, mint a szlovák állam történelmi határait, amelyeket a következőképpen állapítottak meg:

1. Magyarország északi határa (a mostani),
2. Magyarország nyugati határa (a mostani, egész a Dunáig),
3. a Duna egészen az Ipoly-folyó torkolatáig,
4. az Ipoly-folyó egészen Rimaszombatig, ez a város Szlovákiához tartozik,
5. Rimaszombattól egyenes vonal az Ung-folyó torkolatáig,
6. az Ung-folyó vonala egészen az Uzsoki hágóig. A végleges határokat csak a békeszerződés fogja megállapítani a szövetségesekkel összhangban.

Kérem excellenciádat, adjon parancsot, hogy ettől az időponttól a magyar csapatok a 3., 4., 5. és 6. paragrafus szerint vonuljanak vissza az adott vonaltól délre. Kérem excellenciádat, fogadja nagyrabecsülésem kifejezését.

A magyarországi forradalmak krónikája 1918–1919. Szerk. Hetcs Tibor. Budapest, 1969, Kossuth, 133.

■ 12. A POLGÁRSZÖVETSÉG PROGRAMJA ■

BUDAPEST, 1919. JANUÁR 1.

Ma délután megjelentek a főváros utcáin a Polgárszövetség plakátjai, amelyek ismertetik a nagyközönséggel a minap megalakult szövetség programját és felhívják a polgárságot a tömörülésre. A plakátok szövege ez:

„Felhívás! A dolgozó polgárság minden rétegéből polgárszövetséget alkotunk, hogy egymásra találjanak és egyívé tartozzanak azok, kiknek sorsa és célja közös.

Hívatas, munkakör, világnézet elválasztják egymástól a polgárokat. A Polgárszövetség oly programot ad, mely minden polgárt egyesít.

A dolgozó polgárság jogával él és kötelességét teljesíti, mikor a forradalom vívmányait szervezett egységben óhajtja biztosítani. Ne egy-egy gyenge hang, hanem a dolgozó polgárság egyeteme lélekben egybeforrva hirdesse az új rend erkölcsét, igazságát és tanítását;

Az előjog helyét töltsé be a jog, a kiváltságok helyére lépjen a nép, a származás szerencsését szüntesse meg a munka uralma.

Az ország léte, a dolgozó polgárság és munkásság jövője, nemzedékek sorsa forog kockán. A területében megszaggatott Erdély kincsesbányáitól, a felvidék erdőitől és gyáraitól megfosztott legnagyobb részében megszállott ország nem engedheti meg magának a pártoskodás fényűzését.

Valamennyi erőnek, minden tényezőnek, a legkitűnőbb elméknek, a legnemesebb lelkeknek, az emberszeretet és megértés eszméjétől áthatott egész társadalomnak szervezett egysége küzdje ki a szebb jövőt!

E célt szolgálja a következő program:

Akarjuk, hogy a kormány az ország területi épségét minden lehető módon megvédelmezze.

Akarjuk, hogy a kormány az országban a rendet, a közbiztonságot helyreállítsa és fenntartsa.

Akarjuk, hogy a kormány olyan haderőt szervezzon, amely a demokratikus és humánus alapelvek alkalmazása mellett, a szilárd fegyelem alapján épüljön fel.

Akarjuk, hogy a tervbe vett és az ország megújítására okvetlenül szükséges nagy gazdasági reformnál, a birtokpolitikánál a tulajdonjog elve és a többtermelés országos érdeke érvényesüljön.

Akarjuk, hogy a kivetendő adóknál a messzemenő progresszivitás rendszere mellett ugyancsak a további termelés érdekei figyelembe vétnessenek és a dolgozó munkásság munkaalkalomhoz jusson.

Akarjuk, hogy a nagytőke túlhatalma megfelelő intézkedésekkel korlátoztassék.

Akarjuk az ipar és a kereskedelem teljes szabadságát és a világversenyen életképességének biztosítását.

Akarjuk, hogy a kormány nagyarányú szociális politikával a széles néprétegek jólétét teljes erővel előmozdítsa, különös tekintettel a hadból hazatértekre.

Akarjuk a magyar állam politikai és gazdasági épségének fenntartása mellett az ország különböző ajkú nemzetainak teljes jogegyenlőségét és szabad önkormányzatát.

Akarjuk a gondolat szabadságnak, elsősorban a gyülekezeti szabadságnak jogi védelmét.

Akarjuk, hogy a kormány olyan külpolitikát folytasson, amely a győzelmes hatalmakkal

való megértést lehetővé teszi és ezáltal útját egyengeti annak, hogy Magyarország tagjává lehessen annak a világszövetségnek, amellyé az antanthoz tartozó nemzetek nagyszövetsége előreláthatólag kifejlődik.

A Polgárszövetség alapítói között helyet foglal a dolgozó polgári társadalom minden rétege mindkét nemből: tanár, tanító, köz- és magánhivatalnok, földműves, kereskedő, iparos, mérnök, orvos, ügyvéd stb.

Felhívjuk Magyarországon minden polgárát, szakma és munka szerint széttagolt, különböző pártokban és testületekben csoportosult szervezeteit, hogy lépjenek be a Polgárszövetségbe.

A belépés történhetik testületileg és egyénenként.

A bejelentéseket intézzék a Polgárszövetség irodájához (V., Koháry utca 4.) Telefon: 69-76.

A végrehajtó-bizottság nevében: Lovász Márton elnök, Szabó István, az Országos Kisgazda és Földműves Párt elnöke, társelnök, Aigner Adolf gyáros, Ballagi Aladár egyetemi tanár, Bayer Antal gyógyszerész, Bosnyák Izsó kereskedő, Dökker Ferenc vendéglős, Emődi Ödön magántisztviselő, Fábián Sándor ügyvédjelölt, Fuchs J. József asztalos, Gergely István iskolaigazgató, Hegedüs Gyula színművész, özvegy Holló Lajosné, Herpy Arnold óraműves-iparos, Hüttl Hümér orvos, egyetemi tanár, Kubik Gyula mérnök, Magyar Elek lapszerkesztő, Meskó Pál gazda, Nagy György ügyvéd, Sármezey Endre vasútigazgató, Vidor Jenő bizományos, Zielinszky Szilárd műegyetemi tanár.”

A magyar októberi forradalom és a polgári pártok. Szerk. Mérci Gyula. Budapest, 1969, Akadémiai, 159–161.

▪ 13. AZ 1919. ÉVI XVIII. NÉPTÖRVÉNY A FÖLDMÍVELŐ NÉP FÖLDHÖZ JUTTATÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1919. FEBRUÁR 16.

I. fejezet Kisajátítási jog

1. §. A népköztársaság az ország termőföldjét ennek a törvénynek a rendelkezései szerint a földművelő nép kezére akarja juttatni.

2. §. E végből az államnak kisajátítási joga van minden 500 holdnál nagyobb területű mezőgazdasági földbirtoknak 500 holdon felül eső részére.

Erdőbirtokok és havasi legelők kisajátításáról a 10. § intézkedik.

3. §. Ott, ahol valamely községben vagy felosztási csoportban lakó nép földhöz juttatása végett nagyobb mértékben van szükség földterületekre, az állam kisajátíthatja annak a községnek a határában vagy abban a felosztási csoportban minden 200 holdnál nagyobb területű mezőgazdasági földbirtoknak 200 holdon felül eső részét is.

Egyházi birtokoknál az államnak mindenütt kisajátítási joga van a birtoknak 200 holdon felül eső részére.

Ruszka-Krajna területén, ha ez a nép földhöz juttatása végett elkerülhetetlenül szükséges, az állam minden földbirtoknak a családi kisbirtok területét meghaladó részét is kisajátíthatja. Az ilyen kivételes kisajátítást a földművelésügyi miniszter a népgazdasági miniszterrel és a ruszka krajnai miniszterrel egyetértőleg engedélyezi.

4. §. Ha valamely mezőgazdasági földbirtokhoz nem mezőgazdaságilag hasznosított földek is tartoznak, ezek területét a kisajátítható terület megállapításánál, hacsak ez a törvény mást nem rendel, figyelmen kívül kell hagyni.

A földbirtokok területének megállapítására, más adat hitelt érdemlő bizonyításáig, a földadókataszter adatai irányadók.

A kisajátítást a birtok kötött volta nem akadályozza.

5. §. A 200 holdnál nem nagyobb mezőgazdasági földbirtokok a 3. § utolsó bekezdésének kivételével egyáltalában nem esnek kisajátítás alá, illetve ennek a törvénynek az alapján kisajátítás alá eső minden földbirtokból a tulajdonos kívánságára a 2. § esetében 500, a 3. § esetében pedig legalább 200 holdat, illetőleg a 3. § utolsó bekezdése esetében egy családi kisbirtoknak megfelelő területet mindenestre érintetlenül kell hagyni.

Ez alól a szabály alól csak ott lehet kivételt tenni, ahol a lakásszükség kielégítése végett háztelkeket kell létesíteni, s ez nem oldható meg helyesen másképp, mint a község belterületének szomszédságában lévő földbirtokok kisajátításával. Ilyen esetben a község belső területének szélétől kis- és nagy községeknél legfeljebb 600, városoknál legfeljebb 1000 méternyi széles körzetben 200 holdnál kisebb területű földbirtokok, illetve földbirtokoknak különben kisajátítás alól mentes részei is kisajátíthatók, de csak háztelkek létesítése végett, és csak úgy, hogy kívánságára a tulajdonost lehetőleg ugyanabban a határban fekvő, ugyanolyan értékű földbirtokokkal kell kárpótolni.

6. §. A tulajdonosnak joga van kijelölni, hogy a kisajátítástól mentes területet a birtok melyik részén vagy részein hagyják meg neki. Ezt a kijelölést figyelembe kell venni annyiban, amennyiben a nép földszükséglete, vagy a kisajátításra kerülő gazdasági berendezések helyes használatának érdeke megengedi. Különösen figyelemmel kell lenni ennél az eljárásnál arra is, hogy a megmaradó gazdasági épületek, tanyák, majorságok, valamint egyéb gazdasági berendezések a régi tulajdonos számára gazdaságilag használhatók maradjanak.

7. §. Akinek több község határában van mezőgazdasági földbirtoka, annak a kisajátítandó terület meghatározása szempontjából az ország területén fekvő minden mezőgazdasági földbirtokát együtt kell számításba venni. Ilyen esetben minden tulajdonos kijelölheti, hogy melyik község, vagy községek határában kívánja megtartani a kisajátítástól mentes területet. Ezt a kijelölést azonban csak annyiban kell figyelembe venni, amennyiben a nép földszükséglete megengedi.

Együtt kell számításba venni azokat a földbirtokokat is, amelyek 1918. november 1. napján még egy kézben voltak s csak azután kerültek különböző tulajdonosok nevére, ha ez nyilvánvalóan a nép földszükségletének kielégítését célzó rendelkezések kijátszása végett történt.

Az előbbi bekezdést nem kell alkalmazni, ha a földbirtokoknak részletekben való elidegenítését a népgazdasági miniszter vagy az Országos Birtokrendező Tanács engedélyezte.

8. §. Tulajdonostársaknak akár közösen, akár elkülönítve kezelt földbirtokából mindegyik tulajdonostársnak joga van jutalékának megfelelően az előbbi §-okban foglalt megkülönböztetésekhez képest az 500 holdnál nem nagyobb területre vonatkozó kisajátításmentességet külön igénybe venni.

De olyan földbirtokoknál, amelyeket 1918. évi november hó 1. után benyújtott kérvény alapján írtak élők közti átruházás címén több tulajdonostárs nevére, a mentesség tekintet-

ben az ilyen átírás előtti telekkönyvi állapot irányadó, vagyis csak annyiszor legfeljebb 500 hold lehet mentes a kisajátítás alól, ahány telekkönyvi tulajdonosa volt 1918. november 1-jén az ingatlanak. Ha mégis megállapítható, hogy az átruházás jóhiszeműleg s nem a nép földhöz juttatására tervezett rendelkezések kijátszása végett történt, vagy ha az ingatlant átruházó jogügyletet illetékszabás végett megfelelő helyre még 1918. november hó 1. napja előtt bemutatták, s ilyen bemutatás nélkül is, ha az ingatlant már az említett napot megelőző gazdasági évben az 1918. évi november hó 1. napja után bejegyzett telekkönyvi állapothoz megfelelően birtokolták és használták, akkor a kisajátítás idején meglévő telekkönyvi állapotot kell a mentesség szempontjából irányadónak venni.

Ia az új tulajdonosok a 2. bekezdés esetében vagy a 7. § 2. bekezdése esetében nem tudnak megegyezni arra nézve, hogy melyikük vehesse igénybe a kisajátítástól mentes területet, akkor mindenik annyi területet vehet igénybe, amennyi a kisajátítás alól mentes területből tulajdoni hányadrésze, illetőleg birtoka arányában neki jut. Ha ez gyakorlatilag csak nehezen volna keresztülvihető, akkor a kisajátításmentes egész területet az veheti igénybe, akinek az 1918. november 1. óta több tulajdonostársra átruházott vagy tényleg felosztott birtokból legnagyobb rész jutott.

Magántulajdonban lévő földbirtokokra nézve a tulajdonoson kívül a tulajdonos minden olyan gyermeke számára, aki gazdasági akadémiát vagy ezzel egyenlő fokú gazdasági intézetet, vagy erdészeti főiskolát végzett, vagy valamelyik ilyen iskolába már ennek a törvénynek az életbelépte előtt beiratkozott, szintén kisajátítástól mentesen kell hagyni ugyanakkora területet, mint amekkorának a kisajátítás alól mentességét a tulajdonos igényelheti.

Jogi személyeket (ideértve az egyházi és világi testületeket és közbirtokosságokat is) a mentesség szempontjából egy tulajdonosnak kell tekinteni.

9. §. Ha valamely földbirtokból a nagymérvű földszükséglet folytán nem lehet meg hagyni 500 holdnyi kisajátításmentes területet, a tulajdonos kívánhatja, hogy az 500 holdat, vagy annak egy részét neki más helyen, esetleg más község határában hasonló értékben adják ki, s ezt a kívánságot a lehetőség szerint teljesíteni kell.

Ha a földbirtokosnak valamely község határában lévő minden földbirtokát kisajátítják, akkor kívánságára ki kell sajátítani az illető községben, vagy községi határban lévő lakóházát s a hozzátartozó belsőségét is. Ha ezeket a birtokrendező válaszmány nem tudja kellő módon értékesíteni, átvételükről és közérdekű felhasználásukról a földművelési miniszter gondoskodik.

10. §. Zöldséges és gyümölcsös kertek, továbbá községi, közbirtokossági, legeltetési társulati vagy másféle közlegelők nem esnek kisajátítás alá, s ezeket nem is szabad a felosztás céljára kisajátítandó terület meghatározása szempontjából számításba venni.

Az 5. § 2. bekezdése esetében a község belterületének nagyobbítására az ott meghatározott feltételek mellett kisajátíthatók közlegelő-területek is, továbbá 5 holdnál nagyobb zöldséges vagy gyümölcsös kerteknek 5 holdon felül eső részei is.

Általában véve nem sajátíthatók ki az erdők és havasi legelők sem, s ezek, hacsak a törvény mást nem rendel, a kisajátítandó terület meghatározása szempontjából nem vehetők számításba.

Ahol a nép érdeke kívánja, ott a nép szükségletének megfelelő nagyságú erdő- és havasi legelőterületek is kisajátíthatók, de csak olyan módon, hogy úgy a kisajátított, mint a kisajátítatlanul maradó részletek gazdaságosan használhatók legyenek, s az ilyen területek mindig csak községeknek, közbirtokosságoknak, birtokosok összességének, társulatainak, vagy szövetségeknek bocsáthatók közös birtokába, vagy állami kezelésbe vehetők s az állam részére is megarthatók.

Ahol nagy a nép földszükséglete, ott kisajátíthatók mezőgazdasági művelés céljára, különösen pedig közlegelők létesítése végett erdőterületek, irtványterületek, vadaskertek is, de csak olyanok, amelyek nem véderdők, továbbá, amelyek nincsenek futóhomokon, illetve feltétlen erdőtalajon.

Az előbbi bekezdés esetében a kisajátítható mezőgazdasági terület megállapításánál az így kisajátítandó területet is számításba kell venni.

A nép számára igénybe nem vett erdőterületek üzeméhez feltétlenül szükséges mezőgazdasági területeket a lehetőségig szintén kisajátítástól mentesen kell hagyni.

11. §. Az 50 holdnál nagyobb szőlőbirtokoknak 50 holdon felül eső részét szintén kisajátíthatja az állam a nép közt való felosztás céljára.

A kisajátításnál a szőlőket a többi mezőgazdasági földbirtokoktól el kell különíteni, s a kisajátítható s kisajátítástól mentes terület meghatározásánál a szőlőket s a többi mezőgazdasági földbirtokokat külön-külön kell számításba venni.

Ott, ahol a község vagy a felosztási csoport területén lakó nép kielégítése végett nagyobb mértékben van szükség szőlőterületre, az állam kisajátíthatja a 30 holdnál nagyobb területű minden szőlőbirtoknak 30 holdon felüli részét is.

12. §. Nem vehetők kisajátítás alá azok a földbirtokok vagy földbirtokrészek, amelyek valamely különleges közérdekű (tudományos, művelődési, gazdaságfejlesztési) célokra szolgálnak.

13. §. A kisajátított ingatlanokkal együtt kisajátíthatók a hozzájuk tartozó malmok, szeszyárak és a mezőgazdasággal kapcsolatos egyéb üzemek, haszonvételek vagy jogosítványok is. Ezeket azonban amennyiben állami kezelésbe nem jutnak, csak községeknek vagy földművelők megfelelő számú tagokból álló szövetkezeteinek szabad tulajdonukba vagy birtokukba adni.

Ilyen üzemek, haszonvételek, vagy jogosítványok a fent felsoroltak számára a földbirtokok nélkül, vagy azoktól külön is kisajátíthatók.

I ha azonban a tulajdonos kívánja, ki kell velük együtt sajátítani azokat a földbirtokrészeket is, amelyek gazdaságilag hozzájuk tartoznak, s amelyek nélkülök gazdaságosan vagy egyáltalában nem, vagy csak sokkal hátrányosabban volnának hasznosíthatók.

Kisajátításmentes területhez gazdaságilag hozzátartozó malom, szeszyár, s más üzem, haszonvétel vagy jogosítvány szintén mentes a kisajátítás alól.

Gyárakkal vagy más ipari üzemekkel kapcsolatos, vagy azok számára nyersanyagot termelő mezőgazdasági területeknek ilyen célra feltétlenül szükséges részeit rendszerint csak az államnak, községeknek vagy földművelők megfelelő számú tagokból álló szövetkezeteinek részére sajátíthatók ki és csak akkor oszthatók fel, ha az illető nyersanyagok termelését a felosztás után is biztosítani lehet.

II. fejezet *Új birtoknemek*

14. §. A földművelő nép földhöz juttatása végett felosztásra kerülő földbirtokokból általában olyan területű családi kisbirtokokat kell alakítani, amelyeket egy-egy földművelő család a maga erejével meg tud művelni, s amelyek egy-egy földművelő család rendes megélhetésére elegendők. Ilyen családi kisbirtok 5 holdnál kisebb és 20 holdnál nagyobb nem lehet.

Az említett alapon kell családi kis szőlőbirtokokat létesíteni. Ilyen családi kis szőlőbirtok fél holdnál kisebb és három holdnál nagyobb nem lehet.

Akiknek a családi kisbirtoknak vagy családi kis szőlőbirtoknak a helyi viszonyok szerint megállapítandó területénél kisebb területű földbirtokuk vagy szőlőbirtokuk van, azok, amennyiben e szerint a törvény szerint földhöz igényük lehet, kívánhatják, hogy birtokukat, ha megfelelő mennyiségű föld van rendelkezésre, a felosztás alá kerülő birtokokból családi kisbirtokká, illetve családi kis szőlőbirtokká egészítsék ki.

A már meglévő háztelek területét be kell számítani a családi kisbirtok területébe. A közös legelőből járó illetőség a családi kisbirtok területébe nem számítható be.

Ahol a nép földszükséglete megengedi, ott belterjes gazdasági művelés céljára családi középirtokok is létesíthetők; ilyen középirtok területe azonban sehol sem lehet nagyobb 200 holdnál, és az ilyen módon egy-egy évben létesített középirtokok együttesen nem haladhatják meg az ország területén az illető évben e szerint a törvény szerint felosztásra kerülő ingatlanok összes területének 10%-át.

Városok, népesebb községek és ipartelepek közelében legfeljebb két hold területű családi kertek, és legfeljebb öt hold területű kerti kisbirtokok is létesíthetők.

Bármely vidéken létesíthetők legfeljebb három hold területű munkásbirtokok, és legfeljebb egy hold területű családi szőlőkertek.

Ugyancsak bármely vidéken létesíthetők családi háztelek is. Ezeknek területe 10 000-nél több lakosból álló helységek vagy ipartelepek közelében $\frac{1}{2}$, máshol 1 holdnál nagyobb nem lehet.

Családi háztelek családi kisbirtokkal, családi kis szőlőbirtokkal vagy munkásbirtokkal kapcsolatban is kiosztható, és ebben az esetben a háztelek területét hozzá kell számítani az illető birtok területéhez.

Bármely község vagy felosztási csoport területén létesíthetők közös legelők, közös erdők s közös községi vagy szövetkezeti földbirtokok is. (53. §)

III. fejezet *Igényjogosultak*

15. §. Családi kisbirtokot igényelhet, illetve földbirtokának családi kisbirtokká való kiegészítését kívánhatja minden olyan magyar állampolgár, nemzetre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül, aki már ennek a törvénynek az életbelépte előtt földműveléssel foglalkozott s akinek nincs egy családi kisbirtoknak megfelelő területű földbirtoka.

Akik az 1914/19. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán rokkantakká váltak, azoknak igényük van családi kisbirtok szerzésére vagy kiegészítésére akkor is, ha ennek a törvénynek az életbelépte előtt nem foglalkoztak ugyan földműveléssel, de földművelő munkára ők maguk vagy családtagjaik alkalmasak.

Az egyes községek vagy felosztási csoportok területére jelentkező igényjogosultakat a következő sorrendben kell kielégíteni:

1. azokat a családtagokat, akik a kisajátítás idején a felosztásra kerülő birtokon dolgoznak, s akik az 1914/19. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán rokkantakká lettek, de földművelő munkára ők maguk vagy családtagjaik alkalmasak;

2. azoknak a gazdasági cselédeknek és állandó munkásoknak az özvegyeit, akik az 1914/

19. évek valamelyikében a felosztásra kerülő birtokon dolgoztak, s az 1914/19. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán haltak meg;

3. mindazokat a családós férfiakat, akik az 1914/19. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán rokkantakká lettek, de földművelő munkára ők maguk, vagy családtagjaik alkalmasak;

4. mindazokat az özvegy nőket, akiknek férje az 1914/1919. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán halt meg;

5. mindazokat a nőtlen férfiakat, akik az 1914/1919. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán rokkantakká váltak, de földművelő munkára alkalmasak;

6. azokat a családós gazdasági cselédeket és állandó munkásokat, akik a kisajátítás idején a felosztásra kerülő birtokon dolgoznak, s az 1914/1919. évek valamelyikében katonai szolgálatot teljesítettek, de nem váltak rokkantakká;

7. azokat a családós gazdasági cselédeket és állandó munkásokat, akik a kisajátítás idején a felosztásra kerülő birtokon dolgoznak s az 1914/1919. években nem teljesítettek katonai szolgálatot;

8. mindazokat a családós férfiakat, akik az 1914/1919. évek valamelyikében katonai szolgálatot teljesítettek, de nem váltak rokkantakká;

9. mindazokat a nőtlen férfiakat, akik az 1914/1919. évek valamelyikében katonai szolgálatot teljesítettek s nem váltak rokkantakká;

10. mindazokat a családós férfiakat, akik az 1914/1919. években nem teljesítettek katonai szolgálatot;

11. az özvegy vagy elvált asszonyokat;

12. mindazokat a 21. életévüket betöltött hajadon nőket, akiknek édesatyjuk az 1914/1919. évek folyamán katonai szolgálatban vagy katonai szolgálat folytán halt meg;

13. mindazokat a 21. életévüket betöltött nőtlen férfiakat, akik az 1914/1919. évek folyamán nem teljesítettek katonai szolgálatot;

14. a 21. életévüket betöltött hajadon nőket.

Az 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8., 10., 11., 12. és 14. pont alattiak közt a további sorrendet a gyermekek száma, akiknek pedig egyenlő számú gyermekük van, azok közt a magasabb életkor határozza meg.

Az 5., 9. és 13. pont alattiaknál a további sorrendet a magasabb életkor szerint kell megállapítani.

Az igénylővel állandóan egy háztartásban élő mostohagyermekai, törvénytelen gyermekei, valamint unokái s elsőfokú unokaöccsei és unokahúgai az igénykielégítési sorrend megállapítása szempontjából az édesgyermekkel egy tekintet alá esnek.

Akik az állami gyermekmenhely bizonyítványával igazolják, hogy állandóan kifogástalanul tartanak gondozásba adott gyermekeket, azoknál a gondozásban tartott gyermekeket is számba kell venni az igénykielégítési sorrend megállapításánál éppen úgy, mint saját gyermekeit.

A község vagy a felosztási csoporthoz tartozó községek területén lévő minden elemi népiskola fenntartója útján igényelhet mezőgazdasági oktatás céljaira egy családi kisbirtokot, s ezt az igényt a családi kisbirtokokra vonatkozó összes többi igények előtt kell kielégíteni.

16. §. Családi kis szőlőbirtokot igényelhet, illetve szőlőbirtokának családi kis szőlőbirtokká való kiegészítését kívánhatja ennek a törvénynek az értelmében olyan magyar állampolgár, aki már ennek a törvénynek az életbelépte előtt szőlőműveléssel foglalkozott s akinek nincs egy családi kis szőlőbirtoknak megfelelő területű szőlőbirtoka, s nincs a családi kisbirtok mértékét megütő egyéb birtoka sem.

Hadirokkantakra a 15. § 2. bekezdését megfelelően kell alkalmazni.

Az egyes községek vagy felosztási csoportok területére jelentkező igényjogosultak kielégítésére a 15. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

17. §. Családi középirtok e szerint a törvény szerint olyan magyar állampolgárnak juttatható, aki gazdasági akadémiát vagy akadémiával egyenlő fokú gazdasági iskolát vagy erdészeti főiskolát végzett s ennek elvégzése után mint gazdatiszt, erdőtiszt, haszonbérelő vagy önálló gazda legalább 5 évig működött, vagy aki nem végzett ugyan gazdasági tanfolyamot, de mint gazdatiszt, erdőtiszt vagy legalább 200 holdnyi földirtok önálló haszonbérelője vagy gazdája legalább 15 évig működött, s akinek nincs egy középirtoknak megfelelő földirtoka. Az 5, illetőleg 15 évbe be kell számítani az 1914/1919. évek alatt katonai szolgálatban töltött időt. [...]»

Az 1919. évi törvények gyűjteménye. Budapest, 1919, M. Kir. Belügyminisztérium. 84–103.

▪ 14. GRÓF BETHLEN ISTVÁN BESZÉDE ▪ A NEMZETI EGYESÜLÉS PÁRTJA MEGALAKULÁSÁRÓL ÉS CÉLJAIRÓL

BUDAPEST, 1919. FEBRUÁR 18.

Azért gyűltünk e percben össze, hogy új pártot alakítsunk, a Nemzeti Egyesülésnek a pártját. Úgy látom Magyarország mai helyzetét, mint ahogy a római író látta Pompéj utolsó óráiban, amikor tüzes láva borította el a polgárok évszázados munkáját s az író kitarzott az utolsó pillanatig azon a ponton, ahonnan a pusztulást figyelhette.³ Ez az emberi hűség utolérhetetlen példája, amit mindannyiunknak követni kell akkor, ha hívek akarunk maradni céljainkhoz. A nemzethez való hűség legyen ennek a pártnak az első jelszava. *(Úgy van!)* Erre van szükség most, a katasztrófa pillanatában.

Ezer éven keresztül sok katasztrófát élt át ez a nemzet, de talán soha súlyosabbat nem, mint éppen a mai. Végigéltük a háború borzalmait és egy pillanatil sem ingott meg a hitünk, meggyőződésünk, hogy ennek a nemzetnek van még jövője. Nem ingott meg azért, mert egyek voltunk és egyetértettünk. És most három hónapos visszavonás, három hónapos belső harc elegendő volt arra, hogy föltárja az ország határait ellenségeink előtt és végső pusztulásnak tegye ki az országot.

A három hónap nagy csalódást hozott reánk. Abból a nemzeti szerencsétlenségből, mely kialakult, nemzeti katasztrófa lett. Ahelyett, hogy a kormány a nemzet tagjai egyesítésének útját választotta volna, ahelyett nap-nap után bántó jelszavak dobattak a társadalomba, melyekkel az eleinte kevésbé veszedelmezett rend is felbomlott. Ma már az általános társadalmi harc előestéjén állunk, a bellum omnium contra omnes⁴ előestéjén, amelynek végét előre nem láthatjuk.

³ A nem közölt rész a családi középirtokot, háztelket és kerti kisirtokot igénylők kielégítési sorrendjét tartalmazza. Ennek elvei azonosak a III. fejezet 15. §-ában részletesen ismertetett sorrendiséggel.

⁴ Az utalás Gaius Plinius Secundus római tengernagyra és természettudósra vonatkozik, aki a Veztív kitörését (i. sz. 79.) figyelve tudásszomjának az áldozata lett. Halálát unokaöccse és fogadott fia, ifjabb Plinius írta le Tacitushoz intézett levelében.

⁵ Mindenki háborúja mindenki ellen.

Elmúlt már a hallgatás ideje. A hallgatás eleinte erény volt, de most már kötelességmulasztás. Elérkezett az ideje, hogy felemeljük tiltakozó szavunkat. Elérkezett az ideje annak, hogy a gyűlölet szava helyett a szeretetet, megértést hintsük a nép lelkébe, ahelyett, hogy gyűlöletet és haragot szítunk, elérkezett az ideje annak, hogy mindenki tudomásul vegye, hogy a gyűlöletből megélhet egy kormány, de a nemzet csak szeretetből élhet. És mi egyéb a szeretet, mint a nemzeti érzés, mint összeolvadás, egymásnak szeretetében, egymás támogatásában, mint összeolvadás egymás hibáinak, gyengéinek megbocsátásában. És ma is a nemzeti érzés fundamentuma és talpköve minden államnak és minden nemzetnek. Még kis népek is erőssé válhatnak általa, ha bennük a nemzeti érzés a forrpontnál jelentkezik és nagy nemzetek is tönkremennek, ha meghal a nemzeti érzés vagy a fagyás pontja alá süllyed. Hamis az a tanítás, hogy megélhet egy nemzet tisztán és kizáróan a gazdasági kapcsolatok mechanikája alapján. A nemzeti érzés ki nem küszöbölhető, mert szétbomlik minden nép, az állami rend, a társadalmi rend, melyek nélkül egy nép sem élhet meg. *(Úgy van!)* Legyen tehát a Nemzeti Egyesülés pártjának második jelszava: a nemzeti érzés.

De szükség van a Nemzeti Egyesülés pártjára a külpolitikai helyzet folytán is. Ma Európa joggal hiheti azt, hogy mi megszűntünk mint nemzet, tényező lenni, hogy büntetlenül gázolhatnak rajtunk végig kisebb népek, amelyek hátramaradottabbak kultúrában, gazdasági és szellemi erőben, mint mi. Faktumnak látszik az, hogy legyőztek, nem katonailag, mert erre képesek nem voltak, hanem legyőzték nemzeti érzésünk erejét. Éppen az ellenkezőjét kell tehát nekünk bizonyítani. Bizonyítani kell, hogy ebben a nemzetben a nemzeti érzésnek a reneszánsza még elkövetkezik. Be kell bizonyítani, hogy még tisztában vagyunk azzal, hogy Európa csak akkor fog megint rólunk tudomást venni, ha nemzeti érzésünk mellett tanúbizonytságot teszünk, ha fennen hirdetjük és dokumentáljuk, hogy élni akarunk a népek tömegében, mint magyarok, mint magyar állam, miként a múltban úgy a jövőben is. Erővel letörhettek talán, de mindig van a föltámadásnak reménye akkor, ha nem önként adunk fel jogokat és mondunk le területekről. A jogtalanságot jognak sohasem ismerjük el, nem is fogjuk elismerni.

Ez a nép, mely ezer éven keresztül a hazafiságnak, a nemzeti érzésnek volt a nemzete, máról-holnapra nem változhat nemzetközi érzésűvé. És a mi feladatunk az, hogy a demokratikus haladásnak szükségét, a demokratikus intézmények szükségét összeegyeztessük a múltból kristálytisztaságban áthozott nemzeti érzéssel. Azzal tisztába kell jönnünk, hogy a múltban folytatott nemzeti politika ugyanabban a formában a változott viszonyok között nem folytatható. Ezt el kell ismerni, valamint mindenkinek el kell ismernie viszont azt, hogy nemzeti érzés nélkül államot fenntartani nem lehet. Mert a való tények bizonyítják, hogy ha ezt az érzést a magyarban meg nem ingatták volna, másként állna ez a nemzet az egész világ előtt. Tehát nem megszüntetni kell a politikának nemzeti jellegét, hanem átalakítani. Tisztábbá, nemesebbé, fehérebbé kell tenni, ahogy az angol magát kifejezi, és viszont mi is elfogadjuk a demokrácia követelményeit, melyeket az idők méhe megérlelt, de csak azt a demokráciát, amely ikertestvére a szabadságnak, a jogrendnek, ikertestvére a polgárok egyenlőségének és amely ikertestvére az államnak, az állam erejének, mert azt a szabadságot, azt a demokráciát, amely ennek nem ikertestvére, hanem ezeknek halálán és sírhantján akar demokráciát felállítani, azt soha, semmi körülmények között elismerni nem lehet és nem szabad!

Ma valóban a proletárosztály politikai és gazdasági emancipációjának korát éljük. Megérlelte ezt a kort a műveltség terjedése a nép széles rétegeiben és készséggel elismerem, megérlelte ezt az a szorgalmas munka, amelyet az alsóbb néposztályok vezetői föltétlenül

teljesítettek és aminek folytán a munkásosztályban emberi öntudat és a kultúra nagyobb foka is kifejlődött. De amikor ezt elismerem, meg kell értetnünk, mégpedig a meggyőzés fegyvereivel, a munkásosztállyal azt, hogy az ő osztályérdekén felül egy sokkal nagyobb, felsőbb érdekközösség van, egy nagyobb szolidaritás és ez a nemzet összes férfainak a szolidaritása, amelyet ha veszedelmeztetnek, bolygatnak, ha követelményeinek eleget nem tesznek, nemcsak a nemzet jövőjét veszedelmeztetik, hanem elsősorban a saját érdeküket is. Azért kell nekünk azon munkálkodni, hogy az alsóbb és felsőbb néprétegeket közös harmóniába olvasszuk, a nemzeti érzés közös harmóniájába, mert ez főlemeli a nép széles rétegeit abba a magasságba, amely szükséges, ha a nemzet élni akar. Lehet, hogy szemben a gyűlöletet hirdetőkkal, ha mi a szeretet igéjével lépünk is fel, mégis összeütközésbe fogunk jutni azokkal, akik a gyűlölet szavára hallgatnak és osztályharcot hirdetnek. De meggyőződésem szerint a kötelességet akkor is teljesíteni kell, ha az veszedelemmel jár. Az én meggyőződésem és hitem szerint az igazság mindennél erősebb, ez keresztény valláserkölcsei felfogásunk alaptézise, ebből engedni nem szabad, mert elveszítjük hitünket nemcsak ebben a nemzetben, hanem az emberiség igazi, nagy vívmányaiban is. az erőszak a gyengék fegyvere. Azokban a nagy kérdésekben, amelyeket a forradalom fölvetett, mi a nemzetet ismerjük el döntőbíróknak. Ezeréves jogfejlődésünk értelmében minden jognak forrása a nemzet. Mi ehhez a bíróhoz apellálunk és csak hozzá, mert csakis őt ismerjük el mint olyat, amely hivatott a kérdéseket eldönteni. Addig is mi nem a forradalom ellen küzdünk, hanem a forradalom kinövéséi ellen, nem az ellenforradalom eszközeivel, mert az ellenforradalom a forradalomnak ikertestvére az erőszakban. Mi nem erőszakos fegyverekkel, hanem a meggyőzés fegyvereivel, nem a gyűlölettel, hanem a szeretettel, nem a jogrenden kívül, hanem a jogrenden belül harcolunk. Ez jogunk, ez szabadságunk, de egyúttal kötelességünk is. Ebből a célból alakítjuk meg tehát a Nemzeti Egyesülés pártját és karöltve a többi polgári pártokkal, együtt tartva kívánjuk ezt a nemzetet kivezetni abból az útvesztőből, melybe szerencsétlensége folytán belekerült.

Gróf Bethlen István beszédei és írásai. 1. köt. Budapest, 1933, Genius, 151–153.

▪ 15. A BÉKEKONFERENCIA DÖNTÉSE SEMLEGES ZÓNA ▪ LÉTESÍTÉSÉRŐL ROMÁNIA ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT (VIX-JEGYZÉK)

BELGRÁD, 1919. MÁRCIUS 19.

Kegyelmes Uram!

A békekonferencián, az 1919. február 26-i ülésen elhatározták, hogy azon célból, hogy a munkálatok folyását akadályozó minden összetűzést elkerüljenek, tanácsos a magyarok és románok között egy semleges zónát létesíteni, amelyben sem magyar, sem román katona nem lehet, amelynek azonban a fontosabb pontjait a szövetséges csapatok fogják megszállni. A főparancsnok engem delegált, hogy mindazon kérdéseket, melyek a konferencia ezen elhatározására vonatkoznak, Kegyelmességeddel egyetértően szabályozzam.

Budapesti képviselőm, Vix alezredes a következőkkel van megbízva:

1. A fent említett elhatározást Önnek bemutatni és Önnel közölni, hogy milyen feltételek mellett szándékozom azt keresztülvinni.

2. Kegyelmisséggel egyetértésben, ezen elhatározás alkalmazásának részleteit szabályozni.

3. Ezen részletek közül nekem azokat előterjeszteni, amelyeknél közbenjárásom szükséges lenne.

A) *A semleges zóna határai*

A semleges zónának, amelyet a szövetséges csapatok szállnak meg, következők lesznek a határai:

Keleti határ: Aradtól Nagyszalontáig vezető műút, a Nagyszalonta, Nagyvárad. Nagy-károly Sztáinárnémeti vasútvonal; mindezen helységek a magyar és román katonai megszállás alól ki lévén zárva, ezen fent említett közlekedési vonalakat azonban a román csapatok és a szövetségesek ellenőrzése alatt álló lakosság – amennyiben ezt a gazdasági szükségletek megkívánják – használhatja.

Északi határ: a Szamos és Tisza folyó, Vásárosnaménytől öt kilométerre eső pontig.

Nyugati határ: a Tiszát öt kilométerre Vásárosnaménytől észak-nyugatra elhagyja, aztán Debrecentől öt kilométerre nyugatra, Dévaványától három kilométerre nyugatra, Gyomától nyugatra, Orosházától, Hódmezővásárhelytől és Szegedtől öt kilométerre nyugatra húzódik.

Déli határ: Maros folyó, Arad és Szeged városok, amelyek minden magyar és román csapat kizárásával a szövetséges csapatok által lesznek megszállva.

A határok részletes vázlata későbbben fog megállapíttatni.

B) *A zóna kiürítésének és megszállásának feltételei*

A magyar csapatoknak a semleges zóna nyugati határai mögé való visszavonulása, inkluzíve március 23-án kezdődik és maximálisan tíz (10) napi időközben kell, hogy betegeztessék.

Ezen idő alatt Gondrecourt tábornok, akit a semleges zóna keleti parancsnokságával bíztam meg, ezt a szövetséges csapatok által el fogja foglaltatni, és ellenőrizni fogja a magyar csapatok kiürítési mozdulatait.

A román csapatokat felhatalmazza a békekongresszus, hogy vonalaikat a semleges zóna keleti határáig előretolják, jelenlegi elhelyezésükben megmaradnak azonban mindaddig, amíg a magyar csapatok ezen zóna nyugati határán túl nem jutottak.

C) *Anyag*

I. Hadianyag: azon hadianyagot, amely a románok által megszállandó zónában van, francia tisztek és katonák fogják leltározni és megőrizni, ezt az anyagot, minthogy nem tekintik hadi foglaltságnak – a magyarok el fogják vihetni.

Az az anyag, amely a semleges zónában van, a magyar kormány rendelkezésére bocsátatik, amelynek szabadságában van ezt vagy a mostani helyen hagyni, vagy elvinni.

II. A magyar állam tulajdonát képező vasúti és gazdasági anyag:

Ennek az anyagnak szintén a helyén fog kelleni maradni addig, míg fölötte határozat

nem hozatik. Leltározva lesz, és egy magyar–román komisszió Gondrecourt tábornok elnöksége alatt nekem a használatba vételének kérdésében ajánlatokat fog tenni.

D) Közigazgatás

A polgári közigazgatás a semleges zónában a szövetséges parancsnokság ellenőrzése alatt a magyar kormánv kezében fog maradni; a magyar csendőrségi és rendőrségi karhatalom a fent említett parancsnokság vezetése alatt a rend és nyugalom fenntartását fogják biztosítani.

Van szerencsém Kegyelemsségedet kérni, hogy szíveskedjék március 21-én 18 órakor Vix alezredessel azt a dátumot közölni, amikor a magyar csapatok a semleges zóna túloldalán megjelölt határait érték el, amint előbb a B) szakaszban említettett, hogy a mozdulatok március 23-án kezdődnek, és hogy egy maximálisan tíz napi időközben kell, hogy végre-hajtassanak.

Az anyagok miatti kérdéseket semmi esetre sem szabad azon célból ürügyül venni, hogy ezen határidő meghosszabbíttassék, minthogy minden rendelkezés megtéetett, hogy ezt a kérdést a kiürítés után is meg lehessen tárgyalni.

De Lobit s. k.

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szerk. Gábor Sándorné, Fehér András. Budapest, 1956, Szikra, 667–669.

▪ 16. A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT ▪ ÉS A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS KIÁLTVÁNYA A HATALOM ÁTVÉTELÉRŐL ÉS A PROLETÁRDIKTATÚRA CÉLJAIRÓL

BUDAPEST, 1919. MÁRCIUS 22.

Mindenkihez!

Magyarország proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat.

A polgári világ teljes összeomlása, a koalíciós kormányzás csődje kényszeríti rá Magyarországot munkásságát és parasztságát erre a döntő lépésre. A kapitalista termelés összeomlott, a munkásság nem hajlandó többé a nagytőkések és nagybirtokosok igájába hajtani a fejét. Az országot az összeomlás anarchiájától csak a szocializmus, a kommunizmus megteremtése mentheti meg.

Ugyanakkor külpolitikailag is teljes katasztrófa előtt áll a magyar forradalom. A párizsi békekonferencia úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja, a megszállás vonalait végleges politikai határnak tekinti, és ezzel a forradalmi Magyarországnak élelmezését és szénellátását végképpen lehetetlenné teszi.

Ebben a helyzetben egyetlen eszköze maradt a magyar forradalomnak a maga megmen-tésére: a proletárság diktatúrája, a munkások és földművesszegények uralma.

A proletárság diktatúrájának döntő alapföltétele a proletárság teljes egysége. Éppen ezért a történelmi szükség parancsára teljes egyesülését mondotta ki a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja.

E két párt helyett egyetlen proletárpárt fogadja magába ezután az ország minden dolgozó férfiát és asszonyát: a Magyarországi Szocialista Párt.

A kormányhatalmat e párt megbízásából a Forradalmi Kormányzótanács veszi át. E tanács kötelessége lesz a munkás-, paraszt- és katonatanácsok országos kiépítése. A törvényhozói, végrehajtói és bíraskodó hatalmat a munkás-, paraszt- és katonatanácsok diktatúrája gyakorolja.

Magyarország tanácsköztársasággá alakul. A Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására.

Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és a közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelőlöszerkezetekkel hajtja végre.

Az árdrágítókat, az élelmiszer-uzsorásokat, a tömegek éhségének és rongyosságának spekulációs haszonélvezőit irgalmatlan kíméletlenséggel üldözi.

Vasfegyelmet követel. Halállal sújt le az ellenforradalom banditáira csakúgy, mint a fosztogatás brigantijaira.

Hatalmas proletárhadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját érvényre juttatja a magyar kapitalistákkal és nagybirtokosokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben.

Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjetkormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak. Testvéri üdvözlét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig fölszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig sem kapitalista kormányaik gaz rabló hadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja fel Csehország, Románia és Szerbia meg Horvátország munkásait és földműveseit a burzsoák, a bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztikák ellen. Fölszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Párizssal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák föl a tanácsköztársaságot, és fegyverrel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal.

A Magyarországi Szocialista Párt és Forradalmi Kormányzótanács fölismeri, mennyi nehézséggel és áldozattal kell megküzdenie a magyar munkásságnak, ha elindul ezen a bátor és nagyszerű úton. Háborút kell viselnünk élelmünk és bányáink fölszabadításáért, harcot kell vívnunk proletár testvéreink szabadságáért és a magunk létéért. Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton. És mégis rá kell lépnünk, és mégis rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletárság hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépnünk, mert csakis így vihetjük győzelemre a szocializmus világát megváltó ügyét.

Minden munkást és földművest felszólítunk, hogy dolgozzon, termeljen, vagy álljon be a proletárhadseregbe, verejtékével vagy vérével áldozzon az eszme diadaláért. Bármilyen várjon ránk, a szocializmus ügyének győznie kell! Éljen a proletárdiktatúra! Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/A. köt. Szerk. Gábor Sándorné, Hajdu Tibor, Szabó Gizella. Budapest, 1959, Kossuth, 3–4.

■ 17. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS FELHÍVÁSA ■ A NEMZETKÖZI PROLETARIÁTUSHOZ

BUDAPEST, 1919. MÁRCIUS 22.

A Magyar Tanácsköztársaság népbiztosainak tanácsa ma délben német, angol, francia, román és cseh nyelven a következő szikratávíratot adta fel:

Mindenkihez! Jelentjük a világ munkásainak, hogy Magyarországon a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt szocialista párttá egyesültek, és az egész munkásság, katonaság és parasztság nevében megteremtették a proletárdiktatúrát, amely egyetlen csepp vér kiontása nélkül átvette az államhatalmat. Az államhatalmat ideiglenesen a népbiztosok tanácsa gyakorolja, mindaddig, amíg a paraszt-, munkás- és katonatanácsok kongresszusa véglegesen meg nem határozza a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányát.

Az egész magyar proletárság egységes elhatározással sorakozik a proletárság diktatúrájának, a szociális világforradalomnak lobogója alá, és együttesen akarja megvívni az imperializmus ellen való küzdelmet az orosz szovjetköztársasággal és a világ mindazon proletárjaival, akik felismerték, hogy a nemzetközi imperializmus erőit legyőzni és a szocializmust megvalósítani nincs más út, mint a munkásság, katonaság és parasztság együttes forradalmi cselekvése.

A magyar proletárforradalmat két erő teremtette meg. Az egyik a munkásoknak, a földműves-szegényeknek és katonáknak az az elhatározása, hogy nem akarják tovább hordozni a tőke igáját. A másik az antant imperializmusa, amely Magyarországot területének megcsónkításával minden élelmiszerétől, ipari nyersanyagától, megélhetésének összes feltételeitől meg akarta és meg akarja fosztani. Az antant ultimátumára, amely a román oligarchia számára követelte Magyarország azonnal való és végleges átadását, a proletárdiktatúra megteremtése a magyar nép válasza.

A cseh-tót és román burzsoá hódítók fegyveres erővel akarják leverni a magyar munkásforradalmat. A cseh-tót és román katonasághoz fordulunk, tagadjátok meg az engedelmességet, lázadjatok fel és fordítsátok fegyvereiteket saját elnyomóitok ellen, és ne legyetek magyar munkás- és katonatestvéreitek hóhérai. A cseh-tót és román munkásokhoz és parasztokhoz fordulunk. Rázzák le elnyomóik igáját, akik azért, hogy saját hatalmukat öregbítsék és zsebüket tömjék, a háborúba hajszolták őket testvéreik ellen.

Az egész világ proletárjaihoz, az angol, francia, olasz és német munkásokhoz fordulunk, és követeljük tőlük, hogy minden erejükkel szálljanak szembe országukban a kapitalistákkal, akik az éhség kötelékével akarják megfojtani a magyar proletárforradalmat. A magyar proletárforradalmat a nemzetközi szocializmus védelme alá helyezzük, de el vagyunk szánva arra, hogy az utolsó csepp vérünkkel megvédelmezzük minden támadás ellen, és amikor is így el vagyunk szánva arra, hogy a Magyar Tanácsköztársaságot mindenki ellen megvédelmezzük, egyúttal kifejezzük azt a készségünket és akaratunkat, hogy mielőbb olyan békét kössünk, amely a dolgozó osztályok életfeltételeit biztosítja, és a világ valamennyi népével, elsősorban szomszédainkkal való békés együttélésünket lehetővé teszi. Világ proletárjai egyesüljetek! Éljen a szociális világforradalom! Éljen a munkások, katonák és parasztok forradalmi internacionáléja!

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6/A. köt. Szerk. Gábor Sándorné, Hajdu Tibor, Szabó Gizella. Budapest, 1959, Kossuth, 7.

▪ 18. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS IX. SZÁMÚ ▪ RENDELETE AZ IPARI, BÁNYA- ÉS KÖZLEKEDÉSI ÜZEMEK KÖZTULAJDONBA VÉTELÉRŐL

BUDAPEST, 1919. MÁRCIUS 26.

1. §. A Tanácsköztársaság feladatának tekinti, hogy a termelőeszközöket a dolgozók társadalmának tulajdonába vegye át, a termelést szervezze és fokozza.

Ezért a Tanácsköztársaság a kisipar kereteit meghaladó ipari, bányá- és közlekedési üzemeket köztulajdonba veszi, azokat egy csapásra az egész proletariátus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezi.

Ezért mindazok az ipari, bányá- és közlekedési üzemek, amelyek munkáslétszáma 1919. március hó 22-én a húszat meghaladta, társadalmi vezetés és munkaellenőrzés alá kerülnek.

2. §. A köztulajdonba átvett üzemeket a Tanácsköztársaság szociális termelési népbiztossága által kinevezett termelési biztosok vezetik. A termelési népbiztosság több üzemet is rendelhet egy termelési biztos alá. A termelési biztos a proletárság összességének képviselője abban az üzemben, amelynek élére állították.

3. §. A megjelölt üzemekben a munkások ellenőrző munkástanácsot választanak. Ha a munkások száma a százat meg nem haladja, az ellenőrző munkástanács három, ha a százat meghaladja öt, ha az ötszázat meghaladja, legfeljebb hét tagból áll.

Választó és választható az üzemben dolgozó minden 18 évnél idősebb munkás és munkásnő; ahol a munkásságnak legalább egynegyede kívánja a választás titkos szavazással történni. A tisztviselő is munkás.

4. §. Az ellenőrző munkástanács feladata a proletár munkafegyelem megteremtése, a dolgozó nép tulajdonának védelmet és a termelő munka ellenőrzése.

5. §. A Tanácsköztársaság gondoskodik időnkint kiküldött ellenőrei útján minden társadalmi vezetés alá helyezett üzem műszaki és gazdasági legfőbb ellenőrzéséről.

6. §. Ha az ellenőrző munkástanács és a termelési biztos között valamely kérdésben nézeteltérés merül fel, akkor a munkástanácsnak nincs joga önhatalmúlag eljárni, hanem panasszal fordulhat a szociális termelés népbiztosságához, amely a panaszt sürgősen megvizsgálja és haladéktalanul dönt. Döntése kötelező. Amíg nem dönt, addig a termelési biztos rendeletét követni kell.

7. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Tanácsköztársasági Törvénytár. 1. köt. Szerk. Pongrácz Jenő. Budapest, 1919, Magyarországi Szocialista Párt, 18–19.

▪ 19. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS XXIV. SZÁMÚ ▪ RENDELETE A NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI INTÉZETEK KÖZTULAJDONBA VÉTELÉRŐL

BUDAPEST, 1919. MÁRCIUS 29.

1. §. A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti. Ehhez képest a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe vesz át. Az intézetek céljaira szolgáló minden ingatlan és ingó ennek a kormányzótanácsi rendeletnek az alapján köztulajdonná válik.

2. §. A Tanácsköztársaság a munkásság művelődésének emelésére minden eddiginél nagyobb szabású oktató- és nevelőmunkát szándékozik végezni. Mindazokat, akik a Tanácsköztársaság társadalmába és szellemébe beilleszkednek, képességükhöz mértén szolgálatába kívánja állítani. Ennek folytán a nem állami nevelési és oktatási intézetek alkalmazottai közül azokat, akik ennek a feltételnek megfelelnek, a Tanácsköztársaság szolgálatába veszi át. Az egyházi személyeket (papokat, szerzeteseket, apácákat) azonban csak akkor, ha világi személyekké lesznek. Az átvétel akként történik, hogy az intézetek alkalmazottai ennek a rendeletnek az alapján külön intézkedés nélkül a Tanácsköztársaság ideiglenes szolgálatába lépnek. Állandó alkalmaztatásuk tekintetében a közoktatásügyi népbiztos ama vizsgálat letételének alapján fog határozni, amely az illetők társadalmi felfogására és ismereteire terjed ki. A vizsgálat anyagát és módját a közoktatásügyi népbiztos rendelettel szabályozza, időpontját pedig a vizsgálati anyag közlésétől számított egy, legfeljebb három hónapon belül tűzi ki.

3. §. Az egyesek és közületek (községek, hitközségek) kötelesek mindazokat a járulékokat, amelyekből az intézetüket eddig egészben vagy részben fenntartották, a végleges rendezésig az eddigi módon az intézetek céljaira továbbra is beszolgáltatni.

4. §. Az intézetek céljaira szolgáló ingatlanok és ingók átadásának megtagadása, annak késedelmes fogadását, az ingók bárminemű megrongálása, elrejtése, elvitele, az intézetek fenntartására szolgáló járulékok beszolgáltatásának elmulasztása, késedelmes vagy eddigi módon való teljesítése bűncselekmény. Az ilyen bűncselekmény elkövetőit forradalmi törvényszék elé kell állítani.

5. §. A közoktatásügyi népbiztos egyes városoknak vagy községeknek, amelyekben az iskola-
láztatás ügyének fejlettsége ezt megokolja, az oktatásügy állami jellegének fenntartása mellett engedelmet adhat arra, hogy iskoláikat a közoktatásügyi népbiztos felügyelete mellett továbbra is fenntarthassák. Ez a jog Budapestnek megadatik.

6. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. A rendeletet a közoktatásügyi népbiztos végrehajtja, az intézetek átvételének biztosítására szükséges szerveket kijelöli és külön rendelettel megállapítja az oktatásügyi igazgatás új szervezetét.

Garbai Sándor s. k.
Kormányzótanács elnöke

Kunfi Zsigmond s. k.,
közoktatásügyi népbiztos

▪ 20. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS XXXVIII. SZÁMÚ ▪ RENDELETE A FÖLDBIRTOKOK SZOCIALIZÁLÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1919. ÁPRILIS 3.

1. §. Magyarország földje a dolgozók társadalmáé. Aki nem dolgozik, annak tulajdonában föld nem maradhat.

2. §. Minden közép- és nagybirtok minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági ipari üzeimeivel együtt minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába megy át.

3. §. A kis- és törpebirtok a hozzá tartozó házzal és melléképületekkel együtt továbbra is megmarad az eddigi magántulajdonban. Hogy mely birtoktestek minősítendők kis- vagy középirtokoknak, azt a helyi viszonyok figyelembevételével mindenkor a földművelésügyi népbiztosság határozza meg.

4. §. Sem a köztulajdonba átvett földbirtokok, sem azoknak felszerelése egyesek vagy csoportok között nem oszthatók fel.

5. §. A köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet művelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át. Ily termelő szövetkezeteknek tagja lehet minden 16 éven felüli férfi és nő, aki a termelésben megfelelő számú munkanappal részt vesz. A jövedelemben mindenki a végzett munka arányában részesedik.

6. §. A szövetkezetekről később kiadandó rendelet fog intézkedni.

7. §. A nagy- és kisgazdaságok termelésének irányítója a földművelésügyi népbiztosság, ellenőrzői a helyi tanácsok.

8. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Tanácsköztársasági Törvénytár. 1. köt. Szerk. Pongrácz Tibor. Budapest, 1919, Magyarországi Szocialista Párt, 56.

▪ 21. A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT, ▪ A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS, VALAMINT A BUDAPESTI FORRADALMI MUNKÁS- ÉS KATONATANÁCS FELHÍVÁSA A PROLETÁRDIKTATÚRA FEGYVERES VÉDELMEÉRE (Részletek)

BUDAPEST, 1919. ÁPRILIS 20.

Munkások!

Elvtársak! Elvtársnők!

A forradalom, a munkások, parasztok és katonák diadalmas forradalma, hívó szóval fordul hozzátok: fegyverkezettek föl! Készüljete a megtámadott proletárforradalom megvédelmezésére és továbbfejlesztésére, kiépítésére, hogy mindent megadhatson ez a forrada-

lom, ami a szocializmus megvalósításához és a proletárok hatalmának végleges megszilárdításához kell!

Fegyverkezzetek – lélekben, gondolatban, érzésben.

A proletár lelki fegyvere: az a belátás, hogy csak az osztályharc kíméletlen és következetes folytatásából születhetik meg a kommunizmus társadalma, a magántulajdon és kizsákmányolás társadalmának romjain a dolgozók uralma az elnyomók eddigi hatalma helyett.

A proletár lelki fegyvere az a tudat, hogy önnönmagán kívül senkiben sem bízhatnak, és hogy ezért végleg és gyökeresen el kell szakadnia attól a gondolattól, hogy a társadalom bármely más osztályának vagy rétegének támogatására is számíthat a munka uralmáért és fölszabadításáért folyó világtörténelmi küzdelmében.

A proletár lelki fegyvere az a tudat, hogy minden kizsákmányolt és elnyomott munkás testvére ebben a küzdelemben, hogy a proletár nemzetköziség világát átfogó közössége foglalja egységbe az elnyomott, megtaposott és kizsákmányolt milliók lázadó akaratát, forradalmi tettvágyát.

Rakjon lelketekben lobogó tüzet az a fenséges hivatás, amelyet most a magyar proletárság betölt: az, hogy mi magyar munkások, parasztok és katonák ott járunk a világforradalom hadseregének élén, hogy a munkásosztály felszabadulásának ügye az orosz proletárokon kívül a mi öntudatos, forradalmi, bátor cselekedetunktől, a szocializmus világeszméjével való összeforrottságunktól függ!

Proletárok, fegyverkezzetek! De ne csak gondolatban, érzésben, lélekben. Izmos proletárkezzetekbe is vegyetek fegyvert, mert a magántulajdon, a kizsákmányolás, az elnyomatás híveinek kezében is fegyver van, és ezt a fegyvert ellenünk, proletárdiktatúránk, forradalmi hatalmunk ellen akarják fordítani! Amikor a magyarországi proletariátus elhatározta, hogy végleg és teljesen szakít a múlttal, hogy rálép a szociális világforradalomnak orosz testvéreink és a szocializmus nagy tanítómesterei kijelölte útra: tisztában volt azzal, hogy a legszörnyűbb küzdelmek, a legádázabb osztályharc minden áldozatát és terhét magára kell vennie. A kapitalista társadalmat összerombolni, a szocializmus világát fölépíteni nem lehet pusztá szavakkal, rendeletekkel, régi szervezetek elpusztításával és újak megteremtésével, hanem csak cselekedetekkel, amelyeknek az élet kockázatevéséig és fölládozásáig is el kell menniök! Elérkezett a tettek ideje a nemzetközi proletárság magyarországi csoportja számára! Ellenségünk nemcsak az a magyar burzsoázia, amely meglapulva várja a világ-burzsoázia külső segítségét, hanem a nemzetközi világburzsoáziának az a fegyveres szervezete, amely az antant-hadseregek vasgyűrűjével veszi körül a Magyarországi Tanácsköztársaságát és amely ezt a pántot szorosabbra akarja kovácsolni körénk.

A román bojárok és tőkések a hatalmukért reszkető párizsi imperialisták parancsszavára pálinkával, gázfegyverrel, hazugsággal lerészegített és megfélemlített román parasztokat és proletárokat hajtanak küzdelembe a számra nézve kisebb magyarországi Vörös Hadsereg ellen, amely testéből és forradalmi lelkéből tart pajzsot a magyarországi munkások, parasztok és katonák hatalma fölé.⁷

Bizonyos, hogy román proletártestvéreink soraiban is ott jár a szociális forradalom lelke! Bizonyos, hogy a kezükbe nyomott fegyvert ők is hamarosan elnyomóik és hóhéraik ellen fordítják majd!

Bizonyos, hogy a velünk szövetséges Szovjet-Oroszország Vörös Hadserege, amely átlépte Galícia határait, kelet felől támadja meg a bojárok és tőkések Romániáját.

⁷ A román hadsereg 1919. április 16-án indított támadást a Tanácsköztársaság ellen.

Bizonyos, hogy a nemzetközi proletárforradalom föltartóztatatlanul halad előre nyugat felé, hogy a bajor, német proletárság döntő csapásra áll máris készen a nemzetközi imperIALIZMUSNAK saját országukban tobzódó urai ellen.

A szociális világforradalom vörös hullámai hömpölyögve öntik el a kapitalista ellenforradalom országait és a fölvonuló proletár Internacionálé lépéseitől remeg az egész föld. A mi küzdelmünk a munka nagy forradalmának csak egyik ütközete, amelynek erőt, lendületet, forradalmi ihletet az ad, hogy belekapcsolódunk a proletárság világforradalmába, a szegénységnek a gazdagság ellen vívott végső és döntő csatájába. De minden ország proletárságának elsősorban saját országában, saját proletárhazájában kell ledöntenie a kapitalizmus uralmát és megvédenie a proletárok uralmát ott, ahol már sikerült azt kivívnia. [...]»⁸

A hatalomért és mindazokért, amit a hatalom segítségével föl akarunk építeni: harcolni, áldozni, szenvedni kell! Azon a területen, amelyre a Tanácsköztársaság hatalma elér, a burzsoázia most lapul, mert erőtelen és meg van félemlítve. De lesben állva várja az alkalmat, vajon szövetségei, az antant kis és nagy államainak burzsoáziája nem tud-e segédelmet küldeni számára. A demarkációs vonalon túl, a román, cseh-tót, francia fegyverek védelme alatt ellenben már nyíltan szervezkedik a fehér ellenforradalom. Szatmárnémetiben ugyanazok a polgárok, akik a proletárdiktatúra alatt nem győzték hangoztatni a szocializmushoz való hűségüket és a Tanácsköztársaság rendjéhez való alkalmazkodásukat, a román hadsereg közeledtének hírére azonnal föloldották a bankbetéteket, kiszolgáltatták az ékszereket, megszüntették a házak köztulajdonba vételét, a gyárak és üzemek szocializálását. A bankbetét, az ékszer, a magántulajdon, a kizsákmányolás eszközei: – íme ez a tőkés hazája, nemzeti érzése, politikai hűsége!

Az antant fegyvereinek védelme alatt a megszállott területeken ekképpen szervezkedik a fehér ellenforradalom. Összekötő szálai átnyúlnak a Tanácsköztársaság területére is. Egyelőre még titokban és csöndben készülődik arra, hogy aláaknázza és azután nyíltan megtámadja a proletáruuralom várát.

A proletárság nem várhatja be ezt a támadást. Nem tűrheti az ellenség megerősödését és szervezkedését, mert ez veszedelembé döntené a forradalmat, és a munkásság csak nagy, újabb áldozatok után tudná csak újból visszaszerezni mindazt, ami már ma hatalmában van. A külső és belső ellenségtől, a nemzetközi burzsoáziától és cselédségétől fenyegetett magyarországi proletárforradalom védelmére szólítjuk föl a munkások, parasztok és katonák millióit. Kíméletlen erővel kell kivenni a burzsoáziát mindenhonnan, ahol hatalmának és fönnyomlásának alapjai vannak. Minden érzélgősség nélkül kell szétzúzni az elnyomók és kizsákmányolók hajdani várainak szervezetét. De ugyanakkor, amikor a proletárdiktatúra minden követelését valóra váltjuk, amikor leromboljuk a kapitalista hatalom gazdasági, politikai és szellemi alapjait: a tett és áldozat erejével kell a munkásoknak megmutatni, hogy mindenre készek saját hatalmukért, a nemzetközi, szociális világforradalom ügyéért. A Tanácsköztársaság hatalmát, a diktatúra rendjét, a szocializmus jövőjét, a forradalom minden vívmányát ma nemcsak itthon kell védenünk a burzsoázia ellen, hanem ott is, ahol az ellenséges imperialisták csapatai megkezdtek az előnyomulást és megkezdtek a munkások, katonák és parasztok tanácsának feloszlátását, ahol hatalom és fölszabadulás helyett a megbotozás és kikötés kapitalista és militarista igáját akarják újból a proletárságra rakni.

A proletárdiktatúrát, a szocializmus ügyét, a nemzetközi forradalmat ma a demarkációs vonalakon kell megvédeni. Ezért szólít rajtunk keresztül, a Forradalmi Kor-

⁸ A nem közölt részben a Tanácsköztársaság addigi intézkedéseiről esik szó.

mányzótanácson és a Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanácson keresztül a Vörös Hadseregbe benneteket a veszélyeztetett és támadott forradalom, proletártestvérek! Nem a mi szavunkat, de forradalmi és szocialista öntudatotok szavát hallgassátok meg, és seregeljete velünk együtt minél nagyobb számban a nemzetközi szocializmusnak, a győzelmes kommunista forradalomnak lobogója alatt harcoló Vörös Hadseregbe!

Éljen a világ tanácsköztársaságainak nemzetközi szövetsége!

Pusztuljon a fehér ellenforradalom!

Fegyverbe, proletárok!

Testvéri üdvözlettel:

A Magyarországi Szocialista Párt

A Forradalmi Kormányzótanács

A Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanács

A Magyar Vörös Hadsereg 1919. Szerk. Hetés Tibor. Budapest, 1959, Kossuth, 146–150.

▪ 22. SZÁNTÓ BÉLA HADÜGYI NÉPBIZTOS ▪ VISSZAEMLEKEZÉSE A VÖRÖS HADSEREG LÉTREJÖTTÉRE ÉS IDEOLÓGIAI RÉTEGZŐDÉSÉRE (Részlet)

[?] 1929

[...]” A magyar Vörös Hadsereg visszatükrözte a szovjethatalom összes ingadozását és hangulatváltozásait. Összetételénél fogva munkás- és paraszthadsereg volt, melynek azonban nem volt egységes ideológiája. Egyes részei tudatosan, részben ösztönösen forradalmiak voltak, de voltak nacionalista részei is. (Ez felelt meg az ország állapotának is.) A Szociáldemokrata Párt évtizedeken át úgy nevelte a tömegeket, hogy majd egy békés fejlődés visz el a szocializmushoz, és a Kommunisták Magyarországi Pártjának négyhavi munkája nem volt elegendő arra, hogy a tömegekből kiirtsa ezeket a reformista tradíciókat. Agitációja és propagandája révén a Kommunisták Magyarországi Pártja felvetette a hatalom, a hatalom megragadásának és a proletárdiktatúra kiküzdésének a kérdését, a tömegeket harcra hívta és mozgósította, hogy előkészítse őket a hatalom megragadásáért vívandó döntő ütközetre. De a hatalom megragadására szolgáló előkészítés stádiumán nem juthatt túl, amikor máris a hatalom átvételének a feladata állott előtte. Ez az ideológiai előkészítés azonban a Kommunisták Magyarországi Pártjának a Szociáldemokrata Párttal való egyesülés pillanatában derékon szakadt. A tömegek lassan ismét a szociáldemokrácia befolyása alá kerültek. Szociáldemokrata tradíciókkal megterhelve, a tömegeknek nem volt tiszta képük a szocializmushoz vezető útról.

A szociáldemokrata tradícióknak felelt meg a munkásságnak a viszonya a parasztsághoz és a parasztságnak a viszonya a szovjethatalomhoz. A proletariátus a szovjethatalmon belül izolálva maradt, a munkásság és a parasztság között nem jött létre szövetség, mert a parasztságnak a szükségletei és földigényei nem nyertek kielégítést. A szegényparaszt számá-

⁹ A dokumentum első bekezdéseiben a Vörös Hadsereggel kapcsolatos jobb- és baloldali „torzképekről” esik szó.

ra nem változott semmi. Ez határozta meg a parasztság viszonyát a forradalomhoz és a szovjethatalomhoz. A parasztság elment a Vörös Hadseregbe, de egyes részei csak azért mentek el, mert a szovjethatalom védelmi háborút folytatott. A parasztságnak ezek a részei nem a szovjethatalom, hanem az ország megvédelem és a régi határok visszaállítása érdekében léptek be a Vörös Hadseregbe. Ezek a részei a Vörös Hadseregnek csakhamar a régi monarchista tisztek befolyása alá kerültek, kik legnagyobb részben ugyanilyen indítókókból léptek be a hadseregbe. A régi monarchista tisztek ennél fogva a Vörös Hadseregben nem egyszerű katonai specialisták, hanem politikai tényezők voltak.

A Vörös Hadsereg ideológiai rétegződésének megfelelt szervezeti tagozódása is. A munkásság és a parasztság között meglevő távolság visszatükröződött a Vörös Hadsereg szervezetében is. Nem egyszerű szervezési hiba volt az, hogy a nagyüzemek munkássága külön munkászászólaljak és ezredek voltak. Ez megfelelt a munkásság ideológiai felfogásának és a munkásságnak a forradalom taktikai problémáihoz való viszonyának. Ha lelkesedéssel sietett is a munkásság május 2-án a Vörös Hadseregbe, mégis azzal a feltétellel, hogy szervezeti különállását a Vörös Hadseregben belül is meg fogja őrizni. A munkásságnak ez a magatartása szociáldemokrata tradícióból folyt. A magyar szociáldemokrácia a parasztkérdést sohasem állította a forradalom kérdése gyanánt. Azok az ellentétek, melyeket a magyar burzsoázia a város és falu között mesterségesen kitermelt és kiélezett, a szociáldemokrácia reformista tradíciójánál fogva a munkásságba is mélyen be voltak gyökerezve. Minden, ami a falun élt: a gazdagparaszt, a középparaszt, a szegényparaszt, a földmunkás: a Szociáldemokrata Párt számára ez mindig csak a falu, mindig csak a paraszt volt. A falun meglevő osztályellentétek elmosása a Szociáldemokrata Párt által megakadályozta az ipari munkásságnak a közeledését a falu dolgozó rétegeihez. A Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak a parasztsághoz való ilyen viszonya és felfogása azért alakulhatott ki, mert a magyarországi munkásmozgalomban meglehetősen korán alakult ki egy munkárisztokrácia, és mert a magyarországi munkásmozgalomnak a vezető centruma, a budapesti nagyüzemek munkássága már régen elszakadt a falutól. [...] ¹⁰

A magyarországi forradalmak krónikája 1918–1919. Szerk. Hetés Tibor. Budapest, 1969, Kossuth, 265–266.

▪ 23. A BÉKEKONFERENCIA KÜLÜGYMINISZTERI TANÁCSÁNAK JEGYZŐKÖNYVE MAGYARORSZÁG LEENDŐ HATÁRAIRÓL

PÁRIZS, 1919. MÁJUS 8.

a) Ausztria és Magyarország egyes részei elszakításának kérdése

PICHON úr azt mondta, célszerű lenne a román határokkal kezdeni, és megkérte Tardieu urat, hogy fejtse ki a bizottság által feltárt tényeket. ¹¹

BALFOUR úr úgy vélte, hogy mielőtt az egyes jelentéseket elemeznék, célszerű lenne

¹⁰ A továbbiakban az eddig jelzett ellentéteket és ellentmondásokat részletezi és illusztrálja a szerző.

¹¹ A román és a jugoszláv területi kérdésekkel foglalkozó albizottság, amely 1919 februárjától ülésezett.

meghatározni, milyen is legyen Ausztria és Magyarország területi szempontból. Vorarlberg ügyét hozta fel példaként. Svájci vagy osztrák legyen-e? Az előbbi feltételezve, hogy Vorarlbergnek megengedik az elszakadást, hogyan akadályozhatja meg a békekonferencia azt, hogy más volt osztrák területek is kövessék a példáját a lakosság adósságainak csökkentése céljából vagy bármi más okból? Ezt a kérdést elvileg rendezni kell, mielőtt szerződésre kerül a sor Ausztriával és Magyarországgal.

SONNINO báró azt mondta, hogy ami őt illeti, Vorarlberg szerinte Ausztria része. Nem tud róla, hogy ez a terület önálló egységet képezne. Ha annak ismernék el, további területek követnék a példáját, s az eredmény vég nélküli zűrzavar lenne.

BALFOUR úr azt mondta, hogy amennyiben jól érti Sonnino báró szavait, azok arra irányultak, hogy a vita során tisztázzák Ausztria határait.

SONNINO báró hozzátette, hogy ez egyúttal Magyarország határainak meghatározását is eredményezi majd.

BALFOUR úr egyetértett abban, hogy a határok rögzítésénél talán legjobb lesz a területi bizottságok eredményeire támaszkodni. A kör így bezárul és sor kerülhet minden időközben felmerülő probléma megbeszélésére is.

LANSING úr azt mondta, hogy szerinte a tanácsnak azzal a területtel kell foglalkoznia, amely 1914-ben Ausztria-Magyarország tulajdona volt. Elfogadott tény, hogy ezt a területet fel kell darabolni, hogy Ausztriának és Magyarországnak külön államot kell alkotnia, és hogy területüknek az új államok területével csökkennie kell. Ezek határait kell most kijelölni. Nincs szükség tehát Ausztria és Magyarország meghatározására. A meghatározás automatikusan előáll az új államok megalakulásával.

BALFOUR úr azt mondja, hogy még mindig fennáll az a kérdés, mit tegyen a konferencia, ha Vorarlberghez hasonlóan Ausztria vagy Magyarország más részei is el akarnának szakadni.

LANSING úr azt válaszolta, hogy ezt a kérdést a konferenciának kell tisztáznia, ha valóban felvetődik. Véleménye szerint nem szabad megengedni a lakosságnak, hogy az adófizetést elkerülendő akarjon elszakadni.

BALFOUR úgy vélte, hogy a békeszerződésben kell majd lennie egy záradéknak az ilyen esetekre. Rámutatott, hogy 15 napon belül népszavazást fognak tartani Vorarlbergben, ami ellen a konferencia nem tesz semmit.

PICHON úr megjegyezte, hogy a svájci kormány többször is értesítette a francia kormányt arról, hogy nem tartja kíváncsnak Vorarlberg csatlakozását. Az utolsó alkalommal a svájci kormány kijelentette, nem üdvözlőné örömmel Vorarlberget, hacsak elsőprő többség nem kívánná a csatlakozást a népszavazáson. A kérdés azonban még nem vetődött fel, és nem látszik indokoltnak foglalkozni vele, amíg ez be nem következik. Megkéri ezért Tardieu urat, kezdje meg a Romániával foglalkozó bizottság által elfogadott határvonal ismertetését.

(Rövid vita után úgy döntöttek, hogy nem foglalkoznak az Oroszországgal közös román határral, hanem csak a magyarországgal.

LANSING úr kijelentette, hogy szerinte a román–orosz határ megvitatásánál Oroszország képviselőjének is jelen kellene lennie. A békekonferencia nem határozhat egy olyan országhoz tartozó területről, amellyel a képviselt hatalmak nem álltak háborúban.)

b) *A román–magyar határ*

TARDIEU úr kijelentette, hogy a bizottságnak az erdélyi román–magyar határról kialakított véleményét fogja ismertetni. Az 1. számú jelentéséhez (W. C. P. 656)¹² csatolt térképre hivatkozva elmondta, hogy a piros vonal jelzi a román küldöttség igényeit, a kék pedig a bizottság javaslatát. Hosszú vita folyt erről a határszakaszról, nem kevesebb mint 12 ülésen át. Röviden ismertetni fogja a bizottság érveit. Amennyiben változtatás nélkül elfogadnák a román delegáció követeléseit, mindkét oldalra nagyon nagy létszámú idegen népesség kerülne. Ezek számát felére csökkentené a bizottság javaslata. Etnikai szempontból tehát szerinte kielégítő az eredmény. Azt is ésszerűnek találták, hogy román területen maradjon egy északkeletről délnyugatra, Szatmárnémetitől Nagyvárad felé haladó vasúti fővonal, míg magyar területen egy ezzel párhuzamos, Szegedet és Debrecent összekötő vonal maradjon.

LANSING úr megkérdezte, hol húzódik a tényleges etnikai határ.

TARDIEU úr azt felelte, hogy a lakosság nagyon vegyes, s a kék vonal egy igazságos kompromisszumot képvisel. Néhány helyen helyesebb volna 20 kilométerrel keletebbre meghúzni a határt, de egészében véve szerinte kielégítő ez a határvonal.

LANSING úr megkérdezte, miért nem lehet a tényleges etnikai határt követni.

TARDIEU úr azt válaszolta, hogy az átvágná a vasútvonalat és lehetetlenné tenné a folyamatos közlekedést.

LANSING úr megkérdezte, hogy a vonaltól nyugatra van-e valahol is túlsúlyban a román népesség.

TARDIEU úr azt mondta, hogy néhány elszigetelt helyen előfordulhat.

További kérdésekre válaszolva Tardieu úr közölte, hogy kb. 600 000 magyar maradna¹³ román fennhatóság alatt, míg kb. 25 000 román kerülne Magyarországhoz.

LANSING úr megjegyezte, hogy ez a megoszlás nem látszik valami nagyon igazságosnak. Úgy tűnik, minden esetben Magyarország rovására döntöttek.

TARDIEU úr azt mondta, hogy minden más döntés a magyarok javára és egyúttal a románok kárára történt volna. Az egész kérdést a legnagyobb gonddal vitatták meg, a döntést egyhangúlag hozták, és szerinte a legjobb, ami ebben a nagyon nehéz ügyben csak hozható. Azokon a helyeken, ahol a bizottság szerint lehetőség van új közlekedési útvonalak kiépítésére, szigorúbban ragaszkodtak az etnikai megfontolásokhoz, de a határ legnagyobb részén a hegyek miatt lehetetlen új vonalakkal helyettesíteni a meglévőket. Mivel pedig a magyarok Erdélyben nagy tömegben élnek együtt, teljesen lehetetlen elkerülni, hogy nagy számban ne kerüljenek a későbbi román államhoz.

LANSING úr azt mondta, méltányolja a bizottság erőfeszítéseit az igazságos megosztás kidolgozására. További megfontolás után visszavonta bírálatát és nem tiltakozott a bizottság javaslata ellen.

BALFOUR úr szintén kijelentette, hogy nincsenek ellenvetései.

A Tanács nem tudott részletesen végigmenni a bizottság egész tevékenységén. Amíg a Tanács úgy érzi, hogy a bizottság mindent megtesz az igazságos megoldás érdekében, nem lát lehetőséget a döntés további finomítására, hacsak nem merül fel nézeteltérés magán a bizottságon belül.

¹² Az albizottság 1. sz. jelentése 1919. április 6-i dátumozású. A jelentést közli Francis Deák: *Hungary at the Paris Peace Conference*. New York, 1942, 419–425.

¹³ Az 1910-es magyar statisztikai felvétel szerint 1 658 ezer, az 1920-as román népszámlálás szerint 1 305 ezer magyar élt a Romániához csatolt területen.

SONNINO báró szintén egyetértésnek adott hangot.

(Miután nem volt több ellenvetés a bizottság munkájával kapcsolatban, elfogadták a Románia és Magyarország közötti határvonalat a bizottság javaslata alapján, azaz a volt orosz határtól – Khotin – a Dunáig.

Döntés született arról, hogy a román–jugoszláv határt a Bánátban később tárgyalják.

Annak a reménynek adtak hangot, hogy az utóbbi kérdés megoldása Románia és Jugoszlávia megegyezése útján válik majd lehetővé.)

c) A magyar–jugoszláv határ

TARDIEU úr azt mondta, hogy Magyarország keleti határa ezzel eldőlt, de ott van még a déli határ Jugoszláviával. A bizottság 2. sz. jelentéséhez (W. C. P. 646)¹⁴ csatolt térképre utalva rámutatott, hogy jelentős eltérés van a jugoszláv követelések és a bizottság javaslata között. Tény, hogy a bizottság szlávok nagy tömegeit vette ki a jugoszlávoknak ítéendő területről, de számuk a bizottság szerint nem akkora, hogy indokolná a jugoszlávok által követelt határvonalat.

A bizottság ezért egyhangúlag elfogadta a kék vonalat, ami Makótól nyugatra indul, és a volt osztrák–magyar határig tart.

PICHON úr feltette a kérdést, hogy van-e ellenvetés ezzel a határvonallal kapcsolatban. Nem hangzott el ellenvélemény, és az értekezlet elfogadta a bizottság által igazolt határt a Makótól nyugatra fekvő pont és az osztrák–magyar határ között.

d) Az osztrák–magyar határ

SONNINO úr megkérdezte, történt-e valami az Ausztria és Magyarország közötti határ ügyében.

PICHON úr azt válaszolta, hogy ezzel a témával nem bíztak meg egy bizottságot sem.

LANSING úr felvetette, hogy szükséges-e egyáltalán változtatni ezen a határvonalon.

BALFOUR úr azt mondta, hogy esetleg igen, mert úgy tudja, élnek Magyarországon németek, akik talán Ausztriához kívánnak tartozni. Ha így van, fel kell készülni ennek az eshetőségnek a megvitatására is.

SONNINO úr rámutatott, hogy eddig sem Ausztria, sem Magyarország nem vetette fel ezt a kérdést.

BALFOUR kijelentette, hogy ez a kérdés nem túlságosan érdekli a szövetségeseket, hacsak nem kívánnak eltérő pénzügyi és gazdasági feltételeket támasztani Ausztriával és Magyarországgal szemben. Ebben az esetben valóban merülnek fel problémák.

SONNINO úr azt mondta, nem látná indokoltnak a két ország eltérő kezelését.

BALFOUR úr azt válaszolta, hogy amennyiben a két békeszerződés azonos lesz, talán nem kell a konferenciának külön foglalkozni a két ország határának kérdésével. Máskülönben viszont igen.

PICHON úr úgy vélte, pillanatnyilag nem kell vele foglalkozni.

LANSING úr kijelentette, hogy szerinte felmerülhetnek olyan gazdasági kérdések, amelyek a határok kiigazítása nélkül nehézségeket támasztanának. Mivel a két ország most különvállik, úgy véli, jó lenne felkérni egy bizottságot, hogy készítsen jelentést a konferencia számára arról, szükséges-e a határ megváltoztatása vagy sem. A konferencia így előre felkészülhet egy osztrák vagy magyar részről felmerülő javaslatra.

¹⁴ Az ugyancsak április 6-i dátumozású albizottsági jelentést szintén közli Francis Deák: i. m. 426–430.

SONNINO úr azt mondta, hogy ha akár az osztrákok, akár a magyarok felvetnék a kérdést, ő hajlandó lenne ebbe belemenni. De mivel eddig ezt egyik fél sem tette, nem látja értelmét egy bizottság munkába állításának. Ami őt illeti, a maga részéről elfogadja a régi határt. Ha bármelyik fél változtatást kívánna, kész lesz javasolni, hogy egy bizottság vizsgálja ki az ügyet.

LANSING úr megjegyezte, hogy sem az osztrákok, sem a magyarok nincsenek jelen, hogy felvessek a kérdést. Javasolta, hogy mivel a szövetségesek oly sokszor halogattak már felmerülő sürgős dolgokat, ebben az esetben tegyenek lépéseket és készüljenek fel előre.

SONNINO úr rámutatott, hogy a szerbeknek és a románoknak lehetőségük van nézeteltéréseik rendezésére. A konferenciának csak akkor kell közbelépnie, ha nem jutnak egyetértésre. Javasolta, hogy ugyanezt az eljárást alkalmazzák Ausztria és Magyarország esetében is. Nem lát okot arra, hogy kívülről szítsanak közöttük nézeteltéréseket. A magyarok ugyan nincsenek képviselve, de elég nagy híhót csaptak a román határ miatt is. Teljesen indokolatlannak tűnik arra biztatni őket, hogy felesleges zavart keltsenek. A két ország ötven éve nem kapott hajba ezen a határvonalon. Jelenlegi kormányaik igen bizonytalan lábakon állnak, és nagyon alkalmatlan lenne most ellentétet szítani közöttük.

LANSING úr azt válaszolta, hogy ő csak a kérdéssel való foglalkozást javasolta anélkül, hogy feltűznék akár az osztrákokat, akár a magyarokat.

SONNINO úr megjegyezte, hogy ha ez az érdekeltek tudta nélkül megvalósítható, ő nem tiltakozik ellene.

PICHON úr azt mondta, hogy ha jól érti, a javaslat arra irányul, hogy egy bizottságot bízzanak meg az Ausztria és Magyarország közötti határvonal esetleges kiigazításának objektív vizsgálatával.

(Döntés született, hogy kineveznek egy bizottságot az Ausztria és Magyarország közötti határ esetleges kiigazításával kapcsolatos mindennemű információ összegyűjtésére, ami bármelyik fél részéről csak felmerülhet. A vizsgálat célja az, hogy az értekezlet gyorsan el tudjon simítani minden nézeteltérést, ami Ausztria és Magyarország között ebben a témában felmerülhet. Konkrét lépésekre nem kerül sor, ha Ausztria vagy Magyarország nem veti fel a kérdést.)

e) A csehszlovák–magyar határ

LAROCHE úr kifejtette, hogy a bizottság döntése¹⁵ egyhangú volt. Attól a ponttól, ahol a régi osztrák–magyar határ metszette a Dunát, egészen az Ipoly és a Duna találkozásáig a folyót követi a csehszlovák–magyar határ. A csehszlovák határ illetén kijelölése nyilvánvaló okokból történt. Fontos volt, hogy az új állam nagy területen juthasson ki erre a fontos nemzetközi vízi útra. Felmerült, hogy Magyarország kapja meg a Csallóközt cserébe a pozsonyi hídfőért. Ezt a megoldást azonban egyhangúlag elvetették.

LANSING úr megkérdezte, hogy a Csallóköz lakossága magyar-e.

LAROCHE úr azt válaszolta, hogy részben magyar, részben német, de a terület gazdaságilag szorosan kötődik a csehszlovák hátszázhoz. Az emberek – gazdasági érdekeik védelmében – fenn akarják tartani a kapcsolatot a csehszlovák állammal. A terület komplikált problémákkal terhes, de ezeket nagyon gondosan tanulmányozták számos bizottsági ülésen. A bizottság a legésszerűbbnek látszó megoldást fogadta el, és minden ponton egyhangúlag egyetértett.

¹⁵ A csehszlovák ügyekkel foglalkozó albizottság 1919. március 12-i jelentése. Közli Francis Deák: i. m. 411–418.

LANSING úr rámutatott, hogy a két bizottság beterjesztése alapján kb. két millió magyar kerül idegen, azaz román és csehszlovák fennhatóság alá.

LAROCHE úr megjegyezte, hogy ami a csehszlovák bizottságot illeti, az annyira csökkentette a csehek követeléseit, hogy csak 855 000 magyar kerül Csehszlovákiához az 1 300 000 helyett.¹⁶ Másrészt nagy számú cseh és szlovák él az új állam határain kívül is. Benes úr szerint nem kevesebb mint 638 000 szlovák maradna Magyarországon.¹⁷ Lehet, hogy ez túlzás, de számuk valóban jelentős és garanciának tekinthető arra nézve, hogy Csehszlovákiában jól fognak bánni a magyar kisebbséggel.

(Rövid vita után elfogadták Magyarország északi határaként a bizottság által javasolt vonalat a volt osztrák–magyar határ és a Duna találkozásától a román és a ruszin terület határa által alkotott kiszögellésig.)

f) Ruténföld

BALFOUR úr leszögezte, hogy a ruszin kérdés még nincs rendezve. A ruszinok vonzódnak ugyan egy kicsit a szlovákokhoz, de nem annyira, hogy elővigyázatossági intézkedések nélkül egy államhoz csatolják őket. Bizonyos helyi autonómiát ígértek ugyanis nekik. A „bizonyos autonómia” kifejezést még meg kell tölteni tartalommal. Ő úgy tudja, hogy a ruszinok 400 ezren vannak.¹⁸ Túl kevesen ahhoz, hogy teljesen önálló államot alkossanak. Másrészt viszont meg kellene őket védeni annak a nyűgétől, hogy egy nagyobb és bizonyos fokig idegen népességgel keljen egy államban élniük. Hogy ezt pontosan hogyan lehet megoldani, az még nem világos. Hasonló nehézség azonban nemcsak az osztrák és a magyar békeszerződésnél fog felmerülni, hanem másutt is.

PICHON úr azt mondta, hogy a bizottság a Legfelsőbb Tanács elé utalta a ruszin autonómia kérdését. Javasolta, hogy kérjenek fel egy bizottságot, és az tegyen javaslatot egy a ruszinoknak megfelelő autonómiára.

BALFOUR úgy vélte, hogy a kérdést talán a kisebbségi jogokkal foglalkozó bizottság elé kellene utalni.

SONNINO úr azt mondta, ő nem tud erről a bizottságról, mert nincsen benne olasz küldött.

LANSING úr azt mondta, szívesebben venne egy újonnan kinevezett bizottságot, amely ismerős a kérdéses területen. Javasolta, hogy a kérdést utalják a csehszlovák ügyekkel foglalkozó bizottság elé.

BALFOUR úr megkérdezte, hogy ugyanígy fognak-e eljárni minden esetben, amikor az autonómia kérdése felmerül.

LANSING úr azt mondta, hogy ezt támogatná – ha az értekezletnek lehetősége van kivizsgálni a javaslatokat – annak érdekében, hogy elkerüljék ellentmondó elvek alkalmazását a különböző esetekben.

LAROCHE úr azt mondta, hogy a csehszlovák bizottság kérni fogja a csehszlovák kormány javaslatait. Ha ezek a javaslatok nem esnek egybe a bizottság véleményével, konzultálni lehet majd szakértőkkel, és meg lehet kérdezni magukat a ruszinokat is, hogy ők mit

¹⁶ Az 1910-es magyar népszámlálás szerint – Kárpátalja nélkül – 881 ezer, az 1920-as csehszlovák statisztika szerint pedig 650 ezer magyar került Csehszlovákiához. A kárpátaljai lakosságot is beszámítva a magyar anyanyelvűek száma 1 millió 66 ezerre, illetve 761 ezerre rúgott.

¹⁷ Az 1920-as magyar népszámlálás szerint a magyarországi szlovákok száma 142 ezer, Teleki Pál 1920-as becslése szerint pedig 180 ezer volt.

¹⁸ Az 1910-es magyar statisztika szerint 330, az 1912-es csehszlovák szerint 372 ezren.

javasolnak. Ami a békeszerződést illeti, csak azt kell kikötni, hogy a ruszin terület a szövetségesek kezére kerüljön.

(Végül az a döntés született, hogy fel kell kérni a csehszlovák bizottságot, tegyen javaslatot Ruténföld eljövendő státusát és a csehszlovák állammal való kapcsolatát illetőleg.)

A következő ülés napirendje

Miután a fenti döntések körülhatárolták Magyarországot, az a határozat született, hogy Ausztria határainak kérdését a következő napon vitatják meg.

(Az ülést ezután berekesztették.)

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. Paris Peace Conference. 1919. 4. köt. Washington, 1969, 670–677.

▪ 24. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS ▪ XLVIII. SZÁMÚ RENDELETE AZ ELLENFORRADALMÁROK VAGYONÁRÓL

BUDAPEST, 1919. MÁJUS 19.

Mindazoknak a magyarországi állampolgároknak, akik akár külföldön, akár a megszállott területeken a tanácsköztársaság rendjének megdöntésére és a régi rendszer visszaállítására töreksenek, minden ingó és ingatlan vagyona – tekintet nélkül a köztulajdonba vétel alóli mentességekre – elkobzás alá esik.

A vagyonkobzást a budapesti forradalmi törvényszék mondja ki.

Tanácsköztársasági Törvénytár. 3. köt. Szerk. Pongrácz Tibor. Budapest, 1919, Magyarországi Szocialista Párt, 36.

▪ 25. GRÓF KÁROLYI GYULA JEGYZÉKE ▪ DE LOBIT TÁBORNOKHOZ, A MAGYARORSZÁGI FRANCIA HADERŐ PARANCSNOKÁHOZ AZ ARADI, ILLETVE SZEGEDI IDEIGLENES KORMÁNY MEGALKULÁSÁRÓL

SZEGED, 1919. JÚNIUS 7.

Tábornok úr!

Van szerencsém Önnek tudomására hozni, hogy folyó évi május hó 5-én Aradon megalkottam egy ideiglenes magyar kormányt, melynek kitűzött feladata Magyarországon a bolsevizmus letörése, a rend helyreállítása és biztosítása, az alkotmányos és törvényes kormányzás lehetőségének előkészítése. Ezen kormány működését Szegeden akarta megkezdeni és évégből május hó 9-én Aradról Szegedre indult. Útközben a román katonai parancsnokság által fel

lett tartóztatva és két hétig Mezőhegyesen fogva tartva. Emiatt csak május hó végén érkezett Szegedre, hol megalakult és következőkből áll a kormány névsora:

Miniszterelnök: Károlyi Gyula gróf

Belügyminiszter: Károlyi Gyula gróf

Külgügyminiszter: Teleki Pál gróf

Pénzügyminiszter: Solymossy Lajos báró

Füldmívelésügy: Kintzig János

Vallás- és közoktatásügy: Kelemen Béla

Igazságügy: betöltetlen

Hadügy: Horthy Miklós

Közélelmezésügy: fenntartva a szocialista pártnak

Népjlét: fenntartva a szocialista pártnak

Célja és feladatai megismertetésére az ide mellékelte proklamációt bocsátotta ki. (Csatolandó a proklamáció francia fordítása.)

A kormányt támogatja az ország minden pártja és frakciója, mely a bolsevizmus letörését óhajtja s a kormány összetételénél is szem előtt tartotta, hogy lehetőleg kifejezésre jusson az, hogy ez nem egy párt, egy politikai irány exponense, de az egész törvényes rend helyreállítását sóvárgó ország képviselője. Egyelőre még nem sikerült a szocialisták tényleges közreműködését megnyernem, de reményem van rá, hogy ez mégis sikerülni fog és két helyet fenn is tartok számukra a kabinetben.

Mínthogy a cél, melyet a kormány maga elé tűzött az antanthatalmak érdekeinek és kívánságainak megfelel, akik a bolsevizmus letörését, a rend helyreállítását és biztosítását óhajtják, mínthogy továbbá a kormány működését nem egyes pártokra, de az egész országra támaszkodva, liberális, demokratikus alapon és irányban szándékozik folytatni: azt hiszem, hogy elvárhatja azt az antanthatalmaktól, hogy Magyarország kormányának elismerését, s céljai elérésére szükséges karhatalom szervezésében támogatást találjon.

Az elnökletem alatt alakult kormány a párizsi konferencia döntéseit el fogja fogadni, ha Magyarország álláspontja ott kellő módon kifejtett és meghallgattatott, meg lévén arról győződve, hogy meghallgattatásunk után a döntés csak igazságos lehet.

Kérem tábornok urat, hogy ezeket illetékes helyen tudomásra hozni szíveskedjék, és fogadja kiváló tisztelem és nagyrabecsülésem őszinte nyilvánítását.

Kelemen Béla: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez 1919.* Szeged, 1923, 247–248.

▪ 26. A KASSAI VÖRÖS ÚJSÁG CIKKE EPERJES VISSZAFOGLALÁSÁRÓL (Részlet)

KASSA, 1919. JÚNIUS 9.

A felszabadító magyar csapatok június 9-én érkeztek Eperjesre. A város lakossága már a reggeli órákban elindult a pályaudvar felé, ahonnan katonavonat érkezését jelentették. Ezer-nyi ember tarkállott már az állomáshoz vivő országúton, s még mindig ontotta a széles Kassai út az ünnepváró embereket. Széles, tarka szalag, embervirágos mintákkal. Férfiak,

piros gombokkal az ünnepi ruha hajtókáján. A sok világos folt – leányok, asszonyok és piros pünkösdi rózsák égtek sűrűn, és fehér margaréták roskadoztak dúsan.

És vártak. Piros arccal és pirosra gyúlt szívekkel.

Végre 10 óra tájban megjelentek az előőrsök. Lehetek vagy húszan. Gyalogos, poros, bronzképű magyar fiúk.

Egyszerre megmozdult az országút. Ezertorkú „Éljen!” robbant ki a tömegből. Az első szabad, szünni nem akaró éljen-mennydörgés. Mindenki látni akarta őket, megszorítani a kezüket, s a húsz ember elveszett a virágos, hangos szeretetben. Felejthetetlen diadalmenetben vitték őket a városba, a „Marseillaise” hangjai mellett. A Fő utca ablakai virág- és zászlódíszben fogadták a lelkes Vörös Hadsereg előhírnökeit. Leírhatatlan az a lelkesedés, spontán öröm, ami végigkísérte őket a városon. Nem volt egy tót és nem volt magyar, csak felszabadult lelkű ember[ek], akik egy eljövendő, világosabb, szebb idő első virágait köszöntötték a vöröskatonákban.

A Fő utca közepén egyszerre lövések riasztották szét az ünneplő tömeget. Néhány lovas légionárius tűnt fel a Szebeni út végén, azokra lőttek a szemfüles polgárőrök, mire elnyargaltak. A megzavart verőfényes hangulat csakhamar helyreállt.

Dél felé a csehek által megrongált vasúti síneket helyreállították, s a 101-es ezred csapatoként vonult be. Virágzáró, frissítők, szerető szavak és szerető szívek fogadták a mind sűrűbben érkező csapatokat.

A városháza erkélyéről Botha elvtárs üdvözölte őket a város proletárjai nevében.

Majd zeneszóval kísérték a kollégium épületében elszállásolásra. Egyetlen hosszú ünnep volt június 9. és 10., mialatt a vöröskatonaság lovassággal, trénnel egyre érkezett. Az emberek ünneplőben várták őket, a Fő utca reggeltől estig emberektől tarkállott. És nem fogytak ki a kérdezősködésből, szíves szóból, virágból az eperjesiek. Vacsorára a város vendégei voltak. [...] ¹⁹

A Magyar Vörös Hadsereg 1919. Szerk. Hetés Tibor. Budapest, 1959, Kossuth, 359.

▪ 27. HORTHY MIKLÓS HADÜGYMINISZTER RENDELETE ▪ A „MAGYAR NEMZETI HADSEREG” FELÁLLÍTÁSÁRÓL (Részlet)

SZEGED, 1919. JÚNIUS 14.

Magyar nemzeti hadsereg szervezése

A f. é. június 6-án kelt 40/1919. 1. számú hüm. rendeletre

Bizalmas

A vörös terror leküzdésére, valamint a törvényes rend és a biztonság helyreállítása céljából „*Magyar nemzeti hadsereg*” felállítása rendeltetett el. ²⁰

¹⁹ A cikk befejező részében a fogadtatás további részleteiről esik szó.

²⁰ Az utalás az 1919. június 6-án kelt 40/1919.-1. számú rendeletre vonatkozik.

I. Általános irányelvek

1. A „Magyar nemzeti hadsereg” *a magyar nemzetet szolgálja*, és mint ilyen, a nemzeti kormánynak honvédelmi és rendfenntartó eszköze, a hadsereg tehát minden politikai párt-érdektől mentes legyen, és így ténylegesen katonai szolgálatot teljesítő egyének a politikai pártéletben részt nem vehetnek.

2. A „Magyar nemzeti hadsereg” az általános védkötelezettség alapján nyer kiegészítést, a teljesített katonai szolgálat különös anyagi előnyök biztosítása nélkül erkölcsi és hazafiúi kötelesség.

3. A tisztek és altisztek (hasonállásúak) *rendfokozati jelvényeiket, valamennyi tagja a neki adományozott kitiüntetésekkel viseli*.

4. A fegyelem és szolgálati rend a honvédség szabályai szerint biztosítandó, az 1918. október 31. óta szétfülesztett katonai szervezet a legnagyobb szigorral mielőbb helyreállítandó, az ellenvétők haditörvényszék elé állítandók.

5. A „Magyar nemzeti hadsereg” jelvénye a tábori öltözetben nemzeti színű kokárda a sapkán és egy négyszögletű nemzeti színű szalag a bal zubbonyzseb belső szélének közepétől a zubbonyzseb középvonaláig, köpenyen a bal gombsor 2. és 3. gombjának vonalától a test középvonala felé öt centiméter hosszúságban. A szalag 1,5 cm széles.

6. *Alakulás és elnevezés.* A „Magyar nemzeti hadsereg” egységei önálló gyalog zászlóaljakra, huszár századokra, ütegekre alakulnak és az alakuló hely utáni elnevezést viselik, pl.: A magyar nemzeti hadsereg szegedi 1. gyalog zászlóalja – 1. huszárszázad – 1 üteg stb.

7. A „Magyar nemzeti hadsereg” *egyelőre alakul* a megbízható hivatásos tisztek és altisztekből, amennyiben 50. életévüket nem lépték át és 1918. október 31-én tényleges szolgálatban voltak, valamint ha a háború alatt legalább 12 havi arcvonalbeli vagy vezérkari szolgálatot teljesítettek. Tekintet nélkül arra, hogy az illetők valamelyik időközben nyugállományba helyeztetett-e vagy sem.

A „Magyar nemzeti hadsereg” arcvonalbeli (harcoló) állományába vehetők még azon hivatásos tisztek is, kik 12 havi arcvonalbeli vagy vezérkari harctéri szolgálatot nem tudnak kimutatni, de megsebesültek, azonban nem váltak rokkanttá.

A rokkantak a nemzeti hadsereg harcoló állományába nem vehetők fel, azonban a helyi irodai szolgálatokhoz a szükség mérvéhez képest már most is alkalmazhatók, további alkalmaztatásukra nézve később történik intézkedés.

Nem katona állományú tiszteknél és tisztviselőknél csak a fent megjelölt korhatár mérvadó.

A *parancsnoklási viszonyokat* illetőleg az 1919. évi március hó 22-éig közzétett rangviszonyok veendő tekintetbe, esetleges kivételek külön fognak elrendeltetni.

Ezen hivatásos tisztek és altisztek által alkotott *kereteket* elsősorban *önként jelentkező* tisztek(kel) és egyéb legénységgel kell kiegészíteni. Az önként jelentkező legénység a lentebb kifejezett kedvezményekben részesül, különös anyagi előnyök nekik sem biztosíthatnak.

Ha az önként jelentkezők száma a tervbe vett egységek felállításához nem volna elégséges, a hiány behívás útján lesz pótolva. [...] ²¹

Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919–1938. Szerk. Hetés Tibor, Morva Tamásné. Budapest, 1968, Zrínyi, 57–59.

²¹ A dokumentum második, befejező részében az általános irányelvek végrehajtásával kapcsolatos konkrét teendőkről esik szó.

▪ 28. A SZEGEDI ELLENFORRADALMI KORMÁNY ▪
HADÜGYMINISZTERIUMÁNAK FELJEGYZÉSE
A DUNA MELLÉKI PARASZTFELKELÉSRŐL
(Részlet)

SZEGED, 1919. JÚNIUS 28.

[...] ²² Az általános benyomás az, hogy az egész körletben nagyon gyengék a vörös őrségek. A volt csendőrök és továbbszolgáló altisztek Kalocsa és Tolna környékén fehérek.

Az egész forradalmat Pest megyében a végleg elkeseredett parasztság kezdte meg (a tanácskormány a jövő aratásból csak 72 kg búza fejquótát hagyott meg *egy évre*, elrekvírálta az összes zsákokat és sorozásokat rendelt el 18–42 évig). A parasztság az intelligentiát, mely mindenütt közömbös letargiában van és a felszabadulást *kívülről várja*, kényszerítette a forradalomban való részvételre.

Hogy a forradalom nem sikerült, annak oka:

1. Semmi előkészítés, szervezettség.
2. Fegyverzet és lőszer hiánya.

A nép azonban úgy el van keseredve, hogy a legközelebbi alkalomkor ismét, ha más nincs – kaszát ragad. Nagy hátrány a teljes lőszer- és fegyverhiány.

Több egyöntetű vallomásból megállapítható a vörösök taktikája, ha egy ellenforradalmat le akarnak verni:

1. Autók gépfegyverekkel meglepetésszerűen és gyors tempóban lövöldözve jönnek az illető községbe, és megjelenésükkkel megfélemlítik a lakosságot. Szóval időnyerés a céljuk, míg terrorcsapatok jönnek. Meglehetősen rövid idő múlva kis terrorcsapat (100 fő) jelenik meg, amely rögtön elkezd akasztani; ezáltal végképp megfélemlítik a községet és időt nyer erősebb terrorcsapatok megérkezéséig, amelyek aztán a vidéket végképpen pacifikálják.

Samuelli személyesen végzi nagy kegyetlenséggel a leverést.

A sovjet jelenleg a Pest megyei és tolnai forradalmi területek birtokában van és megszállotta kevés erővel a régi demarkációs vonalat.

A terrorcsapatok következőképpen torolták meg a felkelést:

Madocsán 30 embert akasztottak.

Hartán körülaggatták a községházát, Dunapatajon sok akasztás, úgyszintén sok más helyen és különösen Kalocsán, ahol a fiatal intelligenciából minden ceremónia nélkül sokat felakasztottak. ²³

Samuelli személyesen jött Kalocsára kb. 2000 Lenin-fiúval. ²⁴

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez. Szerk. Romsics Ignác. Kecskemét, 1976, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 593–594.

²² A dokumentum első, hosszabb részében a felkelés cseménytörténetéről és a foganatosított konkrét ellenintézkedésekről csak szó.

²³ Több forrás egybevetése alapján valószínű, hogy a Szamuely Tibor elnöklése alatt működő Rögtönítélő Forradalmi Törvényszék Tasson 3, Hartán 1, Solton 14, Dunapatajon 12 és Kalocsán 22 felkelőt végeztetett ki. A dunántúliak fölött ítélkező Szekszárdi Forradalmi Törvényszék 6 halálos ítéletet hozott. A fegyveres ütközetekben elesett felkelők száma ennél természetesen jóval magasabb volt.

²⁴ A Duna melléki ellenforradalom leverésében mintegy 30–40 Lenin-fiú vett részt. 2000 lehetett az ellenforradalom Duna–Tisza közti csoportjainak felszámolásában résztvevő összes crók száma.

▪ 29. A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS HATÁROZATA ▪ A VISSZAFOGLALT ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI TERÜLETEK KIÜRÍTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1919. JÚNIUS 29.

Garbai Sándor elnök az ülést megnyitja, és üdvözlí a megjelenteket.

Kun Béla külügyi népbiztos előadja, hogy a pártvezetőség tegnap tartott ülésében a cseh-szlovák területnek a demarkációs vonalig való kiürítésének álláspontjára helyezkedett, azaz az indoklással, hogy a háborút a hadseregtől beérkezett jelentések alapján tovább viselni nem lehet. Kéri, hogy a Kormányzótanács szintén ilyen értelemben határozzon, és e határozat kerüljön a hétfőn tartandó országos bizottság elé. Ismerteti azokat a katonai és politikai szempontokat, amelyek indokolják ezt a határozathozatalt.

Hosszabb vita után, amelyben a jelenlevő népbiztosok mindegyike részt vesz, a Kormányzótanács elhatározza, hogy a hadsereg állapotára való tekintettel, továbbá a diktatúrának minden vonalon való keresztülvitele, a diktatúrának megerősítése és a belső gazdasági élet megszervezése szempontjából eleget tesz annak a kívánságnak, amely a Clemenceau-jegyzékben foglaltatik,²⁵ és a csapatokat a kijelölt demarkációs vonalra [vonja vissza]. A Kormányzótanács elhatározza, hogy a visszavonuló csapatok részére proklamációt bocsát ki, melynek megfogalmazásával Kun Béla, Varga Jenő és Lengyel Gyula népbiztosokat bízta meg. A Párttitkárságot felhívja, hogy holnap, azaz hétfőn délig 100 agitátorról gondoskodjon, akik a frontról a visszavonulás okát és célját megmagyarázzák. A Kormányzótanács Kun Béla népbiztost bízta meg, hogy a holnapi intéző bizottsági ülésen ezt a kérdést ismertesse.

Kun Béla külügyi népbiztos bemutatja a kommunista erkölcsökbe ütköző bűncselekményekről szóló rendelettervezetet, amit hétfőn az intéző bizottság elé akar terjeszteni. Ez a rendelet a proletárigazgatásban mutatkozó visszaéléseket akarja megszüntetni.

A Kormányzótanács a rendelettervezethez hozzájárul.

Garbai Sándor elnök javasolja: a Böhm hadsereg-főparancsnok és Szántó hadügyi népbiztos között felmerült ellentét elemzésével a Kormányzótanács elnöke és elnökhelyettese bízassék meg.

A Kormányzótanács ily értelemben határoz.

A magyarországi forradalmak krónikája 1918–1919. Szerk. Hecsi Tibor. Budapest, 1969, Kossuth, 328–329.

²⁵ Clemenceau, Franciaország miniszterelnöke és a békekonferencia elnöke először 1919. június 7-én, majd másodszor június 13-án követelte a felvidéki területek kiürítését és a magyar csapatok visszavonását a kijelölt demarkációs vonalakig.

▪ 30. A KÖZPONTI MUNKÁSTANÁCS KIÁLTVÁNYA ▪ A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS LEMONDÁSÁRÓL ÉS A SZAKSZERVEZETI KORMÁNY MEGALAKULÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1919. AUGUSZTUS 1.

A Központi Munkástanács 1919. augusztus 1-én tartott ülésén a szövetséges Szocialista Tanácsköztársaság Kormányzótanácsa bejelentette lemondását, amit a munkástanács elfogadott.

Az új kormány megválasztása

A Központi Munkástanács 1919. augusztus 1-jén tartott ülésében megválasztotta a magyar köztársaság új kormányát. Az egyhangú választás eredményeképpen az új kormány tagjai a következők: Peidl Gyula miniszterelnök, Ágoston Péter külügyminiszter, Dovcsák Antal ipar- és kereskedelemügyi miniszter, Garbai Sándor közoktatásügyi miniszter, Garami Ernő igazságügyi miniszter, Haubrich József hadügyminiszter, Knaller Győző nemzetiségi miniszter, Knittelhoffer Ferenc közéleti miniszter, Miákits Ferenc pénzügyminiszter, Peyer Károly belügyminiszter, Szabó Imre munkaügyi és népjóléti miniszter, Takács József földművelésügyi miniszter.

Az új kormány proklamációja

Az antant hatalmai ultimátumot intéztek hozzánk. Követelték, hogy a tanácsrendszer alapján álló kormány helyét más kormány váltsa fel. Ehhez a feltételhez fűzték a béketárgyalások megkezdését.

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság kormánya úgy látta, hogy ez idő szerint az antant hatalmaival szemben a szívós ellenállás csak haszontalan vérontáshoz vezetne. Ezért letette megbízatását. Az ország ideiglenes kormányzását a Központi Munkástanács megbízásából átvette a fegyelmezett és felfegyverzett magyarországi szakszervezetek vezetőiből alakult új kormány.

Az új kormány az öntudatos, szervezett munkásság erejére támaszkodik.

Célja a rend fenntartása és az antanttal való tárgyalások megkezdése.

Kishitűségre nincs okunk. Erősen tartjuk a Tisza-frontot. Itthon is fegyelmezett kinttartásra van szükség. Az új kormány bízik abban, hogy a szervezett munkásság nem tűri sem az ellenforradalmároknak, sem a fosztogatóknak garázdálkodását. Meg akarja föltétlenül óvni Magyarország népét a fehérterror pusztításának és a csőcselék rombolásának rémétől. Annak tudatában, hogy a dolgozók tömegei zárt sorokban állanak a kormány mögött, a kormány fölhívja Magyarországi népét, hogy fegyelmezetten várja be az eseményeket, és föltétlenül engedelmeskedjék a kormány rendelkezéseinek. Mindenki maradjon helyén.

A munkástanácsok és egyéb hatóságok szigorúan teljesítsék kötelességeiket.

A rend és a fegyelem megsértőire a kormány teljes erővel fog lesújtani.

A rend és fegyelem fenntartásával az új kormány megbízta Haubrich József hadügyminisztert.

Aki a kormány rendelkezéseinek ellenszegül, a szervezett munkásság akaratával találja magát szemben. Magyarország népét csak a rend, csak a fegyelem mentheti meg a pusztulástól.

Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1. köt. Szerk. Imre Mátyásné, S. Mándi Magda, Szabó Ágnes. Budapest, 1964, Kossuth, 15–16.

▪ 31. HORTHY MIKLÓS FŐVEZÉR UTASÍTÁSA ▪ A KOMMUNISTÁKKAL SZEMBENI ERÉLYES FELLÉPÉS ÉS A „TÚLKAPÁSOK” MEGAKADÁLYOZÁSA ÉRDEKÉBEN

SIÓFOK, 1919. AUGUSZTUS 28.

A fővezérséghez naponta érkeznek jelentések, egyrészt a karhatalmi alakulatok túlkapásairól, egyéni akciókról és népítéletekről, másrészt pedig arról, hogy a kormánybiztosok, közigazgatási hatóságok és különböző katonai hatóságok a bűnösök letartóztatása, kivizsgálása, elítélése körül gyengék, túrik az agitációt kommunista irányban és legfeljebb jelentéseket adnak le.

Ez a két momentum, a hatóságok gyengesége egyrészt, a karhatalmi osztagok túlkapásai és népítéletek másfelől, egymással a legszorosabban összefüggenek.

A Dunántúlon tegnap két kommunista puccskísérlet történt, melyek gyenge karhatalmi erők erélyes fellépésére összeomlottak. Ezen kísérletek a hatóságok gyengeségének rovására írandók.

Felszólítok minden parancsnokságot és közigazgatási hatóságot, hogy a legerélyesebb kézzel azonnal lásson hozzá a még működő kommunista központok letöréséhez, a még szabadon lévő izgatók, a múlt bűnös kommunista rendszerben szereplők letartóztatásához és leggyorsabb elítéléséhez.

Egy mindenütt megtörténhet, csak egy órára sikerült puccs megakadályozhatja, hogy a már letartóztatott főbűnösök elvegyék... büntetésüket.

Nem fogadhatók el semmi néven nevezendő kifogást e téren. Azon körülmény, hogy valaki családos és helyben lakik, nem jogosít fel gyengeségre. Az ország jövőjét erélytelen emberek, személyi szempontok, rövidlátó féltékenység által kockára tenni nem engedem.

Ma kivételes állapotok között nem dolgozhat a közigazgatás 1914 előtti felfogással és módon.

Elvárom, hogy minden katonai parancsnokság és közigazgatási hatóság a leggyorsabban és legerélyesebben jár el mindenekelőtt a kommunizmus bűnöseivel szemben, másrészt népítéleteket megakadályoz. Amennyiben pedig akár hatóságok, akár egyes vezető állásban lévők gyámoltalan puhasággal működnének tovább, azokat állásukból azonnal fel fogom menteni, illetve a kormánybiztosok útján rendelkezési állományba fogom helyezni.

Horthy s. k.

Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921. Szerk. Nemes Dezső. Budapest, 1953, Szikra, 180–181.

▪ 32. A KERESZTÉNY NEMZETI PÁRT²⁶ PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1919. SZEPTEMBER–OKTÓBER

Polgártársak! Keresztény Magyarok!

Romokban hever ezeréves hazánk. Újjáépítésének, új alapok lerakásának óriási feladata vár a közeljövőben összeülő magyar nemzetgyűlésre.

Az eszmék és törekvések mai zűrzavarában ki kell tűznünk azt a lobogót, amely köré a szenvedések tüzeiben megtisztult magyar lélek teljes odaadással, belső hittel és igaz munkakedvvel seregeltethet. Le kell szögeznünk azokat a nagy célokat, azokat az irányelveket, amelyeket a múltak szomorú és szörnyű tanulságai és végzetesen súlyos mai helyzetünk számunkra parancsolólag előírnak.

Mindnyájan jól tudjátok: az ezeréves Magyarország – az imént még Európa legvirágzóbb és legszebb reményekkel kecsgetett országa – a külső és még inkább belső ellenségeinek csapása alatt azért omlott össze mert polgárságát – minden ország egészséges fejlődésének tartóoszlopát – a nagy idők vihara teljesen szervezetlenül, önmagával meghasonulva, romboló erőktől megfertőzve, jóformán ellenálló erő nélkül találta, és így egy szervezett, jól felkészült orvtámadás játshi könnyűséggel taszította le arról a polcra, ahonnan az ország sorsát békés évtizedekben eredményesen és sikeresen intézte.

Helyét a munkásuralom, a proletárdiktatúra kalózzlobogója alatt idegen, ellenséges faji uralom foglalta el és a legborzalmasabb terrorral, a pénz hatalmával, az osztálygyűlölet felszításának szörnyű mérgével sikerült négy hónapon át ennek a szerencsétlen országnak sorsát kézben tartva hazánkat a sír szélére taszítani. A keresztre feszített magyar nemzet mégis feltámadt és az élni akarás hatalmas ösztönével az országot új alapon oly szilárdan készül felépíteni, hogy többé azon sem külső ellenség hódító törekvése, sem belső gonoszság bomlasztó igyekeve erőt ne vehessen.

Minden virágzó nemzetnél a legszelesebb értelemben vett polgárság alkotja azt az alapot, amelyen az állami élet és a békés társadalmi és gazdasági fejlődés biztosan nyugodhatik. Nálunk is azon fordul meg a békés kibontakozás sikere és egy új, boldogabb jövő lehetősége, hogy a magyar polgárság, amely magában foglalja az ország minden kiemelkedő erkölcsi, szellemi és gazdasági erejét, vajon megtalálja-e végre önmagát, megtalálja-e a polgári erős öntudatát és ráeszmél-e arra, hogy az ő hivatása és egyben hazafias kötelessége is, hogy az ország hajójának kormányzását döntően irányítsa.

Magyar polgári társadalom! Erős, céltudatos szervezkedésre hív föl benneteket szörnyen komoly idők messzehangzó intő szava. Felhív benneteket bátran színvallásra, világos célkitűzésre, szerves kormányzati program megalkotására, egyszóval céltudatos politikai szervezkedésre. Ezt az ország érdekében döntően fontos feladatot: egy erős, öntudatos, a fejlődés szellemétől áthatott polgári párt megteremtését tűzte ki célul a Keresztény Nemzeti Párt, amelynek főbb irányelvei röviden a következőkben foglalhatók össze:

A *Keresztény Nemzeti Párt* gazdasági téren rendületlenül a tulajdonjog elvi álláspontjára helyezkedik. A tulajdonjog tiszteletben tartása és védelme évezredek tapasztalat sze-

²⁶ A párt Friedrich István vezetésével és a Tanácsköztársaság alatti Fehér Ház nevű ellenforradalmi csoport prominens tagjainak (Csilléry András, Schnetzer Ferenc stb.) a részvételével szerveződött meg 1919 augusztusában.

rint a leghatalmasabb rugója az egyéni erő kibontakozásának, a szorgalmas munkálkodásnak, a takarékoságnak és így a leghatalmasabb előmozdítója a többtermelésnek is, amely az egész társadalom életérdeke. Nem zárkózik el azonban a párt a tulajdonjog korlátozása elől az esetben, ha ez nyilvánvalóan a közérdeket szolgálja, és ha nem veri bilincsbe az egyéni hajtóerőt, hanem céltudatos szervezetbe fogva még eredményesebbé, még gyümölcsözőbbé teszi. Nem zárkózik el a párt az elől sem, sőt szükségesnek tartja, hogy a munkás a termelés fokozásával egyre növekvő mértékben részese legyen a termelés eredményének és fokozatos fejlődés során egyre szélesebb rétegek jussanak hozzá a termelés gazdasági előfeltételéhez: a tőkéhez. A munkás jólétét, boldogulását a közérdek követelményének, a munka termelékenységére és így a termelés fokozása szempontjából feltétlenül szükségesnek, az erre irányuló munkás szervezkedést helyesnek és jogosultnak tartja, a munkásjóléti intézmények kiépítésének őszinte híve, a becsületes munka tiszteletét hirdeti, és a teljesített hasznos szolgálathoz mértén való kellő jutalmazását követeli. Üldözni kíván mindenféle gazdasági parazitáságot, minden kizsákmányolást és a nagytőke hatalmaskodásának intézményesen útját akarja vágni. Általában a széles néprétegek, a munkások érdekeit is szem előtt tartó, az osztályellentéteket kiegyenlíteni törekvő szociális iránynak a híve. De határozottan szemben áll a marxista dogmákat valló nemzetközi szocialista iránnyal, amely az emberi természettel összeforrott tulajdonjog teljes megsemmisítésére tör, amely ki nem próbált termelési rendszereket erőszakkal akar rákényszeríteni az egész társadalomra, amely kíméletlen, gyűlölködő, az osztályok békés együttműködését, a produktív termelést lehetetlenné tevő osztályharcot hirdet és minden egyéni szabadságot gúzsba kötő zsarnoki kényuralom: az úgynevezett proletárdiktatúra útján az esztelen rombolás és felforgatás nemtelen ösztönének felszabadításával akar új társadalmi és gazdasági rendet teremteni. Hogy a szocialista dogma teljesen tarthatatlan, azt a pártatlan közgazdasági tudomány, amely a marxista szocializmust az utolsó évtizedekben megsemmisítő kritikával sújtotta, már rég eldöntötte. És hogy ez a dogma a gyakorlatban a pusztulásnak, az erkölcsi, szellemi és gazdasági zulásnak milyen örvényébe vezet, világosan mutatja – Oroszország mellett – szegény tönkretett, feldúlt és kifosztott hazánk szomorúan elrettentő példája.

Azokkal a szertelen, felforgatásra törő, végzetesen veszedelmes hatalmi törekvésekkel szemben, amelyek a kommunizmusban csúcsosodó szocialista dogma alapjára helyezkedve, a munkásságot kíméletlen gazdasági és politikai osztályharcra, a társadalmi rend erőszakos felborítására szervezik: a polgári társadalom a harcot sikeresen csak úgy veheti fel, ha gazdasági, politikai téren mindazokat az elemeket, akik előtt a becsületes munkával szerzett és megőrzött tulajdon az egyéni szabadság és a társadalom fejlődése szent és érintetetlen, öntudatos, harcra kész szervezett egésszé tömöríti. Ezt a nehéz feladatot tűzi ki a párt maga elé, de nem a kíméletlen osztályharc, avagy a megtorlás, hanem az erőteljes védekezés célját szolgáló jogos osztályszervezkedés és a szervezetek testvéri együttműködésének jelszavával és gondolatával.

A Keresztény Nemzeti Párt a határozott nemzeti irány öntudatos híve és küzdeni fog minden nemzetközi iránnyal szemben, amelynek leple alatt – mint Magyarországon kiderült – idegen faji törekvések üzték a maguk destruktív nemzetellenes politikájukat. Az emberi társadalom természetszerűleg tagozódik úgy kultúráilag, mint gazdaságilag szerves nemzetekre, tehát az emberiséget csak úgy szolgálhatjuk igazán, ha nemzetünk boldogulásán, előrehaladásán egy érzésben, egy nagy egységes akarásban összeforradva, serényen

munkálkodunk. Nemzeti irányt, nemzeti gondolatot, nemzeti kultúrát akarunk szolgálni és istápolni és megtisztítani mindattól az idegen szellemi salaktól, amely hínárként tapadt rá, megmérgezte, meghamisította és a maga tisztaságában való továbbfejlődését megakadályozta.

A Keresztény Nemzeti Párt a keresztény világnézet és a keresztény erkölcs alapján áll, mint amely szilárd alapja a modern civilizációnak társadalmi és gazdasági téren egyaránt. Ezt a felfogást és erkölcsöt kívánja a párt a legnagyobb öntudatossággal, rendületlen elszántsággal érvényre juttatni úgy a köz-, mint a magánélet terén. Ez úton kívánja kiemelni a magyar nemzetet abból a lelki és erkölcsi fertőből, amelybe az évtizedek óta ellenhatás nélkül működő destruktív irányzatok taszították. A kulturális emelkedettségének, erkölcsi tartalmának, a családi, magán- és közélet erkölcsi tisztaságának, a munka megbecsülésének, a jog és a kötelesség együttesének világát óhajtjuk megteremteni és az egyéni önző érdekek tobzódását, a tisztességtelen vagyonszerzést, a parazitaságot, a vagyonnal való hialkodást és visszaéléseket lehetetlenné tenni.

A párt az állami és társadalmi téren az *igazi demokráciának* híve, amely nem a formai egyenlőség elérhetetlen lidércfényét hajszolja, hanem az egyenlő érvényesülés lehetőségét kívánja biztosítani gazdasági, társadalmi és politikai téren egyaránt a haza minden polgárának: az egyszerű munkásnak éppúgy, mint a főúrnak; nem a kiemelkedőket akarja porba rántani, hanem az alsóbb néprétegek minden érdemes fiának utat kíván nyitni a felemelkedésre, és a legmagasabb polcok elérésére. A társadalmi, gazdasági és politikai vezetést nem elzárt kasztoknak kívánja juttatni, hanem a nemzet erkölcsileg, szellemileg és gazdasági rátermettség dolgaiban legkiválóbb fiainak, tartozzanak azok bármely osztályhoz vagy népréteghez.

A jelzett *nemzeti, keresztény és szociális* irányban kívánja a párt a maga végleges pártprogramját összeállítani, bevonásával és meghallgatásával azoknak a társadalmi köröknek és foglalkozási csoportoknak: a szellemi szabadfoglalkozást űzőknek, a birtokosoknak, gazdáknak, iparosoknak, kereskedőknek, köz- és magánalkalmazottaknak, nem szocialista munkásoknak, amelyek a főbb irányelvek helyeslése mellett a polgári társadalom politikai megszervezésének lobogója alá kívánnak tömörülni.

A párt a maga jövőjét nem kormányhatalmi eszközök megszerzésére alapítja, hanem a roppant szenvedések által sújtott nemzet erkölcsi megújulásába veti bizalmát. Nem egyéneket kíván pártolni a politikai érvényesülés felé, hanem becsületes szándékkal, értelemmel és igaz szívvel a nemzet ügyét akarja szolgálni az új honalapításnál.

Minden öntudatos keresztény magyar ember, aki ezekkel az irányeszmékkel egyetért, és azok érvényre juttatásán munkálkodni óhajt, jöjjön mihamarabb, külön felkérés bevárása nélkül táborunkba és csatlakozzék szívvel-lélekkel a *Keresztény Nemzeti Párthoz*.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 31–34.

▪ 33. AZ ORSZÁGOS KISGAZDA- ÉS FÖLDMÍVES PÁRT²⁷ ▪ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1919. OKTÓBER 12.

Az Országos Kisgazda- és Földmíves Párt keresztény (keresztyén) valláserkölcsei alapon állva és a nemzeti függetlenség gondolatától áthatva küzd nemzetének, elsősorban pedig annak zömét alkotó kisgazdák és földművesek érdekeiért.

I. Az ország államformája

Az Országos Kisgazda- és Földmívespárt az ország államformáját népszavazás útján kívánja megállapítani.

II. Az ország alkotmányos élete

a) Követeljük, hogy az ország különböző társadalmi rétegei és osztályai a népességben elfoglalt arányszámuk szerint vegyenek részt az ország kormányzásában. Az osztályuralmat minden formájában elítéljük. Képviselőválasztói jogot követelünk minden 24 évet betöltött magyar honos férfinak és minden írni-olvasni tudó 24 évet betöltött magyar honos nőnek.

b) Követeljük, hogy az országgyűlési képviselőválasztás községenként, titkos szavazás útján történjék. Követeljük a képviselő-választásoknak az úgynevezett alkotmányos költségek teljes eltörlését. [sic!] Tiltakozunk ellene, hogy a köztisztviselők politikai kortescélokra használtassanak fel.

c) Követeljük a képviselőválasztó kerületek aránylagos és igazságos beosztását.

d) Követeljük az összes kiváltságok eltörlését. Követeljük a főrendiház és a virilizmus korszerű reformját.

III. Belügyi igazgatás

a) Követeljük a közigazgatás egyszerűsítését, gyorsabbá és közvetlenebbé tételét.

b) Követeljük a községi és vármegyei törvények módosítását. Követeljük a közterhek alól való kibúvás céljából alkotott eszményi (uradalmi) községek²⁸ megszüntetését. Követeljük, hogy a községi lakosság szabadon választhassa jegyzőjét, bíróját és összes előljáróit. A községi tisztviselői állások betöltésénél a kijelölés (kandidálás) joga a községi képviselő-testület hatáskörébe adassék.

c) Követeljük, hogy a politikai községek, továbbá a volt jobbágyságok jogutódaiból álló testületek és a közbirtokos testületek,²⁹ úgyszintén a vármegyék olyan önállóságot nyerjenek

²⁷ A párt, amely a még 1909-ben létrejött 48-as és Függetlenségi Országos Gazdapárt jogutódja volt, Nagy-Atádi Szabó István vezetésével szerveződött újjá a Tanácsköztársaság bukása után.

²⁸ Eszmeci, illetve uradalmi községeknek az egyes nagybirtokok egymáshoz közeli uradalmaiból (pusztáiból) alakult fiktív településeket nevezték.

²⁹ Közbirtokosságnak egy meghatározott földbirtok használatában részes valamennyi felet nevezték.

ügykezelésük és vagyonkezelésük tekintetében, hogy határozataik csak fellebbezés folytán kerüljenek felsőbb hatósági jóváhagyás alá; azonban az ügyvezető tisztviselők a saját személyes ügyeik kivételével fellebbezési joggal ne bír hassanak.

d) Követeljük, hogy volt úrbéresok jogutódaiból álló testületeké és a közbirtokossági testületek jogi személyeknek mondassanak ki.

e) Követeljük, hogy a régi jobbágyi intézmények még helyenkint meglévő maradványainak eltörlését, minők a zsellérházbérek, zsellérföldbérek, robotszolgalatok stb.

f) Követeljük mindazon törvényeink megváltoztatását, melyek egyoldalúlag a nemzet alsóbb rétegeire nehezdednek, minők az erdőtörvény, a vadászati törvény stb.

g) Követeljük, hogy az országra nézve nem kívánatos elemeknek az országba való bevándorlása megakadályoztassék és az ilyféle itt tartózkodó nem magyar honosok távolíttassanak el az országból.

h) Követeljük, hogy az egyes társadalmi rétegeknek nemzeti alapon való szervezkedése elé az államhatalom semmi akadályt ne gördítsen, sőt azt jóakarattal támogassa, hogy így azok saját érdekeik megvéde és előmozdítása céljából tömörülhessenek. Ennélfogva mind társadalmi, mind gazdasági, mind politikai téren teljesen szabad mozgást, teljes gyűlési, egyesülési és véleménynyilvánítási szabadságot követelünk. Kövessen el a kormány minden lehető, hogy az egyes társadalmi rétegek között az ellentétek elsimuljanak.

i) A hazánkban élő nemzetiségek számára autonómiát kívánunk biztosítani.

IV. Birtokpolitika

Pártunk a magántulajdon alapján áll, és így minden kommunisztikus törekvés ellen a legerélyesebben tiltakozik. Mivel azonban a kisgazda társadalom a legszilárdabb alapját képezi nemzeti államunknak, szükségesnek tartjuk az önálló kisgazdák számának gyarapítását és minél több önálló kisgazdaság létesítését. E célból követeljük az állam részére a kisajátítási jog törvénybe iktatását.

a) Követeljük, hogy idegen honosok hazánkban ingatlan birtokot ne szerezhessenek. A már meglévő ilyenféle birtokok az állam által kisajátítandók és a magyar nemzeti birtokpolitika céljaira fordítandók.

b) Követeljük az állam részére a kisajátítás jogának törvénybe iktatását az egyházi, a pénzügyi, a városi, a községi és a többi összes kötött birtokra nézve. Ezen kívül az 500 holdon felüli magánbirtokokra, valamint a háború alatt szerzett kétszáz holdon felüli magánbirtokra is.

De legyen kisajátítható az állam által akár vételárért, akár kicserélés útján, bármely területű magánbirtok is, amely valamely község terjeszkedésének útjában áll.

Kisajátítási jogával azonban az állam csak akkor és oly mértékben éljen, amikor és amily mértékben azt a nép földszükségletének kielégítése kívánja.

Amennyiben a kisajátított birtokok tulajdonosai óhajtják és az államnak módjában lenne, az esetre a kisajátítás megoldható legyen a birtokok kicserélése útján is.

A kisajátítási ár fejében kataszteri holdankint részint a háború előtti és vidékenként átlagos forgalmi ár; részint olyan vételár fizetessék adóköteles állami kötvényekben, mely vételárnak 5 százalék kamatjövedelme megfelel az illető vidéken a háború előtti időben fizetett kataszteri holdankénti átlagos bérösszegnek.

c) Követeljük, hogy az állam régi tulajdonát képező és az állam által kisajátított ingatlai-

nok birtokpolitikai célokra használtassanak, azon elv alapján, hogy a föld elsősorban azoké legyen, akik azt művelik. Követeljük, hogy elsősorban a háborúban tényleg részt vett földműves és földmunkás katonák és azok árvái és özvegyei jussanak földhöz, azután a kis- és törpebirtokosok, a földműves munkások, a gazdasági cselédek kapjanak tisztességes megélhetésükre elegendő földet. Kedvező, megfelelő gazdasági felszerelési vételár és kedvező fizetési feltételek mellett.

d) Követeljük, hogy az állam kisajátítási joga a most megvalósítandó birtokelosztás utáni időre is fenn tartassék s ennek segítségével a jövőben is minden családalapító földműves megfelelő földbirtokhoz juthasson.

e) Követeljük, hogy a földreformot az állam intézze, a községek, a volt úrbéres birtokos testületek, valamint a községi hitelszövetkezetek közreműködésével.

A kisiparosok, az állami alkalmazottak, magánhivatalnokok saját kívánatukra elegendő kerti földdel látandók el méltányos vételár mellett.

f) Az árvizek és belvizek szabályozása, mely állami érdeket szolgál, minthogy többtermelésre ad lehetőséget, államköltségen és állami kezelésben teljesítendő. A vízi utak és a közlekedési utak, tehát a törvényhatósági utak is államköltségen tartandók fenn.

g) A magyar nemzeti birtokpolitika megvalósításával kapcsolatban követeljük a kormánytól, hogy indítson akciót a szomszédos országokba és Amerikába kivándorolt véreink hazatelepítése és földdel való ellátása érdekében.

V. Mezőgazdaság

a) Követeljük a területi rendszerű mezőgazdasági kamarák felállítását, ahol a kisbirtokosok és földművelők számuk és vagyoni erejükhöz mértén helyet kapjanak.

b) Követeljük, hogy a mezőgazdasági hitelről az állam gondoskodjék.

c) Követeljük, hogy a kis szeszfőző üstök részére szeszfőzési jog azonnal engedélyeztetés és pedig nemcsak a mindennemű gyümölcs, borseprő és szőlőtönkölyre, hanem a saját termésű lisztes anyagokra nézve is; mert ezzel a kisgazdák elősegítik az állattenyésztésüket és magasabb árértékű terményeiket.

d) Követeljük a magánhasználatra való dohánytermelési jogot méltányos termelési adó lefizetése mellett.³⁰

e) Követeljük a közvetítő- és lánckereskedelem kiküszöbölése céljából a közérdeket szolgáló szövetkezetek felállítását, hitelszövetkezet-, állatértékesítő-, állatbiztosító-, termelő-, beszerző és értékesítő szövetkezetek felállítását és állami támogatását.

f) A földművesnép számára teljes termelési szabadságot követelünk. Tiltakozunk minden néven nevezendő termelési kényszer ellen.

g) Követeljük a mezőgazdasági cselédek jogviszonyának rendezését és jóléti intézményeinek (baleset, aggkori biztosítás stb.) megalkotását.

h) A pénzügyi viszonyaink jobbra fordulása és a kisgazdaságok föllendítése érdekében követeljük a mezőgazdasági ipar hathatós állami megszervezését és támogatását.

i) Követelünk állatállományunk nemesítése és szaporítása érdekében hathatós állami támogatást.

³⁰ A dohánytermesztés a szeszfőzéshez hasonlóan állami monopólium volt.

VI. Adózás és pénzügy

a) Követeljük a köztelherviselésnél a legmesszebbmenő fokozatos (progresszív) adózási rendszert, továbbá a létminimum adómentességét. Követeljük, hogy a többgyermekes családok adókedvezményben részesedjenek és egyéb közterhek viselése alól megfelelő mértékben mentesíthessenek.

Követeljük, hogy a háborús terhek progresszív alapon és elsősorban a hadi nyereségek-ből származó vagyon legnagyobb részének elkobzása útján törlesztessenek.

b) Követeljük, hogy az adózás alapját csak a jövedelem képezze, ennél fogva a különféle egyéb adók és különösen a nélkülözhetetlen élelmicikkek fogyasztási adója töröltessék; ellenben a fénytűzési adó a legmesszebbmenőleg behozandó.

c) Követeljük, hogy az adókiadó bizottságok az egyes községek képviselőtestületei által választott tagokból sorsolás útján állíttassanak össze, mindegyik község legalább egy-egy tagot választhasson.

d) Követeljük, hogy a külföldön lakó magyar honos polgárok legalább kétszeres adót fizessenek magyarországi birtokaik és jövedelmeik után. Ugyanezt követeljük a külföldi honosoknak Magyarországból származó jövedelmeire nézve is.

e) Követeljük, hogy a korcsma-jog és trafik-jog kizárólag az illető község képviselőtestületének javaslata alapján adassék meg a folyamodóknak.

f) Követeljük a saját fogyasztásra szolgáló bor adójának eltörlését.

g) Aki pénzét, értékeit abból a célból viszi külföldre, hogy az adózás alól kibújjék, annak minden vagyona elkobzandó.

h) Tiltakozunk a földértékkadó kirovása ellen.

i) Követeljük a nagybankok túltengésének intézményes megakadályozását és a biztosító intézetek államosítását.

VII. Ipar és kereskedelem

a) Követeljük a kisipar hathatós támogatását állami hitelnyújtással nyersanyag és ipari eszközök beszerzésével; követeljük a kisiparos-szövetkezeteknek állami támogatással való felállítását és a már meglévő ily szövetkezetek segélyezését.

b) Követeljük a népünk szabad téli idejében üzhető háziipari foglalkozások (játékárúk, kosárfonás, szövés, fonás, csipkeverés stb.) erőteljes fölkarolását.

c) Követeljük az ipari szakoktatás rendszeres életbe léptetését.

d) Követeljük az iparkamarák reformját, hogy ott kisiparosok, kiskereskedők több befolyáshoz juthassanak.

e) Követeljük a vasút-, posta- és távíró különválasztását a kereskedelemügyi minisztériumtól és kívánjuk ezen intézmények számára külön minisztérium szervezését.

f) Követeljük az összes vicinális, hasonlóképpen az országban lévő összes vasutak államosítását.

g) Követeljük a börze megrendszabályozását, a papír-gabona eltörlését úgy, hogy csak kész árúk képezhessék a börzén az adásvétel tárgyát.

h) Követeljük, hogy a börzei nyereségek 50 százalékos adóval rovasanak meg.

i) Követeljük, hogy a nagy gyárak, ipari és szállítási vállalatok állami segélye töröltessék.

j) Az ipari és gyári nagy üzemek, bányák állami kezelésbe vételét követeljük, amennyiben ezt akár az állam, akár a munkások jogos igényei kívánják. az ily üzemek, valamint a

már államilag kezelt üzemek, mint a vasút, posta, távíró, telefon tiszta jövedelmének egy része mint osztalék az alkalmazott munkások és tisztviselők részére adassék.

k) Követeljük az ipari munkásság védelmének és jóléti intézményeinek erőteljes felkarolását.

VIII. Honvédelem

a) Követeljük a magyar nemzeti hadsereg felállítását, követeljük a katonai szolgálati idő leszállítását. Csak annyi haderőt kívánunk fegyverben tartani, amennyi a határvédelem és a belső rend fönntartására szükséges. A leszállított szolgálati idő legyen mindenkire nézve egyforma.

b) Követeljük, hogy a hadimentesség megadásánál ne az egy, hanem a többgyermekes családok részesüljenek előnyben.

c) Követeljük, hogy a hadsereg és a személy- és vagyonbiztonság védelmére szervezett karhatalom ne legyen fölhasználható sem pártpolitikai, sem pedig osztályérdekek szolgálatára és védelmére.

d) Követeljük a csendőrségi létszám fölemelését és megfelelő szétosztását s a rendőrség államosítását.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 25–39.

▪ 34. HORTHY MIKLÓS FŐVEZÉR GELLÉRT TÉRI BESZÉDE ▪

BUDAPEST, 1919. NOVEMBER 16.

Polgármester Úr!

Fogadja meleg szavaiért a magyar nemzeti hadsereg nevében őszinte köszönetemet.

Ma, ennek a városnak a küszöbén, nem vagyok abban a lelkiállapotban, hogy szokásos frázisokkal éljek. Igazságérzetem arra kényszerít, hogy kertilés nélkül mondjam ki azt, amit érzek. Amikor még messze voltunk innen és csak halvány volt a reménységünk, hogy ezt a tévútra vezetett nagyvárost fegyverrel a kezünkbe viszontláthassuk, átkoztuk és gyűlöltek, mert a távolból természetesen nem szegény magyar testvéreinket és itt üldözést szenvedő mártírjainkat láttuk, hanem csakis azt a piszkos áradatot, amelybe ez a város alásüllyedt.

A magyar nemzet szerette Budapestet és el is kényeztette; mégis az utóbbi időben ez a város lett a veszte. Most, itt a Duna partján, tetemre hívom a magyar fővárost. Ez a város megtagadta ezeréves történelmét, ez a város porba rántotta a szent koronát, meg a nemzet színeit és vörös rongyokba öltözött. A nemzet legjobbait börtönbe vetette, vagy kiűldözte hazájukból. Ezen felül még mindenünket el is tékozolta. Mégis, minél jobban közeledtünk ide, annál inkább indult olvadásnak a szívünkre rakódott jégréteg és hajlandókká váltunk arra, hogy megbocsássunk. Igen, megbocsátunk ennek a bűnbe sodort városnak, ha visszatér a haza szolgálatába, ha szeretni fogja szíve és lelke minden erejével ezt a földet, melyben őseink csontjai porlanak – ha szeretni fogja azt a rögöt, melyet testvéreink arcuk

verejtékével művelnek, a szent koronát, a kettőskeresztet, meg a négy folyót –, egyszóval, ha szeretni fogja magyar hazánkat és magyar népünket.

Katonáim – miután learatták és begyűjtötték földjeik termését – fegyvert fogtak, hogy az országban a rendet helyreállítsák. Az ő kezük immár készen áll a testvéri kézfogásra, de – ha elkerülhetetlen lenne – felkészült büntető ökölcsapásra is. Adja Isten hogy erre ne kerüljön sor és hogy azok, akik bűnösök, vagy annak érzik magukat, jobb meggyőződésre jussanak és kettőzött erővel vegyenek részt annak a Budapestnek felépítésében, amely majd összes nemzeti erőnkeztül fényében ragyog.

Testvéreinket, akik itt annyit szenvedtek és mindvégig velünk együtt éreztek, szívünk-ből üdvözljük.

Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Toronto, 1974, Vörösváry, 118–119.

▪ 35. AZ 5. 985/1919. M. E. SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪ A VÁLASZTÓJOGRÓL

BUDAPEST, 1919. NOVEMBER 17.

A magyar kormány a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választójogot a törvényhozás intézkedéséig a következőképpen szabályozza:

1. §. Nemzetgyűlési választójoga van minden férfinak, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, ha legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van, és életének huszonnegyedik évét betöltötte. Ennek az életkornak betöltése előtt is választójoguk van azoknak, akik 1918. évi november hó 1. napja előtt legalább tizenkét héten át a harctéren arcvonalbeli katonai szolgálatot teljesítettek.

Nemzetgyűlési választójoga van minden nőnek, aki legalább hat év óta magyar állampolgár, életének huszonnegyedik évét betöltötte, és bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud, ha legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van.

Az előbbi bekezdésekben megkívánt fél évi egy helyben lakás megszakításának nem tekinthető, ha az állandó lakóhely elhagyása beigazolhatóan a rendkívüli viszonyok kényszere folytán történt. A fél évi egy helyben lakás kellékének kimutatása alól a közalkalmazottak általában fel vannak mentve.

2. §. A nemzetgyűlés tagjává választható az, akinek a választás időpontjában nemzetgyűlési választójoga van, ha életének harmincadik évét betöltötte.

3. §. Nem gyakorolhat választójogot a fegyveres erőnek, a csendőrségnek és a rendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja.

A választójogból ki van zárva:

1. aki politikai jogainak gyakorlásától fel van függesztve;
2. aki büntett avagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt bűnvádi eljárás alatt áll, vagy jogerősen el van ítélve;
3. aki közsegélyből él;
4. aki gondnokság vagy csőd alatt áll, vagy akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;
5. aki üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll.

4. §. Nem választható a nemzetgyűlés tagjává, aki választójogot nem gyakorolhat, vagy a választójogból ki van zárva.

Nem választható továbbá a nemzetgyűlés tagjává az, aki:

1. Az 1879:I. t.-c. 15 és 44. §-a értelmében az országgyűlés tagja nem lehet;

2. a választást megelőző húsz napon belül bármely törvényhatóságban kormánybiztos vagy a főispáni teendők ellátásával is megbízott kormánybiztos-helyettes (törvényhatósági kormánybiztos) volt;

3. aki a 2. pontban említett időben alispán, főszolgabíró, szolgabíró, törvényhatósági joggal felruházott vagy rendezett tanácsú város polgármestere, rendőrkapitánya (főkapitány, kapitány, alkapitány) volt abban a választókerületben, amely egészen vagy részben az illető törvényhatóság, járás vagy város területén fekszik.

5. §. A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazata van.

6. §. A nemzetgyűlési tagok választókerületenként közvetlenül választatnak.

Minden kerület egy képviselőt választ.

A szavazás községenként (szavazóköriként) titkosan történik.

7. §. Az 1–5. §-ok rendelkezései § kivéve a 4. § 2. bekezdésében foglalt rendelkezéseket – irányadók a törvényhatósági és községi választójogra is.

A törvényhatósági bizottság és a községi képviselőtestület tagjai szintén titkos szavazással közvetlenül választatnak. A szavazás községenként (kerületenként) történik.

8. §. A nemzetgyűlési, a törvényhatósági és a községi választások időpontját, a nemzetgyűlési választókerületeket, a nemzetgyűlés működésének időtartamát, valamint a választási eljárás szabályait a minisztérium külön rendelettel állapítja meg.

Magyarországi Rendeletek Tára 1919. Szerk. Magyar Királyi Belügyminisztérium. Budapest, 1920, Pesti Könyvnyomda Rt., 379–381.

▪ 36. A KECSKEMÉTI ÁLLAMÜGYÉSZ JELENTÉSE ▪ A HÉJJAS-KÜLÖNÍTMÉNY VÉRENGZÉSÉRŐL (Részlet)

BUDAPEST, 1919. NOVEMBER 27.

A folyó hó 19-én telefonon, majd 20-án délelőtt személyesen kértem az Igazságügy-minisztériumban megfelelő sürgős intézkedést a kecskeméti Törvényszéki fogházban letartóztatásban lévő kommunista egyének testi épségét, sőt életét is fenyegető veszély megelőzése céljából; az akkor szóval előterjesztetteket az azóta történt eseményekkel kiegészítve a következőkben fogom össze:

Még a román megszállás alatt, hetekkel ezelőtt Héjjas Iván tart. főhadnagy egy karhatalmat szervezett a kecskeméti gazdaközönség tagjaiból, amelynek feladata lett volna a csekély számú csendőrséget a rendfenntartás munkájában segítenie, s miután a román megszálló csapatok parancsnoka egyedül csendőrség fegyveres működését engedélyezte, az így alakult karhatalom „Héjjas-féle csendőrkülönítmény” néven szerepelt és működött.

Ezen különítmény tagjai főleg azoknak a sorából kerültek ki, akik a tanácsköztársaság

idejében ellenforradalmi ténykedésük miatt üldöztettek, sőt meg is büntették, s így amint a történetek bizonyítják, nem is a csendőrségnek a rend fenntartásában való segítése, hanem az a cél vezette őket a különítmény táborába, hogy alkalomadtán a tanácsköztársaság eszméjének hívei részéről őket ért sérelemért bosszút álljanak.

A működésükhöz több kommunista, s az ezen elvek követésével nem is vádolható zsidó egyén eltüntetésének a gyanúja fűződik, s november hó 19-én éjjel és 21-én hajnalban a kecskeméti törvényszéki fogházból is elhurcoltak – a fogházőrség és az annak segélyére álló 10 főnyi rendőrsapat lefegyverzésével – 36 kommunista foglyot, akiknek azóta nyoma veszett, s akiket a városban szállongó hírek szerint brutális kegyetlenséggel eltektek láb alól.

Már a román megszállás idején is mintegy 4-5 hét előtt megjelent a hivatalomban Héjjas István tartalékos főhadnagy, a különítmény parancsnoka egy Tóth nevű hadnagy társaságában, s Horthy Miklós fővezér parancsára hivatkozva követelte, hogy adjam át neki a fogházat, melyben ő fogja ezentúl a különítménye embereivel az őrséget állítani, s a foglyok feletti fegyelmi jogkört gyakorolni; s kijelentette kifejezetten azt is, hogy fegyelmi büntetésül a testi bántalmazást is fogja alkalmazni. Én, miután Héjjas István a fővezértől származó ily irányú parancsot nem tudott felmutatni, de főleg a fennálló törvényekben és rendeletekben nekem biztosított felügyeleti jogkörre hivatkozva, nem tettem eleget a felszólításnak, s midőn nem tágított a követelésétől, dr. Zsitvay Tibor kecskeméti kormánybiztos-főispánhoz fordultam, akinek a közbenjárására azután Héjjas elállott a fogház átvételére irányuló szándékától; nyilván azért is, mert a megszálló román csapatok parancsnoka amúgy sem tűrte volna a fogházban az atrocitásait, amelyeket a foglyok hozzátartozói bizonyára a tudomására juttattak volna. [...] ³¹

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna–Tisza közti történetéhez. Szerk. Romsics Ignác. Kecskemét, 1976, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 677–678.

³¹ A továbbiakban részletesen szól a jelentés a Kecskeméten uralkodó siralmas közállapotokról és a Héjjas-különítmény által elkövetett egyéb atrocitásokról.

OSIRIS TANKÖNYVEK

III.

■ A HORTHY-KORSZAK ■
1920–1944

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. APPONYI ALBERT SZÓBELI VÁLASZA ▪ A MAGYAR BÉKEDELEGÁCIÓNAK ÁTADOTT BÉKEFELTÉTELEKRE

PÁRIZS, 1920. JANUÁR 16.

Igen tisztelt Elnök Úr, Uraim! Engedjék meg, hogy még egyszer megköszönjem, hogy alkalmat adtak nekünk álláspontunk kifejtésére. Tulajdonképpen a kérdés megvitatását szerettem volna elérni, mert nézetem szerint ez az egyedüli eszköz, amely bennünket a megértéshez és az előttünk fekvő szövevényes kérdések helyes megismeréséhez vezethet. Minthogy azonban a Legfelsőbb Tanács e tekintetben már kinyilvánította akaratát, meg kell ez előtt hajolnom. Elfogadom tehát a kész helyzetet, és hogy idejüket túlságosan igénybe ne vegyem, egyenesen a tárgyra térek.

Tegnap óta a helyzet számunkra megváltozott: hivatalosan tudomásunkra hozták a békefeltételeket. Érzem a felelősség roppant súlyát, amely reám nehezedik abban a pillanatban, amikor Magyarország részéről elsőnek kell szólnom ezekről a feltételekről. De této-vázás nélkül nyíltan kimondom, hogy a békefeltételek, úgy, amint önök szíveskedtek azokat nekünk átnyújtani, hazám számára lényeges módosítások nélkül elfogadhatatlanoknak látszanak. Tisztán látom azokat a veszélyeket és bajokat, amelyek a béke aláírásának megtagadásából származhatnak. Mégis, ha Magyarország abba a helyzetben állíttatnék, hogy választania kellene ennek a békének az elfogadása vagy aláírásának visszautasítása között, úgy tulajdonképpen azt a kérdést kellene feltennie magának: legyen-e öngyilkos azért, hogy ne haljon meg.

Szerencsére még nem tartunk itt. Önök felszólítottak bennünket, hogy tegyük meg észrevételeinket. Ezek közül egynéhányat már a békefeltételek átvétele előtt bátorkodtunk eljuttatni önökhöz. Biztosak vagyunk abban, hogy önök a már átnyújtott és a jövőben átnyújtandó megjegyzéseinket a helyzet súlyossága által megkövetelt komolysággal és lelkiismeretességgel fogják áttanulmányozni. Reméljük tehát, hogy meg fogjuk győzni önöket. Reméljük ezt annál is inkább, mert sem ma, sem később nem áll szándékunkban érzelmeinket kitergetni, vagy kizárólag az általunk védelmezendőnek ítélt érdekek szempontjait képviselni. Olyan közös álláspontot keresünk, amely a kölcsönös megértést lehetővé teszi. És Uraim, ezt az álláspontot már megtaláltuk. Ez a nemzetközi igazságosság, a népek szabadságának nagy eszméje, amelyet a Szövetséges Hatalmak oly fennen hirdettek, továbbá a béke, a stabilitás és az európai újjáépítés nagy, közös érdekei.

Ezeknek az elveknek és érdekeknek szempontjából vizsgáljuk meg a nekünk felajánlott béke feltételeit. Mindenekelőtt nem titkolhatjuk el megdöbbenésünket a békefeltételek mérhetetlen szigorúsága miatt. E megdöbbenés könnyen magyarázható.

A többi háborút viselő nemzettel, Németországgal, Ausztriával és Bulgáriával kötött béke feltételei mindenestre szintén szigorúak. De közülük egyik sem tartalmazott olyan, a nemzet létét érintő területi változtatásokat, mint azok, amelyeket nekünk akarnak megszabni.

Magyarország számára ez azt jelentené, hogy elveszíti területének kétharmad és népességének majdnem kétharmad részét, és hogy a megmaradt Magyarországtól megvonják a

gazdasági fejlődés majdnem összes feltételeit. Mert az ország e szerencsétlen középső része, elszakítva periferiáitól, meg lenne fosztva szén-, érc- és sóbányának legnagyobb részétől, épületfájától, olajától, földgázforrásaitól, munkaerejének jó részétől, alpesi legelőitől, amelyek marhaállományát táplálták; ez a szerencsétlen középső rész, mint mondtam, meg lenne fosztva a gazdasági fejlődés minden forrásától és eszköztől ugyanakkor, amikor azt kívánják tőle, hogy többet termeljen. Ily nehéz és rendkívüli helyzetet látva, felmerül a kérdés, hogy a fent említett elvek és érdekek mely szempontja váltotta ki ezt a különleges szigorúságot Magyarországgal szemben?

Talán ítélethozatal lenne ez Magyarország ellen?

Önök, Uraim, akiket a győzelem a bírói székhöz juttatott, önök kimondották egykori ellenségeiknek, a Központi Hatalmaknak a bűnösségét és elhatározták, hogy a háború következményeit a felelősökre hárítják. Ám legyen! De ez esetben a megtorlásnak, úgy vélem, arányban kellene állnia a bűnösség mértékével, és mivel Magyarországot sújtják a legszigorúbb és már a létét is veszélyeztető feltételekkel, azt lehetne hinni, hogy az összes nemzetek közül éppen Magyarországot tekintik a legbűnösebbnek. Uraim! Anélkül, hogy e kérdés részleteibe bocsátkoznék, hiszen ezt benyújtandó okmányaink fogják megtenni, mindenekelőtt úgy vélem, hogy ezt az ítéletet nem lehet kimondani oly nemzet fölött, amely abban a pillanatban, amidőn a háború kitört, nem bírt teljes függetlenséggel és csak részleges befolyást gyakorolhatott az Osztrák–Magyar Monarchia ügyeire, és amely nemzet ezt, mint a legutóbb nyilvánosságra hozott okmányok bizonyítják, fel is használta arra, hogy helytelenítse azokat a lépéseket, amelyeknek a háborút elő kellett idézniök.

Nem hiszem továbbá, hogy ítélettel állunk szemben, mert hiszen az ítélet oly eljárást tételez fel, amelyben a felek egyforma körülmények között hallgattatnak meg, és egyforma lehetőséget kapnak érveik kifejtésére. Márpedig Magyarországot mindeddig nem hallgatták meg; lehetetlen tehát, hogy a békefeltételek ítélet jellegével bírjanak.

Vagy talán a nemzetközi igazságosság elvének oly alkalmazásáról van szó, amelynek célja a poliglott államalakulatok helyett, amelyek közé Magyarország is tartozik, oly új alakulatokat létrehozni, amelyek igazságosabban oldják meg a területi kérdést a különböző nemzetiségek között, és amelyek hatásosabban biztosítják azok szabadságát? Ha a tényeket tekintem, úgy kénytelen vagyok kételkedni abban, hogy ezeknek a megoldásoknak ez lenne az indítéka.

Mindenekelőtt a Magyarországtól elszakítandó 11 000 000 léleknek 35%-a magyar, ami három és fél milliót jelent akkor is, ha a ránk nézve legkedvezőtlenebb számítást vesszük is alapul. Van köztük még körülbelül egy és egynegyed millió német, ami a magyarság százlékszámával együtt az egésznek 45%-át jelenti. Ezekre nézve a nemzetiségi elv ilyen alkalmazási módja nem előnyt, hanem a szenvedések sorát jelentené. Ha feltesszük tehát – amítől távol állok –, hogy a nemzetiségi elv alkalmazása a fennmaradó 55%-ra nézve előnyösebb állapotot teremtsen, mint a történelmi Magyarországon, még mindig az elszakítandó népesség majdnem felére nézve ez az elv nem vonatkozhatik, vagy ha vonatkozik, úgy fordított értelemben.

Márpedig, úgy vélem, ha elvekről van szó, úgy azokat egyenlő módon kell alkalmazni mindazokra, akiket a szerződés rendelkezései érintenek.

Menjünk azonban tovább és tekintsük a Magyarország romjain megnövekedett államokat. Megállapíthatjuk, hogy nemzetiségi szempontból ezek is éppen úgy, vagy talán még inkább megosztottak lesznek, mint az egykori Magyarország.

Nem célozom önöket, Uraim, kifárasztani azoknak az adatoknak felsorolásával, amelye-

ket az e kérdésben benyújtandó okmányaink különben is tartalmazni fognak. Addig is azonban, amíg ezeket megismerhetük, kérem önöket, fogadják el állításaimat, hogy követhessék következtetéseimet, amelyeket levezetni bátor leszek.

Nem látom be, hogy a nemzetiségi elv, a nemzeti homogenitás elve nyerne ezen feldarabolás által. Egyetlen következménye volna ennek, amelyet bátor leszek megemlíteni anélkül, hogy bárkivel szemben is támadó szándékom lenne. Csak egyszerűen megállapítani kívánom azt a tényt, hogy e következmény a nemzeti hegemoniának átruházása lenne oly nemzetiségekre, amelyek jelenleg többnyire alacsonyabb kulturális fokon állanak.

Következtetéseim igazolására egy pár számadatot idézek.

A magyarságnál az írni és olvasni tudók arányszáma megközelíti a 80%-ot; a magyarországi németeknél a 82%-ot; a románoknál a 33%-ot; a szerbeknél az 59 és egynéhány tizedet, majdnem a 60%-ot.

Ha a felsőbb társadalmi osztályokat tekintjük és számításba vesszük azokat, akik gimnáziumot végeztek és letették azt a vizsgát, amelyet Franciaországban a baccalaureat-nak neveznek, úgy megállapíthatjuk, hogy a magyarok arányszáma azok között, akik ily tanulmányokat végeztek és az érettséginek megfelelő képzettséget értek el, 84%, jöllehet a magyarok az összes népességnek csak 54,5%-át teszik; a románok arányszáma az ily tanulmányokat végzetek között 4%, pedig az egész népességnek 16%-át alkotják; a szerbeké 1%, jöllehet számuk az egész népesség 2,5%-a.

Ismétlem, hogy ez a megjegyzésem nem bír senkivel szemben bántó éllel. Ennek a helyzetnek egyedüli oka, hogy ezek a szomszédos népek történelmük szerencsétlen eseményei folytán későbbben léptek be a civilizált nemzetek családjába, mint mi. A tény azonban tagadhatatlan. Nézetem szerint azonban a nemzeti hegemoniának egy alacsonyabb kulturális fokra való átruházása nem közömbös az emberiség nagy kulturális érdekei szempontjából. Ebben az irányban már most vannak bizonyítékaink. Szomszédaink, akik igényt tartanak területünk egy részére, már legalább egy éve hatalmukba kerítették azokat; a fegyverszüneti szerződés értelmében joguk volt ezeknek a területeknek katonai megszállására, de ők kisajátították a kormányzás egész gépezetét. Ennek látjuk már a következményeit. Külön okmányban fogjuk bemutatni, hogy ez alatt az egy év alatt mily nagy kulturális értékek romboltattak le. Látni fogják, Uraim, ezekben az okmányokban, hogy két egyetemünk, amelyek a kultúra legnagyasabb fokán állanak, a kolozsvári, a magyar kultúra egyik régi székhelye és az újabb keletű pozsonyi egyetem, tönkretétettek. A tanárok elűzettek, és szeretném, ha megtudnák Önök, hogy kiket ültettek a helyükbe. Felhívom Önöket, hogy küldjenek ki tudósokból állandó bizottságokat, hogy a való helyzetet megismerjék, és hogy az összehasonlítást megtehessék. Lehetetlen, hogy ezek az egyetemek és ezek a fakultások, amelyek történelme a messze múltba nyúlik, így eltűnjenek, és bárkik által felváltassanak. Az újonnan jöttek nem képesek pótolni ezeket a nagyszerű kulturális alkotásokat.

Hasonló a helyzet az egész közigazgatási gépezet és az oktatói testület mindegyik foka tekintetében.

A románok által megszállott területeken máris több mint kétszázezer gyermek az utca porában nevelődik a tanítóihiány folytán, mivel a magyar tanítók kiutasítottak, és pótolni őket nem bírják.

Uraim! Azt hiszem, hogy az emberiség nagy érdekei szempontjából nem lehet sem közömbösen, sem megelégedettséggel szemlélni azt a körülményt, hogy a nemzeti hegemonia oly nemzetiségekre száll át, amelyek ha a legjobb reményekkel kecsegtetnek is a jövőre nézve, de ma még a kultúra alacsony fokán állanak.

Láttuk már, hogy nem ítélethozatalból eredhet az a szigor, amellyel Magyarországot sújtják.

Láttuk, hogy a nemzetiségi elv sem nyerne ezáltal semmit.

Talán akkor oly szándékkal állunk szemben, amely a népek szabadságának eszméjét követi?

Úgy látszik, hogy ennek a szándéknak kiinduló pontja az a feltevés, amely szerint Magyarország idegen nyelvű lakosai szívesebben tartoznának oly államhoz, amelyben az államfenntartó elemet fajrokonai alkotják, mint Magyarországhoz, ahol a magyar hegemonia érvényesül.

Ez azonban csak feltevés, és ha a feltevések útjára lépünk, úgy bátor vagyok megjegyezni, hogy e feltevés fordított értelemben alkalmazható arra a 45% magyarra és németre, akik most új államokhoz csatoltatnak, és kikről ugyanilyen joggal feltehető, hogy szívesebben maradnának a magyar állam polgárai. Ez az okoskodás nem jelentene mást, minthogy az előnyöket a másik oldalra helyezzük. De miért induljunk ki sejtésekből, és miért alapozunk feltevésekre, amikor a valóság megállapítására rendelkezésünkre áll egy nagyon egyszerű, de egyetlen eszköz, amelynek alkalmazását hangosan követeljük, hogy e kérdésben tisztán lássunk. És ez az eszköz a népszavazás.

Amidőn ezt követeljük, hivatkozunk a Wilson elnök úr által oly kiválóan szavakba öntött nagy eszmére, amely szerint semmilyen emberi csoport, az államok lakosságának egyetlen része sem helyezhető akarata, megkérdése nélkül, mint valami marhanyáj egy idegen állam fennhatósága alá. Ennek a nagy eszmének nevében, amely különben axiómája a józan észnek és a közmórnak, követeljük a népszavazást hazánk azon részeire vonatkozólag, amelyeket tőlünk most elszakítani akarnak. Kijelentem, hogy előre alávetjük magunkat a népszavazás eredményének, bármi legyen is az. Természetesen követeljük, hogy a népszavazás olyan körülmények között tartassék meg, hogy annak szabadsága biztosítva legyen.

A népszavazás annál is inkább szükséges, mivel a Nemzetgyűlés, amely végső fokban hivatott a javasolt békefeltételek fölött dönteni, csonka lesz. A megszállt területek lakói nem lesznek itt képviselve. Márpedig nincsen olyan kormány vagy Nemzetgyűlés, amely jogi vagy erkölcsi szempontból jogosult volna dönteni azoknak sorsa fölött, akik ott képviselve nincsenek. Különb a békeszerződés e tekintetben oly kifejezéseket tartalmaz, amelyekben e nehézség sejtelve rejlik. „Magyarország a maga részéről lemond, amennyiben számot tarthatna...”; ezek körülbelül a békeszerződés szavai. Valóban nem érezzük magunkat feljogosítva oly határozatok hozatalára, amelyek akár jogi, akár morális kötelezettségeket rónának a lakosságnak arra a részére is, amely a Nemzetgyűlésben képviselve nem lesz.

Még egyszer mondom, hogy alapjában véve ez a fő kívánságunk, amelyet a békekonferencia elé terjesztünk. Ha egykori területünk, a történelmi Magyarország érdekében felhozandó érveink az önök szemében nem lesznek eléggé döntőek, úgy azt javasoljuk, hogy kérésedék meg az érdekelt népességet. Előre is alávetjük magunkat ítéletüknek.

Ha pedig mi ezt az álláspontot foglaljuk el, és ha ellenfeleink követeléseiket és aspirációikat nem merik a nép ítélete elé bocsátani, úgy vajon kinek a javára szól a föltevés?

Még egy szempontból vehetjük tekintetbe a népek önrendelkezési jogát. Megkockáztható volna az az állítás, hogy talán a nemzeti kisebbségek jogai hatásosabban lennének biztosítva az új államok területén, mint ahogyan Magyarországon voltak.

Ez alkalommal nem akarok hivatkozni önök előtt arra a perre, amelyet Magyarország

ellen szándékoztak indítani a nem magyar fajok állítólag elnyomása miatt. Csak annyit mondhatok önöknek, hogy nagyon örülnénk, ha a tőlünk elszakított területeken magyar testvéreink ugyanazon jogoknak és előnyöknek birtokában lennének, amelyekkel Magyarország nem magyar ajkú polgárai bírtak.

Erre a kérdésre még lesz alkalmunk visszatérni. Ebben a pillanatban nem vagyok hivatva erről beszélni, már csak azért sem, mivel nem állanak rendelkezésemre a nélkülözhetetlen okmányok. De kész vagyok bármikor és bárkivel szemben e kérdést behatóan megvitatni. Állíthatom azonban, hogy ha az egykori Magyarország nemzetiségi politikája ezerszer rosszabb lett volna, mint ahogy azt legelkeseredettebb ellenségeink állították, még akkor is jobb annál a helyzetenél, amelyet szomszédaink és csapataik a megszállt területen teremtettek.

Elő fogunk terjeszteni, Uraim, egy egész sorozat okmányt, különösen azokra a tényekre vonatkozólag, amelyek Erdélyben történtek. Szigorúan megvizsgáltuk az összes jelentéseket, amelyek e tekintetben beérkeztek, és jöllehet ezeknek az okmányoknak hitelességét az erdélyi három keresztény egyház, a katolikus, kálvinista és az unitárius egyház vezetői erősítik, mégsem kívánjuk – nem kívánhatjuk –, hogy pusztá állításunknak hitelt adjanak, mert deklarációkkal szemben állíthatók más deklarációk. Kérjük azonban Önöket, hogy vizsgálják meg a helyszínen a történeteket, küldjenek ki a végső döntés előtt a helyszínre szakemberekből álló bizottságot, hogy meggyőződjhessenek arról, mi történik az említett területen.

Egyedül mi követeljük, Uraim, hogy a helyzetet borító homály eloszlattassék, egyedül mi törekszünk oly döntésekre, amelyek a kérdés teljes ismeretéből fakadnak. Kérjük még továbbá azt is, hogy abban a végső esetben, ha területi változtatásokat fognak reánk kényszeríteni, a nemzeti kisebbségek jogainak védelme hatásosabban és részletesebben biztosíttassék, mint azt a nekünk átnyújtott békejavaslat tervbe veszi. A mi meggyőződésünk szerint a tervbe vett biztosítékok teljességgel elégtelenek. Erősebb biztosítékokat kívánunk, amelyeket a Magyarország területén megmaradó idegen ajkú lakosokkal szemben mi is teljes mértékben készek vagyunk alkalmazni. E tekintetben meghatalmazottjaikkal már teljes egyetértésre jutottunk. Azt hisszük azonban, hogy szomszédainknál erőteljesebb biztosítékok elérése nehézségekbe fog ütközni, mert hiszen elfogultságuk fajtestvéreikkel szemben jóval nagyobb a mienknél. A jelenlegi tapasztalatok is azt mutatják számunkra, hogy e kérdésben szívós ellenállásra fogunk találni. A román csapatoknak a demarkációs vonalra való visszavonása tekintetében, amelyet több ízben kértünk, és amelyet kormányunk a béke delegáció Párizsba való kiküldésének feltételévé tett, a Szövetséges Hatalmak oly erőlyesen léptek fel a román kormánynál, hogy lehetetlennek látszott, hogy a románok ne teljesítsék a Szövetséges Hatalmak követelését. És mégis így történt.¹ Azt hiszem megértik tehát, Uraim, aggodalmainkat testvéreinket illetőleg, ha ők ezen idegen uralom alá kerülnének.

Sorra vettem, Uraim, az elveket, amelyek a békefeltételek megállapításánál számba jöhetnek és megállapíthatom, hogy nem tudtam a nemzetközi igazságosság, a nemzetiségi és a népek szabadsága elvének oly alkalmazását megtalálni, amely a nekünk felajánlott béke indítóokait kellőleg megvilágította volna. Talán a fejtegetéseim bevetésében már említett érdekek, a béke nagy érdekei, az állandóság és Európa rekonstrukciója sugallták őket?

¹ A békekonferencia 1919. júniusi ígérete szerint a román hadseregnek már a Felvidék kiűrtése után vissza kellett volna vonulnia a kijelölt demarkációs vonalakig. Ehelyett az történt, hogy a fővárost és a Duna–Tisza között 1919 novemberében ürtették ki, a Tiszántúlt pedig csak 1920. március 30-ára hagyták el.

Uraim! a magyar probléma az általános problémának nem olyan kicsiny része, mint azt a statisztika nyers számaiból következtetni lehetne.

Ez a terület, amely Magyarországot alkotja, és amely jogilag ma is Magyarország, századokon át rendkívül fontos szerepet játszott Európában, különösen Közép-Európában a béke és a biztonság fenntartása tekintetében. A magyar honfoglalást és a magyaroknak a keresztény hitre való áttérését megelőző évszázadokban hiányzott itt a nyugalom és a biztonság. Közép-Európa a legkülönbözőbb barbár népek támadásainak volt kitéve. A biztonság csak attól a pillanattól fogva állt fenn, amikor a magyar védővonal kialakult. Az állandóság és a béke általános érdekei szempontjából rendkívül fontos, hogy a zavarok kelet-európai fő fészke ne nyerjen tért és ne terjeszkedjék ki Európa szívéig. Miután a török megszállás a Balkán-félszigeten megakasztotta a történelmi fejlődést, az egyensúly ott még mindig nem állt helyre. Adja az Ég, hogy ez mielőbb bekövetkezzen. De ma rendkívül fontos, hogy e zavarok, amelyek Európa békéjét oly sokszor háborították meg, és amelyek bennünket már több ízben a háború küszöbére sodortak, onnan ne terjedhessenek tovább.

A történelmi Magyarország töltötte be ezt a feladatot, az egyensúly és a stabilitás állapotának fenntartását, biztosítva így Európa békéjét a keletről fenyegető közvetlen veszedelemekkel szemben. Ezt a hivatását tíz századon át töltötte be és erre egyedül organikus egységgel képesítette. Idézem a nagy francia geográfusnak, Reclus Elisé-nek szavait, amelyek szerint ez az ország oly tökéletes földrajzi egység, amely Európában egyedül áll. Folyókák és völgyeik rendszere, amelyek a határokról kiindulva a középpont felé törekszenek, oly egységet alkotnak, amely csak egységes hatalom által kormányozható. Részeinek gazdasági összefüggése szintén a legteljesebb, miután a közép hatalmas mezőgazdasági üzemet alkot, a szélek pedig tartalmazzák mindazt, amire a mezőgazdaság fejlődése szempontjából szükség van.

A történelmi Magyarország tehát Európában egyedülálló természetes földrajzi és gazdasági egységgel rendelkezik. Területén sehol sem húzhatók természetes határok, és egyetlen részét sem lehet elszakítani anélkül, hogy a többiek ezt meg ne szenvedjék. Ez az oka annak, hogy a történelem tíz századon át megőrizte ezt az egységet. Önök visszautasíthatják a történelem szavait, mint elvet, egy jogi konstrukció megépítésénél, de a történelem tanúságát, amelyet az ezer éven át hangoztatott, figyelembe kell venniök. Nem a véletlen, hanem a dolgok lényege nyilvánul meg ebben. Magyarország az organikus egység minden feltételével rendelkezik, egyet kivéve, és ez a faji egység. De mint az imént mondtam, azok az államok, amelyeket a békeszerződés értelmében Magyarország romjain építenének fel, szintén nem rendelkeznek a faji egységgel – az egység egyetlen olyan elvével, amely Magyarországnak nincs meg –, s hozzáteszem, hogy az egység egyetlen alapelvével sem fognak bírni. Az alakítandó új államok átvágnák a földrajz természetes határait, megakadályoznák a hasznos belső vándorlást, amely a munkást a kedvezőbb munkaalkalmak felé irányítja; megszakítanák a tradíció fonalait, amelyek a századokon át együtt élőket közös mentalitásba egyesítették, akik ugyanazon eseményeket, ugyanazt a dicsőséget, fejlődést és ugyanazokat a szenvedéseket élték át. Nem jogosult-e tehát a félelmünk, hogy itt az állandóságnak kipróbált oszlopa helyett a nyugtalanságnak újabb fészkei fognak keletkezni? Nem szabad magunkat illúziókban ringatnunk. Ezeket az új alakulatokat az irredentizmus aknázná alá, sokkal veszedelmesebb formában, mint azt egyesek Magyarországon fölfedezni vélték. Ez a mozgalom, ha létezett is Magyarországon a műveltebb osztály egy részénél, a nép nagy tömegeit sohasem hatotta át. Az új alakulatokat azonban oly nemzetek irredentizmusa aknázná alá, amelyek nemcsak idegen hatalom uralmát éreznék, de

az övékénél alacsonyabb kultúrájú nemzet hegemoniáját is. És itt organikus lehetetlenséget kell megállapítanunk. Mindenesetre feltételezhetjük, hogy még egy magasabb kulturális fokon álló nemzetiségi kisebbség is képes a hegemonia gyakorlására egy alacsonyabb fokon álló többséggel szemben, de hogy egy alacsonyabb kulturális fejlettséggel bíró kisebbség, vagy egy igen csekély többség hegemoniával bírhasson, elérhesse egy magasabb kulturális fokot elért nemzetiség önkéntes alárendelődését és morális asszimilációját, ez Uraim, organikus lehetetlenség.

Előszeretettel vádolnak meg bennünket azzal a szándékkal, hogy a kérdések nekünk nem tetsző elintézését erőszakkal fogjuk megváltoztatni. távol állunk, Uraim, az ilyen esztelen tervektől. Mi reményeinket az igazságnak és azoknak az elveknek morális erejére alapítjuk, amelyekre támaszkodunk, és amit nem tudunk elérni ma, annak megvalósulását a Népek Szövetségének békés akciójától várjuk, amelynek egyik feladata lesz orvosolni azokat a nemzetközi helyzeteket, amelyek a béke fennmaradását veszélyeztethetnék.

Ezt kijelentem, nehogy szavaimban gyerekes és fölösleges fenyegetést lássanak. De kijelentem azt is, Uraim, hogy olyan mesterséges rendelkezésekkel, mint amilyeneket a békeszerződés tartalmaz, Európának ebben az általános béke szempontjából oly fontos és sokat szenvedett részében nem lehetséges békés politikai helyzetet teremteni. Közép-Európát a keletről jövő veszedelmekkel szemben egyedül a történelmi magyar terület stabilitása tudja megőrizni.

Európának szüksége van gazdasági rekonstrukcióra. A gazdasági fejlődést azonban az új alakulatok bizonyára meg fogják gátolni. Ez a körülmény a megmaradt Magyarországon szükségképpen be fog következni. de hasonló lesz a helyzet az elszakított részekben is. Ugyanez fog történni az elszakított területeken is, annál az egyszerű ténynél fogva, hogy alacsonyabb minőségű igazgatás alá, egy alacsonyabb kulturális fokon álló rezsim alá kerülnek, s el lesznek választva ennek az organikus egységnek többi részeitől, amelyekkel együtt pedig újból virágzásnak indulhatnak, de nélkülük a stagnálásra, vagy valószínűleg a visszaesésre vannak kárthatva.

Európának szüksége van szociális békére. Önök jobban ismerik azokat a veszélyeket, amelyek ezt a békét fenyegetik. Önök jobban tudják, mint én, hogy a háború következményei megzavarták és egyensúlyából vetették ki a gazdasági élet szellemét és feltételeit. A múlt szomorú tapasztalatiból tudjuk, hogy a felforgató elemek sikerei mind annak a következményei, ami aláasta a társadalom morális erejét, tehát mindannak, ami meggyöngyöztette a nemzeti érzést, de mindenekelőtt a munkanélküliség okozta szenvedéseknek. Ha Európának ebben a részében, amely nagyon közel van a bolsevizmus még mindig égő tűzfészkehez, önök megnehezítik a munka feltételeit, megnehezítik a termelőmunka újból való megkezdését, ezáltal súlyosbítják a társadalmi békét fenyegető veszélyeket. A járványok, különösen a morális járványok ellen minden torlasz hatástalan.

Mindezekkel a teóriákkal szemben Önök felhozhatják mint döntő tényezőt a győzelmet és a győzők jogait. Elismerjük ezeket, Uraim. Elég reálisan gondolkozunk politikai kérdésekben, hogy ezzel a tényezővel kellőképpen számoljunk. Ismerjük tartozásunkat a győzelemmel szemben. Készek vagyunk vereségünk váltságdíját megfizetni. De ez lenne az újjáépítésnek egyedüli elve? Az erőszak volna az egyedüli alapja az építésnek? az anyagi erő lenne az egyedüli fenntartó eleme annak a konstrukciónak, amely összemolában van, mielőtt az építés befejeződött volna? Európa jövője igen szomorú lesz ebben az esetben. Nem hisszük, Uraim, hogy a győztes hatalmaknak ez volna a mentalitása; ezeket az elveket nem találjuk meg azokban a nyilatkozatokban, amelyekben önök

megállapították azokat az eszméket, amelyeknek győzelméért harcoltak, és amelyekben megjelölték a háború céljait.

Ismétlem, nem hiszünk, hogy ez volna a győzelmes nagy nemzetek mentalitása. Ne vegyük rossz néven, hogy a most győzelmes Franciaországon Anglián és Olaszországon túl – hogy csak európai nemzeteket említsek – meglássam a körvonalait annak a másik Franciaországnak, amely mindig a nemes törekvések előőrse és a nagy eszmék szócsove volt, annak a másik Angliának, a politikai szabadságok szülőanyjának, és annak az Olaszországnak, amely reneszánsznak, a művészeteknek és a szellemi fejlődésnek a bölcsője volt. És ha duzzogás nélkül ismerem el a győző jogát, úgy azzal a másik Franciaországgal, Angliával és Olaszországgal szemben egész másképp érzek; hálával hajlok meg előttük és szívesen fogadom el őket mestereinkül és nevelőinkül. Engedjék meg, Uraim, hogy azt tanácsoljam: ne veszélyeztessék örökségüknek ezt a legjobb részét, ezt a nagy erkölcsi befolyást, amelyre önöknek joguk van, az erőszak fegyverének alkalmazásával, amely ma az önök kezében van, de amelyet holnap más ragadhat meg; őrizték meg sértetlenül örökségüknek ezt a legszebb részét.

Bízva ezeknek az eszméknek erejében, a bennünket környező minden nehézség, minden félreértés és minden akadály dacára, amelyeket utunkon felhalmozni igyekeznek, bizalommal lépünk arra az útra, amely végre megnyílt előttünk, hogy részt vehessünk a béke munkájában; és tesszük ezt a legteljesebb jóhiszeműséggel. Bízunk az önök által meghirdetett eszmék őszinteségében. Méltánytalanság volna önökkel szemben másképpen gondolkoznunk; bízunk az erkölcsi tényezők erejében, amelyekkel ügyünket azonosítjuk és azt kívánom önöknek, Uraim, hogy fegyvereik dicsőségét szárnyalja túl annak a békének a dicsősége, amelyet önök a világnak adnak.

Csak egy pár szót kívánok még, Uraim, némely részletkérdést illetően ejteni.

Beláthatják, hogy nem térhettem ki a nekünk felajánlott béke részletes tárgyalására. Egyedül a területi kérdéssel foglalkoztam, mert ez a kérdés magában foglalja a többieket. Fel szeretném azonban hívni figyelmüket még egy néhány pontra, amelyeknek megoldása nézetem szerint rendkívül sürgős.

Mindenekelőtt itt van egy humanitárius kérdés, a hadifoglyok kérdése.

A békeszerződés rendelkezései szerint a hadifoglyok hazaszállítása csak a béke ratifikációja után történhet meg. Kérem önöket Uraim, tekintsenek el egy olyan formális rendelkezéstől, amely miatt annyi ártatlan családnak kell szenvednie.

A szerencsétlen szibériai hadifoglyok ügyében külön beadvánnyal fordultunk a Legfelsőbb Tanácshoz. Ennek a kérdésnek megoldásánál hivatkozom az önök jóságára és emberségére; oly érzések ezek, amelyeknek, még háborús időben is, fölötte kell állaniuk a politikának. Még egy megjegyzést kívánok tenni a pénzügyi klauzulákra vonatkozólag.

Nézetem szerint a békeszerződés nem veszi eléggé figyelembe Magyarország különleges helyzetét. Magyarországnak két forradalmat, a bolsevizmus négy hónapos dühöngését és több hónapos román megszállást kellett átélnie. Ily körülmények között lehetetlen, hogy a szerződés által tervbe vett pénzügyi és gazdasági határozatokat végre tudjuk hajtani. Ha a győztes hatalmak polgárai által részünkre folyósított hitelek a béke aláírásának pillanatában – mint ezt a javaslat kimondja – behajthatók lesznek, ez a fizetésképtelenséget, a csődöt jelenti, amelynek visszahatását kétségkívül a győztes hatalmak éreznék. Valóban sok hitelezőnk van az önök országaiban. A hitelek visszafizethetők lesznek, ha erre nekünk haladékat adnak, de nem lesznek visszafizethetők, ha azonnal követelik azokat tőlünk.

Azt követelik továbbá tőlünk – és ez is igazolja, hogy mennyire hasznosabb lett volna bennünket már korábban meghallgatni –, hogy Ausztriának vasércet szállítsunk. Mivel magunk is abban a helyzetben vagyunk, hogy ércet kell importálnunk, ezt a rendelkezést nem tudjuk teljesíteni.

Hasonló a helyzet az épületfa tekintetében.

Ezekre a részletekre nézve kérem az önök jóakarátú megfontolását, amelyet már az önök képviselői részünkre kilátásba helyeztek.

Mielőtt szavaimat befejezném, hálásan köszönöm, Uraim, hogy alkalmat adtak nekem álláspontomnak előszóval való kifejtésére, és hogy beszédemet oly jóakarátú és állandó figyelemmel kísérték.

Trianon felé. A győztes nagyhatalmak tárgyalásai Magyarországról. Szerk. Litván György. Budapest, 1998, MTA Történettudományi Intézet, 244–252.

▪ 2. AZ 1920. ÉVI I. TÖRVÉNY AZ ALKOTMÁNYOSSÁG ▪ HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1920. FEBRUÁR 29.

Emlékezetül adjuk mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország nemzetgyűlése a következő törvénycikket alkotta:

A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselője, megállapítja, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt.² Megállapítja továbbá, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt. A nemzetgyűlés mindezekből a tényekből folyó következmények megállapítását a békekötés utáni időre tartja fenn magának.

Megállapítja továbbá, hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november hó 16. napján hozott határozattal önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendi háza pedig ugyanazon a napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.

Alkotmányunk alapelveinek megfelelően az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta alakult ideiglenes kormányok a nemzethez fordultak, hogy a nőkre is kiterjedő általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog alapján válassza meg az akaratának képviselőit a hivatott nemzetgyűlést.

A nemzetgyűlési képviselő-választások ennek folytán az ország mindazon részeiben meg-

² Ennek jogalapja a IV. Károly által ezen a napon Eckartsauban kibocsátott nyilatkozat volt. A király ebben lemondott a magyarországi államügyek vitelében való részvételtől (ám a trónról nem), és kinyilatkoztatta, hogy elismeri azt az államformát, amelyet a nemzet választ.

tartván, amelyekben a választást ellenséges megszállás lehetetlenné nem tette,³ a megválasztott nemzetgyűlési képviselők az 1920. évi február hó 16. napján Budapesten az országgyűlés képviselőházának helyiségeiben egybegyűlekeztek és nemzetgyűléssé alakultak.

Az így megalakult nemzetgyűlés mindenekelőtt a következő törvényt alkotja:

Első fejezet

Az alkotmányosság helyreállítására irányuló rendelkezések

1. §. A nemzetgyűlés jóváhagyja a kormánynak ama rendeleteit, amelyek alapján a nemzetgyűlés összegyűlt.

2. §. A nemzetgyűlés a magyar állami szuverenitás törvényes képviselőjének nyilvánítja magát, amely alkotmányunk értelmében az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.

3. §. A nemzetgyűlés tagjainak ugyanazt a mentelmi jogot biztosítja, amely az eddigi jogszabályok szerint az országgyűlés tagjait megilleti.

A nemzetgyűlés, annak bizottságai és tagjai, valamint működésük és a nemzetgyűlés által alkotott törvények ugyanabban a büntetőjogi védelemben részesülnek, amelyet a büntető törvények az országgyűlés, annak két háza, bizottságai és tagjai részére, valamint működésük és a törvények védelmére biztosítanak.

Aki a nemzetgyűlés vagy valamely bizottsága tanácskozó termében jogosulatlanul megjelenik és onnan a nemzetgyűlés, illetőleg a bizottság elnökének felhívására azonnal el nem távozik, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal s politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő.

Ha a tanácskozó teremben jogosulatlanul megjelent egyén onnan az elnök másodszori felhívására sem távozik el, letartóztatandó és haladéktalanul a vádhatóság elé állítandó.

Ha ily cselekményt az ülésekről a házszabály értelmében kizárt képviselő követne el, a cselekmény nem esik a mentelmi jog védelme alá; ily esetben az ügyész vádat csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával ejtheti el.

4. §. A törvényhozó hatalmat a nemzetgyűlés gyakorolja.

5. §. A végrehajtó hatalmat a kormányzói tiszt betöltéséig egyedül a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium gyakorolja.

6. §. A magyar felelős minisztérium a külügyminiszterrel, a népjóléti és munkaügyi miniszterrel, továbbá az 1917:XI. törvénycikk értelmében tárca nélkül kinevezhető miniszterek létszámában a kiscgazdák miniszterével, a közlélemezéstudgyi miniszterrel és a nemzeti kisebbségek miniszterével egészítették ki. E miniszterek ügykörét a törvényhozás rendelkezéséig részletesen a minisztérium állapítja meg.

A király személye körüli miniszter állása megszűnik.

7. §. A bírói hatalmat a törvény értelmében szervezett bíróságok a törvényhozás további rendelkezéséig a magyar állam nevében gyakorolják.

A törvény értelmében szervezett bíróságok a törvényhozás további rendelkezéséig a magyar állam nevében gyakorolják.

³ A nemzetgyűlési választásokat 1920. január 25–26-án tartották. Nem tartottak választásokat a románok által megszállt Tiszántúlon és a szerbek által megszállt Dél-Baranyában. A tiszántúli kiegészítő választásokra 1920. június 22-én került sor.

8. §. Az ország védelmére s a belső rend és biztonság fenntartásában való közreműködésre nemzeti hadsereg állíttatik fel, mely a magyar alkotmányra esküt tesz.

9. §. Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is.

Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott úgynevezett néphatározat és néptörvények töröltetnek.

Felhatalmazza azonban a nemzetgyűlés a minisztériumot arra, hogy az úgynevezett népköztársaság szerveinek rendelkezéseit, amennyiben a jogrend és a jogbiztonság érdekében szükséges, az alkotmány keretében saját felelősségére ideiglenesen hatályban tarthassa, vagy helyettük új rendelkezéseket állapíthasson meg. Addig is, amíg a minisztérium ebben a tárgyban intézkedik, az úgynevezett népköztársaság szerveinek rendelkezései ideiglenesen alkalmazásban maradnak, amennyiben tartalmuknál fogva az alkotmánnyal, a fennálló törvényekkel és törvényerejű szokásjoggal nem ellenkeznek, vagy törvényes felhatalmazás körében keletkeztek és még megszüntetve nem lettek.

A minisztérium továbbá felhatalmaztatik, hogy a törvényhozás további rendelkezéséig rendelettel megtehesse azokat az intézkedéseket, amelyek az úgynevezett tanácsköztársaság szerveinek rendelkezéseivel létesített állapot megszüntetésére és a jogrend helyreállítására szükségesek.

Utasíttatik a minisztérium, hogy amennyiben a jelen §-ban említett rendelkezések tárgyában a törvényhozás további intézkedése szükséges, evégből mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

10. §. A nemzetgyűlés az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta az alkotmányos jogrend és a jogbiztonság helyreállítása végett alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét elismeri; felhatalmazza azonban a minisztériumot, hogy ezeket a rendeleteket a szükséghez képest hatályon kívül helyezhesse, módosíthassa vagy kiegészíthesse. Utasíttatik egyúttal a minisztérium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

11. §. A volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal szemben fennállott közös érdekű viszonyok megszűnván, az 1867:XII. törvénycikk, valamint az e viszonyokra vonatkozó egyéb törvényes rendelkezések hatályukat veszítették és a magyar államnak ősi függetlenségéből folyó szabad rendelkezése e viszonyok tekintetében is teljesen helyreállott.

A nemzetgyűlés fenntartja a magyar állam minden igényét, amelyek az említett királyságokkal és országokkal fennállott kapcsolat megszűnése következtében a volt közös intézmények és vagyoni jogi viszonyok tekintetében vagy egyéb vonatkozásokban megilletik.

Második fejezet *Kormányzói hatalom*

12. §. A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendőök ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.

13. §. A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása az alábbiakban foglalt korlátozások között illeti meg.

A nemzetgyűlés által alkotott törvények szentesítés alá nem esnek; azokat a kormányzó

legkésőbb hatvan napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el. A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt – indokainak közlésével – a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a nemzetgyűléshez. Ha az így visszaküldött törvényt a nemzetgyűlés változatlanul fenntartja, a kormányzó azt tizenöt napon belül kihirdetni köteles. A kormányzó az államformának és az államfő személyének kérdésében alkotott törvényekre nézve a visszaküldés jogával nem élhet. Egyébként is a kormányzó a visszaküldés jogával csak úgy élhet, hogy a nemzetgyűlés a visszaküldött törvény tárgyában két évben megállapított tartamának letelte előtt még határozhasson.

A kormányzó a nemzetgyűlést nem napolhatja el és a királyi hatalomban foglalt országgyűlés-felosztási jogot a nemzetgyűlést illetőleg csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés a kormányzó üzenete dacára tartósan munkaképtelenné vált és a munkaképességet a nemzetgyűlés elnöke a házszabályokban biztosított jogaival sem képes helyreállítani. Felosztatás esetében azonban a kormányzó köteles az új nemzetgyűlés összehívása iránt már a felosztató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeüléseire alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a felosztatástól számított három hónapon belül összeülhessen.

A kormányzó képviseli Magyarországot a nemzetközi viszonylatokban. Követeket küldhet és fogadhat. Magyarország nevében a felelős minisztérium útján szövetségeket és egyéb szerződéseket köthet a külhatalmakkal, de amennyiben a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával.

Hadüzenethez vagy a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazásához és békekötéshez a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges.

A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja. Minden rendelkezése és intézkedése, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva. Ez azonban nem érinti a kormányzónak a hadügy körébe tartozó azon alkotmányos jogait, amelyek a nemzeti hadsereg vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozólag őt megilletik.

Nemességet nem adományozhat.

A főkegyúri jogot nem gyakorolhatja.

Általános kegyelmet csak törvény adhat.

14. §. A kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint törvényeink szerint a király.

A kormányzót az alkotmány vagy a törvény megszegése esetében a nemzetgyűlés felelősségre vonhatja. A felelősségre vonást a nemzetgyűlés csak legalább száz tagja által aláírt indítvány alapján és összes tagjai kétharmad részének szavazatával mondhatja ki. Az eljárást külön törvény fogja szabályozni.

15. §. A kormányzót „főméltóságú kormányzó úr” cím használata illeti meg.

16. §. A kormányzó részére a nemzetgyűlés tiszteletdíjat állapít meg.

17. §. A kormányzó mellé a hivatali tennivalók ellátására szükséges hivatalt a minisztérium a nemzetgyűlés által megállapított költségvetés keretében szervezi.

18. §. A kormányzó tisztét csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés előtt leteszi a következő esküt: „En, N. N., Magyarország megválasztott kormányzója, esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz hű leszek, törvényeit, régi jó és helybenhagyott szokásait megtartom és másokkal is megtartatom, függetlenségét és területét megvédem, kormány-

zói tisztet az alkotmány értelmében a nemzetgyűléssel egyetértésben a felelős minisztérium útján gyakorlom és mindent megteszek, amit az ország javára és dicsőségére igazságosan megtehetek. Isten engem úgy segítjen!” [...] ⁴

Rakovszky István, s. k. a nemzetgyűlés elnöke
Huszár Károly, s. k. miniszterelnök
Kechkeméti Pethes László, s. k. a nemzetgyűlés jegyzője

Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1921, Franklin, 3–13.

▪ 3. AZ 1920. ÉVI II. TÖRVÉNY HORTHY MIKLÓS ▪ KORMÁNYZÓVÁ VÁLASZTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1920. MÁRCIUS 6.

Emlékezetül adom ezennel mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország nemzetgyűlése a következő törvénycikket alkotta:

A nemzetgyűlés méltányolván azokat a nagy érdemeket, amelyeket nagybányai Horthy Miklós úr, a magyar nemzeti hadsereg fővezére, volt cs. és kir. altengernagy, a II. oszt. katonai érdemkereszt tulajdonosa, a Lipót-rend és a III. oszt. vaskorona rend lovagja, a III. oszt. katonai érdemkereszt, a bronz katonai érdemérem, a Károly csapatkereszt és a sebesülési érem tulajdonosa a háború nehéz küzdelmei közt a haza védelmében, majd a nemzeti hadsereg megszervezésével a belső rend és biztonság helyreállításában és fenntartásában és így a pusztulás és végenyészet szélére jutott ország megmentésében szerzett, s áthatva attól a bizalomtól, hogy a nemzetet súlyos megpróbáltatásai között a nemzetgyűléssel egyetértésben az alkotmányosság ösvényén megerősödés, fejlődés felé fogja vezetni, őt a nemzetgyűlés 1920. március 1-én tartott ülésén Magyarország kormányzójává választotta, s miután Horthy Miklós úr ugyanazon ülésben a kormányzói esküt a nemzetgyűlés színe előtt letette, a nemzetgyűlés őt a kormányzói tisztbe beiktatta. Ennélfogva a nemzetgyűlés a következő törvényt hozta:

1. §. A nemzetgyűlés nagybányai Horthy Miklós úrnak Magyarország kormányzójává történt megválasztását ezennel törvénybe iktatja.

2. §. A nemzetgyűlés a kormányzó úr részére évi 3 000 000 korona tiszteletdíjat állapít meg.

3. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe.

E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát, mind magam megtartom, mind másokkal is megtartatom.

Kelt Budapesten, ezerkilencszázhuszadik évi március hó ötödik napján.

Horthy Miklós, s. k. Magyarország kormányzója
Huszár Károly, s. k., miniszterelnök

Magyar Törvénytár. 1920. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1921, Franklin, 13–14.

⁴ A törvény harmadik fejezete néhány technikai jellegű zárórendelkezést tartalmaz.

▪ 4. A SZÖVETSÉGES ÉS TÁRSULT HATALMAK VÁLASZÁNAK ▪
KÍSÉRŐLEVELE A MAGYAR BÉKEDELEGÁCIÓ
BÉKEFELTÉTELEKKEL KAPCSOLATOS ÉSZREVÉTELÉRE

PÁRIZS, 1920. MÁJUS 6.

Elnök Úr!

A Szövetséges és társult Hatalmak a legnagyobb figyelemmel áttanulmányozták azokat a jegyzékeket,⁵ amelyekben a magyar Béke delegáció megtette megjegyzéseit a neki átnyújtott békefeltételekre. A jegyzékek vizsgálatában a Hatalmakat egyedül az a szándék vezérelte, hogy az igazságnak és a védelmükre bízott magas érdekeknek megfelelő határozatokat hozzanak. Ha ennek a vizsgálatnak eredménye lényeges vonásaiban nem egyezik a magyar Béke delegáció ellenjavaslaival, ennek oka az, hogy a Hatalmak nem tudtak ennek a Delegációnak álláspontjára helyezkedni.

A Szövetséges és Társult Hatalmak ugyanis, bár kifejezik azt a reményüket, hogy a jövőben Magyarország Európa biztonságának és békének egyik oszlopa lesz – a maguk részéről nem felejtetik el, mekkora felelősség hármlik Magyarországra a világháború kitöréséért és általában a kettős monarchia imperialista politikájáért.

A magyar Béke delegáció részletes kritika tárgyává tette a neki átnyújtott Béke feltételek határozmányait. Ide csatoljuk azt a választ, amelyet megadni a Szövetséges és Társult Főhatalmak szükségesnek láttak. Ha ez a válasz nem tárgyalja pontról pontra a Béke konferenciához intézett jegyzékeiknek érveit, hogy valamennyit megcáfolja, ez nem annyit jelent, mintha azoknak alaposságát elismerné; a Szövetséges és Társult Hatalmak hallgatását semmiképpen sem szabad helyeslésnek magyarázni; világosan ki kell jelenteni, hogy a válasz hiánya sehol sem jelenti az Önök által védett álláspont elfogadását.

Az Önök átnyújtott megjegyzések nem tartalmaznak semmi külön választ arra a nagy létszámú emlékiratra, amelyet a magyar Béke delegáció Magyarország határainak kérdésében nyújtott be. Nem adnak választ arra a javaslatukra sem, amelyben népszavazás elrendelését kérik olyan területekre nézve, amelyeket a Hatalmak elhatározása más államoknak juttat. A Szövetséges és Társult Hatalmak érett megfontolás után helyezkednek arra az alapra, hogy semmi tekintetben nem módosítják a Béke feltételek területi határozmányait. Azért határoztak így, mert meggyőződtek arról, hogy az általunk megállapított határok minden megbolygatása súlyosabb következményekkel járna, mint amelyeket a magyar Béke delegáció felemlít. Egyébiránt a magyar ellenjavaslatok tanulmányozása csak megerősítette azt a meggyőződést, amelyre a Szövetséges és Társult Hatalmak már azelőtt, a magyar álláspont igazsága mellett felhozható mindennemű bizonyíték vizsgálata után jutottak; az Önök elé terjesztett Béke feltételekben megjelölt határokat e meggyőződés alapján szabták meg.

Közép-Európa néprajzi viszonyai valóban olyanok, hogy lehetetlen, hogy a politikai határok az egész vonalon egybeessenek az etnikai határokkal. Ebből következik – a Szövetséges és Társult Hatalmak sajnálattal hajoltak meg a szükségesség előtt –, hogy a magyar népesség egyes gócainak egy más állam szuverenitása alá kell kerülnie. Azonban erre a helyzetre nem lehet hivatkozni azzal az állítással, hogy jobb lett volna nem bolygatni a régi

⁵ A magyar béke delegáció jegyzékeit közli *A magyar béketárgyalások*. I–III. köt. Budapest, 1920, Hornyánszky.

területi állapotot. A dolgok meglevő rendje, még ha ezeréves is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találtatott.

Igaz, hogy a magyar Békedelegáció azzal érvel, hogy a Békefeltételek sehol sem rendelkez el népszavazást. Ha a Szövetséges és Társult Hatalmak fölöslegesnek tartották, hogy a népesség ilyen irányú megkérdezéséhez folyamodjanak, ez azért történt, mert meggyőződtek róla, hogy ha ez a megkérdezés az őszinte véleménynyilvánítás teljes biztosításával történne, nem vezetne számba vehetően más eredményre, mint amilyenre Közép-Európa néprajzi viszonyainak és nemzeti aspirációinak tüzetes vizsgálata vezette a Hatalmakat. A népek akarata megnyilatkozott 1918. október és november havában a kettős monarchia összeomlásakor, amikor a soká elnyomott nemzetiségek egyesültek olasz, román, jugoszláv vagy cseh-szlovák testvéreikkel. Az azóta történt események megannyi új bizonyítékát szolgáltatják az azelőtt Szent István koronája alatt élő nemzetiségek érzelmeinek. A magyar Kormány elkésett intézkedései, amelyekkel ki akarja elégíteni a nemzetiségek autonómiára való törekvését, senkit nem fognak tévedésbe ejteni; nem változtatnak semmit azon a fontos történeti igazságon, hogy hosszú éveken keresztül a magyar politika minden erejével azon volt, hogy a nemzeti kisebbségek hangját elfojtsa.

A Szövetséges és Társult Hatalmak azonban nem feledkeztek meg arról a gondolatról, amely őket a határok kiszabásakor vezette, és foglalkoztak azzal az eshetőséggel is, hogy az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt teljesen a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak.

A helyszínen megejtett vizsgálat esetleg szükségessé fogja tenni, hogy egyes helyeken a Szerződésben megállapított határt áthelyezzék. Ilyen vizsgálatot azonban nem lehet ma folytatni, mert ez bizonytalan időre kitolná a béke megkötését, pedig ezt egész Európa sóvárogja. De, majd ha a Határbizottságok megkezdtek munkájukat, ha úgy vélik, hogy a Szerződés intézkedései, mint fentebb mondtuk, valahol igazságtalannak, s hogy ennek az igazságtalanságnak orvoslása közérdek, módjukban lesz erről jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának. Ebben az esetben a Szövetséges és Társult Hatalmak hozzájárulnak, hogy ha az egyik érdekelt fél kéri, a Szövetség Tanácsa felajánlhassa jó szolgálatait abból a célból, hogy az eredeti határt, ugyanazon feltételek mellett, békés úton megváltoztassa ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik Határbizottság kívánatosnak mondja. A Szövetséges és Társult Hatalmak bíznak benne, hogy ez az eljárás megfelelő módot nyújt minden igazságtalan határvonal kiigazítására, ha azok ellen alapos ellenvetést lehet tenni.

A rutén területre vonatkozó elhatározásukban a Szövetséges és Társult Hatalmak teljes tudatában voltak a felmerült nehézségeknek. Elfogadták a rutén föld és a Cseh-Szlovák Állam egyesülését az utóbbi állammal kötött szerződésben. Ez az állam különös módon biztosítja a rutének autonómiáját. Megegyeztek a Cseh-Szlovák Állammal abban, hogy a szerződés intézkedéseit, amennyiben azok a néprajzi, vallási és nyelvi kisebbségekre vonatkoznak, a Nemzetek Szövetsége védelme alá helyezik. A Szövetségek és Társult Hatalmak úgy vélik, hogy a köztük és a Cseh-Szlovák Állam közt létrejött szerződés a rutén autonómikus tartomány népességének megadja a lehetőséget arra, hogy kívánságait nyilvánosan kifejezhesse. A Hatalmak a legkomolyabb figyelemmel lesznek ennek a népességnek a jövőben nyilvánított kívánságaira. Egyébiránt a Nemzetek Szövetségének Szerződése a Szövetség Tanácsa minden tagjának jogot ad arra, hogy a St. Germain-en-Layében, 1919. szeptember 10-én a Szövetséges és Társult Főhatalmak és a Cseh-Szlovák Állam közt kötött szerződés aláíró hatalmainak figyelmét bármely, a rutén területre vonatkozó figyelmet érdemlő kérdésre felhívja.

Ily körülmények közt a Hatalmak úgy vélik, hogy a határszéli lakosság érdekei teljes mértékben biztosítva vannak. Ami az ilyen szuverenitás alá kerülő magyar népszigeteket illeti, a Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Állam részéről már aláírt és a Cseh-Szlovák Állam részéről már ratifikált, a kisebbségek védelmére vonatkozó szerződések ezeknek érdekeit teljesen biztosítják.

A Szövetséges és Társult Hatalmak meglepedéssel veszik tudomásul, hogy a Magyar Békedelegáció hozzájárul azokhoz az elvekhez, amelyek a Nemzetek Szövetsége szerződésének alapjai. A Szövetség nemcsak a szerződés aláíróinak a jogait védi; olyan szervezetet is létesít, amelynek segítségével békésen és törvényes úton el lehet intézni azokat a változásokat, amelyeket új helyzetek tesznek szükségessé a Béke intézkedéseiben. Magyarország jóakarata a szerződésből reá háruló kötelezettségek teljesítésében közelebb fogja hozni azt az időt, amikor ő is helyet foglalhat a Szövetségben.

A Szövetséges és Társult Kormányok nem mehettek messzebb. A Határbizottságokra ruházott hatalom a területi határozmányok ügyében, a Szerződés különböző cikkeiben végrehajtott módosítások, amelyekről a csatolt megjegyzések nyújtanak részletes felvilágosítást, jelzik a Hatalmak engedményeinek végső határát. A ma átnyújtott Békefeltételek tehát véglegesek.

Ennélfogva a Szövetséges és Társult Hatalmak a jelen közlés dátumától számított 10 nap alatt elvárják a Magyar Békedelegáció nyilatkozatát, hogy jogosítva van a Békének ebben a formában való aláírására.

Fogadja, Elnök Úr, legmélyebb tiszteletem kifejezését.

A. Millerand s. k.

Sorsdöntések. Szerk. Gerő András. Budapest, é. n., Göncöl, 163–165.

■ 5. A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS ■ (Részletek)

VERSAILLES, 1920. JÚNIUS 4.

Az Észak-amerikai Egyesült Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán, amely Hatalmakat a jelen Szerződés Szövetséges és Társult Főhatalmaknak nevez, Belgium, Kína, Kuba, Görögország, Nikaragua, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám és Cseh-Szlovák-ország, amelyek a fentebb megnevezett Főhatalmakkal együtt a Szövetséges és Társult Hatalmakat alkotják, egyrészt;

és Magyarország másrészt;

tekintettel arra, hogy Békészerződés köthetése céljából Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának kérelmére a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországnak fegyverszünetet engedélyeztek és ezt Magyarországra vonatkozólag az 1918. évi november hó 13-án kötött katonai egyezményrel kiegészítették,

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtják, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak helyébe, amely háborúba, közvetlenül

vagy közvetve, Ausztria-Magyarország ellen, többen közülük egymás után sodródtak bele, s amely háború Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának 1914. évi július hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és az Ausztria-Magyarországgal szövetséges Németországnak ellenségeskedéseivel kezdődött,

tekintettel arra, hogy a volt Osztrák–Magyar Monarchia ma már nem áll fenn és helyébe Magyarországon magyar nemzeti Kormány lépett;

evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottaikká kijelölték, mégpedig: (következik a meghatalmazottak megnevezése),

Magyarország: Bernárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter urat;

tordai Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és meghatalmazott min. urat;

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik.

Ettől az időtől kezdve s a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával, a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországgal hivatalos érintkezésbe lépnek. [...]“

II. rész

Magyarország határai [...]“

28. cikk. A jelen Szerződésben leírt határoknak megállapított részei a jelen Szerződéshez mellékelte 1:1 000 000 léptékű térképen meg vannak jelölve. Abban az esetben, ha a szöveg és a térkép közt eltérés mutatkozik, a szöveg lesz az irányadó.

29. cikk. A megjelölt határokat a helyszínen határrendező bizottságok fogják kitűzni, amely bizottságok összeállítását a jelen Szerződés vagy a Szövetséges és Társult Főhatalmak és az érdekelt Állam vagy Államok között kötendő szerződés határozza meg.

A bizottságok hatásköre teljes mértékben kiterjed nemcsak a „helyszínen megállapítandó vonal” néven megjelölt határvonalszempontok megállapítására, hanem ha valamelyik érdekelt Állam kéri, s a bizottság azt helyénvalónak találja, a közigazgatási határok útján megjelölt határvonalszempontok felülvizsgálására (kivéve az 1914. évi augusztus havában fennállott nemzetközi határokat, amelyekre nézve a bizottságok szerepe csupán a határcölöpök vagy a határkövet felülvizsgálására fog szorítkozni). A bizottságok mindkét esetben arra fognak törekedni, hogy szigorúan kövessék a Szerződésekben foglalt meghatározásokat, a lehetőség szerint figyelembe véve a közigazgatási határokat és a helyi gazdasági érdekeket.

A bizottságok határozataikat szótöbbséggel hozzák és ezek az érdekelt felekre nézve kötelezők.

A határrendező bizottságok költségeit a két érdekelt Állam egyenlő részben viseli.

30. cikk. Ami a vízfolyással megállapított határokat illeti, a jelen Szerződésben használt „folyás” (cours) vagy „hajózható meder” (chenal) kifejezések a nem hajózható folyóknál a

⁶ A békeszerződés I. része a Nemzetek Szövetségének egyességek-működését tartalmazta. Ennek elfogadásával Magyarország kötelezte magát a háború elkerülésére, valamint a nemzetközi béke és biztonság előmozdítására. Az okmány – magyar részről később sokat hivatkozott – 19. cikke ugyanakkor kimondta, hogy „A Közgyűlés felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztetné.”

⁷ A II. rész itt következő 27. cikke igen részletesen, településről településre haladva meghatározta Magyarország új határait.

vízfolyásnak vagy a vízfolyás főágának középvonalát, a hajózható folyóknál pedig a hajózható főmedernek középvonalát jelenti. De a jelen Szerződésben megjelölt határrendező bizottságoknak jogában áll részletesen megállapítani, vajon a határvonal mindenkor alkalmazkodni fog-e a fent meghatározott folyásnak vagy hajózható medernek esetleges változásaihoz, avagy a határvonalat a jelen Szerződés életbe lépésének időpontjában tényleg meglevő folyásnak, vagy hajózható medernek akkori helyzete fogja-e egyszer s mindenkorra meghatározni.

31. cikk. A különböző érdekelt Államok kötelezik magukat, hogy a bizottságok rendelkezésre bocsátják a munkához szükséges összes okmányokat, nevezetesen a jelenlegi vagy volt határok megjelölésére vonatkozó jegyzőkönyvek hiteles másolatát, az összes meglevő nagyméretű térképet, a geodéziai adatokat, a megtörtént, de nyilvánosságra nem hozott helyrajzi felvételeket, a határfolyók árterületére vonatkozó felvilágosító adatokat.

Ezenfelül arra is kötelezik magukat, hogy utasítani fogják a helyi hatóságokat, hogy a bizottságok rendelkezésére bocsássanak minden okmányt, nevezetesen tervrajzokat, katasztereket és telekkönyveket, továbbá hogy a bizottságoknak kívánatra a tulajdonjogi viszonyokra, a gazdasági forgalom irányaira vonatkozó adatokat és minden egyéb szükséges felvilágosítást megadjanak.

32. cikk. A különböző érdekelt Államok kötelezik magukat, hogy a határrendező bizottságoknak akár közvetlenül, akár a helyi hatóságok útján segítségükre lesznek a feladatuk teljesítéséhez szükséges szállítási eszközök, elszállások, munkaerők és anyagszerek (határcölöpök vagy határkövek) tekintetében.

33. cikk. A különböző érdekelt Államok kötelezik magukat, hogy a bizottság által elhelyezett háromszögletű és egyéb jelek, határcölöpök vagy határkövek megóvásáról gondoskodnak.

34. cikk. A határköveket egymástól láttávolságnyira kell elhelyezni, számokkal ellátni s felállítási helyöket és számukat kartográfiai okmányban megörökíteni.

35. cikk. A határrendezésre vonatkozó végleges jegyzőkönyveket, a mellékelt térképeket és okmányokat három eredeti példányban kell kiállítani, amelyek közül kettőt át kell adni a határállamok Kormányainak, a harmadikat pedig a Francia Köztársaság Kormányának, amely ebből hiteles másolatokat fog eljuttatni a jelen Szerződést aláíró Hatalmakhoz.

III. rész

*Európára vonatkozó politikai rendelkezések [...]*⁸

VI. cím

A KISEBBSÉGEK VÉDELME

54. cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen címben foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el; hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentmondásban vagy ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.

⁸ A békeszerződés III. részének első felében Magyarország elismerte a Monarchia utódállamainak függetlenségét, valamint lemondott a volt Osztrák–Magyar Monarchiának mindazokra a területekre vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek kívül estek a békeszerződés II. részének 27. cikkében megállapított határvonalon.

55. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

56. cikk. Magyarország magyar állampolgároknak ismeri el jogérvényesen és mindenemű alakiság nélkül mindazokat a személyeket, akiknek a jelen Szerződés életbelépésének idejében magyar területen van illetőségük (pertinenza) és nem állampolgárai más Államnak.

57. cikk. A magyar területen való születés pusztán tényével jogérvényesen megszerzi a magyar állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illet meg.

58. cikk. Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen magyar állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A Magyar Kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nem magyar nyelvű magyar állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

Azok a magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi magyar állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

59. cikk. Olyan városokban és kerületekben, ahol nem magyar nyelvű állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a Magyar Kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily magyar állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a Magyar Kormányt abban, hogy a magyar nyelv oktatását az említett iskolákban is kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonyági célokra fordítatnak.

60. cikk. Magyarország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a jelen cím előző cikkeinek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állni. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. A Tanácsban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak kölcsönösen kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják

meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen oly módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Magyarország hozzájárult ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meg legyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a Tanács oly módon járhatson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Magyarország azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a Magyar Kormány és oly Szövetséges és Társult Hatalom vagy bármely más oly Hatalom között merülne fel véleménykülönbség, amely Hatalom a Nemzetek Szövetsége Tanácsának tagja, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A Magyar Kormány hozzájárult ahhoz, hogy minden ilyenmű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, a Nemzetközi Állandó Bíróság (Cour permanente de Justice) elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyességokmány 13. cikke értelmében hozott határozatok.

VII. cím

AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁGRÓL SZÓLÓ RENDELKEZÉSEK

61. cikk. Mindazok a személyek, akiknek illetősége („pertinenza”) oly területen van, amely azelőtt a volt Osztrák–Magyar Monarchia területeihez tartozott, a magyar állampolgárság kizárásával jogérvényesen annak az Államnak az állampolgárságát szerzik meg, amely az említett területen az állami főhatalmat gyakorolja.

62. cikk. Nem érintve a 61. cikk rendelkezését, azok a személyek, akik a jelen Szerződés értelmében a Szerb–Horvát–Szlovén vagy a Cseh–Szlovák Államhoz csatolt valamely területen 1910. évi januárius hó 1-je után szereztek illetőségét, csak oly feltétellel szerzik meg a szerb–horvát–szlovén vagy a cseh–szlovák állampolgárságot, ha a Szerb–Horvát–Szlovén, illetőleg a Cseh–Szlovák Államtól erre engedélyt nyernek.

Ha az előbbi bekezdésben említett engedélyt nem kérték, vagy azt tőlük megtagadták, az érdekeltek jogérvényesen annak az Államnak állampolgárságát szerzik meg, amely az állami főhatalmat azon a területen gyakorolja, ahol az illetőknek azelőtt volt illetőségük.

63. cikk. Azoknak a 18 évesnél idősebb személyeknek, akik magyar állampolgárságukat elvesztik és a 61. cikk értelmében jogérvényesen új állampolgárságot szereznek, jogukban áll a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy évi időtartamon belül annak az Államnak állampolgárságát igényelni (opció), amelyben illetőségük volt, mielőtt illetőségüket az átszatolt területen megszerezték.

A férj opciója maga után vonja a feleségét és a szülőké a 18 évesnél fiatalabb gyermekét.

Azok a személyek, akik a fent említett opciójogot gyakorolták, az ezt követő tizenkét hónapon belül kötelesek abba az Államba áttenni lakóhelyüket, amelynek állampolgárságát optáltak.

Jogukban áll azonban megtartani azokat az ingatlanokat, amelyeket annak a másik Államnak területén birtokolnak, amelyben opciójukat megelőzően laktak.

Magukkal vihetik bármi néven nevezendő ingó vagyonukat. Emiatt sem kilépési, sem belépési díjakkal vagy illetékekkel nem terhelhetők.

64. cikk. Azok a személyek, akiknek a volt Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó valamely területen van illetőségük és ott a lakosság többségétől fajra és nyelvre nézve különböznek, a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapi időtartamon belül Ausztria, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Románia, a Szerb–Horvát–Szlovén Állam vagy a Cseh–Szlovák Állam javára optálhatnak, aszerint, amint a lakosság többsége ott ugyanazt a nyelvet beszéli és ugyanahhoz a fajhoz tartozik, mint ők. A 63. cikknek az opciójog gyakorlására vonatkozó rendelkezései a jelen cikkben megállapított jog gyakorlására is alkalmazást nyernek.

65. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy semmi akadályt sem gördítenek a jelen Szerződésben, vagy a Szövetséges és Társult Hatalmak és Németország, Ausztria vagy Oroszország között, vagy maguk a nevezett Szövetséges és Társult Hatalmak között kötött szerződésekben megállapított oly opciójog gyakorlása elé, amely az érdekelteknek minden más, számukra elérhető állampolgárság megszerzését megengedi.

66. cikk. A jelen cím rendelkezéseinek alkalmazása tekintetében a férjes asszonyok férjük, a 18 évesnél fiatalabb gyermekek szülei állapotát mindenben követik. [...]⁹

V. rész

Katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések

Avégből, hogy az összes Nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen. Magyarország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

I. cím

KATONAI RENDELKEZÉSEK

I. fejezet

Általános rendelkezések

102. cikk. A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarország katonai erőit az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

103. cikk. Az általános hadkötelezettséget Magyarországon meg kell szüntetni. A magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

II. fejezet

A magyar hadsereg létszáma és tagozása

104. cikk. A magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35 000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is.

A magyar hadsereg egyes alakulatait Magyarország az alábbi korlátozások mellett tetszése szerint határozhatja meg:

1. a felállított egységek létszámát csak a jelen címhez csatolt IV. táblázatban megadott legnagyobb és legkisebb számokon belül szabad megállapítani;

⁹ A III. rész befejező cikkeiben néhány európai állam státusával kapcsolatos változásokat ismerte el Magyarország, míg a IV. rész Magyarország Európán kívüli érdekeit sorolta fel.

2. a tisztek arányszáma, ideértve a törzsek és különleges szolgálatok személyzetét is, a ténylegesen szolgálók összlétszámának huszadrészét, az altiszteké pedig ennek tizenötöd-részét ne haladja meg;

3. a géppuskák, ágyúk és tarackok száma ne haladja meg azt a mennyiséget, amelyet a jelen címhez csatolt V. táblázat a ténylegesen szolgálók összlétszámában minden ezer főre megállapít.

A magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására és határrendőr-szolgálatra szabad alkalmazni.

105. cikk. A Magyarország által felállítható törzsek és összes alakulatok legnagyobb létszámát a jelen címhez csatolt táblázatok tüntetik fel. Ezeket a számokat nem kell pontosan betartani, de túllépni nem szabad.

Csapatvezetésre vagy a háború előkészítésére vonatkozó minden más szervezet tilos.

106. cikk. Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

Az alakulatokhoz, igazgatási szervekhez és törzsekhez kiegészítő keretek semmi esetre sem tartozhatnak.

Állatok vagy egyéb katonai szállító eszközök igénybevételének előkészítését célzó mindennemű intézkedés tilos.

107. cikk. A csendőrök, pénzügyőrök, erdőőrök, községi és városi rendőrök vagy egyéb hasonló közegek száma nem haladhatja meg azoknak számát, akik 1913-ban hasonló szolgálatot teljesítette, és akik most Magyarországnak a jelen Szerződésben megállapított határain belül szolgálnak. Mindazonáltal a Szövetséges és Társult Főhatalmak felelhetnek ezt a számot abban az esetben, ha azt a 137. cikkben említett ellenőrző Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné.

Ezeknek a közegeknek számát a jövőben csak az őket alkalmazó községek vagy városok népességének szaporodása arányában szabad emelni.

Ezeket az alkalmazottakat és közegeket, valamint a vasúti személyzetet, bármilyen katonai gyakorlaton való részvétel céljából összevonni nem szabad.

108. cikk. Tilos minden olyan csapatalakulat, amely a jelen címhez csatolt táblázatokban említve nincs. Az engedélyezett 35 000 főnyi létszámon felül netalán fennálló alakulatokat a 102. cikkben meghatározott határidőn belül fel kell oszlatni.

III. fejezet

Hadkiegészítés és katonai kiképzés

109. cikk. Minden tisztnek hivatásos tisztnek kell lennie. Azoknak a jelenleg szolgáló tiszteknek, akik a hadseregben megmaradnak, kötelezniök kell magukat arra, hogy legalább 40 éves korukig szolgálnak. Azok a jelenleg szolgáló tisztek, akik az új hadseregben szolgálatot nem vállalnak, minden katonai szolgálati kötelezettség alól mentesek; ezeknek semminemű elméleti vagy gyakorlati katonai továbbképzésben részt venniök nem szabad.

Az újonnan kinevezett tiszteknek kötelezniök kell magukat arra, hogy legalább húsz egymást követő éven át tényleges szolgálatot teljesítenek.

A szolgálatból szolgálati kötelezettségük lejártá előtt bármi okból kilépő tisztek száma a 104. cikkben meghatározott tiszti összlétszámnak huszadrészét egy évben nem haladhatja meg. Ha ezt az arányt erőhatalom következtében túllépték, a keretekben előállott hiányt nem szabad új kinevezésekkel pótolni.

110. cikk. Az altisztek és legénységi egyének szolgálati kötelezettségének teljes tartama legalább hatévi szolgálatot magában foglaló tizenkét egymást követő évnél nem lehet kevesebb.

A szolgálatból egészségi, fegyelmi vagy bármi más okból a szolgálati kötelezettség lejártá elótt elbocsátott legénység száma a 104. cikkben meghatározott összlétszámnak huszad-részt egy évben nem haladhatja meg. Ha ezt az arányt erőhatalom következtében túllép-ték, az ebből eredő hiányt új felvételekkel pótolni nem szabad.

IV. fejezet

Katonai iskolák, tanintézetek, társulatok és egyesületek

111. cikk. A katonai iskolák tanfolyamainak látogatására bocsátott növendékek száma szigorúan arányban álljon a tisztikarban beállott üresedésekkel. A növendékeket és a kere-teket a 104. cikkben megszabott létszámba bele kell számítani.

Ennek folytán a fenti szükségletet meghaladó iskolákat meg kell szüntetni.

112. cikk. A 111. cikkben nem említett tanintézetek, valamint a sport- és egyéb egyesü-letek katonai kérdésekkel nem foglalkozhatnak.

V. fejezet

Fegyverzet, lőszer és hadianyag

113. cikk. A jelen szerződés életbelépését követő három hónap elteltével a magyar had-sereg fegyverzete nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. táblázatban 1000 főre meg-állapított mennyiséget.

A létszámmal viszonyított fölöslegek kizárólag a netalán szükségessé válható pótlások céljára szolgálhatnak.

114. cikk. A magyar hadsereg rendelkezésére álló lőszerkészlet nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. táblázatban megállapított mennyiséget.

A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül a Magyar Kormány a je-lenleg meglevő fegyver- és lőszerfölösleget a Szövetséges és Társult Főhatalmak által köz-lendő helyeken letétbe fogja helyezni.

Más lőszerkészletet, lőszerraktárt vagy lőszertartálékot létesíteni nem szabad.

115. cikk. fegyvert, lőszert és bármilyen hadianyagot csak egy gyárban szabad előállítani. Ennek a gyárnak az Állam igazgatása alatt és tulajdonában kell állania, s termelését szigorú-an arra a mértékre kell korlátozni, amely a 104., 107., 113. és 114. cikkekben meghatáro-zott létszámok és fegyverzet számára szükséges. Mindazonáltal a Szövetséges és Társult Főhatalmak felhatalmazást adhatnak arra, hogy a részükről megfelelőnek talált határidő alatt a fentebb jelzett gyártásokat a 137. cikkben említett Ellenőrző bizottságtól kijelölt egy vagy több más gyárban is végeztessék.

Vadászfegyvert oly fenntartással szabad előállítani, hogy Magyarországon gyártott go-lyós vadászfegyvernek ne legyen olyan kalibere, mint bármelyik európai hadseregben hasz-nált hadifegyvernek.

A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül fegyver, lőszer és min-den más hadianyag előállítására, kikészítésére, beraktározására vagy tanulmányozására szolgáló minden más telepet meg kell szüntetni, vagy tisztán kereskedelmi célra kell átalakítani.

Ugyanezen az időn belül minden fegyvertárat, azoknak kivételével, amelyek a meg-en-gedett lőszerkészletek raktárául szolgálnak, hasonlóképpen meg kell szüntetni és szemé-lyzetüket el kell bocsátani.

116. cikk. A gyártelepeknek és fegyvertáraknak a megengedett termelés szükségleteit meghaladó gépberendezését a 137. cikkben meghatározott Szövetségségi Katonai Ellen-

őrző Bizottság rendelkezéseinek megfelelően használaton kívül kell helyezni vagy tisztán kereskedelmi célra kell átalakítani.

117. cikk. A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarországon található és a megengedett mennyiséget meghaladó minden fegyvert, lőszert és hadianyagot, ideértve a repülőelhárítás mindennemű eszközét, tekintet nélkül származására, ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Az átadást a magyar államterületnek az említett Hatalmak által meghatározandó pontjain kell fogadtatni: ezek a Hatalmak döntenek ennek az anyagnak hova fordításáról is.

118. cikk. Mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak behozatala Magyarországra kifejezetten tilos. Hasonlóképpen tilos bárminő fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak külföld részére való gyártása és kivitele.

119. cikk. Minthogy lángvetőket, fújtó, mérgező vagy hasonló gázokat, valamint ezekkel rokon folyadékokat, anyagokat és eljárásokat használni nem szabad, azoknak előállítását Magyarországon és behozatala Magyarországra szigorúan tilos.

Ugyanez áll azokra az anyagokra is, amelyek az említett termékek vagy eljárások előállítására, megővésére vagy felhasználására vannak rendelve.

Hasonlóképpen tilos páncélos járműveket, tankokat vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépeket Magyarországon gyártani és Magyarországra behozni [...] ¹⁰

IV. cím

SZÖVETSÉGI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGOK

133. cikk. A jelen Szerződésben foglalt összes olyan katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket, amelyeknek végrehajtására bizonyos határidő van megszabva, Magyarország a Szövetséges és Társult Főhatalmak által erre a célra külön kinevezett Szövetségek közötti Bizottságok ellenőrzése alatt köteles végrehajtani.

Az említett Bizottságok a Magyar Kormánytól a Szövetséges és Társult Főhatalmakat a katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések végrehajtására vonatkozó minden ügyben képviselik. Ezek fogják a magyar hatóságokkal tudatni mindazokat a határozatokat, amelyeknek meghozatalát a Szövetséges és Társult Főhatalmak maguknak fenntartották, vagy amelyeket az említett rendelkezéseknek végrehajtása szükségessé tehet.

134. cikk. A Szövetségek közötti ellenőrző Bizottságok hivatalaikat Budapesten állíthatják fel, s jogukban áll, hogy valahányszor csak célszerűnek tartják a magyar államterület bármely pontjára kiszállhassanak, oda albizottságokat küldhessenek, vagy az odautazással egy vagy több tagjukat megbízassák.

135. cikk. A Magyar Kormány köteles a szövetségek közötti ellenőrző bizottságoknak mindazokat a felvilágosításokat és okiratokat rendelkezésre bocsátani, amelyeket ezek feladatuk betöltéséhez szükségeseznek ítélnék, köteles továbbá ezeket személyzettel és anyagi eszközökkel oly mértékben ellátni, amilyen mértékben erre a fent említett Bizottságoknak a katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítása céljából szükségük lehet.

A Magyar Kormány minden szövetségek közötti ellenőrző bizottság mellé szakértő megha-

¹⁰ A békeszerződés itt következő része 5 táblázatot tartalmaz, amelyek a leendő magyar hadsereg létszámát, szervezetét és fegyverzetét részletezik.

talmazottat köteles kijelölni, akinek feladata, hogy a bizottságtól átvegye a Magyar Kormányhoz intézett esetleges közléseket és hogy a bizottság részére az összes kívánt fölvilágosításokat és okiratokat átszolgáltassa vagy beszerezze.

136. cikk. Az ellenőrző bizottságok eltartását és költségeit, valamint a működésük által okozott kiadásokat Magyarország viseli.

137. cikk. A Katonai Szövetségek közti Ellenőrző Bizottság feladata különösen az, hogy a Magyar Kormánytól a lőszerkészletek és raktárak elhelyezésére, valamint a fegyver-, lőszer- és hadianyagműhelyek vagy gyárak elhelyezésére és működésére vonatkozó közléseket átvegye.

Ez a Bizottság veszi át a kiszolgáltatott fegyvert, lőszert, hadianyagot, a hadiipar céljait szolgáló szerszámokat, meghatározza az átadás helyét, felügyel a jelen Szerződés által megszabott lerombolásokra, használaton kívül való helyezésekre vagy átalakításokra.

138. cikk. A Hadihajózási Szövetségek közti Ellenőrző Bizottság feladata különösen az, hogy kiszálljon a hajógyárakba és ellenőrizze az illető hajógyárban építés alatt levő hajók lebontását, átvegye a kiszolgáltatott fegyvert, lőszert és hadihajózási anyagot és ellenőrizze a megszabott lerombolásokat és lebontásokat.

A Magyar Kormány köteles a Hadihajózási Szövetségek közti ellenőrző Bizottságnak mindazokat a felvilágosításokat és okiratokat rendelkezésére bocsátani, amelyeket az a hadihajózásra vonatkozó rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítására szükségesnek ítél, jelesül a hadihajók tervrajzát, fegyverzetük összetételét, az ágyúknak, lőszernek, torpedóknak, aknáknak, robbanóanyagoknak, drótnélküli távirókészülékeknek s általában mindannak, ami a hadihajózási anyagra vonatkozik, jellegzetes adatait és mintáit, nemkülönben az összes idevágó törvényhozási közigazgatási vagy szolgálati szabályzati okmányokat.

139. cikk. A Léghajózási Szövetségek közti Ellenőrző Bizottság feladata különösen az, hogy a jelenleg a Magyar Kormány birtokában levő léghajózási anyagot összeírja, a repülőgépműhelyeket, léghajóműhelyeket és légi járóműmotor-műhelyeket, valamint a légi járóművek céljaira felhasználható fegyver-, lőszer- és robbanóanyaggyárakat megsemmisítse, a magyar államterületen levő összes repülőtelepeket, léghajócsarnokokat, leszállóhelyeket, telepeket és raktárokat bejárja és amennyiben ennek helye van, az anyag elszállítását és átvételét intézze.

A Magyar Kormány köteles a Léghajózási szövetségek közti ellenőrző Bizottságnak mindazokat a felvilágosításokat, törvényhozási, közigazgatási és egyéb okiratokat a rendelkezésére bocsátani, amelyeket a Bizottság a léghajózási rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítására szükségesnek ítél, jelesül köteles rendelkezésre bocsátani számszerű kimutatást az összes magyar repülőkötelek szolgálatában álló személyzetről, valamint a meglevő, gyártás alatt álló vagy megrendelt anyagokról és teljes lajstromot a léghajózás számára dolgozó összes üzemekről, azok elhelyezéséről, valamint az összes légi járóműcsarnokokról és leszállóhelyekről.

V. cím ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

140. cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számítandó három hónapi határidőn belül a Magyar Kormány az idevágó magyar törvényeket a jelen Szerződésnek ezzel a részével összhangban meg kell változtatnia, s így kell fenntartania.

Ugyanezen határidőn belül a Magyar Kormány a jelen rész végrehajtására vonatkozó összes közigazgatási és más intézkedéseket meg kell tennie.

141. cikk. Az 1918. évi november hó 3-án kötött fegyverszüneti szerződés következő rendelkezései, úgymint: az I. fejezet (Katonai rendelkezések) 2. és 3. cikke, a csatolt jegyzőkönyv I. fejezetének (Katonai rendelkezések) 2., 3. és 6. cikke, amennyiben a fenti rendelkezésekkel nem ellenkeznek, hatályukban megmaradnak.

142. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve semmiféle idegen országba katonai, hadihajózási vagy léghajózási küldöttségnek megbízást nem ad, oda ilyeneket nem küld, s elutazni nem enged; kötelezi magát ezenfelül, hogy megteszi az alkalmas intézkedéseket annak megakadályozására, hogy magyar állampolgárok államuk területét abból a célból hagyják el, hogy bármely idegen Hatalom hadseregébe, hajóhadába vagy légi szolgálatába belépjenek, vagy a kiképzés előmozdítása céljából oda beosztassanak, vagy általában valamely idegen országban katonai, hadihajózási vagy léghajózási oktatásban közreműködjenek.

A Szövetséges és Társult Hatalmak a maguk részéről megállapodnak abban, hogy a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve hadseregükbe, hajóhadukba vagy légi haderejükbe magyar állampolgárt be nem soroznak, oda katonai kiképzés előmozdítása céljából be nem osztanak és általában magyar állampolgárt katonai, hadihajózási vagy léghajózási oktatóként nem alkalmaznak.

Ez a rendelkezés mindazonáltal nem érinti Franciaországnak azt a jogát, hogy az idegen légiót a francia törvények és katonai szabályzatok értelmében egészíthesse ki.

143. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy mindaddig, amíg a jelen Szerződés hatályban van, aláveti magát minden olyan vizsgálatnak, amelyet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa szótöbbséggel szükségesnek ítél.

VI. rész *Hadifoglyok és sírhelyek*

I. cím HADIFOGLYOK

144. cikk. A magyar hadifoglyok és polgári internáltak hazaszállítása a jelen Szerződés életbelépése után a lehető legrövidebb időn belül kezdetét veszi és a legnagyobb gyorsasággal fog végbemenni.

145. cikk. A magyar hadifoglyoknak és polgári internáltaknak a 144. cikkben meghatározott feltételek mellett leendő hazaszállításáról az egyrészről a Szövetséges és Társult Hatalmak és másrészről a Magyar Kormány képviselőiből alakuló Bizottság gondoskodik.

Minden egyes Szövetséges és Társult Hatalomra nézve egy-egy Albizottság állapítja meg a hadifoglyok hazaszállításának részleteit; ezek az Albizottságok csupán az illető érdekelt Hatalom és a Magyar Kormány képviselőiből alakulnak.

146. cikk. A magyar hatóságok kötelesek arról gondoskodni, hogy a nekik átadott hadifoglyok és polgári internáltak az átadás után haladéktalanul otthonukba küldessenek.

Azok a hadifoglyok és polgári internáltak, akiknek a háború előtti lakóhelye a Szövetséges és társult Hatalmak csapataitól megszállott területen van, a Szövetséges és Társult Hatalmak megszálló csapatai katonai hatóságainak engedélyével és ezek ellenőrzése mellett, lakóhelyükre szintén visszaküldendők.

147. cikk. A hazaszállítással kapcsolatban az elindulás időpontjától kezdődőleg felmerü-

lő összes költségeket a Magyar Kormány tartozik viselni; a Magyar Kormány köteles továbbá a 145. cikkben megjelölt Bizottság részéről szükségesnek ítélt szállítóeszközöket, nemkülönben a műszaki személyzetet rendelkezésre bocsátani.

148. cikk. Azokat a hadifoglyokat és polgári internáltakat, akik a fegyelem ellen elkövetett cselekmény miatt büntetendők volnának, vagy akik emiatt büntetés alatt állanak, arra való tekintet nélkül, hogy büntetésük idejét kitöltötték-e vagy az ellenük indított eljárás befejezést nyert-e vagy sem, haza kell szállítani.

Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást azokra a hadifoglyokra és polgári internáltakra nézve, akik az 1920. évi január 1-je után elkövetett cselekmények miatt volnának büntetendők.

Hazaszállításukig valamennyi hadifogolyra és polgári internáltra nézve a fennálló szabályok maradnak irányadók, kiváltképpen a munka és fegyelem tekintetében.

149. cikk. Azok a hadifoglyok és polgári internáltak, akik nem a fegyelem ellen elkövetett, hanem más cselekmények miatt volnának büntetendők vagy állanak büntetés alatt, továbbra is fogva tarthatók.

150. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát arra, hogy az összes hazaszállítandó egyéneket megkülönböztetés nélkül területére befogadja.

Azokra a magyar hadifoglyokra vagy állampolgárookra nézve, akik hazaszállításukat nem óhajtják, a hazaszállítást mellőzni lehet; a Szövetséges és Társult Kormányok azonban fenntartják maguknak a jogot, hogy ezeket az egyéneket hazájukba vagy valamely semleges országba szállíthassák, avagy megengedjék nekik, hogy területeiken lakhassanak.

A Magyar Kormány kötelezi magát arra, hogy ezekkel az egyénnel és hozzátartozóikkal szemben semmiféle kivételes intézkedést nem alkalmaz, őket a fenti okból semmine-mű megtorlással vagy zaklatással nem sújtja.

151. cikk. A Szövetséges és társult Kormányok fenntartják maguknak a jogot, hogy a hatalmukban levő magyar hadifoglyok és állampolgárok hazaszállítását attól tegyék függővé, hogy a Magyar Kormány a Szövetséges és Társult Hatalmaknak azokról a hadifoglyairól és más állampolgáraitól, akiket Magyarországon akaratuk ellenére még visszatartatnának, felvilágosítást ad és őket azonnal szabadon bocsátja.

152. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát:

1. hogy az eltűntek felkutatására alakult bizottságoknak szabad bejárást biztosít, azok részére az összes szükséges szállítási eszközöket rendelkezésére bocsátja, a fogolytáborokban, fogházakba, kórházakba és minden egyéb helyiségekbe ezeket a bizottságokat beengedi, valamint mindazokat a köz- és magánokiratokat, amelyek kutatásaiknál felvilágosítást nyújthatnak, rendelkezésükre bocsátja;

2. hogy megbünteti azokat az osztrák¹¹ hivatalnokokat és magánosokat, akik a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak jelenlétét netalán titokban tartanák, vagy jelenlétét, miután arról tudomást szereztek, nem jelentenék be.

153. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy azokat a tárgyakat, értékeket és okiratokat, amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmak valamelyik állampolgárának tulajdonában állottak és amelyeket a magyar hatóságok netalán visszatartottak, a jelen Szerződés életbelépése után haladéktalanul visszaszolgáltatja.

154. cikk. A Magas Szerződő Felek kijelentik, hogy lemondanak mindazoknak a költségeknek kölcsönös megtérítéséről, amelyek a hadifoglyoknak saját területükön történt ellátásával kapcsolatban felmerültek.

¹¹ Helyesen magyar.

II. cím SÍRHELYEK

155. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok és a Magyar Kormány gondoskodnak arról, hogy a területeiken eltemetett katonák és tengerészek sírhelyei tiszteletben és jó karban tartassanak.

Kötelezik magukat, hogy minden olyan bizottságot, amelyet valamelyik Kormány az eltemetettek személyazonosságának megállapításával, azoknak lajstromozásával, illő sír-emlékek karbantartásával vagy felállításával bízott meg, elismernek és az ilyen bizottságot feladata kivételében támogatják.

Megegyeznek azonkívül arra nézve is, hogy a belföldi törvényekben foglalt rendelkezéseknek és a közegészség követelményeinek korlátai között, kölcsönösen minden eszközzel megkönnyítik katonáik és tengerészeik földi maradványainak hazaszállítására irányuló kérelmek teljesítését.

156. cikk. A különböző hadviselt Államok fogságban elhunyt hadifoglyainak, polgári internáltjainak és egyéb állampolgárainak sírhelyei a jelen Szerződés 155. cikkének rendelkezései értelmében megfelelően jó karban tartandók.

Ezenkívül egyrészt a Szövetséges és Társult Kormányok, másrészt a Magyar Kormány kötelezik magukat arra, hogy kölcsönösen egymás rendelkezésére bocsátják:

1. az elhaltak teljes névjegyzékét a személyazonosságuk megállapításához szükséges összes adatokkal együtt;

2. a személyazonosság megállapítása nélkül eltemetett összes halottak számára és sírhelyik hollétére vonatkozó minden felvilágosítást. [...] ¹²

VIII. rész Jóvátétel

I. cím ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

161. cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Magyarország elismeri, hogy Magyarország és szövetségesei, mint e veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgáraik az Ausztria-Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek.

162. cikk. A Szövetséges és társult Kormányok elismerik, hogy Magyarország jövedelemforrásai, tekintettel e jövedelemforrásoknak a jelen szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy e veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Magyarország kötelezi magát, hogy az alább megszabott módozatok szerint jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, ten-

¹² A békeszerződés ez után következő VII. része büntető rendelkezéseket tartalmazott „a háború törvényci-vel és szokásaival ellenkező cselekmények” elkövetőivel szemben.

geri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike háborút viselt Magyarországgal, valamint általában az idecsatolt I. függelékben meghatározott károkat.

163. cikk. Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Magyarország köteles, szövetségközi bizottság állapítja meg, amelynek „Jóvátételi Bizottság” lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét a jelen szerződés, nevezetesen az e címhez tartozó II–V. függelék határozzák meg. Ez a Bizottság, a jelen Szerződésből folyó eltérésektől eltekintve, azonos a Németországgal kötött Szerződés 233. cikkében meghatározott bizottsággal; a Bizottság a jelen Szerződés alkalmazásából eredő különleges kérdések számára külön Osztályt alakít; ennek az Osztálynak csupán tanácsadó hatásköre lesz, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a Jóvátételi Bizottság ruház reá megfelelő hatáskört.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a Magyar Kormánynak arra, hogy meghallgassák.

A Bizottság egyúttal fizetési tervezetet készít, amely megállapítja, hogy Magyarország 1921. évi május hó 1-től kezdődő harminc éven át, mely határidőkben és milyen módokkal tartozik a jóvátételi tartozásnak azt a részét törleszteni, amelyet reá ki fognak vetni, miután a Bizottság már megállapította volt azt, hogy Németország képes-e az ellene és szövetségesei ellen támasztott és a Bizottság által felülvizsgált követelések teljes összegének fennmaradó részét megfizetni. Abban az esetben pedig, ha Magyarország ezalatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlítettlen részösszeg fizetése a Bizottság tetszése szerint későbbi évekre elhalasztható vagy olyan módon kezelhető, amint a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően meg fognak állapítani.

164. cikk. A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnkint köteles megvizsgálni Magyarország jövedelmi forrásait és teljesítőképességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Magyarország képviselőinek meghallgattatására, ez alapon a 163. cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitolhatja s a megállapított fizetési feltételeket megváltoztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt Kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

165. cikk. Magyarország 1920-ban és az 1921. év első négy hónapjában oly részletekben és olyan módon (aranyban, árukban, hajókban, értékpapírokban vagy más módon), amint azt a Jóvátételi Bizottság megállapítja, a fent említett követelésekre méltányos részfizetést teljesít, amelynek nagyságát a Jóvátételi Bizottság állapítja meg; ezt az összeget elsősorban a megszálló hadseregnél, az 1918. évi november hó 3-i fegyverszünet után felmerült s a 181. cikkben tárgyalt költségeknek fizetésére kell fordítani; annyi élelmiszer és nyersanyag, amennyi a Szövetséges és társult Főhatalmak Kormányainak megítélése szerint szükséges ahhoz, hogy Magyarország képes legyen jóvátételi kötelezettségének teljesítésére, szintén fizethető a nevezett Kormányok jóváhagyásával az említett összegből. A fennmaradó összeg Magyarország jóvátételi tartozásából levonandó. Magyarország azonfelül letétbe helyezi a II. függelék 12. §-a c) pontjának intézkedése értelmében az ott említett kötelezőjegyeket.

166. cikk. Magyarország belegegyezik abba is, hogy gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználtassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni újjáépítésre és a nyersanyagokra vonatkozólag a III., IV. és V. függelékek részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a függé-

lékek szerint megvalósult felhasználása, az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Magyarország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

167. cikk. A folytatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkekben tárgyaltaakat is, amelyeket Magyarország a jóvátételi követelések kielégítésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel.

A felosztásnál a 173. cikkben és a III., IV. és V. függelékben megállapított jóváírások értéke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké.

168. cikk. A fentebb megállapított fizetéseken felül Magyarország a Jóvátételi Bizottság részéről megállapított eljárás szerint visszaszolgáltatja mindazt a készpénzt, valamint visszaszolgáltatja mindazokat az állatokat, különféle tárgyakat és értékpapírokat, amelyeket elvett, lefoglalt vagy zár alá vett, amennyiben az azonosság megállapítása akár Magyarországnak, akár szövetségeseinek területén, akár azokon a területeken, amelyek a jelen Szerződés teljes végrehajtásáig Magyarországnak vagy szövetségeseinek birtokában maradnak, lehetséges lesz.

169. cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a 168. cikkben megszabott visszaszolgáltatásokat és a 163., 164., 165. és 166. cikkekben megszabott fizetéseket és szolgáltatásokat azonnal teljesíti.

170. cikk. A Magyar Kormány elismeri a 163. cikkben meghatározott Bizottságot abban az alakjában, amint azt a Szövetséges és Társult Kormányok a II. függelék értelmében megszervezik; visszavonhatatlanul elismeri, hogy a Bizottságot a jelen Szerződésben reáruházott jogositványok élvezete és hatáskörök gyakorlása megilleti.

A Magyar Kormány meg fog adni a Bizottságnak minden olyan felvilágosítást, amelyre annak Magyarország és állampolgárai pénzügyi helyzetét, pénzügyi műveleteit, javait, termelőképességét, készleteit, nyersanyagtermelését és ipari termelését illetőleg szüksége van, továbbá felvilágosítást ad az 1914–1920. évi háborúnak azokra a hadműveleteire vonatkozólag, amelyeknek ismeretét a Bizottság szükségesnek fogja tartani.

A Magyar Kormány a Bizottság tagjainak és igazolt meghatalmazottjainak mindazokat a jogokat és mentességeket megadja, amelyeket barátságos Államok szabályszerűen meghatalmazott diplomáciai képviselői Magyarországon élveznek.

Magyarország beleegyezik továbbá abba, hogy a Bizottságnak és esetleg alkalmazott személyzetének fizetését és költségeit ő fizeti.

171. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy mindazokat a törvényeket, szabályzatokat és rendeleteket, amelyek a jelen rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítására szükségesek, megalkotja, hatályban tartja és kihirdeti.

172. cikk. A jelen Szerződés jelen részének rendelkezései nem érintik a jelen Szerződés X. része (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címének rendelkezéseit.

173. cikk. Magyarország javára írandók jóvátételi kötelezettségek címén a következő tételek:

a) a jelen Szerződés X. részének (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címe alapján Magyarország javára megállapított végleges fizetési egyenleg;

b) mindazok az összegek, amelyek Magyarországot a IX. részben (Pénzügyi rendelkezések) és a XII. részben (Kikötők, vízi utak és vasutak) megszabott jogátruházások folytán megilletik;

c) mindazok az összegek, amelyeknek Magyarország javára való írását a Jóvátételi Bi-

zottság elrendeli, vagyontárgyaknak, jogoknak, engedélyeknek (koncesszióknak) és egyéb érdekeknek a jelen Szerződésben megszabott bármely más átruházása alapján.

Semmi esetre sem írhatók azonban Magyarország javára a 168. cikk értelmében fogana-
tosított visszaszolgáltatások.

174. cikk. A magyar tengeralatti kábel átengedését, amelyet a jelen Szerződésben külön rendelkezés nem tárgyalt, az ide mellékelt VI. függelék szabályozza [...] ¹³

II. cím

KÜLÖNÖS RENDELKEZÉSEK

175. cikk. A 168. cikkben foglalt rendelkezések alkalmazásaként Magyarország kötelezi magát arra, hogy a Szövetséges Társult Hatalmak mindegyikének visszaszolgáltatja mindazokat a hivatalos iratokat, okmányokat, régiségeket és műtárgyakat, úgyszintén mindazt a tudományos és könyvészeti anyagot, amelyeket az elfoglalt területekről szállítottak el, tekintet nélkül arra, hogy ezek a tárgyak az Államnak vagy tartományoknak, községeknek, kórházaknak, egyházaknak avagy egyéb köz- vagy magánintézményeknek tulajdonában állanak.

176. cikk. Magyarország ugyancsak visszaszolgáltatja a 173. cikkben megjelölt természetű azokat a tárgyakat is, amelyeket 1914. évi június hó 1. napja óta az átengedett területekről vittek el, kivéve a magánosoktól vétel útján szerzetteket.

A Jóváítéleti Bizottság megfelelő esetben alkalmazni fogja ezekre a tárgyakra a jelen békeszerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 191. cikkében foglalt rendelkezéseket.

177. cikk. Magyarország visszaszolgáltatja az érdekelt Szövetséges vagy Társult Kormányok mindegyikének, az őt megillető részben, a közintézményeinek birtokában levő mindazokat a hivatalos iratokat, okmányokat és történeti feljegyzéseket, amelyek közvetlen összefüggésben állanak az átengedett területek történetével és amelyeket ezekről a területekről 1868. évi január hó 1. napja óta szállítottak el. Ez az utóbbi határidő Olaszország tekintetében a Királyság kikiáltásának időpontjától (1861) kezdődik.

Ami azokat a művészeti, régészeti, tudományos vagy történeti jelentőségű tárgyakat vagy okiratokat illeti, amelyek előbb az Osztrák–Magyar Monarchia Kormányának vagy a Koronának gyűjteményeihez tartoztak, ezek tekintetében, amennyiben azokra vonatkozólag a jelen Szerződés egyéb rendelkezései intézkedést nem tartalmaznak, Magyarország kötelezi magát, hogy:

a) az érdekelt Államokkal, amennyiben ezek őt erre felhívják, barátságos megállapodást fog kötni, amelynek értelmében a fenti gyűjteményeknek mindazokat a részeit és mindazokat a fent megjelölt tárgyakat vagy okiratokat, amelyek az említett Államok szellemi tulajdonát alkotják, viszonyosság alapján a származási hely országának vissza lehessen adni;

b) húsz évig ezekből a gyűjteményekből semmit sem fog elidegeníteni, sem szétoztani, sem pedig az egyes tárgyak felett másként rendelkezni, kivéve ha erre nézve a határidő eltelte előtt külön megállapodás jönne létre; biztosítani fogja a gyűjtemények biztonságát és jó karbantartását és azokat, valamint a rájuk vonatkozó leltárakat, jegyzékeket és igazgatási okmányokat a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikének állampolgárai közé tartozó tudományos kutatóknak rendelkezésére fogja bocsátani.

¹³ A békeszerződés itt következő része 6 függeléket tartalmaz, amelyek a Magyarországgal szembeni követeléseket részletezik, és a jóváítélettel kapcsolatos különböző részkérdéseket szabályozzák.

Viszont Magyarországnak is joga lesz a nevezett Államokat, különösen pedig Ausztriát felhívni arra, hogy vele az előbbiekhöz hasonló módozatok mellett a szükséges megállapodásokat megkössék abból a célból, hogy Magyarországra visszahozzák a fent említett gyűjteményeket, okiratokat és tárgyakat, amelyekre a fenti b) pont biztosítékai alkalmazást fognak nyerni.

178. cikk. A volt Osztrák–Magyar Monarchiából keletkezett új Államok és azok az Államok, amelyek a nevezett Monarchia területéből részesedtek, a maguk részéről kötelezik magukat arra, hogy a Magyar Kormányoknak visszaszolgáltatják azokat a hivatalos iratokat, okmányokat és feljegyzéseket, amelyek húsz évnél nem régiebbek és amelyek közvetlen vonatkozásban állanak a magyar terület történetével vagy közigazgatásával s esetleg az átcsatolt területen vannak.

179. cikk. Magyarország elismeri, hogy Olaszországgal szemben továbbra is köteles mindazoknak a kötelezettségeknek teljesítésére, amelyek az Olaszország és Ausztria–Magyarország között kötött következő szerződések, úgymint: az 1859. évi november hó 10-én kötött zürichi szerződés XV. cikke, az 1866. évi október hó 3-án kötött bécsi szerződés XVIII. cikke és az 1868. évi július hó 14-én kötött florenzi egyezmény állapítanak meg, mégpedig abban a mértékben, amennyiben az említett cikkeket még nem hajtották teljesen végre és amennyiben az ott tárgyalt okmányok és tárgyak Magyarországnak vagy szövetségeseinek területén vannak. [...] ¹⁴

Magyar Törvénytar. 1921. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1922, Franklin, 197–250.

▪ 6. AZ 1920. ÉVI XVII. TÖRVÉNY ▪ A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1920. AUGUSZTUS 19.

1. §. Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és feloszlásának a királyi hatalomban foglalt joga az 1848:IV. és az 1867:X. törvénycikk korlátai között a nemzetgyűlésre is kiterjed. Ez a jog a kormányzót is megilleti, de a nemzetgyűlés feloszlása esetében a kormányzó köteles a nemzetgyűlés összehívása iránt már a feloszlató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeüléseire alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a feloszlástól számított három hónapon belül összeülhessen. A kormányzó a nemzetgyűlést legfeljebb harmincnapra elnapolhatja.

Ha a nemzetgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az 1920:I. t.-c. 13. §-ának második bekezdésében megszabott 60 napi határidő alatt a kormányzó a nemzetgyűlést feloszlatta, vagy ha e határidő alatt a nemzetgyűlésnek két évben megállapított tartama letelt, a kormányzó a még ki nem hirdetett törvényt újabb megfontolás végett az újonnan összehívott nemzetgyűlésnek, vagy pedig ha a nemzetgyűlés helyébe országgyűlés lépne, az országgyűlésnek küldheti meg összeülésétől számított 15 napon belül.

¹⁴ A békeszerződés további részeinek témái: IX. rész: pénzügyi rendelkezések, X. rész: gazdasági rendelkezések, XI. rész: légi közlekedés, XII. rész: kikötők, vízi utak és vasutak, XIII. rész: munka, XIV. rész: vegyes rendelkezések.

Az 1920:I. t.-c. 13. §-a második és harmadik bekezdésének a jelen szakaszban foglaltakkal ellenkező rendelkezései hatályukat veszítik.

2. §. Az 1920:I. t.-c. 13. §-ának ötödik bekezdése második mondatként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Közvetlen fenyegető veszély esetében azonban a kormányzó a magyar összminisztérium felelőssége és a nemzetgyűlésnek késedelem nélkül kikérendő utólagos hozzájárulása mellett a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazását elrendelheti.

3. §. Az 1920:I. t.-c. 13. §-ának utolsó bekezdése hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezés lép:

A kormányzó általános kegyelmet is adhat, annak azonban, akit az 1848: III. t.-c. 32. §-ában vagy az 1870:XVIII. t.-c. 9. §-ában meghatározott cselekmény vagy mulasztás miatt vontak felelősségre vagy ítélték el, kegyelmet csak törvény adhat.

4. §. Ez a törvény kihirdetésének napján azonnal életbe lép.

Magyar Törvénytár. 1920. évi törvénytörvények Szerk. Térffy Gyula. Budapest, 1921, Franklin, 61.

▪ 7. AZ 1920. ÉVI XXV. TÖRVÉNY A FELSOÓKTATÁSI ▪ INTÉZMÉNYEKBE VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYAIRÓL (NUMERUS CLAUSUS)

BUDAPEST, 1920. SZEPTEMBER 26.

1. §. A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra az 1920/21-ik tanév kezdetétől csak oly egyének iratkozhatnak be, kik nemzethűségi s erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók és csak oly számban, amennyinek alapos kiképzése biztosítható.

Az egyes karokra (szakosztályokra) felvehető hallgatók számát az illetékes kar (a műegyetemen a tanács) javaslata alapján a vallás és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Rendkívüli hallgatók csak abban az esetben vehetők fel, ha a hallgatóknak az előző bekezdésben foglaltak szerint megállapított létszáma rendes hallgatókkal nem telt volna be és csak a megállapított létszámkereten belül.

Ez az intézkedés a jog- és államtudományi karokon (jogakadémiákon) az államszámvi-teltanra beiratkozókra nem vonatkozik, a vallás- és közoktatásügyi miniszter azonban az illetékes karok meghallgatása után a pénzügyminiszterrel egyetértőleg ezeknek a rendkívüli hallgatóknak a létszámát is megállapíthatja.

2. §. Az 1. § rendelkezései az előző tanévekben már beiratkozva volt rendes hallgatók, valamint a bölcsészettudományi (bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi és mennyiség-tan-természettudományi), továbbá az orvostudományi karokra középiskolai érettségi bizonyítvány birtokában beiratkozva volt rendkívüli hallgatók további beiratkozási jogát nem érintik, amennyiben nemzethűségi és erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók.

3. §. Az 1. § intézkedései szerint beiratkozónak az illetékes karhoz (műegyetemen a tanácshoz) benyújtott folyamodással kell a beiratkozásra engedélyt kérnie.

A beiratkozási engedélynek az 1. § rendelkezései szerint megállapított létszámkereten

belül való megadása, vagy megtagadása felett az illetékes kar tanárainak (műegyetemen a tanácsnak) teljes ülése végérvényesen határoz.

Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenczted részét.

Hasonlóképpen csak az illetékes kar (műegyetemen a tanács) teljes ülésén megadott engedéllyel iratkozhatnak be a 2. § alapján beiratkozni kívánók is. Ezeknek beiratkozására vonatkozó szabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg állapítja meg.

4. §. Ezt a törvényt, amely kihirdetése napján lép hatályba, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajtja végre.

Magyar Törvénytár. 1920. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1921, Franklin, 10–11.

▪ 8. AZ 1920. ÉVI XXXVI. TÖRVÉNY ▪ A FÖLDBIRTOKOK HELYESEBB MEGOSZLÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1920. DECEMBER 7.

I. fejezet *A törvény célja*

1. §. Ennek a törvénynek az a célja, hogy a magyar földbirtok megoszlását helyesebbé tegye. Evégből ez a törvény a lehetőséghez képest előmozdítja a földszerzést főleg azok részére, akik a föld gondos és szorgalmas művelésére képesek és hajlandók is, de eddigi viszonyaik között önhibájukon kívül földhöz nem juthattak.

A földbirtok megoszlásának helyesebbé tételéhez szükséges ingatlanokat az állam lehetőleg szabadkézből, árverésen vagy az ebben a törvényben biztosított elővásárlás jogán szerzi meg. Ha azonban az említett célokra szükséges ingatlanok ott, ahol reájuk közérdekből éppen szükség van, szabadkézből, árverésen vagy elővásárlás jogán meg nem szerezhethők, az állam a szükséges mezőgazdasági ingatlanokat az ebben a törvényben szabályozott megváltás útján is megszerezheti. Ilyen módokon szerezhethők meg egyáltalán a más közérdekű földbirtok-politikai célokra szükséges ingatlanok is.

Ennek a törvénynek alkalmazása szempontjából közérdekű földbirtok-politikai célnak nyilvánítható különösen az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetett földművelők, a földműves hadirokkantak, a munkaképes földműves hadiözvegyek és felnőtt földműves hadiárvaik földhöz juttatása; gazdasági munkásházak emelése; a mezőgazdasági munkásoknak, törpe- és kisbirtokosoknak földhöz juttatással való megerősítése, továbbá a közszolgálati alkalmazottaknak, a becsülettel szolgált katonáknak és az érdemes gazdatiszteknek földhöz juttatása, közoktatási célokat szolgáló intézmények és

közlegelők létesítése avagy végül a haladó gazdálkodásnak irányt mutatni hivatott közbirtokok alakítása is.

2. §. A földbirtok helyesebb megoszlása közérdek lévén, egyéni jogcímen senkinek sincs követelési joga arra, hogy neki földet juttassanak. Amennyiben azonban a törvény célja megengedi s evégből elegendő terület is áll rendelkezésre, föld az erre érdemeseknek lehetőleg a következő sorrendben és nagyságban juttatható:

1. hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek és felnőtt hadiárvánknak, ha sem házuk, sem házépítésre alkalmas ingatlanuk nincs, s ilyent hozzátartozójuktól sem kaphatnak, családonkint 600 négyszögölnél nem nagyobb házhely és belsőség, továbbá amennyiben földművesek, illetve amennyiben a nem földműves hadirokkantak földművelést folytatni hajlandók és képesek is, családonkint megfelelő nagyságú törpebirtok, amelynek területe azonban legfeljebb három kataszteri hold lehet; amennyiben pedig ennél kisebb ingatlanuk már van, ez kiegészíthető az említett nagyságra;

2. mezőgazdasággal foglalkozó, földnélküli, önállóan kereső, önjogú munkásoknak családonkint legfeljebb az 1. pontban említett nagyságú törpebirtok;

3. mezőgazdasággal foglalkozó, önállóan kereső, önjogú törpe- vagy kisbirtokosoknak gazdaságaik kiegészítése végett, ha hozzá megfelelő vagyoni erejük és képességük is van, akkora terület, hogy meglevő földbirtokuk a juttatható területtel együtt elérheti a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó nagyságú kis családi birtok területét, de tizenöt kataszteri holdnál nagyobb ne legyen; ugyanekkora földet lehet juttatni egyébként a fent említett meghatározás alá eső azoknak a földműveseknek is, akiknek csak belsőségük vagy belsőségreszük van, vagy akik már haszonbéreltek mezőgazdasági ingatlant, s haszonbérletüket nem saját hibájukból veszítették el;

4. földnélküli közszolgálati alkalmazottaknak, továbbá földnélküli kisiparosoknak, illetőleg ipari munkásoknak családonkint legfeljebb egy kataszteri hold föld;

5. az önhibájukon kívül végkielégítéssel vagy nyugdíjjal elbocsátott földnélküli közszolgálati alkalmazottaknak és az ugyanilyen hivatásos katonáknak legalább is a törvény szerint nekik járó végkielégítés, illetőleg nyugdíjmegváltási tőkével felérő értékű mezőgazdasági művelésre alkalmas törpe- vagy kisbirtok;

6. községeknek, közbirtokosságoknak, legeltetési társulatoknak vagy volt úrbéres közösségeknek közös legelő létesítésére vagy kiegészítésére szükséges terület;

7. a törpe- és kisgazdaságok között a többtermelés és a mezőgazdaság fejlesztése érdekében mintagazdaságok és közbirtokok alakítására szükséges terület.

A szabadkézből, árverésen vagy az elővásárlás jogán megszerzett ingatlanokból azonban az állam egyeseknek, elsősorban azonban érdemes kisbirtokosoknak, továbbá okleveles gazdáknak és gazdatiszteknek, a gazdasági célszerűséghez képest nagyobb ingatlanokat is juttathat. Ez a szabály áll a megváltás útján megszerzendő arra az ingatlanra is, mely azért váltható meg, mert élők közötti jogügylettel vagy árverésen az 1914. évi július hó 28. napját megelőző 50 év kezdete és a jelen törvény életbe lépésének napja közé eső időben, habár csak egy ízben is, gazdát cserélt vagy amely korlátozt forgalmú. Község, város, közbirtokosság vagy volt úrbéres közösség földbirtokából megváltandó ingatlanra ez a szabály csak akkor alkalmazható, ha a község (város) határában nincs más olyan megfelelő birtok, amely a jelen törvény céljára megszerezhető volna.

A 2–6. pontokban említetteknek a szükséghez képest házhely is juttatható, de csak akkor, ha házuk vagy házépítésre alkalmas ingatlanuk nincsen s ilyent hozzátartozójuktól sem kaphatnak.

A földszerzésnek lehetővé tételénél egyenlő körülmények között előnyben kell részesíteni mindenekelőtt az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetetteket, a többgyermekes családokat s általában azokat, akik hadiszolgálatuknak becsülettel eleget tettek.

3. §. Ennek a törvénynek alapján nem juttatható ingatlan annak:

1. aki nem született magyar állampolgár, kivéve a viszonyosság eseteit és kivéve, ha a hazába visszavándorló nem született magyar állampolgár, született magyar állampolgárnak a gyermeke;

2. aki elmebeteg vagy gyengeelméjű – kivéve a hadirokkantakat –, kinek kiskorúsága meg van hosszabbítva vagy aki gondnokság alatt áll;

3. aki politikai jogainak gyakorlásától jogerősen fel van függesztve;

4. aki csődben volt vagy van; aki csődben kívül kényszeregyezésre lépett vagy lép;

5. aki a nemzeti hadseregbe behívó parancsnak önhibájából nem tett vagy nem tesz eleget;

6. akiről akár azért, mert valamely büntett vagy az állam ellen irányuló vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerősen elítélték, vagy mert ily cselekmény miatt bírói eljárás alatt áll, akár azért, mert a forradalmi mozgalmakkal kapcsolatosan a törvényes állami és társadalmi rendre veszélyes magatartást tanúsított vagy végül, mert megátalkodott rendbontó, tékozló, erkölcstelen vagy munkakerülő életmódot folytat, nem remélhető, hogy a társadalom hasznos és munkás tagja lesz vagy akitől az ingatlan okszerű kezelése egyéb alapos okból nem várható s ehhez képest ingatlan juttatására a közbecsülés szerint érdemetlen;

7. aki a jelen törvény büntető rendelkezéseivel összetűködésbe kerül;

8. akitől a jelen törvény alapján juttatott ingatlant egy ízben már visszavonták, vagy aki házáat vagy egyéb ingatlanát bebizonyíthatólag azért idegenítette el a hatóság hozzájárulása nélkül, hogy hatósági úton legyen ingatlanhoz juttatható;

9. aki nem a törvényes eljárás szerint, hanem önkényesen foglal földet.

A 6. pontban említett érdemetlenséget a lakóhely szerint illetékes járási mezőgazdasági bizottság titkos szavazással állapítja meg.

II. fejezet

Országos Földbirtokrendező Bíróság

4. §. A földbirtok helyesebb megoszlását az ország egyetemes érdeke szerint szabályozó állami tevékenység irányítására külön országos bíróságot kell alakítani.

A bíróság neve: Országos Földbirtokrendező Bíróság; székhelye: Budapest.

5. §. Az Országos Földbirtokrendező Bíróság áll: elnökből, másodelnökből, három tanácselnökből, ezenfelül harminchat tagból.

Elnökét, akit a m. kir. Kúria elnökével és másodelnökét, akit a m. kir. Kúria másodelnökével, végül a tanácselnököket, akiket a m. kir. Kúria tanácselnökeivel egyenlő rang, jelleg és javadalmazás illet, a haza körül érdemeket szerzett és a mezőgazdaság körül is kellő jártassággal bíró állampolgárok közül a minisztérium előterjesztésére az államfő nevezi ki. A tanácselnököknek a magasabb bírói hivatalok viselésére vagy a közigazgatási bíróság ítélőbíráinak másik fele részére nézve előírt képesítéssel kell bírniuk.

A bíróság többi tagját a földművelésügyi miniszternek a következő §-ban meghatározott

kijelölés alapján tett előterjesztésére az államfő nevezi ki. Közzszolgálatban álló egyéb ilyen kinevezése közzszolgálati alkalmazását és állását nem érinti. Közzszolgálatban nem álló egyénnek ilyen kinevezése pedig tiszteletbeli. [...] ¹⁵

III. fejezet

Az államot illető elővásárlási jog

16. §. Amennyiben ez a törvény mást nem rendel, az államot földbirtok-politikai célokra minden mezőgazdasági ingatlan elidegenítése esetében ennél a törvénynél fogva elővásárlási jog illeti.

Ezt az elővásárlási jogot a telekkönyvbe bejegyezni nem kell s az telekkönyvi bejegyzés nélkül is mindenkivel, még a szerződés elővásárlásra jogosulttal szemben is hatályos.

17. §. Elővásárlási jognak nincs helye:

1. ha az ingatlan község (város) belterületén fekszik;
2. ha a felek egyike a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége vagy az Országos Központi Hitelszövetkezet;

3. ha az elidegenítő és szerző fél egymásnak egyenes ágon rokonai, unokatestvénél (testvérek gyermekeinél) nem távolabbi oldalrokonai vagy pedig törvényes házastársak; ha az egyik fél a másik fél lemenőjének, felmenőjének vagy testvérének a törvényes házastársa; vagy ha a szerző fél a közösség megszüntetése végett örökösstársának vagy tulajdonostársának avagy házastársa örökösstársának vagy tulajdonostársának illetményét szerzi meg;

4. ha a megszerzett ingatlan a szerző fél egyéb mezőgazdasági ingatlanával együtt az ötven kataszteri holdat meg nem haladja s egyúttal a szerző fél földműves, gazdatiszt, okleveles vagy hivatásos gazda, hadirokkant, közzszolgálati alkalmazott, hivatásos katona, az említett valamely személynek a házastársa, özvegye vagy árvája avagy általában hadiözvegy vagy hadiárva;

5. ha a szerző fél a 4. pontban említetttnél nem nagyobb olyan ingatlant vásárol vissza, mely az ő tulajdona vagy olyan családtagjának a tulajdona volt, akivel a 3. pontban említett viszonyban áll;

6. ha az ingatlan elidegenítése olyan ingatlaneldarabolás során megy végbe, melynek tervét a jelen törvény életbelépése előtt a földművelésügyi miniszter vagy megbízásából valamely hatósági szerv már jóváhagyta, a jelen törvény életbelépése után pedig az Országos Földbirtokrendező Bíróság jóváhagyja;

7. ha a szerző fél az ingatlant kisajátítás jogán vagy az öt megillető kisajátítási eljárás igénybevétele helyett egyezségileg magánúton szerzi meg, feltéve, hogy az ingatlant arra a célra használják, amelyre a kisajátítást engedélyezték.

Elővásárlási jognak helye van – házhely és köztér céljára – az 1. pontban említett belterületen fekvő ingatlanra is, ha az nem lakóhely vagy más beépített hely. [...] ¹⁶

¹⁵ A II. fejezet további paragrafusai az Országos Földbirtokrendező Bíróság tagjainak kinevezésével és jogával, valamint a testület működésével kapcsolatos kérdésekkel foglalkoztak.

¹⁶ A III. fejezet további részében az elővásárlási jog érvényesítésének egyes eseteiről csak szó. A törvény nem közölt további fejezeteinek témái: az államot illető megváltási jog, az ingatlandarabolás és a járadéktelkek.

VIII. fejezet

A családi otthont védő rendelkezések

70. §. Az állam ennek a törvénynek alapján azért juttat egyeseknek ingatlanokat, hogy részükre állandó családi tűzhelyet tartósan biztosítson.

Az állam által egyeseknek akár közvetlenül, akár a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, az Országos Központi Hitelszövetkezet vagy más szerv közvetítésével juttatott ingatlanok (ideértve az ilyen járadékteleket is) a családi tűzhely tartós biztosítása végett a jelen fejezetben foglalt külön jogszabályok oltalma alatt állanak. Ezek közül a külön jogszabályok közül a 71–75. §-okban foglaltak a családi birtokká nyilvánított ingatlanokra, a 76. §-ban foglaltak pedig a jelen törvény alapján juttatott más ingatlanokra vonatkoznak.

Azt, hogy valamely ingatlan a jelen fejezetben foglalt külön jogszabályok oltalma alatt áll, a telekkönyvben fel kell tüntetni. Ez a feltüntetés családi birtoknál a jószágtesti felírásban történik. A feltüntetés megtörténte után senki sem hivatkozhatik arra, hogy az ingatlanok ezt a minőségét nem ismerte.

Családi birtokká nyilváníthat:

1. az Országos Földbirtokrendező Bíróság hivatalból minden olyan ingatlant, amelyet az állam egyeseknek kedvezmények alkalmazásával (79. § második bekezdése) juttat;

2. az ingatlan tulajdonosa az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával minden ingatlant, amelyet a jelen törvény alapján szerez meg.

Az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával családi birtokot létesíthet a tulajdonos olyan más egyéb ingatlanaiból is, amelyek nem ennek a törvénynek alapján jutottak kezébe. Az erre vonatkozó részletes szabályokat a földművelésügyi miniszter és az igazságügyminiszter az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával rendelettel állapítja meg. Ilyképpen állapíthatók meg részletes szabályok arra nézve is, hogy családi birtokkal miképpen és milyen feltételek alatt egyesíthetők más egyéb ingatlanok is.

A családi birtok a vele egyesített ingatlanokkal együtt nem lehet nagyobb egy népes családnak szokásos, illő eltartására elegendő jövedelemnek gondos művelés mellett legfeljebb háromszorosát nyújtó birtoknál. [...] ¹⁷

Magyar Törvénytár. 1920. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1921, Franklin, 230–261.

▪ 9. AZ 1921. ÉVI III. TÖRVÉNY AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI ▪ REND HATÁLYOSABB VÉDELMEÉRŐL

BUDAPEST, 1921. ÁPRILIS 6.

1. Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek

1. §. Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet, büntetett követ el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

¹⁷ A VIII. fejezet további része a családi birtokok jogi és telekkönyvi helyzetével foglalkozik, a IX. és a X. fejezet pedig egyes és büntetőrendelkezéseket tartalmaz.

Aki ily mozgalomban vagy szervezkedésben tevékenyen részt vesz, úgyszintén aki ily mozgalmat vagy szervezkedést előmozdít, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A kezdeményezők és vezetők büntetése tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház, a többi résztvevőké és előmozdítóké pedig öt évig terjedhető börtön, ha a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert, lőszert, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szert vagy anyagot szereztek be, amennyiben erről tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna.

2. §. Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára büntettet vagy vétséget követ el, annak büntetése:

1. halál, ha a büntetett a törvény halálbüntetést állapít meg;
2. életfogytig tartó fegyház, ha a büntetett a törvény tíz évet meghaladó szabadságvesztés büntetést állapít meg;
3. tíztől tizenöt évig terjedhető fegyház, ha a büntetett a törvény tíz évnél enyhébb vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztés büntetést állapít meg;
4. tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekmény a törvény szerint vétség.

Ugyane büntetés alá esnek az előbbi bekezdésben említett mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezői és vezetői, az említett mozgalom vagy szervezkedés többi résztvevői és előmozdítói pedig az előbbi bekezdés 1. és 2. pontjának esetében öt évig terjedhető börtönnel, 3. és 4. pontjának esetében pedig öt évig terjedhető fogházzal büntetendők, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna.

3. §. Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalomról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez és erről a hatóságnak, mielőtt lehetséges, jelentést nem tesz, az, amennyiben részesség nem terheli, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Az előbbi bekezdés alapján nem büntethető a tettesnek vagy a részesnek hozzátartozója (1878:V. t.-c. – Btk. – 78. §).

Nem büntethető a cselekmény akkor sem, ha a mozgalomról vagy szervezkedésről a hatóságnak valamely köztudomású tényből, különösen sajtóközleményből értesülnie kellett.

4. §. Az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés miatt nem büntethető az, aki előbb, mintsem azt a hatóság felfedezte volna, a mozgalomtól vagy szervezkedéstől eláll és elállását társainak nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására bírní törekszik, vagy pedig a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait a hatóságnál feljeleníti.

5. §. Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követeli, erre izgat vagy mást felhív, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló bűncselekmény elkövetésére nyilvánosan vagy több – habár nem együtt levő – személy előtt egyenes felhívást intéz, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal, ha pedig a bűncselekményt elkövették, felbujtóként büntetendő.

6. §. Aki a katonaság intézménye, a magyar fegyveres erő, a m. kir. csendőrség vagy a m. kir. államrendőrség ellen gyűlöletre, vagy ezeknek szolgálati fegyelme ellen izgat vagy alakilag és tartalmilag egyaránt törvényes rendelkezésük ellen engedetlenségre hív fel, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés öt évig terjedhető börtön, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy a szolgálati fegyelem megbontassék; ha pedig ennek következtében a szolgálati fegyelembe ütköző büntetést követtek el, a büntetés öt évig terjedhető fegyház.

2. A magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntettek és vétségek

7. §. Aki olyan valótlan tényt állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék; ha pedig ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indítatott, a büntetés életfogytig tartó fegyház.

8. §. Aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el, vétség miatt három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

3. Mellékbüntetések

9. §. Az 1., 2. és 5–8. §-okban meghatározott bűncselekmények esetében a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is meg kell állapítani, külföldit az országból ki kell utasítani és a visszatéréstől örökre el kell tiltani; belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása az állam és a társadalom törvényes rendje szempontjából veszedelemes, akkor is ki lehet tiltani, ha az elítéltnak illetőségi helye.

10. §. Azokkal szemben, akik az 1–2. és az 5–7. §-okban meghatározott valamely büntetést követtek el, a bíróság ítéletében az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összegű és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthat meg.

A vagyoni elégtétel szabadságvesztés-büntetésre át nem változtatható, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esik egy tekintet alá.

Azokkal szemben, akik az 1–2. és az 5–8. §-okban meghatározott valamely vétséget követtek el, a bíróság a szabadságvesztés-büntetésen felül százezer koronáig terjedhető pénzbüntetést is megállapíthat.

4. Hatásköri és eljárási szabályok

11. §. A jelen törvényben meghatározott bűncselekményekre a Btk. 7. §-ának rendelkezéseit kell alkalmazni.

12. §. A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben az eljárás a kir. ítélőtábla székhelyén működő kir. törvényszékeknek, Budapesten a kir. büntető törvényszéknek hatáskörébe tartozik.

A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben a terhelt távolléte sem a vád alá helyezést, sem a főtárgyalást, sem az ítélethozatalt (Bp. 472. §) nem gátolja; az ítélet azonban csak a bűnösség megállapítására és a vagyoni elégtétel kiszabására szorítkozik. A távollévő terheltet a főtárgyalásra hirdetmény útján kell megidézni, s ha a terhelt a főtárgyaláson meg nem jelenik, vagy ha maga vagy hozzátartozója védőt nem választott, részére hivatalból kell védőt rendelni. A terhelt jelentkezése vagy kézre kerülése esetében a Bp. 460–462. §-ai szerint új főtárgyalást kell tartani.

13. §. A minisztérium felhatalmaztatik, hogy az 1912:LXIII. t.-c. 12. §-ának 4. pontjában megjelölt feltételek esetében a rögtönbíráskodást, az ott megjelölt büntetés alkalmazásával, kivételesen a jelen törvény 1. és 2. §-ában meghatározott bűncselekményekre is elrendelhesse.

14. §. A jelen törvény 1–11. §-ainak és a 12. § második bekezdésének rendelkezéseit a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is megfelelően alkalmazni kell. (1912:XXXIII. t.-c. 7. § második bekezdése.)

A 2. § rendelkezéseinek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre alkalmazásánál abban a tekintetben, hogy a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően elkövetett valamely cselekmény büntett-e és hogy milyen büntetési tétel alá esik, a katonai büntetőjog szabályai irányadók.

A jelen törvény 1–2. §-aiban meghatározott büntettek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben rögtönítélő eljárásnak ugyanúgy van helye, mint az 1912:XXXI-II. t.-c. 435. §-ában felsorolt büntettek.

Vagyoni elégtétel alkalmazását katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is csak a polgári büntetőbíráóság rendelheti el. Amennyiben a katonai büntetőbíráóság vagyoni elégtétel alkalmazását tartja szükségesnek, az iratokat megfelelő indítványtétel végett az illetékes királyi ügyészhez teszi át.

5. Záró rendelkezés

15. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe s azt a minisztérium hajtja végre.

Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1922, Franklin, 8–11.

▪ 10. AZ 1921. ÉVI XLVII. TÖRVÉNY IV. KÁROLY URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSBURGOK TRÓNÖRÖKÖSÖDÉSI JOGÁNAK A MEGSZÜNTETÉSÉRŐL ▪

BUDAPEST, 1921. NOVEMBER 6.

1. §. IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek.

2. §. Az 1723. évi I. és II. törvényekben foglalt *pragmatica sanctio* és minden egyéb jogszabály, amely az Ausztriai Ház (*Domus Austriaca*) trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát veszítette és ezzel a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt.

3. §. A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi székhely betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy eziránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.

4. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe.

Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1922, Franklin, 421.

▪ 11. ÖSSZEFOGLALÓ KORMÁNYZATI JELENTÉS ▪ AZ ÚN. BETHLEN–PEYER-PAKTUMRÓL

BUDAPEST, 1921. DECEMBER 29.

A magyar szociáldemokrata munkásság hivatalos képviselői és orgánumai a nyilvánosság előtt ismételtelen hangsúlyozták, hogy a szociáldemokrata munkásság az ország érdekeit a maga érdekeivel azonosaknak tekinti és a nemzet újjáépítésének történelmi nagy munkájában teljes erővel és áldozatkészséggel részt venni kész. Hogy azonban ezt kellő sikerrel és belső megnyugvással tehesse, szükséges – hangoztatták –, hogy a közhatalomnak a szociáldemokrata munkásságra nézve sérelmes kezelése megszűnjék, a megtorlás politikája helyébe a megbocsátás és kiengesztelődés politikája lépjen, s oly intézkedések történjenek, amelyek a kivételes állapotok révén megszorított közszabadságokat a lehetőségig biztosítják.

A tárgyalások alapjául az a petitium (beadvány) szolgált, amelyet a magyar szociáldemokrata munkásság megbízottai sérelmeikre nézve a miniszterelnökhöz juttattak. Ennek alapján beható megbeszélés alá vették a következő kérdések: az egyesülési és gyülekezési jog, a szakszervezetek ügye, az internálások és a rendőri felügyelet alá helyezés kérdése, az amnesztia kérdése, továbbá a gyorsított bírói eljárás megszüntetésének és a kivételes rendelkezések hatályaon kívül helyezésének kérdése, azonkívül a munkásbiztosítás autonómiája és végül a munkabérek és egyéb gazdasági vonatkozású kérdések.

Az értekezlet beható megbeszélés után megállapodott abban, hogy:

1. A gyülekezési jog visszaállítatik, gyűlések azonban csak zárt helyen tarthatók; utcai tüntető felvonulások nem engedélyeztetnek.

2. A szakszervezetek alapszabályaikban körülírt és politikától mentes működésüket akadálytalanul folytathatják. A közalkalmazottak, vasutasok és postások szakszervezete azonban vissza nem állítható.

3. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet ügye már előbb létrejött, külön megállapodással szabályoztatott.

4. Az internálások a minimumra, azaz a terroristákra, a kommunista agitátorokra és más közveszélyes egyénekre korlátoztatnak. A jelentkezési kényszer alá esők száma ugyancsak a minimumra csökkentetik.

5. A sajtócenzúra már megszűnt.

6. Azon egyéneket illetően, akiket a polgári büntetőbíróóság az 1918. évi október hó 31. napja és az 1919. évi március hó 21. napja között lezajlott tömegmozgalmak keretében, illetőleg azokkal kapcsolatban elkövetett, vagy a 4039/1919. ME számú rendelet 1. §-ában megjelölt bűncselekmény miatt ítéltettek el – amnesztia-rendelet bocsátattott ki.

7. A gyorsított bírói eljárás fokozatosan megszűnik.

8. A kivételes intézkedések revízió alá vétetnek és fokozatosan hatályon kívül helyezettnek.

9. A munkásbiztosítás autonómiája – amennyiben a szociáldemokrata munkásság elvileg elfogadja a hármas érdekeltség (munkások, munkaadók és a kormány) princípiumát – visszaállíttatik.

10. A bányamunkások szabad költözködése lehetővé tétetik; a katonai szénfelügyeleti kormánybiztoság megszűnik.

11. A kormány a gazdasági bajok orvoslására természetesen mindent elkövet, úgyszintén a munkabérek szabályozására is kellő formát keres, esetleg a békéltető- és döntőbíróság felállításáról törvényjavaslatot nyújt be.

12. A munkásság zárolt betéeteinek feloldása iránt intézkedés fog tétetni.

A szociáldemokrata munkásság óhajainak most részletezett teljesítésével párhuzamosan, a munkásság kiküldöttei a kormány részéről előterjesztett kívánalmak következtében kijelentik, hogy:

a nemzet és az ország érdekeit a munkásság érdekeivel azonosaknak tekintik, amelyekért ennél fogva a munkásságnak is kell küzdenie és áldozatot hoznia. Ennél fogva a szociáldemokrata párt tartózkodik minden propagandától, amely Magyarország érdekeit sérti, és aktív propagandát fejt ki Magyarország javára a külföldi szociáldemokrata pártvezetőségeknél, kormányoknál; a m. kir. külügyminiszterrel kooperál, az emigránsokkal nyíltan szakít, s velük a harcot a külföldön is felveszi. A Magyarországról terjesztett terrorhíreket megcáfolja, és befolyását oly irányban érvényesíti, hogy a külföldi Magyarországról a valóságnak megfelelő képet nyerjen. A „Népszavá”-ban és a külföldi sajtóban ily értelemben akciót fejt ki.

Belpolitikai tekintetben hajlandó a polgári osztályokkal gazdasági téren kooperálni. Politikai sztrájkoktól tartózkodik, szakít a liberális blokkal, nem támogatja a polgári demagógiát és az októbrista elemeket. Mint a kormány ellenzéke tisztességes fegyverekkel küzd, fakciózus demagógiát nem csinál, köztársasági propagandát nem űz.

Az értekezletekről készített összefoglaló jegyzőkönyv két eredeti példányban állíttatott ki, amelyek közül egyik a miniszterelnök úr által őriztetik, a másik pedig a magyar szociáldemokrata munkásság fentebb megnevezett küldötteinek adatott át.

Dr. Bencs Zoltán ügyosztályvezető

Dokumentumok a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1. kötet. Szerk. Imre Mátyásné, S. Mándi Magda, Szabó Ágnes. Budapest, 1964, Kossuth, 150–152.

▪ 12. AZ 1921. ÉVI LIII. TÖRVÉNY A TESTNEVELÉSRŐL ▪

BUDAPEST, 1921. DECEMBER 31.

1. §. A testnevelésnek az a feladata, hogy az egyének testi épségének és egészségének megóvása, lelki és testi erejének, ellenálló képességének, ügyességének és munkabírásnak kifejlesztése által megjavítsa a közegészség állapotát, gyarapítsa a nemzet munkaerejét.

2. §. Evégre az állam

1. mindennemű iskolában gondoskodik mindkét nembeli tanulói ifjúság rendszeres testneveléséről, a főiskolák körében pedig ezt minden hallgató számára lehetővé teszi;

2. szervezi az iskolát elhagyó ifjúság testnevelését oly módon, hogy ebben 21-ik életévének betöltéséig a nemzetnek minden férfitagja kötelezően részt vegyen;

3. támogatja azokat a társadalmi alakulatokat, melyek testneveléssel komolyan foglalkoznak s működésük nemzeti irányával a támogatást megérdemlik.

3. §. A testnevelésre vonatkozó szükséges intézkedéseket (tantervet, a testnevelés rendszerét, módját, eszközeit, a reáfordítandó időt) a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Az iskolán kívüli (társadalmi) testnevelés ügyének országos szervezését és irányítását az érdekelt miniszterekkel egyetértve a vallás- és közoktatásügyi miniszter intézi. E rendelkezés azonban nem érinti a belügyminiszternek a társadalmi egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát.

4. §. Az állam pénzügyeinek a rendezése után testnevelési tanerők képzésére országos testnevelési főiskolát kell felállítani, amelynek fenntartásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

5. §. A községek és városok kötelesek a testnevelést előmozdítani, a helyszükségletnek megfelelő játszóterek létesítésével és fenntartásával, valamint testnevelési célokra szükséges egyéb területeknek használatra való átengedésével, fürdők, uszodák stb. létesítésével vagy támogatásával. A kötelezettséget vitás esetekben a vallás- és közoktatásügyi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértően állapítja meg.

6. §. A testnevelés céljaira szükséges ingatlan megszerzésére és nagyobbítására – amennyiben erre a célra városi vagy községi tulajdonban levő alkalmas terület rendelkezésre nem áll – a községet és a várost az 1881. évi XLI. t.-c.-ben szabályozott kisajátítási jog illeti meg. A kisajátítást a kereskedelemügyi miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve engedélyezi. Tagosítás vagy birtokrendezés alkalmával lehetően gondoskodni kell az ily célra szükséges terület megszerzéséről.

7. §. Minden, legalább 1000 munkaerőt alkalmazó kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági vagy hatósági üzem (gyár, vállalat stb.) köteles munkásai és egyéb alkalmazottai testnevelési szükségleteinek kielégítéséről (sporttér, fürdőhely, gyakorlóterem stb.) megfelelően gondoskodni. Kisebb üzemek e cél érdekében nagyobb üzemekhez hozzácsatlakozhatnak, esetleg több kisebb üzem társítandó.

8. §. Az állami pénzügyek rendezése után a nemzetközi megbízás alapján rendezendő olimpiai játékok, valamint egyéb nagyobb szabású ünnepek és mérkőzések megtartására Budapesten Nemzeti Stadiont kell létesíteni.

9. §. A testnevelés céljának előmozdítására a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésében a „Testi nevelés” elnevezéssel külön címet kell létesíteni. Ezt a címet illeti a vallás- és közoktatásügyi miniszter kezelésébe folyó az az összeg, melyet az 1921. évi II. t.-c. 7. §-ának értelmében a löversenyfogadásokra feltett összegekből a testnevelés céljára kell fordítani. Ezt az összeget s ennek a törvényhozás által rendelkezésére bocsátott esetleges kiegészítését a vallás- és közoktatásügyi miniszter a 2. §-ában megjelölt három irányban a szükséglethez évről évre alkalmazott terv szerint osztja meg.

10. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter által a testnevelési szakemberekből, orvosokból, tanfőnökökből és sportszövetségekből alakított Országos Testnevelési Tanács feladata a testnevelési kérdésekben véleményt nyilvánítani és javaslatokat tenni. E tanács a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kijelölt ügyekben felügyelő és végrehaj-

tó szervként is működik. Szervezeti szabályait és hatáskörét kultusz-kormányrendelet állapítja meg.

11. §. E törvény kihirdetése napján lép életbe s a vallás- és közoktatásügyi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértően hajtja végre.

Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1922, Franklin, 439–441.

■ 13. AZ 1922. ÉVI 2200. M. E. SZÁMÚ RENDELET ■ A VÁLASZTÓJOGRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1922. MÁRCIUS 2.

Az 1920. évi február hó 16. napjára egybehívott nemzetgyűlésnek az 1920:I. t.-c. 1. §-ában jóváhagyott rendelkezésekkel megszabott kétévi időtartama a törvényhozás további módjának meghatározása és választójogi szabályok megalkotása nélkül telvén le, az újból egybehívandó nemzetgyűlés tekintetében a választójognak és a képviselők választására irányadó egyéb szabályoknak megállapítása vált szükségessé. Ennélfogva a m. kir. minisztérium a nemzetgyűlési képviselő-választásokra nézve a most berekesztett nemzetgyűlésre szóló választások alapjául szolgáló rendelkezéseknek részleges módosításával és a megmaradó rendelkezéseknek áttekinthetőségük érdekében történt egybefoglalásával – támaszkodva az 1920:I. t.-c. 10. §-ában foglalt felhatalmazásra is – a következő szabályokat állapítja meg:

Első fejezet *Választójogosultság*

1. §. Nemzetgyűlési képviselő-választójoga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása, és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

A 24. életév betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy az arany, ezüst vagy bronz vitézségi érmet, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte, valamint attól sem, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

„Régi joron” nemzetgyűlési képviselő-választó mindenki, aki az 1918. évre érvényes országgyűlési képviselő-választójogi névjegyzékbe fel van véve, még ha az előző bekezdésben megszabott kellékeknek nem is felel meg, ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvétellett.

2. §. Nemzetgyűlési képviselő-választójoga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, 10 év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása, és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

Az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzése mellett is választójoga van annak a nőnek, aki az előző feltételeknek megfelel, és ezeken kívül:

1. mint feleség, három vagy több gyermeknek adott életet, ha három gyermeke életben

van – a háborúban hősi halált halt gyermekek e rendelkezés szempontjából életben levőknek tekintendők; vagy

2. saját vagyónának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát, ha önálló háztartást vezet.

Nem kívántatik meg a 30. életév betöltése attól a nőtől, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

3. §. A választójoghoz megkívánt kétévi egy helyben lakás kelléke annál is megvan, aki az utolsó két évben lakóhelyét egy ízben változtatta ugyan, de megelőzőleg két évig ugyanegy községben lakott.

Bármely rövid ideig tartó lakás elegendő annál, aki

1. az állam vagy bármely törvényhatóság, község, közzintézet, közalap, állami, községi vagy más közüzem, nyilvános számadásra kötelezett vállalat, egyesület, alapítvány állandó alkalmazottja; vagy

2. bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek hivatalos alkalmazásban lévő lelkésze; vagy

3. nyilvános jellegű tanintézet tanára vagy tanítója; vagy

4. a középiskolának (főgimnáziumnak, főreáliskolának) vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, ha állandó állása vagy foglalkozása van; vagy

5. az Országos Színészegyesület tagja; vagy

6. nyugalmazott köz- vagy magántisztviselő, vagy katonai havidíjas.

Az állandó lakóhely kellékeinek hiánya miatt nem veszti el választójogát az a nő, akinek férje a jelen §-ban felsorolt kedvezmények valamelyikére igényt tarthat.

Annál, aki az államfőtől vagy a magyar kormánytól nyert kinevezés vagy megbízás alapján e rendelet hatályának területén kívül teljesít közszolgálatot, vagy valamely nyilvános számadásra kötelezett magyarországi vállalat tisztviselőjeként e rendelet hatályának területén kívül van alkalmazva, a választójoghoz nem kívántatik, hogy e rendelet hatályának területén lakóhelye legyen, ha megelőzőleg Magyarország területén levő valamely községben lakott, vagy ha valamely belföldi községben illetőséggel bír.

4. §. Habár a jelen rendeletben megszabott kellékeknek megfelel, nincs választójoga annak,

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatában álló tagja, kivéve a szabadságolt viszonyba tartozókat;

2. aki az állami vagy községi rendőrség, folyamrendőrség, vámőrség legénységének tagja, nem érve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

5. §. A választójogból ki van zárva:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. az elmebeteg, még akkor is, ha nem áll gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amelynéllyel ellátása megszűnt, egy év még el nem telt, ideértve azt is, aki népházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott, nem érve ide azonban azt, aki betegsegélyző, balesetei, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segélyt vagy járandóságot, vagy aki törvényes igény alapján vagy ilyen igény hiányában is elemi csapás vagy háború következtében előállott károsodás okából segélyt kap vagy kapott;

5. akinek gyermeke felett atyai hatalmát hatóság jogerősen megszüntette, azon idő alatt, amíg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll;

7. aki nyilvános helyen botrányt okozó részegség miatt két éven belül 50 koronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év el nem telt;

8. akit büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés-büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés-büntetés kiállításáig, kivéve, ha a büntetés végrehajtása feltételeken fel van függesztve, vagy kegyelem útján elengedtetett vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. t.-c. Btk. 126., 127., 130–135. §-ai), az államfő bántalmazása és megsértése (Btk. 139. §, 1913:XXXIV. t.-c., 1920: I. t.-c.), hűtlenség (Btk. 142–149. §-ai, 1912:LXIII. t.-c.), lázadás (Btk. 152–158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. t.-c.), kémkedés (Btk. 45. §), nemkülönben akit az alkotmány, a törvény, a hatóságok és a hatósági közegek elleni izgatás (Btk. 172–174. §-ai, 1912:LXIII. t.-c. és 1913: XXXIV. t.-c.), továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. t.-c. meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés-büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:XXI. t.-c. alapján jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés-büntetés, vagy dologházi őrizet kiállításától vagy az elévüléstől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

11. aki büntett vagy vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, továbbá aki szabadságvesztés-büntetését tölti – ideértve azt is, aki feltételes szabadságon van –, valamint azt is, aki ellen nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt vád alá helyező határozatot hoztak, vagy főtárgyalást (tárgyalást) tűztek ki;

12. akit a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

13. akinek a választójogát a képviselő-választások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. akire nézve bírói vagy más közhatóság – törvényes hatáskörében – kétségtelenül megállapította, hogy háború idején (1912: LXIII. t.-c. 13. és 28. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy e végből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, vagy háború idején az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár pedig szóval, iratban, képes ábrázolatban vagy egyébként felismerhetően kifejezésre juttatta;

15. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés-büntetésre ítélt oly bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9. vagy 14. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt; erre nézve a részleteket a belügyminiszter az igazságügy-miniszterrel egyetértőleg kiadandó rendeletben szabályozza.

Ha a választójogból a jelen § 9. és 10. pontja szerint kizáró büntetés kegyelem útján egészen vagy részben elengedtetett, a választójogból való kizárás időtartama a kegyelem keltétől, ha pedig a büntetés végrehajtását feltételelesen felfüggesztették, a felfüggesztett ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődik.

Ha a büntett vagy vétség miatt a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is ki van mondva, ennek időtartamát a jelen § 9. és 10. pontjában megszabott időbe be kell számítani.

6. §. Azokról, akiknek választójoguk van, névjegyzéket kell szerkeszteni. Azt, akire nézve az előző §-ban felsorolt valamelyik kivétel vagy kizáró ok forog fenn, szintén fel kell venni a névjegyzékbe, ha közokirat igazolja, hogy a kivétel vagy kizáró ok a névjegyzék szerkesztésének naptári évében megszűnik.

Választójogát az gyakorolhatja, aki a névjegyzékbe fel van véve.

A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

Minden választónak egy szavazatra van joga. A névjegyzékbe felvett választó sem gyakorolhatja a választójogot:

1. ha közokirattal igazoltatik, hogy magyar állampolgárságát elvesztette, vagy hogy az előző rendelkezések értelmében a választójogból ki van zárva;

2. ha mint a fegyveres erő vagy a csendőrség tényleges szolgálatban álló tagjának, vagy az állami vagy községi rendőrség, folyamrendőrség, vámőrség legénysége tagjának nincs választójoga, kivéve a fegyveres erő vagy a csendőrség szabadságolt viszonyba tartozó tagjait. [...]¹⁸

Harmadik fejezet

Választókerületek és szavazókörök

10. §. A nemzetgyűlési képviselők választása választókerületenként történik. Minden kerület – kivéve Budapest székesfővárost és az alábbi 2. pontban jelzett újonnan alakítandó kerületet – egy képviselőt választ.

A törvényhozás további rendelkezéséig az 1914:XV. t.-c. alapján megállapított választókerületi beosztás irányadó az alábbi eltérésekkel:

1. Budapest székesfőváros 22 választókerületéből nagyobb kerületek alakíttatnak, amelyek összesen huszonöt képviselőt és tíz pótképviselőt választanak.

2. Az újpesti, rákospalotai, cinkotai és a kispesti választókerületekből, továbbá a ráckevei választókerületnek Csepel községéből, valamint a biai választókerületnek Albertfalva és Budafok községeiből, végül a soroksári választókerületnek Pestszentlőrinc községéből egy választókerület alakíttatik, amely öt képviselőt és három pótképviselőt választ.

3. A vármegyei törvényhatóságok területén fekvő ama csonka választókerületeket, amelyekben az előző nemzetgyűlés céljára történt választói összeírás adatai szerint 2000-nél kevesebb választó van, lehetőleg fenn kell tartani és a szomszédos választókerületekből kiegészíteni akként, hogy a kiegészült választókerületek legalább 2000 választót számláljanak. Ezenfelül az aránytalanul nagy vármegyei választókerületeket ketté lehet osztani.

4. A csonka választókerületek közül azok számára, amelyeknek az 1914:XV. t.-c.-ben megállapított székhelye Magyarországtól elszakított területen fekszik, új választási székhelyet kell kijelölni.

¹⁸ A rendelet második fejezete a választóhatóság kritériumaival foglalkozik. A képviselővé választás legfontosabb kritériuma a 30. életév betöltése volt.

A fenti 1–4. pontban foglalt rendelkezések végrehajtása külön rendelettel történik.

11. §. A szavazás községenként (szavazókörönként), éspedig Budapest székesfővárosban és a 10. § 2. pontjában jelzett új kerületben az arányos képviseleti rendszer szerint lajstromozott szavazással titkosan, a többi törvényhatósági városban az általános többségi rendszer szerint titkosan, más választókerületekben pedig az általános többségi rendszer szerint nyilvánosan történik.

Az arányos képviseleti rendszer szerint történő választás esetében egy-egy lajstrom ajánlásához 5000 választó aláírása szükséges. Abból az okból, hogy a lajstrom kevesebb jelölt nevét tartalmazza, mint ahány képviselőt a kerület választ, az ajánlott lajstromot visszautasítani nem lehet. Szavazat csakis valamely ajánlott lajstromra adható le, a lajstrom bármilyen változtatása a szavazatot érvénytelenné teszi. A betöltendő mandátumok a lajstromokat a rájuk eső szavazatok arányában illetik meg. Az egyes lajstromra eső mandátumok a lajstromon szereplő jelölteket abban a sorrendben illetik meg, amelyben nevük a lajstromon felvétellett. Azok a jelöltek, akik az így megválasztott jelölteket sorrendben követik, pótképviselők lesznek, és mint ilyenek abban az esetben, ha a saját lajstromukon megválasztott képviselők megbízása bármely okból megszűnnék, a lajstromon feltüntetett sorrend szerint a rendes képviselők sorába behívandók. Az arányos választás szabályait a fenti elvek keretén belül külön rendelet szabályozza.

Rendszerint minden község (város) egy szavazókört alkot; azokban a községekben (városokban) azonban, ahol az összeírt választók száma az ezret jelentékenyen meghaladja, a belügyminiszter a szükséghez képest több szavazókört alkothat.

12. §. A titkos szavazás kötelező. [...] ¹⁹

Magyarországi Rendeletek Tára 1922. Budapest, 1923, Magyar Kir. Belügyminisztérium, 14–22.

▪ 14. A KERESZTÉNY-KERESZTYÉN KISGAZDA, FÖLDMÍVES ÉS POLGÁRI PÁRT (EGYSÉGES PÁRT) PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1922 TAVASZA

A Keresztény-Keresztyén Kisgazda- és Földművespárt a széjjeltépett és összeomlott Magyarország helyébe fel akarja építeni az új és boldog Magyarországot.

1. Követeljük a magyar alkotmány, a gazdasági és társadalmi élet újraépítését, keresztény-keresztyén nemzeti alapon.

2. Tántoríthatatlanul ragaszkodunk ezeréves hazánk régi határaihoz. A ránk kényszerített békét, ha el is fogadjuk, régi hazánk egy talpalatnyi földjéről sem fogunk soha lemondani.

3. Híven történelmünkhöz és magyar népünk jelleméhez, szilárdan ragaszkodunk a magyar nemzeti királyság megeremtéséhez. Követeljük, hogy az ország államformáját népszavazás döntse el.

4. Követeljük, hogy a magyar törvényhozást a törvényben sürgősen megalkotandó általános, községenkénti titkos választójog alapján teremtsük meg.

¹⁹ A rendelet nem közölt negyedik fejezete a központi választmánnyal és az összeíró küldöttségekkel foglalkozik.

5. Követeljük a felsőház korszerű reformját.
6. Követeljük a választás tisztaságának intézményes biztosítását és a képviselő-választó kerületek igazságos és arányos beosztását.
7. A magyar állameszméhez utolsó lehetünkig ragaszkodunk. Aki a nemzeti zászlót s a nemzeti jelvényeket megsérti, a hazafiságot gyalazza, a nemzeti érzést gúnyolja vagy becsmérli, mint hazaáruló, politikai jogaitól megfosztandó és a legszigorúbban büntetendő. Nem magyar nyelvű polgártársaink részére a magyar ajkúakéval egyenlő szabadságot kívánunk s azt is, hogy anyanyelvüket iskoláikban, a törvénykezésnél, az egyházi, társadalmi és gazdasági életben szabadon használhassák.
8. Követeljük az állam részére a kisajátítási jog törvénybe iktatását az összes kötött és egyéb nagybirtokokra oly mértékben, amint a nép földszükséglete azt igényli. Figyelemmel kívánunk lenni arra, hogy a földreform nemzetmegerősítő munka legyen és a termés folytonossága és a többtermelés lehetősége fönnakadást ne szenvedjen.
- Az idegen honosok és a bankok a földvételről és a földbérlettel tiltassanak el.
- A hadseregszállítóktól és a hadimilliomosoktól a háború alatt megvásárolt földek első sorban sajátítandók ki.
- Kíváncsok, hogy az értékes középosztály kisgazdaelemekkel felfrissíttessék.
- Az Erdély, Észak-Magyarország, Bánát és Bácska területéről kitiltott magyar tanult középosztály tagjai és a túlprodukció folytán állás nélkül lévő tanult értékes elemek, állami alkalmazásban elhelyezhetők nem lévén, szerencsétlen véreink és családjai megélhetéséről is a birtokreform keretében igyekeznünk kell gondoskodni.
9. Követeljük, hogy az állam erkölcsi támogatásával földbérlet szövetkezetek létesíttessenek. A nagybirtokok bérleteinél és eladásánál a földműves nép szövetkezetei vagy egyesületei részére elsőbbségi jog biztosíttassék.
10. Követeljük, hogy minden község részére az állattenyésztés fejlesztése érdekében elegendő legelő biztosíttassék.
11. A földművelő gazdák, munkások és kisiparosok szövetkezeteinek szabad fejlődést követelünk. A földművesnépet kiszipolyozó árdrágítók fegyházzal büntetendők. A börtönt és az uzsoráskodó kartelleket meg kell rendszabályozni.
- A földművelő munkásoknak nemcsak földet, de családi házat és baleset, betegség, a rokantság esetén segítséget s öregségükre nyugdíjat követelünk. Úgy az ipari, mint a mezőgazdasági munkások megfelelő díjazásban részesítendők, hogy szorgalma révén minden munkás megelégedett polgára lehessen a hazának. A gazdák és munkások érdekeinek védelmére földművelési kamarákat kívánunk hatósági jogkörrel és egyenlő választójoggal. A munkások és a munkaadók közt felmerülő vitás kérdésekben független választott bíróság döntsön.
12. A magyar nemzeti birtokpolitika megvalósításával kapcsolatban követeljük a kormánytól, hogy a külföldre és különösen Amerikába kivándorolt véreink hazatelepíttessenek.
13. Követeljük, hogy a birtokreform keretében első sorban a háborúban tényleg részt vett földműves és földmunkás katonák és a háborúban elesett katonák árvái és özvegyei jussanak földhöz.
14. Követeljük, hogy a kis szeszfőzőüstök részére a szeszfőzési jog engedélyeztessék.
15. Követeljük a magánhasználatra való dohánytermelési jogot, méltányos termelési adó lefizetése mellett, törvényhozási úton biztosítani.
16. Igazságos adórendszert követelünk progresszív alapon. Követeljük, hogy a külföldön lakó magyar honosok kétszeres adót fizessenek.

Tiltakozunk a földértékkadó kirovása ellen.

Követeljük a háborús vagyonok erős megadóztatását.

Követeljük a létminimum adómentességét és a többgyermekes családok részére adókedvezmények biztosítását.

17. Követeljük a keresztény kereskedelem és pénzpiac megteremtését, fogyasztási, értékesítő és hitelszövetkezetek hathatós támogatása által.

18. Követeljük a keresztény ipar megerősítését, az ipartörvény revízióját, az iparűzésnek képesítéshez való kötését és a kisiparosok hitelügyének rendezését. Követeljük a kisiparos szövetkezeteknek állami támogatással való szaporítását és a meglevő kisiparos szövetkezetek lehető segélyezését.

19. Követeljük a börze megrendszabályozását, a papírgabona eltörlését, úgy, hogy csak kész áruk képezhessék a börzén adásvétel tárgyát.

20. követeljük a mezőgazdasági és ipari munkások védelmét erőteljes népjóléti intézmények megteremtésével, továbbá aggkor- és balesetbiztosítást.

21. Nemzeti hadsereget követelünk rövid tartamú tényleges szolgálattal. Követeljük a hadsereg fegyelmének fenntartását, hazafias szellemének biztosítását, minden politizálástól való eltiltását és a feljebbvalók részéről emberséges bánásmódot. Minden kísérlet, mely a hadsereg fegyelmének megbontására s pártpolitikai célokra való felhasználására irányul, lázadásnak minősítendő s ennek megfelelően büntetendő. Minden faluban fegyveres polgárőrség szervezendő, hogy az ország rendjét a magántulajdont, személy- és vagyonbiztonságot veszélyeztető minden erőszakos politikai mozgalom leverhető és csírájában elfojtható legyen.

22. Követeljük, hogy a háborúban részt vett és rokkanttá vált katonák és családtagjaik, valamint a hadiözvegyek és hadiárvaik állami támogatásának kérdése soron kívül sürgősen törvényhozási úton megoldassék.

13. Állami rendünk alapja a valláserkölc; ennél fogva követeljük, hogy a vallás ellen izgatók a legszigorúbban büntessenek. Önkormányzatot és létfenntartás lehetőségének biztosítását kívánjuk az összes egyházak részére.

24. Követeljük az iskolákban a valláserkölcös nevelést és a nép- és középfokú oktatásnak korszerű reformját.

25. Követeljük az 1848:XX. tc. végrehajtását és a keresztény felekezetek önkormányzatát és egyenlő támogatását az állam által.

26. Követeljük a köztisztviselők státuszrendezését és szolgálati pragmatikájuknak megalakítását.

27. Követeljük az állami igazgatás egyszerűsítését. Kevesebb hivatalt és egyszerűbb közigazgatást kívánunk s a falusi nép panaszainak emberséges, gyors, egyszerű és igazságos elintézését. Egyszerű adótörvényeket akarunk, melyeket mindenki megért. A földművelésügyi közigazgatásban az egész vonalon csakis a gazdálkodáshoz értő emberek intézkedjenek.

28. Követeljük a jogvédelem olcsóbbá és igazságosabbá tételét.

29. Követeljük, hogy a volt úrbéresek jogutódai és az 1848 előtt fennálló úrbéres községek által szerzett és nyert mindazon vagyon, regále és ingatlanok, melyet jelenleg a politikai községek bírnak és használnak, anélkül, hogy e vagyon megszerzését törvényes okmányokkal tudnák igazolni, adassék vissza törvényhozás útján a jogos tulajdonosoknak.

30. Követeljük az ország erkölcsi és gazdasági életére kártékony bevándoroltak azonnali kiutasítását, az uzsora, a csalás, sikkasztás, hamis bukás, hamis eskü, rágalmazás és

leánykereskedelem kiirtása s az erkölcsrontó sajtó megfékezése céljából a büntetőtörvény szigorítását.

31. A Keresztény-Keresztyén Kisgazda, Földmíves és Polgári Párt programjával megválasztott nemzeti gyűlési képviselők kötelesek kerületeikben gyakran megfordulni s a legszegényebb polgárok kívánságait és kéréseit meghallgatni és orvosolni. Azt a képviselőt, aki működésében programunkat megszegi, törvényhozási úton kívánjuk kényszeríteni arra, hogy képviselői mandátumát választóinak visszaadja.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 64–68.

▪ 15. VÁZSONYI VILMOS BESZÉDE A NEMZETI ▪ DEMOKRATA PÁRT CÉLKITÚZÉSEIRŐL

BUDAPEST, 1922. MÁJUS 15.

Egyesültünk Budapesten nemzeti demokraták és szabadelvűek. Egyesültünk a közös küzdelemre a reakció ellen s a reakció minden szövetséges különítménye ellen. Elvégeztünk a mi lelki viaskodásunknak küzdelmét és aratván első győzelmünket, hogy legyőztük önmagunkat, azt hiszem, elkövetkezik majd a másik nagy és fényes győzelem, hogy legyőzzük és letörjük ellenfeleinket.

Ami ellen mi küzdünk, az egy hosszú nevű párt,²⁰ amely a választások előtt még azt hirdette, hogy nyílegyenesen a keresztény kurzust képviseli. Most mint egy meghibbant delejtű, amely elvesztette mágnesességét, majd a kurzus felé, majd pedig a liberalizmus felé mutat, úgy hogy senki sem tudja, hogy tulajdonképpen merre megy most már ez a kurzus. A kurzus nem tudja már önmagáról, hogy keresztény kurzus-e vagy pedig valami jövőben születendő nem tudom miféle régi munkapárti átfestett, agrárius és merkantilis, kisgazda és latifundiumos, keresztény és nagyzsídó szabadelvűség? A kurzus nem tudja már önmagáról, hogy micsoda, mert hiszen aki a nevét sem tudja már, annál a legveszedelmesebb apoplexia [gutaütés] kezdődik.

Egy örömdetes jelenség tárul elénk. Örömdetesnek mondom, bár szomorú, mert szomorú az általános választói jognak rendeleti úton való elkobzása, szomorú a választókerületeknek tisztán a pártérdek szerint való felosztása, szomorú a nyílt szavazásnak egész Európában páratlan intézményét újra életbe léptetni Magyarországon, de van benne örömdetes is. Mert ez azt mutatja, hogy a meghibbant kurzus reszket a keresztény néptől, a keresztény tömegektől és nem mer többé erre a rendez-vousra elmenni.

Félelmetes volt az az irány, amíg bízott a nagy tömegekben, amíg azokat félre tudta vezetni és amíg azok azt hitték, hogy a gyűlölet tüze az a lángoszlop, amely vezeti őket a pusztaságban és amely lángoszlop majd az égi mannáért és a fűrjetek is hozza maga után, akik táplálják a gyűlölet lángoszlopai után a pusztában vándorlókat. Félelmetes volt ez az irány, amíg félre tudta vezetni a tömegeket, amíg ki tudta ölni a magyar nép lelkéből a szeretetet, ami megtagadása a magyar kedélynek, mert nyílt a magyar harc, szeretettől és

²⁰ Az utalás a kormánypártra (Keresztény-Keresztyén Kisgazda, Földmíves és Polgári Párt) vonatkozik.

jókedvtől sugárzik a magyar szem, szeretettel teljes a magyar lélek és szeretettel, szabadságért való küzdelemmel és jogegyenlőségért való hevüléssel teljes a magyar história, a Bocskayak, Rákócziak és Kossuthok históriája.

Ezt a magyar lelket tudták egy pillanatra megmérgezni és egy általános választójog alapján tudták egybehozni a gyűlöletnek a parlamentjét, de íme már tudatára ébredtek annak, hogy az ámitás többé nem használ, hogy a nép végre megérti, hogy itt nem a gyűlölet az, ami épít, hanem a szeretet, hogy itt nem kurzusigazságokkal kell az embereket táplálni, hanem valódi igazságokkal, hogy itt nem az a kérdés, hogy ki milyen templomban imádja Istenét, vagy ki milyen fajból származik, hanem az a kérdés, hogy ki dolgozik, ki a becsületes ember, ki akar magyar lenni, egyenlő jogot, közszabadságot követelni, ki akar jogot, kenyeret, szabadságot, gazdasági igazságot adni ennek az országnak.

Kezd ébredezni az igazság, hogy mindegy az, hogy valaki keresztény-e vagy zsidó; az a kérdés, hogy dolgos ember-e, vagy pedig mások munkájának eredményéből akar megélni? Nem sikerül többé elválasztani a munkást a munkástól, a kispolgárt a kispolgártól, a középosztálynak tagjait a középosztálytól. Nyilvánvaló most már, hogy mi a cél, amely őket vezérelte. A cél semmi egyéb, mint a forradalom előtti Magyarország cenzusos rendszerének, kiváltságos társadalmi felépültségének helyreállítása, a konjunktúrák és magánmonopóliumok rendszerének újra való felépítése. És mindezt csinálni akarták a nép segítségével, a nép ellen. Most már le van leplezve a játék, félnek a néptől, nem akarnak vele találkozni, nem kívánják megtudni, hogy az titkosan mit gondol róluk és nem kívánják a felvilágosító munkát, hanem egyszer a királylátogatás címe alatt, másszor azon cím alatt, hogy kerülnünk kell a választási izgalmakat – betöltik a népgyűléseket, hogy elkobozzák mások agitacionális szabadságát és a maguk számára biztosítsák a közigazgatást, a hatósági nyomásnak, önkénynek, a szolgabíró-kicserélésnek és egyéb sok választékos tortúrának, különösen a pénz hatalmának eszközeit.

Ez a kurzus tehát, amely elindult a keresztény demokrácia szent név jegyében, éppúgy leszámolt a demokráciával, amint leszámolt a kereszténységgel. Amint hazug volt a kereszténysége, mert nem a szeretetet, hanem a gyűlöletet hirdette, úgy hazug volt a demokráciája, mert nyomban a népiszony jelei mutatkoztak rajta, amikor feltámadt benne a rossz lelkiismeret s amikor első leszámolásra kellett a nép előtt megjelenni. Ez az irányzat, amely egységes pártnak nevezi magát hosszú címe mellett, nem meri és nem tudja megmondani nyílt színen, hogy mit akar. A szövetségesei mutatják, hogy nem tudja és nem meri nyíltan megmondani az irányzatot, amely felé halad. Mert valaki nem lehet egyszerre a Wolffok különítményeinek politikáját hirdető és nem lehet másfelől az őszadadelvűség és munkapárt reneszánszát hirdető reakciós különítmény politikájának egyesítője. A kör négyszögesítését, a reakcionárius szabadelvűséget, a szabadelvű reakciót még nem találták fel. Ezt most találják fel és erre szabadelmet vehetnek maguknak. Ha vizsgáljuk ezeket a segítő csapatokat, akkor leplezetlenül áll előttünk, hogy tulajdonképpen mi a kormánynak célja. Nekem nem kell beszélnem arról a segítő csapatról, amelyet ebben a városban a Wolffék tábora képvisel, nem kell beszélnem azokról, akik kereszténypártiaknak nevezik magukat bármiféle couleur-höz [irányzathoz] tartozzanak, mert mindannyiukkal megtagadok minden közösséget még akkor is, ha ellenzékieknek mondják magukat. Nekem csak egy közösségem van: közösségem azokkal, akik az egyenlő jogot, a közszabadságot és a szeretet törvényén felépülő integer Magyarországot vallják. Minek beszéljek azokról, akiknek politikája szöges ellentétben van a mienkkel? Nekem csak azokról kell beszélnem, akik a hátunk mögé állnak és minket hátba támadnak, akik zavart akarnak előidézni a mi soraink-

ban, akik be akarják csempészni magukat a budapesti és a városi nép lelkébe azzal, hogy ők is a szabadelvűséget képviselik.

Találkozom itt folytonosan azzal a mondással, hogy Tisza István politikáját folytatják ezek az urak. Én erre azt mondom: Tisza István az ő tragikus halálával a nemzetnek lett a halottja, nem pedig egy csoportnak korteseszköze. A kegyeletet azok sértik, akik a maguk korteskedésében fel akarják használni az ő nevét. Most azt mondják, hogy Tisza István lobogóját bátran felemelik. Amikor ez a lobogó véres volt a Hermina úton, nem emelték fel. És amikor a census-parlament, amelynek szétosztásáért én küzdöttem és viaskodtam, mert éreztem a közelgő idők viharát és tudtam, hogy a census-parlament ezt a vihart nem fogja tudni kiállani, önmagát felosztatta, akkor ebben a parlamentben nagy többségben volt az a társaság, amely azt mondja magáról, hogy Tisza István örököse – és az elnöki székből nem hangzott el egyetlen szó sem, amely megemlékezett volna arról az eseményről, hogy Tisza István gyilkos merényletnek esett áldozatul. Örök szégyenfoltja marad ez a census-választójogon alakult parlament történetének. Így oszlott fel, ilyen szégyenletesen és ilyen mulasztással.

Tisza István lobogóját nem emelték fel ezek az urak a forradalom alatt sem, hanem ott láttuk a legtöbbet Károlyi Mihály diadalszekere körül. Nem emelték fel Tisza István lobogóját akkor sem, amikor ebben az országban tombolt a fehérterror és a reakció. Csak két-évi csendes szemlélődés és alapos megfontolás után emelték fel ezt a lobogót és elsősorban hátba támadtak minket, legelsősorban természetesen engem, az ő régi szerelmüket, akiről hiába mondják, hogy én a „szabadelvű” szót akarom bitorolni – nem, én sohasem voltam és nem is leszek szabadelvű. Egy életet töltöttem el a szabadelvűség elleni küzdelemben, mert a szabadelvűséget élettelennek, szemfényvesztésnek tartom. Életnek a demokráciát tartom, amely alkotni is képes.

Lessingnek van egy meséje az új görögökről, akik magukat a nagyszerű Hellasz utódainak tekintik. Ez a mese az elesett nemes arab paripájáról szól, amelynek holttestén darázs-sereg vert fészket magának és azután dongva járták be Hellaszt, dongva hirdette mindenfelé a darázs, aki mézet soha nem gyűjt, csak édességet szokott másoktól elvenni, tehát kitűnő konjunktúrapolitikus: tudjátok meg, mi nem vagyunk közönséges darázsok, mi nemes paripától származunk. Ez jut eszembe, amikor ebben a küzdelemben egy egész embernek, egész férfinak nevét használják fel, aki meg nem alkudott és soha nem ismerte a kormányozható ellenzékiiséget, az ellenzéki kormánypártiságot, a szabadelvű reakciót, a reakcionárius szabadelvűséget s a politikai eunuchságot – mert a semlegességet válassza csak az, aki minden vonatkozásában el akarja fogadni a semlegességet, nem pedig csak a politikai semlegességnek kívánja hasznát venni. Tisza István az egyenes, a bátor, a férfias, az engesztelhetetlen, aki a maga politikáját csinálta, kérlelhetetlenül egyenes vonalban, nem lehet zászló azok számára, akik a paktumos ellenzékiiségnek, a kormánypárti ellenzékiiségnek, a feltételes kormánytámogatásnak, a kívülről való kormánytámogatásnak, a szabadelvű reakciónak és a reakcionárius szabadelvűségnek politikáját hirdetik ebben az országban.

Csak egyet akarok még hozzátenni. Ezeknek az uraknak, akik a numerus claususnak és a monopolistáknak kormányát feltételesen támogatják, nagyon okosan és helyesen, mert soha néhány milliárdos olyan jól nem érezte magát Magyarországon, mint az úgynevezett keresztény kurzus idején, soha annyi magánmonopol nem volt úgy egyes milliárdos urak kezében, mint pedig úgynevezett keresztény szövetkezetekbe belebújtatott egyéb konjunktúráknak kezében, tehát egyesültek mindannyian, nagyszerűen kiegyenlítve faji és

valláskülönbség nélkül a szent profitot, a szent mammont – ezeknek az uraknak azt mondom, hogy nem fogadom el az ő numerus claususukat, hanem egy másikat: a konjunktúrára nyereségek numerus claususát, a magánmonopólok numerus claususát, a milliárdosok numerus claususát. Csak szegény emberek numerus claususát nem fogadom el és nem fogadom el azt a politikát, amely a keresztény demokráciának lobogója alatt ennek az országnak mást, mint szegénységet és lerongyolódást hozni nem tudott. Mert hova lettek a független kis egzisztenciák? Hova lett a kisiparos, kiskereskedő közhivatalnok, magánalkalmazott, aki a családját szerény keresményéből el tudta tartani, de független volt? Hova lett a lateiner-osztály, amely büszkén tartotta meg nemes gerincét? Mindannyian lerongyolódtak, úri koldusokká lettek.

Ott voltam egyszer egy öreg barátomnak, ki Magyarország igazságügy-minisztere volt, Székely Ferencnek temetésén²¹ és ott láttam öreg urakat legrongyosabb télikabátban. Amikor körülnéztem, láttam, hogy ezek nagy nevek viselői, nyugdíjas tisztviselők, akik nagy állásokat töltöttek be valamikor a régi Magyarországon és úgy lerongyolódtak a nagyszerű keresztény kurzus alatt, hogy már egy rend ruhájuk sincs. Soha annyi úri koldusa Magyarországnak nem volt, soha a szegénység akkora nem volt, mint most. És hiába akarják a vidéki lakosságot azzal áltatni, hogy a papírbankó összegyűl az ő fiókjaikban, mit ér számukra mindez, mikor csak az a politika érhet valamit, amely Magyarországot regenerálja, amely a termelő munkát megindítja, ez a politika pedig nem lehet más, mint a nemzeti demokráciának igazi politikája, nem lehet más, mint a kultúrával, alkotó munkával, nem pedig frázisokkal dolgozó igazi magyar irredenta politikája, mely a lelkiekben, kultúrával, gazdasági összeköttetésekkel hódítja nekünk vissza elszakított testvéreinket, hogy azok büszkék legyenek annak a Magyarországnak szellemi, jogi, közszabadsági berendezésére, amelytől elszakítottak s így a lélek, a kultúra és gazdasági összetartozáság kapcsai által teremtsék meg újra a régi nagy Magyarország feltámadását.

A nemzeti demokrácia, a jogegyenlőség, a közszabadság politikája tehát egyúttal az igazi magyar politika s ez az igazi keresztény politika is, mert a kereszténység azt tanítja, hogy: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, mert Isten a maga képére formált minden embert, nem arra való az egyik, hogy szenvedjen, a másik pedig hogy neki minden előjog jusson. Az igazi szeretetnek, az igazi kereszténységnek, az igazi magyarságnak vagyunk mi, akik most egyesültünk, a pártja, nem megalakult párt, de lelkiekben egyesülve, akarjuk hozni Magyarországnak számára a megváltást, a feltámadást, hogy legyen újra magyar lélek, jöjjön vissza a Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Szemere Bertalan Magyarországa, Jókai, Petőfi lánglelkének Magyarországa, nem pedig az apró, gyűlölködő törpéknek Magyarországa, akiknek annyi közülük van a nagyokhoz, mint azoknak a bizonyos darazsaknak a nemes paripa hagyományaihoz és életéhez. Ennek az életnek, megváltásnak és felszabadulásnak politikáját hirdetjük mi, ezért dolgozzanak önök a felvilágosítás munkájával, mindenfelé, házról házra járva és a soraikból kirekesztve azokat, akik a korrupció eszközeivel akarják sorainkat megbontani.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 87–90.

²¹ Székely Ferenc 1921. március 17-én hunyt el.

▪ 16. A NÉPSZAVA CIKKE A SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁRÓL ▪ ÉS AZ MSZDP PROGRAMJÁRÓL

BUDAPEST, 1922. SZEPTEMBER 22.

A szocializmus útja a demokrácián, a kultúrán, a társadalmi és technikai fejlődésen át vezet: így tanítja a szocializmus tudományos elmélete, így mutatják és példázzák ezt szemünk előtt lejátszódott események. Az út lassú, nehéz és fárasztó. Sokan ellankadnak, vagy türelmetlenekké válnak. A gyors megoldás lehetősége rajzolódik ki az ilyen türelmetlen agyvelőkben. Szeretnék siettetni a társadalmi fejlődés menetét – ki tudatos önzésből, ki tudat alatti fanatizmusból, de mindenképpen helytelenül.

Önző üzletesek s meggondolatlan entuziaszták talán föl sem tudják mérni, milyen helyrehozhatatlan károkat okoznak a szocialista munkásmozgalomnak és általában a társadalmi fejlődésnek. Elég itt utalni a magyar példára: A márciusi bolsevista puccs rommá tette az októberi forradalom zsenye demokráciáját és nyeregbe ültette a legszélsőbb vérengző ellenforradalmi reakciót. Március nélkül viruló demokráciája lehetne ma az országnak és élhetne, virulhatna maga is, jogot, nyugalmat, kenyeret, boldogulást adván a népnek, amikért cserébe azután joggal elkívánhatna a közösség számára mindent, ami-re szüksége van.

De akinek a szomorú magyar példa nem elég, tekintsen Nyugatra. A nyugati nagy kultúrállamok népe, van olyan lelkes barátja a haladásnak, mint a magyar nép, alkalmas is annyira a fejlődőtebb igazságosabb társadalmi és gazdasági rendre – és mégis: elvetette magától, leküzdötte a színes álmok légnemű káprázatát és a leghidegebb realitásra építette föl a maga törekvéseit. Vállalta a lassú, a küzdelmes, sokszor kálváriásan nehéz utat – nem azért, mert nem volna ínyére az ellenkezője: a tudás, a tapasztalat, a lehetőségek gondos mérlegelése vitték erre az útra, amelyen a haladás vontatott, de biztos.

Ne mondja erre senki, hogy ez filiszteri okoskodás vagy nyugalmat áhítózó kispolgári óvatosság. Mert nem az! Óvatos – igaz és válogatja a taktikai módszereket és szervezeti formákat: de ez kötelesség ott, ahol a legnagyobb, a szenvedéseknek és retorzióknak leginkább kitett társadalmi osztály életéről, jelenéről és jövőjéről van szó. A forradalmi szellem nem föltétlen involválja a tüzet és a vért, a lassú átalakulás, a visszaesést kizáró fejlődés hasznosabb és célszerűbb eszköze a haladásnak, mint elszigetelt szekták és kotóriák erőtlen villanásokban megnyilvánuló kísérletei, amelyek inkább a reakciónak szolgálnak, mint a haladásnak...

A szociáldemokrácia a fokozatos fejlődés alapján áll és rendszeres nevelő, szervező tevékenységgel munkálja a jövőt. Ennek az elméletnek hódol ma a világ szocialista munkásságának kilenczted része, közöttük a magyar szervezett munkásság is, a magyarországi szociáldemokrata párt zászlója alatt tömörülve.

A szociáldemokrata munkásmozgalom nem ismer puccsokat, nincs is rászorulva. Eszközei tiszták, becsületesek, demokratikusak, útja tudományosan megszabott. A magyarországi szociáldemokrata párt is ezt vallja. Minden más eszközt mellőz, mert ezen az alapon tartja a munkásosztály földszerződését eredményesen keresztülvihetőnek. És tisztában van azzal is, hogy módszereiben és haladásának ütemében simulnia kell a nyugati munkáspártokhoz. A magyar munkásság nem akarhat gyorsabban haladni, mint a fejlettebb államok munkássága – természetesen kevesebbel sem érheti be!

Ezekről a szempontokról a magyarországi szociáldemokrata párt nem tekintett el a múltban és nem hajlandó eltekinteni a jövőben sem: szilárdan áll a II. Internacionálé álláspontján és ez nemcsak a hivatalos pártra kötelező, de kötelező a párt minden tagjára is. Aki a párt tagjává válik, annak ezzel számolnia kell – és le kell számolnia holmi céltalan, egyszerű már megmért, de könnyűnek találtatott fantáziákkal.

Nem akarunk most bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni s visszatérni a március 21-iki eseményekre: csupán a teljesség okából szögezzük le újból, hogy a második forradalom nem a szociáldemokrata párt és nem a munkásság műve volt, hanem a forradalmat megelőző fél évszázad rövidlátó politikájának és antidemokratikus osztályuralmának egyenes és logikus következményeként jelentkezett.

Nem mentségül mondjuk ezt: mint tanulságra van erre szükség, mert ha ma is észlelhetők még bolsevista törekvések – amennyiben azok nem hivatalos ugratások eredményei –, úgy ez annak a következménye, hogy a kormányzat, a hatóságok, általában a közviszonyok ma semmivel sem jobbak, mint voltak a háború előtt. Nincsen demokráciánk, a normális szervezkedést akadályozzák, a politikai véleménynyilvánítást lehetetlenné teszik: hatékonyabb bolsevista agitáció ez, higgyék el a tanulni nem akaró urak, mint Moszkva egész anyagi és szellemi arzenálja.

A szociáldemokrata párt szívesen vállalja és alkalmazza a nyugati módszereket, ennek azonban az a föltétele, hogy a kormányzat is a nyugati demokrácia szellemében rendezkedjék be. Teremtsenek mindenekelőtt tiszta asztalt: engedjék szabadon a politikai üldözötteket és internáltakat, szüntessék meg a politikai üldöztetéseket, engedjenek szabad teret a legális szervezkedésnek, de minden föltétel nélkül és minden foglalkozási kategória számára. És teremtsenek demokráciát: a bolsevista méreg ellen csak ezekkel az ellenmérgekkel lehet hatékonyan operálni, minden más irányú kísérlet kárba veszett fáradság. Erőszak, szurony, börtön, jobboldali terror: többet ártnak, mint használnak és inkább terjesztik, mint apasztják a fanatikusok, a nem is annyira bolsevisták, mint talán inkább a vendettisták számát.

A demokratikus államok vezető politikusai bizonyára nem estek a fejük lágyára, amidőn demokráciával és polgári szabadságjogokkal védekeznek a szélsőségek ellen. Az események és következmények mindenesetre nekik adnak igazat.

El kell ezeket ismét mondanunk a legújabb bolsevista ügy kapcsán és pedig két okból.

Először azért, hogy újra nyomatékosan figyelmeztessük elvtársainkat és munkástestvéreinket azokra a károkra és veszedelmekre, amelyek őket is, de munkástörekvéseket általában fenyegetik az ilyen ostoba és alapjában véve teljesen jelentéktelen kísérletek folytán. Másodszer azért, hogy az érem másik oldalát is megismertessük a közvéleménnyel és a kormányzattal, itt is figyelmeztetvén arra, hogy rossz, sőt végzetes úton járnak, amelyről közös nagy érdekből jó volna idejekorán visszafordulni.

Dokumentumok a magyar munkásmozgalom történetéből 1919–1944. Szerk. Benedek Emma, Kirschner Béla. Budapest, 1975, Tankönyvkiadó, 36–37.

■ 17. HORVÁTH JÁNOS CIKKE A MAGYAR IRODALMI ■ ÍZLÉSRŐL ÉS A NAPKELET FELADATÁRÓL

BUDAPEST, 1923. JANUÁR

Új közízlés felé

Múlt és jelen irodalmából az ízlésbeli hatások egész szövevénye fonja, járja át az olvasók tömegét. A sokszerű, egyéni ízlésváltozatok súrlódása végre is kiegyenlítődik valamely átlagban: közös formaérzék, rokon hajlamokat fejleszt; bizonyos kollektív lelki formát: irodalmi közízlést csiszol ki végső eredményül, mely néha több nemzedéken át fennmarad, s múlt és jelen irodalmából csak a neki megfelelő műírányt és stílust fogadja szívesen. A közízlésnek ily nyugalmi korszakait, történelmi, nagy megállapodásait hosszas súrlódás, küzdelem előzi meg, s ismét bomlás, szakadás, sőt meghasonlás követi, míg csak a változás tényezői egy újabb közízlésben ismét ki nem egyenlítődnek.

Ízlésünk ma a bomlás állapotában van.

Irodalmunkban – hogy csak sebtében pillantsunk át a múlton – Balassa és Gyöngyösi körül s jórészt hatásukra jött létre és állapotodott meg százados érvénnyel egy magyar irodalmi közízlés első ízben. Két történelmi tényezőnek: az akkori (deákos) európai műveltségnek s a magyar műösztönnnek összeegyeztetéséből született meg az első, régi magyar ízlési forma.

Társadalmi műveltségünk azonban modernebb – francia és német elemeket szív magába a XVIII. század folyamán; irodalmunk is hovatovább nyugati nemzeti irodalmak hatása alá kerül, s megindul benne egy ezeket is követni képes új magyar irodalmi nyelv erőszakos kiképzése s idegen műformák (főképp versalakok) meghonosítása. A régi magyar irodalmi ízlés – Gyöngyösi népszerűségének végső nagy fellobogása után – mindinkább elavul, alsóbbrendűnek, műveletlennek bélyegeztetik, s leszáll oda, hol a „népies” ízlés ott-honos, hogy helyt adjon a műveltebb rétegekben egy idegenszerű ízlési formának, melyet közelebbről most szintén nem jellemezvén, csak fő képviselője nevével jelzek kazinczyasnak. Az ízlési formák első nagy csatája volt ez, de mit eredményezett? vajon végleges megsemmisítését a réginek, végleges megkoronázását az újnak? Egy pillanatra talán úgy tetszhetett. Pedig csak szakadás állt be, megoszlás, rétegződés a magyar közönség ízlésében. Alsóbb osztályokban megbújt a népiessel azonosodott régi magyar ízlés, érzéketlenül minden új iránt; a felsőbbekben, a tanultakéban viszont egy idegenszerű, „művelt” vagy „fentebb” ízlés rétegződött ki, megvetve s nem ismerve eléggé ama régit és népiest, mely mélyen alatta lappangott.

Azonban halad az idő, s kerekéi törnek az ellentéteket. Csakhamar nemzeti tartalmat, magyar műformát, életszerűbb irodalmi nyelvet áhít s kezd létrehozni az irodalom. A „népiességbe” aláhanyatlott régi magyar ízlés emelkedőben, az elidegenedett „művelt” ízlés a hazai talaj és eleven élet felé alászállóban van. Megindul a kettő keveredése: a kazinczyas újnak beleoltása a már korhadtnak vélt, de a népi ízlésben elevenül megőrzött, hagyományos, régi magyarba. S ezzel a Vörösmarty-ízlés rövid, ragyogó, átmeneti korába jutottunk, hogy a megindult folyamat kitisztultával egyszerre elénk forduljon Petőfi–Arany–Gyulai klasszikus magyar korszaka, mely az ízlésben a XVIII. század végével beállott meghasonlást végképp elsímította, s ismét az egész magyarságot felölelő, egységes, tehát *nemzeti* ízlést valósított meg. Másodszori nagy kiegyenlítése lett ez a főntebb említett történelmi

tényezőknél: az ezúttal már modern (nem deákos) európainak és magyarnak: s benne éppoly nagyarányú, korszakos megnyugvásra jutott el a fejlődés, mint hajdan a Gyöngyösi-ízlésben, melyet egyébként mint minden történeti értéket ez újabb megállapodás szintén felszívott magába.

Ímhol ebből egy-két tanulság. Az irodalmi fejlődés korszakos haladással termeli ki egyik ízlési formát a másik után, s egész nemzedékeket közös lelki idomba nevel vagy kényszerít. De mikor az újat kiképezi, nem veti el ócska ruhaként az azelőttit. A történelem nem oly könnyelmű fecsérő. Amit egyszer létrehozott, azt nem felváltja, hanem továbbidomítja. Az újat nem a levegőben függve érleli meg, hanem a régi törzsökbe oltja bele s azzal tápláltatja.

Az újítás, mi rendszerint zseniális egyéni kezdemény, nagy ellenkezésre talál, s az ízlés nyugalmi korszakai után szakadást, meghasonlást idéz elő. Ilyenkor látunk aztán egymással farkasszemet néző s egymást megtagadó „konzervatív” és „modern” csoportokat, melyek ellenkezése annál élesebb, mert az ízlés változatai sohasem szigetelhetők teljesen el társadalmi, erkölcsi vagy politikai áramlatoktól, sőt többnyire ilyeneknek kísérői, ha nem előhírnökei. A régi, deákos magyar ízlés a rendi Magyarország tartozéka volt, s mikor Bessenyeiék, az anyanyelv bajnokai hadat izentek a latinnak, ezzel a rendi alkotmány évszázados szimbólumára is fegyvert emeltek.

Érthető tehát az ellenkezés, mely az újat fogadni szokta. A kollektivitás lassabban mozdul, mint az egyén, s nem is megy soha olyan messzire, legalábbis nem állapodik meg soha az egyéni túlságok végletén. Viszont mozdulatlan sem marad; csak nehéz megfigyelni, mint változik, mint nő, mint nevel törzskén újabb évgyűrűket; nehéz megfigyelni: taszítva, tiltva mint fogad el mégis hol itt, hol amott egy-egy szemernyt az újból, mint járhatja át legott saját keringő életnedvével s idomítja hozzá tulajdon lényéhez. Az ablakon kinézve nehéz eligazodni a hőpelyhek kavargó játékán; olykor mintha mind csak el- és fölfelé libegne; mintha elfújná magától őket az anyaföld; s mégis künn az őszi vetéseken egyre vastagodik a fehér takaró.

Megszokás teszi-e, vagy hogy az összesség is megkezdí végre azon benső átalakulást, mely a kezdeményező egyénekben az új ízlés alapfeltétele volt: a beállott szakadás fokozatosan enged merevségéből az ízlésbeli újdonság kezd elválni, külön elemződni attól, ami benne eredetileg politikum (s talán morál vagy társadalmi formák) kérdése volt, s akkor kiderül, hogy az immár pusztán ízlésformaként felfogott új jelenség összebékíthető s össze is békül a hagyományos, régebbi ízléssel. A kettő kiegyenlítődik – s Petőfiben és Aranyban újság és hagyomány szélsőségei: nyelvújítás és népi ősiség egy új nemzeti ízlés átlagegy-ségébe forranak össze. S ezzel megtörtént a közízlés egyetemes továbbmozdulása. De idő kellett hozzá: vagy három emberöltő!

Ízlésünk ma a bomlás, a meghasonlottság állapotában van. A magyarság egy jelentékeny része ma is korszerűnek tudja s önmaga teljes kifejezésének érzi az Arany-korszak ízléshagyatékát; a másik rész ellenben csak hagyatéknak, történeti értéknek tekinti, de önmagát nem érzi benne teljesen kifejezettnek, s aktuálisabb önkifejezést keres. Viszont ez utóbbi kezdemény korántsem jutott el általános elfogadottságra, s bár korszerűségi igényekkel lépett fel, a kor, a mai magyarság éppen nem ért egyet elismerésében.

Van egy nagy hagyatékunk, támadt vele szemben egy immár két évtizedes újító kezdemény: de korszerű közízlésünk, melyben valamennyien egybetalálkoznánk: már nincs s még nincs.

Lesz-e?

Nagyon is tudjuk, hogy a közízlés megbomlása ma sem pusztán ízlésbeli jelenség; tények vallják, hogy társadalmi, politikai és erkölcsi megrázkódtatásoknak volt előkészítője, vagy legalábbis nyugtalan előhírnöke. Innen a hagyomány híveinek élesebb s máig sem enyhült idegenkedése az új iránnyal szemben.

Vajon hogyan fog alakulni később e kép? Megismétlődik-e a múlt? Minden ellenkezése mellett is enged-e apránként valamit a hagyományos ízlés? Hajlandó lesz-e az újat hovatovább csupán ízlésbeli jelenséggént felfogni s politikai és erkölcsi uszályától elválasztva magába forrasztani? Mintha némely jelek arra vallanának. A jövőendő közízlése vajon ismét úgy fog-e kialakulni, mint a múlté: örökség és újság összeegyeztetéséből? Valószínű. De melyik lesz ez újság? Csak azé, amelyet húsz év óta annak tudunk, vagy talán még több más, mit a jövőendő rejteget?

Nem tudjuk. Egy lebontott s kontárul áthevenyészett világban élünk; érezzük ingatagságát, látjuk falai ferdeségét. Ily körülmények közt jósolni, a holnapot előre tudni nem lehet. De óhajtani, akarni, cselekedni: igenis lehet és kell.

Mert ha nem bizonyosak még a kialakulandó közízlés új elemei, bizonyos, hogy új közízlésre: *egységre* szükség van, mert addig megnyugvás nem állhat be. S bizonyos, hogy az alap nem lehet más, mint a legutóbbi nagy összefoglalás: a Petőfi–Arany-korszaké; az új pedig, bárminő legyen, kollektív tulajdonná csak az esetben válhat, ha e széles alapra hulladoz alá, s ha – előbbi hasonlatomhoz visszatérve – a földre hullott hóként felolvad, a humuszba szivárog, s ősi gyökereket és telelő magvakat ottan tavaszodni segít.

E folyóirat szívvel-lélekkel óhajítja s akarja egy új magyar közízlés kizsendítését; a történelmi folytonosság elvét sérthetetlennek proklamálja; s bármit hozzon a jövő, irodalmi ízlésben s annak minden feltételében magyar gyökerűség s magyar közösség elvét hirdeti. Nem politizál; de tudva az irodalmi ízlés mély összefüggéseit, az ízlés dolgaiban sem hallgattatja el a lelkiismeret szavát.

Az alap, amelyet kijelöltünk, egyedüli lehetséges alap. De csak akkor, ha van közönség, mely azt tudatos lelki valóságként képviseli. Ilyen-e a mi közönségünk? Ízlése megvan, de öntudatlanul, úgy, amint az irodalmi életben való részvétele folytán benne is szükségképp kifejelett, vagy amint köztulajdonként a múltból reá is átöröklődött. Fölvette, de nem tartja számon örökségét: nem eléggé tudatos közönsége az irodalomnak. Pedig azzá kell válnia. Oly nagy történelmi örökség, minő az irodalmi ízlés, gyarló kezekre van bízva, ha csak passzív vonzalom köt hozzá. Több kell ahhoz, származás szerinti, genetikus önismeretre kell szert tennie ízlésünknek, hogy magyar irodalmi műveltségnek mondhassa magát. Tudnunk kell, miben áll magyarsága, miből s hogyan jött létre. Ismernünk kell megörökítőit, a magyar klasszikusokat, s ismernünk történelmi alapjait, azon elemeket, melyekből idők folyamán összetevődött: a főntebb futólag jelzett „rég magyar” ízlést s a „megújított magyart”. Nem zsúrcsevegések üres témája ez. Az ízlés, melynek tudatosításáról itt szó van, történelmi magyarságú lelki formát, magyar gyökerű műveltséget jelent. Öröklött hajlamaink származásrendjének, *lelki őseinknek* ismeretéről van itten szó.

Aki tudja, mily nagy történelmi szerzemény egy klasszikus nemzeti ízlés, az, amely tudatos élvezője, éppoly tudatos védelmezője lesz annak, s egyszersmind keze a nemzeti műveltség egészséges folytonosságának. Nem esküszik vakon a múltra, nem ijedezik az újtól; ami amabban lényeg, azt biztosítani, őrizni, ami ebben termékenyítő erő, azt beolvasztani tudja. A tudatosság teljes önállóságot biztosít a közönségnek, s megóvjá attól a szégyentől, hogy az irodalom körül zsibongó üzleti érdekeknek és burkolt célzatoknak pusztán játékszerévé alacsonyodjék. A történelmi ízlésre támasz-

kodó tudatos közönség bátran ítél vagy kárhoztat, s nem puhatolja ki előbb mások véleményét. Ítéletét maga a történelem irányítja, melyet ízlési tudat formájában lelki hajlammá edzett magában.

Elég. Az iránytű biztosan mutat. Legyen e folyóirat mintegy kijelölt irodalmi szerve egy újabb, egységes magyar közízlés létesülésének. Szívlelje meg Kemény Zsigmond intelmét, hogy: „csak célszerűen újítva lehet a régít leghűbben védeni”: ápolja az öröklöttet, a történelmileg magyart, s vele tápláltassa a beléje oltott vagy oltandó újat.

Szervezzén közönséget, öntudatos tényezőjét az irodalmi életnek, mely ismeri ízlése történeti talapzatát, s azon állva tiltja, fogadja el a korszerűt. Közönséget, melynek *vannak* ízlésbeli követelményei, s mely irányítva kíván részt venni az irodalmi életben. Közönséget: nyílt szeműt, bátrt, megbízható: egyetlen lehetséges fenntartóját a magyar műveltség folytonosságának.

Egyebekben pedig:

*Szabad tekintet, szabad szív, szabad
Szó; kézbe kéz és szembe szem:*

minálunk – Bánk bán szerint – „így szokta a szerelmes”. Szokta több is: a férfi szokta így. Így fogadja, így várja a bírálat is férfias nyíltsággal a magyar író, s vár különösen egyet, egy ma még ismételten, de mindnyájunk javára bizonytalannal eljövendőt, e megnyíló rovat küszöbén.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György, Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán. Budapest, 1977, Gondolat, 476–482.

▪ 18. A KERESZTÉNY NEMZETI GAZDASÁGI PÁRT ▪ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1923. DECEMBER 18.

Alulírottak, áthatva Csonka-Magyarország minden polgárát egyaránt sújtó gazdasági válság és ezzel szoros összefüggésben álló szociális nyomor megszüntetésének szükségességétől, és teljes tudatában annak, hogy ez csak egy jól átgondolt és felépített gazdasági program alapján lehetséges, amelyben nem annyira a teendők részletes felsorolása, mint a köz- és magángazdasági élet néhány alapvető kérdésének sürgős megoldása a nemzet életérdeke, az alább felsorolt teendők megvalósítása céljából, minden más politikai követelmény időleges félretételével, a *Keresztény Nemzeti Gazdasági Pártnak* megalakítását határoztuk el.

Pártalakításunk célja: egyesíteni a mai kormánypárton kívül álló mindazon parlamenti erőket, amelyek keresztény, nemzeti és tradicionális alapon, tehát a jogfolytonosság alapján állanak, mindenekelőtt erkölcsileg megalapozott, a nemzeti termelés minden ágát egyforma szeretettel gondozó s a munka megbecsülését és méltányos jutalmazását célzó erőteljes gazdasági és szociális politikában látják hazájuk felvirágoztatását. A cél elérése érdekében azért egyesülve, hogy a parlamentben új erőtenyező keletkezzék, amely megőrizvén önállóságát, és szabad kezet biztosítván magának a kormány minden cselekedetével szemben, kész olyan kormányt támogatni, amely a következő program végrehajtását vállalja:

1. A közéleti tisztaság biztosítása, mindennemű korrupció és nepotizmus kiküszöbölése.
 2. Az államháztartásban szükséges reformok keresztülvihetősége szempontjából követljük a nemzetgyűlésnek országgyűléssé való átalakítását, a főrendiház reformját, a választójogi törvény megalkotását, a rendes költségvetés és zárszámadások beterjesztését.
 3. A közigazgatás egyszerűsítése és az önkormányzati rendszer korszerű kiépítése, a keresztény nemzeti irány figyelembevételével, amely utóbbi a székesfővárosi politikában is konzekvensen támogatandó.
 4. A Jegybank haladéktalan felállítása és megfelelő hitelügyi reformok.
 5. Külföldi kölcsön, külföldi gazdasági kérdések és az egyéb nemzetközi viszonylatokra vonatkozó anyag a parlament illetékes bizottságában, vagy külön e célra kiküldendő bizottságban idejekorán tárgyalandó.
 6. A kereskedelmi mérleg céltudatos javítása, parlamenti bizottság a kiviteli és behozatali engedélyek ellenőrzésére.
 7. Közmunkák és beruházások az érdekeltségek bevonásával, ennek kapcsán egészséges iparfejlesztés, a munkanélküliség orvoslása, és a munkaközvetítés országos szervezése.
 8. Céltudatos agrárpolitika, tekintettel egyrészt a mezőgazdasági többtermelésre, másrészt a falusi szociálpolitikára, és a mezőgazdasági munkásokztály életérdekeire. A földbirtokreform sürgős végrehajtása és véglegesítése, ezáltal a termelés folytonosságának biztosítása. A mezőgazdasági hitel rendezése.
 9. A köz- és magánalkalmazottak létminimumának biztosítása. Szociálpolitikai törvényhozás, a munkásbiztosítási törvény és a szakszervezeti törvény megalkotása: a közlelemzés javítására vonatkozó s a drágaság leküzdésére alkalmas rendelkezések sürgős meghozatala. A létszámcsökkentés folytán elbocsátott közszolgálati alkalmazottak és a háború áldozatainak gazdasági elhelyezkedését biztosító intézkedések sürgős megtétele.
 10. Az adózás kérdésének igazságos és méltányos rendezése, a tőzsde és fényűzési adó felemelése. A háború előtti és mostani vagyonállapot megállapítása az adózás alapjául.
- Minden e pontozatokban fel nem sorolt kérdésben a párt magatartását esetről esetre fogja megállapítani és eljárását külön szabja meg.
- Ezt a nyilatkozatot a párt megbízásából Czettler Jenő, Ernst Sándor, Huszár Károly, Wolff Károly és Zichy János gróf, a tárgyaló bizottság tagjai írták alá.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 102–103.

▪ 19. AZ 1924. ÉVI XI. TÖRVÉNY A KÖZÉPISKOLÁKRÓL ▪ (Részlet)

BUDAPEST, 1924. MÁJUS 20.

1. §. *A középiskola fogalma és feladata*

A középiskolának három faja van: a gimnázium, a reálgimnázium és a reáliskola.

A középiskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben magasabb általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye.

A közös nemzeti tárgyakon kívül a gimnázium e feladatot a minden irányú humanisztikus, elsősorban latin- és görögnyelvi és irodalmi tanulmányokkal, a reálgimnázium főleg a latin- és modern nyelvi és irodalmi tanulmányok segítségével, a reáliskola különösen a modern nyelvek és irodalmak, úgyszintén a mennyiségtani és természettudományi tárgyak tüzetesebb tanításával oldja meg.

2. §. A gimnázium rendes tárgyai

A gimnáziumi oktatás rendes tárgyai:

a) hit- és erkölcsstan,
b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), azonkívül azokban az intézetekben, melyekben a tanítás nyelve nem a magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma,

- c) latin nyelv és irodalom,
- d) görög nyelv és irodalom,
- e) német nyelv és irodalom,
- f) Magyarország történelme,
- g) világtörténelem,
- h) földrajz,
- i) természetrajz,
- k) természettan,
- l) mennyiségtan,
- m) filozófia,
- n) rajz,
- o) testgyakorlás.

3. §. A reálgimnázium rendes tárgyai

A reálgimnáziumi oktatás rendes tárgyai:

a) hit- és erkölcsstan,
b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), azonkívül azokban az intézetekben, amelyekben a tanítás nyelve nem magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma,

- c) latin nyelv és irodalom,
- d) német nyelv és irodalom,
- e) angol vagy francia vagy olasz nyelv és irodalom,
- f) Magyarország történelme,
- g) világtörténelem,
- h) földrajz,
- i) természetrajz,
- k) kémia,
- l) természettan,
- m) mennyiségtan,
- n) filozófia,
- o) rajz
- p) testgyakorlás.

4. §. A reáliskola rendes tárgyai

A reáliskolai oktatás rendes tárgyai:

a) hit- és erkölcsstan,
b) magyar nyelv és irodalom (ennek történelmével), azonkívül azokban az intézetekben, amelyekben a tanítás nyelve nem magyar, az intézet tanítási nyelve és ennek irodalma.

- c) német nyelv és irodalom,
- d) angol vagy francia vagy olasz nyelv és irodalom,
- e) Magyarország történelme,
- f) világtörténelem,
- g) földrajz,
- h) természetrajz,
- i) kémia,
- k) természettan,
- l) mennyiségtan,
- m) rajzoló és ábrázoló mértan,
- n) filozófia,
- o) rajz,
- p) testgyakorlás.

5. §. Középiskolák szervezésének, illetőleg átszervezésének joga

Hogy valamely újonnan felállítandó középiskola gimnázium, reálgimnázium, vagy reáliskola alakjában szerveztessék-e, illetőleg hogy már fennálló középiskola átszerveztessék-e az 1. §-ban megállapított középiskolák valamelyikévé s ha igen, milyen irányítvá, azt az állami és a királyi katolikus, valamint a törvényhatósági, községi, társulati és magán középiskolákra nézve a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, a többi középiskolákra nézve a felállításról, illetőleg átszervezésről a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásának fenntartásával az illetékes fenntartó hatóság intézkedik.

Gimnázium lehetőleg csak oly községben (városban) maradhat meg vagy állítható fel, ahol másfajta középiskola (reálgimnázium vagy reáliskola) is van. Különös méltánylást érdemlő esetekben a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter e részben kivételt tehet.

6. §. Élő idegen nyelvek megválasztása

A 3. § e) és a 4. § d) pontjaiban felsorolt élő idegen nyelveknek egyike lehet a tanítás rendes tárgya egy-egy reálgimnáziumban, illetőleg reáliskolában. Hogy közülük melyik taníttassék, azt az állami és királyi katolikus, valamint a törvényhatósági, községi, társulati és magán középiskolákra nézve a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, a többi intézetekre nézve pedig az illetékes hatóság állapítja meg.

7. §. A középiskolák évfolyamai

Mind a gimnáziumnak, mind a reálgimnáziumnak, mind a reáliskolának nyolc osztálya és ugyanannyi évfolyama van.

Újonnan felállítandó intézetek az első osztálytól kezdve fokozatosan is szervezhetők, a fejlesztésnek azonban évről évre folytonosnak kell lennie mindaddig, míg az iskola nyolcosztályúvá nem válik. [...] ²²

12. §. Tanulók heti óraszám

A tanítási órák heti száma a tanulókra nézve a rendes tárgyakból, a testgyakorláson kívül, a középiskola első és második osztályában 26, a többi osztályokban 28.

13. §. Tanárok heti óraszám. Mellékfoglalkozások

A fejlesztés alatt nem álló teljes (nyolcosztályú) középiskolákban a hittanárokon, a testgyakorlás tanárain és a rendkívüli tárgyak tanítóin kívül a tanárok száma (az igazgatót bele-

²² A nem közölt részekben a rendes tárgyak alóli felmentésről, valamint a javító és pótvizsgákról esik szó.

értve) legalább 13. A rendes tanárok száma (az igazgatón kívül) bármely középiskolában nem lehet kisebb a meglevő osztályok számánál.

Az igazgatók legalább heti 3, legfeljebb heti 8, a tanárok heti 18 óránál többre, kivéve a rövid ideig tartó helyettesítést, nem kötelezhetők. Az igazgatók heti 10, a tanárok heti 24 óránál többre nem vállalkozhatnak. Ha az igazgatók heti 8, a tanárok pedig heti 18 óránál többet tanítanak, ezért külön díjazásban részesülnek.

Az igazgatók és tanárok a törvényhozás tagjai, vármegyei, városi, községi és egyházi képviselők (bizottsági tagok) lehetnek, de állandó fizetéssel járó főfoglalkozásszerű alkalmazást nem vállalhatnak.

Hogy mennyiben vállalhatnak más olyan tisztséget vagy megbízatást, amely őket tanári hivatásuk betöltésében nem akadályozza, azt esetről esetre előzetesen a vallás- és közoktatásiügyi miniszter, illetőleg a felekezeti főhatóság határozza meg.

14. §. Nyilvános összefoglalások

A középiskolák minden iskolai év végén osztályonként tartandó nyilvános összefoglalásokkal számot adnak az az oktatás eredményéről.

15. §. Érettségi vizsgálatra bocsátás

A középiskola nyolcadik osztályának sikeres elvégzéséről tanúskodó bizonyítvány arra jogosítja a tanulókat, hogy érettségi vizsgálatra bocsáttassanak.

16. §. Egységes jogosítás. Előismeretek pótlása

A középiskolai érettségi vizsgálatok sikeres letétele valamennyi főiskolába rendes hallgatóként való belépés feltétele.

Amennyiben az egyetemen és a műegyetemen, vagy más főiskolán külön intézkedések volnának szükségeseek avégből, hogy a felvett tanulók az itteni vizsgálatok és szigorlatok szempontjából megkívánt előismereteik esetleges hiányait főiskolai tanulmányaik folyamán kellő időben pótolhassák, azokról az illető főiskola meghallgatásával a vallás- és közoktatásiügyi miniszter gondoskodik.

17. §. A tanulók osztálylétszáma

A tanulók létszáma osztályonként nem lehet több hatvannál. Az iskolafenntartók azonban ezt a számot fokozatosan csökkenteni kötelesek úgy, hogy a törvény életbe léptetésétől számított 10 évi előkészületi idő elteltével magyar középiskolában a tanulók létszáma osztályonként nem haladhatja meg a negyvenet.

18. §. A tanárképzés módosítása és a leányközépiskolák ügye

Amennyiben az 1883. évi XXX. t.-cikknek a középiskolai tanárok képesítését tárgyzó szakaszai e törvény következtében módosításra szorulnak, az erről való intézkedés külön törvénynek tartatik fenn, valamint külön rendelkezésekkel szabályozandó a leányközépiskolák szervezete és tanulmányi rendje, melyekre ez a törvény nem vonatkozik.

19. §. Előbbi törvényes intézkedések hatályon kívül helyezése

Ez a törvény hatályon kívül helyezi a 1883. évi XXX. t.-c. 1–5., 11–12., 16., 21., 26. és 32. §-ait, valamint az 1890. évi XXX. t.-cikket egész terjedelmében.

▪ 20. A MAGYAR NEMZETI FÜGGETLENSÉGI PÁRT ▪ (FAJVÉDŐ PÁRT) PROGRAMJA

BUDAPEST, 1924. OKTÓBER 1.

Mit akarunk?

Akarjuk a magyar nép egyetemének öntudatra ébresztését és megerősítését, ismerje meg és becsülje meg önmagában a maga ősi gyökerű faji, erkölcsi, szellemi és testi erőit, fejlessze ki azokat a maguk teljességében és készüljön fel nagyszerű világtörténelmi küldetésére.

Akarjuk szabad és egységes nemzeti társadalom szerves felépítését, a keresztény vallás örökéletű erkölcsének és szellemének a fajtestvéri kötelekeknek megszilárdításával, a magyart a magyartól elválasztó osztályellentétek tudatos lerombolásával: minden javaknak a szigorúan védett magántulajdon elve alapján, de az egyetemes nemzeti és faji érdekek szerint való arányos és igazságos megosztását, a termelő munka megbecsülését és újjászervezését, a munka és a munkás erőteljes állami és társadalmi védelme, a nemzeti hivatásról megfélekezett nagyvagyon és kapitalizmus súlyos kinővéseinek megszüntetése, s a lelki-
testi kiválóság szabad kibontakozásának biztosítása révén.

Akarjuk a lelkében-testében megerősített magyar nép politikai, gazdasági és művelődési felszabadítását, s ennek törvényhozási úton való azonnali biztosítását: a népies erőket el-sorvasztó, zsidóság által megszerzett minden földbirtoknak, ipari, kereskedelmi és bank-tőkének a zsidóság országos részaránya határáig való visszahódítását céltudatos, tervszerű, törvényhozási, társadalmi és kormányzati munkával.

Akarjuk az újjászervezett nemzeti társadalomra, az ősi apostoli királyság történelmi formájában, erős és független nemzeti állam szerves felépítését a lelki-
testi kiválóság természetes kiválasztódásának és az egységes magyar nemzet akaratszabadságának elve szerint. Legyen a magyar állam csupán továbbfejlődési formája, öntudatos hatalmi szerve a magyar társadalomnak, hassa át mindkettőt ugyanaz az egységes nemzeti szellem, az állam biztosítsa a népies erők szabad fejlődését, de törjön le minden tervet vagy megmozdulást, mely a nemzeti állam ellen készül, törje le elsősorban a kapitalizmusnak és az ezzel szövetkezett nemzetközi forradalmi erőknek nemzet- és keresztényellenes, az állam fölébe törekvő hatalmi túltengését.

Akarjuk, Magyarország gazdasági életének agrárszellemben való újjászervezését; a népies gazdasági erőknek az állam céltudatos gondoskodása útján való kifejlesztését, szemben a gazdasági liberalizmussal, mely a tőkeérdeket mindenhatóvá tette és a gyengébbeket védtelenül kiszolgáltatta a gazdaságilag erőseknek. Az ekként újjászervezett magyar nemzet számára politikailag független, területileg és gazdaságilag életképes Magyarországot akarunk. Csak a magyar kérdés becsületes rendezése adhatja vissza Magyarországot világtörténelmi küldetésének, melyet a művelt népek társaságában ezer esztendőn keresztül mindenkor dicsőösen töltött be.

Külpolitikában:

Követeljük az öncélú és cselekvőképes magyar politikát, amely megvalósulásához segíti a politikailag és gazdaságilag független, életképes Magyarországot. E cél elérésére a szláv-ság túlsúlyra irányuló törekvésével szemben a velünk szoros érdekű nemzetekkel való

szoros barátságot és együttműködést. A legélesebben elutasítunk magunktól minden, a volt Osztrák–Magyar Monarchia vagy Duna-konföderáció létesítésére irányuló gondolatot, amely Magyarországot végeredményben szláv többségű államok befolyásának vetné alá és a magyar nemzeti akaratot többségi szóval teljesen elnémíthatná.

Követeljük a wilsoni elveket megcsúfoló és erőszakkal ránk kényszerített igazságtalan trianoni békeszerződés revízióját és szembehelyezkedünk minden politikával, mely a trianoni határok közé szorított életképtelen Csonka-Magyarországot jelen helyzetében megmerevíti.

Követeljük a békeszerződés és kisebbségi szerződések becsületes végrehajtását a trianoni határokon túl élő magyarság kisebbségi jogainak hatásos védelme és katonai leszerelés általános és egyforma végrehajtása és ellenőrzése tekintetében. Élesen elítéljük a jelenlegi kormányzati politikát, mely a Népszövetség egyoldalú, s a győzők hatalmi érdekeit részrehajlóan kiszolgáló eljárásaival szemben a nemzeti szempontokat nemcsak hogy megvédelmezni, de kifejezésre juttatni sem képes.

Közgazdasági téren:

Követeljük az egész gazdasági életnek a nemzetfenntartó magyarság érdekei szerint és a nemzet agrárjellegének megfelelő gyökeres reformját: ezért követeljük az ingó tőkének, elsősorban pedig a pénznek és a hiteleszközöknek a nagybankok kirívóan faji önkényuralma alól való felszabadítását és követeljük, hogy minden 20 ezernél nem népesebb községben bankmonopóliummal ellátott községi takarékpénztár állíttassék fel, a 20 ezernél népesebb községben pedig a betétgyűjtéssel foglalkozó összes pénzintézetek a törvényhozás által részletezendő szempontokból hatósági felügyelet alá helyeztessenek, és ezen gondolatokörön belül követeljük a szövetkezeti eszmének úgy a hiteléletben, mint a kereskedelemben való megfelelő érvényesítését.

Követeljük az összes közszükségletet képező ipari tömegekkel, a kisipar üzeméhez szükséges nyersanyagok, a mezőgazdasági termeléshez szükséges tömegcikkek vámjának teljes eltörlését és a jelenlegi nemzetsorvasztó vámrendszerrel szemben egy olyan vámrendszer sürgős megvalósítását, amely elősdi ipari hitbizományok lelkiismeretlen tenyésztésével szemben a fogyasztók millióinak és a nemzeti termelés alappilléreinek, a magyar mezőgazdaságnak érdekeit tartja szem előtt.

Követeljük, hogy azon vérlázító adózási aránytalanságok, melyek egyfelől főként a kisiparosok, a kisgazdák és a fix fizetésű egyének terhére, másfelől pedig a nagytőkések, a nagyvállalkozók, a nagybankok és egyéb hasonló gazdasági tényezők javára fennállanak, haladéktalanul kiegyenlítettessenek, a közismert és botrányos adócsalások, adóalap-eltitkolások és más adózási visszaélések pedig könyörtelen szigorral üldöztessenek, mégpedig tekintet nélkül az érdekeltek társadalmi állására, előkelő összeköttetéseire és vagyoni viszonyaira.

Követeljük a földreform gyors, részrehajlatlan és lelkiismeretes végrehajtását, követeljük az erkölcsi és kulturális területek, úgyszintén a történelmi középosztály birtokállományaik fokozott védelmét, követeljük az összes idegen kézen levő nagybirtok megváltását, követeljük az ezer holdnál nagyobb területű hitbizományok megszüntetését és követeljük a magánbirtokoknál – az erdőterületek levonásával – a 15 ezer holdas birtokmaximum törvénybe iktatását.

Követeljük a magyar faj gazdasági érdekeinek intézményes védelmét, s ezért követeljük

a magyar faj és a vele testvéri egyetértésben élő nemzetiségek rovására elhatalmasodott zsidóságnak nemzeti kisebbséggé való nyilvánítását: vagyis követeljük, hogy a zsidók törvényeink és hatóságaink által a jövőben mindenkor egy külön nemzeti kisebbség módjára akként kezeltesse, hogy újabb gazdasági és társadalmi térfoglalás által a nemzet őslakóinak további kiszorítása, kifosztása és elsorvasztása megszűnjön.

Követeljük a zsidó bevándorlás törvényhozási tilalom folytán való gyökeres beszüntetését és minden nem magyar lakos zsidónak haladéktalan kiutasítását.

Követeljük az egy országos foglalkozási kataszter felállítását és egyúttal törvényes intézkedést arra nézve, hogy a zsidók ezután sem az ipar, sem a kereskedelem, sem a szellemi foglalkozások terén újabb elhelyezkedésre mindaddig ne bocsátassanak, amíg az általuk jelenleg elfoglalt helyek száma foglalkozási áganként és községenként a törvényhozás által megállapított határig le nem csökkent.

Közjogi téren:

Követeljük a törvényhatóságok, hatóságok és községek életképes önkormányzatát, mely oknál fogva a törvényhatósági és községi tisztikarok államosítását és az állami felügyeleti jog további kiterjesztését ellenezzük, követeljük úgy a törvényhatóságok, valamint a községek pénzügyi életének oly módon való törvényes megszervezését, hogy ezek gazdasági tekintetben önállóak és függetlenek legyenek.

Követeljük az állami, központi (miniszteriális) igazgatásnak decentralizálását, az igazgatás lényeges egyszerűsítését és pénzt, időt, munkaerőt fecseklő bürokratikus rendszer sürgős megszüntetését.

Követeljük a bírói függetlenségnek fokozott mértékben leendő biztosítását és tiszteletben tartását, úgyszintén a kufár szellemnek úgy törvényeinkből, valamint az igazságszolgáltatásból leendő kipusztítását.

Követeljük a választójognak a nemzeti állam érdekei szerint való szabályozását a titkoság alapján.

Kultúrpolitikánkban:

Követeljük a római katolikus egyház autonómiáját.

Követeljük a keresztény felekezetek békéjének és együttműködésének megvalósítását: az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtását.

Követeljük a mai foltoztatás helyett iskolarendszerünknek a fajvédő gondolat és a múlténál határozottabb nemzeti szellem jegyében s az ország agrárius jellegének kidomborításával megvalósítandó gyökeres, átfogó és egységes újjászervezését; a mai pusztá ismeretközvetítés mellett határozott jellemnevelést, a keresztény vallás erkölcsének és szellemének s a fajtestvéri együttérzésnek és kötelességnek az ifjú lélekbe való minél teljesebb beplántálását.

Követeljük a céltudatosabb, szélesebb és teljesebb népnevelést s a kötelező ingyenes népoktatásnak a gyermek 14. életévéig való felemelését; a kötelező népoktatás utolsó négy esztendejében rendszeres mezőgazdasági vagy ipari, kereskedelmi szakoktatást; a falusi és tanyai iskoláztatás nagyarányú kiépítését; egész nép-szakoktatásunknak, első sorban mezőgazdasági nép-szakoktatásunknak korszerű reformját, a népiskolák, vagy szakiskolák mellett minden községben a birtokreform kapcsán szervezendő kis mintagazdaságok felállítását.

Követeljük az egységes nemzeti szellem biztosítására középiskoláinknak egységesítését a gyermek 14. életévéig, hogy így a középiskoláknak csak felsőbb négy osztályában váljon el a gimnázium a reál középiskolától. Követeljük a közoktatási numerus claususnak az összes főiskolákra és középfokú iskolára leendő kiterjesztését és lelkiismeretes megtartását.

Követeljük az új nemzeti diákszellem jegyében főiskoláinkban az ifjúság autonóm szervezeteinek és gazdasági önségélyt célzó intézményeinek további kiépítését és hathatós állami támogatását.

Követeljük az egész iskolarendszerünknek a kisdedovodától az egyetemig a testnevelésnek a szellemi oktatással való egyenrangúsítását: egy nagyszabású testnevelési tervnek iskolarendszerünkbe való szerves beépítését, a mai végrehajthatatlan testnevelési törvény megfelelő kiegészítését, a minden magyar ifjúra és nőre 20. életévéig kötelező testnevelés elve alapján s e törvény sürgős és erélyes végrehajtását; a cserkészmozgalomnak az általános nevelési rendszerbe való szerves beillesztését és megfelelő állami támogatását.

Követeljük a nőnevelésnek korszerű újjászervezését, különösképpen a népnevelés területén a női jellemnek és különleges gazdasági képességeknek a magyar nő nemzeti hivatásával összhangzatos kifejlesztésére.

Követeljük a magyar faji géniusz legfelsőbb rendű kivirágzásának, a magyar tehetségnek állami és társadalmi védelmét, szabad kibontakozásának biztosítását, s e cél elérésére céltudatos fajvédő irodalom- és művészetpolitikát.

Követeljük fajvédő, nemzetnevelő és nemzetszervező társadalmi egyesületek szabad mozgásának és fejlődésének állami biztosítását és védelmét.

Szociálpolitikánkban:

Követeljük a közalkalmazottak fizetésének egy éven belül a békefizetések mértékére való felemelését: a közalkalmazottak szolgálati pragmaticája törvényhozási úton való sürgős megvalósítását, hogy nemzetünknek ez a nagy értékű és az államot elsősorban reprezentáló rétege áthelyezés, előrelépés és fegyelmi felelősség szempontjából minden politikai befolyástól mentesíttessék, a B-listára helyezendő közalkalmazottak kiválogatásának azok autonóm szervezeteire bízását.

Követeljük a magántisztviselők és munkaadók jogviszonyának törvényes rendezését, a magántisztviselők autonóm szervezkedési jogának biztosítását, s e szervezkedés állami felügyelet alá helyezését; a magántisztviselők nyugdíjintézetének felállítását a munkaadó terhére és pedig a köteles betegség és baleset ellen való, valamint rokkantsági és aggkori biztosítás teljes keresztülvitelével.

Követeljük a szégyenletesen elhanyagolt hadirokkant-, hadiözvegy- és hadiárvaügy végleges törvényes rendezését a meggyógyult vagy ellátott rokkantak kiseljétezése és a valóban ellátatlan rokkantak emberséges létminimumának biztosítása révén, mely nem lehet kisebb legénységi állományban havi 75 aranykoronánál, tiszti állományban 150 aranykoronánál; a hadirokkantak számára ingyenes gyógykezelés és kórházi kezelés törvényes biztosítását; minden köz- és magántisztviselői állás betöltésénél a hadirokkantak elsőbbségi igényének törvénybe iktatását, a birtokreform törvényben biztosított igényeiknek a végrehajtásánál való fokozott érvényre juttatását: hadirokkant otthonok és hadirokkant műhelyek felállítását; a hadiváltság erélyes és hiánytalan végrehajtását s egy nagy hadirokkant alap létesítését.

Követeljük végül a hadirokkantoknak hatóságok és magánosok részéről kijáró különös

tiszteletadásnak és megbecsülésnek törvénybeiktatását és szigorú megtorlást a rokkantakkal szemben elkövetett minden igazságtalanságra, méltánytalanságra és megbántásra.

Követeljük a vagyontalan főiskolai ifjúságnak megfelelő magánlakásokban és fokozott mértékben kiépítendő internátusokban való állami elhelyezését és a menzákon való teljes ellátását; a főiskolai ifjúság gazdasági önsegélyének megfelelő állami támogatását; a birtok-reform keretein belül minden főiskola mellett egy nagy diáksporttelep és legalább részben az ifjúság által megművelendő diákgazdaság felállítását, hogy a magyar ifjúság a magyar föld ismeretében, szeretetében és megmunkálásában nőjön fel.

Követeljük a gyári üzemekben legalább egy évet dolgozó minden munkásnak arányos részesítését a tiszta nyereségben, befektetett munkájának tőkésítése alapján; az iparfelügyelet gyökeres törvényes reformját, az iparfelügyelők hatósági jogának és szociális felelősségének lényeges kibővítésével; a munkásbiztosítás gyökeres és átfogó törvényes reformját, s abban a kevesebb adminisztráció és több segély elvének érvényre juttatását, valamint a biztosítás kiterjesztését a rokkantságra és aggkorra: törvényhozási intézkedéssel munkásotthonoknak állami felügyelet és állami segítség mellett az ipari üzemek által való kötelező felállítását.

Követeljük a munkásság teljes szervezkedési és munkaszabadságának törvényes biztosítását az állami rend keretein belül; a szakszervezeteknek biztosított nagy gazdasági mozgási szabadság mellett e szervezeteknek minden politikából és párttól való függetlenítését; a nemzeti és keresztény munkásmozgalmakkal szemben megnyilvánuló és a munkaszabadság elvét megcsúfoló szociáldemokrata szakszervezeti terrornak törvényes megakadályozását.

Követeljük a mezőgazdasági munkásság szociális érdekeinek és méltányos bérigényeinek fokozott állami védelemben való részesítését; az iparfelügyelet mintájára széles hatósági joggal rendelkező mezőgazdasági munkásfelügyelet felállítását; a mezőgazdasági munkásbiztosítás gyökeres törvényes reformját s abban a munkás és cseléd kötelező rokkantsági és aggkori biztosítását.

Követeljük gazdasági törvényeinknek, elsősorban a kereskedelmi törvénynek a modern magyar állam újonnan jelentkező szociális szükségletei és agrárjellege kellő figyelembevételével megvalósítandó reformját; a büntetőtörvénykönyv megfelelő reformját, s abban különösen a gazdasági jellegű, s a dolgozók munkáját kizsákmányoló, egzisztenciáját és egészségét veszélyeztető bűncselekmények drákói megtorlását; minden szociális tendenciájú kormányzati rendelkezésnek szigorú büntető szankcióját, hogy a nemzet minden tagja érezze minden léptében az állam védő és gondoskodó kezét.

Követeljük a közegészségügy államosítását és a magyar nép egészséges fejlődését biztosító s a helyes decentralizáció elve szerint megvalósítandó újjászervezését.

▪ 21. A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA ▪

I. KONGRESSZUSÁNAK TÉZISEI

(Részlet)

BÉCS, 1925. AUGUSZTUS 21.

[...] ²³

V. A legalitás és illegálitás

A pártmunka rendszerezése és méreteinek tágítása

13. A kommunista párt Magyarország adott társadalmi viszonyai között illegális párt. Az illegális munka egy legális párt számára is kötelező ugyan, de viszont az illegális pártoknak, és így a KMP-nek is, minden erejével törekednie kell arra, hogy áttörve az illegálitás korlátait, széles, legális tevékenységet fejtsenek ki a tömegekben. A KMP e törekvésének és ebbeli munkájának terméke az MSZMP:²⁴ Minden olyan törekvés azonban, amely a párt illegális organizációját likvidálni vagy annak jelentőségét az MSZMP-vel szemben, vagy általában való vezető szerepét korlátozni vagy csökkenteni akarná az üldözés súlya alatt, akár abban a reményben, hogy ezáltal az üldözést abbahagyják az uralkodó osztályok, menthetetlenül a reformizmusba, az opportunizmusba való süllyedést jelenti. Viszont a kommunista párt vezető szerepének és a proletárság hegemoniájának megvalósítása feltétlenül szükségessé teszi, hogy a kommunisták minden legális lehetőséget és törvényes szervezeti formát (szakszervezet, szövetkezet, sport-, turistaegyesületek és a munkásság egyéb társadalmi egyesülései) kihasználjanak, sőt minden erővel új legális formákat keressenek avégből, hogy a tömegekkel állandó érintkezésben maradjanak, bennük dolgozzanak, és így semmiféle üldözés, az illegális szervezetek szétrombolása se tudja őket leválasztani a munkásságról. Különös fontossága van ma még a szocdem. pártban való munkának is avégre, hogy ennek a pártnak szakadása kiszélesítődjék és kimélyítődjék.

14. Különös fontosságot ad a legális lehetőségek kihasználásának a proletariátus hegemoniájának gondolata. A proletárság csak úgy valósíthatja meg a vezetést a forradalomban érdekelt többi osztályok és rétegek felett, ha a párt nemcsak a proletárságon belül dolgozik, hanem erejéhez és szervezethez képest az összes kizsákmányolt rétegekben, különösen pedig a parasztságban. Ez a körülmény szükségessé teszi nemcsak az illegális munkát a parasztság körében, hanem a legális frakciómunkát (természetesen nem kommunista köntösben) valamennyi parasztpártban, minden paraszt gazdasági és társadalmi egyesületben (népegyletek, népkörök, szövetkezetek).

²³ A dokumentum I–IV. fejezete a Tanácsköztársaság bukása óta eltelt fél évtized kormányzati politikáját és a munkásmozgalom helyzetét elemezte. A párt célját így határozta meg: „a proletárság forradalmi diktatúrája a szegényparasztsággal való szoros szövetségben”. Nem vitatta a különböző polgári demokratikus célokért (szociálpolitika, választójog stb.) való harc jogosultságát, ugyanakkor tagadta, hogy a proletárdiktatúra újbóli győzelmének elengedhetetlen előfeltétele a polgári demokratikus népköztársaság kivívása.

²⁴ Magyar Szocialista Munkáspárt, amely 1925. április 14-én alakult meg illegális kommunistákból és baloldali szociáldemokratákból. Elnöke Vági István volt. A párttal szembeni hatósági fellépések (letartóztatások, perek stb.) következtében a párt szervezetei az 1920-as évek végére felszámolódtak, illetve beszüntették működésüket.

15. A KMP-t ma, adott helyzetében, melyet az jellemez, hogy úgy az illegális, mint a legális szervezkedés kezdetleges szakaszát éli, két veszedelem fenyegeti:

a) a legalisztikus illúzió veszedelme: az a hiedelem, hogy a legális párt (az MSZMP) veszély nélkül dolgozhat, ha nem áll mögötte illegális organizáció. Ez a veszély egyúttal egy másik veszedelmet is rejt magában, azt ti., hogy a legális párt vezetése kicsúszhat a kommunista párt kezéből vagy a vezetés meglazulhat;

b) a legális munka nehézségei folytán visszaesés a legális lehetőségek lebecsülésébe vagy a kihasználásuktól való tartózkodásba.

Mindkét hangulat (hangulat és nem kifejezett irányzat), mindkét oldalról jövő veszedelem csírái érezhetők a magyar kommunisták körében. A mindkét irányba való kíméletlen harc – elsősorban a meggyőzés, a felvilágosítás eszközeivel, de ha elkerülhetetlen, úgy organizatorikus rendszabályokkal is – fontos és elengedhetetlen belső feladata a KMP-nek. A feladat: az illegális szervek vezetésre alkalmas kiépítése, a takarópártnak, az MSZMP-nek szélesebb alapokra építése, a politikai akciók, az agitáció és propaganda szélesítése révén, a legalitásnak minden lehetséges manőver kihasználása útján való megőrzése és a két szervezet, a KMP és az MSZMP közötti helyes viszony – a vezető- és tömegorganizáció viszonyainak – megőrzése, a vezetés helyes formáinak mindenkoron való megtalálása.

A pártmunkát – úgy az illegálisat, mint a legálisat – ma a megfelelő káderek hiánya, kisméretűség, a helyi (budapesti) méretekre való korlátozottság, és e méreteken belül is a pártszerű munkamód és a kellő munkamegosztás hiánya jellemzi. A káderalkotó és -nevelő tevékenység öntudatos, a marxizmusnak és leninizmusnak legalább az alapelemeit elsajátított kommunistáknak hiányát sürögösen pótolni kell. A legális lehetőségek kihasználása, valamint a tömegekben való munka sikerének előfeltétele ilyen káderek léte. Ugyancsak előfeltétele az is, hogy a KMP meghaladja fejlődésének azt a szakaszát, amelyben a párttagoknak csak egy kis része fejtett ki aktív párttevékenységet, csak egy igen kis része volt bevonva a munkába, és ezek között sem volt rendszeres munkamegosztás. A kisméretű munka, amely lehetővé tette, hogy a párttevékenység a rendőrség előtt észrevétlen maradjon, hamarosan a konspirációnak is akadálya lesz, annál inkább a politikai tevékenység kiszélesítésének, a tömegben való széles körű munkának, a párt vezető szerepe érvényre juttatásának úgy az MSZMP-ben, mint általában máris akadálya.

16. Ezekből a megfontolásokból kifolyólag a KMP vezető szervei és valamennyi szervezete és tagjai előtt a következő feladatok állanak:

a) a párt vezető orgánumaiban tervszerű munka és a munkamegosztás rendszeresítése; valamennyi vezető funkcionárius számára meghatározott munkaág vezetésének kijelölése és a határozatok keresztülvételének ellenőrzése. Különösen is kialakítandó a szakszervezetekben és a parasztság körében folyó munkaágak szervezett vezetése. A vezető kádernek részben a nevelőmunka (marxizmus–leninizmus propagandája), részben pedig a már meglévő kommunista elemek gondos kiválogatása révén való kiszélesítése;

b) a tagok munkakötelezettségének a munkába való bevonás útján megvalósítása; ezúton éppúgy, mint a nevelés révén elérendő egységes ideológia létrehozása alapján a bolsevik fegyelem megteremtése;

c) a párt szervezeti kialakítása; az üzemi sejtek rendszeres összefogása és foglalkoztatása útján, a pártmunka egy jelentős részének a vidéki ipari gócpontokba, parasztvárosokba és a körülöttük fekvő mezőgazdasági vidékekre való áthelyezése;

d) a párt nevelőmunkájának, a marxizmus–leninizmus propagandájának a viszonyokhoz képest széles körű megszervezése;

e) a párt legális és illegális irodalmi és sajtótevékenységének fokozása, rendszerezése és megerősítése, különösen az agitációs irodalom (illegális és legális sajtó) megalapozása révén.

E feladatokból folyó legfontosabb tennivaló szervezeti téren:

a) a KMP ideológiai és politikai vezető tevékenységének erősítése általában és különösen is az MSZMP-ben, a KMP-nek az MSZMP-ben dolgozó tagjai frakciónszerű munkája révén. Az organizatorikus biztosítékok megerősítése céljából szükséges az MSZMP egész központi és helyi vezető állományát gondosan átnézni, tavaszra kongresszust előkészíteni, és úgy országos, mint helyi méretekben az összes fontosabb pozíciókat megbízható és fegyelmezett, vezetésre alkalmas kommunistákkal betölteni;

b) a szocdem. pártban levő ellenzéki hangulat szervezetbe tömörítése, az MSZDP új szakításának előkészítése;

c) a szakszervezeti ellenzék megszervezése konkrét szakszervezeti programok alapján, az elfoglalt pozíciók megerősítése frakciómunka útján, különösen az üzemi frakciók kiépítése révén;

d) frakciómunka a parasztpártokban, és általában a legális és illegális parasztmunka párt-szerveinek kiépítése;

e) a „vad”.kommunistáknak, akik magukat a szervezett mozgalomtól távol tartják, megfelelő szervezetekbe való tömörítése; intenció egyéni propaganda révén;

f) intenzív, propagandisztikus agitációs és szervezőmunka az ifjúság és a nők körében. Az ifjúság illegális és legális organizációjának kiépítésére az ifjúmunkás-mozgalommal az MSZMP-ben, sőt a KMP tagjai között is mutatkozó szocdem. maradványok (az ifjúmunkás-mozgalom lebecsülése, gyámkodás) leküzdése.

17. A legális és illegális munka helyes viszonyának kérdését csak az illegális pártszervek helyes kiépítése oldhatja meg. Ez a probléma viszont csupán a pártmunka rendszerezése és méreteinek tágítása révén oldható meg.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 133–135.

▪ 22. AZ 1925. ÉVI XXVI. TÖRVÉNY AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1925. AUGUSZTUS 23.

Első fejezet Választójogosultság

1. §. (1) Országgyűlési képviselőválasztó-joga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) A 24. életév betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

(3) „Régi jogon” országgyűlési képviselő-választó mindenki, aki az 1918. évre érvényes országgyűlési képviselő-választói névjegyzékbe fel van véve, még ha az előző bekezdésben megszabott kellékeknek nem felel is meg, ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

2. §. (1) Országgyűlési képviselőválasztó-joga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) Az egyéb kellékek igazolása mellett választójoga van annak a nőnek is, aki az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzését, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolja, ha:

1. három vagy több törvényes gyermeknek adott életet és legalább három gyermeke életben van; – a háborúban hősi halált halt gyermekeket e rendelkezés szempontjából életben levőknek kell tekinteni; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát és önálló háztartást vezet.

(3) Az a nő, aki az előbbi bekezdés 1. pontjában foglalt föltételek mellett a választói jogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben levő gyermekeinek a számára.

(4) Annak a nőnek, aki egyetemet vagy más főiskolát végzett, életkorára való tekintet nélkül van választójoga.

3. §. (1) A választójogosultság szempontjából a tízéves magyar állampolgárság kellékét vélelmezni kell mindazoknál, akik Magyarország területén születtek, kivéve, ha alapos kétség forog fenn abban a tekintetben, hogy a magyar állampolgárságot leszármazás útján nem szerezték meg.

(2) Addig, amíg az 1921:XXXIII. t.-cikke becikkelyezett trianoni békeszerződés rendelkezései következtében beálló állampolgárság-változások kérdése teljes egészében tisztázva nem lesz, a központi választmány a magyar állampolgárságot vélelmezni köteles annál, aki a megcsonkítatlan Magyarország területén született, ha a békeszerződés életbe léptét közvetlenül megelőzően négy éven át Magyarországnak a békeszerződés által megállapított határain belül valamely községben egyfolytában lakott. Aki a hadviseléssel kapcsolatos okból nem tartózkodhatott lakóhelyén, ilyen okból való távollétének idejét lakóhelyén eltöltöttnek kell tekinteni.

(3) A visszahonosított személyeknél korábbi magyar állampolgárságuk időtartamát a megkívánt tízéves állampolgárság kellékének elbírálásánál számításba kell venni.

(4) Annak, aki az 1879:L. t.-c. 17. §-a alapján kapott állampolgárságot, ha a többi kellékekkel rendelkezik, azonnal van választójoga.

4. §. (1) A választójoghoz megkívánt kétévi egyhelyben lakás kellékének megfelel az is, aki az utolsó két évben lakóhelyét csak egy ízben változtatta, ha megelőzőleg két évig ugyanegy községben lakott.

(2) Bármily rövid ideig tartó helybenlakás elegendő annál, aki:

1. országgyűlési képviselő, vagy az állam, vagy bármely törvényhatóság, község, községi község, közalap, állami, községi vagy más közüzem, alapítvány vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalat állandó alkalmazottja; vagy

2. bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek hivatalos alkalmazásban levő lelkésze; vagy

3. nyilvános jellegű tanintézet tanára vagy tanítója; vagy

4. a középiskolának (főgimnáziumnak, főreáliskolának, gimnáziumnak, reálgimnáziumnak, reáliskolának) vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, ha állandó állása vagy foglalkozása van; vagy

5. az Országos Színészegyesület tagja; vagy

6. nyugalmazott köz- vagy magántisztviselő, vagy katonai havidíjas; vagy

7. a Magyarországtól elszakított területről ideköltözve, az illetékes hatóságnál nyilvántartásba vétel végett jelentkezett, vagy egyéb hitelt érdemlő módon igazolja, hogy előző állandó tartózkodási helye elszakított területen volt; vagy

8. hadifogságból tért vissza, ha a hadifogságban tanúsított magatartását igazolták.

(3) Az állandó lakóhely kellékének hiánya miatt nem lehet kizárni a választójogból azt a nőt, akinek vele közös háztartásban élő férjét a jelen §-ban felsorolt kedvezmények valamelyike megilleti.

(4) Annál, aki az államfőtől vagy a magyar kormánytól eredő kinevezés vagy megbízás alapján e törvény hatályának területén kívül teljesít szolgálatot, vagy valamely nyilvános számadásra kötelezett magyarországi vállalat tisztviselőjeként e törvény hatályának területén kívül van alkalmazva, a választójoghoz nem kívánnatik, hogy e törvény hatályának területén lakóhelye legyen, ha megelőzőleg valamely itt fekvő községben lakott, vagy ha ilyen községben illetősége van.

5. §. A választójog szempontjából megkívánt négy elemi népiskolai osztály sikeres elvégzésének igazolására vonatkozó szabályokat, úgyszintén a hatosztályú elemi népiskolával tanértékre nézve egyenrangú tanintézeteket, valamint azoknak a főiskoláknak névsorát, amelyek a jelen törvény 1. és 2. §-ában foglalt rendelkezések szempontjából az egyetemmel egyenlő elbírálás alá esnek, rendelet állapítja meg.

6. §. I-Habár az 1. §-ban megszabott kellékeknek megfelelő, nincs választójoga annak:

1. aki a fegyveres erőnek vagy a csendőrségnek tényleges szolgálatban álló tagja, kivéve a szabadságolt viszonyba tartozókat;

2. aki az állami vagy községi rendőrség, folyamőrség, vámőrség legénységének tagja, nem értve ide a fegyverviselésre jogosított más polgári alkalmazottakat (pénzügyőr, mező-, erdő-, hegyőr stb.).

7. §. (1) A választójogból ki van zárva, tehát a választók névjegyzékébe nem vehető fel az:

1. aki gondnokság alatt áll, valamint akinek kiskorúsága meg van hosszabbítva;

2. aki elmebeteg, még ha nem áll is gondnokság alatt;

3. aki csőd alatt áll;

4. aki közjótékonyaságból vagy közsegélyből él, illetőleg abból élt és attól a naptól, amilyen ily ellátása megszűnt, egy év még nem telt el; ideértve azt is, aki népházban vagy menhelyszerű intézményben ingyen, vagy a lakás ellenértékéül nem tekinthető díjért lakik vagy lakott; nem értve ide azonban azt, aki betegsegélyző, baleseti, rokkantsági vagy más efféle pénztárból kap vagy kapott segílyt vagy járandóságot, vagy elemi csapás vagy háború, illetve forradalom következtében előállott károsodás, vagy háborús katonai érdem, vagy egyéb háborús ok jogcímén, vagy tanulmányi célból kap, vagy kapott segílyt, járandóságot, díjat, ellátást vagy lakást;

5. akinek gyermeke felett gyakorolt atyai hatalmát a hatóság jogerősen megszüntette,

azon idő alatt, amíg a gyermek másnak gyámsága alatt áll, de legalább az atyai hatalom megszüntetésétől számított két évig;

6. aki, vagy akinek vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll;

7. aki részegséggel nyilvános helyen elkövetett botrányozás miatt két éven belül 5 aranykoronát meghaladó pénzbüntetésre legalább két ízben jogerősen el volt ítélve, ha az utolsó büntetés kiállításától vagy elévülésétől számítva egy év még nem telt el;

8. akit büntett vagy szándékosan elkövetett vétség miatt szabadságvesztés büntetésre ítélték, az ítélet jogerőre emelkedésétől a szabadságvesztés büntetés kiállításáig, kivéve ha a büntetés végrehajtása feltételesen fel van függesztve, vagy kegyelem útján elengedtetett, vagy elévült;

9. akit nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, valamint az is, akit felségsértés (1878:V. t.-c., Btk. 126., 127., 130–135. §-ai), az államfő bántalmazása vagy megsértése (Btk. 139. §, 1913:XXXIV. t.-c. 2. §, 1920:I. t.-c.), hűtlenség (Btk. 142–149. §-ai, 1912:LXIII. t.-c. 18. §), lázadás (Btk. 152–158. §-ai), csoport által elkövetett hatóság elleni erőszak (1914:XL. t.-c. 2., 4., 7. és 8. §-ai), kémkedés (Btk. 455. §), nemkülönben akit a Btk. 172–174. §-aiban, az 1912:LXIII. t.-c. 19. §-ában és az 1913:XXXIV. t.-c. 3. §-ában meghatározott izgatás, továbbá az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. t.-c.-ben meghatározott bűncselekmények valamelyike miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, a kiszabott büntetés kiállításától vagy az elévüléstől számítva vétség esetében öt év alatt, büntett esetében tíz év alatt;

10. akit a jelen törvény 175. §-ának (5) bekezdése alapján fegyelmi úton jogerősen elítéltek, a fegyelmi ítélet jogerőre emelkedésétől számított öt év alatt;

11. akit a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:XXI. t.-c. alapján jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, vagy dologházba utaltak, a kiszabott szabadságvesztés büntetés vagy dologházi őrizet kiállításától vagy elévülésétől számítva kihágás esetében öt év alatt, egyéb esetekben tíz év alatt;

12. aki büntett vagy vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, továbbá aki szabadságvesztés büntetését tölti – ideértve azt is, aki feltételes szabadságon van –, valamint az is, aki ellen nyereségvágyból elkövetett büntett vagy vétség miatt vád alá helyező határozatot hoztak, vagy főtárgyalást (tárgyalást) tűztek ki;

13. akit politikai jogai gyakorlatának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben megállapított idő alatt;

14. akinek választójogát az országgyűlési (nemzetgyűlési) képviselő-választások tárgyában ítélő bíróság felfüggesztette, az ítéletben megállapított idő alatt;

15. akire nézve bírói vagy más közhatalóság – törvényes hatáskörében – kétségtelenül megállapította, hogy háború idején (1912:LXIII. t.-c. 13. és 28. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta, vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott, különösen, ha ezt a vagyonelkobzás kimondásával állapították meg; vagy hogy háború idejében az ellenséggel együttérzését akár sajtó útján, akár szóval, iratban, képes ábrázolatban, vagy egyébként felismerhetően kifejezésre juttatta;

16. akit katonai (honvéd) büntetőbíróság jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélt olyan bűncselekmény miatt, amely megfelel a jelen § 9. vagy 15. pontjában megjelölt valamely cselekménynek, mégpedig a jelen § 9. pontja alá eső cselekménynek megfelelő cselekmény miatt történt elítélés esetében a 9. pontban megszabott idő alatt. Ilyen bűncselekmények – az

1920:I. t.-c. és az 1921:III. t.-c. rendelkezése alá esőkön kívül – a következők: a felségárulás és felségsértés (Ktbt. = a katonai büntetőtörvény 334. §-a) és I. függelék I. cikke, 335–337. és 339. §, az esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére való csábítás vagy segélynyújtás (Ktbt. 314., 317., 318. §), a kémkedés és az állam hadereje ellen intézett más cselekmények (Ktbt. 321–325., 327–330. §), a nyilvános erőszakoskodásnak a Ktbt. 367. §-ában meghatározott, valamint annak I. esete (Ktbt. 353–354. §), a felkelés és lázongás (Ktbt. 344–352. §), a közcsendháborítás (Ktbt. 341. §), a közcsend és rend elleni vétség [Ktbt. 530. § a), c), d) és g), 531., 536. és 560. §], 562. § I. függelék II. és III. cikke). Arra nézve, hogy a cselekmény büntett-e vagy vétség, vagy hogy azt nyereségvágyból követték-e el, a katonai (honvéd) büntetőbírósnak bűnösséget megállapító jogerős ítélete, a büntetés végrehajthatóságának elévülésére a katonai büntetőtörvényeknek szabályai irányadók; ha pedig valakiről a 15. pontban felsorolt tények valamelyikét katonai büntetőbírósnak vagy más katonai hatóság állapította meg, ebben a tekintetben ennek a határozatnak tartalma irányadó.

(2) Ha a választójogból a jelen § 9. és 11. pontja szerint kijáró büntetés kegyelem útján egészen elengedtetett, ennek hatálya a választójogi következményekre is kiterjed; ha pedig az kegyelem útján részben engedtetett el vagy enyhítettett, a választójogból való kizárás időtartama a kegyelem keltétől, ha pedig a büntetés végrehajtását feltételese felfüggesztették, a felfüggesztő ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődik.

(3) Ha a büntett vagy vétség miatt a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is ki van mondva, ennek időtartamát a jelen § 9. és 11. pontjában megszabott időbe be kell számítani.

(4) Akit osztály vagy tulajdon ellen elkövetett, a Btk. 172. §-ának második bekezdésébe ütköző izgatás miatt ítélték el jogerősen szabadságvesztés büntetésre, az a jelen § (1) bekezdése 9. pontja alapján csak akkor zárható ki a választójogból, ha a cselekményt az 1918: XVII. t.-c. életbe lépte után követte el.

(5) Minden elsőfokú bíróság és más hatóság köteles azt a határozatot, amely a jelen §-ban felsorolt kizáró okok valamelyikét megállapítja, jogerőre emelkedése után azonnal az érdekelt személy lakóhelye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjéhez megküldeni, aki azt szavazóköriként nyilvántartásba foglaltatja, magát a határozatot pedig – a választói névjegyzékek kiigazításánál és az országgyűlési képviselő-választásnál leendő figyelembevétel végett – az illetékes központi választmánynak megküldi.

8. §. (1) Azokról, akiknek választójoguk van, névjegyzéket kell szerkeszteni. Azt, akire nézve a 7. §-ban felsorolt valamelyik kizáró ok forog fenn, szintén fel kell venni a névjegyzékbe, ha közokirattal igazolja, hogy a kizáró ok a névjegyzék szerkesztésének naptári évében megszűnik.

(2) Választójogot az gyakorolhat, aki a névjegyzékbe fel van véve.

(3) A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni.

(4) Minden választónak egy szavazatra van joga.

(5) A névjegyzékbe felvett választó sem gyakorolhatja a választójogot:

1. ha közokirattal igazolják, hogy magyar állampolgárságát elvesztette, vagy hogy az előző rendelkezések értelmében a választójogból ki van zárva;

2. ha mint a fegyveres erő vagy a csendőrség tényleges szolgálatában álló tagjának, vagy az állami vagy községi rendőrség, folyamőrség, vámőrség legénységi tagjának nincs választójoga (5. §). [...] ²⁵

²⁵ A kihagyott második fejezet a választathatóság kritériumait sorolta fel. Ezek közül legfontosabb a 30. életév betöltése volt.

Harmadik fejezet *Választókerületek és szavazókörök*

12. §. (1) Az országgyűlési képviselők választása részben választókerületenkint, részben országos lajstromok alapján történik. [...] ²⁶

13. §. (1) Budapest Székesfőváros választókerületei, a Budapest környéki választókerület, továbbá azok a törvényhatósági jogú városok, amelyek egynél több képviselőt választanak, képviselőiket az arányos képviseleti rendszer szerint lajstromos szavazással választják, a többi választókerület mindenike az általános többségi rendszer szerint egy-egy képviselőt választ.

(2) Azokban a választókerületekben, amelyekben a választás lajstromosan történik, a szavazás titkos, egyebütt a szavazás nyilvános.

(3) Ahol a képviselőket az arányos képviseleti rendszer szerint lajstromos szavazással választják, ott minden lajstrom jelöltjei közül ugyanannyi lesz a pótképviselő, mint ahány képviselői hely az illető kerületet illeti.

(4) Rendszerint minden község (város) egy szavazókört alkot, azokban a községekben (városokban) azonban, ahol az összeírt választók száma az ezret jelentékenyen meghaladja, a belügyminiszter a szükséghez képest több szavazókör létesítését elrendelheti.

(5) a belügyminiszter által megállapított számú szavazókörök beosztása és a beosztás esetleges megváltoztatása a község (város) feladata. E végből köteles a községi elöljáróság (városi tanács) a belügyminiszter rendeletének vétele után haladéktalanul a község (város) területén – utcák, terek, esetleg házszámok (puszták, tanyák, lakott helyek) szerint elhatárolva – a megállapított számú szavazókört megalakítani.

(6) A szavazókörök beosztását csak különösen fontos okból lehet megváltoztatni, és az ilyen változtatás csak a következő országgyűlési képviselő-választási időszakban lép hatályba.

14. §. A szavazás kötelező ott, ahol titkos. [...] ²⁷

Magyar Törvénytár. 1925. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1926, Franklin, 151–162.

▪ 23. AZ 1926. ÉVI VII. TÖRVÉNY FALUSI NÉPISKOLÁK LÉTESÍTÉSÉRŐL ÉS FENNTARTÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1926. MÁRCIUS 24.

1. §. *A mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről*

A magyar nemzet jövőjébe vetett tántoríthatatlan hitéről és életerejéről azzal is tanúságot tesz, hogy művelődési színvonalának emelése céljából elsősorban a mezőgazdasági népesség, különösen az Alföld tanyai lakosságának gyermekei részére népiskolákat létesít és (tantermeket és tanítói lakásokat) épít.

²⁶ A nem közölt részben a lajstromos választás technikai kérdéseiről esik szó.

²⁷ A törvény további fejezetei a választók összeírásával és a központi választmánnyal, valamint a választói névjegyzékekkel foglalkoznak.

Ennek a célnak megvalósítására népiskola állítása és építése hivatalból mindenütt elrendelhető, ahol egy természeti vagy jogi személynek, vagy többeknek tulajdonában, vagy hitbizományi birtokában levő, legalább másfél, legfeljebb négy kilométer sugarú területen (körzetben) szétszórta vagy tömörülve az utolsó három év átlagát számítva legalább 20 család vagy 30 mindennapi tanköteles lakik és a körzeten belül valamennyi tanköteles befogadására alkalmas más iskola nincs. A községek (városok) külterületén ekként keletkező érdekeltségi jellegű népiskola mint közintézet önálló jogi személy; szervezetét a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg, fenntartóját a 4. §-ban meghatározott érdekeltség alkotja, mely úgy a létesítés, mint a fenntartás terheit viseli.

Ott, ahol az érdekeltség a 3., illetőleg a 6. § szerint a terhek viselésére egyáltalában nem vagy csak részben képes, az iskola létesítésének, illetve fenntartásának terhe egészben vagy részben a községre, mint az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 23. §-ában megjelölt kötelezett fenntartóra hárul. A község a csekély anyagi erővel rendelkező érdekeltségnek eme terheit külön kötelezés nélkül önként is magára vállalhatja.

Ott, ahol a körzet lakossága túlnyomó részben egy vallásfelekezethez tartozik, ez a vallásfelekezet a közoktatásügyi miniszter által megállapítandó feltételek mellett az iskola létesítését és fenntartását magára vállalhatja. A törvény alapján létesülő iskolák költségeihez a 3. és a 6. § értelmében a rendelkezésre álló hitelek keretén belül az állam is hozzájárul.

Olyan külterületek érdekében, melyeknek tankötelesei a tanyák szétszórtságánál, a közlekedési viszonyok kedvezőtleniségénél vagy más oknál fogva tanyai iskola körül célszerűen nem csoportosíthatók, a beiskolázás biztosítása végett tanyai internátust, esetleg napközi otthont kell létesíteni. Ahol ilyen internátus vagy napközi otthon létesül, a tanköteles gondviselője törvényes kötelezettségének az internátusba (napközi otthonba) való beadással tesz eleget. Az internátus (napközi otthon) állítási és fenntartási költségeinek viselése tekintetében a törvénynek a külterületi iskolákra vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni. A jogviszonyok részleteit a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeleti úton szabályozza.

2. §. Országos Népiskolai Építési Alap

Az állam által elvállalt költségek fedezésére „Országos Népiskolai Építési Alap” létesül, amelynek bevételei:

1. az 1924/25. évi kezelés terhére nyújtott 350 000 aranykorona hozzájárulás,
2. az 1925/26. évi állami költségvetésbe beállított 2 000 000 aranykorona hozzájárulás,
3. az 1925. évi XXIII. t.-c. 2. §-a alapján eszközölhető hasznos beruházásként engedélyezett 2 000 000 aranykorona hozzájárulás,
4. az alap további táplálása céljából az 1926/27. évtől kezdve az állam évi költségvetésébe beállítandó és az állam részéről engedélyezendő egyéb összegek.

Az „Országos Népiskolai Építési Alap” állásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter évenként, a költségvetés előterjesztésekor a nemzetgyűlésnek (országgyűlésnek) jelentést tesz. Az alap kezelésére vonatkozó szabályzatot a legfőbb állami számvevőszék elnökével egyetértésben a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

3. §. Az állam hozzájárulása az iskola építéséhez

A törvény alapján létesülő iskola építéséhez az állam építési (átalakítási) terveket és előmérlet-költségvetéseket ad, a tervek használata kötelező. Az állam ezenkívül gondoskodik az illetékes államépítészeti hivatal útján az építés ellenőrzéséről és felülvizsgálásáról.

Ha az érdekeltségnek vagy az érdekeltség egy részének anyagi helyzete szükségessé teszi, a vallás- és közoktatásügyi miniszter kötelezheti a községet az építési költségek megfe-

lelő részének viselésére. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az építési költségek fedezéséhez az Országos Népiszkolai Építési Alapból államsegélyt s indokolt esetben az alapba visszatérítendő mérsékelt kamat mellett törlesztéses építési kölcsönt is engedélyezhet.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter felhatalmazást nyer arra is, hogy elsősorban a megfelelő iskolaépülettel nem bíró mezőgazdasági jellegű községek (városok) belterületén szükséges népiszkolák építésére az Országos Népiszkolai Építési Alapból államsegélyt vagy kölcsönt adhasson. [...] ²⁸

Magyar Törvénytár. 1926. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1927, Franklin, 61–70.

▪ 24. A KERESZTÉNY GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS PÁRT ▪ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1926. ÁPRILIS 17.

Néhány szavunk volna hozzátok polgártársak, akik lelketekben a szebb jövő képét melegengetitek, vállatokon azonban a ma súlyos terhét hordozzátok és homlokotokon sötét gondok tanyáznak.

Az ezerfelé ágazó vélemények egy pontban bizonyára találkoznak: sivár és örömtelen a jelen. Javítás, javulás nélkül soká már el nem viselhető. A terhek és nélkülözés összeropantják a legerősebb gerincet is. Egész társadalmi rétegek állnak a kétségbeesés szélén. Segíteni kell, gyorsan és erőlesen. A sok vitából és sok beszédből nem lesz kenyér és feltámadás. Pedig bár igaz, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, de kenyér nélkül meg nem élhet. Akikre tehát a nemzet sorsa van bízva: kormány és törvényhozás, kenyérről, megélhetésről gondoskodjanak.

Kenyér a forgalom, a munka, a hitel, a béke és rend és az a politika, amely ezekkel törődik, ezeket biztosítja és adja a nemzetnek. Nem kenyér a rozsdásodó szerszám, az uzsorahitel, az üres beszéd és a mit sem végző tanácskozás. A holnapot a mára kell felépíteni, mert jövőre nem lehet csatát nyerni azzal, aki az idén éhen halt. Kormánynak, törvényhozásnak minden egyebet megelőző kötelessége tehát a ma problémáinak megoldása. Minden egyéb törvényhozási tevékenység irreális politika, amely levegőt verdes és homokra épít.

A Keresztény Gazdasági és Szociális Pártnak a napi politika eseményeivel szemben való magatartását ez a meggyőződés szabja meg. A háború után Európa gazdasági újjáépítése a legfontosabb és legizgatóbb világprobléma. És ez a mi problémánk is. A terheket csökkenteni, a produktív munkát minden áldozattal elősegíteni, az önálló kis- és középegyszterenciákat szaporítani, a dolgozni akarókat munkahelyhez juttatni, mindennemű munkának a megérdemelt bért megadni s a dolgozót a kizsákmányolással szemben megvédelmezni; ez a feladata a törvényhozásnak.

A gazdasági és szociális újjáépítésnek ezt a munkáját akarjuk mi vállalni és lelkiismeretesen végezni. Ezért vagyunk és leszünk ott mindenütt, ahol javítani, segíteni, alkotni lehet, ahol a törvényhozói tevékenység szociális és gazdasági kérdésekkel foglalkozik és hi-

²⁸ A törvény további paragrafusai az iskolák létesítésével kapcsolatban felmerülő költségek megosztásáról, az iskolák fenntartási terheiről valamint számos más, a fentiekhez kapcsolódó kérdéstről intézkedtek.

ányzunk onnan, ahol meddő kritika, terméketlen hatalmi vita és bajainkon mit sem javító rekrimináció folyik. dolgozó nemzetgyűlést akarunk, amely azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyek a dolgozó milliók égető sebeire vannak hivatva gyógyulást hozni, amely saját tekintélye érdekében felülemelkedik a személyeskedéseken és meddő pártharcokon, hogy ne táplálja azok meggyőződését, akik a parlamentarizmust a modern állam törvényhozó tevékenységének végzésére elavult intézménynek tartják.

Magunk csak olyan parlamenti és politikai eszközökkel kívánunk élni, amelyeket országunk különösen kényes helyzete megenged. Ezeknek felhasználásával azonban becsületes munkát akarunk végezni egy olyan Magyarország felépítésére, amelyben szabad földön szabad nép, szabadon fejlődik, egyedül a kereszténység erkölcsi törvényei s a mások szabadságának és emberi méltóságának tisztelete által korlátozva. A magyar újjáépítés nem nélkülözheti a kereszténység erejét. Ebből táplálkozott a tradicionális magyar politika Szent Istvántól Széchenyiig. Keresztény bázison álltak összes alkotó nagyjaink. Ez a mi alapunk is és ezen akarjuk teremtetni munkára egyesíteni mindazokat, akik, mint mi, meg vannak győződve, hogy csak nemzeti, keresztény, szociális és demokratikus alapon, a jogfolytonosság tiszteletben tartásával lehet eredményesen munkálni a magyar jövőt.

Pártunk a történelmi joghoz és igazsághoz szigorúan ragaszkodva elszántsággal és a mérséklet bölcsességével akarja megérlelni külső és belső problémáinkat, hogy az országnak erőszakos rázkódtatásoktól ment fejlődést biztosíthasson. Mert szeretjük a békét az országban és a külső hatalmakkal, de a békének sem áldozzuk fel a jogot, az igazságot és a nemzet életét.

Nem szögezzük le magunkat efemer jelentőségű taktikai állásponthez. Nem vagyunk dogmatikusan ellenzékiek vagy kormánypártiak. Független, saját célú és jellegű párt vagyunk, amely szabad elhatározással úgy szolgálja programja szerint megbízóit, ahogy azt az ország érdekében adott esetben a legmegfelelőbbnek tartja. Egy párt principiáliter csak erre van kötelezve.

Ebből a felfogásból kiindulva, ez idő szerint csak a jelen égető bajaira és sürgős teendőire irányul figyelmünk. Ezért cselekvő, a gazdasági és szociális élet szükségleteivel törődő nemzetgyűlést akarunk, hogy minél eredményesebben foglalkozhassunk a dolgozó rétegek igényeivel;

- a mezőgazdasági hitel ügyének rendezésével és terményeinek szervezett értékesítésével, azoknak a tarifáknak és kereskedelmi szerződéseknek a megvizsgálásával, amelyekről a mezőgazdasági munka produktivitása függ;

- a kisiparosság védelmével a hatósági üzemek versenyétől való mentesítésével, a karterek [sic!], a trösztök nyomása alól való felszabadításával és hitelszükségletének biztosításával;

- a köz- és magántisztviselők jogi és szociális helyzetének rendezésével;

- a munkásosztálynak az állami életbe való bekapcsolásával, az aggkori, munkanélküli, betegséggelleni biztosítás szabályozásával, a munka szabadságának, az egyesületi jognak biztosításával, az osztályharcnak becsületes szociálpolitika által való megszüntetésére;

- igazságosabb, kíméletesebb, arányosabb teherviseléssel, az adók egész rendszerével;

- a középosztály megmentésével, a kulturális és közigazgatási kérdésekkel, vagyis építéssel, alkotással, konszolidálással.

E kérdések törvényes rendezésében együtt akarunk és tudunk is dolgozni a legellentétebb politikai és világfelfogású egyénnel és pártokkal, de ki akarjuk mindazt küszöbölni a vitából, ami a napi feladatok megoldását, a kenyérkérdés rendezését nehezíti, hátráltatja és akadályozza, mert meggyőződésünk, hogy a parlamentarizmust veszélyezteti, aki nem úgy fogja fel a törvényhozói köteleességet és a pártok hivatását.

A fentiek alapján becsületes honmentő munkára hívunk meg mindenkit pártunkba, hogy egyesített és gyakorlott erővel a méltányos igények igazságos kiegyenlítésének segítségével dolgozzunk hazánk gazdasági és kulturális újjáteremtésén, a háborúban megtépett nemzet gyógyításán.

A ma feladatainak megoldásával készítjük elő a legbiztosabban azt a jövőt, amelyben újra Szent István koronájának örököse vezetheti tovább történelmi hivatásának rögzös útján az egész magyar nemzetet.

Zichy János gróf, elnök, Apponyi Albert gróf, Bartos János, Bozsik Pál, Benárd Ágoston dr., Buday Dezső, Csik József, Csilléry András, Czettler Jenő, Cziráky György gróf, Ernst Sándor dr., Frühlwirth Mátyás, Griger Miklós, Haller István, Haller József dr., Homonnay Tivadar, Huszár Károly, Jankovich B. Endre gróf, Károlyi József gróf, Láng János, Mátéffy Viktor, Petrovác Gyula, Szabó József, Ötvenyi Szabó István, Vargha Gábor, Vass József dr., Wolff Károly.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 143–145.

▪ 25. AZ 1926. ÉVI XXII. TÖRVÉNY AZ ORSZÁGGYŰLÉS ▪ FELSŐHÁZÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1926. NOVEMBER 15.

1. §. Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920:I. törvénycikkben a nemzetgyűlés megállapította, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt; megállapította továbbá, „hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.” Ezért az idézett törvénycikk a törvényhozó hatalom gyakorlását a nemzetgyűlés jogkörébe tartozónak mondotta ki.

A nemzetgyűlés most már az ősi alkotmányosság szellemében felújítja az országgyűlés ősi kéttáblás rendszerét és az 1920:I. t.-c. 2. §-ában megállapított hatalmánál fogva az országgyűlés képviselőháza mellé a jelen törvény rendelkezései szerint felsőházat szervez.

Első fejezet *A felsőház szervezete*

1. *A felsőházi tagság alapjai*

2. §. A felsőház tagjait a tagság joga

1. méltóság vagy hivatal alapján, továbbá

2. választás vagy
3. kinevezés
- alapján illeti meg.

3. §. A felsőház tagja csak magyar állampolgár lehet.

Nem lehet a felsőház tagja, aki a vonatkozó szabályok értelmében országgyűlési képviselővé meg nem választható és aki a törvényhozás nyelvére vonatkozó törvényes szabályoknak megfelelni nem képes.

Ha ez a törvény vagy külön törvény kivételt meg nem állapít, polgári vagy egyházi méltóságban vagy hivatalban, továbbá a honvédelmi vagy közbiztonsági szervezetek körében teljesített tényleges szolgálat sem a felsőházi tagság elnyerésének, sem a felsőházi tagsággal járó jogok gyakorlásának nem akadály.

2. A méltóságon vagy hivatalon alapuló felsőházi tagság

4. §. Méltóságuk vagy hivataluk alapján és tartama alatt tagjai a felsőháznak:

A) 1. Az ország zászlósai, amennyiben e méltóságukat a törvény nem szüntette meg;

2. a két koronaőr;

3. a m. kir. Kúria elnöke és másodelnöke;

4. a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és másodelnöke;

5. a budapesti kir. ítélőtábla elnöke;

6. a koronaügyész;

7. a m. kir. honvédség főparancsnoka;

8. a Magyar Nemzeti Bank elnöke;

B) A vallásfelekezeteknek következő egyháznagyjai, illetőleg képviselői:

1. a javadalmukba beiktatott latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyok, mégpedig Magyarország hercegprímása, a kalocsai és egri érsekek, a csanádi, győri, hajdúdorogi, pécsi, székesfehérvári, szombathelyi, váci és veszprémi megyés püspökök, a panonhalmi főapát, a hazai két premontrei rend főnökei, a zirci apát, a kegyes tanítórend magyar főnöke és a székesfőkáptalanok nagyprépostjai;

2. a református hitvallású egyháznak hivatalban legidősebb három püspöke és három főgondnoka;

3. az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb két püspöke, továbbá egyetemes felügyelője és hivatalban legidősebb kerületi felügyelője;

4. az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke;

5. a budai görög keleti püspök;

6. az izraelita vallásfelekezet képviselőit az izraelita hitközségek által életfogytiglan választott két lelkész (rabbi) (43. §).

5. §. A 4. §-ban nem említett olyan polgári vagy egyházi méltóság vagy hivatal feléledése esetében, amely a főrendiház legutolsó működésének idejében főrendiházi tagságra jogosított, e méltóság vagy hivatal viselője a felsőház tagja lesz.

3. A választáson alapuló felsőházi tagság általában

6. §. Választás alapján tagjai a felsőháznak azok, akiket a felsőház tagjaivá a jelen törvény értelmében megválasztanak:

1. az örökös főrendiházi tagság jogával felruházott hercegi, grófi és bárói családoknak felsőházi tagok választására jogosult tagjai;

2. a vármegyei és a városi törvényhatóságok;

3. a mezőgazdaságnak, az iparnak és a kereskedelemnek, a tudománynak, a művészetnek és a közművelődésnek, s általában a különböző élethivatásoknak ebben a törvényben meghatározott szervezetei és intézményei.

A felsőház tagjává csak olyan magyar állampolgárt lehet megválasztani, aki életének harmincötödik évét betöltötte.

7. §. A felsőházi tagok választása tíz évre szól, amelyet a választást követő naptári év első napjától kell számítani. Azokat, akiknek tagsági joga megszűnt, újra meg lehet választani.

Az első ízben összeülő felsőház választott tagjai működésüket a felsőház megalakulásával kezdik meg, felerészük azonban a választás évét követő ötödik naptári év folyamán kisorsolás alapján újabb választás alá esik. [...] ²⁹⁾

4. A felsőházi tagok az örökös jogú főrendi családok részéről

12. §. A felsőháznak tagjai a Habsburg-Lotharingiai családnak azok a férfitagjai, akik a huszonnegyedik életévüket betöltötték és állandóan az ország területén laknak. [...] ³⁰⁾

7. Kinevezésen alapuló felsőházi tagság

23. §. Kinevezés alapján tagjai a felsőháznak azok, akiket az államfő kiválóan érdemes állampolgárok közül a minisztérium felterjesztésére élethossziglan vagy a hiányzó tagok pótlása végett a 11. §-ban meghatározott időre felsőházi tagokul kinevez.

Az élethossziglan kinevezett felsőházi tagok száma negyvenet meg nem haladhat. Kinevezésüknél figyelemmel kell lenni arra, hogy a felsőházban törvényen alapuló országos szervezet hiányában vagy egyéb okból egyelőre nem képviselt fontosabb élethivatások a lehetőség szerint legalább egy-egy taggal képviselve legyenek.

24. §. Az államfő a 23. § alapján kinevezetteken felül az orvosi kamarák megalakulásáig a minisztérium előterjesztésére egy felsőházi tagot nevez ki az Országos Orvosszövetség által e célra közgyűlési határozattal javaslatba hozott három jelölt közül.

A jelölésre a 8. és a 10. § rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

A jelen § alapján kinevezett felsőházi tag tagsága öt évre szól. Ha a helye az öt év eltelte előtt üresedik meg, helyébe az államfő az eredeti jelöltek közül nevez ki az öt év hátralévő tartamára új tagot. [...] ³¹⁾

Második fejezet

A felsőház jogköre és belső szervezete

30. §. A törvénykezdeményezés joga a felsőházat is megilleti. Ez a rendelkezés nem érinti az 1848:III. t.-c. 37. §-ának azt a rendelkezését, amely szerint a minisztérium a költségvetést és a zárszámadást országgyűlési megvizsgálás és jóváhagyás végett az országgyűlés másik házánál köteles benyújtani.

²⁹⁾ A nem közölt részben a sorsolás, illetve a választás technikai kérdéseiről esik szó.

³⁰⁾ A továbbiakban a törvényhatóságok, valamint más szervezetek és intézmények által választható felsőházi tagok delegálását szabályozta a törvény.

³¹⁾ A nem közölt részben a felsőházi tagság megszűnésének eseteit ismerteti a törvény.

A felsőház jogköre ugyanaz, mint a főrendiházé volt. Az állami költségvetést az országgyűlés másik háza állapítja meg; a felsőház azon nem módosíthat.

31. §. Az országgyűlés mindkét háza a másik ház által hozzá küldött törvényjavaslat tárgyában a javaslat hozzá érkezésétől számított hat hónapon belül köteles határozatot hozni.

Ha az országgyűlés egyik háza a másik ház által elfogadott törvényjavaslatot elveti vagy olyan változtatással küldi vissza a másik házhoz, amelyet a másik ház nem fogad el, az ellentét kiegyenlítését együttes ülésben kísérlik meg a két háznak azok a bizottságai, amelyek a törvényjavaslat tárgyalását előkészítették. Az említett bizottságok együttes ülésükből jelentést szerkesztenek a két ház ellentétéről és annak megoldására javaslatot tesznek. E javaslatot a házak külön-külön tárgyalják.

Ha az országgyűlés egyik háza a másik ház által elfogadott törvényjavaslatot változtatással küldi vissza a másik házhoz, a másik ház akkor is csak a kifogásolt vagy el nem fogadott rendelkezéseket tárgyalja, ha időközben új ülésszak kezdődött.

Ha az országgyűlés két háza között az ellentétet valamely törvényjavaslatra nézve a második bekezdésben szabályozott eljárás másodszori megismétlésével sem sikerült kiegyenlíteni, vagy ha a felsőház az első bekezdésben megállapított hat hónapi határidőt – az országgyűlés együtt nem létenek idejét leszámítva – nem tartja meg, a képviselőház a törvényjavaslatot az első elfogadását követő ülésszakban az általa megállapított szövegben a felsőház hozzájárulása nélkül az államfő elé terjeszti.

A felsőház a törvényjavaslat hozzá érkezésétől számított egy hónapon belül köteles határozni a költségvetési és minden olyan felhatalmazási törvényjavaslat tárgyában, amely a közterheknek viseléséről és az állami kiadásoknak fedezéséről az egész évre vagy az év egy részére rendelkezik és a pénzügyi felhatalmazáson felül más rendelkezést nem tartalmaz. Ha a második bekezdésben szabályozott eljárás ily törvényjavaslat tekintetében nem vezet eredményre, vagy ha a felsőház az említett egy hónapi határidőt nem tartja meg, a képviselőház a törvényjavaslatot az általa megállapított szövegben a felsőház hozzájárulása nélkül az államfő elé terjeszti.

32. §. Az országgyűlés két házának egymással való érintkezését, az országos bizottságok összealkotását és együttes ülések tartásának a módját a két ház egyetértőleg szabályozza. Ameddig a két ház e tárgyakra nézve nem hoz egyenlő határozatot, egyelőre az utoljára hatályban volt szabályok maradnak hatályban.

Amennyiben jövőre ily szabályozás szüksége felmerül, erre a célra az országgyűlés két háza országos küldöttséget választ, amelybe mindegyik ház öt-öt tagot küld. E küldöttség a minisztérium közreműködésével javaslatot készít az előbbi bekezdésben említett ügyek szabályozásáról és azt a két ház elé terjeszti.

33. §. A felsőház saját tagjai sorából titkos szavazással elnököt, két alelnököt, háznagyot és jegyzőket választ. Az elnök és az alelnökök választása az országgyűlés tartamára, a háznagyé és a jegyzőké ülésszakonként történik.

Az elnökség megválasztásáig, továbbá az elnökség mindhárom tagjának akadályoztatása esetében a felsőház ülésén a ház jelenlévő legidősebb tagja mint korelnök elnököl. Ha az elnökség valamelyik tagjának akadályoztatása előreláthatóan huzamosabb időn át tartana, helyettesét az akadályoztatás idejére a felsőház választja meg.

34. §. A felsőház elnöke, alelnökei, háznagya és jegyzői tiszteletdíjban részesülnek, amelyet a felsőház állapít meg.

A felsőház tagjait díjazás nem illeti meg. A 18. és a 19. §-ban megjelölt felsőházi tagok közül azonban ebbeli működésük idejére azok részére, akiknek lakóhelye nem Budapest, költségtérítés jár, amelynek összegét a felsőház állapítja meg. [...] ³²

Magyar Törvénytár. 1926. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1927, Franklin, 237–263.

▪ 26. AZ OLASZ–MAGYAR BARÁTSÁGI SZERZŐDÉS ▪

RÓMA, 1927. ÁPRILIS 5.

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója és Ő Felsége Olaszország Királya, megállapítván a két nemzet számos közös érdeke tekintetében fennálló összhangot, áthatva attól az őszinte vágytól, hogy államaik között az igaz barátság kötelékét létesítsék és gondoskodni kívánva arról, hogy a béke és a rend fenntartására irányuló törekvéseiket egyesítsék avégből, hogy ily módon a két népnek jövőendő fejlődésükre nézve újabb biztosítékot adjanak, elhatározták, hogy e célból megkötik ezt a barátsági és békeltető eljárási és választott bírósági szerződést és meghatalmazottaikká kijelölték, éspedig:

Ő Főméltósága a Magyar Király Kormányzója: Gróf Bethlen István m. kir. miniszterelnök úr Ő Nagyméltóságát;

Ő Felsége Olaszország Királya: Lovag Mussolini Benito miniszterelnök, első államminiszter és külügyminiszter úr Ő Nagyméltóságát,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik tudomásulvétele után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. cikk. A Magyar Királyság és az Olasz Királyság között állandó béke és örökös barátság fog fennállani.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy békeltető eljárás és a felmerült esethez képest választott bírósági eljárás alá bocsátják azokat a bármilyen természetű vitás kérdéseket, amelyek közöttük felmerülnek és amelyeket diplomáciai úton megfelelő időn belül megoldani nem lehetett.

Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást oly tényekből eredő vitás kérdésekre, amely tények a jelen szerződés megkötését megelőzték és amelyek a múlthoz tartoznak.

Azok a vitás kérdések, amelyeknek megoldására nézve a Magas Szerződő Felek között érvényben levő más egyezmények különös eljárást írnak elő, ezeknek az egyezményeknek rendelkezései szerint nyernek szabályozást.

3. cikk. Ha a békeltetés nem jön létre, a Magas Szerződő Felek mindegyike kívánhatja, hogy a vitás kérdés – feltéve, hogy jogi természetű vitáról van szó – választott bírósági eljárás alá bocsátassék.

4. cikk. A békeltető és választott bírósági eljárás módozatai a jelen szerződéshez csatolt eljárási jegyzőkönyvben vannak megállapítva.

5. cikk. A jelen szerződés meg fog erősíteni és a megerősítő okiratok kicserélése Rómában a lehető legrövidebb időn belül meg fog történni.

A szerződés a megerősítő okiratok kicserélésétől számítandó tíz év tartamára kötöttet.

³² A törvény utolsó fejezete a felsőházzal kapcsolatos „egyéb rendelkezéseket” tartalmazza.

Amennyiben e határidő lejártá előtt legalább egy évvel fel nem mondják, újabb tízévi időtartamra hatályban marad és így tovább.

Ennek hitelül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták.

Nemzetközi szerződések 1918–1945. Szerk. Halmosy Dénes. Budapest, 1983, Közgazdasági és Jogi–Gondolat, 267–268.

▪ 27. LORD ROTHERMERE „MAGYARORSZÁG HELYE A NAP ALATT” CÍMŰ CIKKE A MAGYAR REVÍZIÓ ÉRDEKÉBEN

LONDON, 1927. JÚNIUS 21.

Kelet-Európa nem más, mint sok kis Elzász–Lotharingia. Amikor 1871-ben a frankfurti béke elszakította ezt a két ikertartományt Franciaországtól, elkerülhetetlenné tette az újabb háborút. Nagyobb méretekben ugyanezt a baklövést követték el az Osztrák–Magyar Monarchiát felosztó békeszerződések is. Döntéseik nyomán elégedetlen nemzeti kisebbségek jöttek létre Közép-Európa fél tucat országában, melyeknek bármelyike gyűjtőpontja lehet egy újabb világégésnek.

A Közép-Európa térképét átrajzoló három szerződés közül az utolsó és legszerencsétlenebb a trianoni, amit Magyarországnak 1920. június 4-én kellett aláírnia. Ahelyett, hogy egyszerűsítette volna a nemzetiségek amúgy is meglévő szövevényét, még tovább bonyolította azt. Olyan mély elégedetlenséget váltott ki, hogy minden pártatlan utazó, aki a kontinensnek erre a tájára téved, világosan látja az elkövetett hibák jóvátételének szükségességét.

Az új közép-európai államok jelenlegi határai önkényesek és gazdaságtalanok. De van egy ennél súlyosabb vonzatuk is: igazságtalan voltuk folyamatos veszélyt jelent Európa békéjére nézve.

Ha visszaemlékszünk, milyen körülmények között nehezedett a szövetséges hatalmak államférfiai maroknyi csoportjának vállára a világtérkép átrajzolásának feladata, nem lepődünk meg azon, hogy hatalmas munkájuk néhány kisebb részlete elnagyolt maradt. Az Osztrák–Magyar Monarchia területeinek felosztása néhányuk számára természetesen kevésbé fontos ügynek látszott, mint pl. a Németországgal kötendő megállapodás. A vezető küldöttek megelégedtek az Ausztria-Magyarországgal határos, a háború során a mi oldalunkra állt kisebb szövetséges nemzetek és a Habsburg Monarchia alávetett népei képviselőinek véleményével és javaslataival.

A szövetséges miniszterelnökök azonban nem vették figyelembe a történelem hódítási hullámai és népvándorlásai által Közép-Európába sodort sokféle nép között meglévő vad féltékenységet és mohóságot. Kétségtelen, hogy az így megfogalmazott különböző szerződésekben az igazságosság kissé áldozatul esett a mohóságnak, aminek az lett a következménye, hogy Közép-Európa nagy része ma nagyon ingatag egyensúlyi állapotban, teljesen balkáni körülmények között él.

Nekünk itt, Angliában annyi komoly problémával kell szembenéznünk, hogy hajlamosak vagyunk ezeket a félig elfelejtett békeszerződéseket véglegesen elrendezett dolognak tekinteni és figyelmen kívül hagyni. De aki ismeri Közép- és Kelet-Európa viszonyait,

nem helyezkedhet erre a nyugodt állapotra. A kéz, amely a jelenlegi politikai helyzetet kialakította ezen a területen, egy eljövendő háború magvát hintette el.

A békemegállapodás ingatag voltára utal az a tény is, hogy három közép-kelet-európai ország: Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia azonnal fontosnak érezte, hogy katonai szövetséget kössön Franciaország támogatásával a szerződés, különösen a Magyarországgal kötött trianoni szerződés érvényben tartása érdekében, ami nyilvánvaló tévedéseket és igazságtalanságokat tartalmaz.

Ez a kisantant néven ismert szövetség még ma is fennáll, bár a múlt hónapban megtartott éves konferenciáján a három állam magatartása Magyarországgal szemben sokkal kevésbé volt agresszív, mint az elmúlt években. Ez a fejlődés kétségtelenül annak köszönhető, hogy bár Magyarország állandóan tiltakozik a békeszerződés igazságtalan volta miatt, híven teljesíti annak feltételeit.

A kisantant tehát gyorsan veszít nemzetközi értékéből. Az ilyenfajta szövetségek maguk is veszélyeztethetik a világbékét, ha tovább maradnak fenn, mint ameddig szükség van rájuk. Ebben a hónapban lesz hét éve, hogy aláírták a trianoni szerződést, és azok, akik legjobban ismerik Közép-Európát, kezdik felvetni, hogy nem lenne-e bölcs dolog átfogalmazni a szerződés néhány nyilvánvalóan hibás pontját a mag meglévő nyugodtabb légkörben.

Egy ilyen lépés első eredményeit maguk a kisantant országok élvezhetnék. Románia például halálos veszélyt örökölt Oroszországgal Besszarábia annexiója miatt. Ha bolsevista marad Oroszország, ha nem, Románia mindig számíthat arra, hogy egyszer fegyverrel kell majd megvédenie újonnan megszerzett gazdag határ menti tartományát. Egy ilyen hadjáratban csak akkor számíthat sikerre, ha nyugati szomszédja megbízható, baráti ország. A mai körülmények között viszont ez sohasem következhet be, mivel Erdélynek Romániához való csatolása román fennhatóság alá hajtott egy és háromnegyed millió magyart. Ezek többsége annyira keveredett a zömmel román és szász lakossággal, hogy Magyarország beletörődött az elvesztésükbe. De közvetlen a magyar határ mentén van két olyan összefüggő magyarlakta terület, ahol 600 ezren élnek. Ezt a térséget főleg a stratégiai fontosságú vasútvonal szempontjai miatt adták Romániának. Nem szabad azonban megengedni, hogy ilyen jelentéktelen dolgok fenntartsák a háborús veszélyt Közép-Európában.

Hasonlóképpen keveredhet egy szép napon Csehszlovákia is – ahová több mint 1 millió magyart csatoltak – vitába Németországgal a hárommillió osztrák-német miatt, akik északi határain belülre kerültek, és akkor jól jönne számára, ha megszabadult volna a déli határaival kapcsolatos problémáktól. A határ ésszerű kiigazításán alapuló barátság Magyarországgal ráadásul lépést jelentene a vámunió felé is, ami mindkét ország számára nagy haszonnal járna.

Magyarország harmadik, déli szomszédja, Jugoszlávia békeszerződés eredményeként 400 000 magyart vett át. Legtöbbjük a volt Horvátország egyik sarkában él a Dráva és a Duna által határolt háromszögben. Velük keveredve él ott még 300 000 német,³³ aki minden bizonnyal szívesebben venné, ha újra magyar fennhatóság alá tartozna. Jugoszlávia számára – amelynek jelenlegi külső és belső helyzete kritikusabb bármely más európai országnál, Oroszországot kivéve – előnyt jelentene, ha megszabadulna ettől az elégedetlen nemzeti kisebbségtől északi határai mentén. Az új, a maitól csak kissé eltérő határt úgy lehetne meghúzni, hogy a változás nem érintené a volt osztrák-magyar tartomány, Horvátország határát, amely a délszláv királyság létrejöttékor csatlakozott Szerbiához.

³³ A szerző nyilvánvalóan a Duna és a Tisza közötti Délvidékre (Bácska és Bánság) gondolt, amit tévesen a Drávaszögbe helyezett.

Ilyen viszonylag kis változtatásokkal újra lehetne egyesíteni kétmillió magyart az anyaországgal abból a hárommillióból, akiket a trianoni béke idegen fennhatóság alá helyezett. A súrlódásokat felváltaná egy megkönnyebbült viszony amellelt, hogy a békemegállapodás fő vonalai érintetlenek maradnának és nem változnának jelentősen Közép-Európa erőviszonyai sem.

Úgy vélem, elérkezett az ideje annak, hogy a szövetséges hatalmak, amelyek aláírták az önkényesen megfogalmazott trianoni békeszerződést, újra megfontolják a határok kérdését az elmúlt hét év tapasztalatainak tükrében. Ha egy megállapodás hét próbaév után sem működik jól, nagyon valószínű, hogy eleve nem megfelelő.

A Magyarországra kényszerített békefeltételek módosításának kidolgozása során az érintett területek bonyolult módon összevegyült lakosságát is meg kell kérdezni. Volt idejük eldönteni, melyik nemzethez fűzik őket ösztöneik és érdekeik. A mindenütt megtartandó népszavazásoknak az USA vagy egy másik nem érdekelt állam kormányának ellenőrzése alatt kell lezajlaniuk, mivel az elcsatolt területek egy részén sok példa bizonyítja, hogy a magyar lakosság nem élvezzi a szólás és véleménynyilvánítás szabadságát, amit pedig a trianoni békeszerződés is rögzít a számukra.

A közép-európai helyzet újraértékelését nemcsak a célszerűség, hanem az igazságosság érdekében is sürgetem. Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia fejlődése nagymértékben függ a külföldi tőkétől. Ez azt jelenti, hogy stagnálásra vagy talán hanyatlásra és széthullásra vannak ítélve, ha nem tudják meggyőzni London és New York pénzügyezeteit arról, hogy nem állnak fenn olyan akut problémák, amik veszélyeztetnék a nekik nyújtott kölcsönök visszafizetését.

Ha ezek a bizonytalan helyzetű kis közép-európai szövetséges államok még nincsenek tisztában a külföldi hitelek megszerzésének nehézségeivel, az azért van, mert eddig ki tudták használni a befektetők naiv optimizmusát, főleg az Atlanti-óceán túlsó partján. Megtudtam, hogy New York-i pénzügyezetek az utóbbi időben adtak kölcsönöket Belgrádnak. Ahogy a dolgok ma Jugoszláviában állnak, nem tudok elképzelni ennél bizonytalanabb befektetést. A jugoszláv kormány jelenleg egyre agresszívebben próbál beleavatkozni a vele az adriai parton szomszédos kis Albán Köztársaság ügyeibe. Ez a politikája abból az aggodalomból táplálkozik, hogy Horvátország esetleg elszakad Jugoszláviától és ezzel a délszláv királyság elveszti csaknem egész adriai partvonalát. A jugoszláv kormány ezért egy alárendelt és leigázott Albániával reméli kárpótolni magát.

Ez az előrenyomulási politika egyre ellenségesebb viszonyt teremtett Olaszországgal, ami már az összeütközés határán jár. A térképre pillantva láthatjuk, hogy az Albánia feletti ellenőrzés kérdése legalább olyan fontos Olaszországnak, mint Calais és Doulogne hovatartozása Angliának.

Legalább ilyen nehéz elképzelnem, hogy egy felelős pénzügyezet támogassa a román kormánynak nyújtandó kölcsönöket. Romániának alapos oka van félni Oroszországtól, de féltékenysége és mohósága megakadályozza abban, hogy egy tisztességes alkuval bebiztosítsa az oldalát Magyarországra felől.

A kelet-európai béke közvetlenül fontos Nagy-Britannia számára. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy a béke kérdését kis és viszonylag jelentéktelen nemzetek kezébe engedjük át, amelyek terjeszkedésüket – és egyes esetekben egyenesen a létüket – éppen a szövetséges hatalmak háborús áldozatvállalásának köszönhetik. A Balkán több generációra visszamenőleg a nemzetközi konfliktus veszélyét hordozza magában. Valójában itt tört ki a világháború. És most – a szövetséges békeelőkészítő delegációk hiányos információi és

elsietett döntései folytán – ez a régi balkáni veszély egy még sokkal nagyobb területre terjedt ki. Egy szálig ki kellene gyomlálnunk a trianoni békeszerződés száraz fűvét és halott fáit, mielőtt egy véletlen szikra lángra lobbantja őket. Ha a tűzvész kitör, már késő lesz.

Kis államok szűk látókörű előítéletei nem állhatnak az európai biztonság útjába. A kis-antant egyik célja a monarchia restaurációjának megakadályozása volt Magyarországon. Miért ne lehetne a magyaroknak királyuk, ha nekik úgy tetszik, amíg békésen és megfelelően intézik az ügyeiket? Románia és Jugoszlávia, amely lerohanással fenyegeti Magyarországot a királyi ház visszahívása esetén, szintén monarchia.

Nyugodtan tanúsíthatunk bizalmat Magyarország iránt, hiszen csak kis része volt a világháború kiobbantásában. És míg a magyarok bátran harcoltak az ügyért, ami mellé álltak, az országukban élő britekkel a háború alatt mindvégig türelemmel viseltettek és hagyták, hogy zavartalanul éljék az életüket.

Akármennyire legyőzöttek és megtörték voltak is, a háború után néhány hónappal már volt elég erejük és nemzeti öntudatuk megdönteni a bolsevik önkényuralmat, ami a hírhedt Kun Béla alatt erőltette magát országukra. Ezzel megmentették Európát attól, hogy ott éktelenkedjen a közepén egy fekély, ahonnan a fertőzés továbbterjedhetett volna.

Ezután következett Magyarország szétdarabolása egy olyan békeszerződés értelmében, amelynek szigorúságát akkoriban sok szövetséges államférfi helytelenítette. Lakossága 21 milliótól 8 millióra csökkent, területe pedig 125 ezer négyzetmérföldről 36 ezer négyzetmérföldre.

Magyarország örült annak, hogy megszabadult néhány olyan népcsoporttól (mint a csehek, horvátok és románok), amelyekkel a Monarchia idejében össze volt zárva. De velük együtt elcsatoltak tőle 3,5 millió magyart is. Az ország területi veszteségei együtt jártak a fa-, só- és vaskitermelési lehetőségek teljes elvesztésével, ami a csaknem teljesen a mezőgazdaságból élő lakosság számára alapvető lett volna. Olyan kegyetlen volt a békeszerződés, hogy még arra is kényszerítette Magyarországot, hogy Ausztriának hatalmas mennyiségű épületfát szállítson, amikor saját szükségleteire is importálnia kellett.

Magyarország nem okozott semmi gondot a szövetségeseknek a békeszerződés teljesítése során. Egyensúlyba hozta költségvetését, munkásai és parasztjai pedig ugyanolyan jól élnek már, mint a háború előtt. Az állam 2 millió acre szántóföldet vásárolt meg a nagybirtokosoktól, és osztott fel a kisbirtokosok között, ami azt eredményezte, hogy Európa egy országában sincs olcsóbb és jobb ellátás frissen termelt élelmiszerekből.

Szeretném, ha külügyminisztériumunk csatlakozna ahhoz a példához, amit Olaszország mutatott a nyugat-európai hatalmaknak Magyarország megsegítésében. Magyarország természetes szövetséges Nagy-Britannia és Franciaország számára. Helye van a Nap alatt. A magyar nemzet ma bizalmatlanul és nehezettel tekint Németországra. Amíg a háború emléke él, régi viszonyukat lehetetlen felújítani.

Ugyanilyen kizárt dolog az Ausztriával való régi kapcsolat felélesztése. Az Ausztriával szembeni ellenérzések manapság olyan erősek, mint Kossuth szabadságharcának 1849-es leverésekor, amikor a magyar nemzet vezetője Angliában talált menedéket és együttérzést. Magyarország Nyugat-Európában keres barátokat, és most jött el az idő ezeknek a barátságoknak a megszilárdítására.

Egy olyan népet, mint a magyar, amely mögött egy ezredéves nemzeti és alkotmányos fejlődés áll, amely a középkorban hőiesen védte Európát a töröktől, és amelynek már 1222-ben, csak hét évvel a miénk után, megszületett a maga Magna Chartája, az Aranybulla, nem lehet úgy kezelni, mint egy újonnan létrejött balkáni államot a maga felkapaszkodóban lévő intézményeivel és tapasztalatlan politikusaival.

Szeretném, ha külügyminiszterünk azzal mutatná ki érdeklődését a magyar ügyek iránt, hogy személyesen odafigyel Románia azon törekvésére, hogy elfojtsa a békeszerződés által lehetővé tett nemzetközi döntőbíróshoz való folyamodás igényét az erdélyi magyar parasztok széles köreiben, akiktől a román kormány kártérítés nélkül vette el a földjüket. Ez az ügy egy ideje már a Népszövetség asztalán fekszik. Nagy-Britannia mint a trianoni béke egyik aláírója, közvetlen felelősséggel tartozik azért, hogy igazságot szolgáltatassanak ebben az ügyben.

Semmi sem járulhat azonban jobban hozzá Közép-Európa stabilizálódásához és békéjéhez, mint London és New York nagy pénzintézetei. Ők tartják a kezükben ezt az ügyet. Ha nem adnak hiteleket azoknak az államoknak, amelyek a jelenlegi bizonytalan helyzet fenntartásáért felelősek, ennek az eredménye hamarosan mutatkozni fog olyan határkiigazítások és megállapodások elfogadásában, amelyek nagyban csökkentik majd a háborús veszélyt.

A békeszerződés erőszakkal és fenyegetéssel való megváltoztatása nem vita tárgya. A szövetséges hatalmak saját érdekükben elleneznék, ha bármely korábbi szövetséges vagy ellenséges állam fegyveres erőszakkal próbálna változásokat eszközölni Európa térképén. A Közép-Európa újonnan alakult államainak megsegítésére hivatott pénzintézetek bölcs pénzügyi politikája azonban jótékony, nyugtató hatással lehetne a térségre. Az ilyen befolyásra végrehajtott ésszerű határkiigazítások – ha alapos megfontolás után, nyugodtan kerül rájuk sor – inkább erősíteni fogják, semmint veszélyeztetnék a világbékét.

Rubicon, 1. sz. 1997, 35–36.

■ 28. AZ 1927. ÉVI XII. TÖRVÉNY A POLGÁRI ISKOLÁKRÓL ■ (Részlet)

BUDAPEST, 1927. JÚLIUS 3.

I. fejezet

A polgári iskola szervezete, felügyelete és közigazgatása

1. §. *A polgári iskola feladata*

A polgári iskolának az a feladata, hogy a tanulót vallásos, erkölcsös és nemzeti szellemben gyakorlati irányú általános műveltséghez juttassa és ezzel közvetlenül a gyakorlati életre vagy pedig a középfokú szakiskolákra előkészítse. A polgári leányiskola feladata azonfelül művelt, magyar polgári háziasszony nevelése.

2. §. *A polgári iskola művelődési anyaga*

A polgári fiúiskola rendes tárgyai:

- a) hit- és erkölcstan,
- b) magyar nyelv,
- c) német nyelv,
- d) történelem,
- e) földrajz,
- f) számtan és mértan, könyvvitel,

- g) növénytan és állattan,
- h) ásványtan és vegytan,
- i) természettan,
- j) élet- és egészségtani ismeretek,
- k) közgazdasági és jogi ismeretek,
- l) mezőgazdasági és ipari ismeretek,
- m) ének,
- n) rajz, szépírás,
- o) testgyakorlás,
- p) kézimunka.

A polgári leányiskola rendes tárgyai:

- a) hit- és erkölcstan,
- b) magyar nyelv,
- c) német nyelv,
- d) történelem,
- e) földrajz,
- f) számtan és mértan,
- g) növénytan és állattan,
- h) ásványtan és vegytan,
- i) természettan,
- j) élet- és egészségtani ismeretek,
- k) háztartási és nevelési ismeretek,
- l) rajz,
- m) szépírás,
- n) női kézimunka,
- o) ének,
- p) testgyakorlás.

A rendes tárgyakon kívül a polgári iskolában rendkívüli tárgyak (valamely élőnyelv, gyors- és gépírás, zene stb.) is taníthatók. A rendkívüli tárgyak körét, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendeletben szabályozza.

3. §. *A polgári iskola évfolyamai*

Mind a fiú-, mind a leány polgári iskolának négy osztálya és ugyanannyi évfolyama van.

4. §. *A polgári iskolába való felvétel*

A polgári iskola első osztályába csak oly tanuló vehető fel, aki nyilvános népiskolától bizonyítványt kapott arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát sikerrel végezte.

5. §. *A tanulók heti óraszám*

A tanítási órák heti száma a tanulókra nézve a rendes tárgyakból, a testgyakorláson kívül, a polgári iskola I. és II. osztályában legfeljebb 26, III. és IV. osztályában 28.

A polgári iskola tantervét a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

6. §. *A tanulók osztálylétszáma*

A tanulók létszáma a polgári iskolában osztályonként nem lehet ötvennél több. Az iskolafenntartók azonban ezt a számot fokozatosan csökkenteni kötelesek úgy, hogy e törvény életbeléptetésétől számított tíz év múltán a tanulók létszáma osztályonként nem haladhatja meg a negyvenet.

7. §. *A fiúk és leányok együttes oktatásának kivételes megengedése*

Ott, ahol a külön fiú- és külön leánypolgári iskola kellő benépesítése egyelőre nem

várható, kivételesen és átmenetileg a fiúknak a leányokkal való együttes oktatása is megengedhető.

Ennek módozatait a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

8. §. *A tanárok heti óraszám. Mellékfoglalkozások*

A négyosztályú polgári fiúiskolában a tanárok száma a hitoktatókon és a rendkívüli tárgyak tanítóin kívül, de az igazgatót, a testgyakorlás, rajz és kézimunka tanárait beleértve, legalább hat, a leányiskolában legalább öt. A rendes tanárok száma (az igazgatón kívül) nem lehet kisebb a meglévő osztályok számánál.

Az igazgatók legalább heti 4, legfeljebb heti 12, a tanárok heti 22 óránál többre, kivéve a rövid ideig tartó helyettesítést, nem kötelezhetők. Az igazgatók heti 12, a tanárok heti 24 óránál többre nem vállalkozhatnak. Ha a tanárok heti 22 óránál többet tanítanak, ezért külön díjazásban részesülnek.

Az igazgatók és a tanárok állandó fizetéssel járó főfoglalkozásszerű alkalmazást nem vállalhatnak. Hogy mennyiben vállalhatnak más olyan tisztséget vagy megbízatást, amely őket tanári hivatásuk betöltésében nem akadályozza, azt esetről esetre előzetesen a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetőleg a felekezeti főhatóság határozza meg.

9. §. *A polgári iskolai tanárképzés, polgári iskolák felügyelete és közigazgatása*

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter felhatalmazást nyer arra, hogy a polgári iskolai tanárképzést és képesítést, a polgári iskolák felügyeletét s közigazgatását és a tanszemélyzet fegyelmi ügyeinek intézését a tanügyi közigazgatás újjászervezéséig az érvényben lévő törvényektől eltérően a felekezetek saját intézetei felett való felügyeleti jogának érintetlenül hagyásával, rendeletileg szabályozhassa.

II. fejezet

A polgári iskola létesítése és fenntartása

10. §. *Iskolaállítási jog és kötelezettség*

Polgári iskolát felállíthat: az állam, törvényhatóság, község, törvényesen bevett felekezet, társulat és magános is, ha a jelen törvényben megállapított követelményeket teljesíti. Társulatok azonban csak akkor állíthatnak fel polgári iskolát, ha külön erre a célra alakultak s alapszabályaik jóváhagyást nyertek, magánosok pedig csak akkor, ha polgári iskolai tanári oklevelük van s igazolják, hogy az iskolák fenntartásához szükséges anyagi eszközökkel rendelkeznek.

A polgári iskolák számára a nyilvánossági jogot a vallás- és közoktatásügyi miniszter adja meg.

Azokat a községeket (városokat), melyekben a lakosság lélekszáma 5000-nél nagyobb, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kötelezheti, hogy

1. ha helyben polgári iskola nincs vagy az ott fennálló polgári iskolák a fölvételre jelentkező gyermekeket befogadni már nem tudják, polgári iskolát létesítsenek s fenntartsanak;

2. az új iskola számára épületet emeljenek vagy ha a meglévő iskola elhelyezése nem megfelelő, ennek új épületet emeljenek.

Azokat a községeket (városokat), melyek a polgári iskola állításával és elhelyezésével egybekötött terheket nem bírják viselni, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter e törvény 15. §-a értelmében államsegélyben vagy indokolt esetben mérsékelt kamat mellett, megfelelő biztosíték ellenében, építési kölcsönben is részesítheti.

11. §. *Felekezeti polgári iskolák állítása*

Ott, ahol a község (város) lakossága túlnyomó részben egy vallásfelekezethez tartozik, ez a vallásfelekezet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől megállapítandó föltételek mellett az iskola létesítését és fenntartását magára vállalhatja. Azokat az egyházközségeket, melyek az iskola állításával és elhelyezésével járó terheket egészen nem bírják viselni, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter e törvény 15. §-a értelmében államsegélyben vagy indokolt esetben mérsékelt kamat mellett, megfelelő biztosíték ellenében, építési kölcsönben is részesítheti. [...] ³⁴

Magyar Törvénytár. 1927. évi törvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1928, Franklin, 161–168.

▪ 29. AZ 1927. ÉVI XIII. TÖRVÉNY ▪ A KÜLFÖLDI MAGYAR INTÉZETEKRŐL ÉS A POSZTGRADUÁLIS ÖSZTÖNDÍJAKRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1927. JÚLIUS 3.

1. §. *Tudósok, művészek és szakemberek magasabb kiképzése*

(1) Magyar tudósok, művészek és szakemberek magasabb kiképzésének előmozdítására külföldi magyar intézetek, valamint ösztöndíjak és kutatási segélyek szolgálnak, melyek a bel- és a külföldre szólnak. Ide kell sorozni a középfokú intézetek azon tanárjelöltjeit is, kik az angol, francia, német és olasz nyelv és irodalom oktatására készülnek. E kedvezmények adományozásánál a tanár-, tudós- és művészképzés szempontjain kívül figyelemmel kell lenni arra is, hogy minden téren, úm. a kormányzat, a külképviselet, a közegészségügy, a szociálpolitika, a közgazdaság, a mezőgazdaság, a technika stb. terén kellő számmal legyenek olyan legmagasabb kiképzésben részesített szakemberek, akikre a nemzeti élet nagy kérdéseinek szakszerű megoldása érdekében szükség van.

(2) A külföld legfőbb művelődési gócpontjaiban a vallás- és közoktatásügyi miniszter magyar intézeteket (Collegium Hungaricum) létesíthet (2. §).

(3) Olyan külföldi városokban végzendő tanulmányokra, amelyekben magyar intézetek nincsenek, kézi ösztöndíjak adhatnak, amelyek azonban külföldi college-ekhez lehetnek kötve.

(4) A tudományos munkának Magyarországon való előmozdítására egyszeri kutatási segélyek vagy évi ösztöndíjak szolgálnak.

(5) Az ösztöndíjaknak és a külföldi magyar intézetek fenntartási költségeinek fedezetére szolgáló javadalmak:

- a) az állami költségvetésben e célra megszavazott hitelek;
- b) a vallás- és közoktatásügyi miniszter kezelésében lévő alapok és alapítványok jövedelmének e célra fordítható része;
- c) az esetleges adományok, illetve ösztöndíjállomások;

³⁴ A továbbiakban a polgári iskola létesítési és fenntartási költségeinek megoszlásával, valamint a kisajátítási és az építési tervvel foglalkozik a törvény.

d) visszatérített ösztöndíjak és kutatási segélyek [6. § c)], amelyek az Országos Magyar Gyűjteményegyetem³⁵ által külön alapként kezelendők [6. § (3)].

2. §. A külföldi magyar intézetek szervezete

(1) A külföld legfőbb művelődési gócpontjaival való állandó kapcsolatunk intézményes biztosítására a külföldi magyar intézetek szolgálnak, amelyeknek célja az ottani tanulmányok megkönnyítése és az ösztöndíjasok vagy kutatók elhelyezése. A külföldi magyar intézetek (Collegium Hungaricum) tudományos kutató intézetből, művészképző intézetből és főiskolai kollégiumból állhatnak, mely osztályok közül kettőt vagy hármat is egyesíthetnek szervezettükben.

(2) A fennálló és a jövőben szervezendő külföldi magyar intézetek az Országos Magyar Gyűjteményegyetem hatósága alá helyeztetnek és onnan csak törvényes rendelkezéssel vonhatók ki. Ez a rendelkezés nem érinti a Magyar Történelmi Társulat és az Országos Magyar Gyűjteményegyetem közt a Bécsi Magyar Történeti Intézetre vonatkozólag fennálló, valamint a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Magyar Gyűjteményegyetem közt a Római Magyar Történeti Intézetre vonatkozólag kötendő szerződés rendelkezéseit. Az állam az intézetek céljára ingatlanokat is szerezhethet, amelyek az Országos Magyar Gyűjteményegyetem nevére telekkönyvezendők.

(3) A törvényhozás tudomásul veszi, hogy

a) Bécsben a m. kir. tiszti testőrségnek a VII. Museumstrasse 7. szám alatti és a vallás- és közoktatásügyi miniszter által megszerzett palotája a bécsi magyar intézet célját szolgálja;

b) Berlinben a N. W. 7. Dorotheenstrasse 2. számú palotát a vallás- és közoktatásügyi miniszter a berlini magyar intézet céljára megvásárolta.

Felhatalmazást ad továbbá a törvényhozás arra, hogy

c) Rómában a vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1927/28. évi kezelés terhére római magyar intézet létesítésére ingatlant szerezhessen;

d) Zürichben a pénzügyminiszter által vásárolt épületben a zürichi magyar intézet céljaira alkalmas helyiségek a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezésére bocsáttassanak.

A paloták, illetve helyiségek [d] pont] a vallás- és közoktatásügyi miniszter fennhatósága alól nem vonhatók ki és csupán közművelődési célokra használhatók fel.

(4) Az intézetek élén az államfő, illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter által alkalmazott igazgató áll. Ha valamely államban több magyar intézet (tudományos kutató intézet, művészképző intézet és főiskolai kollégium) van, azok együttesen alkotják a külföldi magyar intézetet (Collegium Hungaricum) és az ilyen összintézmény élére az államfő a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére a kiváló tudományos tekintéllyel bíró férfiak sorából kuratórt állíthat.

(5) A külföldi magyar intézeteknek az állami költségvetés terhére rendszeresített állást betöltő személyzete (igazgatók, tudományos és közigazgatási tisztviselők, altisztek stb.) az Országos Magyar Gyűjteményegyetem személyzetének létszámába tartozik. A külföldi magyar intézetek évi költségvetését a vallás- és közoktatásügyi miniszter az Országos Magyar Gyűjteményegyetem tanácsának javaslatára állapítja meg. A hatósága alá helyezett intézmények számára az Országos Magyar Gyűjteményegyetem az 1922:XIX. t.-c. értel-

³⁵ Az Országos Magyar Gyűjteményegyetemet az 1922. évi XIX. tc. hívta életre, mint a nagy közgyűjtemények (Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Levéltár, Iparművészeti Múzeum stb.) és tudományos kutatóintézetek (Csillagvizsgáló Intézet, tihanyi Magyar Biológiai Intézet stb.) központi önkormányzati szervét. Megalakulásuk után a Gyűjteményegyetem keretébe tartoztak a külföldi magyar intézetek is. A Gyűjteményegyetem ebben a formájában 1934-ig működött.

mében szabályrendeleteket alkot, amelyek érvényességéhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása szükséges. E szervezeti szabályzatok állapítják meg a kurátorok és az igazgatók hatáskörét is. A külföldi magyar intézeteknek kurátorai és igazgatói, ha magyar állampolgárok, az Országos Magyar Gyűjteményegyetem tanácsának hivatalból tagjai.

3. §. Az ösztöndíj-tanács felállítása

A magyar tudós, művész és szakemberképzés egységes tervszerű irányításának biztosítása végett ösztöndíj-tanácsot kell létesíteni, amelynek feladata, hogy

1. állandóan figyelemmel kísérje a tudományágak művelőinek megoszlását mind a szellemi, mind a természettudományok terén s a vallás- és közoktatásügyi vagy más érdekelt miniszternek jelentést tegyen arról, hogy mely tudományágakban van hiány;

2. felhívja a figyelmet olyan tehetségekre, akiknek tudományos kutatásra való kifejtése biztosítandó;

3. a bel- és külföldi tudományos munkálkodást állandóan figyelemmel kíséri a végből, hogy a tudósképzés érdekében az egyes tudományágak vezető tudósait vagy a legmegfelelőbb intézeteket kijelölhesse;

4. a bel- és külföldi ösztöndíjakra, továbbá a kutatási segélyekre és kiküldetésekre nézve jelöljön, illetőleg előterjesztést tegyen;

5. a külföldi művészképző intézetekbe kiküldendő ösztöndíjasokat (építészek, képzőművészek, zenészek, iparművészek) jelölje;

6. véleményt mondjon mindazokban a Tanács hatáskörébe tartozó ügyekben, amelyeket a vallás- és közoktatásügyi vagy más miniszter elébe utal.

4. §. Az ösztöndíj-tanács szervezete

(1) Az ösztöndíj-tanács tagjai a következők:

a) a vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghívott 15 egyetemi vagy műegyetemi vagy más főiskolai (nyilvános rendes, rendkívüli vagy magán) tanár,

b) az Országos Magyar Gyűjteményegyetem szervezetébe foglalt négy nagy közgyűjtemény főigazgatói, valamint a Gyűjteményegyetem tanácsa által kiküldött 2 tag,

c) a négy tudományegyetem jog- és államtudományi, orvosi, bölcsészeti és matematika-természettudományi karai és a József-műegyetem szakosztályai által kiküldött 1-1 tag, a közgazdaságtudományi kar, az állatorvosi főiskola és a bánya- és erdőmérnöki főiskola, valamint az Országos Magyar Képzőművészeti Főiskola és az Országos Magyar Zeneművészeti Főiskola által kiküldött 1-1 tag,

d) az Országos Természettudományi Tanács intéző bizottsága (10 tag),

e) a vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghívott 2 tudánypolitikus, 2 műépítész, 2 szobrász-, 2 festő- és 2 zeneművész;

f) a külföldi magyar intézetek kurátorai és igazgatói (2. §);

g) a legjelentékenyebb főiskolai internátusok vezetői közül a vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghívott 4 tag.

(2) A tanács tagjai közt a szellemi és a természettudományok képviselői egyenlő számban legyenek. Ezért az (1) bekezdés a) pontjában megjelölt tagok csak a tagoknak a b)–g) pontok alapján megtörtént kiküldése után hívandók meg.

(3) Az ösztöndíjtanács megbízása öt évre szól. Ez alól csak a külföldi magyar intézetek kurátorai és igazgatói vétetnek ki (1. bekezdés f) pont), akik a Tanácsnak hivataluk egész tartamára tagjai. Minden év végén a tagok egyötöde kilép és helyükbe az új tagokat az (1) bekezdés b)–d) pontjaiban megjelölt szervek maguk küldik ki, az a), e) és g) pontjaiban megjelölt tagokat pedig a Tanács intéző bizottsága hozza a vallás- és közoktatásügyi mi-

niszternél javaslatba, akit csak a visszautasítás joga illet meg. Olyan tagok, akiknek megbízatása lejárt, újból ajánlhatók. Az első négy évben sorsolás jelöli ki azokat a tagokat, akik kilépnek a tanácsból.

(4) A Tanács elnökét és alelnökét a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére az államfő öt-öt évre nevezi ki oly módon, hogy az egyik a szellemi, a másik a természettudományok képviselői közül való legyen. A Tanács ügyvezető igazgatóját, aki mind a szellemi, mind a természettudományi ügyeket intézi, a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

(5) A Tanács az elnök és alelnök beszámításával tizenkét tagú intézőbizottságban és az egyes tudomány és művészeti ágaknak megfelelően szükség szerint alakítandó albizottságokban működik. Az intéző bizottság, melynek tagjait a Tanács meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki, a szellemi és természettudományoknak megfelelően 5-5 tagból álló két szakbizottságra oszlik, amelyek a Tanács elnökének, illetőleg alelnökének vezetése alatt működnek. A szellemi tudományok szakbizottságát művészeti kérdések tárgyalásakor két művész egészíti ki. Az albizottságok az ügyeket szakszerűen előkészítik s az intéző bizottság illetékes szakbizottsága dönt. Az intéző bizottság az általános érdekű ügyeket a két szakbizottság együttes ülésén tárgyalja és dönti el. Szavazategyenlőség esetén az elnök dönt.

(6) A Tanács az Országos Magyar Gyűjteményegyetem önkormányzatának részese és annak révén az 1923:I. t.-c. 4. §-ában megállapított bírói jogvédelem rá is kiterjed. Elnöke és alelnöke tagja a Gyűjteményegyetem tanácsának. Az ösztöndíjas működésével kapcsolatos írásbeli teendőket az Országos Magyar Gyűjteményegyetem személyzete látja el.[...] ³⁶

Magyar Törvénytár. 1927. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1928, Franklin, 176–182.

▪ 30. AZ 1927. ÉVI XXI. TÖRVÉNY A KÖTELEZŐ BETEGSÉGI ÉS BALESETI BIZTOSÍTÁSRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1927. AUGUSZTUS 10.

I. rész BETEGSÉGI BIZTOSÍTÁS

I. fejezet *Biztosítási kötelezettség*

1. §. Betegségi biztosításra kötelezettek a következő belföldi vállalatok, üzemek, hivatalok és foglalkozások:

1. az ipartörvény alá eső minden vállalat, üzem és foglalkozás;
2. az ipartörvény alá nem eső, de keresetszerűen folytatott vállalkozások, üzemek és

³⁶ A törvény további részeiben az ösztöndíjakra való jelölésről, valamint az ösztöndíjakkal kapcsolatos előnyökről és köteleességekről esik szó.

foglalkozások, mégpedig abban az esetben is, ha közérdekből egyébként különleges törvényi szabályozást nyertek (pl. közjegyzői, ügyvédi, műszaki irodák, orvosi rendelők, lapkiadó hivatalok, szerkesztőségek, színházak, gyógyszerárak, gyógyintézetek stb.);

3. a bányatörvény alá eső minden vállalat, üzem és foglalkozás;

4. kőfejtő, homok-, kavics- és agyagtermelő, kő- és földanyagokat feldolgozó vállalatok, üzemek és foglalkozások;

5. mindennemű építkezés (épület-, út-, híd-, vasút-, alagút-, víz-, gát-, csatorna-, kikötő-, erődítési-, vízvezeték-, gáz-, villanyvilágító és erőátviteli vezetékepítkezés stb.) és építményfenntartás;

6. gyúlékony, egészségre ártalmas vagy mérges, úgyszintén robbanó anyagoknak és robbantó tárgyaknak előállítása és feldolgozása;

7. vegyszeti, fizikai és gyógyszerári laboratóriumok;

8. vágóhidak és jégművek;

9. raktártartás, raktározás és kereskedelmi pincészet;

10. fuvarozás, szállítmányozás, állattartás, ideértve versenystálló tartását;

11. gépjárművek (gépkocsi, felvonó, repülő, léghajó stb.) tartása;

12. vasúti üzemek, tekintet nélkül a hajtóerőre, gyáraik, műhelyeik és fenntartási munkálataik;

13. hajózás és hajórakodás, ide nem értve a tengeri hajózást, úgyszintén kotró-, rév-, komp- és tutajozó vállalatok és munkálatok;

14. a posta, távírda és távbeszélő hivatalai, gyáraik és műhelyei, valamint fenntartási munkálatai;

15. mezőgazdasági és erdei termeléssel, állattenyésztéssel, halászzattal, kert- és szőlőműveléssel, selymészettel és méhészettel összefüggő mellékiparok, még ha leginkább saját nyersterményeik feldolgozásával és eladásával foglalkoznak is;

16. az állam, a törvényhatóságok és a községek hivatalai, úgyszintén az általuk, valamint a törvényesen bevett és a törvényesen elismert vallásfelekezetek által fenntartott vagy kezelt intézmények, intézetek, vállalatok és üzemek;

17. a törvény által alkotott testületek (közjegyzői kamarák, ügyvédi kamarák, kereskedelmi és iparkamarák, munkásbiztosító intézetek, ipartestületek stb.)

18. az egyesületek és a társulatok, az alapok és az alapítványok.

A minisztérium felhatalmazást kap, hogy a betegségi biztosítási kötelezettséget az első bekezdés 1–18. pontjában felsoroltakon felül egyéb vállalatokra, üzemekre, hivatalokra és foglalkozásokra rendelettel kiterjessze, feltéve, hogy azok a 2. §-ában felsorolt tiltó rendelkezések hatálya alá nem tartoznak.

A betegségi biztosítási kötelezettség kiterjed az első bekezdés 1–18. pontjában felsorolt azokra a külföldi vállalatokra, üzemekre, hivatalokra és foglalkozásokra is, amelyek a belföldön munkavállalókat foglalkoztatnak.

A betegségi biztosítási kötelezettség nem terjed ki a külföldi államoknak a magyar állam területén működő képviselési hatóságaira.

2. §. E törvény hatálya nem terjed ki a mezőgazdaságra és az erdei termelésre, az állattenyésztésre, a halászatra, a kert- és a szőlőművelésre, a selymészetre és a méhészetre.

Különösen nem terjed ki:

a) az 1. § 5. pontjának hatálya az előbbi bekezdésben megjelölt foglalkozási ágakba tartozó üzemek által házilag végzett kisebb építkezésekre;

b) az 1. § 9., 10., 11., 12. és 13. pontjának hatálya az előbbi bekezdésben megjelölt foglalkozási ágakba tartozó megfelelő munkálatokra;

c) az 1. § 16. és 17. pontjának hatálya az ott megjelöltek közül azokra az intézményekre, intézetekre, vállalatokra, üzemekre és testületekre, amelyek az előbbi bekezdésben megjelölt foglalkozási ágak körébe tartoznak vagy túlnyomó részben azoknak ügyét intézik.

Az Országos Gazdasági Munkáspénztárról szóló 1912:VIII. t.-c. 13. §-a és 1913:XX. t.-c. 2. és 3. §-a hatályban marad.

3. §. Betegségi biztosításra kötelezettek nemre, korra és állampolgárságra tekintet nélkül azok, akik betegségi biztosítási kötelezettség alá eső vállalatnál, üzemben, hivatalban vagy foglalkozásban (1. §) mint munkavállalók munkabér fejében szolgálatot teljesítenek. E törvény szempontjából munkabér mindaz, ami a javadalmazás (16. §) körébe tartozik.

A munkavállalók közül a tisztviselők, a művezetők, a kereskedősegédek és általában a hasonló állásban levő, rendszerint havi vagy évi fizetéssel alkalmazottak csak abban az esetben kötelezettek betegségi biztosításra, ha javadalmazásuk évi 3600 pengő, illetőleg havi 300 pengő összeget meg nem halad.

A különálló betegségi biztosító intézeteknek, ide nem értve a Budapesti Kereskedelmi Betegségi Biztosító Intézetet (93. §), alapszabálya más bérhatárt állapíthat meg és bérhatár megállapítását a népjóléti és munkaügyi miniszter jóváhagyásával mellőzheti.

Nem terjed ki a bérhatár a munkásbiztosító intézetek alkalmazottaira, úgyszintén azokra sem, akik a bányatörvény alá eső üzemekben és az ezekkel kapcsolatos ipari üzemekben foglalkozó munkásoknak és altiszteknek, valamint ezek családtagjainak nyugérbiztosításáról szóló 1925. évi XXXIV. t.-c. alapján nyugérbiztosításra kötelezettek.

A biztosítási kötelezettség fennáll abban az esetben is, ha a munkavállalás csak átmenetileg, ideiglenesen vagy kiségitőképpen történik.

A biztosítási kötelezettséget nem érinti az, hogy a javadalmazás készpénzből vagy természetben adott egyéb szolgáltatásból vagy pedig mindkét nemű szolgáltatásból áll-e.

Betegségi biztosításra kötelezettek a tanoncok, a gyakornokok és általában más olyan egyének is, akik kiképzésük fejében javadalmazás nélkül vagy a szokásosnál csekélyebb javadalmazásért dolgoznak vagy kiképeztetésükért munkaadójuknak díjat fizetnek.

Belföldi vállalatoknak, üzemeknek, hivataloknak és foglalkozásoknak külföldön dolgozó munkavállalói csak akkor esnek az e törvényben meghatározott betegségi biztosítási kötelezettség alá, ha magyar honosok és a munkahely államának törvényei szerint betegség esetére nem biztosítottak. Külföldön foglalkozó külföldi honosok betegségi biztosítási kötelezettségére a viszonyosság irányadó.

4. §. A biztosítási kötelezettséget nem érinti az, hogy a biztosított munkáját nem a biztosításra kötelezett vállalat vagy üzem telepén, hanem annak részére saját lakásán (műhelyében) végzi. Az ily biztosított (otthoni munkás) biztosításra kötelezett akkor is, ha a nyers és a segédanyagokat maga szerzi be és mellékesen saját számlájára is, de segédszemélyzet nélkül dolgozik.

Az otthoni munkásokra vonatkozó szabályokat a népjóléti és munkaügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve rendelettel állapítja meg.

5. §. Betegségi biztosításra kötelezettek nemre, korra, állampolgárságra és a javadalmazás nagyságára tekintet nélkül:

1. a háztartási alkalmazottak, akik a háztartásban vagy a család körében javadalmazás fejében rendszeresen és a munkaerejüket egészen vagy túlnyomó részben igénylő személyes szolgáltatásokat teljesítenek (házvezetők, házicselések, nevelők, társalkodók, felolvasók, ápolók, magánkocsisok, magán-gépkocsivezetők stb.);

2. a házmesterek (házfelügyelők) és a segédházmesterek.

Az 1. pontban megjelöltek közül betegségi biztosításra nem kötelezett az, akit külföldi államnak a magyar állam területén működő képvisleti hatóságához tartozó, területen kívüliséget élvező egyén alkalmaz.

E § hatálya nem terjed ki azokra, akiket a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907:XLV. t.-c. 1. §-ának második bekezdése alapján gazdasági cselédnek kell tekinteni.

A minisztérium a 2. pontban megjelölteknek betegségi biztosítási kötelezettségét rendelettel megállapított feltételek szerint szabályozza és egyes meghatározott városok területére korlátozhatja. E rendelet hatálya lépéséig biztosítási kötelezettségük függőben van.

6. §. Betegségi biztosításra kötelezettek nemre, korra, állampolgárságra és a nyugellátás nagyságára tekintet nélkül:

1. a m. kir. posta, a m. kir. postatakarékpénztár, a m. kir. dohányjövedék, a m. kir. államvasutak és a közforgalmú magánvasutak, végül a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet kötelékébe tartozó vállalatok, üzemek és hivatalok nyugellátásban részesülő alkalmazottai és alkalmazottaiknak nyugellátásban részesülő özvegyei és árvái;

2. az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló 1907:XIX. t.-c., illetőleg az e törvény hatálya alá eső munkásbiztosító intézetek (pénztárak) nyugellátásban részesülő alkalmazottai és alkalmazottaiknak nyugellátásban részesülő özvegyei és árvái;

3. azok, akik az 1925:XXXIV. t.-c. alapján nyugbérben részesülnek, ideértve a diósgyőri m. kir. állami vas- és acélgyár, valamint a komlói m. kir. kincstári kőszénbánya társpénztárának nyugbéreseit is.

Az 1–3. pontban felsoroltak között a nyugellátásban részesülő árvák betegségi biztosításra csak abban az esetben kötelezettek, ha az elhalt után, akinek jogán nyugellátásban részesülnek, nyugellátásban részesülő özvegy nincs. Ebben az esetben ugyanannak az elhaltak árváit (árvatörzs) a biztosítási kötelezettség szempontjából egy személynek kell tekinteni.

Az e §-on alapuló biztosítási kötelezettség szünetel arra az időre, amíg a biztosításra kötelezett oly kereső foglalkozást folytat, amelyből nyugellátásánál lényegesen nagyobb jövedelme van vagy amíg állandóan külföldön lakik vagy tartózkodik és belföldön lakó igényjogosult családtagja nincs. [...] ³⁷

Magyar Törvénytár. 1927. évi törvénycikkek Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1928, Franklin, 389–400.

▪ 31. SZEKFÚ GYULA PROGRAMCIKKE ▪ A MAGYAR SZEMLE ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1927. SZEPTEMBER

A magyar folyóirat problémája

Program helyett, mely egészében talán sohasem teljesíthető, s így benne némi felelőtlenség is rejtezik, új folyóirat megindításánál sokkal hasznosabbnak tartjuk azon lehetőség-

³⁷ A törvény további részei a kötelező biztosítási kötelezettség alá nem eső személyekkel, majd a második fejezetben az önkéntes biztosítással foglalkoznak.

geket vizsgálni, melyek között magyar földön folyóirat, mely szépirodalommal nem foglalkozik, egyáltalában élhet, olvasókra számíthat és reájuk hatást gyakorolhat.

Ilyen vizsgálat a trianoni Magyarországon éppenséggel elengedhetetlen, mert hiszen Trianon óta minden lépésünk, minden kezdeményünk és vállalkozásunk hasonlíthatatlannul súlyosabb feladat és sokkal komplikáltabb körülmények közt megy végbe, mint a korábbi időszakban, melynek egyszerű, tiszta vonalú viszonyaira szinte irigységgel tekinthetnénk vissza, ha – nem éreznénk következéseiket.

Minő lelki nyugalom, az életnek és bonyolult viszonyainak könnyed, biztos felfogása mosolyog ki a századkezdet nagy folyóiratának, az *Új Magyar Szemlének*³⁸ programjából! „Amit akarunk – mondja a beköszönő szám – nem más, mint amire egészséges, finom és művelt elménk vágyunk.” Az új szemle egy harmonikus, anyagilag és szellemileg kiművelt réteghez fordul, s ennek akar „a közdologról, a társadalom és tudományosság, az irodalom és művészetek nagy kérdéseiről a hozzájuk méltó komolysággal és részletességgel elmélkedni”.

Boldog kor, melyben még egész társadalmi réteg élhetett az elefántcsonttoronyban, a tömeg zajától és zavarától távol, s hallgathatta szellemes és kedves íróknak vonzó tárgyakról szóló elmélkedéseit!

Egy évtizeddel az *Új Magyar Szemlére* indult meg a *Magyar Figyelő*, mely a megnevezett politikai és társadalmi életben már realisabb szemmel ismerte fel a veszedelmeket, és jelölte meg saját feladatait. „A *Magyar Figyelő* a magyar értelmiséghez intézi szavát. Ahhoz az értelmiséghez, mely *hivatva* van a nemzet vezetésére, és mely ma maga is szétagoltan, részben irányt veszítve trespel... A munka célja az értelmiség szétszórt töredékeinek tömör, kötelesség teljesítésére kész és igaz megvédésére képes nemzeti társadalomba való egyesítése.” E cél szolgálatában a korszak legnagyobb magyar egyénisége bontott zászlót a legnagyobb magyar íróval együtt,³⁹ köröttük az ország legjobbjai csoportosultak, és folyóiratukból csakugyan nagy hatású életenergiák áradtak szét a magyar földön. Az első számban Herczeg Ferenc megírta a magyar életben akkor jelentkező balkáni típusnak örökérvényű rajzát, Tisza István az ő páratlan felelősségérzetével a drágaságról elmélkedett, a további számok és évfolyamok semmiben sem maradtak az első mögött, az egész *Figyelő* a nemzeti akarat nagy nekilendülése volt, melynek eredményei sem hiányoztak, de vajon sikerült-e neki egyesíteni, erős fallá tömöríteni az akkor is szétszórt nemzeti értelmiséget? A ma meginduló folyóirat legelső sorban az értelmiségnek immár évtizedes, a háborúban megindult katasztrófájával lesz kénytelen foglalkozni.

Trianon óta a korábbi feladatok csak egy részét, egy szeletét képezhetik a ma feladatainak, részben pedig aktualitásukat veszítve, közömbössé váltak. Ma már nem indíthatunk magyar folyóiratot, mely tisztán a művelt és finom elmékhez szóljon, és ezeknek szerezzen szellemi kielégülést. Trianon óta sokkal súlyosabb és vészesebb munkák várnak ránk, semhogy rokkójátékba fogjunk.

De viszont a helyzetnek komolyságát felismerve, erőink túlbecsülésétől is óvakodnunk kell. A magyar középosztályt nem fogjuk megmenteni, bármily szívesen tennők is ezt, a nemzeti társadalom egyes rétegeinek sajnosan meglévő érdekellentétét sem fogjuk folyóiratunkkal eliminálni, mert tudjuk, hogy a társadalmi alakulások sokkal komplikáltabb processzusok eredményei, semhogy egy folyóirat lényegesen befolyásolhatná azokat. Társadalomtörténeti tényeket nem fogunk alkotni, ezzel tisztában vagyunk.

³⁸ Az *Új Magyar Szemle* 1900-ban indult politikai, társadalmi, irodalmi és művészeti folyóirat volt.

³⁹ Az utalás Tisza Istvánra és Herczeg Ferencre vonatkozik.

Itt említjük meg, elrettentő példaként, azt a magyarul írt szemlét, homlokán századunk nevével, mely munkájával következetesen a társadalom átalakulását célozta, míg nagyzási hóbortja példátlan impotenciában nem pukkant szét, akárcsak gyermekeknek falhoz vágott üres stanclicija; emléke ma, az akarhatnám és a tehetség aránytalansága miatt, homéroszi kacajt kelthetne, ha nem terhelnék egyúttal, más vonatkozásokban tragikus bukásunk előidézésének is súlyos bűnei.⁴⁰

Mai helyzetünket józanul mérlegelve, a művelt értelmiség csak központi bázis lehet, melyről mondanivalóinkat a nemzeti társadalom minden rétegébe elvezessük. Az értelmiségnek egyetemet végzett tagjain túl nem mondhatunk le sem a gazdátársadalom, sem a magántisztviselői kar, sem a szabad kereső pályák: ipar, kereskedelem, technika embereiről. A nemzeti kultúra, melyet itt szolgálni akarunk, nem lehet többé, főiskolai végzettséghez kötve, néhány ezer család tulajdona, s ezért minden eszközt meg kell ragadnunk, hogy a társadalom ezen osztályaihoz valamiképpen hozzáférhessünk.

Az olvasók körének kiterjesztése bizonyára nehézségeket fog okozni az első időben, a folyóirat tartalmi összeállításában és stílusbeli színezetében. Szélesebb körökhöz nem szólhatunk akadémiai magasságból, viszont íróinkat és szakembereinket, kik a politika, tudomány és irodalom területein otthonosak, egészen szokatlan, új feladat elé állítjuk, ha szélesebb köröknek szóló, de mégis beható, de mégsem újságba való cikkeket kérünk tőlük. Ezt az írásmódot újabb időkben nem próbálta magyar folyóirat, és kétségtelen, hogy belőle vállalkozásunk kezdetén tartalom és stílus némi egyenetlensége fog származni, amíg az új műfajt írótaborunk ki nem alakítja magának.

Minél szélesebb körökhöz fordulunk, annál tisztább igazságokat, annál mélyebb értelmet és felfogásokat kell nyújtánunk. Itt természetesen nem ismeretek terjesztéséről van szó, feladatunk a széles körökkel szemben nem lehet egyéb, mint a nemzeti élet legkülönbözőbb terein felmerülő problémák ismertetése és olyan taglalása, hogy lényegük megvilágosodjék, s az olvasó a kérdések rengetegében eligazodjék. Cikkeinkben még teljességre sem törekszünk, hanem a legtanulságosabbnak mutatózó kérdéseket kiragadva akarjuk közönségünket a reális valóság megértésére és józan, önálló ítélkezésre szoktatni. A cél: hogy minél több magyar legyen képes illúziók kódétól, a demagógia lángolásától távol, nyugodt szemmel beletekinteni a Valóságba, mely ma, sajnosan tudjuk, számunka nemigen nyújt vonzó képeket. De amíg ezt el nem érjük, addig sem nemzeti célkitűzésekről, sem nemzeti öntudatról nem beszélhetünk, csak éppen délibábokra támaszkodva.

A mai folyóirat tehát minél szélesebb rétegekben óhajtja elterjeszteni ugyanazon nemzeti öntudatot, hogy ez az öntudat mutassa meg a társadalom tagjainak összetartozandóságát, közös érdekeit és a közös utat, melyen verejtékes munkával kell mai elesett állapotunkból kiemelkednünk.

Ez a közös öntudat az, mely nemzeti történetünk utolsó századaiban annyszor élt mint frázis, és oly ritkán mint valóság. A közeljövőben nem hiányozhatik, mert ennek feladatai sokkal súlyosabbak, semhogy bármely néposztály, bármely műveltség kivonhatná magát alólok.

Jól tudjuk, ezt a közös öntudatot nem lehet máról holnapra megteremtenünk. Az útnak közbeeső állomásai vannak. Egyik: a lelki kapcsok fenntartása és megszilárdítása, mely a trianoni határok közé szorult magyarságot köti össze leszakított testvéreivel. Az új nemzeti öntudatnak mindenkit, határokon innen és túl, akár lesznek határok, akár nem, össze kell

⁴⁰ A célzás a *Huszadik Századra* vonatkozik.

kapcsolnia. Ennek megvalósítása nem is olyan egyszerű, magától értetődő dolog, mint amilyennek romantikus illúziókon keresztül látszik. Szolgálatába, ezt nyugodt öntudattal mondhatjuk, teljes erőnkkel beszegődtünk. A másik állomás: szociális megértés életre keltése minél több magyar lélekben. Ennek hiánya mai társadalmunknak legsúlyosabb jelensége, amint ezt folyóiratunkban nem egyszer, de sokszor alkalmunk lesz elmondanunk, hogy valamiképpen változásra, javulásra készítsük elő, tegyük hajlamossá a lelkeket. A harmadik állomás, melyet igazában csak a szociális méltányosság és szeretet magaslatáról közelíthetünk meg, annak a tudatossá tétele, hogy a mi kultúránk, melyet a magyar népfaj itt Európában, ezeréves keresztény országban, a mindenkori európai szellemmel szoros kapcsolatban termelt ki, ez a kultúra a mi legnagyobb, egyetlen kincsünk, melyet semmi idegen törekvéseknek fel nem áldozhatunk. Hinnünk és tudnunk kell, hogy a magyar műveltség az európai kultúra területein is kimagasló, büszke jelenség, melyről örömmel tehetünk bárhol is vallomást, annál inkább, mert hiszen ez a mi örökölt magyar kultúránk az egyetlen életforma, melyben az emberi lélek magaslatait mi, magyarok, megközelíthetjük. Ezt a magyar kultúrát kell nem néhány száz vagy ezer műveltnek, hanem a nép széles rétegeinek mielőbb megismerniök, megszeretniök és benne részesedniök. Mert ha nem, úgy elhomályosul a jövő és elvész a nép.

Mindez bármily szerény meggondolásból indul is ki, összességében sokkal nagyobb feladat, semhogy néhány esztendő alatt, bizonyos egyének társulásával megvalósítható volna. Szerkesztő bizottságunk tagjai, élükön elnökükkel, teljes lelki függetlenségben iparkodnak az eszközöket megválasztani, melyek a folyóiratot nemzeti céljaihoz közelebb viszik, de nagyon jól tudják, hogy a jövőndő az új nemzedék kezében van, és ez az új, ifjú nemzedék van hivatva a mi hosszú terminusra váró feladataink megvalósítására. A fiatalság részvétele nélkül csak fél munkát végeznénk, ezért számítunk úgy olvasóink közt, mint munkatársaink körében is a fiatalságnak folyton fokozódó támogatására.

Folyóiratunk azon merész, magyar földön példátlan szándékkal indul meg, hogy egyszerre több nemzedék lelkét foglalja össze és vezesse jobb, magyarabb és emberibb kék felé.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György, Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán. Budapest, 1977, Gondolat, 517–521.

▪ 32. AZ 1927. ÉVI XXXI. TÖRVÉNY MÁRCIUS TIZENÖTÖDIKE ▪ NEMZETI ÜNNEPÉ NYILVÁNÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1927. DECEMBER 28.

A magyar nemzet balsorsában, súlyos megpróbáltatásai közepette hálás kegyelettel emlékezik meg az 1848. esztendő március tizenötödikéről. Izzó hazaszeretetükben e napon tettek hitvallást a nemzet dicső fiai az alkotmányos szabadság és jogegyenlőség fennkölt eszméi mellett és szent lelkesedésükkel áthatva az egész nemzetet, az ezeréves hazának az új idők szellemében való fejlődéséhez irányt jelöltek.

E nap szellemében valósultak meg azok a korszakot jelentő törvényhozási alkotások, amelyek az alkotmányos jogokat a nemzet minden osztályára kiterjesztették.

Abból a célból, hogy a nemzet e nap dicső hagyományaiból merítsen hitet, erőt és reményt egy jobb kor bekövetkezéséhez:

A törvényhozás – a nemzet kezdettől fogva önként megnyilvánult közérzetét követve –

1. §. március hó tizenötödik napját nemzeti ünnepé nyilvánítja.

2. §. Ez a törvény kihirdetése napján lép életbe és életbelépésével az 1898:V. t.-c.-nek április hó 11-ikét nemzeti ünnepé nyilvánító rendelkezése hatályát veszti.

E törvényt a minisztérium hajta végre.

Magyar Törvénytar. 1927. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1928, Franklin, 575–576.

▪ 33. GRÓF BETHLEN ISTVÁN BESZÉDE MAGYARORSZÁG ▪ KÜLPOLITIKAI HELYZETÉRŐL ÉS A REVÍZIÓRÓL (Részlet)

DEBRECEN, 1928. MÁRCIUS 4.

[...] ⁴¹ Áttérek a kérdések másik csoportjára, a külpolitikára. Mi a helyzet? Magyarország ma nagyobb függési viszonyban van a külpolitikai helyzettől, mint volt régen. A nagy oszt-rák–magyar monarchiának, mint minden nagyhatalomnak sokkal nagyobb ellenálló ereje volt a nemzetközi mozgalmakkal szemben, mint egy olyan kis államnak, mint amilyen mi vagyunk. Éppen ezért kötelességünk, hogy behatóan foglalkozzunk ezekkel a problémákkal; hogy a közvélemény e kérdésekben tájékozott legyen, mert ma nagyobb mértékben függ sorsunk e problémák elintézésétől, mint régen. Ma gyakran belpolitikánkban is függünk a külpolitikai helyzettől. Rövid szemlét kívánok adni. Megnézem a nemzetközi barométert, hogy abból következtetést vonhassak le jövőnkre nézve és ismertetni kívánom a magyar kormány felfogását azokról a nemzetközi problémákról, amelyek állam és állam között és a nemzetközi fórumok előtt megvitatás anyagát alkotják, s amelyekkel szemben nem maradhatunk indifferensek.

Március 6-án ül össze Genfben a Népszövetség és többek között fontos magyar problémákkal is foglalkozik: így az erdélyi optánsok kérdésével ⁴² és a szentgotthárdi incidenssel. ⁴³ A Népszövetségnek ezt az ülését Prágában konferencia előzte meg, amelyet a népszövetségi kiküldöttek tartottak a biztonsági kérdésről s amely előkészítője volt annak a tanácskozásnak, amely a leszerelésről folyik Genfben.

⁴¹ Beszédének első részében Bethlen gazdasági és belpolitikai kérdésekkel foglalkozott.

⁴² Optánsoknak azokat a magyarokat nevezték, akiknek lakóhelye a trianoni békeszerződés értelmében valamelyik utódállam területére esett, ám ők átköltöztek Magyarországra, és ezzel megmaradt magyar állampolgárságuk. Az utódállamok területén maradt ingatlanjaik kisajátításáért az optánsoknak a békeszerződés értelmében kártalanítás járt. Mivel ennek összegében a magyar és a román állam nem tudott megegyezni, az ügy a Népszövetség elé került.

⁴³ 1928. január 1-jén a szentgotthárdi határállomáson az osztrák vámőrség feltartóztatott 5 vagon Olaszországból Magyarországra tart, mezőgazdasági gépkatrészeknek álcázott hadianyag–szállítmányt. Franciaország és a kisantant államok szigorú vizsgálatot és Magyarország elmarasztalását követelték. Bár az ügy elbagatellizálását támogató brit álláspont miatt erre nem került sor, az mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy Olaszország támogatásával Magyarország megkezdte hadseregének újrafelfegyverzését.

Mielőtt a csehszlovák külügyminiszter⁴⁴ Genfben utazott volna, fontos nyilatkozatokat tett arról a viszonyról, amely az ő országa és a mi országunk között áll fenn. Elérkezett tehát az ideje annak, hogy félreérthetetlen módon foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel. A nemzet tudni akarja és tudnia kell, hogy hová vezetnek azok, akikre vezetését bízta, de szűkség van egy pár világos szóra a külföld felé is, hogy tudják meg, mire számíthatnak az általános béke érdekében Magyarországon, de mi az, amivel mindig szemben fogják találni a magyar közvéleményt és a magyar kormányt is.

A múlt évben jelentős változás állott be Magyarország külpolitikai helyzetében. A pénzügyi és katonai ellenőrzés megszűnt⁴⁵ után szerződést kötöttünk Olaszországgal (*Hosszantartó, viharos taps és éljenzés, a hallgatóság fölállva ünnepli Olaszországot*), amely nemcsak diplomáciai okmány, mely kiemel bennünket izoláltságunkból, hanem ennél jóval több: a két nemzet érzületéből, a múlt sok tradíciójából, a gyakran együtt végigharcolt küzdelmek emlékeiből és a jelen közös érdekeiből fakad s amely elválaszthatatlan kapcsolatot létesített a két nemzet között és együttjárásra utalja őket fontos nemzetközi kérdésben.

Ezt a szerződést tárgyalás előzte meg déli szomszédunkkal,⁴⁶ amelynek az volt a célja, hogy bizonyos függő jogi, gazdasági és pénzügyi kérdések elintézése révén gazdasági közeledést keressünk s ha lehet, a vitás jogi kérdésekre nézve döntőbíróági szerződést is kössünk.

Azóta, hogy a tárgyalások megkezdődtek, egy és másik téren haladás is mutatkozott, már végleges szerződéseket is kötöttünk, azonban két év óta húzódnak ezek a tárgyalások anélkül, hogy képesek lettünk volna azoknak végéhez jutni s a döntőbíróági szerződés, amelyről említést tettem, teljesen ki is kapcsolódott a tárgyalások rendjén. Ha e lassúságnak okát keressük, úgy, eltekintve a technikai nehézségektől és bizonyos belpolitikai nehézségektől, amelyek szomszédunk belpolitikai helyzetében lelik magyarázatukat, azt kell mondanom, hogy ez a lassúság főleg annak a szerződéses viszonyoknak tulajdonítható, amely déli szomszédunk és két másik szomszédunk között áll fenn: a kisentente-szerződésnek, amely megnehezíti azt, hogy ezeknek az államoknak egyike Magyarországhoz való viszonyát külön és függetlenül a két másik államtól igyekezzék barátságosabbá tenni és megfelelően rendezni. Ebben is bizonyítva látom azt a félelmet, hogy bármennyire hangoztatják is, hogy a kisentente-szerződés és kisentente-szövetség Közép-Európának ezen a pontján a béke garanciája, én egyelőre csak azt látom, hogy nehézsége volt olyan közeledésnek, amelyet jóindulattal és lojalitással akartunk és akarunk a jövőben is megtenni.

Két dolgot kell leszögezni. Az egyik az, hogy a mi részünkről semmi akadály sincs annak, hogy bármely szomszédunkhoz való viszonyunk javítására ne törekednénk és ne akarnánk azt. De ez csak állam és állam közötti tárgyalások révén lehetséges, nem pedig úgy, hogy Magyarország egyszerre tárgyaljon a kisentente összes államaival, mert ezáltal kitenné magát annak, hogy olyan kérdésekbe, amelyek kizáróan csak Magyarországot s egyik szomszédját érintik, a másik szomszéd is beleszólási jogot nyer. A másik dolog pedig, amit le kell szögezni, az, hogy amikor déli szomszédunkkal tárgyalásokat akartunk, távol állott tőlünk az a szándék – bármennyire tartjuk is azt, hogy a kisentente-szerződésnek agresszív eleme van velünk szemben s hogy alapjában ellentétben van a népszö-

⁴⁴ Edvard Beneš.

⁴⁵ Magyarország szigorú pénzügyi ellenőrzése 1926. július 1-jén, állandó katonai ellenőrzése pedig 1927. március 31-én szűnt meg.

⁴⁶ Szerb-Horvát-Szlovén Királyság.

vetségi okmánnyal és annak alapgondolataival –, és soha nem gondoltunk e tárgyalások révén arra, hogy egyik szomszédunkat a másiktól különválasszuk. Hiába is kíséreltük volna meg ezt, egy ilyen kísérlet eleve is sikertelenséggel végződött volna. Azonban egyet igenis vártunk e tárgyalásoktól s ez az, hogyha sikerül Magyarország viszonyát egyik szomszédjához megjavítani, úgy ez kapocsul fog szolgálni két másik szomszédunkhoz is és ezúton sikerülni fog állam és állam közötti tárgyalások révén a mainál normálisabb atmoszférát teremteni a Duna-medencében. Ma is hajlandók vagyunk ezt a politikát követni és azt tartjuk, hogy ez az egyedüli praktikus út, amely megfelelő atmoszféra teremtésére alkalmas és amely szükséges ahhoz, hogy későbbi időben azután nagyobb problémák legyenek megtárgyalhatók, olyanok, amelyek elintézése nélkül végleges békét Európának ezen a pontján el nem képzelhetünk. *(Élkezés és helyeslés.)*

A viszony Magyarország és szomszédai között tényleg nem mindig volt kielégítő és ez az európai nagyhatalmak kormányaiban gyakran aggodalmakra adott okot. De a viszony javítása, ismétlem, csakis ilyen állam és állam közötti tárgyalások révén lehetséges, akkor, ha őszinte akarattal és kívánsággal állunk szemben a túloldaltól is. Hiszen semmi érdekünk sincs nekünk abban, hogy a „haragszom rád” szerepét játsszuk, hogy oktanul és céltalanul vitákat kezdjünk. Mit várhatnánk ettől? Azok a nemzetközi fórumok, melyek ilyen viták esetében dönteni voltak hivatottak, csak ritkán árultak el velünk szemben jóindulatot, s ha néha az igazságot kívánták szolgálni, akkor az utolsó percben gyakran lehetetlenné vált az. Ha pedig e viták elintézésére nemzetközi fórum nem áll rendelkezésre, akkor legfeljebb a tiltakozásnál maradhatunk, mert hiszen egy lefegyverzett gyenge államnak, mint amilyen mi vagyunk, még azok a normális diplomáciai eszközök sem állnak rendelkezésére, amelyekkel más kis államok hasonló esetben a maguk igazát megvédeni tudják. Ha mégis időről időre kénytelenek voltunk a magunk igazát keresni, úgy ezt valóban nem pajzán jókedvből tettük, vagy azért, mert nem fértünk a bőrünkbe, hanem mert végveszedelem esete forgott fenn, s mert nem mulaszthatjuk el, hogy időről időre fel ne hívjuk a külföldi közvélemény figyelmét az égbekiáltó igazságtalanságokra, bízván abban, hogy a külföld annak idején majd megszerzi a magyar igazságnak az érvényesülését. Magyarországnak érdeke tehát, hogy jó viszonyt, normális viszonyt és atmoszférát teremtsen maga és szomszédai között, de ahhoz, hogy erre az útra ráléphessünk, szükséges az, hogy a túlsó oldalon rombolják le azokat a barikádokat, amelyeket mesterségesen emeltek s amelyek gyakran inkompatibilitást teremtenek reánk nézve.

Melyek ezek az akadályok? Nyíltan akarok erről beszélni. 1924-ben, amikor a szanálás ügyében Genfben megegyeztem, egy protokollumot írtam alá a szomszéd államok vezetőivel együtt, amely alkalmas lett volna arra, hogy Magyarország és szomszédai között normális atmoszférát teremtsen. Bíztam abban, hogy ez szorgalom és némi ügyesség által elérhető lesz és el is lett volna érhető, ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek a békeszerződésnek még ama néhány szakasza ellen is intéződnek, amelyek a mi javunkra szólnak. Ha megszűnt volna az irtóháború a magyar kisebbségekkel szemben, amelyek sorsának biztosításáról kisebbségi szerződések állnak fenn; ha megszűntek volna az erőszakos repatriálások, a magyar emberek birtokainak elkobzásai és vagyonának elszekveszt-rálása és nacionalizálása; ha megszűnt volna a magyar kultúra megsemmisítése és megszűntek volna azok az akciók, amelyek a csonka ország internacionális jó hírve ellen irányultak, ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek időről időre nehézségeket csináltak tisztán öncélból még oly kérdésekben is, amelyekben szomszédainknak érdekük igazán nem is volt; ha megszűntek volna azok az akciók, amelyek segítségével a külföldre

menekült emigránsokat erkölcsileg támogatták és elősegítették abban az akcióban, amely Magyarország belpolitikája és szuverenitása ellen irányult.

Ha mindezek megszűntek volna, akkor már rég eredménynél lennénk és meg volna az a jobb atmoszféra, amelyre nemcsak mi vágyunk, hanem Európa vezető államférfiai is. Igen ám, de azt mondják, hogy ezt lehetetlenné teszi a magyar irredenta és a békerevíziós mozgalom. Álljunk meg egy percre ennél a kérdésnél. Mi az az irredenta, amellyel a háború előtt bőven éltek velünk szemben s amelynek internacionális téren való illetlenségéről egy cseppet sem voltak abban az időben meggyőződve. Mi az az irredenta, amelynek jogcímén földarabolták Magyarországot és amelyre mint morális bázisra hivatkoznak a békeszerződések által nekik adott területek megtartásánál?

Irredenta-e minden hazafias megmozdulás? Irredenta-e, ha tőlünk elszakított területen ma valaki magyarnak vallja magát, ha magyarul beszél, ha gyermekét magyar iskolába akarja küldeni s ellenáll annak, hogy más nyelvű iskolába szorítsák; ha a tőlünk elszakított területeken valaki ellenáll annak, hogy birtokát és vagyonát nacionalizálják, vagy szekvesztrálják? Vagy irredentisták vagyunk-e azért, mert szóvá tesszük ezeket az állapotokat és gyűléseken és a képviselőházban tárgyaljuk ezeket a kérdéseket? Irredentisták vagyunk ezért? Hiszen a békeszerződést kiegészítő okmány, a kisebbségi szerződések nemzetközi kérdéssé tették a kisebbségi kérdést és annak döntő fórumává a Népszövetséget állították oda, amelynél bárkinek, nekünk is jogunk van panaszt tenni olyan állapotokért, amelyekre az imént rámutattam. Ha pedig jogunk van panaszt tenni, akkor jogunk van ezekkel a kérdésekkel foglalkozni is. Közvéleményünk állandóan foglalkozik e kérdéssel, mert történelmi hivatása ellenőrizni, hogy a magyar kormány e téren teljesíti-e kötelességét.

Vagy irredenta-e az, ha mi a békerevíziót követeljük? Hiszen erre két jogcímünk is van. Az egyik maga a trianoni békeszerződés a benne foglalt népszövetségi paktum 19. szakasza, amely módot ad arra, hogy bármely állam felvesse egyik vagy másik szerződés revíziójának kérdését a Népszövetség előtt. A másik jogcím pedig a kísérőlevél, amellyel a békeszerződést átadták s amely elismeri, hogyha nemzeti szempontból a határok megállapításánál igazságtalanságokat követtek el, azok ki fognak korrigáltatni. Két jogcímünk van tehát és pedig nemzetközi jogcímünk arra, hogy e kérdéssel foglalkozzunk, e kérdéssel foglalkozni tehát nem irredentizmus. Ennél továbbmenő akciókat, kalandos vállalkozásokat és összeesküvéseket igenis lehetetlenné teszünk, de a magyar közönség szájára lakatot nem tehetünk és ha erre azt mondanák, hogy akkor pedig egy jobb atmoszféra kifejlődése lehetetlen, mert mi magunk nem adjuk meg erre a remédiumot, úgy erre a felelhetem az, hogy igenis ennek a jobb atmoszférának van remédiuma, de ez nem az, hogy a magyar közvélemény szájára lakatot tegyünk, hanem az, hogy ezek az állapotok megszűnjenek. *(Viharos éljenzés.)*

Ez az út, a kölcsönös tárgyalás útja, a barikádok lerombolásának és megszüntethetésének útja: ez az az út, amely célra vezet, nem pedig az, amelyet eddig követtek és amely abban merül ki, hogy az egyik oldalon locarnói paktumokkal és hasonló jókkal kínáltak meg bennünket, de ugyanakkor akciók indultak meg abból a célból, hogy Magyarországot térdre kényszerítsék. Ez a politika nálunk visszhangra nem talál, mert túlságosan látjuk, hogy a hang Jákobé, de a kéz Ézsaué. Túláságosan látjuk, hogy ez a politika nem egyéb, mint a cukor és a vessző politikája, amelyet a gyermekszobából ismerünk, amely mellett azonban egy felnőtt évezredes nemzet csak mosollyal mehet el. *(Viharos éljenzés és taps.)* Amíg ez a politika meg nem szűnik, addig minden szép muzsika Locarnóról és hasonlókról nem egyéb, mint filius ante patrem, idő előtti dolog. Márpedig az kétségtelen, hogy a

Duna-medence azon pontján, amelyen a magyarok állanak, a béke a mai békeszerződések által nincs véglegesen biztosítva. Kétségtelen, hogy aggodalomra ad okot az a helyzet, amelyben ma Közép-Európa van, mert a széjjel forgácsolt nagy dunai monarchia helyébe kis nemzeti, gyakran nem is nemzeti államokat állítottak, amelyek egymással állandó vitában és ellentétben állva, valóban nem garanciái egy végleges, normális megnyugtató békének. Szükség van itt a nemzetek egy bizonyos együttműködésére, amelyet a túlsó oldalon vagy biztossági szerződésekkel, vagy pedig gazdasági téren való valamilyen föderatív alakulással akarnak megteremteni.

De nekünk is meg kell mondanunk, hogy hogyan láthatjuk mi elérhetőnek ezt a végleges békét. Mert igenis, a mi külpolitikai tevékenységünk első étaggya a normálisabb és békésebb atmoszféra megteremtése kell hogy legyen. Egy végleges békéhez azonban nagyobb problémák megoldására van szükség. Ma egész Európa egy végleges békerend megteremtésével foglalkozik, azzal, hogy ne legyen többet háború, hogy a vitás kérdések tárgyalások útján legyenek elintézhetőek. Én azonban azt látom, hogy Európában a nemzetközi politikának még Janus-feje van. Janusnak egyik arca egy új békerend felé tekint, a másik arca pedig hátránéz, a felé a szövetségi szisztéma felé, amely táborokra bontotta Európát. Úgy látom, hogy az egyik arc kifejezése ellentmond a másik arc kifejezésének. Ez a kétlakóság visszatükröződik az európai kabinetek politikájában, mert amíg az egyik oldalon nappal a közönség előtt, a zsurnalisztika számára, a Népszövetségben a végleges békerend szövegén szönek és fáradoznak, addig éjszaka, mint Penelope, a nappal szőtt munkát felfejtik és más módon keresik érdekeik valóra váltását.

Ha azt kérdik önök tőlem, hogy a Janus-fej melyik arcának higgyünk, én azt felelem, egyiknek sem. Legalább ma nem, amíg nem látjuk azt, hogy a kettő közül melyik a Janus-fej valódi arckifejezése; és ha azt kérdezik tőlem, hogy melyikre bízuk sorsunkat, akkor azt mondom, mind a kettőre (*Viharos taps és éljenzés*), mert egyik állam sem fog megállni, amelynek nincsenek megbízható jó barátai, de egy állam sem fog tudni megállni, amely a maga célkitűzéseit nem egy végleges békerendnek veti alá.

Ezek után röviden ismertetem azt a törekvést, amellyel végleges békét kívánunk teremteni. A béke igazi veszedelmei a hadseregek, a fegyverkezés, mert aki előnyt ér el ezen a téren, az föl akarja használni ezt az előnyt; aki pedig azt érzi, hogy lemarad, mielőtt lemaradna, megpróbálja a szerencsét. Ezért végleges békét általános lefegyverzés nélkül nem lehet csinálni. Erre azt mondják, hogy általános lefegyverzés csak akkor lehetséges, ha minden államnak megvan a biztossága arra, hogy nem támadják hátba. Erre egy általános megegyezés szolgálna olyan irányban, hogy az államok közötti vitás kérdéseket döntő és egyeztető bíróságok elé és a Népszövetség elé viszik. De itt mindjárt előáll egy másik kérdés: mi történik akkor, ha egy állam ezt a megegyezést nem tartja be és háborút indít? Eddig egyetértenek a kérdés megoldásában az államok vezető férfiai, de itt már két csoportra oszlanak. Az egyik azt mondja, általános megegyezést kell teremteni az összes államok között oly formán, hogy amennyiben valamelyik állam nem respektálja azt a rendet, amelyet megállapítottak és háborút akar, úgy a Népszövetség olyan retorziókkal élhet vele szemben, amelyek elsősorban gazdasági, pénzügyi, közlekedésügyi és egyéb téren izolálják, végső esetben pedig más államok által rendelkezésre bocsátott fegyveres erővel visszaszorítják abba a keretbe, amelyből kilépett. A másik csoport azt mondja, hogy ez nem vezet célra. Ilyen általános megegyezést kötni nem lehet; elég az, ha a két fél bizonyos vitás határok mentén regionális paktumot köt arra, hogy egymást nem támadja meg, s ezt azután több nagyhatalom is garantálja.

Én azt mondom, hogy egészen más okok azok, amelyek miatt a leszerelés nem halad előre. A leszerelés nem haladhat előre, mert a győző államok biztossága éppen fölfegyverzettségükben van és erről ki nem próbált garanciákért nem hajlandók lemondani. A legyőzött államok viszont olyan garanciális szerződést, még ha regionális szerződés is az, amely állandósítaná azokat a határokat, amelyeket magukra nézve igazságtalannak tartanak, nem fogadhatnak el. Ha ezek közül a javaslatok közül bármelyik valóra válna, mit várhatnánk mi ettől?

Az elsőre röviden megadhatom a választ. Ha 1921-ben, amikor IV. Károly király másodikban tért vissza és szomszédaink mozgósítottak, tegyük föl, hogy egy szomszédunk, például az északi, Budapestre bevonult volna, vajon a déli és keleti szomszédunk hajlandó lett volna-e a Népszövetség részére csapatokat rendelkezésére bocsátani azért, hogy Budapestről a megszállókat eltávolítsa? Vajon hajlandó lett volna-e erre még Lengyelország vagy Franciaország is? Ha abban az időben ez a népszövetségi elgondolás lett volna a biztosságunk garanciája, akkor egyszerűen lemondhattunk volna biztosságunkról.

Franciaország és Németország regionális szerződést kötöttek a rajnai határra nézve, amelyben garantálták egymásnak ezt a határt. Németország lemondott Elzász-Lotharingiáról, viszont ezzel szemben biztosítékot kapott arra, hogy belépve a Népszövetségbe, ott egyenlő félként fog szerepelni.⁴⁷

Ha egy pillantást vetünk azokra a körülményekre, amelyek e szerződésnél fennforognak, mindjárt plauzibilissá válik az a tétel, hogy ebben a kérdésben egy ilyen garanciális szerződés a békének igenis segítségére van és egyben bizonyítékát találjuk annak, hogy ezt Németország megtehetette, mert életérdekeivel ez nemcsak összeegyeztethető volt, hanem életérdekét jobban szolgálta így, mintha e szerződésbe nem ment volna bele. Itt is egy győző és egy legyőzött állam állott szemben egymással, de itt a győző volt a gyengébb fél és a legyőzött az erősebb. A győzőnek félnie kellett tehát, hogy esetleg egy későbbi időpontban felébredhet Németországban a reváns szellem.

De hogy áll a helyzet nálunk? Mi vagyunk a gyengébb fél, a legyőzöttek és az erősebb fél a győző. Egy ilyen Locarnóhoz hasonló paktumban mennyivel van több garanciája a békének, mint amennyivel a szomszédok már ma is bírnak? Hiszen túlsúlyukban, erejükben, fölfegyverzettségükben már olyan biztosítékuk van, amely alig gyarapítható és nincs is szükségük ilyen továbbmenő garanciára. A békének azonban szüksége van. Vajon a béke érdekében áll-e, hogy az erős, aki úgyis érvényesítheti jogait, még erősebbé váljék és szabaduljon még attól a lehetőségtől is, hogy későbbi időpontban, ha az európai közvélemény elismeri, hogy a határok igazságtalanul húzattak meg, azok megváltoztathatók legyenek? Ha Magyarország önként mond le erről, úgy rajtunk a külföld igazságérzete sem segít többé. Németország rajnai határa évszázadokon keresztül vitás volt. Németország egy tartományt veszett csupán, amelyben a németiség számához képest kevés német van, amelynek erőforrásai Németország erőforrásaihoz viszonyítva, elenyészően csekélyek s emellett a rajnai határ geográfiaiilag jobb, mint az azelőtti volt.

Mi nem tartományokat veszítettünk el. Bennünket földaraboltak. A mi esetünk nem Elzász-Lotharingia esete. A miénk Lengyelország esete. Németország lemondhatott egy tartományról, de mi fajunk egyharmadáról örökidőre le nem mondhatunk. Ezt igazságszul elfogadni nem tudjuk és a magyar nemzet kapura szögezné azt az államférfiút, aki egy

⁴⁷ Franciaország és Németország 1925. október 16-án, Locarnóban állapodott meg az említett ügyekben. A megállapodást Nagy-Britannia és Olaszország is garantálta (locarnói szerződések).

második Trianont aláírna. (*Viharos éljenzés.*) Ha ilyen locarnói szerződést mint önérzetes nemzet alá nem írhatunk, mert nem áll a béke érdekében, akkor még kevésbé mehetünk bele valamilyen gazdasági blokkba, vagy dunai konföderációba, mert ezek a lokarnóinál messzebbmenő konstrukciók. Ezek egy Locarno és hozzá még valami s ez a valami is a mi mérlegünk terhét rontaná, mert gazdasági érdekeinket adnánk föl ezáltal.

Ha a trianoni szerződésnek ezer rossz oldala között volt egy jó is, ez az, hogy visszakaptuk függetlenségünket s ezt könnyelműen, ok nélkül feláldozni nem lehet. Már a háború előtt is nehezen fértünk meg a monarchiában, valószínű-e, hogy a történetek után jobban fogunk megférni? Én azt hiszem, hogy ezek illúziók, amelyek sohasem válnak valóra.

Ha mármost Európa azt mondja, hogy mi kínálunk neked egy végleges békerendet, de ti azt visszautasítjátok abban a formában, ahogy ígérjük, mondjátok meg tehát, hogy miképpen akarjátok ti a végleges béke rendezését, úgy én erre egy mondással felelek: Ha valaki a mellényét rosszul gombolta be, öltözkését csak úgy hozhatja rendbe, ha kigombolja, és azután jól gombolja be. Ezekre a határookra egy végleges békét felépíteni nem lehet. (*Viharos éljenzés.*) Ezekre a határookra fel lehet építeni egy börtönt, amelyben mi vagyunk az őrzöttek és a győzők az őrzők. De messze vagyunk még attól is, hogy megnyíljanak ennek a börtönnek ajtajai. A szomszédból áthallatszik a szó, hogy békerevízióról nem lehet beszélni, ellenben tárgyalni mindenről lehet. Ehhez csak jobb atmoszférára van szükség. Szeretem a szójátékot, de csak azt, amely felvilágosít, fényt derít az igazságra, de nem homályosít el semmit. Én is szójátékkal felelek erre: Nekünk nem békerevízióra van szükségünk, nekünk más határookra van szükségünk. (*Viharos éljenzés.*) És ha ez a békerevízió nélkül keresztül vihető, ki állja ennek útját Magyarországon? [...] ⁴⁸

Gróf Bethlen István beszédei és írásai. 2. köt. Budapest, 1933, Genius, 204–212.

▪ 34. AZ 1928. ÉVI XIV. TÖRVÉNY A NUMERUS CLAUSUS MÓDOSÍTÁSÁRÓL ▪

BUDAPEST, 1928. ÁPRILIS 26.

1. §. A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvénycikk 3. §-ának harmadik bekezdése helyébe a következő szöveg lép: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban a hadiárvák és a harcéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra és a fölvettek száma az egyes törvényhatóságok között is igazsá-

⁴⁸ Beszédének befejező részében Bethlen a szentgotthárdi incidenssel foglalkozott, tagadva a magyar és az olasz kormány érintettségét a fegyverszállításban.

gosan osztassék fel. A vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyel arra, hogy ezek a szabályok megfelelően alkalmaztassanak.

2. §. Ezt a törvényt, amely kihirdetése napján lép életbe, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajtja végre.

Magyar Törvénytár. 1928. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1929, Franklin, 331–332.

▪ 35. AZ 1928. ÉVI XL. TÖRVÉNY AZ ÖREGSÉGI, ▪ ROKKANTSÁGI, ÖZVEGYSÉGI ÉS ÁRVASÁGI KÖTELEZŐ BIZTOSÍTÁSRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1928. AUGUSZTUS 4.

I. fejezet

A biztosítási kötelezettség

1. §. (1) Öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló biztosításra kötelezetek ugyanazok a vállalatok, üzemek, hivatalok és foglalkozások, amelyek a betegségi biztosítási kötelezettség alá esnek (1927:XXI. t.-c. 1. §-a), kivéve az állam, törvényhatóságok, városok és községek hivatalait, valamint az általuk fenntartott vagy kezelt intézményeket, intézeteket, vállalatokat és üzemeket.

(2) A m. kir. minisztérium felhatalmazást kap, hogy az e törvénnyel szabályozott biztosítási kötelezettséget az előbbi bekezdésben említett vállalatokon, üzemeken, hivatalokon és foglalkozásokon felül más vállalatokra, üzemekre, hivatalokra és foglalkozásokra rendeltel kiterjessze még akkor is, ha betegségi biztosítási kötelezettség alá nem esnek, feltéve, hogy azok a 2. §-ban felsorolt tiltó rendelkezések hatálya alá nem tartoznak.

2. §. (1) E törvény hatálya nem terjed ki a mezőgazdaságra és az erdei termelésre, az állattenyésztésre, a halászatra, a kert- és szőlőművelésre, a selymészetre és a méhészetre.

(2) Különösen nem terjed ki e törvény hatálya:

a) az előbbi bekezdésben megjelölt foglalkozási ágakba tartozó üzemek által házilag végzett kisebb építkezésekre;

b) az előbbi bekezdésben megjelölt foglalkozási ágak körében a raktártartásra, raktározásra, pincészetre, fuvarozásra, szállítmányozásra, állattartásra, ideértve a versenyistálló tartását, gépjárművek (gépkocsi, felvonó stb.) tartására, vasúti üzemre, tekintet nélkül a hajtóerőre és ennek fenntartási munkálataira, valamint az említett foglalkozási ágakban végzett hajózásra és hajórakodásra, úgyszintén kotró-, rév-, komp- és tutajozóüzemre.

(3) Nem terjed ki e törvény hatálya az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztárról szóló 1912:VIII. t.-c. 13. §-ában említett vízi társulatokra (öbölzetekre) és a m. kir. földművelésügyi miniszteri tárcá keretében házi kezelésben végzett munkálatokra, úgyszintén az Országos Gazdasági Munkáspénztárról és a gazdasági cselédek, valamint a gazdasági gépmunkások baleset esetére való biztosítása és betegség esetében való ellátása tekintetében irányadó törvényes rendelkezésekről szóló 1913: XX. t.-c. 2. §-ában említett

gazdasági cselédekre és gazdasági gépmunkásokra, ide nem értve a képesített gépkezelőket (vizsgázott gépészeket).

3. §. (1) Az öregség és rokkantság esetére szóló biztosításra kötelezettek nemre, korra és állampolgárságra való tekintet nélkül azok a munkavállalók, akik e törvény 1. §-a értelmében biztosítási kötelezettség alá eső vállalat, üzem, hivatal vagy foglalkozás körében mint munkavállalók munkabér fejében munkaviszonyban állanak.

(2) Munkabérnek (javadalmazásnak) számít: a fizetés, a bér, a napibér, a lakáspénz, a működési, a drágasági, a túlóra és egyéb pótlék, rendszeresített közlekedési költségmegtérítés, a jutalom, a jutalék, az egyezmény vagy darabszám szerint járó díj, a munkaviszonyból származó minden készpénz, úgyszintén minden természetbeni járandóság, végül a harmadik személyek változó szolgáltatásaiból származó bevétel (pl. borraavaló stb.).

(3) A természetben adott szolgáltatások egyenértékét az intézet (101. §) biztosítási kerti-letenként és negyedévenként állapítja meg. A megállapítás a biztosítottak kora és foglalkozása szerint fokozatos is lehet. Ha a biztosított a természetben kapott szolgáltatásokért pénzbeli ellenszolgáltatást fizet, ennek az összegét az egyenértékből le kell vonni.

(4) Az 1927: XXI. t.-c. 16. §-a harmadik, negyedik, ötödik és hatodik bekezdésének a javadalmazásra vonatkozó rendelkezéseit az e törvénnyel szabályozott biztosításnál is alkalmazni kell.

4. §. A munkavállalók közül a tisztviselőkre, a művezetőkre, a kereskedősegédekre és általában a hasonló állásban lévő és rendszerint havi vagy évi fizetéssel alkalmazottakra, továbbá a vállalatoknak havi vagy évi javadalmazásban részesülő segédalkalmazottaira az öregség és rokkantság esetére szóló biztosítási kötelezettség csak akkor vonatkozik, ha javadalmazásuk a havi 500, illetőleg az évi 6000 pengőt nem haladja meg.

5. §. (1) A biztosítási kötelezettség kiterjed – az előbbi szakaszban (4. §) meghatározott javadalmazási értékhatár figyelembevételével – a csupán egy munkaadóval munkaviszonyban álló kereskedelmi utazókra, kirakatrendezőkre, ügynökökre és pénzbeszedőkre.

(2) Az átmeneti, kisegítő vagy ideiglenes munkaviszony szintén biztosítási kötelezettség alá esik.

6. §. (1) A biztosítási kötelezettség tanoncokra, gyakornokokra és kiképzésben részesülő más munkavállalókra csak akkor vonatkozik, ha munkateljesítményükért természetbeni vagy más javadalmazásban részesülnek.

(2) Az otthonmunkások biztosításra kötelezettek; ezt a kötelezettségüket a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter a m. kir. kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve e törvény hatálybalépése után legkésőbb hat hónap múlva rendelettel szabályozza.

7. §. (1) Belföldi vállalatoknak, üzemeknek, hivataloknak és foglalkozásoknak külföldön dolgozó munkavállalói az e törvényben meghatározott biztosítási kötelezettség alá csak akkor esnek, ha magyar honosok és a munkahely államának törvényei alapján nincsenek öregség és rokkantság esetére biztosítva.

(2) Külföldön foglalkozó külföldi honosok öregségi és rokkantsági biztosítási kötelezettségére a viszonyosság irányadó.

8. §. (1) Öregség és rokkantság esetére biztosításra kötelezettek nemre, korra, állampolgárságra és a javadalmazás nagyságára való tekintet nélkül:

1. a háztartási alkalmazottak, továbbá, akik a háztartás vagy a család körében bérért, munkaerejüket egészen vagy túlnyomó részben igénylő, személyes szolgálatot teljesítenek (felolvasók, társalkodók, házvezetők, ápolók, nevelők, magánkocsisok, magángépkocsik vezetői stb.);

2. a házmesterek (házfelügyelők) és a segédházmesterek;

3. a hírlapárusok és a hírlapkihordók.

(2) Az 1. pontban megjelöltek közül biztosításra nem kötelezett az, akit külföldi államnak a magyar állam területén működő képviseleti hatóságához tartozó, területen kívüliséget élvező egyén alkalmaz.

(3) E szakasz hatálya nem terjed ki azokra, akiket a gazda és a gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907:XLV. t.-c. 1. §-ának második bekezdése alapján gazdasági cselédeknek kell tekinteni.

(4) A m. kir. minisztérium az e szakasz első bekezdésének 1., 2. és 3. pontjában megjelölt egyéneknek öregség és rokkantság esetére szóló biztosítási kötelezettségét rendelettel megállapított feltételek szerint szabályozhatja és azt egyes városok területére korlátozhatja. E rendelet hatálybalépéséig a biztosítási kötelezettség függőben marad.

9. §. Aki biztosításra kötelezett több vállalatban, üzemben, hivatalban vagy foglalkozásban dolgozik, biztosítási kötelezettség alá csak főfoglalkozása alapján esik. Öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetére e törvény alapján többszörösen senki sem lehet biztosítva.

10. §. (1) Nem esnek biztosítási kötelezettség alá:

1. az állam, a törvényhatóságok, a városok és a községek hivatalaiban, úgyszintén az általuk fenntartott vagy kezelt intézmények, intézetek, alapok és alapítványok, vállalatok és üzemek tényleges szolgálatában álló tisztviselői és egyéb alkalmazottai, ideértve

2. a m. kir. honvédség, a m. kir. csendőrség, a m. kir. vámőrség, a m. kir. folyamőrség, a m. kir. palotaőrség, a m. kir. koronaőrség és a képviselőházi őrség tagjait még abban az esetben is, ha ebből a viszonyukból kifolyólag egyébként e törvény szerint biztosítási kötelezettséggel járó munkát végeznek;

3. az állammal a nyugellátás szempontjából viszonyosságban álló külön nyugdíjintézetek (nyugdíjalapok, nyugdíjpénztárak stb.) kötelékébe tartozó tisztviselők és egyéb alkalmazottak;

4. az e törvény 101. §-ában említett biztosító intézetek tisztviselői és egyéb alkalmazottai;

5. az állammal a nyugellátás szempontjából viszonyosságban nem álló, de a vagyonkezelés tekintetében állami ellenőrzés alatt álló alapoknál és alapítványoknál, külön törvényeken alapuló érdekképviseleteknél, továbbá a közforgalmú vasúti vállalatoknál, végül a közforgalmú hajózási, kotró-, rév-, komp- és tutajozóvállalatoknál, ezek üzemeiben, gyáraiban, műhelyeiben, építkezéseinél és fenntartási munkálatainál foglalkozó munkavállalók abban az esetben, ha a rájuk vonatkozó törvény vagy egyéb joghatályos szolgálati, illetőleg nyugdíjszabályzat, öregség és rokkantság, hátrahagyottaik tekintetében pedig özvegyiség, illetőleg árvaság esetén nyugellátást biztosít;

6. a törvényesen bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteknek lelkészei és a szerzetesrendek és társulatok tagjai;

7. a Postamesterek és Postamesteri Alkalmazottak Országos Nyugdíjintézetének tagjai;

8. a Magyar Nemzeti Bank alkalmazottai;

9. a bányanyag-bérbiztosításra vonatkozó rendelkezések értelmében nyugtbérbiztosítási kötelezettség hatálya alatt álló munkavállalók;

10. a közjegyzőjelöltek és az ügyvédjelöltek;

11. az e törvény 4. §-ában felsoroltak közé tartozó azok a munkavállalók, akik a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter által elismert vállalati nyugdíjpénztáraknak (145. §) a tagjai.

(2) A m. kir. minisztérium felhatalmazást kap, hogy a színházak művészszemélyzetének és a szerkesztőségek, illetőleg kiadóvállalatok azon hírlapírói (35. §) alkalmazottainak, akik a Magyar Hírlapírók Országos Nyugdíjintézetének a tagjai – feltéve, hogy a munkaadóik a járulékokat velük legalább egyenlő arányban fizetik –, továbbá kivételesen egyes jótékony-sági egyletek által kizárólag emberbaráti célból foglalkoztatott munkavállalóknak biztosítási kötelezettségét időlegesen szüneteltesse.

(3) az e szakasz első bekezdésének 1–5. pontjaiban említett azoknak a tisztviselőknak és egyéb munkavállalóknak, illetőleg igényjogosult hozzátartozóiknak öregség és rokkantság, valamint özvegység és árvaság esetére szóló ellátását, akik a rájuk vonatkozó nyugellátási szabályok szerint nyugellátásra igényt nem tarthatnak, a m. kir. minisztérium az e törvény hatálybalépéséig – e törvény határozmányainak szem előtt tartásával – rendeleti úton szabályozza.

(4) Az e szakasz szerint mentesített munkaviszonyból a nyugellátásra való igényjogsultság megnyílása előtti kilépés, valamint az e törvény alapján biztosított munkavállalónak az e szakasz szerint mentesített munkaviszonyba való belépése esetén irányadó szabályokat a m. kir. minisztérium rendeleti úton állapítja meg.

11. §. (1) A biztosítási kötelezettség nem terjed ki azokra, akik biztosítási kötelezettség alá eső vállalatban, üzemben, hivatalban vagy foglalkozásban csak mellékfoglalkozásként dolgoznak, továbbá azokra sem, akik e törvény rendelkezései értelmében biztosításra kötelezett vállalatban, üzemben, hivatalban, foglalkozásban vagy háztartásban, mint segítő családtagok – a háztartásban kapott esetleges ellátást nem számítva – javadalmazás nélkül vagy oly javadalmazás fejében dolgoznak, amely nem tekinthető megélhetési keresőforrásuknak.

(2) E törvény szempontjából mellékfoglalkozás az, amely az egyébkénti kereset mellett megélhetési keresőforrásnak nem tekinthető.

12. §. E törvény szempontjából családnak (11. § első bekezdés) számít: a biztosított-nak házastársa, továbbá törvényes, a házasságon kívül született és kormányhatósági megerősítéssel örökbe fogadott gyermeke, mostohagyermek, unokája, szülője, nagyszülője és testvére, ha a biztosított saját háztartásában túlnyomólag saját keresményéből vagy jövedelméből tartja el őket (1927: XXI. t.-c. 32. §).

13. §. A 11. § első bekezdésének a biztosításra kötelezett vállalatban, üzemben, hivatalban, foglalkozásban vagy háztartásban segítő családtagokra vonatkozó rendelkezése nem terjed ki az üzemben foglalkoztatott arra a családtagra, akinek munkateljesítménye a rendes munkavállalók munkateljesítményével felér.

14. §. A biztosítási kötelezettség a biztosításra kötelezett vállalatban, üzemben, hivatalban, foglalkozásban vagy háztartásban való munka megkezdésének időpontjában kezdődik és e munkaviszony megszűnéséig tart. [...] ⁴⁹⁾

III. fejezet *A biztosítási járulékok*

21. §. (1) Az öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló biztosítás költségeit a biztosítástechnikai módszerrel megállapított és minden biztosított után fizetendő átlag-járulék fedezi, amelyet a biztosítottak összességére vonatkozólag vagy a tényleges javadal-

⁴⁹⁾ A törvény nem közölt második fejezetének a tárgya az önkéntes biztosítás.

mázás alapján vagy napibérszabályonként és pedig olyan módon kell megállapítani, hogy fedezze az e törvény rendelkezései alapján fizetendő szolgáltatásokkal, egészségvédő és gyógyító eljárásokkal, továbbá a biztosítás igazgatásával járó kiadásokat.

(2) A m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter e törvény hatálybalépését követő minden ötödik esztendőben biztosítástechnikai módszerrel felülvizsgálhatja, hogy a biztosításra ható tömegjelenségekben nem mutatkozik-e olyan méretű eltolódás, amely a járulékkulcsnak törvényhozási változtatását teszi szükségessé. Ebből a célból az intézetnek az öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetére szóló biztosítás minden fontos mozzanatára kiterjedő statisztikai megfigyelő szolgálatot kell szerveznie.

22. §. (1) A járulékok kulcsát, számításának módját és mértékét a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter rendelettel állapítja meg oly módon, hogy az 1927:XXI. t.-c. 19. és 20. §-a alapján fizetett betegségi biztosítási és az e törvény alapján fizetett biztosítási – együttesen mint társadalombiztosítási – járulékok számításának módja teljesen egyöntetű legyen.

(2) Az öregségi és rokkantsági biztosítási járulékokat vagy a tényleges javadalmazás alapján, vagy napibérosztályok szerint fizetik. A tényleges javadalmazás alapján fizetett járulékok a tényleges javadalmazás 4%-át, a 4. §-ban megjelölt biztosításra kötelezettek-nél pedig a tényleges javadalmazás 5%-át nem haladhatják meg. A napibérosztályok rendszerének alkalmazása esetén a járulékok az átlagos napibérnek legfeljebb 3-5%-át, a 4. §-ban megjelölt biztosításra kötelezettek-nél pedig az átlagos napibérnek legfeljebb 4-3%-át érhetik el. [...] ⁵⁰

IV. fejezet

Az öregség és rokkantság meghatározása

31. §. E törvény szempontjából az elélással járó biztosítási eset (öregség) a hatvanöt életév betöltése.

32. §. E törvény szempontjából rokkant (ideiglenes rokkant), aki egészségének megromlása vagy testi fogyatkozása következtében, szellemi képességének és testi erejének megfelelő munkával nem tudja megkeresni a hozzá hasonló képzettségű és gyakorlati jártassággal rendelkező egészséges munkavállalók átlagos javadalmazásának egyharmadát. [...] ⁵¹

Magyar Törvénytár. 1928. évi törvénycikk. Szerk. Tórfi Gyula. Budapest, 1929, Franklin, 587–605.

⁵⁰ A fejezet további részében a járulékfizetés szabályozásáról csak szó.

⁵¹ A törvény további fejezetei a biztosítás olyan technikai kérdéseit szabályozzák, mint például a várakozási idő és a váromány, a biztosítás szolgáltatásai, valamint a szolgáltatásokra való igényjogosultság szünetelése és megszüntetése.

▪ 36. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ▪ ÚJ AGRÁRPROGRAMJA (Részletek)

BUDAPEST, 1930. SZEPTEMBER 7–9.

[...] ⁵² I. Földreform

Az 1918-as októberi forradalom nem alkothatta meg a földreformot. Az utána következett ellenforradalom az októberi forradalom hatása alatt kénytelen volt ugyan földreformot végrehajtani, amely azonban csak torzképe az igazi földreformnak. A nagybirtok ereje töretlen maradt, a földhöz jutottak száma kicsiny és kiválasztásuk az ellenforradalom szellemében történt. Silány minőségű, nehezen megközelíthető földet kaptak drágán a földhöz jutottak, úgy, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel sem tudják munkájuk ellenértékét megkapni.

Az ellenforradalom földreformjának tanulsága, hogy az igazi földreformnak előfeltétele az ország demokratikus átalakulása. Amikor tehát a szociáldemokrata párt az ország demokratizálásáért küzd, egyben az igazi földreformért is harcol, mert valamennyi dolgozó osztály nyereségének tekinti a kisbirtokoknak a nagybirtokok rovására történő erősítését és szaporítását.

Új földreformot követelünk!

1. Követeljük a földbirtokok hitbizományi jellegének és minden egyéb kötöttségének megszüntetését.

2. Követeljük minden hitbizományi és egyházi birtoknak teljes kisajátítását.

3. Követeljük minden magántulajdonban levő egyéb nagybirtok 200 holdat meghaladó részének kártérítés ellenében való kisajátítását.

4. A kártérítés állami föladat. Alapja a kataszteri tiszta jövedelem. Az egyházi és hitbizományi birtokok után kártérítés nem jár.

5. A kisajátítás után a fölosztás alól mentesíteni lehet a közcélú mintagazdaságokat és azokat a földterületeket, amelyek a termelés fontos érdekeit szolgálják.

6. A kisajátított területekből elsősorban kisbirtokokat kell alakítani.

7. A kisajátított birtokok gazdasági cselédjeit és alkalmazottait megfelelő végkielégítésben kell részesíteni.

A) Földhöz juttatás

1. Földhöz kell juttatni:

a) a föld nélküli földműveseket, a gazdasági cselédeket, továbbá a fölosztott birtokok alkalmazottait;

b) olyan törpe- és kisbirtokosokat, akiknek birtokában levő föld nem biztosítja egy család megélhetését;

c) termelő-, értékesítő- és fogyasztási szövetkezeteket;

⁵² A program bevezető része, amely az *Elvi nyilatkozat* címet viseli, a nagybirtokrendszer kialakulásával, továbbá a szociáldemokrácia agrárpolitikájának legáltalánosabb kérdéseivel foglalkozik.

d) az azelőtt földműveléssel foglalkozó, de föld- és munkahiány miatt a városokba vándorolt munkásokat;

e) községeket és városokat;

f) a földínség következtében a kivándorolt és hazatérni kívánó földmunkásokat.

2. Az egyes kategóriák részére szükséges földterület nagyságát vidékenkint a föld minősége és a művelés módja szerint kell megállapítani.

B) Belső telepítés

Az ország egyes vidékeinek népsűrűsége és birtokviszonyai nem arányosak, ezért rendszeres, programszerű belső telepítés útján is földhöz, házhelyhez és megélhetéshez kell juttatni a népfölöslegeket az ország olyan vidékein, ahol erre a viszonyok megfelelők.

1. A kisajátított és a földosztás után fennmaradó földet új községek és tanyai központok létesítésére kell fölhasználni.

2. A telepítések során elsősorban a kisajátított földeken foglalkoztatott munkásokat, alkalmazottakat és tisztviselőket kell földhöz, kertgazdasághoz és házhelyhez juttatni.

C) Házhely

A szociáldemokrata párt követeli a mezőgazdasági munkások lakásviszonyainak gyökeres rendezését. Meg kell szüntetni azt a nyomasztó függést, amelyben a munkáltatók a mezőgazdasági munkásokat tartják a természetben adott lakásokkal. Minden családos földmunkásnak lehetővé kell tenni, hogy házhelyhez juthasson.

Ezért

1. mindazokat a családos mezőgazdasági munkásokat, akiknek se házuk, se házépítésre megfelelő területük nincs, a község belterületén vagy a községgel összefüggő területen házhelyhez kell juttatni;

2. a házhelyhez juttatottak részére, amennyiben a ház fölépítésére elegendő anyagi erejük nincs, olcsó, hosszú lejáratú hitelt kell folyósítani.

3. Különös gondot kell fordítani arra, hogy az új házak az egészség és a gazdasági célszerűség követelményeinek megfelelőjenek.

D) Kertvárosok létesítése

A városok környékén a városi tulajdonban lévő vagy kisajátított földeken kertváros-telepeket kell létesíteni.

E) Legelő

Fejleszteni kell a községi legelőket. Községi legelőket kell létesíteni, ahol erre szükség van; a község földadata a legelők fejlesztése és gondozása.

F) Községi birtokok

1. A községi birtokok szaporításának céljából a községeket törvényes elővételi joggal kell fölruházni a határukban levő eladásra kerülő ingatlanokra.

2. A községi birtokokat, ha azokat a község nem művelteti, mintagazdaságnak vagy kísérleti telepnek nem használja, hosszú időre, mérsékelt áron haszonbérbe kell adni szövetkezeteknek, vagy olyan községi lakosoknak, akik egy család eltartásához szükséges földdel nem rendelkeznek. A bérletnél előnyben kell részesíteni a föld nélkülieket és a törpebirtokosokat.

G) Erdőgazdálkodás

1. A magántulajdonban levő erdőket ki kell sajátítani. A kisajátított erdőbirtokokat az egész országban egységes üzemterv szerint kell kezelésbe venni. Az erdőgazdálkodást összhangba kell hozni a mezőgazdaság és az állattenyésztés érdekeivel.

2. Erdősíteni kell a fában szegény vidékeket. A községeknek és az államnak faiskolákat kell létesíteniök és ingyen csemetével kell elősegíteniök a fásítást. [...]⁵³

A szocializmusé a jövő!

A társadalom fejlődésének minden ténye azt igazolja, hogy az emberiség a szocializmus felé halad. Az ipar és a mezőgazdaság javait csak a szocializmus tudja az emberi társadalom szolgálatába állítani.

A szocializmus célja: a kapitalisták és nagybirtokosok társadalmi rendjének megdöntése és helyébe a dolgozók társadalmi rendjének fölépítése.

A szociáldemokrata mozgalom legelsőrendű feladata tehát a feudális nagybirtokrendszernek megszüntetése, amely a szegény földműves népet kizsákmányolja és egy kisszámú társadalmi rétegnek munka nélküli jövedelmet biztosít. A szociáldemokrácia győzelme véget vet a földműves nép szenvedéseinek és nyomorúságának, egyúttal pedig felszabadítja a mezőgazdasági termelést a piac és a spekuláció bizonytalanságaitól, változásaitól és visszaéléseitől.

A városi és a falusi dolgozókat elszakíthatatlan érdekközösség fűzi egybe, amely valamennyi dolgozót szolidárisan egyesíti a kizsákmányolás minden fajtája ellen irányuló küzdelemre. A szociáldemokrácia egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatát abban látja, hogy a mezőgazdasági tömegek: a nincstelen földmunkások, napszámosok, kubikusok, cselédek, a kis- és törpebirtokosok osztályharcát öntudatosá formálja és vezesse, mert a városi és a falusi tömegek egyesülése elkerülhetetlenül meghozza a szocializmus győzelmét.

A szocialista társadalom nem úzi el a földművest földjéről. Nem koozza el munkatulajdonát. Ellenkezően: a szocialista társadalom biztossá teszi a földműves nép számára annak a földnek tulajdonát, amelyet megművel. A szocializmus a társadalom egyetemes erejét, valamennyi dolgozó tudását és munkáját tudatosan és tervszerűen állítja a városi és a falusi dolgozó tömegek anyagi jólétének, szellemi haladásának és emberi emelkedésének szolgálatába.

A szocialista társadalom fölépülése folyamán fokozatosan eltölti majd a tömegeket a szövetkezés gondolatával és ezen a révén megteremti az önkéntesen megalkotott földművelő szövetkezetek magasabb fejlődésének lelki előfeltételeit. Az önkéntes szövetkezésen alapuló, magasabb rendű gazdálkodás hasznosítja majd a nagyüzem technikai előnyeit a földművelők számára.

Elérkezett az ideje annak, hogy a feudális rendszer maradványait teljesen leromboljuk! Elérkezett az ideje annak, hogy a föld népe is rohamra induljon a szocializmusért!

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 195–205.

⁵³ A program további fejezeteinek témái: a mezőgazdaság fejlesztése, a mezőgazdasági termények értékesítése, a hitel- és adópolitika, a mezőgazdasági szakoktatás, s végül a „földművesnép védelme”, vagyis különböző munkajogi és szociálpolitikai kérdések.

▪ 37. A FÜGGETLEN KISGAZDA-, FÖLDMUNKÁS ÉS ▪ POLGÁRI AGRÁRPÁRT PROGRAMJA

BUDAPEST, 1930. DECEMBER 21.

A párt célja *Magyarország ezeréves határainak visszaszerzése*. A magyar nép erkölcsi és anyagi erejének minél magasabb fokra való kifejlesztése. *Kossuth Lajos és Nagyatádi Szabó István irányelveit követve, egész berendezkedésünknek – az ország mezőgazdasági jellegének megfelelően – egy nemzeti agrárdemokrácia alapjaira fektetése*. Hozzásegítése a magyar falu népének mindazon *politikai jogok és gazdasági feltételek* teljességéhez, amelyek a legösibb és ma is a legnagyobb foglalkozást: a földművelést – a vele együttélő munkássággal, kisiparos és polgári tömegekkel – egyaránt megilletik, s amelyek *az ország gazdasági, kulturális és szociális boldogulásához nélkülözhetetlenek*.

Evégből politikai pártba egyesíti – osztálykülönbség nélkül – mindazon, *bármely rendű és felekezettű* magyar állampolgárokat, akik a fönt körvonalazott célt *önzetlenül* szolgálni hajlandók s közreműködni kívánnak annak elérésében, hogy megfelelő törvényhozási és köz-kormányzati intézkedésekkel a nagy gazdasági válságban mielőbb enyhülés álljon be, majd annak tisztító jelenségei véglegesen kiküszöbölhetők legyenek.

E célból szükséges teendők:

1. Jelenlegi adó- és illetérendszerünk gyökeres reformja útján elbírálható igazságos, arányos, zaklatásmentes progresszív adóztatás.

2. „Protekcionista” vám- és kereskedelmi politikánk teljes megváltoztatásával, az összes foglalkozási körök létfeltételeinek biztosítása, az egyoldalú ipari drágaság letörése, a kartellvisszaélések megrendszabályozása.

3. Vasúti tarifapolitikánk összhangba hozása az ország mezőgazdasági jellegével s az agrártermelés jogos érdekeivel.

4. Hitelpolitikánk az ország agrárjellegéhez illő hozzáalkalmazása; hosszú lejáratú törlesztéses kölcsönök lehetővé tétele; az elviselhetetlen kamatterhek csökkentése, ha kell: törvényhozási beavatkozás útján is.

5. Szigorú takarékoság behozatala államháztartási berendezkedésünk egész vonalán, az önkormányzati életben, valamint az adórendszerű jövedelmekből fönntartott intézményekben is; túlméretezett kereteinek az ország teherbíró képességéhez mért sürgős leszál-lítása; fölösleges hivatalok összevonása és megszüntetése; a túlhajtott centralizáció és a vele járó hatásköri túltengések lenyesegetése, minden az ország jelen helyzetéhez nem illő luxus teljes kiküszöbölése; álláshalmazások lehetetlenné tévése; a nyugdíjellátás újrarendezése, új, elviselhető alapokra fektetése; az országgyűlési képviselők létszámának megfelelő csökkentése; a választókerületek arányosítása, államháztartásunk úgynevezett dologi kiadásainak revíziója s a minimumra csökkentése.

6. A közélet tisztaságának helyreállítása; mindenféle – akár közjogi, akár közgazdasági – összeférhetetlenség teljes megszüntetése; panamák és egyéb kóros jelenségek kérlelhetetlen kiirtása; a közalkalmazottak fölötti fegyelmi bíraskodás mai rendszerének eltörlése s a királyi bíróságokra ruházása; általában mindenféle kari és egyéni privilégiumok megszüntetése.

7. A falufejlesztés lehetőségének törvényhozási biztosítása, egészséges, gazdaságilag és pénzügyileg is kellőképp megalapozott, telepítéssel kapcsolatos, demokratikus földbirtok-

politika megindítása és folytatása; az önhibájukon kívül válságba jutott gazdasági egyedek fölsegitése és talpra állítása; a mezőgazdaság fejlődését gátló intézmények megváltoztatása vagy megszüntetése; mezőgazdasági vagy azzal kapcsolatos iparok fejlesztése; vízszabályozási, ármentesítési költségek leszállítása, állami szolgáltatások olcsóbbá tétele; tagosítási, telekkönyvi, bíraskodási, örökösödési stb. illetékek, közjegyzői és ügyvédi díjszabások indokolt mérséklése; az ügyvédkényszer megszüntetése, a kihágási bíraskodás kinövéseinek lenyesegetése; a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének visszaállítása és biztosítása; a falusi altruista szövetkezetek erkölcsi és anyagi támogatása; a kisipar intézményes védelme, támogatása, közszállításoknál előnyben részesítése, kisipari hitelek nyújtása; a föld nélküli falusi munkásság életfeltételeinek megteremtése és állandó biztosítása; a hazafias kereskedelem jogos érdekének – mivel a kereskedelem munkáját sem a mezőgazdasági termelés, sem a fogyasztás nem nélkülözheti – megfelelő intézményes védelme.

8. A közigazgatás egyszerűsítése a felsőbb hatósági beavatkozások alkalmának és szükségességének csökkentése útján; gyorsabbá és közvetlenebbé tétele; jogsegélyre szoruló falu népével szemben megértővé, atyaivá változtatása; a községi, városi, megyei önkormányzati testületek hatáskörének visszaállítása, sőt fejlesztése; a népoktatás ügyének minél szélesebb alapokra fektetése és megfelelő állami támogatása; a népegészségügy beható gondozása.

9. A szabadságjogok mielőbbi életbe léptetése; az egyesülési és gyülekezési jog biztosítása; sajtó- és politikai pörökben az esküdtbíraskodás visszaállítása; a képviselő-választások tisztaságának és szabadságának védelme; a titkos választás általánossá tétele.

10. Államforma tekintetében a párt minden más országtól és tróntól – úgy közjogilag, mint gazdaságilag, szóval minden vonatkozásban – teljesen független, öncélú, magyar nemzeti királyság álláspontján áll.

Szijj Bálint
elnök

Gaál Gusztáv
a népművelőcsoport vezetője

Bartolff Márton
ügyvezető alelnök

Tildy Zoltán
alelnök

Vass Zoltán
pártigazgató

Nagy Ferenc
főtitkár

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc.
Budapest, 1991, Kossuth, 220–222.

▪ 38. A NEMZETI SZOCIALISTA MAGYAR MUNKÁSPÁRT ▪ (KASZÁSKERESZTESEK) KIÁLTVÁNYA ÉS PROGRAMJA

BUDAPEST, 1932. JÚLIUS 19.

Nemzeti szocialista kiáltvány!

Részünkről megszűntek azok az idők, amikor a nemzetközi zsidó kapitalizmus karöltve az úgynevezett „győzők”-kel, demokrácia, liberalizmus és más című világcsalás cégére alatt hathatósan beleavatkozhatott az ország belső ügyeibe és ezeknek ürügye alatt szabadon terrorizálhatták az ország dolgozó őslakosságát. Törvényes jogainkból nem vagyunk

hajlandók többet egy szemernyit sem engedni. Ebben az országban elsősorban nekünk van törvényes jogunk élni, boldogulni és uralkodni. Nem fogjuk tovább tétlenül nézni, hogy üzér idegenek aljas anyagi indokból ismét szabadon hazudozzanak, rágalmazzanak és félrevezessék a dolgozó magyar néptársakat.

Mit akarunk?! Dolgozni, küzdeni, harcolni akarunk becsülettel, utolsó leheletünkig a szenvedő, nyomorba taszított, dolgozó magyar népért. Álljt akarunk kiáltani minden néppusztító, hazaáruló törekvés ellen, ki akarjuk irtani azt a fertőző szellemet, amely a magyar nép millióit a sír szélére juttatta. Azt akarjuk, hogy a becsületes magyar dolgozók uralma következzen a síberek, csalók, becsületebrálók, nemzetgyilkosok, népárulók, országvesztők, szellemi, erkölcsi és gazdasági pestist hivatásosan terjesztők tüzerkedéseivel szemben. Minden kendőzés nélkül százszázalékos életet, kenyeret, igazságot, jogot, földet, szabadságot, munkát követelünk minden tisztességes magyar részére. Azt akarjuk, hogy a közérdek ellen elkövetett semmiféle bűn büntetlenül ne maradjon, de minden tiszta magyar szívdobbanás nyerve el méltó jutalmát.

Utolsó csepp véréig teljesítő harcot hirdetünk vértengerrel szerzett nemzeti függetlenségünket veszélyeztető minden törekvés ellen. Magyarok! Testvérek! Törhetetlen erővel és elszántsággal tiltakozatok a fekete-sárga reakció ellen! Ne felejtsetek el egy pillanatra sem Petőfi, Széchenyi és Kossuth Lajos tanításait! Szálljatok síkra rettenthetetlen ősi bátorsággal azért a magyar szabadságért, amelyért Rákóczi oly vitézül harcolt és véreztek kuruc hősei, Petőfi, az aradi tizenhárom és szent légiói a mártír magyaroknak bitófa, vas, golyó és börtön által kálváriás vértanú-hősi halált haltak a császári pribékek véres kezétől, amiért Kossuth Lajos élt és keserű bujdosásban halt meg. Hiába véreztek volna a nagy nemzeti hősök?! És hiába hullott volna mérhetetlen óceánja a szent földért kiontott, drága magyar vérnek?! Ne engedjétek meggyalázni és megcsúfolni a nagy vértanú hősök szent emlékeit! Ez a reakció csinált Magyarországból sémita paradicsomot, míg az igazi magyaroknak siralomházzá és kálváriás golgotává változott a vérrel, verejtékkel, szenvedésekkel szerzett és megtartott magyar haza. A négyszáz éves bilincse s rabságnak kimondhatatlan szenvedése és megalázása mindennél keserűbben él minden magyar szívében! Ti elsősorban és kizárólag magyarok vagytok, a harci lobogókra kitörölhetetlenül rávéstük a diadalmas ígét: A haza mindenek előtt! Az új világ üzér haramiáinak nemzeti létünk és életünk ellen folyó orvttamadásaival szemben pedig halljátok íme harci jelszavunkat, amely csatakiáltásként sikoltja minden magyar fülébe: Nemzeti, szocialista, független és antisemita! A legélesebben visszautasítjuk azt a defetista és pacifista, nemzetgyalázó szellemet, amely Magyarországot, mint kicsiny és tehetetlen nemzetet aposztrofálja. Magyarországot hatalmas, nagy birodalomná tették a magyarság igazi nagy vezérei, hosszú évszázadokon át és mi nem szűnünk meg soha addig harcolni, míg régi dicsőségünk teljes fényében nem fog ismét ragyogni! Minket Attila, az Isten ostora, Árpád, honszerző fejedelem, Nagy Lajos, a Hunyadiak, Zrínyi szelleme vezérel vakító fénysugárként a mai vak, csillagtalan magyar éjszakában. A legdicsőbb magyar erényeknek, a rettenthetetlen magyar bátorságnak és a világon példátlanul álló, ragyogó magyar vitézségnek és hősiességnek vagyunk hallhatatlan reménykedéssel törhetetlen fáklahordozói! Meg nem alkuszunk soha! Ha kell, szembeszállunk a világ minden magyarfaló ellenségével, mert tudjuk, hogy az ősi magyar erő és hatalom örök és végtelen. Térdet nem hajtunk senki emberfiának e földön, csak Istennek!

Tudjuk, mi az oka a mai nagy népnymornak. Mindez az idegen erkölcsű és szellemű üzérek hosszú évtizedes gazdasági és szellemi garázdálkodására és harácsolására vezethető vissza. Az anyagi javak óriási módon való eltolódására, de különösen arra a körülményre, hogy az ellenséges idegenek kezébe került nagymérvű anyagi javak most politikai eszközül

használatnak fel minden olyan tevékenység ellen, amely nem a nemzeti független Magyarország megsemmisítését szolgálja. Ez a demokrata-kapitalizmus megszüntet minden olyan vállalkozást, üzemet, ahol nem lehet százszázalékos rablást tűzni a dolgozók rovására. Tudatosan fokozza a munkanélküliséget és tömegnyomort, amelyeknek létrejötte uralmuk megvalósulásának előfeltétele. Sok úgynevezett „csőd” és „bukás” nem az állítólagos bukottat sújtja, mert a bukás a legtöbb esetben csak talmudi trükk, hanem a hitelező és alkalmazott néptársakat dönti végső nyomorba és pusztulásba. És ahová a kezük elér, ott nyomor, pusztulás, halál nem maradhat el. Ilyen körülmények között nem csoda, ha tönkremegy és elpusztul az ország őslakossága és megfertőzik szellemükkel a gyengébb erkölcsű és jellemű magyarokat is és sokan hasonlókká lesznek lassanként hozzájuk, azzal a különbséggel, hogy míg ők csak idegennek ártanak, a megrontottak saját véreiknek. A földművelő nép, kisiparosok, kiskereskedők tönkremennek, nincs jövedelmük, mert leromlottak a gazdasági viszonyok. De miért romlott le, miért nincs jövedelem?! Azért, mert mesterségesen, üzletszerűen vannak lerombolva és tönkretéve. Addig, míg a termelt javak a földművesnél, termelőnél vannak, csak az értéküknél sokkal alacsonyabb árakon adhatók el, de mihelyt a közvetítő üzerek kezébe kerülnek, különösen a legfontosabb élelmi és ipari cikkeknek az árát képtelen mértékben felemelik. Ebben az országban, ahol bőségesen megvan minden, ami az emberi létfenntartás és termelés eszközéül szolgál, csakis mesterséges úton, bűnös, idegen üzerek által lehet nyomort és munkanélküliséget produkálni. És kik azok, akik a magyar valuta legnagyobb részét kicsempészték külföldre és ezáltal a végromlás felé lökték az országot?! Évek hosszú sora óta nemzetközileg megszervezett pusztító és kirabló hadjáratral állunk szemben. A sok nagybank, kartell csak a nemzetközi demokrata-kapitalizmus érdekeit szolgálja, annak szerves része. Ezek pusztítják a földművest, kisiparost, kiskereskedőt és minden dolgozót. Hogyan tudjon továbbá elhelyezkedni a szintén nyomorgó, intellektuális ifjúság, mikor már az 1900. évi hivatalos népszámlálás adatai szerint Budapesten zsidó volt az orvosok 87, a kereskedők 78, az ügyvédek 70, a mérnökök 65, a tanárok 59, az iparosok 56 százaléka. Ez a százalékarány 1920-ig növekedett és utána is szilárdan tartotta magát mind napjainkig. De ezen arányokat még túl is haladta a többi intellektuális szabadpálya, ahol több százezer pengős évi fizetéseket és sokmillió évi jövedelmet harácsolnak össze a dolgozók rovására. Ez a hihetetlen aránytalanság az igazi oka az e nemű munkanélküliségnek; a legordítobb példája az igazi álláshalmazásnak.

Európa egyetlen kultúrvárosában sem lehet annyi sok fényes autót, ezerpengős perzsabundát, kampós orrot, festett arcot és borotvált szemöldököt látni, mint Budapesten. Nézd meg a főbb utcákon a nagy üzletek, áruházak, vállalatok cégtábláit, találsz-e közöttük magyart? És akkor azt hirdetik, hogy nincsen pénz? Pénz van, csak nem azoknak a kezében, akiket az jogosan megilletne. Nem azok orozták össze a horrorilis vagyonekat a háború alatt, akik a frontokon harcoltak. Tisztán láthattuk 1918 végén, hogy mi a demokrácia? a demokrácia a zsidók ősi „Kahal” szervezetének kizárólagossá tétele az összes nemzeti irányítói szervezetek eltörlésével és a dolgozó gojoknak rabszolgasorba való süllyesztésével, amint azt akkoriban a zsidók egyik vezére őszintén megírta: „A demokrácia... A vérség rettenetes ereje.” Első dolguk volt teljesen megsemmisíteni a most általuk annyit emlegetett szabadságjogokat. A gyülekezési, sajtó- és mindenféle szabadságjog a legirtózatosabb terror alatt állott. Nyílt utcán ütötték le azt, aki nemzeti érzületének kifejezést mert adni, nyomdait és helyiségeit lerombolták és kifosztották. Az ő törvényük tanítja: „A gojok közül a legbecsületesebbnek vedd el az életét.” És a demokrata uralom azzal kezdődött, hogy meggyilkolták Tisza Istvánt. Azok a zsidó vezérek, akik már jóval a háború előtt csak egy

szál füttyülővel lopódkodtak be az országba, rövidesen milliomosok, királyi tanácsosok, magyar nemesek, m. kir. udvari tanácsosok, bárók, miniszterek, cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsosok lettek a Habsburgok magyarpusztító törekvéseinek fegyvereként. Mint piócákat rakták őket a nemzet testére a többi magyarelles nemzetiségekkel együtt, akik szintén a legfényesebb rangokat és legnagyobb birtokokat kapták a lepraktikusabb leigázó eszközként. A háború alatt pedig a magyar nemzet örök gyalázatára a magyar királyi honvédelmi, kereskedelemügyi és igazságügyi miniszteri székekben az ő fajtájukból származók ültek. Az 1918. évi októberi demokracista-kommunista kormányban zsidó volt a miniszterek 90%-a, és végül a kommunizmusnak nevezett talmudista rémuralom alatt zsidó volt a népbiztosok 99%-a. De ezekkel szemben éppen úgy nem vagyunk hajlandók tűrni semmiféle más kizsákmányoló és leigázó felekezeti és osztályuralmat sem. Az összmagyarság függetlenségét, faji és nemzeti érdekét, életét veszélyeztető mindenféle törekvést a leghatározottabban visszautasítunk és a legkeményebben tiltakozunk azok romboló szándékai ellen. Ez az ország sem a zsidó kapitalizmus, sem semmiféle felekezeti, hitbizományi és kiváltságos osztályok igájában nem sínylődhetik. Az utóbbi tizenkét év ismét csak svarcgeld reakciónak, a politikai csalóknak és gazdasági sűbereknek nyitotta meg az érvényesülés és további rablás lehetőségét és nem jelentkezett sehol sem a mai rendkívüli időknek megfelelő erő, bátorság, önzetlenség, kemény akarat és elszántság, hogy ezzel a nép és nemzetpusztító, országvesztő söpredékkel és koncleső csatlósáikkal végképp és törvényesen leszámoljon. A demokrata és liberális sajtóban folyik a legképtelenebb, bűzös korrupció.

Ez a sajtó sikkasztja el a legnagyobb értékeket, az igazi értékeket, mert a nemzeti, erkölcsi és szellemi értékek sokszor sokkal fontosabbak, mint az anyagiak. Mesterségesen növeli az elégedetlenséget, uszítja a testvért a testvér ellen, temeti az erkölcsöt, jellemet, gerincességét. Tudatosan hazudozik, ferdít, rágalmaz és a féktelen kűtnérgezésnek és demagógiának sohasem tapasztalt méreteit produkálja. Demoralizálja a nép széles rétegeit, letörni igyekszik a lelkekben a nemzeti érzést, a faji együtvértartozást. Mindenféle hazug jelszavakkal, kiagyalt politikai tévhírekkel igyekszik félrevezetni, elkábítani a sok megpróbáltatástól kimerült magyar népet. Az októberi országvesztő bűnösöknek a főcinkosa, ki akarja irtani a lelkekből az irredenta gondolatot, a magyar föld, a magyar haza iránti szeretetet, amelyik pedig mégis foglalkozik hazafias jelszavakkal is, csak azért teszi, mert az részére nagyszerű üzlet. Akik szolgálják őket, eladják becsületüket, elárulják fajtájukat, megtagadják igazi nemzeti érzésüket, ősi hagyományaikat és mindent, ami a magyart magyarrá teszi. Azok az irodalmi és szellemi prostituáltak, akik hitvány anyagi javakért, aljas, önző célokért képesek megtagadni, piszkolni saját fajukat, ócsárolni nemzetüket és az idegen üzerek alacsony, szennyos politikai céljainak szolgálatába állíthatók, azok nem érdemlik meg, hogy magyaroknak neveztessenek.

Erről a helyről figyelmeztetjük mindazokat, akik eddig a fórumon talmud szellemben kiabáltak, gázoltak a nép és nemzet becsületében, hivatásszerűen hazudoztak, rágalmaztak, félrevezették a dolgozó magyar néptársakat, hogy elműlott a lehetősége annak, hogy ezeket a gázságokat, felelősség és számonkérés nélkül lehessen tovább is elkövetni. A józan bölcsességnek, higgadt türelemnek is van határa. Azt gondolják, maradhat ez így?! Tűrhetjük továbbra is ezt a szörnyű gyalázatot?! Az utóbbi tizenkét év alatt keservesen győződhetett meg mindenki, hogy nem számíthatunk a nemzetközi zsidó kapitalizmus járszalagján bukdácsoló „győzők” jóindulatára. Ne áltassa magát senki, mert az úgynevezett „revízió” csak üres szólam, hasonló az 1918. évi októberi szólamokhoz: „Nem akarok katonát látni...” stb.⁵⁴ Nekünk nem revízió kell, hanem az orvul elrabolt, illetve a marxisták és demokraták által az

ellenség kezére átjátszott ezeréves magyar területeknek azonnali visszaállítása. Addig nem lehet béke és nyugalom ebben az országban, míg az országvesztítő októberi bűnösök nem nyerik el méltó büntetésüket. Becstelen áruló és nem magyar az, aki ezt nem követeli utolsó leheletéig. A legnagyobb bűn, de egyben a legnagyobb ostobaság is azt hinni, hogy ellenségeink egy rögtöt is vissza fognak adni önszántukból. Ezzel szemben elsőrendű nemzeti közkötelesség olyan nemzeti államokhoz való orientálódás, amely nemzeteknek azonosak a bajaik és ellenségeik. Európában jelenleg Olaszországon kívül a legnagyobb nemzeti erőt és hatalmat, sőt világhatalmat a nemzeti szocializmus képviseli. A hatalmas, most kialakuló nemzeti szocialista német birodalomnak is ugyanazok a bajai és ellenségei, mint Magyarországnak. Ez a harmadik birodalom teljesen más az előbbiektől: a dolgozók nemzeti uralmának megvalósulása és a világuralomra törő nemzetközi demokrata-kapitalizmusnak és ezek szövetségeseinek a legélesebb és legerősebb ellenfele.

Idegen szellem és erkölcs hozta létre a mostan fennálló, hibás állami berendezkedést, amely lehetővé teszi a dolgozó magyar őslakosság megrontását, leigázását és kirablását. Ki kell szárítani a fertőző mocsarat és teljesen új sziklaalapra kell fektetni az állam fundamentumát. Hiábavaló addig minden erőlködés, amíg a nemzet szervezetében benthagyjuk a fertőző baktériumokat, amelyek a mostani helyzetnek is előidézői. Előbb az alapbajokat kell megszüntetni, és csak azután lehet szó a gyógyulásról és megerősödéssel. Ha ezek az alapbajok megszűnnek, akkor lehet majd csak rendet, jólétet és szabadságot biztosítani – de addig, soha! A nemzeti szocializmus magában foglalja összes bajaink gyógyulásának orvosszereit. Csak a nemzeti szocializmus lehet az a hatalmas, produktív irányzat, amely képes az új Nagy-Magyarországot megteremteni, újjáépíteni és fejlődőképessé tenni. Csakis vezérelvei alapján tudunk biztos révbe kerülni, szilárd, megdönthetetlen nyugvópontra jutni. A dolgozó magyar népnek kenyeret, jólétet, földet, munkát, jogot, szabadságot, fejlődést nyújtani. A világ legnagyobb elméi és hatalmai, többek között Rothermere lord, Mussolini, Borah szenátor, Mac Donald, Kemal pasa, Hoover elnök stb. mind a legnagyobb szimpátiával és jóindulattal tekintenek a nemzeti szocialista mozgalom felé. Mindaddig, míg a nemzeti szocializmus meg nem valósul, a magyar nép milliói csak szenvedni, nyomorogni, küszködni, éhezni fognak vak reménytelenséggel, szörnyű borzalmak között, míg végül is elmerülnek a nemzetközi zsidó-demokrata-kapitalizmus vagy a svarcsgeld hóhérok mindent megölő rabszolgaságának posványába.

Ha él még egy szikrája a magyar népben a hazaszeretetnek, az élni akarásnak, emberi együvé tartozásnak és szabadságnak, úgy nem fogja tétlenül nézni, átkos letargiába merülve nemzetének és szenvedő, pusztuló magyar testvéreinek rettenetes kínlását, hogy ismét oda kerüljünk, ahol négyszáz évig sínylődtünk zsarnoki rabságban és ahová a rituális világháború és az utána következett talmudista-banditizmus lökött bennünket, hanem acélos összefogással, ősi magyar erővel és megértéssel tömörül a nemzeti szocialista mozgalom diadalmas, makulatlan lobogója alá és megvalósítja annak megmentő, újjáteremtő és éltető programját!

Kivonat a Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt programjából

Addig, amíg alanti programpontok meg nem valósulnak, részletes gazdasági programot adni hiábavaló. Hatalmas, mindent felölelő és újjáteremtő, nemzeti gazdasági programmal rendelkezünk, de ezen pontok megvalósulása nélkül sohasem lehet igazi békét, jólétet,

⁵⁴ Linder Bélának, az 1918-as Károlyi-kormány első hadügyminiszterének a kijelentése.

rendet és szabadságot biztosítani – tiszta erkölcsöt, tisztességes gazdasági és kereskedelmi helyzetet, közéleti tisztaságot, becsületes nemzeti életet teremteni –, illetve az ország alapkövévé tenni pártunk legfontosabb jelszavát:

Közérdek az önérdek előtt:

1. Követeljük Magyarország 1914. évi területének haladéktalan visszaállítását, valamennyi magyarnak egyesítését és visszatelepítését Nagy-Magyarországra. Nem ismerjük el a békeszerződéseket, nem ismerünk győzöt és legyőzöttet. Követeljük a megszállott területeken elkövetett óriási károknak megtérítését, a jóvátételek és egyéb háborús terhek törlését és a teljesített fizetések visszatérítését. Követeljük és biztosítjuk hazánk egész területén minden más anyanyelvű őslakosság teljes kulturális szabadságát és autonómiáját.

2. Követeljük a nemzeti függetlenség teljes fenntartását és annak legmesszebbmenő biztosítását minden törvényes eszközzel és mindenkiel szemben.

3. Követeljük az anyagi javak arányos megosztását. Általános egyenlő és titkos választói jogot követelünk és a dolgozók emberi méltóságának, jogának és szabadságának törvényes védelmét.

4. Követeljük, hogy minden állampolgárnak egyenlő jogai és kötelességei legyenek. Minden tehetséges és szorgalmas dolgozó magyarnak magasabb képzettség elérését és vezető állásba való jutását és küzdünk az olyan állásbetöltő korrupt rendszer ellen, amelyik nem a magyar tehetséget, jellemet veszi figyelembe, hanem csak az önző pártérdekeket.

5. Követeljük, hogy állampolgár csak néptárs lehessen. Néptárs pedig csak turáni és árja származású egyén, tekintet nélkül vallására. Ezek szerint zsidó nem lehet néptárs.

6. Követeljük, hogy az állam kötelezze magát, hogy elsősorban állampolgárai kereseti és megélhetési lehetőségeiről gondoskodjék. Ha nem lehetséges az állam őslakosságának boldogulása és élelmezése, akkor az idegenek azonnal kiutasítandók.

7. Követeljük mindazok részére, akik az ország területén állandóan tartózkodnak a produktív és legális munka igazolásának kényszerét. Ennek a munkának az egész nemzet érdekében és mindenkinek hasznára kell történnie.

8. Mindennemű további bevándorlás akadályoztassék meg és követeljük, hogy valamennyi 1900 óta bevándorolt nem néptárs és 1900 óta bevándorolt mindazon egyén, aki bármilyen bűncselekmény miatt a bíróság által jogerősen elítéltetett, az ország azonnali elhagyására kényszerítettessék. Követeljük, hogy mindaddig, míg magyar munkanélküli munkások vannak, idegent alkalmazni ne lehessen.

9. Tekintettel arra az irtózatossá, pénz- és véráldozatra, szenvedésekre és borzalmakra, amelyet a világháború a magyar néptől követelt, a háború révén való személyi haszon és meggazdagodás a nép elleni bűncselekménynek tekintendő. Követeljük ezért valamennyi hadivagyon maradék nélküli elkobzását.

10. Követeljük, hogy mindazon egyéneknek a vagyona, akik 1880 óta vagyonszerzés és üzérkedés céljából vándoroltak az országba, továbbá mindazok vagyona, akik eddig az ország sorsának intézésében részt vettek, vizsgál tassék felül és az a vagyon, amely nem normálisan, a tisztesség és közérdek lelkiismeretes szem előtt tartásával, a törvényben meghatározott kereteken kívül jött létre, szálljon vissza az államra.

11. Követeljük, hogy minden arra rászoruló, érdemes, dolgozó magyar állampolgár, (bármilyen munkakört töltson is be) az államra visszaszállt javak egy részéből megfelelő állami kamatmentes hitelben részesüljön, mert talpraállításuk a síberek, árdrágítók, uzsorások, valutaronatók, csalók, hamisítók stb. által teljesen kifosztott és lerongyolt gazdasági helyzetben csakis így érhető el.

12. Követeljük a munka és fáradság nélküli jövedelmek megszüntetését, a kamatrabszolgaság letörését. Minden munkás részére munkaalkalomnak az állam által való biztosítását és minden földműves részesítését a földből ingyenesen. A munkanélküli intellektuális ifjúság méltó elhelyezkedésének megteremtését, valamennyi közalkalmazott és nyugdíjas szerzett jogának és igényének teljes biztosítását, életstandardjának megjavítását, létminimum megállapítását. Szociális adóreformot.

13. Követeljük, hogy minden 500 kat. holdon felüli földbirtokot, amely nem két ember-öltő óta van a tulajdonos birtokában és családjának sem volt azelőtt hasonló nagyságú földtulajdona, ha azt nem a magyar nemzet érdekében teljesített érdemeiért kapta, tulajdonul bármikor is, továbbá az összes kötött birtokokat az állam sajátítsa ki és mindazoknak a vagyonát, akik külföldön élnek.

14. Könyörtelen harcot követelünk azok ellen, akik működésükkel a közérdeknek ártanak. Községes közbűnözők, sűberek, árdrágtók, uzsorások, valutarontók, csalók, sikkasztók, hamis eskűvők stb. halállal és vagyonvesztéssel sújtassanak, tekintet nélkül a származásra és vallásra.

15. Követeljük az egészséges középosztály megteremtését és fenntartását, a nagyáruházak azonnali kisajátítását és bérbeadásukat, olcsó áron kisiparosok részére, az összes kisiparosok legmesszebbmenő figyelembevételét valamennyi közszállításnál. Részükre és a kiskereskedők, földművesek részére állandó, hosszú lejáratú, kamatmentes hitelnyújtás lehetőségének megteremtését, községi takarékpénztárak, fogyasztási és hitelszövetkezetek létesítését.

16. Követeljük valamennyi, eddig társadalmi úton működő üzem államosítását. Haszonrészesedést követelünk a nagyüzemekből. A lánckereskedelem végleges megszüntetését követeljük, a mezőgazdasági termények értékváltozásából kifolyó adósság rendezését és ennek megfelelően a tőkének részbeni leírását, kartell- és bankuzsora terhek törlését.

17. Követeljük, hogy nem néptárs ne folytathasson az ország területén semmiféle intellektuális, vagyoni, vállalkozási stb. tevékenységet, semmiféle ingatlant ne bírasson tulajdonul, mindennemű szellemi termékük nem magyarul, csak anyanyelvükön jelenhessék meg nyomtatásban. Követeljük továbbá, hogy mindazok a nem néptársak, akik bármikor is magyar hangzású nevet vettek fel, csak eredeti nevüket viselhessék, még azon esetben is, ha a magyar hangzású névvel együtt nemesi, bárói vagy más címet vásároltak is. Ezen törvény ellen vétők vagyonvesztéssel és kiutasítással sújtassanak.

18. Követeljük az anyaság és nővédelem, népegészség, gyermekvédelem kiterjesztését a szociális követelmények legfelső határáig, a gyermekmunka eltiltását, a szellemileg különösen tehetséges gyermekeknek állami költségen való kiképeztetését, tekintet nélkül a szülők társadalmi állására, vagy hivatására, új erkölcsvédelmi törvények beiktatását.

19. Szigorú törvényeket követelünk az olyan művészeti és irodalmi irány ellen, amely népeletünkre, ősi hagyományainkra bomlasztó hatással van és azoknak az intézményeknek bezárását követeljük, amelyek ezen követelmények ellen vétének. Követeljük, hogy mindennemű az ország és a nép ügyét érintő írásmű (újság, könyv, röpirat stb.) csak akkor juthasson nyomtatásban vagy bármilyen más formában a nyilvánosság elé, ha az a dolgozó magyar nép egészének nemzeti, erkölcsi és szociális érdekét feltétlenül és teljesen szolgálja. Újságot csak erkölcsi testület legyen jogosult kiadni.

20. Követeljük a büntető, kereskedelmi, váltó, részvény, biztosítási jognak a magyar dolgozók érdekeinek megfelelően való kicserélését, illetve új jog törvénybe iktatását. Követeljük, hogy Magyarország államfője csak vérbeli magyar lehessen.

A Nemzeti Szocialista Magyar Munkáspárt nevében: Böszörmény Zoltán országos elnök

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 278–285.

▪ 39. A GÖMBÖS-KORMÁNY NEMZETI MUNKATERVE, ▪ A NEMZETI EGYSÉG PÁRTJA PROGRAMJA

BUDAPEST, 1932. OKTÓBER 24.

I. Bel- és külpolitika

1. Politikánk célja

Politikánk célja a magyar nemzet megerősítése, felvirágoztatása, a nemzet minden tagja részére az elérhető legnagyobb erkölcsi és anyagi jólét biztosítása.

Mivel ez a cél csakis szilárd alapon nyugvó, határozott célkitűzésekkel dolgozó s erőteljes alkotmányos központi akarat által irányított független nemzeti állam keretén belül valósítható meg, politikánk közvetlen feladatául az öncélú nemzeti állam kiépítését tekintjük.

2. Külpolitikánk feladata

Külpolitikánk feladatának tartjuk biztosítani a magyar nemzeti állam részére azt a szerepet, amely nemzetünket múltjánál, földrajzi helyzeténél és történelmi hivatottságánál fogva megilleti.

3. Revízió, kisebbségi jogok, a dunai államok együttműködése

Minden békés eszközzel arra törekszünk, hogy a békeszerződések a jog és az igazság szellemében revízió alá vétessenek. Súlyt helyezünk a kisebbségi jogok teljes érvényesítésére és nem zárkozunk el a dunai államok együttműködése előtt.

II. Alkotmányjog és közigazgatás

4. Országgyűlés

Olyan országgyűlést akarunk, amely a nemzeti közvélemény hű tükrözője és emellett az ország minden dolgozó rétegének képviselője.

5. Választójog

Szükségesnek tartjuk a választójog reformját a titkosság elvének érvényesítése alapján, de a nagy nemzeti érdekek legmesszebbmenő megóvásával.

6. Közjogi és államigazgatási berendezésünk

Közjogi és államigazgatási berendezésünket – a mai kor követelményeinek figyelembevételével, de a hagyományokban rejlő erkölcsi erők megóvásával – úgy kívánjuk átalakítani, hogy ez a közjogi és államigazgatási berendezés a nemzeti erők maximumát bocsáthassa a nemzeti célok megvalósítása végett a nemzet vezetőinek rendelkezésére.

7. Az egyéni szabadság elvének biztosítása

Az egyéni szabadság elvének teljes érvényesülésére törekszünk, addig a határig, ameddig ez a szabadság a nemzeti közösség érdekeit nem veszélyezteti.

Ezt az elvet a munkaviszony szabályozása tekintetében is irányadónak tartjuk.

8. Az egyesületi és gyűlekezési jog

Az egyesületi és gyűlekezési jog szabályozásánál irányelvünk, hogy minden egyesületnek és gyűlekezésnek közvetlenül vagy közvetve a nemzeti erők meghatványozását kell szolgálnia.

9. Sajtópolitika

A sajtószabadság fenntartása nemzeti érdek addig a határig, amíg a sajtó valóban a nemzet érdekeit szolgálja.

10. A társadalmi egyesületek összevonása

Tekintettel arra, hogy a társadalmi szervezkedés terén túltengés mutatkozik, szükségesnek tartjuk a hasonló célú társadalmi egyesületek összevonását.

11. Közigazgatás

Jó, olcsó, gyors és a nép szeretetétől áthatott közigazgatást akarunk, amely mindenkinek egyenlő mértékkel mér és az állampolgárok teherviselő képességéhez szigorúan alkalmazkodik.

12. Nagyobb területi hatóságú közigazgatási egységek

A gyors és eredményes közigazgatás megvalósíthatása végett az ország egyes részeit nagyobb területi hatósággal bíró közigazgatási egységekben foglaljuk össze, a vármegyék ősi intézményének tiszteletben tartása mellett.

13. Tisztviselői pragmatika

Megvalósítani kívánjuk a tisztviselői pragmatikát, amely arra lesz hivatva, hogy intézményesen szabályozza a tisztviselők jogállását, jogait és kötelességeit. Ezzel kapcsolatban a tisztviselői fegyelmi jog reformját is keresztülvisszük.

14. A polgári közigazgatás egységes irányítása

Szükségesnek tartjuk egy legmagasabb képesítésű tisztviselőkből alkotandó szerv útján a polgári közigazgatás egységes irányítását biztosítani.

15. Szakszerű szelekció a közigazgatási tisztviselői kar kiegészítésénél és előléptetésénél

Az előléptetéseknél és a közigazgatási tisztviselői kar kiegészítésénél a szakszerű szelekció szempontjából indulunk ki s evégből használhatóság, különösen pedig vezetésre való alkalmasság szempontjából szigorú elveket fogunk alkalmazni.

16. A tisztviselői illetmény és nyugdíjügy rendezése

Rendezni óhajtjuk a tisztviselői illetmény- és nyugdíjügyet.

17. A felelősség elvének érvényesítése a közigazgatásban

A közigazgatási szervezet minden megnyilatkozásában érvényt fogunk szerezni a felelősség elvének.

18. A kisebb állások szaporítása

A magyar ifjúság jövőjének, érvényesülésének biztosítását a legsürgősebb nemzeti és szociális feladatok egyikének tartjuk, ezért az államigazgatás keretében is igyekezni fogunk a közigazgatásban túltengő magas állások lebontásával és a racionalizálási elvek szemmel tartásával inkább kisebb állásokat szaporítani.

19. Az álláshalmozás megszüntetése

Intézményesen lehetetlenné akarjuk tenni a közszolgálatban az álláshalmozást.

20. A tisztviselői összeférhetetlenség

A tisztviselői összeférhetetlenségre vonatkozó szabályokat a legszigorúbban kívánjuk alkalmazni. A közéleti tisztaság követelményeit minden személyi tekintet nélkül érvényesíteni fogjuk, de hatályosabb védelmet nyújtunk a közélet minden tényezőjének az alapatlan gyanúsításokkal szemben.

III. Állampénzügyek

21. A pengő értékállandóságának biztosítása

A pengő értékállandóságát minden eszközzel biztosítani kívánjuk.

22. Az aranyfedezeti rendszer fenntartása

Az aranyfedezeti rendszert mindaddig, amíg a vezető európai államok e rendszer alapján állanak, változatlanul fenntartani kívánjuk.

23. Az államháztartás egyensúlyának biztosítása

Az államháztartás egyensúlyát minden körülmények között biztosítani és fenntartani kívánjuk.

24. A közterhek arányosítása

A túlzott közterhek az állampolgárok és velük a nemzet további elszegényedését idézik elő. Ezért a viselendő közterheket helyes arányba kívánjuk hozni a nemzeti jövedelemmel. Ezt azonban nem lineáris csökkentésekkel, hanem az állami funkciók és intézmények körének helyes kiválogatásával kívánjuk elérni.

25. Adó- és illetérendszer

A gazdasági élet és különösen a termelés szempontjait fokozottabban figyelembe vevő, emellett igazságos és arányos közteherviselést biztosító és lehetőleg egyszerű adó- és illetérendszer akarunk.

26. *Szigorú adómorál*

Szigorú adómorált kívánunk, de ezzel szemben az államkincstár részéről is fokozottan érvényesíteni óhajtjuk az igazság és méltányosság követelményeit.

IV. Igazságügy

27. *Igazságügyi célkitűzések*

Igazságügyi kormányzatunk nem törekszik mindenáron új jogszabályok alkotására. A jogszabályok pontos és lelkiismeretes megtartása és az életbe való átvitele fokozott gondoskodásunk tárgya.

28. *A jogszabályok alkotásánál irányadó szempontjaink*

Amennyiben jogszabályok alkotására kerül a sor, mindig szem előtt kell tartani, hogy a törvények megtartását nem a megszegésükre mért büntetés súlya, hanem a törvények tartalmának az erkölcs és a lelkiismeret parancsaival egyező volta biztosítja.

29. *A jogszabályok igazi rendeltetése*

Törekedni fogunk arra, hogy jogszabályaink ne a gyengébbet a termelő munkában való részvételtől elriasztó tilalomfák és útvesztők legyenek, hanem útjelző táblák a gazdasági, társadalmi és államélet szövevényes útjain.

30. *Gyors, olcsó és egyszerű jogszolgáltatás*

Gyors, olcsó és egyszerű jogszolgáltatást akarunk.

Az igazságszolgáltatás nem tart lépést a mai gazdasági élet ütemével. Ennek az állapotnak a megszüntetését kötelességünknek tartjuk. Az eljárási jognak ehhez szükséges átalakítását meg fogjuk valósítani.

31. *Gazdasági hitelpolitikai és büntetőjogi törvényeink*

Gazdasági és hitelpolitikai törvényeinket a gazdasági élet változásainak megfelelően olyan módon óhajtjuk megreformálni, hogy azokban a magyar nemzet sajátos lelki és gazdasági tulajdonságai teljes mértékben figyelembe véssenek.

Ugyanezt az elvet óhajtjuk érvényesíteni új büntető jogszabályok alkotásánál is.

32. *Jogvédelem a termelő- és alkotó munka számára*

A termelő- és alkotómunka útjából el fogjuk hárítani a termelést és alkotást szükségtelesen akadályozó intézményeket és rendelkezéseket. A nemzet érdekeihez alkalmazkodó termelőmunka számára, annak bármily módon történő megakadályozásával szemben, hatályos jogvédelmet fogunk biztosítani.

33. *A család, nemzet, vallás, hatóságok, hadsereg és őrtestületek védelme*

A társadalmi és állami élet alapját alkotó intézmények; a család, a nemzet, a vallás, a hatóságok, a hadsereg, valamint az őrtestületek intézményes jogvédelmének fenntartása és hatályossá tétele különös gondunk lesz.

V. Termelési politika

34. *A magántulajdon és a kapitalizmus*

Közgazdaságunkat a magántulajdon elvén és a kapitalista termelés formái között akarjuk fenntartani. Utóbbinak a nemzet egyetemére káros kinövéseit erős kézzel igyekezzünk lenyesni.

35. *A nemzeti termelés folytonosságának biztosítása*

Nemzeti termelésünk folytonosságát minden eszközzel biztosítani akarjuk. Nemzeti céljaink érdekében azt fejleszteni, jövedelmezővé és teherbíróvá akarjuk tenni.

Minden erővel és reális eszközökkel a gazdasági vérkeringés megindulását fogjuk szorgalmazni.

36. *Termelési politikánk vezető gondolata*

Termelési politikánk vezető gondolata, hogy a termelést minél olcsóbbá s ilyen módon eredményessé is tesszük.

37. *A termelés és a fogyasztás összhangja*

Termelésünk és fogyasztásunk összhangba hozását és nemzetünk megélhetési viszonyainak javítását nem a tömegek életszínvonalának lesüllyesztésével, hanem olyképp akarjuk megoldani, hogy az összes termelőerők serkentésével, helyes szervezésével és tevékenységüknek a szükségletekhez igazodó irányításával minél több valódi értéket produkáljunk.

Sem a fukarság, sem a pazarlás nem ideálunk. A jövedelmi és vagyoni viszonyokon felül való költekezésnek széles rétegekben lábrakapott szokását kiküszöbölni kívánjuk.

38. *A nagy tömegek megélhetését biztosító termelési ágak kezdeményezése*

A nemzet minél szélesebb rétegeit kívánjuk a nemzeti termelőmunka szolgálatába állítani. Olyan termelési ágakat fogunk tehát kezdeményezni, amelyek aránylag nagyobb tömegeknek biztosítanak megélhetést.

39. *A kis- és középegyszisztenciák szaporítása*

Mind a mezőgazdaságban, mind az iparban, minél több gazdaságilag egészséges, termelő kis- és középegyszisztencia életfeltételét kívánjuk biztosítani.

40. *Az állami beavatkozás korlátai*

A nemzeti termelőmunkában az állami beavatkozást csak e munka tervszerű irányítására, ellenőrzésére és mintautizmek létesítésére akarjuk korlátozni. Egyébként az egyéni kezdeményezésnek szabad teret akarunk biztosítani.

41. *Vámpolitikánk*

Vámpolitikánkban a nemzet összességének érdekeit kívánjuk figyelembe venni. A világgazdasági helyzethez alkalmazkodva, olyan vámrendszert kell felállítanunk, amely megvédelmezi belső termelésünket, de az árak megdrágítására nem nyújt módot.

42. *Az érdekképviselési rendszer kiépítése*

Az érdekképviselések szerves, okszerű kiépítését szorgalmazzuk a gazdasági élet minden vonalán. Ez érdekképviselések összehangzott együttműködésével kívánjuk előmozdítani az egyes termelési ágak egyensúlyát.

43. *Szociálpolitika*

Az érdekképviselési rendszer kiépítése kapcsán meg akarjuk oldani a dolgozó társadalom erkölcsi és anyagi érdekeinek megvédelmezésére és gondozására hivatott szociálpolitika összes időszerű feladatait. A munkaközvetítés, a munkabíráskodás, a betegség, rokkantság, öregség s a munkanélküliség elleni biztosítás ügyének szerves és intézményes rendezését ez érdekképviselési rendszer keretein belül szorgalmazzuk.

A társadalombiztosítási intézmények reformját szükségesnek tartjuk.

44. *A munkanélküliség leküzdése*

Addig, amíg a gazdasági élet válsága tart, a munkanélküliség leküzdése céljából állami feladatnak ismerjük el a munkanélküliek foglalkoztatásának irányítását.

A munkaközvetítés kérdését véglegesen rendezni kívánjuk.

45. *Munka és nem segély*

Munkaképes emberek munkanélküliség címén való segélyezésének elvi ellenségei vagyunk s a munkanélkülieket csak munka ellenében támogatjuk.

VI. Mezőgazdaság és birtokpolitika

46. *Tervszerű mezőgazdasági termelés*

Tervszerű mezőgazdasági termelést kívánunk, a belső szükséglet igényei és a kiviteli lehetőségek szerint irányítva.

47. *Mezőgazdasági termelésünk fokozatos átállítása*

Mezőgazdasági termelésünket fokozatosan át akarjuk állítani. Egyrészt a nagyobb tömegek eltartására alkalmas exportképes művelési ágakra, másrészt olyan művelési ágakra, melyek ipari termelésünknek nyersanyagot szolgáltatnak.

Törekedni fogunk arra, hogy mezőgazdaságunk egységes, lehetőleg kevés típusú termelvénnel jöjjön piacra.

48. *A mezőgazdasági kísérletügy és szakoktatás fejlesztése*

Intézményesen fogjuk fejleszteni a magyar mezőgazdasági kísérletügyet és a mezőgazdasági szakoktatást.

49. *Magán-mintagazdaságok létesítése*

Minden lehető adó- és illetékkedvezménnyel igyekezni fogjuk a magán-mintagazdaságok létesítését elősegíteni.

50. Vízügyek

A vízügyek rendezése és ezzel kapcsolatban az öntözés és vízellátás kérdése gondoskodásunk tárgya lesz.

51. Telepítési politikánk

A birtokmegosztás egészséges kialakításának előmozdítása végett egészséges telepítési politika kezdeményezésére és végrehajtására fogunk törekedni. Ebbeli törekvésünkben magasabb nemzeti érdeket tartva szem előtt, vigyázni fogunk arra, hogy a termelés folytonossága és eredményessége csorbat ne szenvedjen.

52. Telepítési alap létesítése

Birtokpolitikai és telepítési célokra az állami elővásárlási jog gyakorlása kapcsán megfelelő telepítési alapot kívánunk létesíteni.

53. A hitbizományi rendszer reformja és kiterjesztése

A hitbizományi rendszert megfelelő korrektívumoknak kívánjuk alávetni. Ki akarjuk azonban terjeszteni ezt a rendszert a kis- és középbirtokra is.

54. A szövetkezeti önsegítés előmozdítása. A falu

Elősegíteni óhajtjuk a szövetkezeti önsegítés minden életrevaló, reális formáját. Különös súlyt helyezünk a falusi nép hitelét, gazdálkodását, fogyasztását, termelését és értékesítését előmozdító szövetkezeti mozgalom kifejlődésére. Az Országos Központi Hitelszövetkezet és a kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek működési körét főként a mezőgazdasági kisbirtok hiteligényeinek fokozottabb kielégítésére kívánjuk korlátozni.

Megfelelő szerv útján gondoskodni kívánunk arról, hogy a szövetkezetek működése és irányítása az igazi szövetkezeti szellem és a valódi altruizmus jegyében történjék.

VII. Iparpolitika

55. Iparpolitikánk

Iparunkat az egyetemes nemzeti termelés szerves részének tartjuk.

Életképes iparágainkat fejleszteni fogjuk. Iparpártolásunk azonban nem mehet más termelési ág rovására.

56. Iparfejlesztési politikánk irányelvei

Iparfejlesztési politikánk különösen a hazai nyersanyagot feldolgozó és mezőgazdasági termékeinket kikészítő iparunk támogatását fogja szolgálni. Minden eszközzel elősegíteni kívánjuk az eddig külföldre exportált nyersanyagok belföldi feldolgozását. Különös figyelemmel leszünk azokra az iparágakra, amelyek a hazai tömegfogyasztás érdekeit szolgálják.

57. Összhang a nagy-, közép- és a kisipar között

A nagy-, közép- és kisipar munkájának helyes megosztása és megszervezése útján biztosítani óhajtjuk az ipari termelés harmonikus együttműködését.

58. A háziipar fejlesztése

Különös gondot kívánunk fordítani népünk művészi motívumokban gazdag háziiparának fejlesztésére és ennek kiviteli lehetőségét minden eszközzel előmozdítjuk. Nagy gondot fordítunk a falusi nép saját szükségleteit kielégítő és fölös munkaerejét hasznosító háziiparágak serkentésére.

59. Az ipari cikkek áralakulásának befolyásolása

Az ipari termelést összhangba kívánjuk hozni a fogyasztás érdekeivel.

Egészséges befolyást kívánunk gyakorolni az ipari cikkek igazságos áralakulására. Indokolatlan nyereszkesedést tűrni nem fogunk. E célból az ármegállapító bizottság fenntartását és helyes irányú átszervezését tartjuk szükségesnek.

60. Az energiatermelés tervszerű irányítása

Az energiatermelés és elosztó hálózat, valamint egyes alapvető fontosságú iparágak tervszerű és a köz szempontjait érvényesítő irányítása előfeltétele lévén a nemzeti termelés harmonikus kifejllesztésének, ez a feladat különös gondoskodásunk tárgya lesz.

VIII. Kereskedelmi politika

61. A hazai nyersanyagtermelés előmozdítása

A természettudományi kutatást, elsősorban a technikai kutatást hatványozottabb mérvben akarjuk beállítani nemzetgazdaságunk szolgálatába. Az ország szűkös nyersanyaghelyzetét javítani óhajtjuk. A hazánkban fellelhető és természetből nyersanyagok legcélszerűsabb kidolgozását, valamint új hazai lelőhelyek felkutatását szükségesnek tartjuk, különösen abból a célból, hogy a külföldi anyagok hazai anyagokkal és termékekkel legyenek pótolhatók. A magyar természettudomány és a technikai kutató munka szellemi termékeinek exportját elő fogjuk mozdítani.

62. Az egészséges kereskedelem támogatása

Az egészséges kereskedelmet a legmesszebbmenően kívánjuk támogatni, de viszont a feleslegesen túlzott közvetítőhálózatot ki akarjuk küszöbölni, hogy ezáltal a termelőt és a fogyasztót minél közelebb hozzuk egymáshoz.

63. Átmenő és idegenforgalom

Duna-völgyi központi fekvésünkben adott lehetőségeket nagyszabású átmenő kereskedelmi forgalom kifejllesztésére akarjuk felhasználni.

Nagy súlyt helyezünk idegenforgalmunk fejlesztésére is.

64. Külkereskedelmi politikánk

Külkereskedelmi politikánkat elsősorban külföldi felvevőpiacok megszerzésére óhajtjuk beállítani. Exportpolitikánkat egységes vezetés alá fogjuk helyezni.

65. A külkereskedelem és a magyar termelés

Tervszerűen irányított külkereskedelmünknek féltő gonddal kell szolgálnia a magyar termelés jó hírét és a magyar termékek kiváló minőségét.

66. Közlekedési politikánk célja

Közlekedési szervezetünk nem lehet öncél, hanem csupán a nemzeti termelés és értékesítés eszköze, ezért közlekedési politikánkat gazdasági politikánk szolgálatába kívánjuk állítani.

67. A márkázási törvény kiterjesztése

Exportunk kifejllesztése érdekében a márkázási törvényt ki akarjuk terjeszteni.

68. Vásvút, posta, távíró és telefon

A vasutakat, a posta-, távíró- és telefonüzemet nem tekintjük csupán haszonszerzésre irányuló állami intézményeknek. Mindezek tarifáit olyképpen kívánjuk megállapítani, hogy a termelés ügyét szolgálják.

69. Úthálózatunk kiépítése

Úthálózatunk tervszerű kiépítését és fenntartását elsőrendű feladatnak tartjuk.

70. A gépjárműforgalom fejlesztése

Gondos figyelmet kívánunk fordítani a gépjárműforgalom fejlesztésére, szem előtt tartva annak szükségességét, hogy a vasutak és a gépjárművek harmonikusan szolgálják a forgalom lebonyolítását és fokozását.

71. Légi forgalom fejlesztése

Különös gonddal kívánunk lenni légi forgalmunk fejlesztésére, különösen pedig nemzetközi légi forgalmunk további kiépítésére, hogy így, ha szerény eszközökkel is, a világszerte mindenhol fejlődő légi forgalomba be tudjunk kapcsolódni.

72. Vízi utaink kihasználása

Törekedni fogunk vízi utaink minél gazdaságosabb kihasználására.

73. Közüzemek

A közüzemek tekintetében elvünk az, hogy a termelés irányítása és általában a közérdek szempontjából szükséges üzemeket fenntartjuk. Az egyéb közüzemeket, amelyek a magángazdálkodásnak indokolatlan versenyt támasztanak és közérdeket nem szolgálnak, megszüntetjük.

IX. Hitelpolitika

74. Hitelpolitikánk

A hitelt eszköznek tekintjük a nemzeti termelés szolgálatában. A nemzeti építőmunkába beilleszkedő hitelt teljes védelemben részesítjük, de mindent el fogunk követni a tisztán öncélú kiuzsorázó hitelpolitika lehetetlenné tételére.

75. Hitelellátásunk javítása

Hitelügyi politikánk homlokterében az olcsó és bőséges hitel előfeltételeinek megteremtése áll, mert termelésünket a mai szűkös és drága hitelellátás béklyóiból ki akarjuk szabadítani.

76. A belső tőkeképződés elősegítése

Minden eszközzel elő akarjuk segíteni a belső tőkeképződést s az így felhalmozandó tőkéket a nemzeti termelés szolgálatába állítani.

77. A hitelszervezet egyszerűsítése

Hitelszervezetünket egyszerűsíteni és működését ezzel olcsóbbítani akarjuk. Az azonos célú és üzletkörü szervek számát összeolvasztás útján apasztani kívánjuk.

78. A hitelszervezet és a hitelélet működésének figyelemmel kísérése

A hitelszervezet működését és a hiteléletet az egyetemes nemzeti érdekek szempontjából fokozott figyelemmel fogjuk kísérni.

79. A külföldi adósságok rendezése

Külföldi adósságaink rendezése, azoknak elviselhetővé tétele és a fennálló termelési és értékesítési viszonyokkal való összhangba hozatala gondoskodásunk különös tárgya.

80. A külföldi hitelek ellenőrzése

Gátat akarunk vetni a nemzet további eladósodásának. Újabb külföldi hiteleket csak tervszerűen és lehetőleg gyorsan amortizálódó, produktív célokra veszünk igénybe. A külföldi hitelek igénybevételét fokozott ellenőrzés alá kívánjuk helyezni.

81. A mezőgazdasági és ipari termelési hitel

Gondoskodni fogunk arról, hogy a mezőgazdasági termelési hitel a mezőgazdasági termelés sajátosságaihoz igazodjék.

Ugyancsak gondoskodni kívánunk a középipar és kisipar hitelellátásának megkönnyítéséről.

82. A gazdasági egyedek létének és termelőképességének biztosítása

Különös gondunkat fogja alkotni, hogy a gazdasági egyedek létét és termelőképességét akkor is biztosítsuk, ha azok hitelképessége a válság folyamán átmenetileg csorbát szenvedett.

X. Kultúrpolitika

83. Magyar faji sajátságokban gyökerező kultúrpolitika

Magyar faji sajátságokban gyökerező, keresztény erkölcsön és világnézeten felépülő nemzeti kultúrát akarunk.

84. Kultúrpolitikánk

Egészséges nemzeti fejlődés csak a gazdasági és kulturális fejlődés előfeltételeinek egyidejű biztosításával lehetséges. Kultúrpolitikánkat ezért a mai gazdasági helyzetből következő takarékosági szempontok figyelembevételével, de a nemzeti kultúrfejlődés céltudatos előmozdításának szellemében fogjuk irányítani.

Nagy súlyt helyezünk a korszerű fejlődésnek megfelelően a műszaki ismeretek terjesztésére.

85. *A lelki válság leküzdése*

A nemzetnevelés ügyét elsőrendű feladatunknak tekintjük.

Kötelességünknek tartjuk az uralkodó lelki válság leküzdését, a nemzet lelki újjászületésének előmozdítását és az egységes magyar világnézet kialakítását. Nem ismerjük el a magas kultúra és népművelődés közt mesterségesen támasztott ellentét jogosultságát és a magyar nemzeti művelődés egysége és teljessége érdekében egyaránt fontos feladatunknak tartjuk magas kultúránk színvonalon tartását és népkultúránk hatványozott fejlesztését.

86. *A felekezeti béke fenntartása*

Valláspolitikánkban minden eszközzel a felekezeti béke fenntartására, megerősítésére s a közfunkciókat ellátó egyházi intézmények támogatására törekszünk.

87. *A kulturális intézmények racionalizálása*

Magas kultúránk európai színvonalát és nemzeti tartalmát jól bevált kulturális intézményeink megfelelő gondozásával, a nemzeti fejlődés ügyét szolgáló tudományos, művészeti, irodalmi törekvések okszerű és egyenletes támogatásával, értékes külföldi kapcsolataink ápolásával fogjuk biztosítani. Az életképtelennek bizonyult és szervezeti hibában szenvedő intézményeket az okszerű racionalizálás és a szakszerűség követelményeinek megfelelően kívánjuk átszervezni, összevonni, avagy megszüntetni.

88. *Kultúrintézményeink javadalmazása*

A javadalomszökkentések és intézményredukciók során végrehajtott pénzügyi természetű intézkedéseket, mielőtt anyagi helyzetünk megengedi, revízió alá fogjuk venni és jól bevált régi intézményeink javadalmait arányosan fogjuk megállapítani. Közkönyvtárhálózatunkat a tudományos szakkönyvtáraktól és egyetemes jellegű országos könyvtáraktól kezdve a falusi népkönyvtárakig céltudatos könyvtárpolitikával kívánjuk fejleszteni és kiépíteni.

89. *Iskolapolitikánk*

Az iskolákban az oktatás terén tapasztalható túlterhelés megszüntetésével kapcsolatban minden fokon nagyobb hangsúlyt adunk a nevelőmunkának.

A nép minden rétegének gazdasági érdekét érintő tankönyv- és tanszerügyet a jogosulatlan üzleti érdekek figyelmen kívül hagyásával az olcsó tankönyv és olcsó tanszer irányában kívánjuk végleg megoldani.

90. *A népművelési és testnevelési intézmények átszervezése*

A nép széles rétegeinek művelését és nemzeti nevelését erőteljes közművelődési politikával kívánjuk előmozdítani, s evégből népművelési és testnevelési szervezetünket, az e körbe tartozó intézmények korszerű átszervezésével és fejlesztésével kapcsolatban, szélesebb alapokra helyezzük.

91. *Középiskolai reform*

A középfokú oktatás terén előkészíteni kívánjuk az általános műveltséget adó középiskolák és az ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági szakoktatás szerves közreműködésén alapuló, a mai sokféle iskolatípus redukciójára vezető középiskolai reformot. A gyakorlati irányú középiskola-típusban különös nyomatékkel kívánjuk a mezőgazdaság szempontjait érvényesíteni.

XI. Nemzeti védelem

92. Honvédség és közbiztonsági szervek

Nemzeti önállóságunk biztosítása céljából különös súlyt kívánunk helyezni honvédségünk és a közbiztonsági szervek felkarolására. E szervek egyike sem állhat pártpolitikai célok szolgálatában.

93. Hadirokkantak, hadiözvegyek és frontharcosok

A hadirokkantakat, özvegyeket és árvákat tekintjük a világháború legsúlyosabb terheit viselő társadalmi rétegnek. A frontharcosok elhelyezkedését mind a közalkalmazás, mind a magánvállalkozás keretében erőteljesen támogatni kívánjuk.

XIII. Népegészségügy

94. A népegészségügy felkarolása

A népegészségügy felkarolását és különösen a falusi egészségügyi szolgálat organikus kiépítését fontos feladatunknak tartjuk. A vidéki orvoshálózat és beteggondozás megszervezésénél különös figyelemmel leszünk a fiatal magyar orvosgeneráció érdekeire.

95. Egészségügyi politika

Egészséges nemzedékek nevelése érdekében a gyermekvédelmet, az anya- és csecsemővédelmet erősen ki fogjuk építeni. Ezek igazgatását egységesíteni akarjuk.

A gyámügyi igazgatást megfelelően fogjuk átszervezni.

Az orvostársadalom érdekeinek törvényes képviselőjére orvosi kamarát fogunk létesíteni.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 331–342.

▪ 40. AZ 1933. ÉVI XXIII. TÖRVÉNY A KORMÁNYZÓ JOGKÖRÉNEK KITERJESZTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1933. AUGUSZTUS 25.

1. §. Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és felosztatásának a királyi hatalomban foglalt joga – ugyanazokkal a korlátozásokkal, amelyeket e tekintetben az 1848:IV. és az 1867:X. törvénycikk Ő Felsége a király jogára nézve megállapít – a kormányzót is megilleti.

Ha az országgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az 1920:I. t.-c. 13. §-ának második bekezdésében megszabott hatvannapi határidő alatt a kormányzó az országgyűlést feloszlatta vagy ha e határidő alatt az országgyűlésnek törvényben megállapított tartama letelt, a kormányzó újabb megfontolás végett az újonnan összehívott országgyűlésnek küldheti meg, összehívásától számított tizenöt napon belül.

Az 1920:I. t.-c. 13. §-a második és harmadik bekezdésének a jelen törvénnyel ellenkező rendelkezései, úgyszintén az 1920:XVII. t.-c. 1. §-a hatályát veszti.

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Magyar Törvénytár. 1933. évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1934, Franklin, 167–168.

▪ 41. AZ ÚN. RÓMAI JEGYZŐKÖNYVEK A MAGYARORSZÁG, ▪ AUSZTRIA ÉS OLASZORSZÁG KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉSRŐL

RÓMA, 1934. MÁRCIUS 17.

I. Jegyzőkönyv

*A Magyarország, Ausztria, és Olaszország közötti hatékony együttműködés alapjainak
megteremtése érdekében*

A Magyar Királyi Miniszterelnök, az Osztrák Köztársaság Szövetségi Kancellárja és Ő Felségének Olaszország Királyának Kormányfője

abban a törekvésben, hogy minden állam önállóságának és jogainak tiszteletben tartása alapján a béke fenntartásához és Európa gazdasági újjáépítéséhez hozzájáruljanak;

meggyőződve arról, hogy a három kormánynak ily irányú együttműködése meg fogja teremteni a tárgyi előfeltételeket más Államokkal való tágabb körű együttműködéshez;

a fentebb megjelölt célok elérésére kötelezik magukat arra: mindazon kérdésekben, amelyek őket különösen érdeklik, úgyszintén az általános jellegű kérdésekben tanácskozni fognak abból a célból, hogy a Magyarország és Ausztria, a Magyarország és Olaszország és az Ausztria és Olaszország között fennálló barátsági szerződések szellemében, amely szerződések számos közös érdek fennállásának felismerésén alapulnak, az európai államok, különösképpen pedig Magyarország, Ausztria és Olaszország között a valóságos együttműködés előmozdítására irányuló politikájukat összhangba hozzák.

Evégből a három kormány, valahányszor közülük legalább egy ezt célszerűnek véli, együttesen tanácskozni fog.

Ennek hiteléül az alulírottak a három eredeti példányban, magyar, német és olasz nyelven készült jelen Jegyzőkönyvet aláírták. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó.

Gömbös, Dollfuss, Mussolini

II. Jegyzőkönyv

Magyarország, Ausztria és Olaszország között a gazdasági viszonyok fejlesztése érdekében

Magyarország, Ausztria és Olaszország kormányai attól a kívánságtól vezérelve, hogy a Magyarország és Ausztria, Magyarország és Olaszország, valamint Ausztria és Olaszország között a gazdasági kapcsolatokat, az árucserének további ösztönzést adva s ilyképpen a

gazdasági önellátás egészségtelen irányzatával szembeszállva, fejlesszék, s hogy konkrét rendszabályokkal előmozdítsák a dunai államok gazdasági helyreállításának munkáját, összhangban stresai konferencia határozatainak szellemével és az Olaszország részéről 1933. szeptember 29-i kelettel előterjesztett Dunai Emlékiratban⁵⁵ foglalt alapelvekkel, a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Magyarország, Ausztria és Olaszország kormányai kötelezik magukat arra, hogy az érvényben levő megállapodások terjedelmét bővítik, a kölcsönös kivitelnek adott könnyítéseket fokozva és ezáltal nemzetgazdaságuk kölcsönös kiegészüléséből mindinkább növekvő hasznot húzva. Ebből a célból új kétoldalú megállapodásokat fognak kötni 1934. május 15. előtt.

2. cikk. Magyarország, Ausztria és Olaszország kormányai elhatározzák, hogy megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy a búzaár eséséből Magyarországra származó nehézségek legyőzessenek. Az erre vonatkozó megállapodásokat a lehető leggyorsabban, mindenestre azonban 1934. május 15. előtt meg fogják kötni.

3. cikk. A három kormány kötelezi magát arra, hogy az adriai kikötőkön átmenő forgalmat, amennyire csak lehet, megkönnyíti és előmozdítja. Ebből a célból, amint lehet, kétoldalú megállapodásokat fognak kötni.

4. cikk. A három kormány Állandó bizottságot fog alakítani három szakértőből, akiknek feladata lesz a három állam közötti gazdasági forgalom fejlődését figyelemmel kísérni és a jelen Jegyzőkönyv szellemének megfelelően a forgalom további fejlesztésének elérésére alkalmas konkrét javaslatokat készíteni.

A jelen Jegyzőkönyv három példányban, magyar, német és olasz nyelven készült. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó. Ennek hitelül a magyar, osztrák és olasz kormányok fejei a jelen megegyezést aláírták.

Gömbös, Dollfuss, Mussolini

III. Jegyzőkönyv

Ausztria és Olaszország között, az Olaszország, Ausztria és Magyarország közötti gazdasági viszonyok fejlesztése érdekében Rómában 1934. március 17-én aláírt jegyzőkönyv kiegészítéseként

Az Olasz Királyi Kormány és az Osztrák Szövetségi Kormány az eddigi tapasztalatok alapján, amelyek megmutatták, hogy a két nemzetgazdaság messzemenően kiegészíti egymást, elhatározták, hogy lépéseket tesznek abból a célból, hogy a két ország közötti gazdasági kapcsolatokat továbbfejlesszék és elmélyítsék.

Ebből a célból a következő intézkedésekben állapodtak meg:

1. cikk. A két kormány 1934. április 5-én tárgyalásokat fog kezdeni új egyezmény megkötéséről, hogy a két ország között már fennálló gazdasági egyezményeket kiszélesítsék és a jelenlegi viszonyokhoz hozzáillesszék.

Az új egyezményt a lehető legrövidebb időn belül, legkésőbb azonban 1934. május 15-ig fogják megkötni.

⁵⁵ Az emlékirat úgy fogta fel a dunai régiót mint Olaszország természetes hátszágát. Ennek érdekében Olaszország nemcsak Ausztria és Magyarország befolyásolására törekedett, hanem Jugoszlávia dezintegrálását és célul tűzte ki.

2. cikk. Az előző cikkben említett egyezményekre vonatkozóan a következőket állapították meg:

Preferenciális rendszer bevezetése az Ausztriában előállított és Ausztriából származó, Olaszországba való kivitelre szánt áruk lehető nagy számára vonatkozóan;

az előző rendelkezést illetően a két Szerződő Fél figyelembe fogja venni annak szükségességét, hogy a kedvezményeket az Olaszország részéről 1933. szeptember 29-i kelettel előterjesztett Dunai Emlékirat II. cikke c) pontjában foglalt alapelvek értelmében megfelelő határok között tartsák;

1934. május 15. előtt két listát fektetnek fel, amelyek közül az egyik azokat az árukat tünteti fel, amelyekre vámkedvezmények nyújtása a két ország érdekelt termelői közötti előzetes megállapodások útján megkönnyíthető, a másikon azokat az árukat tüntetik fel, amelyekre a kedvezmények a termelők közötti bármilyen előzetes megállapodások nélkül is megadhatók;

az első listában szereplő árukra vonatkozóan a két kormány kötelezi magát, hogy megteszik a szükséges intézkedéseket abból a célból, hogy meggyorsítsák és megkönnyítsék ipari megállapodások létrejöttét.

A jelen Jegyzőkönyv két példányban, olasz és német nyelven készült. Eltérés esetében az olasz szöveg az irányadó.

Ennek hitelül alulírottak a jelen Jegyzőkönyvet aláírták.

Mussolini, Dollfuss

Nemzetközi szerződések 1918–1945. Szerk. Halmosy Dénes. Budapest, 1983, Közgazdasági és Jogi–Gondolat, 349–352.

▪ 42. A VÁLASZ PROGRAMCIKKE ▪

BUDAPEST, 1934. MÁJUS

Nemcsak az egyes ember tudata foszolhat szét a magára hagyott test fölött, a népek öntudata is elborulhat, s óriás közösségek tápolyoghatnak látó szemmel és világtalanul. Aki a pusztuló magyar falvakon vagy a kormányok baklövéssein kesereg, a beteg törött lábát és zúzott homlokát tapogatja, ahol a lélek beteg. A magyarság amentióban szenved, s nyomorúságunk ennek az öntudatzavarnak a következménye csak. A hatvanas évek óta semmi sem állíthatta meg ezt az előrehaladó betegséget, a nemzet egy-egy nagy alakjában is csak átmenetileg jutott világos pillanatokhoz.

Egy szerény eszközökkel induló folyóirat, mely megindulásakor inkább a helyzet reménytelenségére, mint a benne megduzzadt erőkre hivatkozhat, nem áltathatja magát azzal, hogy ezt a tudatot pótolni tudja, s évtizedek óta elhanyagolt idegpályákba egy villanással újra belélvellheti az életet. A *Válasz* csak valódi helyzetünk szorongásával akar eltölteni, az elhagyott testből fölsajgó kérdéseket dadogja el; a világ és köztünk támadt kapcsolathány végzetes félreértéseit próbálja meg hosszú mulasztások első hevenyészett pótlásával kiküszöbölni.

Más folyóiratok „nevekkel” indulnak, munkatársaik számára kérnek figyelmet, levegőt; – ez a folyóirat munkákkal indul, egy hetvenesztendő munkahátralék feladat-

tömegével, s a munkához keresi a munkatársakat. Korosztályok, néprétegek közt nem tesz különbséget; a vállalkozás „új nemzedékéhez” szól, s a megoldások nemességét szeretné feltámasztani. Noha a művelt olvasók összezsugorodott táborához szól, nem versenytársa egyetlen magyar folyóiratnak sem. Szépirodalmi műveket csak kivételesen közöl (ismeretlen írók bemutatkozó írásait, jelentős pályáállomást, irányt, új műfaji törekvést jelző alkotásokat); igazi célja, hogy a magyarság önismeretét fejlessze, európai tájékozódását tökéletesítse, a fiatalokat munkára sarkallja, a kisebbségi sorban élő magyarokat magyar hídfőkké szervezze. Lesz-e sikere, nem tudhatjuk. Akik megindítják, maguk is aggódva figyelnek, hogy mozdul-e a szervezet, amellyel kapcsolatot akarnak teremteni.

A világ szorongat, nógat, faggat. Az országban lappangó életakarattól függ, hogy lehet-e folyóiratunkból száj, amelyen át a magyarság *válasza* végre felszakad.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György, Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán Budapest, 1977, Gondolat, 601–602.

▪ 43. AZ 1934. ÉVI XI. TÖRVÉNY ▪ AZ EGYSÉGES KÖZÉPISKOLÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1934. JÚNIUS 2.

I. fejezet *A középiskola szervezete*

1. §. A magyar középiskola feladata, hogy a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, a magyar nemzeti művelődés szellemének megfelelő általános műveltséghez juttassa s az egyetemi és más főiskolai tanulmányokra képessé tegye.

2. §. (1) Középiskolát tartanak fenn: az állam, a vallás- és közoktatásügyi miniszter kezelése alatt álló magyar katolikus tanulmányi alap, az egyházak, a férfi és női szerzetesrendek; továbbá a törvényesen bevett vallásfelekezetek, törvényhatóságok, községek (városok), jogi és természetes személyek, ha erre törvényesen biztosított joguk van, vagy a vallás- és közoktatásügyi miniszter nekik erre engedélyt adott.

(2) Csak olyan középiskola tartható fenn, amely szervezet, tanterv, az alkalmazott tanárok száma, képezése és szakképzettsége, valamint elhelyezés, tanszerek és felszerelés tekintetében a jogszabályokban meghatározott követelményeknek megfelel.

(3) Új középiskola létesítésének, szervezésének és fejlesztésének módozatait a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

3. § Fiúk és leányok számára külön igazgatás alatt álló és külön elhelyezett középiskolák vannak.

4. §. A magyar középiskola neve: gimnázium.

5. §. (1) A középiskolának nyolc osztálya (évfolyama) van.

(2) A középiskola felső négy osztályának működését megfelelő tanulólétszám hiánya

miatt, vagy más fontos okokból a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetőleg a miniszter hozzájárulásával az iskola fenntartója vagy a fenntartó hatósága ideiglenesen szüneteltetheti.

6. §. (1) A középiskolákban szedhető tandíj, vizsgadíj és egyéb díjak összegét, valamint a befizetés módozatait, úgyszintén a mentesség és a kedvezmény feltételeit – az 1933: VII. törvénycikk rendelkezéseinek figyelembevételével – az állam által, úgyszintén a vallás- és közoktatásügyi miniszter kezelése alatt álló magyar katolikus tanulmányi alaptól egészben fenntartott, valamint a törvényhatósági és községi (városi) középiskolákban a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a többi középiskolában az iskola fenntartója, illetőleg a fenntartó hatósága állapítja meg. [...] ⁵⁶

II. fejezet

Igazgatás és tanári testület

11. §. A középiskola élén, mint annak felelős vezetője, az igazgató áll.

12. §. (1) A középiskolában a 21. § (1) bekezdésében 2–15. alatt felsorolt rendes tantárgyak tanítására legalább tizenkét rendszeresített álláson működő tanárt kell alkalmazni, akik közül legalább nyolcnak rendes tanárnak (13. § (3) bekezdés) kell lenni.

(2) A 5. § (2) bekezdésében említett esetben, továbbá a párhuzamos osztályokkal működő, valamint a fejlesztés alatt álló középiskolákban a tanároknak az (1) bekezdésben megállapított száma megfelelően módosul. [...] ⁵⁷

17. §. (1) Az igazgatók és tanárok rendszeres fizetéssel járó állandó mellékfoglalkozást nem vállalhatnak.

(2) A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg, hogy igazgató vagy tanár mennyiben vállalhat az előző bekezdés rendelkezése alá nem eső, díjazással járó mellékfoglalkozást.

18. §. Nem állami középiskolák tanárainak és igazgatóinak javadalmazása azonos az állami középiskolák tanárainak és igazgatóinak mindenkorai javadalmazásával és rendes tanáru al-kalmazás szempontjából azonos tekintet alá esnek az állami középiskolák tanáraival. Ez a rendelkezés a rendjük iskoláiban működő szerzetes tanárookra nem vonatkozik. [...] ⁵⁸

III. fejezet

A középiskola tanulmányi rendje

21. §. (1) A középiskola rendes tantárgyai:

1. hit- és erkölctan,
2. magyar nyelv és irodalom,
3. történelem, államtani ismeretekkel,
4. gazdasági és társadalmi ismeretek,
5. föld- és néprajz,

⁵⁶ A továbbiakban a középiskolák fenntartásának és működtetésének kérdéseivel foglalkozik a törvény.

⁵⁷ A nem közölt részben a tanárok óraszámairól és kötelezettségeiről esik szó.

⁵⁸ A nem közölt részben az igazgató és a tanárok ellen indítható fegyelmi vizsgálatok mikéntjét szabályozza a törvény.

6. latin nyelv,
7. görög nyelv,
8. német nyelv,
9. egy második élő idegen nyelv,
10. bölcsészet,
11. természetrajz,
12. vegytan,
13. természettan,
14. mennyiségtan és mértan,
15. rajz a műalkotások ismertetésével,
16. testnevelés,
17. egészségtan,
18. szépirás,
19. gyorsírás,
20. ének,
- továbbá a leányok számára fenntartott középiskolákban
21. kézimunka. [...] ⁵⁹

Magyar Törvénytár. 1934. évi törvénycikke Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1935, Franklin, 68–72.

▪ 44. A NEMZETI AKARAT PÁRTJÁNAK PROGRAMJA ▪ (Részletek)

BUDAPEST, 1935. MÁRCIUS 4.

Cél és követelések

Minden hatalom a néptől ered. [...] ⁶⁰

A Nemzet Akaratának Pártja (NAP) a szociális eszmék elméleti és gyakorlati értelmét államrendszerében a következő alapelvben rögzíti:

A szocializmus a népek társ- és sorsközösségének rendszere, melyben erkölcsi, szellemi és anyagi életünket a tudatos hitből fakadó tiszta cselekedeten felépülő és az államfelségtől megkövetelt kötelességteljesítésre alapozzák, hogy elnyerhessék a jogot tudatos köz- és egyéni életük méltó lefolytatására.

A szocializmusban tényleges, teljes kötelesség, tényleges, teljes jogot szüljön és fordítva: tényleges, teljes jog, tényleges, teljes kötelességhez vezessen.

A NAP az Ósföldet akarja újjáteremteni. Az Ósföld hivatása:

Egyensúlyhatalom Kelet és Nyugat, Észak és Dél között, melynek felségében különböző népek magasabb rendű, Isten és természettől megkövetelt nemzetet alkotnak Európa békéjének és földbirtokoló hatalmának biztosítása érdekében.

⁵⁹ A továbbiakban a tanrend különböző kérdéseit, valamint a javító és pótvizsgák rendjét tartalmazza a törvény.

⁶⁰ A nem közölt rész a „népfelséggel” és az „államcéllal” kapcsolatos „teoretikus” fejtegetéseket tartalmaz.

Az Ősföld hivatásából megalkotta a NAP az államcél:

A Kárpátokkal övezett területen – átnyúlva az Adriai-tenger partvidékéig – magyar fennhatóság alatt álló, az új alkotmányban lefektetett önkormányzatokkal ellátott Részföldek egysülésétől megalkotott Hungária Egyesült Földek politikai, gazdasági és társadalmi, szervesen egymásba kapcsolt állami felségterület felépítése, megszervezése, központi irányítása és vezetése, megosztott végrehajtó hatalommal való ellátása, hogy népei az államegységben

1. az államköltséget szükségesnek tartásuk és elfogadják, az egységes nemzet és Haza megalkotását a népi kultúrszabadságnak alkotmányos biztosításával akarják;

2. az államközösséget közös akarattal megvédjék;

3. csak így lássák egyedül biztosítottak erkölcsi, szellemi és anyagi gyarapodásukat;

az ily módon létesült Egyesült Földek elismerése Anglia, Németország, Olaszország, Lengyelország és Oroszország részéről nemzetközi szerződések révén, melyek az Egyesült Földeket mint megszállástól és átvonulástól ment és szabad, önálló feloszthatatlan területet biztosítják egymás között és az Egyesült Földek államfelsége javára.

A Hungária Egyesült Földek magasabb rendű államrendszert képeznek, melyet a közvetlenül érdekelt Részföldek: Magyarföld, Tótföld, Ruténföld, Erdélyföld, Horváth-Szlavónföld és Nyugat-Gyepű együttes érdeke hozza léte. Alkotmányos összeállításhoz elegendő, ha a Földek közös akarata az államalakulás létrehozása érdekében megnyilvánul. A Részföldek népeinek akarata szükséges előfeltétel, az érdekelt külföld akarata kívánatos, de nem előfeltétel.

A NAP a lefektetett államcél akarja és fogja megvalósítani, az erre való törekvése becsületes, igaz, megalkuvást nem ismerő harcosa. Az államcél elérésére szükséges munkálatoakat késedelem nélkül, azonnal és bátran meg fogja kezdeni. Az a meggyőződése, hogy az élet folyása az Ősföld népei legfeljebb még egy nemzedékének kegyelmez, de azután elpusztulnak, ha azonnal nem kezdünk az államcél megvalósításához. [...] ⁶¹

A NAP az egész Ősföld, Bosznia, Dalmácia, valamint a Szlavónföld számára alakul. Tagja lehet az Ősföldet lakó minden egyes nép fia, aki a Hungária Egyesült Földek felépítését akarja.

A NAP zászlót bont, terve végrehajtása, az állam és az egyén dicsősége, boldogsága és nagysága érdekében. Bizalmat követel becsület ellenében, hazaszeretetet hűség ellenében.

Fanatikus, szent hittel és meggyőződéssel indulunk neki az Ősföld megmentésére, új, történelmi korszakának megnyitására „Isten, paraszt, polgár és katona nevében!” s nem állunk meg addig, míg nagy célunkat elérjük!

Alapterv és követelések

„Adok, hogy adj!
Aki nem ad, nem kap!”
NAP

1. Akarjuk és követeljük az Ősföld állami, nemzeti, népi, erkölcsi, szellemi, társadalmi, politikai, gazdasági és államvédelmi megújódását, újjáépítését, átszervezését, szervesen kapcsolódó egységes irányítást.

⁶¹ A továbbiakban a Hungária Egyesült Földek „népfelségének” jelentését magyarázza a szöveg.

I. cikkely

2. Akarjuk és követeljük a trianoni parancsszerződés megsemmisítését, az Ósföld ügyének újrendezését a népek önrendelkezési joga és ama tétel alapján, hogy adják és hagyják meg az Ósföldnek, ami az övé, hogy ő is megadhassa és meghagyhassa a többi földeknek, ami őket illeti meg.

3. Akarjuk és követeljük az Ósföld kérdésének önerőnkéből, egyedül a közvetlen érdekelt népekkel karöltve történő alkotmányos megoldását.

4. Akarjuk és követeljük a Hungária Egyesült Földek alkotmányos államtestének, társ- és sorsközösségének felépítését, megszervezését, a Magyarföld részéről történő központi állami irányítást;

a Magyarföld, Tótföld, Ruténföld, Erdélyföld, Horvát-Szlavónföld és Nyugat-Gyepű politikai és gazdasági önkormányzatát a Hungária Egyesült Földek államrendszerében az Ósföld múltjából merített történelem-, földrajz-, birtok-, gazdaság-, alkotmány- és társadalomjogi sorsközösség felismerésének alapján;

hogy a Földek és a Gyepű az egységes állami irányításban az új alkotmányban lefektetett kiméretben részt vegyenek.

5. Akarjuk és követeljük, hogy a csonka Magyarföld államhatalma egyedül és kizárólag csak az Ósföld népeinek boldogságát, dicsőségét, létérdekét, erkölcsi és anyagi jólétét, gyarapodását, a kitűzött államcél megvalósítását tekintse irányadónak minden lépésnél;

hogy elutasítsuk a külföld beavatkozását mindazokban az esetekben, amikor a terv megvalósítását akarja megakadályozni.

II. cikkely

6. Akarjuk és követeljük az alkotmány új felépítését, az új alkotmánytörvénynek a nemzet szabad akaratomegnyilvánulása alapján történő elfogadását és szentesítését.

7. Akarjuk és követeljük az állam- és alkotmányrendszer politikai, gazdasági és társadalmi berendezésének az Ósföld mezőgazdálkodás-őstermelésének örök jellegéhez, ősforráshoz, ősadottságához idomított felépítését, rögzítését.

Iparral rendelkező, magas fokon álló parasztállamot akarunk, nem paraszttal rendelkező, alacsonyfokú iparállamot.

8. Akarjuk és követeljük az általános, titkos, egyenlő és kötelező, mindkét nemre egyaránt kiterjedő szavazati jogot,

– a szavazásnak az államhatalomtól való függetlenítését,

– a szavazás szabadságát az egyén akaratmegnyilvánulásában,

– a szavazásra jogosultak népszavazás útján való akaratmegnyilvánulását az új alkotmányra, az államformára, az államfőre és a nádorra vonatkozóan.

9. Akarjuk és követeljük az államformának, az államfő kérdésének a csonka Magyarföldre vonatkoztatott, határozott időn belül való ideiglenes, a Hungária Egyesült Földek összeállításakor végleges, félreérthetetlen, alkotmányos megoldását.

Az államforma és az államfő kérdéseit államkérdéssé tesszük, nem hagyjuk a pártkérdések öncélúságába fulladni.

10. Akarjuk és követeljük az állam sorsának, irányításának, vezetésének, megszervezésének a tíz évre választott nádor kezeibe való tételét, számára a legteljesebb felhatalmazás, rendkívüli és kivételes hatalom jogának megadását, az első tíz esztendőre alkotmányos megkötések nélkül;

az államvezérkarnak az állam legfelső és legelső irányító és vezető szerveként való alkotmányos felállítását és beállítását.

11. Akarjuk és követeljük a gazdasági önkormányzattal rendelkező érdekképviselői alkotmányos, határozott időn belül való felépítését, megszervezését, az államhatalomba való szerves bekapcsolódását;

a csonka Magyarföld jelenlegi öncélú és meddő pártpolitikájának felszámolását.

12. Akarjuk és követeljük az alkotmánybíróság felállítását a szavazások végrehajtásának kizárólagos jogával, alkotmányosan függetlenül az államhatalomtól, az állami főhatalom tényezőinek legelső, legfelső és végső állami ellenőrző szerveként való megszervezését és beállítását;

az igazságszolgáltatás, a bírói hatalom, a bíraskodás korszerű, egyetemes megszervezését és újjáépítését.

13. Akarjuk és követeljük az új alkotmányon épülő állami és önzorgatásoknak a központosított irányítás, megosztott végrehajtás elvén nyugvó egyetemes megszervezését, politikától való megtisztítását, az egyes igazgatásokban a szakvezetés beállítását, ezeknek a kérdéseknek alkotmányos rögzítését;

a közalkalmazottak szociális kérdéseinek, szolgálati életlépcsőzésének, fizetés- és nyugdíjkérdésének végleges alkotmányos rendezését a közalkalmazottak politikamentességének szigorú elvén.

14. Akarjuk és követeljük az Ősföld rögeiben gyökerező, új, az állam vezetésére hivatott, tisztult, nemes, nemzet- és néptudatos középosztály megeremtését a személyi érdemeikért szerzett előjogok utódlásának törvényes korlátozásával.

A bevándorlás és kivándorlás megkötését, kivándorolt véreink visszatelepítését követeljük.

III. cikkely

15. Akarjuk és követeljük az egyes vallások teljes politikamentességét, kimondottan az erkölcsi nemzeti életre való nevelő hatályát, köteleességteljesítésen nyugvó jogélvezet hitének hirdetését;

minden vallás politikai ágának beszüntetését, az állam minden érdekével számoló új konkordátum és hitszerződések megkötését.

Nem ismerünk felekezetenélküliséget. Minden polgár valamelyik bevett vagy elismert vallás tagja legyen.

16. Akarjuk és követeljük a gyermek- és családjog lefektetését, törvénybeiktatását, a családi élet erkölcsösségét és tisztaságát, anyagi megalapozásának és a korai családalapítás lehetőségét, az anya szent ölének dúsabb, egészségesebb gyermekáldását. Követeljük az örökösödés törvényének új felépítését az állam népszaporulatának erőteljes előmozdítása érdekében.

Törvénytelen gyermekeket jog és törvény előtt nem ismerünk. Az egy apától származó gyermekek egyazon jogokat élvezzék név, örökösödés, nevelés terén. Minden gyermeknek legyen meg a természetes szülői otthona.

A fiatalság nagy jövőjének becsületese, gyakorlati harcosai akarunk lenni!

17. Akarjuk és követeljük a köz- és népegészségügy szociális, korszerű, az állam egyetemes érdekeinek megfelelő felépítését, az orvosi kar átszervezését, az orvosi oklevelek újratervezésének kötelezettségét, a betegsegélyezés és gyógykezelés szociális újjáépítését, a gyógyszeripar teljes átszervezését, egészséges lakásépítést.

Népegészség államegészség!

18. Akarjuk és követeljük a köz- és népoktatás újjáépítését a gyakorlati építő életre és kötelességteljesítésre beállított nevelési rendszer alapján;

az állástalan oklevelek elhelyezését a gyakorlati pályákon, ennek megfelelő ingyenes átképzésüket, elhelyezésüket az irányított gazdálkodás keretein belül.

Akarjuk és követeljük az államirányításban és -vezetésben a magyar nyelv, a törvényvégrehajtásban és az egyes igazgatásokban az anyanyelv használatának alkotmányos törvényesítését. Anyanyelv szabad használata ad adottságkényszerített társ- és sorsközösségnek tudatos lelket.

19. Akarjuk és követeljük az államközösség nemzeti és népi irodalmának, művészetének és sajtójának felépítését, a szemérmetlen, erkölcscsúfoló, álembriességre burkolt, nemzetietlen irodalom, művészet és sajtó kiirtását.

Sajtóegyetem felállítását követeljük, a sajtódoktorátushoz kötött laptulajdonosságot, szerkesztői és munkatársi felelősséget.

Nemzetközi sajtótörvény elfogadását követeljük, mely lehetetlenné teszi a nemzetek kölcsönös sajtógyalázkodásait és a nemzetközi sajtó kútnérgezeit.

IV. cikkely

20. Akarjuk és követeljük az államérdek elsőbbségének alkotmányos biztosítását, az államérdek irányító, vezető, biztosító és védő alkotóelemeinek felépítését olyképpen, hogy ebből kölcsönhatásképpen a magánérdek fejlesztése, gyarapodása, a népösszesség jóléte váljék lehetővé;

az államhatalom közvetlen bíraskodási jogát arra az esetre, ha a magánérdek az állam egyetemes érdekével szembehelyezkedik, vagy más, szükséges érdekeket veszélyeztet. Az államban csak törvényen nyugvó érdekszabadságot ismertünk. Az érdekszabadságot, amely a törvény hézagaiból él, kiirtjuk!

21. Akarjuk és követeljük hogy a magánérdek egyetemessége az Ősföld ősnépeinek alkotmányosan védett köztulajdona legyen.

Ezért követeljük az 1900 óta kiadott települési engedélyek, iparengedélyek bevonását, a földbirtok- és ingatlanvásárlások felülbírálsát, a nemzet egyetemes érdekeivel számoló tisztosztását vagy megerősítő megújítását.

22. Akarjuk és követeljük a zsidókérdésnek az állam érdekeivel egyező, végleges alkotmányos rendezését, a zsidónak mint fajnak alkotmányos meghatározását, az állam életébe és munkájába való számarányos bevonását;

a zsidó bevándorlásnak mindenkorra való beszüntetését;

azoknak a zsidóknak az állam területéről történő kiutasítását, akik 1914. augusztus 1-c után kaptak települési engedélyt, állampolgársági vagy honossági bizonyítványt, akik a világháborúban harcban nem voltak, akik az államhozta törvényeket megszegik, kijátsszák, gátolják vagy elgáncsolják, tekintet nélkül arra, hogy mikor települtek meg az Ősföldön.

A minden téren megnyilvánuló zsidószellem könyörtelen kiirtását, a megalkuvás nélküli keresztény szellem gyakorlati felépítését követeljük.

23. Akarjuk és követeljük a munkakérdés nemzeti, szociális alapokon nyugvó, a munkaadó és munkás érdekeinek kölcsönös védelmében történő megoldását, a munkásnak az üzem hasznából részesedést élvező, nyugdíjjogosultsággal rendelkező természetes személyként való kezelését;

a szakszervezetek és a sztrájk eltörlését, munkabíróság felállítását az érdekképviselőten belül.

Nemzetmunka törvényesen és alkotmányosan védett nemzeti munkával!

Akarjuk és követeljük a magántisztviselő-kérdések szociális, egyetemes, a közalkalmazottakkal és a munkakérdésekkel kapcsolatos megoldását.

V. cikkely

24. Akarjuk és követeljük a megélhetésnek az állam természeti és érdekviszonyai alapján történő biztosítását;

a megélhetés biztosítása után olyan haszonmagasság törvényes megállapítását, amely igazságos kulcs alapján a magán- és népvagyon fejlesztését, a termelés fokozását, fenntartását, a közvetítő kereskedelem jogos hasznát és az állam gazdasági életének független biztonságát egyaránt lehetővé teszi.

Ezért akarjuk és követeljük:

- a nemzetgazdálkodás és a munka alkotmányának megteremtését és törvényét;
- a nemzeti hitel- és forgótőkerendszer megépítését, mint gazdasági és munkás életünk alappillérei;

- a vagyonszabadságnak az állam területéhez való kötöttségét, ennek a törvénynek 1920-ra történő visszamenő hatályosítását;

- a békeszerződésekből folyó anyagi vagy pénzügyi szolgáltatások megtagadását, a külföldi kölcsönök utáni kamatszolgáltatások beszüntetését, az állam anyagi és gazdasági helyzetével, valamint egyetemes érdekeivel számoló új, megfelelő rendezését;

- az arany- és devizabeszolgáltatást;

- az önerőből, egyedül és kizáróan az állam munkásaival, az állam iparával, az állam kereskedelmével végrehajtott közmunkák megindítását;

- a mezőgazdálkodás korszerű újjáépítését az államhatalom közvetlen segítségével és irányításával;

- a kisipar feltámasztását, háziasítását, a háziipar és belterjes családgazdálkodás szerves egymásba fektetését közvetlenül nyújtott állami hitellel és kölcsönökkel, a konfekcionális árutermelés és a nagyiparnak a kisipari részre tartozó termelésének egyidejű megszüntetésével;

- az irányított, tervszerű egységbe foglalt magángazdálkodás megszervezését, rendszerbe, érdekszervezetekbe való tömörítést, a gazdasági önkormányzatoknak alárendelt, államilag ellenőrzött termelő és értékesítő szövetkezetek meghatározott időn belül való megszervezését, országos kiépítését, az állam nemzeti kereskedelmi rendszerébe a kereskedelem újjáépítésével kapcsolatos beillesztését;

- a mezőgazdasági ipar felépítését az 1920 óta felburjánzott, mesterségesen táplált és fejlesztett iparágak rovására, ezeknek teljes megszüntetésével;

- a telepítés hármasság párhuzamát:

- a) a középnemesség visszatelepítését,

- b) a paraszttelepítést,

- c) az ipari munkás röghözköztetés telepítéssel;

- a földbirtokrendezést, a hitbirtokosítás törvényesítését, a lakáskorszerűsítés és építés végleges, határozott időkorlátok között történő megoldását;

- az állam gazdasági életének érdekképviselőbe való tömörítését, a kartellek, trösztök, érdekközvetítők feloszlását, az egészségtelen, túlhajszolt és erkölcstelen, igazságtalan cégérezés könyörtelen kiirtását;

– az áru útjának megrövidítését a termelőtől a fogyasztóig ama elv alapján, hogy azért termelünk, hogy élhessünk és nemcsak azért élünk, hogy termeljünk és anyagi javakat halmozzunk;

– a közlekedésügy és forgalom leegyszerűsítését, egységesítését és államosítását minden vonatkozásaiban;

– a tőzsdének készáruvásárra történő átrendezését, a határidős üzletkötések eltörlését, az elemi életszükségletekkel csak haszonra történő kufárkodás és üzérkedés minden időkre való beszüntetését;

– az elemi életszükségletek árának gyökeres, szociális szabályozását;

– hogy az állami és közpénztárakból csak egy fizetés legyen kiutalható; tiszteltdíjakat nem ismerünk!

– külkereskedelmünknek kimondottan és kizáróan nemzeti irányítás alá hozását, az állam gazdasági biztonságának függetlenítését a külkereskedelem viszonyaitól, a külkereskelemből lecsapódó haszonnak igazságos kulcs alapján való megosztását állam és termelő között;

– kereskedelmi szerződések kötését azokkal a külállamokkal, akik politikailag és gazdaságilag az Ösföld állami célkitűzéseivel párhuzamosan haladnak;

– vagyonelkobzás és súlyos szabadságvesztés kimondását azokra, akik külföldre vitt vagyონukat záros határidőn belül nem bocsátják az állam rendelkezésére, vagy az állam nemzeti gazdálkodásának nagy tervét elgáncsolják, hátráltatják.

A nemzeti és egyéni munka erkölcsös kapcsolását akarjuk az állam és az egyén összehangolt élete érdekében!

25. Akarjuk és követeljük a pénznek és hitelnek egyedül és kizárólag nemzeti alapokra való építését, az öncél és az egyéni haszonra való elvonatkozásból kiragadásukat és szerves, folyamatos beillesztésüket a nemzet gazdasági vérkeringésébe.

A közvetlen pénzkibocsátás, hitel- és kölcsönnyújtás államjogát követeljük.

26. Akarjuk és követeljük a kibocsátandó pénzjegymennyiségnek a nemzetháztartási szükséglet magasságához mért megállapítását.

Követeljük, hogy az állam egyetemes gazdasági életét biztosítani hivatott nemzetháztartási költségvetés szükséglete összetevődjék:

– a tehermentes kislét,

– az államháztartási és

– az irányított gazdálkodás beruházási szükségleteiből.

A beruházási szükséglethez számítható a közvetett beruházási szükséglet is: hadikölcsön, óvadéktőkék fokozatos tőketörlesztéses visszafizetése egy Korona egy Pengő kulcs-szám alapján.

27. Akarjuk és követeljük hiteléletünk korszerű újjászervezését, a pénz- és hitelintézetek összevonását állami felügyelet alá való helyezés és szigorúan hitelnyújtásra korlátozott gazdasági hatáskör mellett.

Akarjuk és követeljük a mesterségesen lefojtott hitelélet felszabadítását, a kamatszolgáltatás szociális rendezését.

28. Akarjuk és követeljük az adórendszer három alapon nyugvó felépítését:

– az állami adókkal az államháztartás szükségleteinek fedezését;

– szociális adók teremtése az összes biztosítások kötelezővé tételével és államosításával az állam polgárainak szociális és gazdasági érdekei megvédése érdekében;

– az adóknak igazságos, az állam részéről az érdekképviseltekre összegszerűen, az érdekképviseltek részéről az egyes adóalanysokra az állam ellenőrzése mellett történő kivetését.

VII. cikkely

29. Akarjuk és követeljük a Részföldek honvédelmének egyetemességéből alkotott, egységes irányítás és vezetés alatt álló államvédelemnek a Hungária Egyesült Földek államegészségével kapcsolatos szerves felépítését, a hadseregnek ennek megfelelő megszervezését, irányítását, vezetését, kiképzését és alkalmazását.

A csonka Magyarföld fegyverkezési egyenjogúságát követeljük. Az egyenjogúság megtagadása vagy fondorlatos elodázása esetén követeljük a felfegyverkezésnek a biztonsági foknak és követelményeknek megfelelő megkezdését.

A csonka Magyarföldön színmagyar katonai vezetést, a magyar néplélekkel összehangolt katonai szabályzatokat és színmagyar vezetőket követelünk.

30. Akarjuk és követeljük a közbiztonság és közrend korszerű, politikától mentes újjáépítését, szerves és szervezetszerű bekapcsolásukat az államvédelem belvédelmi rendszerébe.

31. Akarjuk és követeljük a háborús rokkantság esetére szóló állami biztosítást a fegyverfogható lakosság számára;

hogy a hadviselt állását kapja vissza, ha munka- és keresetképes maradt;
a világháború élő áldozatainak szociális és anyagi megsegítését.

Aki átértett kötelességből áldoz a haza oltárán, minden jogra érdemes!

32. Akarjuk és követeljük a NAP-nak a terv végrehajtásával való egyedüli megbízását, a teljes és rendkívüli hatalommal való felruházását, a tervnek a párt részéről vállalt egyedüli felelősséggel való végrehajtását a HUNGÁRIA EGYESÜLT FÖLDEK Részfölddei és népei nagyságának dicsőségének és boldogságának nevében. [...] ⁶²

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 365–375.

▪ 45. A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA ▪ VEZETŐSÉGÉNEK HATÁROZATA A PÁRT IRÁNYVONALÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL

PRÁGA, 1936. JÚNIUS 23.

1. Az eddigi vezetőség szektás politikája következtében, és mert a KI VII. világkongresszusán ⁶³ elfogadott taktikai irányvonalat e vezetőség csak vonakodva érvényesítette, a KMP elszigetelődött a tömegektől. Egyrészt e tények miatt, másrészt azzal összefüggésben, hogy a pártot az osztályellenség provokációs tevékenysége belülről dezorganizálta és bomlasztotta, a KMP-ben súlyos válság következett be. Ebből a tényből kiindulva, a KMP legfontosabb feladata az, hogy megszabaduljon a szektasság minden csökevényétől, a tömegpolitikának a VII. világkongresszus által kijelölt irányvonalát a magyarországi adott

⁶² A befejezés, vagyis „Végyszózat” tárgya ismét néhány zavaros általánosság a „leggyökeresebb újjáépítésről”.

⁶³ A Komintern VII. kongresszusa 1935. július 25. és augusztus 20. között tartotta üléseit Moszkvában. A korábbi, a polgári demokráciával és szociáldemokráciával szemben rendkívül kritikus és ellenséges irányvonal után ez a kongresszus hirdette meg a fasizmussal szembeni erőik összefogásának politikáját (népfrontpolitika).

viszonyoknak megfelelő módon határozottan alkalmazza, s hozzálasson a párt megfelelő újjászervezéséhez.

2. E feladatok teljesítése érdekében a KMP-nek elsősorban meg kell változtatnia a szakszervezetekhez és a Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz fűződő eddigi viszonyát.

a) Amennyiben még léteznek a korábbi szektás szakszervezeti ellenzék maradványai, ezeket likvidálni kell, hogy az összes kommunistákat és a szakszervezeti ellenzék volt tagjait bevihezzük a reformista szakszervezetekbe. Ezeken a szakszervezeteken belül nem az a kötelességük, hogy ellenzéki szervezetet hívjanak életre, hanem az, hogy a gyakorlati szakszervezeti munka terén a legjobb szakszervezeti vezetőkké fejlődjenek, és mint ilyenek beváljanak, erélyes tömegtoborzással és a bizalmi rendszer kiépítésével megszilárdítsák a szakszervezeteket; meggyőzzék a reakciós vezetőknek azokat a kísérleteit, hogy akadályozzák a forradalmi munkások belépését a szakszervezetekbe; harcoljanak a legszélesebb szakszervezeti demokráciáért, hogy ily módon minden szakszervezeti szövetséget a munkások érdekeinek és a munkáltatókkal szemben való aktív védelmére mozgósítsanak.

b) Bizonyos változásra van szüksége a KMP-nek a Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz való viszonyában is, mivel a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az egyetlen legális munkáspárt, amelyben a magyarországi munkásosztály túlnyomó többsége saját pártját látja, és mivel a szabad szakszervezetek kollektíven tagjai a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak, e szakszervezetek révén a KMP tagjainak egy része ma egyidejűleg tagja az MSZDP-nek is. Ezenkívül a Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz való viszony megváltoztatását indokolja a jelenlegi magyarországi helyzet is, amikor a fennálló rezsim az ország további fasiszálására törekszik, mikor a lakosság legszélesebb rétegei fel vannak háborodva a kormány gleichschaltolási törekvései miatt, mikre a szociáldemokrata munkások tömegei a német és az osztrák fasiszmus példáján a maga meztelenségében ismerték meg a teljes fasiszta rémuralmat. Ilyen helyzetben megvan a lehetőség arra, hogy helyes politikával és a szociáldemokrata pártban, valamint annak szakszervezeteiben végzett megfelelő munkával, a szociáldemokrata munkásokkal közösen megtisztítsuk a pártot a reakciós elemektől, és igazi proletárpárttá változtassuk.

A KMP és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt viszonyát szükségszerűen úgy kell megváltoztatni, hogy a kommunisták ne csak – mint eddig – kivételesen, hanem rendszeresen lépjenek be a szociáldemokrata pártba, s ott ne a párt kettészakítására törekedjenek, hanem arra, hogy ebben a pártban szervezetileg is gyökeret verjenek és – elsősorban a szociáldemokrata párthoz csatlakozott szakszervezetekre támaszkodva – harcoljanak a helyes proletárpolitika érvényesítéséért, miáltal ez a párt az igazi proletár osztályharc pártjává válhat. A KMP tehát ne olyan értelemben változtassa meg a Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz való viszonyát, hogy bármilyen engedményt tesz a szociáldemokratizmusnak, mint ideológiának és a burzsoáziával való osztály-együttműködés gyakorlatának; ellenkezőleg, a KMP-nek a Magyarországi szociáldemokrata Párt soraiban állandóan harcolnia kell, s szívós, türelmes, fáradhatatlan felvilágosító munkát kell végeznie minden aktuális kérdéssel kapcsolatban, hogy következetes, egységes osztályharcra mozgósítsa a szociáldemokrata munkásokat a fasiszták és más reakciók ellen, valamint a kapitalista osztályuralom ellen.

3. A kommunistáknak a szociáldemokrata párt minden szervezetében rá kell bízniuk a párttagokat: követeljük, hogy ez a párt minden aktuális kérdésben a munkásosztály érdekeinek megfelelő politikát folytasson. Emellett különös figyelmet kell fordítani a magyar munkásosztály következő feladataira:

a) Harc a parancsuralom ellen, és Magyarország fasiszta urainak minden olyan konkrét intézkedése ellen, amely a parancsuralom bevezetését készíti elő, különösen harc a demokratikus politikai jogok védelmében, többek közt a szakszervezeti és a sztrájk szabadságért, az általános, titkos és közvetlen választójogért, a demokratikus politikai jogok kiterjesztéséért, a parlament jogainak az állami végrehajtó szervek javára történő megnyirbálása ellen. Ebben a harcban széles körű népfrontmozgalmat kell létrehozni, amelybe be kell vonni minden pártot, szervezetet, csoportot és egyes elemeket, amelyek mozgósíthatók a harcra a reakció és a fasiszmus ellen, a magyar demokratikus köztársaságért.

b) Következetes harc a béke megőrzéséért. Meg kell magyarázni a magyar nép tömegeinek, hogy a jelenlegi kormány politikája, amelynek célja a trianoni szerződés erőszakos katonai revíziója, háborúhoz vezet és ezzel veszélyezteti a magyar nemzet függetlenségét. Csakis a békéért vívott harc és az európai békeszerető erőkkel való együttműködés útján, csakis a fasiszta kormány megdöntése útján vívhatja ki a magyar nép a trianoni szerződés felülvizsgálását és az e szerződés okozta összes igazságtalanság megszüntetését. A munkásosztály harcol a magyar nép függetlenségét veszélyeztető olasz–német–lengyel külpolitikai orientáció megváltoztatásáért, követeli a Népszövetség azon akcióinak támogatását, amelyek az agresszorok ellen irányulnak, követeli meg nem támadási szerződések megkötését valamennyi szomszédos állammal és barátsági politika folytatását a Szovjetunió irányában.

c) Harc a munkások mindennapi érdekeiért, a drágaság és a bércsökkenés ellen, a normál munkanapért, a Társadalombiztosító Intézet legszélesebb körű önkormányzatáért, a munkáltatói hozzájárulás és a munkáltatók által visszatartott járulékok erélyes behajtásáért, a munkanélküliek biztosításáért.

d) Harc a földreformért, amely a nagybirtokosok földjét anyagi kártérítés nélkül a szegényparasztnak kezébe adja, harc a bankok kamatuzsorája és a kartellek árdrágító politikája ellen, a falusi közigazgatás demokratikus átalakításáért.

4. A KMP szervezeti felépítésének teljes mértékben alkalmazkodnia kell e politikai irányvonal végrehajtásához, s ennek megfelelően a pártszervezeti formáknak igen rugalmasaknak és sokoldalúaknak kell lenniük. Az ideiglenes vezetőség megteszi a szükséges konkrét intézkedéseket ebben az irányban, valamint olyan káderpolitika megvalósítása érdekében, amely megfelel a Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusa irányvonalának.

5. Az ideiglenes pártvezetőségnek feladata, hogy haladéktalanul ismertesse a Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusának irányvonalát, s ezen az alapon széles körű kampányt indítson a szektasság ellen, és ennek folyamán maradéktalanul ismertesse a párttagsággal a korábbi pártvezetőség múltbeli szektás hibáinak tanulságait. Ugyanakkor széles körű ideológiai harcot kell indítani a reformizmus ellen. Állandóan gondoskodni kell a párt és a pártkáderek ideológiai megszilárdításáról, s határozottan fel kell lépni minden ellenállással szemben, mely akadályozni próbálja a KI irányvonalának érvényesítését, valamint ezen irányvonal opportunista eltorzítása ellen.

6. Az ideiglenes pártvezetőség feladata, hogy a párttagok előtt feltárja a párt korábbi konspirációs tevékenységének fogyatékoságait, s intézkedéseket tegyen a konspirációs módszerek megjavítására.

▪ 46. AZ 1936. ÉVI XXVII. TÖRVÉNY A TELEPÍTÉSÉRŐL ▪
ÉS TARTÓS HASZONBÉRLETEK LÉTESÍTÉSÉRŐL
(Részletek)

BUDAPEST, 1936. JÚLIUS 15.

I. fejezet

Általános rendelkezések

1. §. (1) A jelen törvény célja, hogy olyan vidékeken, ahol a kisbirtokok szaporítása közszempontból kívánatos, egy-egy család eredményes gazdálkodásának alapjául alkalmas önálló gazdaságok létesítése, valamint meglévő kisebb gazdaságok kiegészítése útján az ország egyetemes érdekeinek leginkább megfelelő birtokmegosztás kialakulását és a falusi lakosság számára családi otthon céljára alkalmas ingatlan szerzését előmozdítsa.

(2) Ezt a célt közérdekű ingatlaneldarabolások foganatosításával, tartós haszonbérletek alakításával, földbérleti szövetkezetek létesülésének előmozdításával, végül – amennyiben a fennálló birtokmegosztási és népsűrűségi viszonyok szükségessé teszik – telepítéssel kell szolgálni.

2. §. A jelen törvény értelmében a földművelésügyi miniszter hatáskörébe tartozó tennivalók végrehajtására a felmerülő szükséghez képest a földművelésügyi miniszter tárcája keretében a minisztertanács hozzájárulásával Országos Telepítési Igazgatóságot létesíthet. [...] ⁶⁴

II. fejezet

A törvény céljára felhasználható ingatlanok

4. §. (1) A jelen törvény céljára szolgálnak:

1. az 1921: XLV. törvénycikk értelmében vagyonváltság címén az állam tulajdonába jutott, de még át nem vett ingatlanok, valamint a földbirtok-politikai célra már felhasznált vagyonváltságföldek, amennyiben kimozdítás, elhagyás következtében vagy más okból újból felhasználhatókká válnak;

2. az illeték- és adótartozásoknak földben való lerovása címén az állam rendelkezése alá kerülő ingatlanok összesen 15 000 000 pengő illeték- és adótartozás erejéig;

3. a vagyonelkobzást kimondó bírói ítélet alapján az állam rendelkezése alá kerülő ingatlanok;

4. azok az ingatlanok, amelyeket az állam erre a célra szabadkézből megvásárol, tulajdonában álló ingatlanért csere útján szerez vagy amelyekre nézve a felhasználást biztosító megállapodást létesít az érdekeltekkel;

5. az államot illető elővásárlási jog gyakorlásával megszerzett ingatlanok.

(2) A jelen törvény céljára szolgálnak továbbá a védett birtokokra vonatkozó teherrendezési eljárás során esetleg értékesítésre kerülő ingatlanok, valamint a jelen törvényben megszabott kötelezettség alapján átengedett ingatlanok.

5. §. (1) Az 1929:XXXIII. törvénycikkkel létesített Nemzeti Közművelődési Alapítványt

⁶⁴ A fejezet 3. §-a a törvénnyel kapcsolatos panaszok kivizsgálásával foglalkozik.

mezőgazdasági ingatlanainak átengedésére lehet kötelezni. Az átengedési kötelezettség alul azonban mentes annyi mezőgazdasági ingatlan, amennyi az alapítvány egyéb vagyonának, különösen erdőbirtokának okszerű kezeléséhez szükséges. Az átengedési kötelezettség alá nem eső ingatlanokat a földművelésügyi miniszterrel egyetértve a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelöli ki.

(2) A Nemzeti Közművelődési Alapítvány mezőgazdasági ingatlanait a jelen törvény céljára akként is meg lehet szerezni, hogy azokért az állam cserébe tulajdonában álló erdőt enged át. Állami erdőnek ilyen elcseréléséhez külön törvényhozási felhatalmazás nem szükséges.

6. §. (1) Hitelintézetet, úgyszintén pénzkölcsön nyújtásával iparszerűen foglalkozó cég-bejegyzésre kötelezett vállalatot kötelezni lehet azoknak a mezőgazdasági ingatlanainak az átengedésére, amelyeket a jelen törvény hatálybalépése előtt árverésen vagy árverés hatályaival magánkézből eladás útján szerzett.

(2) Az előbbi bekezdésben említett tulajdonos az ily ingatlant mindaddig, amíg a földművelésügyi miniszter annak átengedésére nem kötelezi, szabadkézből elidegenítheti. Az elidegenítő szerződés érvényességéhez, amennyiben az államot a fennálló jogszabályok értelmében egyébként elővásárlási jog illetné, a földművelésügyi miniszter jóváhagyása szükséges.

(3) Ha az a személy vagy annak házastársa vagy egyenes ágon rokona, akitől az ellene folytatott végrehajtási eljárás során az (1) bekezdés alá eső ingatlantulajdonos az ingatlant megszerezte, a földművelésügyi miniszternél a jelen törvény hatálybalépésétől számított egy éven belül bejelenti, hogy az ingatlant meg kívánja szerezni és a várható becsértékhez mérten a földművelésügyi miniszter által a 47. § megfelelő alkalmazásával megállapított összeget a telepítési alapba előlegképpen befizeti, az ingatlant átengedésre kötelezés útján a jelentkező javára kell megszerezni, feltéve, hogy az ingatlan húsz kataszteri holdnál nem nagyobb s a jelentkező az ingatlanban részesítéshez a jelen törvényben megkívánt előfeltételeknek megfelel.

7. §. Azokat az ingatlanokat, amelyek az ezer kataszteri holdnál nagyobb területű és 7000 koronánál nagyobb kataszteri tiszta jövedelmű védett birtokokra vonatkozó teherrendezési eljárás során esetleg értékesítésre kerülnek, a jelen törvény céljaira a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelően lehet felhasználni [...]⁶⁵

III. fejezet *Átengedésre kötelezés*

20. §. (1) Az ingatlantulajdonost arra lehet kötelezni, hogy a II. fejezet értelmében átengedésre kijelölhető ingatlanát, illetőleg ingatlanának megfelelő részét az államnak tulajdonul engedje át. A 10., 13. és a 8. § esetében az ingatlantulajdonost arra is kötelezni lehet, hogy ingatlana megfelelő részét a tulajdon átengedésének elhalasztása mellett kishaszonbérletek alakítása céljára az Országos Földhitelintézetnek haszonbérletbe engedje át. A tulajdonos csak az e törvényben meghatározott ellenszolgáltatás ellenében köteles ingatlant átengedni. [...]⁶⁶

⁶⁵ A továbbiakban az átengedési kötelezettség különböző eseteivel foglalkozik a törvény.

⁶⁶ A továbbiakban az átengedési eljárás folyamatát szabályozza a törvény.

IV. fejezet

Az átengedésre kötelezett kártalanítása

29. §. (1) A tulajdonjog átengedésére kötelezettet a telepítési alaphól az egész becsérték megfizetésével kell kártalanítani. A 8. §-on alapuló átengedésre kötelezés esetében az egész kártalanítási összeget az ingatlan tulajdonba vétele és tényleges birtokbavétele előtt készpénzben meg kell fizetni. A tulajdonul átengedésre kötelezés egyéb eseteiben a kártalanítási összeg kétharmadát kell készpénzben előre megfizetni, egyharmadát pedig huszonöt év alatt évi három és félszázalékos utólagos kamatozás alapulvételével kiszámított évi egyenlő részletek fizetésével kell kiegyenlíteni. [...] ⁶⁷

VII. fejezet

Az ingatlanok felhasználásának előkészítése

44. §. (1) A jelen törvény céljára szolgáló ingatlanokra vonatkozóan a földművelésügyi miniszter – a szükséghez képest – felhasználási tervet készít.

(2) A felhasználási tervben lehetőleg előre ki kell jelölni, hogy az ingatlan miképpen fog felosztani és hogy abból a jelentkezők milyen feltételek – különösen mily ellenszolgáltatás – mellett szerezhetnek ingatlant.

45. §. A jelen törvény alapján ingatlanban részesíteni csak azt lehet, aki a földművelésügyi miniszter megállapítása szerint a jelen törvény céljának szolgálatára alkalmas és megfelelő anyagi eszközökkel is rendelkezik.

46. §. (1) A rendelkezésre álló ingatlanokból elsősorban a mezőgazdasággal élethivatás-szerűen foglalkozó, különösen gazdasági iskolát végzett földművesek számára kell kisbirtokokat alakítani, illetőleg meglévő törpebirtokukat kell kiegészíteni. A vitézi rend tagjainak, hadirokkantaknak, hősi halottak és hadigondozottak fiúleszármazóinak, az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetetteknek kisbirtokban részesítésére törekedni kell. A jelen törvényben megszabott kívánalmaknak egyaránt megfelelő jelentkezők közül azokat kell ingatlanban részesíteni, akik a háborúban arcvonalbeli szolgálatot teljesítettek, továbbá azokat, akik a háború alatt vagy béke idején katonai szolgálatot teljesítettek, különösen, ha az 1931: III. törvénycikkben meghatározott igazolványuk van. A jelen bekezdésben említett személyek közül azokat kell elsősorban figyelembe venni, akiknek három vagy ennél több életben lévő gyermekük van. A vitézi telek alakítására szánt ingatlanokat az Országos Vitézi Széknek kell rendelkezésére bocsátani.

(2) Az ingatlanok felhasználása keretében különösen gondot kell fordítani arra, hogy mezőgazdasági munkások és cselédek, kisiparosok és kiskereskedők, továbbá falusi szövetkezetek házhelyeket szerezhessenek.

(3) A rendelkezésre álló ingatlanokból kisbirtok mértékét meghaladó, de háromszáz kataszteri holdnál nem nagyobb birtokot is lehet alakítani, amennyiben ezt a tulajdonos kívánságára a 22. § (1) bekezdése alapján átvett majorsági épületek gazdaságos felhasználása indokolja. Ily birtokban rendszerint csak okleveles gazdát lehet részesíteni.

⁶⁷ A fejezet nem közölt részében a kártalanítás technikai kérdéseiről esik szó. Az V. fejezet témája a jelzálogos hitelezők és más érdekeltek biztosítása, a VI. fejezeté pedig az illeték- és adótartozások ingatlannal való kiegyenlítése.

(4) A kis családi birtokon való okszerű gazdálkodás irányítására a jelen törvény céljára szolgáló ingatlanokból járásonkint legalább egy mintagazdaság létesítésére kell törekedni. A mintagazdaság körülbelül akkora legyen, mint egy, a vidék viszonyainak megfelelő nagyságú családi kisbirtok. A mintagazdaságok a földművelésügyi miniszter felügyelete és irányítása alatt állanak. [...]⁶⁸

X. fejezet

Telepes községek létesítése és más csoportos telepítések

63. §. (1) Ahol a népsűrűségi és birtokmegosztási viszonyok kívánatosá teszik, s a jelen törvény értelmében átengedésre kijelölhető vagy egyébként rendelkezésre álló összefüggő terület nagysága, valamint a forgalmi és kereseti viszonyok legalább százötven kisbirtokos család megélhetésére lehetőséget nyújtanak, a jelen törvény végrehajtása során új község létesítésére kell törekedni.

(2) Amennyiben községalakításra az első megszálláskor nincsen ugyan mód, de a lehetőség fennáll, hogy lecsapolás, öntözőmű, közlekedési művek létesítése vagy a viszonyok egyéb előrelátható változása folytán nagyobb népsűrűségű település fejlődhet ki és a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a birtokszerzők önálló községgé alakulása be is fog következni, a csoportos telepítést úgy kell végrehajtani, hogy a községgé alakulás előfeltételei minél teljesebb mértékben megvalósuljanak.

(3) Minden csoportos telepítés esetében gondoskodni kell arról, hogy a birtokszerzők a mezőgazdasági művelésre szánt ingatlanokon felül a házhelyek céljaira kijelölt területen külön házhelyet is kapjanak. Ugyanennek a területnek a keretében kell házhelyeket biztosítani a falusi lakosság körében elhelyezkedő iparosok és más foglalkozásúak számára is. [...]⁶⁹

XI. fejezet

Telepítési Alap. Telepítési Tanács

71. §. (1) A jelen törvény céljának megvalósítására telepítési alapot kell létesíteni. A telepítési alapot a földművelésügyi miniszter kezeli.

(2) A telepítési alap terhére való utalványozás, valamint a telepítési alaphoz tartozó ingatlan feletti rendelkezés joga a földművelésügyi minisztert illeti.

(3) A földművelésügyi miniszter évenként a költségvetés tárgyalása során jelentést tesz az országgyűlésnek a jelen törvény alapján folyamatban lévő átengedésre kötelezési eljárásokról, valamint arról, hogy a következő költségvetési év folyamán mennyiben kíván átengedésre kötelezés iránti eljárásokat indítani.

(4) A telepítési alap állagáról, úgyszintén bevételeiről és kiadásairól a földművelésügyi miniszter az országgyűlésnek évenként – a számszámadással kapcsolatban – jelentést tesz. Ebben a jelentésben a földművelésügyi miniszter részletesen ismerteti a jelen törvény előbbi fejezetei alapján tett intézkedéseit. A jelentésben elő kell adni különösen, hogy az

⁶⁸ A fejezet nem közölt részében az ingatlanban részesíthető és nem részesíthető személyek körét konkretizálja a törvény. A VIII. fejezet tárgya a szerződések megkötése, birtokbavezetés és tulajdonszerzés, a IX. fejezet pedig a „kimozdítás és visszavásárlás”.

⁶⁹ A továbbiakban a telepítés néhány részkérdéséről esik szó.

illető évben a jelen törvény céljaira felhasználható ingatlanokból mekkora terület és mily címen került az államkincstár rendelkezésére, továbbá, hogy a felsorolt ingatlanokból hányan és milyen módokat mellett részesültek birtokban, végül, hogy a földművelésügyi miniszter hány esetben és mily okokból gyakorolta a kimozdítás, illetőleg a visszavásárlás jogát. Kimutatást kell előterjeszteni arról is, hogy a telepítési alapból hányan és mily összegű kölcsönt kaptak s a már korábban nyújtott kölcsönökből az év folyamán mily összeget törlesztettek.

(5) Az állam tulajdonában álló és a jelen törvény céljára rendelt, továbbá a jelen törvény értelmében birtokpolitikai célra megszerzett vagy erre a célra egyébként az állam tulajdonába kerülő ingatlanok, úgyszintén a birtokszerző kimozdítása következtében megüresedő és állami kezelésbe kerülő vagy a visszavásárlási jog gyakorlása útján a földművelésügyi miniszter által megszerzett, végül a 64. § értelmében közcélokra kijelölt, de e célra még fel nem használt ingatlanok a telepítési alap állagához tartoznak. Az ily ingatlanok telekkönyvébe ezt a körülményt fel lehet jegyezni.

72. §. (1) A telepítési alap bevételei:

1. az állami költségvetésben tíz éven át előirányzandó legalább évi 2 000 000, további tíz éven át legalább évi 2 500 000 pengő, továbbá a költségvetésben vagy más törvényes rendelkezésben a telepítés céljára a szükség szerint kijelölt egyéb fedezet;

2. az 1933:XXVII. t.-c. 1. §-a értelmében felhasználható kölcsön eredményéből 15 000 000 pengő;

3. a telepítési alap állagához tartozó vagyon gyümölcsöztetéséből eredő jövedelem;

4. az ingatlanok felhasználásával kapcsolatosan az állam irányában teljesített minden szolgáltatás.

(2) A vagyonváltságföldről felhasznált ingatlanok [4. § (1) bek. 1. pont] jövedelme vagy azok értékesítéséből befolyó összegek nem a telepítési alap bevételei, hanem azokat a vagyonváltságalap javára kell átutalni.

(3) A telepítési alaphoz kell csatolni az államot illető elővásárlási jog gyakorlása céljára e törvény hatálybalépésekor rendelkezésre álló fedezetet. [...] ⁷⁰

Magyar Törvénytár. 1936. évi törvénycikkek Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1937, Franklin, 260–319.

▪ 47. A MÁRCIUSI FRONT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1937. MÁRCIUS 15.

KÖVETELJÜK...

Népünknek válságos és sorsdöntő korszakában élünk és úgy érezzük, hitet kell tennünk emberségünk és magyarságunk mellett. Erre kötelez bennünket március nagy öröksége, mert minden március minden idők magyar ifjúsága számára a tetemrehívás hónapja, amikor az első március számon kéri az új márciusokat. Az első március elsikkasztott szellemi örökségét újra felemeljük és követeljük...

⁷⁰ A fejezet további paragrafusai az Országos Telepítési Tanács tagjainak kinevezését szabályozzák. A XII. fejezet tárgya az ingatlaneldarabolás, a XIII. fejezet pedig vegyes rendelkezéseket tartalmaz.

1. Az ország demokratikus átalakítását.
 2. A gondolat-, szólás-, sajtó-, gyülekezési és szervezkedési szabadságot.
 3. Az általános, egyenlő és titkos, minden korrektívum nélküli választójogot.
 4. Az országgyűlési képviselők összeférhetetlenségének legteljesebb betartását: országgyűlési képviselő ne vállalhasson igazgatósági, érdekképviselői stb. tagságot.
 5. Az 500 kat. holdon felüli birtokok kisajátítását.
 6. A bankok, kartellek és monopóliumok magyarságsorvasztó uralmának megszüntetését.
 7. A progresszív adórendszer bevezetését.
 8. A munkát minden dolgozni akaró magyar számára: a 40 órás munkahét bevezetését a szellemi és fizikai munkában egyaránt, az álláshalmaz és a mamutjövedelmek megszüntetését!
 9. A minimális munkabérek megállapítását a biológiai létminimum felett.
 10. A dolgozók gazdasági vonatkozású szervezkedésének szabadságát.
 11. Az alsóbb néposztályok érdekében a közép- és főiskolákban a progresszív tandíjrendszer és a minőségi szelekció bevezetését.
 12. A magyar revíziót: a Duna-völgyi népek számára a hovátartozandóság kérdésében az önrendelkezési jog tiszteletben tartását. A pánszláv és pángermán imperialista törekvésekkel szemben a Duna-völgyi öncélúság és konföderáció gondolatának megvalósítását.
- Ebben az embertelen és magyartalan világban csak így látjuk biztosítva népünk jövőjét, és szilárdan hisszük, hogy hívek maradtunk az első március szelleméhez.

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 419.

■ 48. AZ 1937. ÉVI XIX. TÖRVÉNY A KORMÁNYZÓI JOGKÖR ■ KITERJESZTÉSÉRŐL ÉS A KORMÁNYZÓVÁLASZTÁSRÓL

BUDAPEST, 1937. JÚLIUS 28.

I. A kormányzói jogkör kiterjesztése

1. §. Az országgyűlés által alkotott törvényt a kormányzó kihirdetési záradékkal és aláírásával hozzáérkezésétől, számított hat hónapon belül látja el.

A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt – indokainak közlésével – a törvényt újabb megfontolás végett visszaküldheti az országgyűlésnek. Ha az így visszaküldött törvényt az országgyűlés változatlanul fenntartja vagy a kormányzó által kívánt módosításokat csak részben fogadja el, a kormányzó a törvényt hozzáérkezésétől számított hat hónapon belül újabb megfontolás végett az imént meghatározott módon még egyszer visszaküldheti az országgyűlésnek. Ha az országgyűlés a másodszor is visszaküldött törvényt változatlanul fenntartja, vagy a kormányzó által kívánt módosításokat csak részben fogadja el, a kormányzó a törvényt hozzáérkezésétől számított tizenöt nap alatt kihirdetni köteles.

Ha az országgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az előbbi két bekezdésben megszabott határidő alatt a kormányzó az országgyűlést feloszlatta, vagy ha ez

alatt a határidő alatt az országgyűlésnek a törvényben megállapított tartama letelt, a kormányzó a már visszaküldött törvényt sem kihirdetni, sem újabb megfontolás végett az újonnan összehívott országgyűlésnek megküldeni nem köteles; ha azonban az új országgyűlés a ki nem hirdetett törvénnyel azonos törvényt hoz, a kormányzó erre a törvényre nézve a visszaküldés jogával nem élhet s a törvényt hozzáérkezésétől számított tizenöt nap alatt kihirdetni köteles.

Az 1920:I. t.-c. 13. §-a második bekezdésének ezzel ellenkező rendelkezései, továbbá az 1926:XXII. t.-c. 47 §-ának második bekezdése és az 1933:XXIII. t.-c. 1. §-ának második bekezdése hatályukat veszítik.

2. §. A kormányzó három nagykorú magyar állampolgárt a kormányzói tisztre utódjaként ajánlhat s ajánlását tisztének tartama alatt bármikor módosíthatja vagy visszavonhatja.

Ajánlását a kormányzó írásban, saját kezű aláírásával és pecsétjével ellátva három teljesen egyező példányban állítja ki s borítékba zárja vagy lezárja.

Az ajánlás mindegyik példányát külön-külön tartalmazó zárt borítékra, vagy a lezárt ajánlási nyilatkozat külső lapjára a következő záradékot kell rávezetni: „A benti irat tartalmazza ajánlásomat a kormányzói tisztre.” ezt a záradékot a kormányzó keltezéssel, aláírásával és pecsétjével ellátja és a miniszterelnök aláírja.

A borítékba zárt, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozat átvétele végett a kir. Kúria elnökének, a két koronaőrnek s a miniszterelnöknek együttesen meg kell jelenniök a kormányzó előtt.

A kormányzó a borítékba zárt, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozat egy-egy példányát biztos helyen külön-külön leendő megőrzés végett a miniszterelnök jelenlétében személyesen adja át a kir. Kúria elnökének és a két koronaőrnek. A kir. Kúria elnöke és a két koronaőr az átvett ajánlási nyilatkozatot tartalmazó három zárt borítékot, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozatok külső lapját az átvételkor saját aláírásukkal és pecsétjükkel látják el és eljárásukról jegyzőkönyvet készítenek.

Ha kir. Kúria elnöki széke üres vagy a kir. Kúria elnöke elháríthatatlan akadály miatt nem jelenhetik meg a kormányzó előtt, helyette a kir. Kúria másodelnöke jár el. Ha az egyik koronaőr széke üres vagy az egyik koronaőr nem jelenhetik meg elháríthatatlan akadály miatt a kormányzó előtt, az ajánlást a megjelent koronaőr két példányban veszi át és látja el aláírásával, valamint pecsétjével.

Az ajánlás miniszteri ellenjegyzéshez nincs kötve; érvénytelen azonban az ajánlás, ha háromnál több vagy háromnál kevesebb személyre szól, úgy szintén akkor is, ha kiállítása vagy átadása tekintetében a jelen §-ban foglalt rendelkezéseket nem tartották meg.

A jelen §-nak az ajánlásra vonatkozó rendelkezéseit az ajánlás módosítására és visszavonására is alkalmazni kell.

II. A kormányzói tiszt megüresedése és új kormányzó választása

3. §. A kormányzói tiszt megüresedése esetében arra az időre, amíg az új kormányzó az esküt le nem teszi, országtanács alakul, amelynek tagjai sorában a m. kir. miniszterelnökön és az országgyűlés két házának elnökén felül Magyarország hercegprímása, a m. kir. Kúria elnöke, a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és a m. kir. honvédség főparancsnoka foglalnak helyet. Ha a hercegprímási szék betöltetlen, a hercegprímás helyét a tanácsban a latin szertartású római katolikus egyháznak más egyháznagya tölti be ab-

ban a sorrendben, amelyben az egyháznagyokat az 1926:XXII. t.-c. 4. §-ának *b)* pontja felsorolja. Ha a m. kir. Kúria elnöki széke üres, a kir. Kúria elnökének helyét a tanácsban a kir. Kúria másodelnöke, ha pedig a m. kir. közigazgatási bíróság elnöki széke üres, a m. kir. közigazgatási bíróság elnökének helyét ennek a bíróságnak másodelnöke tölti be. Ha a m. kir. honvédség főparancsnoki állása nincs betöltve, a főparancsnok helyét a tanácsban szolgálati helyettese tölti be.

Az országtanács a kormányzói tiszttel megüresedése után azonnal megkezd működését. Üléseinek összehívásáról az országgyűlés két házának elnökei gondoskodnak s az üléseken felváltva ők elnökölnek; ha az országgyűlés valamelyik házának elnöki széke üres, az elnök helyét az illető háznak választásra idősebb alelnöke tölti be. A határozatot az az elnök írja alá, aki a határozathozatalnál elnökölt.

4. §. A kormányzói tiszttel megüresedése esetén, amíg az új kormányzó az esküt le nem tette (1920:I. t.-c. 18. §), az 1926:XXII. t.-c. 48. §-ának első bekezdésében meghatározott jogkört az országtanács látja el. Az országgyűlés feloszlásának, elnapolásának és berekesztésének joga az országtanácsot nem illeti meg; az országtanács sem a minisztériumot, sem annak bármelyik tagját állásától nem mentheti fel.

Az országtanács hirdeti ki a kormányzó megválasztásáról és eskütételéről szóló törvényt. Más törvényt az országtanács csak akkor hirdet ki, ha a törvényt az országgyűlés már a kormányzói tiszttel megüresedése előtt elfogadta és a kihirdetés elhalasztása a nemzet életbevágó érdekeinek veszélyeztetésével járna.

Az országtanács bármelyik rendelkezése csak akkor érvényes, ha az illetékes miniszter ellenjegyzí.

Az országtanács gondoskodik arról, hogy a kormányzó megválasztása iránt szükséges intézkedések haladéktalanul megtétessenek és pedig akként, hogy a kormányzóválasztó együttes ülés legkésőbb a kormányzói tiszttel megüresedésétől számított nyolcadik napon összeüljön.

Ha a kormányzói tiszttel olyan időben üresedik meg, amikor az országgyűlés akár tartamának lejártá, akár feloszlása következtében nincs együtt és az új országgyűlési képviselők választása a megüresedéstől számított nyolc nap alatt befejeződik, a kormányzóválasztó együttes ülés összehívására megállapított nyolc napot a képviselő-választások befejezésétől (1925:XXVI. t.-c. 51. §) kell számítani és a jogszabályokban meghatározott határidőkre tekintet nélkül minden intézkedést meg lehet tenni avégett, hogy az új országgyűlés idejében megalakulhasson és ennek következtében a kormányzóválasztó együttes ülés az új országgyűlési képviselő-választások befejezésétől számított nyolc nap alatt összeülhessen. Ha azonban az új országgyűlés kormányzóválasztó együttes ülésre ez alatt az idő alatt nem ülhet össze, a kormányzóválasztó együttes ülésre az egyébként feloszlott országgyűlést kell összehívni. Ilyen esetben a jelen törvény értelmében az országgyűlés elnökei látják el. Az így újra összehívott országgyűlés választja meg a kormányzót, ennek színe előtt teszi le az új kormányzót az esküt, ez iktatja be tisztebe az új kormányzót és ez iktatja törvénybe a kormányzó megválasztását és eskütételét.

5. §. Az országgyűlés az 1926:XXII. t.-c. 48. §-ának első bekezdése értelmében megtartandó együttes ülésén a kormányzót a nagykorú magyar állampolgárok közül az alábbi rendelkezések szerint választja meg.

Ha az együttes ülés megnyitásakor nincs jelen mind a felsőház, mind a képviselőház tagjainak legalább háromötöd része, a kormányzóválasztásnak a következő bekezdések szerint való megkezdését a következő napnak ugyanarra az órájára kell halasztani, amelyre az

együttes ülés összehíva volt. Az együttes ülés tagjai – kivéve az országtanács és a minisztérium tagjait – az ülés tartama alatt az országház épületét nem hagyhatják el. Az együttes ülésre egyébként – amennyiben a jelen törvény másként nem rendelkezik – a házszabályok rendelkezései megfelelően irányadók azzal az eltéréssel, hogy az elhalasztott együttes ülés határozatképességéhez mind a felsőház, mind a képviselőház részéről legalább százszáz tag jelenléte szükséges.

Ha a kormányzó utódajánlási jogával élt s az ülés elnöke mindenekelőtt a kormányzó ajánlási nyilatkozatát felbontja és felolvastatja s ennek megtörténte után az együttes ülés titkosan szavaz abban a kérdésben, hogy kíván-e a kormányzó ajánlottain kívül mást is jelölni a kormányzók állásra. Ha az együttes ülés nem kíván mást is jelölni, a jelen § ötödik bekezdésének rendelkezései szerint az utódajánlási nyilatkozatban jelöltek közül választja meg a kormányzót.

Ha a kormányzó utódajánlási jogával nem élt, vagy ha élt ezzel a jogával, de az országgyűlés is kíván jelölési jogával élni, az együttes ülés a jelölés tárgyában titkos szavazással határoz; ennél a szavazásnál mindenki egy jelöltre adja le szavazatát. Ha háromnál több személyre esett szavazat, az országgyűlés jelöltjének csak azt a három személyt kell tekinteni, akire a legtöbb szavazat esett. Ezek közül is kiesik a jelöltségből az, aki nem kapott a jelölésnél legalább ötven szavazatot. Ha egyetlen jelölt sem kapott legalább ötven szavazatot a jelölésnél, a szavazást addig kell megismételni, míg legalább egy jelölt legalább ötven szavazatot nem kap. Azok között, akik egyenlő számú szavazatot nyertek, sorshúzás állapítja meg azt, hogy kit kell az országgyűlés jelöltjének tekinteni.

Az együttes ülés az előbbi két bekezdés szerint jelöltek sorából titkos szavazással a következő módon választja meg a kormányzót: Az országgyűlési tagok igennel és nemmel szavaznak. E végett mindenik országgyűlési tag annyi szavazólapot kap, ahány jelölt van. A szavazólapok közül egy szól igenre, a többi nemre. Mindegyik jelölt részére külön urnát kell felállítani s mindegyik jelöltre egyidejűleg külön-külön kell szavazni az „igen” illetőleg „nem” megjelölésű szavazólapoknak a megfelelő urnába bedobása útján.

Ha az első szavazásnál egyik jelölt sem kapott általános többséget, a két legtöbb „igen” szavazatot nyert jelöltre az előző bekezdésben meghatározott módon új szavazást kell tartani.

III. Végyes és hatályba léptető rendelkezések

6. §. A magyar király főkegyúri jogát nem érinti az a körülmény, hogy a kormányzó az 1920:I. t.-c. 13. §-a értelmében a főkegyúri jogot nem gyakorolja.

7. §. A kormányzót az országgyűlés nem vonhatja felelősségre. Az 1920: I. t.-c. 14. §-ának második bekezdése és az 1926:XXII. t.-c. 48. §-ának második bekezdése hatályát veszti.

8. §. A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Magyar Törvénytár. 1937. évi törvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1938, Franklin, 161–169.

■ 49. AZ 1937. ÉVI XXVII. TÖRVÉNY A FELSŐHÁZ ■ JOGKÖRÉNEK KITERJESZTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1937. DECEMBER 31.

1. §. A felsőház jogköre, hacsak a törvény eltérést nem állapít meg, ugyanaz, mint ami a főrendiházé volt. Az állami költségvetést a képviselőház állapítja meg, a felsőház azon nem módosíthat, ennek keretében azonban a saját személyi és dologi szükségleteinek költségvetését a felsőház maga állapítja meg s ezen a képviselőház nem módosíthat.

A törvénykezdeményezés joga a felsőházat is megilleti. Ez a rendelkezés nem érinti az 1848:III. t.-c. 37. §-ának azt a rendelkezését, amely szerint a minisztérium a költségvetés tervezetét és a zárszámadást országgyűlési megvizsgálás és jóváhagyás végett a képviselőháznál köteles benyújtani.

2. §. Az 1926:XXII. t.-c. 31. §-ának negyedik bekezdése hatályát veszti és helyébe az alábbi bekezdésben foglalt következő rendelkezések iktattnak:

Ha az országgyűlés két háza között az ellentétet valamely törvényjavaslatra nézve a második bekezdésben szabályozott eljárás másodszori megismétlésével sem sikerült kiegyenlíteni, vagy ha az egyik ház a másik ház által hozzá küldött törvényjavaslat tárgyában a hozzá érkezésétől számított hat hónapon belül nem határozott, a következő ülésszakban, de a másodszori megismétléstől, illetve az említett hat hónap leteltétől számított hat hónapnál nem rövidebb idő eltelte után bármelyik ház vita nélkül hozott határozattal kívánhatja, hogy a vitás kérdés a két ház együttes ülésében döntsék el. Az együttes ülés ugyancsak vita nélkül titkos szavazással dönt abban a kérdésben, hogy a törvényjavaslat tekintetében a képviselőháznak vagy pedig a felsőháznak álláspontját emeli-e az országgyűlés határozatává.

3. §. A felsőház és a képviselőház kinevezett hivatalnokait, altiszteit és egyéb személyzetét egységes létszámba kell foglalni, mégis úgy, hogy a felsőház szolgálatára rendelt állások elkülöníttessenek.

A felsőházban alkalmazott hivatalnokokat, altiszteket és egyéb személyzetet a felsőház elnöke nevezi ki és rájuk nézve a szolgálati beosztás, az elbocsátás, a nyugdíjazás, a felügyelet és a fegyelmi jog gyakorlása a felsőház elnökét illeti meg.

Az országgyűlés mindkét háza részére szolgálatot teljesítő országgyűlési hivatalok személyzete, valamint a képviselőházban alkalmazott hivatalnokok, altisztek és egyéb személyzet felett a kinevezési jogot és az előbbi bekezdésben felsorolt egyéb jogosítványokat a képviselőház elnöke gyakorolja.

A felsőház szolgálata tekintetében a felsőház elnöke közvetlenül rendelkezik az országgyűlés mindkét háza részére szolgálatot teljesítő személyzetével.

4. §. Az országgyűlés mindenik házának költségvetésében megállapított összegek tekintetében az utalványozási jogot mindenik ház elnöke maga gyakorolja.

Az országgyűlés mindkét házának elhelyezésére egyaránt szolgáló közös épület (az Országház) helyiségeinek megosztását és használatát a két ház elnöke mindkét háznak bejelentendő közös megállapodással szabályozza.

5. §. Az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. t.-c. 30. és 46. §-a hatályát veszti.

6. §. A jelen törvény a legközelebbi új országgyűlés megnyitása napján lép hatályba.

▪ 50. AZ 1938. ÉVI XII. TÖRVÉNY A MEZŐGAZDASÁGI ▪ MUNKAVÁLLALÓK KÖTELEZŐ ÖREGSÉGI BIZTOSÍTÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1938. ÁPRILIS 30.

I. fejezet *Kötelező biztosítás*

A biztosítási kötelezettség

1. §. (1) Férfi gazdasági munkavállalók, aki tizennyolcadik életévüket betöltötték, öregség esetére – a 3. §-ban foglalt kivételekkel – biztosítási kötelezettség alá esnek.

(2) A biztosítást az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet (a továbbiakban röviden: Intézet) látja el.

2. §. A jelen törvény szempontjából gazdasági munkavállalónak kell tekinteni:

a) az 1898: II. törvénycikk hatálya alá eső gazdasági munkást, segédmunkást és napszámmost;

b) az erdőmunkást és napszámmost (1900:XXVIII. t.-c. 1. §);

c) a dohánykertészt (1900:XXIX. t.-c. 1. §);

d) a gazdasági cselédet (1907:XLV. t.-c. 1. §);

e) a szegődményes gépészt és

f) a víztársulatnál (öblözetnél) vagy a földművelésügyi tárca keretében házikezelésben végzett munkálatnál alkalmazott munkavállalót (1912:VIII. t.-c. 13. §), feltéve, hogy öregségi ellátás, illetőleg biztosítás szempontjából nem esik külön jogszabály (társulati nyugdíjsszabályzat) hatálya alá.

3. §. Nem esik biztosítási kötelezettség alá az a gazdasági munkavállaló:

a) aki olyan földbirtok tulajdonosa, amelynek kataszteri tisztajövedelme 20 koronát, területe pedig két kataszteri holdat meghalad;

b) akinek gazdasági munkavállalói viszonyából eredő jövedelmét egyéb jövedelme rendszerint meghaladja;

c) aki a munkaadójának házastársa, felmenő vagy lemenő ágbeli rokona, örökbefogadott gyermek, mostohagyermek, testvére és az említettek bármelyikének házastársa, feltéve, hogy a munkaadóval közös háztartásban él;

d) aki e törvény vagy más társadalombiztosítási törvény alapján öregségi járadékot élvez;

e) aki hatvanötödik életévének – ha pedig tűzharcos (1938:IV. t.-c.), hatvanharmadik életévének elérésig a 12. § értelmében számításba vehető évekkel együtt sem töltheti el a várakozási időt, hacsak nem kéri, hogy a biztosítási kötelezettség alá vonják. [...] ⁷¹

⁷¹ A nem közölt 4–6. § a munkavállaló biztosítási könyvével, a biztosítás szolgáltatásaival és a várakozási idővel foglalkozik.

Az öregségi járadék

7. §. (1) Öregségi járadékra jogosult az, aki hatvanötödik életévét – ha pedig tűzharcos, hatvanharmadik életévét betöltötte és legalább tizenöt évi, a 6. §-nak megfelelő várakozási időt töltött el, amennyiben járuléktartalékát más Intézethez át nem utalták (11. §).

(2) Az öregségi járadék járadéktörzsből, járadéktörzspótlékból és fokozódó járadékrészből áll.

(3) A járadéktörzs évi 60 pengő. A járadéktörzset annyszor 1 pengő 50 fillérrel kell csökkenteni, mint ahány naptári évben a munkavállaló tizennyolcadik életévének betöltése és a jelen törvény hatálybalépése után biztosítási kötelezettség alá nem esett vagy biztosítási kötelezettség alá esett ugyan, de utána járulékot hat hétnél rövidebb időre róttak le. Nem lehet a járadéktörzset csökkenteni ama évek után, amelyekben a munkavállaló mindvégig keresőképtelen volt [...] ⁷²

Magyar Törvénytár. 1938. évi törvények Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1939, Franklin, 84–87.

▪ 51. AZ 1938. ÉVI XV. TÖRVÉNY ▪
A TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI ÉLET EGYENSÚLYÁNAK
HATÁSOSABB BIZTOSÍTÁSÁRÓL
(I. ZSIDÓTÖRVÉNY)

BUDAPEST, 1938. MÁJUS 29.

1. §. Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosítása végett szükséges és halaszthatatlanul sürgős intézkedéseket – ideértve az értelmiségi munkanélküliség leküzdése végett szükséges intézkedéseket is –, a jelen törvény kihirdetésétől számított három hónap alatt az alábbi §-okban megjelölt tárgykörben és alapelvek szerint rendeletben tegye meg abban az esetben is, ha az intézkedés egyébként a törvényhozás ügykörébe tartoznék.

2. §. Utasítatik a m. kir. minisztérium, hogy:

a) akár időszakai, akár nem időszakai lap kiadója, szerkesztője vagy a lapnak állandó munkaviszonyban álló munkatársai részére sajtókamara;

b) színművészek, filmszínészek, színházi és filmrendezők, úgyszintén színművészeti és filmművészeti ügyvezetők és ügykezelők, valamint színházaknál és a filmiparban alkalmazott művészi segéd személyzet (karszemélyzet) részére színművészeti és filmművészeti kamara felállításáról gondoskodjék.

A sajtókamara, illetőleg a színművészeti és filmművészeti kamara feladata: az újságírás és a lapkiadás, illetőleg a színművészet és filmművészet körében a nemzeti szellem és keresztény erkölcs követelményeinek érvényre juttatása és biztosítása, a kamara kötelékébe tartozók testületi és szociális érdekeinek képviselése, hivatásuk erkölcsi színvonalának és tekintélyének megóvása, a hivatásuk gyakorlásával járó jogok védelme és kötelességeik

⁷² A törvény további fejezeteiben a haláleseti segélyről, a kötelező biztosítás céljára szolgáló fedezetről, költségek eljárásai és ügyviteli szabályokról, majd az önkéntes biztosításról és a büntető rendelkezésekről csak szó.

teljesítésének ellenőrzése, felettük fegyelmi hatóság gyakorlása, állásfoglalás és javaslattevés az újságírással és a lapkiadással, illetőleg a színművészetre és a filmművészetre vonatkozó kérdésekben.

Akár időszakos, akár nem időszakos lap kiadója, szerkesztője, vagy a lapnak állandó munkaviszonyban álló munkatársa csak az lehet, aki a sajtókamara tagja.

Színháznál, mozgófényképet előállító és kölcsönzés útján vagy másként forgalomba hozó vállalatnál az első bekezdés *b)* pontjában meghatározott foglalkozások körében rendezőként, előadóként vagy művészeti segédszemélyzet tagjaként csak azt szabad alkalmazni, aki a színművészeti és filmművészeti kamara tagja. A vallás- és közoktatásügyi miniszter indokolt esetben közérdekből kivételt tehet.

3. §. A sajtókamarának, úgyszintén a színművészeti és filmművészeti kamarának tagja csak magyar állampolgár lehet. A tagság egyéb feltételeit a m. kir. minisztérium rendeletben állapítja meg.

4. §. A sajtókamara, úgyszintén a színművészeti és filmművészeti kamara tagjai arányszámok csak olyan arányban vehetők fel, hogy számuk a kamara összes tagjai számának húsz százalékát ne haladja meg.

Ebbe a húsz százalékba nem lehet beleszámítani:

a) a hádirokkantot, a tűzharcost, továbbá hősi halált halt szülőnek gyermekét és a nadiözvegyet;

b) azt, aki az 1919. évi augusztus hó 1. napja előtt tárt át valamely más bevett felekezetbe és megszakítás nélkül ugyanennek a felekezetnek a tagja;

c) a *b)* pont alá eső szülőnek olyan leszármazóját, aki nem az izraelita felekezet tagja.

5. §. Akár időszakos, akár nem időszakos lapnál állandó munkaviszonyban álló munkatársul a 4. § első bekezdése alá eső személyeket csak olyan arányban szabad alkalmazni, hogy számuk az állandó munkaviszonyban álló munkatársak számának húsz százalékát ne haladja meg; bármely címen kifizetett illetményük évi összege pedig nem haladhatja meg az ilyen munkaviszonyban álló összes munkatársak bármely címen járó illetményei évi összegének húsz százalékát. Ezeket a rendelkezéseket a munkaadó az 1939. évi december hó 31. napjáig köteles végrehajtani. A m. kir. miniszterelnök a végrehajtás módjára utasításokat adhat és közérdekből indokolt esetben a jelen § rendelkezései alól kivételt tehet.

Akár időszakos, akár nem időszakos lapnál a kiadóhivatali személyzet, úgyszintén a szerkesztőségi segédszemélyzet tagjaként alkalmazottakra a 8. § rendelkezései irányadók. A 4. § második bekezdését a jelen § rendelkezései tekintetében is megfelelően alkalmazni kell.

A jelen § rendelkezéseit nem lehet alkalmazni azokra a lapokra, amelyek kizárólag hitéleti kérdésekkel és a felekezet ügyeivel foglalkoznak.

6. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, hogy az egyes színházaknál, úgyszintén a mozgófényképet előállító és kölcsönzés útján vagy másként forgalomba hozó egyes vállalatoknál milyen arányszámban lehet a 4. § első bekezdése alá eső személyeket a 2. § első bekezdésének *b)* pontjában meghatározott munkakörben alkalmazni.

7. §. Ügyvédi, mérnöki, orvosi kamarák tagjaiul a 4. § első bekezdése alá eső személyeket csak olyan arányban lehet felvenni, hogy számuk az összes tagok számának húsz százalékát ne haladja meg. Mindaddig, amíg az egyéb kamarai tagok arányszáma az összes tagok számának nyolcvan százalékát el nem éri, a 4. § első bekezdése alá eső személyt a kamara csupán az újonnan felvett tagok öt százaléka erejéig vehet fel. Az illetékes miniszter a kamara felterjesztésére indokolt esetben közérdekből kivételt tehet.

A 4. § második bekezdését a jelen § esetében is meglehetősen alkalmazni kell.

8. §. Az 1937:XXI. törvénycikk hatálya alá eső olyan vállalatnál, amelynél a tisztviselői, kereskedősegédi vagy más értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak száma tíz vagy ennél több, a 4. § első bekezdése alá eső személyeket csak olyan arányban szabad alkalmazni, hogy számuk a vállalatnál értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak számának húsz százalékát ne haladja meg; bármi címen kifizetett illetményük évi összege pedig nem haladhatja meg az értelmiségi munkakörben alkalmazottak bármi címen járó illetményei évi összegének húsz százalékát.

az a vállalat, amelynél az értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak számában a 4. § első bekezdése alá eső személyek száma az előző bekezdésben meghatározott arányszámnál nagyobb, a 4. § első bekezdése alá eső személyt értelmiségi munkakörben csupán az újonnan felvett tagok öt százaléka erejéig vehet fel mindaddig, amíg a 4. § első bekezdése alá eső személyek száma az értelmiségi munkakörben az előző bekezdésben meghatározott arányszámot meghaladja. Az arányszám egyenletes elérésének részletes szabályait a m. kir. minisztérium rendelettel állapítja meg olyképpen, hogy szabály szerint el kell érni az előző bekezdésben meghatározott arányszámot az 1943. évi június hó 30. napjáig, ezt a határidőt a m. kir. minisztérium az illetékes miniszter előterjesztésére indokolt esetben közérdekekből az 1948. évi június hó 30. napjáig meghosszabbítja. A m. kir. minisztérium az illetékes miniszter előterjesztésére a jelen bekezdésben meghatározott rendelkezések alól indokolt esetben közérdekekből kivételt tehet.

Az 1937:XXI. törvénycikk hatálya alá eső olyan vállalatnál, amelynél a tisztviselői, kereskedősegédi vagy más értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak száma tíznél kevesebb, a 4. § első bekezdése alá eső alkalmazottaknak a többi alkalmazottakkal szemben az 1938. évi március hó 1. napján fennállott arányszámát a 4. § első bekezdése alá eső személyek javára megváltoztatni nem szabad. Az 1938. évi március hó 1. napja után keletkezett vállalatokra az első bekezdés rendelkezése irányadó.

A 4. § második bekezdését a jelen § esetében is megfelelően alkalmazni kell.

9. §. Az 1931:XXVI. törvénycikkben a törvényhozás hatáskörébe tartozó intézkedéseknek rendeleti úton megtételére adott és legutóbb az 1937:X. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazásnak az 1938. évi június hó 30. napjáig meghosszabbítatik, mégpedig azzal a kiegészítéssel, hogy a felhatalmazás kiterjed a termelés folytonosságának biztosítását célzó rendelkezések megtételére is.

Az 1931:XXVI. törvénycikknek az 1932: VII. törvénycikkkel kiegészített rendelkezései egyébként változatlanul hatályban maradnak és hatályban marad az 1937:X. t.-c. 2. és 3. §-a is.

10. §. A jelen törvény kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a jelen törvény rendelkezéseinek végrehajtása végett, valamint az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére szolgáló intézkedések végett adatszolgáltatási kötelességet állapítson meg, hogy gondoskodjék az adatszolgáltatás helyességének ellenőrzéséről, továbbá, hogy rendelkezésének megszegését vagy kijátszását kihágásnak minősíthesse s hogy a kihágás büntetésére az 1931:XXVI. t.-c. 3. §-ában foglalt rendelkezéseket állapíthassa meg, végül arra is, hogy a rendelkezéseket megszegő vagy kijátszó vállalat élére a vállalat költségére vezetőt rendeljen mindaddig, amíg a rendelkezéseknek a vállalat eleget nem tett.

■ 52. AZ 1938. ÉVI XIX. TÖRVÉNY AZ ORSZÁGGYŰLÉSI ■
KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
(Részletek)

BUDAPEST, 1938. JÚNIUS 3.

Első rész
ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. fejezet
Alaprendelkezések

1. §. (1) Az országgyűlési képviselők száma: 260.

(2) Százharmincöt országgyűlési képviselőt olyan választókerületekben kell választani, amelyek mindegyike egy-egy országgyűlési képviselőt választ (egyéni választókerületek), százhuszonöt országgyűlési képviselőt pedig olyan választókerületekben, amelyek mindegyike több országgyűlési képviselőt választ (lajstromos választókerületek).

2. §. Egyéni választókerületeket minden vármegyében kell alakítani; a törvényhatósági jogú városok közül csak azokban, amelyek a jelen törvény hatálybalépésekor érvényben levő választókerületi beosztás szerint egy képviselőt választanak.

3. §. (1) Minden törvényhatóság önállóan, egymagában egy-egy lajstromos választókerületet alkot.

(2) Az előző bekezdésben megállapított szabálytól eltérően:

a) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területét négy lajstromos kerületre kell felosztani; ezek egyikét – Budapest környéki választókerület elnevezéssel – a Budapest környéki városokból és községekből kell megalakítani;

b) Bács-Bodrog vármegye Baja thj. várossal együtt, Fejér vármegye Székesfehérvár thj. várossal együtt, Sopron vármegye pedig Sopron thj. várossal együtt alkot egy-egy lajstromos választókerületet;

c) Budapest székesfőváros területét három lajstromos választókerületre kell felosztani. [...]⁷³

6. §. (1) A választókerületeket szavazókörökre kell felosztani. A szavazóköröket úgy kell megalakítani, hogy Budapest székesfővárosban, továbbá azokban a törvényhatósági jogú városokban, amelyeknek területén egyéni választókerületet nem kell alakítani (2. §), valamint a Budapest környéki választókerület területén levő megyei városokban ezernél, a többi városban valamint a nagy- és kisközségekben pedig hatszáznál több választó lehetőleg ne legyen egy-egy szavazókörben.

(2) Rendszerint minden község egy szavazókört alkot. Azt, hogy a városokban és azokban a községekben, ahol a választók száma a hatszázat jelentékenyen meghaladja, hány szavazókört kell alakítani, a belügyminiszter állapítja meg.

⁷³ A nem közölt 5. § az országgyűlési képviselők számát tartalmazza törvényhatóságonként.

3. A törvény további fejezeteinek témái: a választók névjegyzéke, a választathatóság, valamint a választás kitérője és előkészítése.

(3) A belügyminiszter által megállapított számú szavazókörok beosztása és a beosztás esetleges megváltoztatása a községi eljáróság, illetőleg a polgármester feladata. A községi eljáróság, illetőleg a polgármester köteles a belügyminiszter rendeletének vétele után haladéktalanul a község (város) területén – utcák, terek, esetleg házzámok (puszták, tanya, lakott helyek) szerint elhatárolva, a terület és a választók számának arányosságára figyelemmel – a megállapított számú szavazókört megalakítani.

(4) a községi eljáróságnak, illetőleg a polgármesternek a szavazókörok megalakítása tárgyában hozott határozata ellen fellebbezésnek van helye a központi választmányhoz. A fellebbezést legalább ötven olyan választónak kell aláírnia, aki a város, illetőleg a község területén az országgyűlési képviselő-választók névjegyzékébe fel van véve. A központi választmány további jogorvoslat kizárásával végérvényesen határoz.

(5) a szavazókörok beosztását csak különösen fontos okból lehet megváltoztatni. Az új beosztás – az azt megállapító határozat jogerőre emelkedését követő – január hó 1. napján lép hatályba.

7. §. Egyéni választókerületben a megválasztáshoz viszonylagos többség, azonban a leadott érvényes szavazatoknak legalább 40%-a szükséges. Lajstromos választókerületben az eredmény megállapítása az arányos képviseleti rendszer szerint történik.

8. §. Minden lajstromos választásnál egyidejűleg pótképviselőket is kell választani.

9. §. A szavazás minden választásnál titkos és kötelező.

10. §. Az országgyűlési képviselői megbízatás időtartama az országgyűlés összeülésétől számított öt év. [...] ⁷⁴

Második rész

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐ-VÁLASZTÓK ÉS AZOK NÉVJEGYZÉKE

III. fejezet

Választójogosultság

19. §. (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztó-joga van annak a férfinak, aki életének 26. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

(2) Annak, aki az 1912. évet megelőző időben született és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

(3) Annak, aki írni-olvasni tud és az (3) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik, illetőleg negyedik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha családfenntartó és ha:

a) az 1914–1918. évi világháborúban vitézségi érmet szerzett vagy altiszti (tisztesi) rendfokozatot ért el; vagy

b) hadirokkant [1933:VII. t.-c. 2. § A) pontja]; vagy

c) a Károly-csapatkereszt igazolt tulajdonosa (tűzharcos); vagy

d) önálló iparos vagy kereskedő; vagy

⁷⁴ A törvény nem közölte II. fejezete a központi választmány összetételével és tagjainak a kinevezésével foglalkozik.

e) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább két kat. hold és a földművesek, illetőleg feleségének háza is van; vagy

g) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább két kat. hold és a földművesnek még legalább két kat. hold föld haszonbérlete is van; vagy

h) földműves, aki mint haszonbérelő, akár önállóan, akár mint földbérelő-szövetkezet tagja, legalább hat év óta gazdálkodik olyan földbirtokon – beleszámítva a saját vagy felesége földbirtokát is –, amelynek kataszteri tiszta jövedelme legalább 100 aranykorona, vagy amelynek területe legalább tíz kat. hold, vagy

i) mint gazdasági cseléd legalább négy év óta ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban van alkalmazva, vagy mint mezőgazdasági munkavállaló, a választói névjegyzék elkészítésének évét megelőzően legalább négy éven át ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban mint szerződéses munkás volt alkalmazásban.

(4) Az előző bekezdés szempontjából családfenntartó az, aki vele együtt élő házastársának, vagy felmenő vagy lemenő ágbeli hozzátartozójának, vagy testvérének eltartásáról gondoskodik.

(5) annak a férfinak, aki egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, életkorára tekintet nélkül van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

20. §. (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztó-joga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

a) saját vagyoniának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(2) A saját keresetből eltartás [(1) bek. 1. a) pontja] kellékének megfelel az is, aki háztartásban vagy gazdaságban végzett munka ellenében, mint családtag, eltartásban részesül.

(3) Az (1) bekezdés 1. b) és 2. pontja esetében a feleség választójogát nem érinti az, hogy férjének a 26. § értelmében nincs választójoga vagy, hogy férje a választójogból ki van zárva (27., 28. §).

(4) Az a nő, aki az (1) bekezdés 2. pontjában foglalt feltételek mellett a választójogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben lévő gyermekeinek számára.

(5) Az (1) bekezdés 2. pontjának alkalmazása szempontjából a háborúban hősi halált halt gyermeket életbelévőnek kell tekinteni.

(6) Annak a nőnek, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelyben lakásra megállapított kellékeknek megfelel.

(7) Annak a nőnek, aki egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, életkorára tekintet nélkül van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

21. §. (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztó-joga van annak a férfinak, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, állandó foglalkozása van, családfenntartó és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

(2) Annak, aki az 1912. évet megelőző időben született és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

(3) Annak, aki írni-olvasni tud és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik, illetőleg negyedik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga, ha:

a) az 1914–18. évi világháborúban vitézségi érmet szerzett vagy altiszti (tisztesi) rendfokozatot ért el, vagy

b) hadirokkant [1933:VVII. t.-c. 2. § A) pontja]; vagy

c) a Károly-csapatkereszt igazolt tulajdonosa (tűzharcos); vagy

d) önálló iparos vagy kereskedő, ha legalább két év óta bárhol, bármilyen állami egyenesadót fizet; vagy

e) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán, vagy felesége földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok kataszteri tiszta jövedelme legalább 60 aranykorona; vagy

f) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább öt kat. hold és a földművesnek, illetőleg feleségének háza is van; vagy

g) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább öt kat. hold és a földművesnek még legalább öt kat. hold haszonbérlete is van; vagy

h) földműves, aki mint haszonbérelő, akár önállóan, akár mint földbérelő-szövetkezet tagja, hat év óta olyan földbirtokon gazdálkodik, amelynek kataszteri tiszta jövedelme – hozzá-számítva a saját vagy felesége földbirtokának kataszteri tiszta jövedelmét is – legalább 100 aranykorona; vagy

i) mint gazdasági cseléd hat év óta ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban van alkalmazva, vagy mint mezőgazdasági munkavállaló a választói névjegyzék elkészítésének évét megelőzően legalább hat éven át ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban mint szerződéses munkás volt alkalmazva.

(4) Az állandó foglalkozás kellékének megfelel az is, aki:

a) nyugdíjat, vagy öregségi, vagy rokkantsági járadékot kap; vagy

b) vagyonának jövedelméből tartja fenn magát.

(5) Az (1) bekezdés rendelkezései szempontjából családfenntartó az, aki vele együtt élő házastársának, vagy felmenő vagy lemenő ágbeli hozzátartozójának, vagy testvérének el-tartásáról gondoskodik.

(6) annak a férfinak, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra, az állandó foglalkozásra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

22. §. (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztó-joga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát, vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy
 b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(2) A saját keresetből eltartás [(1) bek. 1. a) pontja] kellékének megfelel az is, aki háztartásban vagy gazdaságban végzett munka ellenében, mint családtag, eltartásban részesül.

(3) Annak a nőnek, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel és

a) állandó foglalkozása van, vagy az állandó foglalkozás kellékének az előző § (4) bekezdése értelmében megfelel; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(4) Az (1) bekezdés 1. b) és 2. pontja és a (3) bekezdés b) pontja esetében a feleség választójogát nem érinti az, hogy férjének a 26. § értelmében nincs választójoga, vagy hogy férje a választójogból ki van zárva (27., 28. §).

(5) az a nő, aki az (1) bekezdés 2. pontjában foglalt feltételek mellett a választójogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben lévő gyermekeinek a számára.

(6) Az (1) bekezdés 2. pontjának alkalmazása szempontjából a háborúban hősi halált halt gyermeket életben lévőnek kell tekinteni. [...]

Magyar Törvénytár. 1938. évi törvénycikkek Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1939, Franklin, 161–174.

▪ 53. AZ ELSŐ BÉCSI DÖNTÉS ▪

BÉCS, 1938, NOVEMBER 2.

A magyar királyi kormánynak és a csehszlovák kormánynak a német és a királyi olasz kormányhoz intézett ama felkérése alapján, hogy a Magyarországnak átengedendő területeknek a két állam között függőben lévő kérdését döntőbírói határozattal rendezzék, valamint az ezt követően az érdekelt kormányok között 1938. október 30-án váltott jegyzékek alapján Ribbentrop Joachim úr német birodalmi külügyminiszter és gróf Galeazzo Ciano úr, ő felsége Olaszország királyának és Etiópia császáranak külügyminisztere, ma Bécsben összejöttek és kormányaik nevében Kánya Kálmán úr magyar királyi külügyminiszterrel és dr. Chvalkovszky Ferenc úr csehszlovák külügyminiszterrel folytatott újólagos megbeszélés után a következő döntőbírói határozatot hozták:

1. A Csehszlovákia részéről Magyarországnak átengedendő területek a csatolt térképen vannak megjelölve. A határok helyszíni megvonása a magyar–csehszlovák bizottság feladatát képezi.

2. A Csehszlovákia által átengedendő területek kiürítése és Magyarország részéről való megszállása 1938. november 5-én kezdődik és azt 1938. november 10-ig végre kell hajtani.

ni. A kiűrités és megszállás egyes szakaszait, úgyszintén annak egyéb módozatait magyar–csehszlovák bizottságnak kell haladéktalanul megállapítania.

3. A csehszlovák kormány gondoskodni fog arról, hogy az átengedendő területek a kiűritéskor rendes állapotukban meghagyassanak.

4. A területátengedésből adódó részletkérdéseket, különösen az állampolgárság és az optálás kérdéseit magyar–csehszlovák bizottságnak kell rendezni.

5. Hasonlóképpen magyar–csehszlovák bizottságnak kell megállapodnia a Csehszlovákia területén megmaradó magyar nemzetiségű egyének és az átengedett területeken megmaradó nem magyar nemzetiségű egyének védelmére vonatkozó közelebbi rendelkezésekben. Ez a bizottság fog különösen arról gondoskodni, hogy a pozsonyi magyar népcsoport ugyanolyan helyzetbe jusson, mint a többi ottani népcsoport.

6. Amennyiben a területek Magyarországnak való átengedéséből a Csehszlovákiának megmaradó terület számára gazdasági vagy forgalomtechnikai természetű hátrányok és nehézségek származnak, a magyar királyi kormány megtesz minden tőle telhetőt, hogy az ilyen hátrányokat és nehézségeket a csehszlovák kormánnyal egyetértésben kiküszöbölje.

7. Amennyiben ennek a döntőbírói ítéletnek keresztülvitele során nehézségek vagy kétségek támadnának, a magyar királyi kormány és a csehszlovák kormány ezek tekintetében közvetlenül egyezik meg. Ha ily módon valamilyen kérdésben nem tudnának megállapodni, ezt a kérdést végérvényes döntés céljából a német és a királyi olasz kormány elé terjesztik.

Ribbentrop Joachim s. k.

Galeazzo Ciano s. k.

Magyar törvénytár. 1938 évi törvénycikkek. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1939, Franklin, 529–530.

▪ 54. AZ 1939. ÉVI II. TÖRVÉNY A HONVÉDELEMRŐL ▪ (Részletek)

BUDAPEST, 1939. MÁRCIUS 11.

A honvédelem a legszentebb állampolgári kötelesség, amelyet mindenkinek önfeláldozásig terjedő odaadással kell teljesítenie.

Első rész

BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

Általános honvédelmi kötelezettség

1. §. A honvédelemben személyes szolgálatával és vagyonával mindenki köteles a jelen törvény rendelkezései szerint részt venni.

A honvédelmi kötelezettség tagozódása.

2. §. A honvédelmi kötelezettség magában foglalja a levetnekötelezettséget (Második rész),

a hadkötelezettséget (Harmadik rész),
a honvédelmi szolgáltatások kötelezettségét (Negyedik rész) és
a légvédelmi kötelezettséget (Ötödik rész).

Legfelső Honvédelmi Tanács

3. §. (1) a honvédelmi érdekek mind békében, mind háborúban való minél hathatósabb kielégítésének és az e végből szükséges intézkedések összhangjának biztosítása céljából Legfelső Honvédelmi Tanács (az alábbiakban Tanács) szerveztetik.

(2) A Tanács üléseit – amennyiben azokon az államfő maga elnökölni nem kíván – az elnök vezeti.

(3) A Tanács elnöke a miniszterelnök, tagjai a miniszterek, továbbá a honvédség főparancsnoka és a vezérkar főnöke.

(4) a Tanács a tárgyalásai során szakértőket is meghallgathat.

(5) A Tanácsot az elnök évenként kétszer rendszer ülésre hívja össze. Az elnök a tanácsot ezenfelül is mind saját elhatározásából, mind valamely tag javaslatára ülésre bármikor egybehívhatja.

(6) A Tanács az ügyvitelére, továbbá a segédszerveire vonatkozó részletes szabályokat maga állapítja meg.

(7) A tanácsra vonatkozó rendelkezések nem érintik a minisztereknek az 1848: III. törvénycikkben meghatározott felelősségét. [...] ⁷⁵

Második rész LEVENTEKÖTELEZETTSÉG

A leventeképzés célja és anyaga

6. §. (1) A leventeképzésnek – amely a magyar ifjúság nevelésének is egyik eszköze – célja az, hogy az ifjúságot a hagyományos magyar katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben és lélekben előkészítse.

(2) A leventekötelesek nevelését és képzését a honvédelmi miniszter irányítja. A honvédelmi miniszter a leventefoglalkoztatás nevelési anyagát a leventeképzés sajátos célja és annak a magyar ifjúság egységes nevelésébe való beillesztése folytán a vallás- és közoktatásiügyi miniszterrel egyetértve állapítja meg.

Leventekötelesek

7. §. (1) Minden magyar állampolgár ifjú annak az évnek szeptember hó 1. napjától, amelyben tizenkettedik életévét betölti, mindaddig, míg tényleges katonai szolgálatát meg nem kezdi vagy a katonai szolgálatra való alkalmatlanságát végleg meg nem állapítják, az alábbi szabályok szerint leventeköteles. A leventekötelezettség általában megszűnik legkésőbb annak az évnek szeptember hó 30. napján, amelyben az ifjú a huszonharmadik életévét betölti.

⁷⁵ A nem közölt részben a közigazgatási honvédelmi érdekű megszervezésével és a közszolgálati alkalmazottak fegyelmi ügyeinek elbírálásával foglalkozik a törvény.

Ezen az életkoron túl is leventekötelesek maradnak tényleges katonai szolgálatra való bevonulásukig azok, akik a tényleges katonai szolgálat megkezdésére halasztást kaptak.

(2) Leventekötelesek az országban lakó azok az ifjak is, akiknek állampolgársága nem állapítható meg. [...] ⁷⁶

Kiképzés

9. §. (1) A leventék évente legfeljebb tíz hónapon át és legfeljebb heti négy órában kötelesek leventekiképzésben részt venni. Ezenfelül minden levente abban a naptári évben, amelyben tizennyolcadik életévét betölti, összefüggő gyakorlaton köteles részt venni. Ennek a gyakorlatnak időtartama három hetet nem haladhat meg.

(2) Az a levente, aki a rendes heti kiképzésből egy évben a megszabott idő egyharmadánál többet mulaszt, mulasztását a (3) bekezdésben meghatározott összefüggő kiképzésben való részvétel útján köteles pótolni. Az a levente, aki az összefüggő gyakorlatot a megszabott időben nem teljesíti, mulasztását ugyancsak összefüggő gyakorlat útján később köteles pótolni.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott kiképzés helyett évenként két hetet meg nem haladó összefüggő kiképzésre lehet behívni azt a leventét:

a) akinek lakóhelyén vagy attól számított négy kilométeres körzetben nincs olyan szervezet, amelyben a leventék kiképzésben részesíthetők;

b) aki foglalkozásának természete miatt a rendes kiképzésben akadályozva van.

(4) Az a levente, aki az előbbi bekezdésben meghatározott kéthetes összefüggő kiképzést elmulasztja, mulasztását pótolni köteles.

(5) A papi (lelkési) tanulmányokat folytató leventekötelest csak hivatásával összeférő kiképzésben lehet részesíteni.

(6) Mentess a leventekiképzés alól az, aki:

a) arra testileg vagy szellemileg alkalmatlan;

b) katonai nevelő- vagy képzőintézet növendéke.

(7) A leventekötelesnek a rendes kiképzésben való részvételért költségmegtérítés nem jár.

(8) Összefüggő gyakorlat, valamint összefüggő kiképzés alatt a leventeköteles kincstári ellátásban részesül, és ha megjelenése végett 10 kilométernél hosszabb utat kell megtennie, a kincstár az országhatáron belül az oda- és visszautazás költségét is megtéríti.

(9) Azt a leventét, akit leventegyakorlaton saját hibáján kívül baleset ér, ingyenes gyógykezelésben és gyógyszerellátásban kell részesíteni, amennyiben erre jogszabály vagy szerződés értelmében egyébként nem jogosult. A részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg. A gondozásra nézve a 223. § rendelkezik.

Formaruha

10. §. (1) A honvédelmi miniszter a leventék részére formaruhát rendszeresíthet. A formaruha beszerzésének költsége az államkincstárt terheli.

(2) A honvédelmi miniszter állapítja meg, hogy a lábbelire rászoruló leventék erre a célra mennyiben részesíthetők segélyben. [...] ⁷⁷

⁷⁶ A továbbiakban a leventekötelesek orvosi vizsgálatáról csik szó.

⁷⁷ A nem közölt részben a leventeképzés költségeinek fedezését és más, ezzel összefüggő kérdéseket szabályoz a törvény.

Harmadik rész A HONVÉDSÉG ÉS ANNAK KIEGÉSZÍTÉSE

I. fejezet

A honvédségre vonatkozó általános rendelkezések

A m. kir. honvédség tagozódása és feladata

14. §. (1) a magyar állam hadereje a m. kir. honvédség.

(2) A honvédség feladata az országnak külső ellenség ellen való megvédése, a honvédelmi határszolgálat ellátása, közreműködés egyéb határőrizeti és határellenőrzési, továbbá a folyamrendészeti szolgálatban, valamint az ország belső rendjének és biztonságának fenntartásában az erre vonatkozó külön rendelkezések szerint.

(3) a m. kir. honvédség szárazföldi, légi és folyami erőkből áll.

(4) a m. kir. méneskar a honvédség szerves része. A méneskar a lótenyésztési és az ezzel kapcsolatos gazdaszat-közigazgatási szolgálat ellátása tekintetében a földművelésügyi miniszter hatósága alá tartozik, aki – sürgős szükség esetét kivéve – a m. kir. állami lótenyésztő intézetek katonai felügyelője útján rendelkezik.

(5) A m. kir. csendőrség, a m. kir. rendőrség, a m. kir. pénzügyőrség és az állami erdészet fegyveres személyzetének az a része, amely a hadi események miatt működését megszüntetni kénytelen, a honvédséghez csatlakozik.

A honvédség szolgálati és vezényleti nyelve, zászlója, megkülönböztető jelei.

15. §. (1) a honvédség szolgálati és vezényleti nyelve a magyar.

(2) a honvédség zászlói a nemzeti színeket és az ország címerét viselik, légi és egyéb járműveinek esetleges különleges ismertető jelein a nemzeti színeket ugyancsak alkalmazni kell.

A honvédség békelétszáma

16. §. A honvédség békelétszámát az állami költségvetés tünteti fel.

A honvédség állománya.

17. § (1) a honvédség állománya tényleges és nem tényleges állományra tagozódik.

(2) A tényleges állományhoz tartoznak:

a) akik tartósan tényleges szolgálatban állanak;

b) akik ideiglenesen bármilyen tényleges szolgálatra bevonultak (próbaszolgálat, fegyvergyakorlat stb.);

c) akiket a tényleges szolgálatból ideiglenesen szabadságra bocsátottak, ideértve azokat is, akiket várakozási illetménnyel vagy minden illetmény nélkül, szabadságolási díj lefizetése ellenében vagy bármilyen más címen meghatározott időre szabadságoltak.

(3) a nem tényleges állományba tartoznak a honvédségnek azok a tagjai, akik nem esnek a (4) bekezdés alá. [...] ⁷⁸

⁷⁸ A nem közölt 17. és 18. § a tiszti, lelkészi és tisztviselői karra vonatkozó általános rendelkezéseket tartalmaz.

II. fejezet *Hadkötelezettség*

A hadkötelezettség terjedelme és részletezése

19. §. (1) A hadkötelezettség általános és azt a jelen törvény rendelkezései szerint minden magyar állampolgár férfinak teljesítenie kell.

(2) Hadkötelesek az állandóan az ország területén lakó azok a férfiak is, akiknek állampolgársága nem állapítható meg.

(3) A hadkötelezettség annak az évnek január hó 1. napjával kezdődik, amelyben a hadköteles a tizennyolcadik életévét betölti és annak az évnek december hó 31. napjáig tart, amelyben a hatvanadik életévét betölti.

(4) a hadkötelezettség magában foglalja az állítási kötelezettséget és a szolgálati kötelezettséget.

(5) Azok a hadköteles korban levő személyek, akik nem állanak honvédségi szolgálati kötelezettség alatt – tekintet nélkül arra, hogy előzőleg katonai alkalmasságuk szempontjából milyen osztályozást nyertek – mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén és háború idején alkalmasságuknak megfelelő katonai szolgálat teljesítésére a mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés), illetőleg a háború tartamára igénybevehetők. Ezeknek igénybevételét, összeírását, jelentkezését és megvizsgálását a szükséghez képest a honvédelmi miniszter rendeli el. [...] ⁷⁹⁾

Negyedik rész HONVÉDELMI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS HONVÉDELMI ÉRDEKŰ GAZDASÁGI KORLÁTOZÁSOK

I. fejezet *Általános rendelkezések [...]* ⁸⁰⁾

II. fejezet *Honvédelmi munkakötelezettség*

Honvédelmi munkára kötelezettek

87. §. (1) Nemére való tekintet nélkül minden olyan személy, aki tizennegyedik életévét betöltötte és hetvenedik életévét túl nem haladta, köteles arra, hogy a honvédelem érdekében testi és szellemi képességének megfelelő munkát végezzen.

(2) A honvédelmi munkát mindenki maga köteles teljesíteni: a 96. § esetét kivéve, helyettest állítani nem lehet.

(3) A honvédelem érdekében jogi személyt is lehet céljának és szervezetének megfelelő munka teljesítésére kötelezni. A jogi személy a reá háruló honvédelmi munkát szervei és

⁷⁹⁾ A továbbiakban a hadkötelezettség, valamint az újoncozás különböző eseteit szabályozza a törvény.

⁸⁰⁾ A nem közölt részben a honvédelmi szolgáltatások körét és igénybevételeik eseteit írja le a törvény.

alkalmazottai munkaerejének felhasználásával és a munka ellátásához rendelkezésre álló saját eszközeivel köteles teljesíteni.

(4) Az országos büntetőintézetekben és a bírósági fogházakban letartóztatott személyeket, valamint a javító-nevelőintézetek növendékeit az igazságügyminiszter engedélyével és rendelkezései szerint a jelen törvényben és más jogszabályokban meghatározott korlátozások nélkül lehet honvédelmi munkára alkalmazni. [...] ⁸¹

Magyar Törvénytár. 1939. évi törvények. Szerk. Térfi Gyula. Budapest, 1940, Franklin, 6–55.

▪ 55. A NYILASKERESZTES PÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1939. MÁRCIUS 15.

A Nyilaskeresztes Párt országépítő programja

I. Szabad magyar hazában, mint szabad magyarok akarunk élni és meghalni.

sohasem felejtett és minden tettünket irányító szent célunk a trianoni bilincs teljes szét-törése, a minden magyar testvérünket egyesítő, mindnyájunknak nagyobb kenyeret nyújtó, magyar népi munkaállam megteremtése az alkotmányos magyar államfő, Magyarország Főméltóságú kormányzójának országlása alatt.

II. Tudatában vagyunk annak, hogy egyenesen a Teremtőtől származó nemzeti erőnk a Szent István-i birodalom megsemmisíthetetlen geopolitikai egysége, mely nemzeti létünknek és függetlenségünknek még alkotmányunk ősiségénél is szilárdabb alapja. Ezért a Szent István-i birodalom területén feloldhatatlan sorsközösségben élő testvéreink unióját akarjuk.

Másrésről világosan látjuk, hogy létünket csak a közép-európai népekre egységesen alkalmazható s azok együttműködését általánosan szabályozó elvek érvényesülése biztosíthatja. Ezért mint a Szent István-i birodalom népeinek egyetemes érdekeit ápolni hivatott nemzet elismerjük a zárt egységben élő nemzetek önkormányzati jogát.

III. Nem felejtjük, hogy a néprajzi határok nem örökéletűek, hanem a népi erők gyarapodásával vagy apadásával tágulnak vagy szűkülnek. A magyarság a Szent István-i birodalom testvéreink között súlyát és vezető szerepét csakis a nemzeti munkakifejtés nemes és alkotó versenyében biztosíthatja. A nemzetközi verseny egyre fokozódó ütemében minden elvesztett munkaóra a magyar jövő helyrehozhatatlan vesztesége az elvesztett munka-órák tömegjelensége, a munkanélküliség pedig nemzethalál.

Magyarországon ma a lakosság teljes foglalkoztatottságának hiányában évenként sok száz millió munkaóra vesz el hasznosíthatatlanul. Bátran mondhatjuk, hogy évi 1 milliárd pengő meghalad az a viszonylagos veszteség, melyet Magyarország gazdasági és szellemi erőiben és az ennek megfelelő politikai súlyban évről évre veszít, azokkal az államokkal szemben, amelyek az irányított gazdálkodást már bevezették.

⁸¹ A továbbiakban részletesen szabályozza a törvény a közlekedési eszközök és az ingatlanok igénybevételeinek lehetőségeit, majd pedig a különféle dologi szolgáltatásokat és esetleges gazdasági korlátozásokat. Az V. rész témája a légvédelem.

Ha a dolgozó magyar élete keserű harcában egyszer odajut, hogy keresete nem elég a mindennapi kenyérre és felveti magában a kérdést, miképpen lehetséges, hogy munkájáért éhbér a jutalom, be fogja látni, hogy ez csak ott és akkor lehetséges, ahol az után a száraz kenyér után, amelyet visszautasítani akarna, száz és száz olyan kéz nyúl, amelynek munkaalkalom hiányában annyija sincs, mint neki.

A magyar munkaállam a munkanélküliség megszüntetéséért vívott harcával áll vagy bukik!

Az élet Istentől ered és ezért szent. De az élet csak munkával tartható fenn és munkával védhető meg. Ha az élethez való jogunk szent és természetes, akkor jogunk az életet biztosító munka is. Mindenkinek joga van munkához, és az államnak éppoly kötelessége munkaalkalmak biztosítása, mint fiai életének megvédelmezése.

A liberális állam ezt a kötelességét nem teljesítette. Ezért olyan munkaállamot követelünk, amely a munkanélküliséget intézményesen megszünteti és ezzel biztosítja az állam legnagyobb hadviselési képességét és fiainak emberhez méltó életét. A munkanélküliség intézményes megszüntetésére:

Először, követeljük a magyar munkaalkotmány megteremtését, amely a munkásokat és munkaadókat az állam döntőbírói hatásköre alá rendelt, közigazgatási jogkörrel felruházott, a munkabér kérdését alkotmányosan szabályozó szaktestületekbe (korporációkba) tömöríti.

Másodszor, követeljük a szaktestületek vezetőségéből alkotott fellebbezhetetlen hatáskörű közigazgatási testületnek, az Országépítő Tanácsnak létesítését, amely az ország teljes gazdasági, ipari, kereskedelmi és hiteléletét az ország egyetemes honvédelmi, népi és gazdasági érdekeinek figyelembevételével irányítja.

Harmadszor, követeljük, hogy az Országépítő Tanács haladéktalanul foganatosítsa a magyar munkanélküliségnek négy év alatti megszüntetésére több milliárd pengő értékű gyümölcsöző beruházásra alkalmas országépítő tervünket és biztosítsa az ezen terv végrehajtásához szükséges hitelt.

IV. Állítjuk, hogy a magyar négyéves tervhez szükséges több milliárdra rúgó összeget pénzrontás nélkül elő lehet teremteni. Aki ezt nem hiszi, tudatlan, aki tagadja, hazudik.

A pengő annyit ér, amennyi kenyeret, húst, cukrot, ruhát stb., röviden: árut adnak érte. Mindezeket azonban munkával állítják elő. Ha tehát az ország termelését a munkanélküliség megszüntetésével emeljük, a pénzforgalmat is olyan arányban fokozhatjuk, aminő arányban az áruforgalmat fokozzuk. A munkaállam pénzének fedezete tehát nem az arany, hanem az érte szolgáltatott munka. Minden országnak annyi a pénze, amennyit munkával termelni képes. Ha országunkban emberi munkaerő és természeti kincsek hasznosítatlanul hevernek, akkor ez azt jelenti, hogy ebben az országban pénz hever hasznosítatlanul. A hasznosítatlanul heverő munkát szervezéssel hasznosítani annyi, mint vásárlóképes pénzt teremteni. Nem romlik tehát a munkaállam pénze azzal, ha az állam termelő munka céljaira hitelt nyújt, illetőleg pénzt bocsát ki. Az országépítő munkára nyújtható hitel pontosan egyenlő az elmulasztott munkaalkalmak értékével – tehát ma évenként egy milliárdot meghaladó összeggel.

Mi tisztában vagyunk azzal, hogy a szociális nyomorúság és a munkanélküliség felidézésében a kamatláb nagysága döntő tényező. Minden fogyasztói árban a kamat annyiszor foglalatik, ahányszor az áru termelése és forgalmazása tőkebefektetéssel kapcsolatos. Másrészt a kamat, amelyet a munkaadó a kölcsönvett pénzért fizetni kénytelen, a munkabérből hiányzik. Nagy kamat eredménye tehát: nagy drágaság és kis munkabér, a tömegek vásárlóképeségének, a forgalomnak csökkenése, a munkaalkalmak csappanása, tehát munkanélküliség.

Ezért, hogy a munkaállam feladatának megfelelhessen és mindenkinek munkát adhasson, az ország pénzügyeit az Országépítő Tanács felügyeleti hatásköre alá fogja rendelni. Az Országépítő tanács a szaktestületek szakemberei által véleményezett hasznos köz-munkák végrehajtásával megbízott vállalkozóknak pénzügyi bevonásával hitelt nyújt, és ennek fedezetéül az államnak a gazdasági élet fellendítése folyamán jelentkező többlet-bevételei szolgálnak.

A munkaállam ily módon minden dolgozni akaró és dolgozni képes fiának: munkásnak, földművesnek, gazdának, iparosnak egyaránt a legnagyobb kereseti lehetőséget biztosítja, mert lehetetlenné teszi az élősdí, munkanélküli jövedelmeket azzal, hogy a hitelélet irányításával megszünteti

- a) a kamatuzsorát,
- b) az árak megszabásával az áringadozásokból eredő spekulációt,
- c) és ezzel leküzdí a gazdasági válságokat.

V. Szociális, a jövedelemmel arányos adózással és örökösödési váltsággal csökkenteni fogjuk a forgalmat bénító, drágító és igazságtalan forgalmi adókat. A telekértékkadó bevezetésével megszüntetjük a munkanélküli jövedelem egy másik forrását, a telekspekulációt. A részvénytársasági reformmal lehetetlenné tesszük a részvényesek kifosztását. Mindezen gazdasági intézkedésekkel a szabad pályán elhelyezkedett értelmiség, orvos, ügyvéd, mérnök, kereskedő és vállalkozó biztos keresethez jut, minek folytán az állami és közületi állások után folyó túlekedés és protekcióvádaszat megszűnik. A nekilendítés megerősíti a tisztviselő társadalom helyzetét is, mert növekvő adóbevételek folytán a tisztviselő jobb díjazása lehetséges, másrészt, mert a törekvő értelmiség, ha ambícióit a fixfizetésű pályán kielégítve nem látja, szabadpályán megfelelő keresethez juthat.

Az anyagilag független társadalomban fejlődik ki az egészséges erkölcsű, gerinces szellem.

VI. Olyan földreformot akarunk, mely az országos termelési átlagot fokozni képes. Csak ezzel adhatunk minden magyar ember asztalára nagyobb darab kenyeret. Aki mást hirdet, népcsaló, mert azt, amit hirdet, nem tudja végrehajtani, ha pedig végrehajtáná, romlásba döntené az országot.

alapelvül tekintjük, hogy akié a föld, azé az ország. Ezért a magyar kiscgazda védelmében a húsztól száz holdig terjedő kisbirtokok felaprózódását megakadályozzuk. A tagosítást a legnagyobb erővel fogjuk végrehajtani. A visszakapott és még visszanyerendő, megszállott területeken történt földosztást elsősorban is a nemzethűség szempontjából szentesítjük a gazdasági szükségszerűség figyelembevételével.

A zsidók, idegen állampolgárok, bankok és más jogi személyek birtokait, valamint a mamutbirtokokat és a nemzetellenes szolgálatokért kapott birtokokat az állam kárpótlás ellenében meg fogja váltani. Az ilyen birtokokat termelőszövetkezetekké alakítjuk és ott, ahol a megváltott állami földek talajviszonyai és a termények értékesítési lehetőségei kertgazdaságok, szőlő-, gyümölcsstermelés és baromfitenyésztés, általában olyan termelési ágak létesítésére alkalmasak, amelyeket kiscgazdaságokban gazdaságosabban tudunk termelni, mint a nagybirtokon – ott az arra érdemes magyar dolgozókat, a nemzetvédelmi szempontok figyelembevételével is földhöz juttatjuk.

A munkaállam ezen megváltozott, valamint a magánkézen lévő nagybirtokokat ugyanúgy, mint az ipari nagyüzemeket, az Országépítő tanács felügyeleti hatásköre alá fogja helyezni, amely ezen birtokok gazdálkodását a következő elvek szerint köteles irányítani:

a haza drága földjének birtoklása a tulajdonosra szent kötelességet hárít, azt a kötelességet, hogy földjével jól gazdálkodjék. Ezért a munkaállam elismeri a magántulajdon

elvét, de a gazdálkodás módját nem tekinti magánügynek. Az Országépítő tanács országos törvények alapján fog gondoskodni arról, hogy a megmaradó nagybirtok mindenütt a legnagyobb terméseredményeket biztosító belterjes, legtöbb munkáskezet foglalkoztató gazdálkodást folytasson. Olcsó hitelnyújtással fogja a mezőgazdaságot támogatni a többtermelés és elsősorban a gazdaságok iparosításának és gépesítésének fejlesztésében. A nagyobb birtoktestek tulajdonosai jövedelmükből emelkedő kulcs szerint bizonyos hányadot tartoznak újabb, gyümölcsöző befektetésre fordítani, hogy ezáltal egyre több embernek minél több munkaalkalmat és így kenyeret nyújthassanak.

Azzal, hogy megindítjuk a közmunkákat és nekilendítjük a gazdasági életet, kenyeret adunk mindenkinek, aki földjéből tisztességesen megélni nem tud, vagy akit az ország szűkös területén földhöz juttatni nem lehet.

A közmunkák felfokozásával azonnal hozzáfogunk a magyar földhódításhoz. Az általános munkakötelezettség kimondásával fel fogjuk javítani a nagy kiterjedésű szikéseket, tőzeges, vadvizes területeket. Ezeken kisbirtokos telepítésre alkalmas gazdaságokat építünk és rendezünk be. A szövetkezeti rendszer kiépítésével, a terményárak rögzítésével, a terményértékesítésből ki fogjuk kapcsolni az élősdű spekuláló szellemet, ezzel szemben a kereskedelmet magyarrá tesszük és tisztességes jövedelemhez juttatjuk. A kartellek állami kisajátításával meg fogjuk szüntetni ezek harácsolását és így nagyobb terményárakat fogunk fizetni a gazdának, annak ellenére, hogy a városok élelmezését nem fogjuk megdrágítani.

A nagyobb terményárak biztosítása után azonnal gyökeres földteherrendezést és tagosítást foganatosítunk.

Gondoskodni fogunk arról, hogy minden termelési körzetben terményelhelyező tárházak, hűtőházak és magtisztító állomások álljanak a gazdaközönség rendelkezésére. A magyar föld termőerejének megóvására, fokozására és az ezzel összefüggő kérdések intézményes ápolására országos központi talajkutató intézetet állítunk fel. rendszeresíteni fogjuk a községi mezőgazdasági felügyelőiségeket kiterjesztett hatáskörrel.

VII. Követeljük a hadiipar és a nagy energiaforrások államosítását. Követeljük a nemzet összes erőinek egyesítését a dicsőséges feladatokra hivatott magyar hadsereg további kiépítése céljából. Erre semmi áldozat sem elég nagy és drága!

VIII. Az összes állami engedélyeket, italmérési és egyéb egyedárusítási jogosítványokat új elbírálás alá vonjuk, ezeket az engedélyeket magyar kézbe, elsősorban hadiözvegyek, hadiárvák, hadirokkantak, hadikölcsön-károsultak és frontharcosok, illetve ezek leszármazottai birtokába adjuk.

Fenntartani óhajtjuk a kereskedelem szabadságát a közérdek által megkívánt korlátok között, amelyet érdekképviselői rendszerünk biztosít.

A kisipar védelme érdekében intézményesen gondoskodunk a kisipar hitelezéséről és oly értékesítési szövetkezeti tervezetről, amelynek egyedüli hivatása a kisipari termékek értékesítése. A közjólét emelkedésével a kisipar fokozni lesz képes a minőségi termelést, tehát a munkaállamban többlehaszonhoz jut.

IX. A hadikölcsönök ősjegyzőivel és azok leszármazottaival szemben eddig tanúsított eljárást a nemzeti áldozatkészség megcsúfolásának és jogfosztásnak tekintjük, ezért a kérdést méltányosan és kielégítően rendezni fogjuk.

X. Követeljük a magyar vér védelmét! Rommá lőtt városokat, elpusztított országokat újjá lehet építeni, de a megromlott vér a halottaikból fel nem támadó népek temetőjéhez vezet!

Ezért követeljük:

a zsidóság fajiá nyilvánítását és a vegyes házasságok megtiltását zsidó fajúakkal, zsidó fajúakkal folytatott nemi viszony törvényes üldözését, férfiak kötelező rendszeres orvosi vizsgálatát, a nemi viszony által okozott fertőzés büntetné nyilvánítását és ennek megfelelő üldözését, a házasság előtti kötelező orvosi vizsgálatot, a gyakorlati családvédelmet, terheltek és egészségesek közötti házasságkötés megakadályozását, szegény sorsú házasulandóknak legalább 2000 pengő kamatmentes házassági kölcsönrel való segélyezését, házaseleknak a kettős kereset ostoba elvél folyó üldözésének azonnali megszüntetését,

a családi munkabérek és családi pótlékknak a gyermekneveltetési költségekhez való arányosítását,

közegészségünknek a kor követelményeinek megfelelő kifejlesztését, az általános népbiztosítás és a korlátozott szabad orvosválasztás rendszere alapján úgy a megelőzés, mint a gyógykezelés terén,

az anyaság fokozottabb védelmét és feltétlen tiszteletét,

az összes orvosok klinikai, kórházi stb., intézeti, községi, városi, tisztii stb. orvosok státuszának, egymás és beteghez való jogviszonyának rendezését.

tisztában vagyunk azzal, hogy népünk egészségügye elsősorban is nem orvosszereken és gyógykezelésen, hanem népünk ellenálló képességének kifejlesztésén, tehát jólétének emelésén múlik.

XI. A keresztény és államalkotó erkölcs közös tőből fakad: az önérdet az eszmények szolgálata alá rendelő hősi önfeláldozás szelleméből és kifejezése ezen ősi elv: a köz java legyen a legfőbb törvény!

Kegyeletes testvéri hűséggel gondolunk azokra, akik az eszményekért vállalt hősi áldozatokkal és példaadásukkal erősítették meg hitünket. Az ő szellemükhöz méltó, keresztény erkölcsi alapon álló, osztálymentes magyar társadalmat akarunk, amelyben mindnyájan egyek vagyunk a közérdekért és amelyben a közösség véd mindnyájunkat.

Olyan népi munkaállamot akarunk, amely nem a kiváltságos ezrek, hanem a sokmillió nép érdekeit szolgálja, ezeket társadalmi és osztálykülönbség nélküli nemzettestvéri szeretetben oly államrendben egyesíti, amelyben az egyén értékmérője nem a családi származás vagy vagyoni állapot, hanem a közösség szolgálatában szerzett érdem és közhasznú munka.

Olyan államot akarunk, amely a munka érdekképvisellete szerinti testületekben szervezve, igazságos módon a szociális és gazdasági közérdek jegyében oldja meg a tőke és a munka problémáját, és állapítja meg, hogy a termelés hasznából miként osztozzék a tőkés és a munkás. Ez az osztozás a közhasznúság és a kifejtett munka érdemeinek figyelembevételével történjék. A kötelező munkaszolgálat és egy nagyarányú munkás szabadidő-mozgalom bevezetésével, a közoktatás teljes reformjával, a közép- és alsó fokú szakoktatás kifejlesztésével megszüntetjük a földmunkás, ipari munkás és a szellemi munkás közötti érzelmi válaszfalakat és csökkentjük a kulturális különbségeket. A kisbirtokos magyar társadalom felemelésére a falusi népiskolák mellé kis mintagazdasággal bíró mezőgazdasági szakiskolákat akarunk létesíteni.

Zsidómentes magyar államot akarunk. Zsidónak teljes állampolgári joga nem lehet és a fegyveres szolgálat előjogát a zsidóktól megtagadjuk. A felsorolt gazdasági rendszabályokkal olyan életviszonyokat teremtünk, amelyekben a zsidóság nyereszkesedésre, spekulációra irányuló, tehát nem termelő hatású tehetsége és tevékenysége nem érvényesülhet. Ezáltal

a magyar munkaállamot elhagyni kényszerül. De tisztában vagyunk azzal is, hogy e rendszabályokat végrehajtani és a zsidóságot legyőzni csak az a társadalom képes, amely a zsidó szellemet, a közérdeket és eszményeket eláruló, anyagi önzést önmagában győzi le. Minden időkből a fájárló önzésen keresztül érvényesült a zsidóság, és ezért minden népnek annyi zsidaja van, amennyit megérdemel!

Tisztában vagyunk azzal is, hogy egy lépést sem tehetünk a szociális magyar munkaállam felé a magyar társadalom erkölcsi újjászületése nélkül és ezért súlyosan tévednek azok, akik azt hiszik, hogy „kifogták a szelet a nyilas vitorlákból” a zsidókérdés papírforma szerinti álmegoldásával, azzal, ha a fajzsidók helyére zsidószellemű keresztényeket ültetnek.

XII. Mindezen céljainkat a magyar alkotmány és a hagyomány szentesítette jogszokásaink által megszabott törvényes úton, a felvilágosítás szellemi eszközeivel és az igazság erejével fogjuk elérni.

Nemzettestvéri üdvözlettel
A Nyilaskeresztes Párt

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc.
Budapest, 1991, Kossuth, 470–475.

▪ 56. A MAGYAR ÉLET PÁRTJA PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1939. MÁRCIUS–MÁJUS

Mit követelünk?

A baráti államokhoz fűződő jó kapcsolataink elmélyítését és ápolását.

A magyar igazság további érvényre juttatását.

A magyar kisebbségek jogainak messzemenő biztosítása mellett baráti és az ország érdekeinek megfelelő viszonyt a szomszéd országokkal.

Gyors és egészséges földreformot, amelynek során a termelés zökkenőmentes biztosítása mellett azt a célt is követeljük, hogy minél több önálló egzisztenciát és minél több munkaalkalmat teremtsünk és a magyar föld és talaj minél több honfitársunknak biztos megélhetést nyújtson.

A földreform kiegészítéseként nagyszabású házépítési akciót követelünk, s ezzel összekapcsolva családi otthonok, mezőgazdasági munkáslakások létesítését, hogy minden falusi ember a saját házában lakjék.

Törvényt követelünk a mezőgazdasági többtermelésről, valamint a mezőgazdasági termelés növelése mellett követeljük a mezőgazdasági munkások bérének olcsó és igazságos rendezését.

Követeljük a mezőgazdasági munkások öregségi biztosításának kiterjesztését az özvegyeikre. Követeljük az egyensúly helyreállítását a mezőgazdasági és az ipari termékek árai között, valamint a mezőgazdasági hitelek fokozatos növelését. Továbbá a közös terhek arányos elosztását, igazságos és egyszerű adórendszert, amely messzemenően óvja a kisegzisztenciákat.

A mezőgazdasági és az ipari termékek gyors értékesítési lehetőségei érdekében követeljük a közlekedés legmesszebbmenő fejlesztését, az állam és a törvényhatóságok keretében lévő utak gyors kiépítését, a vasút fejlesztését, a személy- és teherforgalom meggyorsítását.

A mezőgazdasági szakoktatás messzemenő kiépítését.

A család- és gyermekvédelem megnövekedett biztosítását, a sokgyermekes családok kedvezményeinek növelését, az állami és a gazdasági élet minden területén.

A magyar falu szociális és higiéniai védelmét szolgáló intézmények kiépítését.

A háziipar fejlesztését és kedvező értékesítési lehetőségek megteremtését a termékei számára.

Az érdekvédelem rendszerének fokozatos kiépítését. A kisipar megnövekedett részvételét a közszállításokban, a kisipart támogató egészséges hitelrendszert és intézkedéseket a kisipari termékek jobb értékesítési lehetőségei érdekében.

Követelünk az ipari munkások számára jogos és megfelelő munkaidőt, és ugyanilyen bérrendszert. Továbbá munkalehetőségek megteremtését és a munkanélküliség megszüntetését, a családi munkabérrendszer kiépítését, a tőke és a munkaviszonyának egészséges és igazságos szabályozását, a munkásság védelmét a tőke túlkapásai ellen.

A közalkalmazottak számára a megfelelő gazdasági és társadalmi életszínvonalat biztosító illetmények követelünk.

Követeljük az elhatalmasodott zsidó gazdasági és szellemi befolyás felszámolását. Továbbá a zsidó vagyon átadását a magyar kisegyszisztenciáknak és a keresztény fiatalság elhelyezkedésének fokozottabb biztosítását.

Energikus intézkedéseket követelünk, a sajtó területén, amelyek megsemmisítik a keresztény erkölcsöt, a családi életet és a magyar szellemi életet elzsidósító sajtót.

Olyan parlamentet követelünk, amely mentes a személyeskedő harcoktól, és amely a meghirdetett reformokat a leggyorsabb ütemben megvalósítja.

Követeljük az álláshalmazások megszüntetését, hogy ily módon több egzisztencia számára legyen a kenyér biztosított.

Végül követeljük, hogy a törvénykezés az eddiginél szigorúbban büntesse azokat, akik bűnösök a nemzet megkárosításában, akik valutaüzérkedést, vagyoneltitkolást és hasonló bűnöket követnek el.

Mit akarunk tehát?

Akarjuk a magyar élet programjának a megvalósítását.

Akarjuk:

az új Magyarországot, a magyar megújulást, a nemzeti közösséget, a katonai szellemet, a tettekre kész fegyelmet, a magyar öntudatot és a fajvédelmet.

A szellemi élet reformját akarjuk, más szóval a keresztény erkölcsöt, a keresztény összetartást, a keresztény munkára kész szeretetet, egyszerűséget, szerénységet és áldozatkészséget.

A társadalmi élet reformját akarjuk, szociális igazságot, szabad hivatásválasztást minden magyar számára. Az egyetlen társadalmi mérce a hazánknak tett szolgálat legyen.

Gazdasági reformot akarunk. A magyarok számára a magyar földet és talajt, harcot és nyomor leküzdéséért, munkát akarunk és a munka megbecsülését, közéleti tisztaságot, a profithajhászok megsemmisítését és a bizalommal való visszaélés szigorú megtorlását.

Minden átfogó magyar szellemet akarunk, magyar akaratot, magyar életet.

A Magyar Élet Pártja központi vezetősége

▪ 57. AZ 1939. ÉVI IV. TÖRVÉNY A ZSIDÓK KÖZÉLETI ▪
ÉS GAZDASÁGI TÉRFOGLALÁSÁNAK KORLÁTOZÁSÁRÓL
(II. ZSIDÓTÖRVÉNY)
(Részlet)

BUDAPEST, 1939. MÁJUS 5.

1. §. A jelen törvény alkalmazása szempontjából zsidónak kell tekinteni azt, aki ő maga vagy akinek legalább egyik szülője, vagy akinek nagyszülői közül legalább kettő a jelen törvény hatálybalépésekor az izraelita hitfelekezet tagja vagy a jelen törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt úgyszintén a felsoroltaknak a jelen törvény hatálybalépése után született ivadékait.

Az előző bekezdésben meghatározott személyek közül nem lehet zsidónak tekinteni azt, aki az 1939. évi január hó 1. napja előtt kötött házasságból származik, ha szülői közül csak az egyik és nagyszülői közül is legfeljebb kettő volt az izraelita hitfelekezet tagja és ha

1. mindkét szülője már a házasságkötéskor valamely keresztény hitfelekezet tagja volt és azontúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt, vagy

2. szülőinek házasságuk megkötése előtt a törvényben meghatározott módon kötött megegyezése értelmében a keresztény szülő vallását követi és a házasság megkötésekor izraelita vallású szülő az 1939. évi január hó 1. napja előtt valamely keresztény hitfelekezetre tért át és azontúl is keresztény felekezet tagja maradt, vagy

3. születésétől kezdve keresztény hitfelekezet tagja volt, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett, izraelita vallású szülője az 1939. évi január hó 1. napját megelőzően vált valamely keresztény hitfelekezet tagjává és mind ő maga, mind a szülője ezontúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt.

Az első bekezdésben meghatározott személyek közül nem lehet zsidónak tekinteni azt sem, aki

a) az 1919. évi augusztus hó 1. napja előtt lett keresztény hitfelekezet tagjává és azontúl is keresztény hitfelekezet tagja maradt, ha zsidó szülői illetőleg zsidó szülője – amennyiben pedig szülői az 1848. évi december hó 31. napja után születtek, ezek zsidó felmenői – az 1849. évi január hó 1. napja előtt Magyarország területén születtek;

b) a jelen törvény értelmében zsidónak nem tekintendő személlyel az 1939. évi január hó 1. napja előtt kötött házasságot, ha ebből a házasságból született vagy születendő gyermekei közül egyiket sem kell a jelen törvény értelmében zsidónak tekinteni;

c) a jelen § értelmében zsidónak nem tekintendő ivadéka;

d) legkésőbb az 1939. évi január hó 1. napja óta valamely keresztény hitfelekezet kötelékébe tartozó és egyébként az a) pontban meghatározott személyi kellékeknek megfelelő szülőknek olyan ivadéka, aki születésétől kezdve keresztény hitfelekezet tagja.

A második és a harmadik bekezdés rendelkezései nem terjednek ki arra, aki a jelen törvény hatálybalépése után a jelen § értelmében zsidónak tekintendő személlyel köt házasságot.

A jelen § rendelkezéseit a házasságon kívül született gyermekekre is megfelelően alkalmazni kell.

A harmadik bekezdés a), valamint d) pontjában meghatározott személyekre és ivadékaikra az 5. § első bekezdésében, a 6., a 7., a 10., a 15., a 16. §-okban és a 19. § második bekezdésében megállapított korlátozó rendelkezéseket alkalmazni kell.

Utasíttatik a minisztérium hogy – amennyiben annak szüksége felmerül, hogy egyes személyek a jelen törvény hatálya alól megfelelő intézmény felállítása útján, a nemzet különleges érdekéből kivételesen mentesíttessenek – ily intézmény létesítésére az országgyűlésnek megfelelő előterjesztést tegyen.

2. §. Amennyiben a jelen törvény másképp nem rendelkezik, rendelkezéseit nem lehet alkalmazni:

1. olyan tűzharcosra (1938:IV. t.-c. 1. §) vagy az 1914–1918. évi háborúban hadifogságot szenvedettre, aki a sebesülési érem viselésére jogosult és az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért legalább egy ízben kitüntetésben részesült, vagy olyan hadirokkantra, aki az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért legalább egy ízben kitüntetésben részesült;

2. arra, akit az 1914–1918. évi háborúban ezüst vagy arany vitézségi éremmel tüntettek ki, vagy aki az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásért más kitüntetésben legalább két ízben részesült, valamint arra, akinek atyját az 1914–1918. évi háborúban arany, vagy legalább két ízben nagy ezüst vitézségi éremmel tüntették ki;

3. arra, akit az 1914–1918. évi háborúban a kardokkal ékesített III. osztályú vaskoronarenddel tüntettek ki, vagy aki ennél magasabb és ugyancsak a kardokkal ékesített kitüntetésben részesült, valamint ennek gyermekeire;

4. arra, aki a jelen törvény hatálybalépésekor legalább ötven százalékban hadirokkant, továbbá annak feleségére és gyermekeire, aki a jelen törvény hatálybalépésekor hetvenöt vagy száz százalékban hadirokkant;

5. arra, aki az 1914–1918. évi háborúban hősi halált halt személy özvegye vagy gyermeke;

6. arra, aki az 1918. és 1919. évi forradalmak idején az ezek ellen irányuló nemzeti mozgalmakban részt vett, ha ezzel életet kockáztatta, vagy e miatt szabadságvesztést szenvedett, valamint ennek feleségére és gyermekeire, aki ilyen tevékenysége miatt életét vesztette;

7. a belső titkos tanácsosokra, a m. kir. titkos tanácsosokra, tovább arra, aki a jelen törvény hatálybalépésekor valamelyik tudományegyetem vagy a József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem tényleges vagy nyugdíjas nyilvános rendes tanára;

8. arra, aki keresztény hitfelekezetnek tényleges vagy nyugdíjas lelkipásztora;

9. arra, aki a nemzetközi olimpiai bizottság által rendezett olimpiai versenyen bajnokságot szerzett.

A jelen §-ban megállapított mentesség a mentesített személy ivadékaira nem terjed ki.

Az első bekezdés 1–5. pontjának rendelkezéseit az 1914–1918. évi háború befejezése után az országért vívott harcokban részt vettekre is megfelelően alkalmazni kell.

3. §. Honosítás, házasságkötés, vagy törvényesítés által zsidó magyar állampolgárságot nem szerezhet.

Felhatalmaztatik a belügyminiszter, hogy hatálytalanítsa a honosítás (visszahonosítás) útján az 1914. évi július hó 1. napja után magyar állampolgárrá lett annak a zsidónak honosítását (visszahonosítását), akit életviszonyai nem utalnak arra, hogy az ország területén maradjon. Hatálytalanítani kell a honosítást (visszahonosítást), ha a honosításnak (visszahonosításnak) a törvényben meghatározott előfeltételei nem állottak fenn, vagy ha a magyar állampolgárságnak honosítás (visszahonosítás) útján való megszerzése érdekében bűncselekményt vagy fegyelmi vétséget követtek el vagy a hatóságot megtevesztették.

A honosítás (visszahonosítás) hatálytalanítása kiterjed a honosított (visszahonosított) személynek vele együttélő feleségére és atyai hatalma alatt álló kiskorú gyermekeire is, ha a határozat eltérően nem rendelkezik.

A honosítás (visszahonosítás) hatálytalanításával együtt a névváltoztatás engedélyezését is hatálytalanítani kell.

4. §. Zsidót nem lehet az országgyűlés felsőházának tagjává megválasztani, kivéve az izraelita hitfelekezet képviselőjére hivatott lelkészeket.

Zsidónak csak akkor van országgyűlési, törvényhatósági és községi választójoga és zsidót csak akkor lehet országgyűlési képviselőnek, törvényhatósági bizottsági és községi képviselőtestületi tagnak megválasztani, ha ő maga és szülői – amennyiben szülői az 1867. év december hó 31. napja után születtek, ezeknek szülői is – Magyarországon születtek és a törvényben meghatározott egyéb előfeltételeken felül hitelt érdemlően igazolja azt is, hogy szülői vagy – amennyiben szülői az 1867. évi december hó 31. napja után születtek – ezek felmenői az 1867. évi december hó 31. napja óta állandóan Magyarország területén laktak.

Zsidó csak az összes választók közül választás, továbbá a vallásfelekezetek képviselete jogcímén lehet a törvényhatósági bizottság tagja. Zsidó mint legtöbb adófizető nem lehet a községi képviselőtestület tagja. Zsidót a törvényhatósági és a községi legtöbb adófizetők névjegyzékébe nem lehet felvenni.

Az, akit az országgyűlési képviselő-választók névjegyzékébe felvettek, ha őt a jelen törvény értelmében zsidónak kell tekinteni, köteles ezt bejelenteni. Zsidó csak akkor gyakorolhat választójogot, ha igazolja, hogy őt ez a jog a második bekezdés értelmében megilleti. Egyébként a zsidók választójogára vonatkozó részletes szabályokat a minisztérium rendeletben állapítja meg.

A jelen törvény kihirdetésének napját követő négy hónap alatt tartott választás esetében annál a zsidónál, aki a törvényben a választójogra megszabott egyéb előfeltételeken felül igazolja azt, hogy ő maga és szülői – amennyiben szülői az 1867. évi december hó 31. napja után születtek, ezek szülői is – Magyarországon születtek, a második bekezdésben meghatározott választójogosultság szempontjából vélelmezni kell, hogy szülői vagy – amennyiben szülői az 1867. évi december hó 31. napja után születtek – ezek felmenői az 1867. évi december hó 31. napja óta állandóan Magyarország területén laktak.

5. §. tiszviselőként vagy egyéb alkalmazottként zsidó nem léphet az állam, törvényhatóság, község, úgyszintén bármely más köztisztviselő, közintézet vagy közüzem szolgálatába. Ez a rendelkezés a társadalombiztosító intézetek szerződött és ideiglenesen megbízott orvosaira is irányadó. A biztosító intézet elnöke az intézet zsidó szerződött orvosainak szerződéses jogviszonyát egyévi felmondással megszüntetheti.

A közép-, a középfokú és a szakiskolákban oktatást végző zsidó tanárokat, a népiskolákban oktatást végző zsidó tanítókat, továbbá a zsidó községi jegyzőket (körjegyzőket) az 1943. évi január hó 1. napjáig, a zsidó kir. ítélőbírakat és a kir. ügyészségek zsidó tagjait az 1940. évi január hó 1. napjával nvugdíjazni kell, illetőleg az erre irányadó szabályok szerint a szolgálatból végkielégítéssel el kell bocsátani. Nem terjed ki ez a rendelkezés arra, aki az előbb meghatározott időpont eltelte előtt a közszolgálat más ágában nyer alkalmazást.

A jelen § rendelkezéseit a 2. § első bekezdésében meghatározott személyekre is alkalmazni kell.

Az izraelita hitfelekezeti vallás tanárokat (vallás tanítókra) és az izraelita hitfelekezet szervezeteinek, intézményeinek és intézeteinek alkalmazottaira a jelen § rendelkezései nem terjednek ki.

Felhatalmaztatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy rendelettel szabályozza az izraelita hittanító iskolák és tanfolyamok számát, szervezetét, működését és felügyeletét, valamint általában az úgynevezett héber tantárgyak oktatását.

6. §. Zsidót kir. közjegyzőnek, hites tolmácsnak, állandó bírósági vagy más hivatalos szakértőnek (becsüsnek) kinevezni, közjegyzői helyettesnek kirendelni, zsidónak szabaddalmi ügyvivői jogosítványt adni nem lehet. Ezt a rendelkezést a 2. § első bekezdésében meghatározott személyekre is alkalmazni kell.

Hites könyvvizsgálatra képesítő vizsgára zsidót mindaddig nem lehet bocsátani, amíg a zsidó hites könyvvizsgálók száma az összes hites könyvvizsgálók számának hat százalékát kitevő szám alá nem csökken.

7. §. Az egyetemek és a főiskolák első évfolyamára zsidót csak olyan arányban lehet felvenni, hogy a zsidó hallgatók (növendékek) száma az egyetem vagy a főiskola illető karára (osztályára) felvett összes hallgatók (növendékek) számának hat százalékát, a József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem közgazdasági karának közgazdasági és kereskedelmi osztályán a hallgatók számának tizenkét százalékát ne haladja meg. Ez a rendelkezés nem terjed ki az egyetemek hittudományi karának és a hittudományi főiskoláknak a hallgatóira (növendékeire).

8. §. A társadalombiztosító intézetek önkormányzati szerveinek választásánál érvényesen csak olyan lajstromot lehet ajánlani, amelyen a jelöltek hat százalékánál több zsidó nem szerepel. Az egyes ajánló csoportok lajstromára jutott tagsági helyeknek legfeljebb hat százaléka tölthető be zsidóval. Ennélfogva az egyes lajstromokra jutott tagsági helyek – a hat százalék kimerítése után – a lajstrom sorrendjében esetleg következő zsidóknak figyelman kívül hagyásával, a sorrendben következő nem zsidó jelölteket illetik.

Nem lajstromos választás esetében, ha az egyes választócsoportok csak egy rendes tagot választanak, zsidót megválasztani nem lehet.

9. §. Ügyvédi, mérnöki, orvosi kamarába, sajtókamarába, úgyszintén színművészeti és filmművészeti kamarába zsidót tagul csak olyan arányban lehet felvenni, hogy a zsidó tagok száma az illető kamara összes tagjai, ha pedig a kamara szakosztályokra vagy foglalkozási csoportokra tagozódik, az egyes szakosztályok, illetőleg foglalkozási csoportok tagjai számának hat százalékát ne haladja meg. Mindaddig, amíg a zsidó kamarai tagok száma az illető kamara összes tagjai számának hat százalékát kitevő szám alá nem csökken, zsidót kamarai tagul felvenni nem lehet. A 2. § első bekezdése alá eső személyt az időközönként felvehető tagok számának három százaléka erejéig, úgyszintén az 5. § második bekezdése értelmében nyugdíjazott vagy a szolgálatból az említett rendelkezés értelmében egyébként elbocsátott személyt, valamint azt a zsidót, aki az 1939. évi január hó 1. napja előtt közjegyzőhelyettes volt, kamarai tagul fel lehet venni akkor is, ha a kamara zsidó tagjainak száma a fent említett hat százalék alá meg nem is csökkent. A kamarai tagul felvételre jelentkező zsidó hadirokkantat [1933:VII. t.-c. 2. § A) pont], valamint tűzharcost (1938:IV. t.-c. 1. §) a többi zsidó jelentkezőkkel szemben előnyben kell részesíteni.

A 2. § első bekezdése alá eső személyeket kamarai tagul az összes kamarai tagok számának három százaléka erejéig azután is fel lehet venni, miután a zsidó kamarai tagok száma – a 2. § első bekezdése alá eső személyeket nem számítva – hat százalék alá csökkent.

Az előző bekezdések rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a helyettes ügyvédekre, valamint az ügyvédjelöltekre (1937:IV. t.-c. 67. és 70. §), úgyszintén a mérnökhelyettesekre (1923:XVIII. t.-c. 10. §) is.

Az első bekezdésben felsorolt kamarák tisztikarának és választmányának tagja zsidó csak a tisztikar, illetőleg a választmány tagjai hat százalékának erejéig lehet. Ha a kamara tisztikarának, illetőleg választmányának tagjai közt a zsidók száma a jelen törvény hatálybalépésekor a hat százalékot meghaladja, a zsidó tisztviselők, illetőleg választmányi tagok megbí-

zatása megszűnik és helyüket a törvény hatálybalépésétől számított harminc nap alatt új választás útján kell betölteni. Az ebben a tekintetben esetleg szükséges részletes szabályokat az illetékes miniszter rendeletben állapítja meg.

Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy az 1938:XV. t.-c. 2. és 3. §-ában és a jelen §-ban foglaltaknak szem előtt tartásával művészeti kamarák felállításáról gondoskodjék.

10. §. Akár időszakai, akár nem időszakai lap szerkesztésében állandó munkaviszonyban álló munkatársul zsidókat csak az értelmiségi munkakörben foglalkoztatottakra megállapított szabályoknak (17. §), megfelelően lehet alkalmazni.

Zsidó nem lehet időszakai lap felelős szerkesztője, kiadója, főszerkesztője, vagy bármely névvel megjelölt olyan munkatársa, aki a lap szellemi irányát megszabja, vagy a lap szerkesztésében egyébként irányító befolyást gyakorolt. Ezt a rendelkezést a 2. § első bekezdésében megjelölt személyekre is alkalmazni kell.

Az előző bekezdések rendelkezéseit nem lehet alkalmazni azokra az időszakai lapokra, amelyek kizárólagosan izraelita hitfelekezeti, zsidó művelődési, gazdasági vagy más zsidó társadalmi célokat szolgálnak és ezt a jellegüket a lap címében (alcímében) határozottan feltüntetik.

A miniszterelnök nem magyar nyelvű időszakai lapokra a jelen § rendelkezései alól kivételt tehet.

11. §. Zsidó nem lehet színház igazgatója, művészeti titkára, dramaturgja vagy bármely névvel megjelölt olyan alkalmazottja, aki a színház szellemi vagy művészeti irányát megszabja, a színház művészi személyzetének alkalmazásában vagy a színház művészeti ügyletében egyébként irányító befolyást gyakorol.

Az előző bekezdés rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a mozgófényképet előállító, forgalomba hozó vagy előadó vállalatok igazgatóira és az igazgatási tennivalókat ellátó művészi ügyvezetőire, ügykezelőire és egyéb olyan alkalmazottaira, akik a mozgófénykép előállításában, forgalomba hozatalában vagy a műsor megállapításában irányító befolyással közreműködnek.

mozgófényképet előadó vállalatnál alkalmazott igazgató vagy igazgatási tennivalókat ellátó ügyvezető csak az lehet, aki a színművészeti és filmművészeti kamara tagja.

Színházi előadások üzletszerű rendezésére (tartására) zsidó vagy jogi személy hatósági engedélyt nem kaphat.

A jelen § rendelkezéseit a 2. § első bekezdésében megjelölt személyekre is alkalmazni kell.

12. §. Állami egyedáruság alá eső cikkek árusítására engedélyt, úgyszintén hatósági engedélytől függő hasznot hajtó olyan egyéb jogosítványt, amelynek engedélyezése vagy engedélyezésének megtagadása a hatóság szabad mérlegelésétől függ, zsidónak nem lehet adni. A jelen törvény hatálybalépése előtt zsidóknak kiadott (zsidók által megszerzett) ilyen engedélyeket (jogosítványokat) a törvény hatálybalépésétől számított öt év alatt, dohány nagyárujai és dohány kisárujai engedélyt, saját termésű bornak kismértékben eladására jogosító engedélyt, továbbá megyei városban, úgyszintén nagy- és kisközségben fennálló italtermelési és italeladási engedélyt, a törvény hatálybalépésétől számított három év eltelte után kezdődő öt év alatt meg kell vonni. A törvény hatálybalépésétől számított három év eltelte után kezdődő öt év alatt meg kell vonni.

Az állami egyedáruság alá eső cikkek előállítására vagy feldolgozására és értékesítésére vonatkozó engedélynek (jogosítványnak) az előző bekezdés szerinti megvonását vagy az engedély meghosszabbításának (megújításának) megtagadását megelőzni lehet, ha az engedély (jogosítvány) alapján folytatott üzem megszűnése az adott időpontban a termelést, a közfogyasztást, vagy a munkaviszonyokat jelentős mértékben károsan befolyásolná.

Az első bekezdés alapján visszavont gyógyszerügyi jognak újból engedélyezése esetében az új engedélyes köteles a korábbi engedélyesnek, illetőleg örökösének kívánságára a gyógyszerár berendezését és anyagkészletét az Országos Közegészségügyi Tanács megfelelő szaktanácsa által a tényleges viszonyok figyelembevételével megállapított becsértékén átvenni, ezenfelül a gyógyszerügyi jogosítvány ellenértékét is megfizetni. A gyógyszerügyi jogosítvány ellenértékéül azoknak az összegeknek egy évre eső átlagát kell tekinteni, amelyek az elvonás évét megelőző öt évben a vagyonadó kivetésének alapjául szolgáltak. A becsértéknek és a gyógyszerügyi jogosítványért járó ellenértéknek megfizetésére a határidőt, továbbá a fizetés módozatait a belügyminiszter állapítja meg.

Reálgyógyszerügyi jogot zsidó élők közötti jogügylet alapján egyáltalában nem, végintézkedés alapján vagy törvényes örökösödés jogcímén pedig csak abban az esetben szerezhet, ha az örökösnek egyenes ágon rokona vagy házastársa.

A belügyminiszter a mozgófényképüzemekre vonatkozóan kiadott összes mutatóvány-engedélyeket a jelen törvény végrehajtása céljából bármikor felülvizsgálhatja és a felülvizsgált bármelyik engedélyt megvonhatja.

Nem kaphat állami egyedáruság alá eső cikkek árusítására engedélyt, úgyszintén az első bekezdés alá eső egyéb jogosítványt az, aki a maga neve alatt zsidó részére kísérelte meg az engedély, illetőleg a jogosítvány megszerzését.

Az első bekezdés alá eső jogosítvány hasznosítása tárgyában zsidóval kötött társulási szerződést jóváhagyni nem lehet, a törvény hatálybalépése előtt jóváhagyott ilyen szerződést a miniszter felhívására meg kell szüntetni; a társulási szerződés ilyen esetben egyévi felmondással akkor is megszüntethető, ha a szerződés ezt kizárja vagy hosszabb felmondási időhöz köti.

13. §. Közszállítást (1931:XXI. t.-c. 21. §) zsidóknak csak annyiban lehet odaítélni, hogy a zsidóknak odaítélt közszállítások vállalati összege együttvéve a hatóság, hivatal, intézet, vállalat, üzem vagy más intézmény évi költségvetésébe, úgyszintén megállapított beruházási tervébe (munkatervébe) a közszállítások fedezésére felvett egész összegnek az 1939. és az 1940. években húsz, az 1941. és az 1942. években tíz, az 1943. évtől kezdve pedig hat százalékát meg ne haladja. Ettől a szabálytól csak abban az esetben lehet eltérni, ha a közszállításra más nem jelentkezik, vagy ajánlata lényegesen kedvezőtlenebb.

Nem szabad közszállításban részesíteni azt, akit a bíróság a jelen törvényben meghatározott vétség miatt jogerősen elítélt. Nem szabad közszállításban részesíteni azt a nem zsidót, aki a maga neve alatt zsidó részére, úgyszintén azt a zsidót, aki nem zsidónak a neve alatt a maga részére szerez meg közszállítást vagy ezt megkísérli.

14. §. Ipar gyakorlására zsidónak iparigazolványt, illetőleg iparengedélyt mindaddig nem lehet kiállítani, amíg az illető községben a zsidóknak kiadott iparigazolványok és iparengedélyek együttes száma a községben fennálló összes iparigazolványok és iparengedélyek számának hat százaléka alá nem csökken. A kereskedelem- és közlekedésügyi, illetőleg az ipariügyi miniszter közérdekből kivételt tehet.

Foglalkozást közvetítő irodára, továbbá hitelírszolgálatra és hiteltudósításra zsidó iparengedélyt nem kaphat. foglalkozást közvetítő irodára a jelen törvény hatálybalépése előtt zsidónak adott iparengedély az 1940. évi december hó 31. napján megszűnik.

15. §. Mező- vagy erdőgazdasági ingatlant zsidó élők közötti jogügylet útján csak árverés vagy árverés hatályával magánkézből eladás során és csakis a hatóság engedélyével tett vételi ajánlat alapján szerezhet.

Az előző bekezdésben meghatározott korlátozás nem terjed ki arra az esetre:

a) ha az ingatlant gyár-, bánya-, ipar- vagy fürdőtelep létesítése, kibővítése vagy fenntartása céljára szerzik meg és a szerző fél az ingatlan fekvése szerint illetékes kereskedelmi és iparkamara által kiállított nyilatkozattal igazolja, hogy az ingatlan megszerzése az említett célra szükséges;

b) a megszerzeni kívánt ingatlan házhely céljára alkalmas, 600 négyszögölnél nem nagyobb és a szerző fél hatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy házhelye vagy lakóházzal beépített ingatlana nincsen.

Az első bekezdésben említett körülmények igazolásának módját, az első bekezdés értelmében szükséges hatósági engedély megadására, illetőleg hatósági bizonyítvány kiállítására jogosult hatóságot és ennek eljárását, úgyszintén a telekkönyvi hatóság eljárására vonatkozó szabályokat az igazságügyminiszter a földművelésügyi miniszterrel egyetértve rendelettel állapítja meg.

16. §. Zsidót az egyébként fennálló korlátozásokra tekintet nélkül lehet összes mezőgazdasági ingatlanának tulajdonul vagy kishaszonbérletek céljára átengedésére kötelezni. Ezt a rendelkezést arra a mezőgazdasági ingatlanra is alkalmazni kell, amelyet zsidó az 1937. évi december hó 31. napja után és a jelen törvény hatálybalépése előtt élők közötti vagy halál esetére szóló jogügylettel bárkire átruházott; ennek a rendelkezésnek alapján azonban átengedésre kötelezésnek nem zsidóra átruházott ingatlan tekintetében csak az átruházástól számított három év alatt van helye.

Az első bekezdés alapján nincs helye átengedésre kötelezésnek, ha

a) az ingatlan a 15. § második bekezdésének a) pontjában megjelölt célra szolgál és ezt az illetékes hatóság igazolja;

b) az ingatlan házhely céljára alkalmas, 600 négyszögölnél nem nagyobb és a tulajdonos hatósági bizonyítvánnyal igazolja, hogy házhelye vagy lakóházzal beépített más ingatlana nincs.

A második bekezdésben foglaltak tekintetében a 15. § harmadik bekezdése megfelelően irányadó.

Ha zsidó mező- vagy erdőgazdasági ingatlanát átruházza, az átruházáshoz, tekintet nélkül az ingatlan területére és a szerző fél személyére, hatósági hozzájárulás szükséges. Ily esetben az állami elővásárlási jogot, tekintet nélkül az ingatlan területére és a szerző fél személyére, gyakorolni lehet vagy pedig az ingatlant elidegenítő jogügylet tudomásulvételét az elővásárlási jog gyakorlása nélkül meg lehet tagadni.

17. §. A közszolgálat körén kívül akár természetes személy, akár jogi személy által fenntartott ipari (kereskedelmi), bányászati, kohászati, bank- és pénzváltóüzleti vállalatban, biztosítási magánvállalatban, közlekedési vállalatban és mezőgazdasági (kert- és szőlőgazdasági) üzemben, továbbá bármiféle más kereső foglalkozásban tisztviselői, kereskedősegédi vagy más értelmiségi munkakörben zsidót csak olyan arányban szabad alkalmazni, hogy a 2. § első bekezdése alá nem eső zsidó alkalmazottak száma a vállalatnál (kereső foglalkozásban) értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak számának tizenkét százalékát, az összes zsidó alkalmazottak száma pedig – ideszámítva tehát a 2. § első bekezdése alá eső alkalmazottakat is – az értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak számának tizenöt százalékát ne haladja meg.

Ha az értelmiségi munkakörben foglalkoztatottak száma tizenötönél kevesebb, de négyenél több, legfeljebb két, ha pedig az alkalmazottak száma ötnél kevesebb, legfeljebb egy alkalmazott lehet zsidó. Ennek a rendelkezésnek a szempontjából a 2. § első bekezdésében meghatározott mentességet nem lehet figyelembe venni; a 2. § első bekezdése alá eső személyeket azonban – egyébként egyenlő előfeltételek mellett – az alkalmazás és a szolgálatban megtartás szempontjából előnyben kell részesíteni.

Az első és a második bekezdés rendelkezései megfelelően irányadók az alkalmazottak illetményei (akár pénzben, akár természetben bármely címen élvezett juttatások) összegének arányára is.

Az első, a második és a harmadik bekezdésben meghatározott arányszámot az 1943. évi január hó 1. napjáig kell elérni. A csökkentést félévenként minden évben június hó 30. és december hó 31. napjáig legalábbis egyenletesen akként kell végrehajtani, hogy az első, a második és a harmadik bekezdésben meghatározott arány az 1943. évi január hó 1. napjáig elééréssék.

Az olyan vállalat, amelynél az utolsó három évben a közszállítások az évi forgalom húsz százalékát meghaladták, az előző bekezdésekben meghatározott kötelezettségnek az 1941. évi június hó 30. napjáig tartozik eleget tenni. A negyedik bekezdésben meghatározott határidőt a minisztérium az illetékes miniszter előterjesztésére két évvel meghosszabbíthatja az olyan vállalat tekintetében, amely évi termelésének legalább harminchárom százalékát külföldre szállítja, három évvel pedig az olyan vállalat tekintetében, amely évi termelésének legalább harminchárom százalékát szabadon átváltható devizák ellenében szállítja külföldre.

A zsidó alkalmazottak számának és illetményeinek az összes alkalmazottak számához és illetményeinek összegéhez viszonyított, az 1938. évi március hó 1. napján fennállott arányszámát a zsidó alkalmazottak javára megváltoztatni nem szabad. Ez a rendelkezés az 5. § második bekezdése értelmében nyugdíjazott vagy a szolgálatból az említett rendelkezés értelmében egyébként elbocsátott személy alkalmazását nem zárja ki.

A jelen § értelmében megüresedő helyekre külföldi állampolgárt csak az illetékes miniszter előzetes hozzájárulásával lehet alkalmazni. Azokat a zsidókat, akik valamely keresztény hitfelekezet tagjai, az előző bekezdésekben meghatározott arányszám tekintetében legalább is annak egynegyed részéig – egyébként egyenlő előfeltételek közt – figyelembe venni. A zsidó hadirokkantat [1933: t.-c. 2. § A) pont] valamint tűzharcost (1938: IV. t.-c. 1. §) az előző bekezdésekben meghatározott arányszám keretében más zsidókkal szemben – egyébként egyenlő előfeltételek közt – előnyben kell részesíteni.

A minisztérium rendeletben rendelkezhetik arról, hogy a jelen § alapján megüresedett és nem a vezető állások körébe tartozó állások egy részét csak az erre a célra összeállított hivatalos névjegyzékben feltüntetett jelentkezők sorából szabad betölteni.

Ha a gazdasági élet zavartalan menete vagy a termelés rendje érdekében elkerülhetetlenül szükséges, a minisztérium az illetékes miniszter előterjesztésére kivételesen megengedheti azt, hogy különleges szakértelmet kívánó munkakörben zsidó – amennyiben a munkakör ellátására alkalmas nem zsidó magyar állampolgár rendelkezésére nem áll – az előző bekezdésekben meghatározott arányszámon felül és meghatározott időre alkalmazásban maradjon.

A jelen § alkalmazása szempontjából az utazókat (üzletszerzőket, ügynököket) a többi alkalmazottól elkülönítve kell figyelembe venni; az illetékes miniszter az utazók (üzletszerzők, ügynökök) tekintetében a jelen § rendelkezéseinek alkalmazása alól közérdekből kivételt tehet.

A jelen § rendelkezéseit alkalmazni kell a kir. közjegyző, a bírósági végrehajtó és a szabadalmi ügyvivő alkalmazottaira. [...] ⁸²

Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest, 1940, Franklin, 129–145.

⁸² A továbbiakban arról intézkedett a törvény, hogy a munkásszervezetek vezetői között nem lehetnek zsidók, és hogy a zsidók kívándorlását elő kell segíteni. Végül a törvény rendelkezéseit megsértők elleni büntetések mértékét sorolta fel.

▪ 58. A NEMZETI PARASZTPÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1939. JÚLIUS 23.

Mit akar a Nemzeti Parasztpárt?

Néppel a népért!

1. Független Magyarországot

Ez a föld mindig magyar volt és az is kell, hogy maradjon. Hiába akarták a múltban törököknek, németeknek meghódítani – a magyar nép ellenállt. Ma is ez a legszentebb parancs: megvédeni az ország függetlenségét külső ellenségtől és belső árulótól egyformán. Csak szabad hazában lehet szabad a nép. Rákóczi kurucái és Kossuth honvédei is ezért harcoltak, ezért harcolunk mi is, mert ma jobban, mint valaha, az ország függetlenségétől és szabadságától függ a magyar nép kenyere. Minden idegen hódítási szándékkal szembeszállunk és a belső ellenséggel is leszámolunk. Ugyanakkor az idegen uralom alatt élő magyarok felszabadítását és a Duna völgyében élő népek megbékélését is akarjuk.

2. Magyar országvezetést

Saját földjén maga a magyar akar uralkodni. Idegen vérű és idegen szellemű vezetőket nem tűr többé. Itt a magyarságnak, de még inkább a magyar parasztságnak van elsőszülöttségi joga. A sváb, zsidó és morva eredetű középosztály és az idegen eszmékért lelkesedő azokat másoló politikai irányzatok uralomra törő szándékát megakadályozzuk.

3. Népuralmat

A magyar nép vegye kezébe saját sorsának az irányítását. Ennek útja: az általános, egyenlő, mindenkire kiterjedő és minden megszorítás nélküli titkos választójog; a sajtó, a gyűlés, szervezkedés és a szólás szabadsága; a hatalmaskodó bürokrácia visszaszorítása; az egyéni és a politikai szabadságjogok helyreállítása; a közigazgatásnak a népi önkormányzatok alapjára való helyezése; a vármegyerendszer átalakítása városi központok körül szervezett, a falvakra és tanyákra is kiterjedő népies helyhatóságokká, és az országnak olyan területi átrendezése, mely életképes gazdasági, kulturális és közigazgatási gócpontok kifejlődését segíti elő. Tehát a tekintélyuralommal szemben népuralmat.

4. Igazságos adózást

A mai adózási rendszer a dolgozókat, a kisembereket aránytalanul nagyobb adóval terheli, mint a nagyvagyonúakat. A nagybirtok csak tíz pengőt fizet kat. holdanként országos átlagban, a kisbirtok tizenhét pengőt. Ennek az aránytalanságnak a megszüntetését, a létminimum teljes adómentességét és a progresszív adózás bevezetését akarjuk.

5. *A munka becsületét*

Munkája után mindenkinek joga van a tisztességes megélhetésre; rokkantság, önhibáján kívüli munkanélküliség és öregkori munkaképtelenség esetén pedig a létminimumot jelentő segélyezésre. Ezért a minimális munkabér, a maximális munkaidő és az általános társadalombiztosítás törvényes szabályozását és szigorú betartását, valamint a dolgozók szabad szervezkedését akarjuk.

6. *Földreformot*

A feudalizmus teljes lebontását: a kötött birtokok felszabadítását, az ötszáz katasztrális holdon felüli nagybirtokok kisajátítását, az alakítandó és meglévő parasztgazdaságok egybeszervezését, vagy az érdekelt parasztság döntése szerint szövetkezeti termelőüzemek létesítését, továbbá a mezőgazdasági termelés korszerű fejlesztését, addig is a mezőgazdasági munkásság és cselédség életszínvonalának intézményes emelését akarjuk.

7. *A nagytőke uralmának letörését*

A kartellek, monopóliumok árdiktatúrájának és az egykérendszernek a megszüntetését; a kataszteri tisztajövedelem tízszeresén felüli gazdaadósságok eltörlését, az uzoratorvény szigorítását, a kamatláb leszállítását és népbankok felállítását akarjuk.

8. *Az ország iparosítását*

A nemzeti ipar a nemzeti függetlenség egyik biztosítéka, mert önálló és erős ipar nélkül nincs önálló és erős hadsereg. Szükséges azonban az ország iparosítása azért is, hogy a mezőgazdasági termelést fejlesszük, korszerű színvonalra emeljük, olcsó iparcikkekhez juttassuk és az agrárnépesség feleslege az ipari termelésben elhelyezkedhessen.

9. *Gazdasági szervezkedést*

A gazdasági élet általános megszervezését: az álszövetkezetek és az egykérendszer helyébe a termelők és a fogyasztók valóságos szövetkezésén és önkormányzatán alapuló igazi szövetkezetek megteremtését vidékenként és termelési áganként.

10. *Egyetemes népnevelést*

Népi gyökerű egyetemes magyar nemzetnevelést: kötelező ingyenes és mindenkire kiterjedő egyöntetű iskoláztatást tizennégy éves korig, azután pedig minden élethivatás számára magas fokú szakképzést, különösen a mezőgazdasági szakoktatás kifejlesztését, a magyar nevelésszervezet önkormányzatát s az állami és társadalmi élet minden területén minőségi kiválasztást. Népi gyökerű, egyetemes és európai magyar kultúra kifejlesztését; a magyar szellemi élet felszabadítását a korszerűtlen, úri szemlélet és az illetéktelen idegen kultúrhatás alól: új magyar kultúrközösséget akarunk a parasztság és munkásság teljes szellemi bekapcsolásával.

A parasztságnak egy pártban van a helye: a Nemzeti Parasztpártban!

▪ 59. AZ 1940. ÉVI IV. TÖRVÉNY KISHASZONBÉRLETEK ▪
ALAKÍTÁSÁNAK AZ ELŐMOZDÍTÁSÁRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1940. ÁPRILIS 20.

1. §. Utasíttatik a minisztérium, hogy az 1936:XXVII. t.-c. 1. §-ában megjelölt célok fokozottabb ütemben való megvalósítását a jelen törvény rendelkezéseinek határán belül évenként legalább százezer kataszteri hold mezőgazdasági ingatlanok tulajdonul vagy haszonbérletbe megszerzésével biztosítsa.

Átengedésre kötelezés

2. §. (1) Azt a tulajdonost (haszonélvezőt, javadalmast), aki mezőgazdasági ingatlanát egy gazdasági évet meghaladó időn át egészen vagy nagyobb részében műveletlenül hagyta és megműveléséről a földművelésügyi miniszter felhívására a megszabott határidőn belül sem gondoskodik, a földművelésügyi miniszter bármikor, még a gazdasági év folyama alatt is kötelezheti arra, hogy ingatlanát vagy annak egy részét haszonbérletek alakításának céljára az államnak vagy a földművelésügyi miniszter által kijelölt hitelintézetnek átengedje. Előzetes felhívás nélkül is kötelezni lehet mezőgazdasági ingatlanának átengedésére azt, aki mezőgazdasági ingatlanát két éven át egészen vagy nagyobb részében műveletlenül hagyta. Az ingatlant vagy annak egy részét haszonbérletek alakításának céljára a földművelésügyi miniszter határozatában megjelölt idő alatt át kell adni a földművelésügyi miniszter által kijelölt hitelintézetnek.

(2) Ha az ingatlan haszonbérletbe van adva, a tulajdonos a földművelésügyi miniszter felhívásának vétele után a haszonbérletet azonnali hatállyal felmondhatja; ily esetben a haszonbérlet idő előtti megszűnése címén a haszonbérlő a haszonbérbeadótól kártérítést nem követelhet. Amennyiben a haszonbérlő az azonnali hatályú felmondást nem veszi tudomásul, a haszonbérbeadó az illetékes közigazgatási bizottság gazdasági albizottságától kérheti a felmondás jogosságának megállapítását és a haszonbérlőnek közigazgatási úton kimozdítását.

A felmondás jogosságának megállapítása és a haszonbérlő kimozdításának kérdésében a közigazgatási bizottság gazdasági albizottsága határoz s határozata fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

(3) Az (1) bekezdés értelmében átengedett ingatlanokat elsősorban kishaszonbérletek alakítására kell felhasználni. Az így alakított kishaszonbérletekre – amennyiben a jelen törvény rendelkezéseiből más nem következik – az 1936:XXVII. törvénycikk rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

(4) A földművelésügyi miniszternek az (1) bekezdés alapján hozott határozata ellen csak a haszonbérösszeg megállapítása kérdésében van helye panasznak és pedig az ingatlan fekvése szerint illetékes kir. ítélőtáblához; a panasznak a határozat végrehajtására nincs felfüggesztő hatálya.

(5) Az (1) bekezdés alapján tett intézkedést nem akadályozza az, hogy az ingatlanra végrehajtási zárlatot vagy árverést rendeltek el. Zárlat elrendelése esetében a földművelésügyi miniszter határozatának kézbesítésével az átvett ingatlanok hasznosítása felől nem a telek-
könyvi hatóság, hanem a földművelésügyi miniszter határoz.

(6) A haszonbérletekből befolyó jövedelmet a tulajdonosnak, zárlat esetében pedig a zárgondnoknak kell kiszolgáltatni.

(7) A jelen törvény rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell azokra az ingatlanokra is, amelyeknek haszonbérletbe adását az (1) bekezdésben meghatározott okból a jelen törvény hatálybalépése előtt már elrendelték.

3. §. (1) A tulajdonost, ha az országban levő összes birtokainak mezőgazdasági művelés alatt álló területe a háromszáz kataszteri holdat meghaladja, kötelezni lehet, hogy birtokai mezőgazdasági művelés alatt álló, ezerötyszáz kataszteri holdig terjedő részének a kataszteri tiszta jövedelem szerint számított 30%-át, ezerötyszáz kataszteri hold és négyezer kataszteri hold közé eső részének 50%-át, négyezer kataszteri hold és tízezer kataszteri hold közé eső részének 70%-át, tízezer kataszteri holdon felüli részének pedig 90%-át kishaszonbérletek alakításának céljára az államnak vagy a földművelésügyi miniszter által kijelölt hitelintézetnek engedje át [...] ⁸³

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest [1941], Franklin, 7–16.

▪ 60. AZ 1940. ÉVI XX. TÖRVÉNY ▪ A NYOLCOSZTÁLYOS NÉPISKOLÁRÓL

BUDAPEST, 1940. JÚLIUS 12.

1. §. (1) A népiskola feladata, hogy a gyermeket vallásos és erkölcsös állampolgárrá nevelje, illetőleg a nemzeti művelődés szellemének megfelelő általános és gyakorlati irányú alapműveltséghez juttassa és ezáltal az életben való helytállásra és további tanulmányokra is képessé tegye. Ezért minden gyermek gondviselőjének (atyjának, gyámjának, gazdájának) gondoskodnia kell arról, hogy a gondviselése alatt álló gyermek népiskolai oktatásban és nevelésben részesüljön.

(2) a gondviselőnek jogában van a gyermeket akár lakóhelyén, akár más községben lévő és bármilyen jellegű nyilvános népiskolába beíratni és járattatni.

(3) a gondviselőnek arról is gondoskodnia kell, hogy a gondviselése alatt álló gyermek vallási kötelességeinek – beleértve a vasárnapi és ünnepnap i istentiszteleten való részvételt is – eleget tegyen.

2. §. (1) A népiskolának nyolc osztálya van.

(2) A népiskola két tagozatra oszlik. Az alsó tagozat az első, második, harmadik és negyedik, a felső tagozat pedig – falusi és városi népiskolák számára külön-külön tanítástervvel – az ötödik, hatodik, hetedik és nyolcadik osztályokat foglalja magában.

3. §. (1) A népiskola első osztályába csak azt a gyermeket lehet felvenni, aki hatodik életévét az iskolai év kezdetét közvetlenül megelőző június hó 30. napján már betöltötte.

(2) Indokolt esetben a népiskola helyi hatósága engedélyt adhat olyan gyermek felvéte-

⁸³ A továbbiakban részletesen szabályozza a törvény a haszonbérletek és házhelyek kialakításával kapcsolatban felmerülő különböző – jogi és pénzügyi – kérdéseket.

lére is, aki hatodik életévét az iskolai év első naptári hónapjának, vagyis szeptember hónapnak 15. napjáig tölti be.

4. §. (1) Az iskolázási kötelezettség a gyermek hatodik életévének betöltésével kezdődik és kilenc iskolai évén át szakadatlanul tart.

(2) a gyermek nyolc tanéven át mindennapi népiskolai oktatásban és nevelésben, avagy hat tanéven át mindennapi népiskolai és két tanéven át mindennapi mezőgazdasági népiskolai oktatásban és nevelésben, a kilencedik évben pedig gyakorlati gazdasági oktatásban részesül.

(3) Ha a tanuló a nyolc tanévre terjedő mindennapi népiskolai tanítás ideje alatt a tantervben meghatározott ismereteket és készségeket nem sajátította el, a királyi tanfelügyelő a népiskola látogatásának kötelezettségét az iskola helyi hatóságának (gondnokságának, iskolaszékének), a tanító (tanítótöbbség) jelentése alapján tett javaslatára egy évvel meghosszabbíthatja.

5. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg azokat a nyilvános iskolákat, amelyeknek rendszeres és megszakítás nélkül történő látogatása a tanulót a népiskola felső tagozatának, vagy a tagozat egyes osztályainak, illetőleg a népiskola ötödik, vagy hatodik osztályának és a mezőgazdasági vagy továbbképző népiskolának látogatásától, valamint a 4. § (2) bekezdésében meghatározott gyakorlati gazdasági tanításban való részvételtől mentesíti.

6. §. (1) Az iskolai év a népiskolában szeptember hó 1. napjával kezdődik és augusztus hó 31. napján fejeződik be.

(2) a gyermek a megállapított iskolázási kötelezettség egész tartama alatt az iskola fegyelmi hatósága alá tartozik. A fegyelmi jog gyakorlását a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletben szabályozza.

7. §. (1) A népiskola alsó tagozatában a szorgalmi idő szeptember hó elejétől június hó végéig tart. Ezt a szorgalmi időt megrövidíteni nem lehet.

(2) a népiskola felső tagozatában, valamint a mezőgazdasági népiskola első és második évfolyamában a szorgalmi idő legalább hat hónapig – rendszerint október hó 15. napjától április hó 15. napjáig – tart.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott szorgalmi időt a helyi társadalmi és gazdasági viszonyok figyelembevételével a vallás- és közoktatásügyi miniszter, nem állami népiskolák tekintetében az iskolafenntartónak, egyházi hatóság alatt álló népiskolák tekintetében pedig a fenntartó hatóságának meghallgatásával, illetőleg előterjesztésére legfeljebb három hónappal meghosszabbíthatja.

(4) a kilencedik évben [4. § (2) bekezdés] a szorgalmi idő összesen legfeljebb 40 gyakorlati tanítási napra terjedhet; ezt a szorgalmi időt a vallás- és közoktatásügyi miniszter osztja be.

8. §. (1) A királyi tanfelügyelő felmentheti a gyermeket a nyilvános népiskolába járás alól, ha a gyermek testi vagy szellemi fejlettsége korához képest fogyatékos, vagy ha a népiskolába járás a gyermek egészségét vagy biztonságát veszélyezteti. [...] ⁸⁴

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvények. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest [1941], Franklin, 143–147.

⁸⁴ A nem közölt részben a népiskolák tantervéről, a népiskolák fenntartásáról és különböző fegyelmi kérdésekről esik szó (9–18. §).

▪ 61. A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS ▪

BÉCS, 1940. AUGUSZTUS 30.

Ribbentrop Joachim úr német birodalmi külügyminiszter és gróf Ciano Galeazzo úr, Öfelsége Olaszország királyának és Etiópia császáranak külügyminisztere kormányaik nevében Bécsben 1940. évi augusztus hó 30-án a következő döntőbírói határozatot hozták:

„1. Románia és Magyarország között végleges határként az idemellékelte térképbe berajzolt határ állapíttatik meg. A határnak a helyszínen való pontosabb kijelölése román–magyar bizottság feladata lesz.

2. Az ekként Magyarországnak jutó, eddig román területet a román csapatok 14 napi határidő alatt ki fogják üríteni és rendes állapotukban Magyarországnak át fogják adni. A kiürítés és megszállás egyes szakaszait, valamint egyéb módzatait román–magyar bizottság azonnal megállapítja. A Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány gondoskodni tartozik arról, hogy a kiürítés és megszállás teljes nyugalomban és rendben történjék.

3. Mindazok a román állampolgárok, akik a mai napon a Románia által átengedendő területen állandó lakóhellyel bírnak, a magyar állampolgárságot minden további nélkül megszerzik. Jogukban áll hat hónapi határidőn belül a román állampolgárság javára optálni. Azok a személyek, akik ezzel az optálási joggal élnek, a magyar állam területét további egy évi határidőn belül elhagyni tartoznak és Románia be fogja őket fogadni. Ingó vagyontuk szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyontuk elköltözésükig értékesíthetik és a befolyt ellenértéket szintén szabadon magukkal vihetik. Ha az értékesítés nem lehetséges, Magyarország tartozik őket kártalanítani. Magyarország az optálók elköltözésével kapcsolatos összes kérdéseket nagylelkűen és előzékenyen fogja kezelni.

4. Azoknak a magyar nemzetiségű román állampolgároknak, akik az 1919-ben Magyarország által Romániának átengedett és most Romániánál megmaradó területen bírnak állandó lakóhellyel, jogukban áll hat hónapi határidőn belül a magyar állampolgárság javára optálni. Azokra a személyekre, akik ezzel az optálási joggal élnek, a megelőző 3. pontban lefektetett elvek alkalmazandók.

5. A Magyar Királyi Kormány ünnepélyesen kötelezettséget vállal az iránt, hogy azokat a személyeket, akik a jelen döntőbírói határozat alapján a magyar állampolgárságot megszerzik, de román nemzetiségűek, az egyéb magyar állampolgárokkal minden tekintetben egyenlőknek veszi. A Román Királyi Kormány ünnepélyesen ennek megfelelő kötelezettséget vállalt az állam területén maradó magyar nemzetiségű román állampolgárok tekintetében.

6. Az állami fennhatóság változásából adódó egyéb kérdések rendezése a Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány között közvetlen tárgyalások útján fog történni.

7. Amennyiben a jelen döntőbírói határozat végrehajtása során nehézségek vagy kételemek merülnének fel, a Román Királyi és a Magyar Királyi Kormány azok tekintetében közvetlenül fognak megállapodni. Amennyiben valamely kérdésben nem tudnának megegyezni, úgy a kérdést végérvényes eldöntése végett a Birodalmi Kormány és az Olasz Királyi Kormány elé terjesztik.”

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest, 1941, Franklin, 200–201.

▪ 62. AZ 1940. ÉVI XXVIII. TÖRVÉNY A MAGYARORSZÁGI ▪
EGYETEMEK ÚJJÁSZERVEZÉSÉRŐL
(Részlet)

BUDAPEST, 1940. OKTÓBER 19.

A magyar országgyűlés abból az ünnepélyes alkalomból, hogy a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekkel együtt Kolozsvár szabad királyi város is hazatért,

megemlékezvén a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemnek a magyar művelődés szolgálatában szerzett érdemeiről és arról a szeretetről, amellyel Szeged szabad királyi város közönsége a székhelyétől megfosztott ezt a tudományegyetemet falai közé fogadta és ott húsz éven keresztül sok áldozattal további működését biztosította,

egyszersmind kifejezni óhajtván ebből az alkalomból is a magyar nemzetnek vitéz nagybányai Horthy Miklós Úr, Magyarország Kormányzója iránt érzett hűségét, hódolatát és háláját,

a következőképpen rendelkezik:

1. §. (1) Az 1872:XIX. törvénycikkkel Kolozsvárott felállított és az 1921:XXV. törvénycikk 1. §-a értelmében ideiglenesen Szegeden elhelyezett Magyar Királyi Ferenc József tudományegyetem működését az 1940/41. tanévtől kezdve újból alapításának helyén, Kolozsvárott folytatja.

(2) a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen az 1872:XIX. törvénycikk 3. §-ával meghatározott négy tudománykaron felül, ötödik tudománykarként közgazdaságtudományi kart kell szervezni.

2. §. (1) Szegeden vitéz nagybányai Horthy Miklós Úrnak, Magyarország Kormányzójának nevét viselő tudományegyetemet kell felállítani.

(2) A Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem

1. jog- és államtudományi,

2. orvostudományi,

3. bölcsészet-, nyelv és történettudományi és

4. matematikai és természettudományi karra tagozódik.

(3) a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetemen gondoskodni kell a középiskolai tanárképzés és a gyógyszerészképzés megszervezéséről is.

3. §. (1) A Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karán a természettudományi és matematikai tanszékek működését, továbbá a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem bölcsészettudományi karának, valamint a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem jog- és államtudományi karának működését az 1940/41. tanévtől kezdve a további törvényes intézkedésig átmenetileg szüneteltetni kell.

(2) A Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemen továbbra is gondoskodni kell valamennyi tudományszakra kiterjedő középiskolai tanárképzésről.

(3) A jogakadémiákon az 1941/42. tanévtől kezdve csupán két évfolyam működhetik. A jogakadémiák tanulmányi rendje az egyetemi jog- és államtudományi karok első és második évfolyamának tanulmányi rendjével megegyezik. Jogakadémián csupán az első és má-

sodik alapvizsgát lehet letenni. A jogakadémiai hallgató tanulmányait a második alapvizsga sikeres kiállása után tudományegyetem jog- és államtudományi karán folytathatja. [...]⁸⁵

Magyar Törvénytár. 1940. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest [1941], Franklin, 206–207.

▪ 63. MAGYARORSZÁG CSATLAKOZÁSA A HÁROMHATALMI EGYEZMÉNYHEZ

BÉCS, 1940. NOVEMBER 20.

Jegyzőkönyv

Japán, Németország és Olaszország kormányai egyrésztől és Magyarország kormánya másrésztől alulírott meghatalmazottak útján a következőket állapítják meg:

I. cikk. Magyarország csatlakozik a Japán, Németország és Olaszország között Berlinben, 1940. évi szeptember hó 27. napján aláírt Háromhatalmi Egyezményhez.

II. cikk. Amennyiben a Háromhatalmi Egyezmény IV. cikkében említett közös szakbizottságok oly kérdéseket tárgyalnak, amelyek Magyarország érdekeit érintik, a bizottságok tanácskozásaiba Magyarország képviselőit is be kell vonni.

III. cikk. A Háromhatalmi Egyezmény szó szerinti szövege mint melléklet e Jegyzőkönyvhöz van csatolva.

A jelen Jegyzőkönyv magyar, valamint japán, német és olasz nyelven van kiállítva, mindegyik szöveg eredeti szövegnek tekintendő. E Jegyzőkönyv aláírásának napján lép életbe.

Ennek hiteléül alulírottak, kormányaiktól jó és kellő alakban meghatalmazva, ezt a Jegyzőkönyvet aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült 4 eredeti példányban, Bécsben, 1940. évi november hó 20. napján, a fasiszta időszak XIX. évében, illetőleg a Syöwa-korszak 15. évi 11. napjának 20. napján.

(P. H.) S. Kurusu s. k.

(P. H.) von Ribbentrop s. k.

(P. H.) Ciano s. k.

(P. H.) gr. Csáky István s. k.

⁸⁵ A továbbiakban az egyetemi tanárok kinevezésének eljárását és néhány más szervezeti kérdést szabályoz a törvény (4–11. §).

Háromhatalmi egyezmény Japán, Németország és Olaszország között

Japán, Németország és Olaszország kormányai a tartós béke előfeltételének tekintik, hogy a világ minden nemzete hozzájusson a neki kijáró térhez. Ezért elhatározták, hogy a nagy kelet-ázsiai térre és az európai területekre vonatkozó törekvéseiket illetően válllatve együtt fognak működni, legfőbb céljuk az lévén, hogy a dolgoknak olyan rendjét teremtsék meg és tartsák fenn, amely alkalmas az ottani népek fejlődésének és jólétének előmozdítására.

Óhaja továbbá a három kormányinak, hogy az együttműködést a világ más részeiben olyan államokra is kiterjesszék, amelyek készek arra, hogy fáradozásaiknak az övékéhez hasonló iránynt adjanak, hogy ezáltal a világbékére, mint végső célra irányuló törekvéseik megvalósíthatók legyenek. Ennek megfelelően Japán, Németország és Olaszország kormányai a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. Japán elismeri és tiszteletben tartja Németország és Olaszország vezetését Európában új rend megteremtésénél.

2. cikk. Németország és Olaszország elismerik és tiszteletben tartják Japán vezetését a nagy kelet-ázsiai térben új rend megteremtésénél.

3. cikk. Japán, Németország és Olaszország megegyeznek abban, hogy fáradozásaik során a megelőzőekben megjelölt alapon együtt fognak működni. Kötelezettséget vállalnak továbbá arra, hogy egymást minden politikai, gazdasági és katonai eszközzel kölcsönösen támogatják abban az esetben, ha a három Szerződő Fél egyikét olyan hatalom támadja meg, mely jelenleg nem vesz részt az európai háborúban, vagy a kínai-japán konfliktusban.

4. cikk. A jelen Egyezmény végrehajtása céljából haladéktalanul közös szakbizottságok fognak összeülni, amelyeknek tagjai Japán, Németország és Olaszország kormányai által nevezendők ki.

5. cikk. Japán, Németország és Olaszország kijelentik, hogy a fenti megállapodások semmiképpen sem érintik azt a politikai állapotot, amely jelenleg a három Szerződő Fél mind-egyike és Szovjet-Oroszország között fennáll.

6. cikk. A jelen Egyezmény az aláírással azonnal életbe lép és életbelépésének napjától számított 10 éven át érvényben marad.

Megújítása felől a Magas Szerződő Felek, amennyiben valamelyikük úgy kívánja, az említett határidő lejárta előtt kellő időben tárgyalásokba fognak bocsátkozni.

Ennek hiteléül az alulírottak, kormányaik által kellően meghatalmazva, a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt három eredeti példányban Berlinben, 1940. év – a fasiszta korszak XVIII. éve – szeptember havának 27-én, ami megfelel a Syöwa 15. éve 9. hónapja 27. napjának.

(P. H.) S. Kurusu s. k.

(P. H.) Joachim von Ribbentrop s. k.

(P. H.) Ciano s. k.

▪ 64. A MAGYAR–JUGOSZLÁV BARÁTSÁGI SZERZŐDÉS ▪

BELGRÁD, 1940. DECEMBER 12.

Barátsági szerződés

A Magyar Királyság és a Jugoszláv Királyság között.

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója és Ő Felsége Jugoszlávia Királyának nevében a Királyi Régensek,

figyelembe véve a nemzeteik között örömdetesesen fennálló, jó szomszédságon, őszinte megbecsülésen és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatokat;

óhajtva, hogy kapcsolataiknak szilárd és tartós alapot adjanak;

abban a meggyőződésben, hogy a politikai, gazdasági és kulturális téren fennálló kölcsönös köteleknek megszilárdítása és szorosabbá tétele a két szomszédos ország érdekeit, valamint a Duna vidékének békéjét és jólétét fogják szolgálni;

elhatározták, hogy Barátsági Szerződést kötnek és ebből a célból meghatalmazottaikká kijelölték:

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója:

gróf Csáky István magyar királyi titkos tanácsos, magyar királyi külügyminiszter úr Őnagyméltóságát;

Ő Felsége Jugoszlávia Királyának nevében a Királyi Régensek:

Alexandre Cincar-Marković jugoszláv királyi külügyminiszter úr Őnagyméltóságát; akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. A Magyar Királyság és a Jugoszláv Királyság között állandó béke és örökös barátság fog fennállani.

2. cikk. A Magas Szerződő Felek egyetértének abban, hogy tanácskozni fognak mindazokban a kérdésekben, amelyek megítélésük szerint kölcsönös kapcsolataikat érinthetik.

3. cikk. A jelen Szerződés meg fog erősíttetni és a megerősítő okiratok, mihelyt lehetséges, Budapesten ki fognak cseréltetni.

A Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép életbe.

Aminék hitelül fentnevezett meghatalmazottak ezt a szerződést pecsétjeikkel ellátva aláírták.

(P. H.) gróf Csáky István s. k.

(P. H.) Al. Cincar-Marković s. k.

▪ 65. TELEKI PÁL MINISZTERELNÖK TÁJÉKOZTATÓJA ▪
A LONDONI ÉS A WASHINGTONI KÖVETNEK
MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJÁNAK ALAPELVEIRŐL
(Részletek)

BUDAPEST, 1941. MÁRCIUS 3.

A magyar kormánynak fő feladata ebben az európai háborúban az, hogy Magyarország katonai, anyagi és népi erejét a háború végéig konzerválja. Mindenáron távol kell maradnia a konfliktusban való részvételtől. A háború kimenetele kétséges. De minden eshetőségben Magyarországnak fontosabb, hogy megtépzatlanul álljon ott az európai konfliktus befejeződésének periódusában. Nagyon könnyen megtörténhetik, különösen Németország esetleges vereségének esetén vagy még Németország nem is egészen teljes vereséges esetén, hogy a háború végén akár egész Európában, akár Európának ebben a keleti részében kaotikus állapotok állanak be, amelyek legnagyobb veszéllyel azon államokra fognak járni, amelyek védtelenek, amelyek anyagi eszközeiket és hadseregüket a konfliktus befejeződése előtt feláldozták. Magyarországot különböző veszélyek fenyegetik vagy fenyegethetik. Az orosz veszély, amely különösen Németország veresége esetén át fog nyúlni Szlovákiára, és Pozsonyig, az egész északi magyar határ mentén is jelentkezni fog. – A román veszély. A románoknak nyilatkozatai, magaviselete, atrocitásai bizonyíték, hogy Magyarország esetleges gyengeségét feltétlen felhasználnák egy betörésre, amelynek vérengző voltát a románok viselkedése és saját forradalmuk is eléggé világossá teszi. Az általános kommunista veszély, amely Európának ezt az egész részét, melyben Magyarország is fekszik, érheti. – A szlovák veszély. A szlovákok ugyan elenyészően gyengék velünk szemben, de ha mi teljesen fegyvertelenek és elesettek lennénk, ez is számíthat. És végül – bár ma a jugoszlávokkal jóban vagyunk, és barátságunk mindinkább erősödik, de nem utolsósorban azért, mert bennünket barátságos és őket is alátámasztó erőt látnak, ezen erő összeomlása esetén nekik is támadhatnak egyéb gondolataik. Mindezeknek következtében a magyar politika vezetőinek első, majdnem egyetlen feladata az, hogy Magyarországot épen és erőben megtartsák a háború végéig. Kockáztatni az országot, fiatalságunkat, hadierőnket csak önmagunkért szabad és *senki* másért. [...] ⁸⁶

A magyar kormánynak másik fő feladata az, hogy a magyarság nemzeti érzését és ezzel kapcsolatosan szabadságszeretétét, függetlensége fenntartásáért való áldozatkészségét, nemzeti gondolkodásunk fenntartását mindenféle idegen eszmével szemben is fenntartsa. Mert hiszen ma nemcsak Magyarországon, de Európa minden kis államában ez a fő, és ez ma, a nagyhatalmak konfliktusa alatt, az egyedül lehető. Mert a nagyhatalmak – egyik úgy, mint a másik –, amikor saját vitális érdekeikért küzdenek, nem érnek rá és nem is szándékoznak, és nem is természetük fehér kesztyűt húzni külön arra, hogy a kis államokkal foglalkozzanak. A magyar kormány igen jól tudja, hogy mit kell tennie arra, hogy a magyar nemzetnek önfenntartási erejét, függetlenségéért való áldozatkészségét, nemzeti érzését fenntartsa, és igen jó szeme van arra, hogy megítélje, hogy ezek a magyar társadalmat milyen mélységesen áthatják, és hogy ebből a megfelelő erőt, illetve biztonságot merítse a cselekedeteihez.

⁸⁶ A nem közölt bekezdésben a magyar sajtó jellegéről olvasható néhány mondat.

A nagyhatalmak, sajnos, nem mélyednek el a kisebbek sajátos helyzetének és körülményeinek megítélésében. Ugyanazt várják el a különböző kis államoktól, és ugyanazt követelik, tekintet nélkül a helyzetek különbözőségére. És nem veszik tekintetbe azt, hogy ezeknek a kis államoknak is van saját életük, saját érdekük, és ha nem kívánnak az egyik állam szolgája lenni, nem kívánnak a másiké sem lenni. Amidőn az angol követ a múlt nyár folyamán – tehát még Besszarábia elfoglalása és a magyar–román konfliktus előtt – figyelmeztette a magyar miniszterelnököt, hogy ha a németek átvonulnak Magyarországon Románia ellen,⁸⁷ oly államot fognak megtámadni, amelyet Anglia garantált,⁸⁸ a miniszterelnök ezt rendkívül zokon vette azért, mert Magyarország semmibevételét látta abban, hogy nem vették tekintetbe sajátos helyzetünket, és sértette mint kis állam miniszterelnökét az a bánásmód, amely a kis államokat nem egymástól különböző élőlényeknek, hanem egyforma sakkfiguráknak nézi. Amidőn Németország csapatainak átengedését kérte lengyelországi győzelmeinek tetőfokán az akkor még sokkal gyengébb Magyarországtól Lengyelország ellen, Magyarország ezt megtagadta.⁸⁹ Megtagadta, annak ellenére, hogy a lengyel kormány nem viselkedett túlságosan magyarbarát módon, de megtagadta azért, mert a magyar és lengyel nemzetek között ősi történelmi kapcsolat és szimpátia volt. És megtagadta nyíltan azzal az okadatulással, hogy ilyen cselekedet nemzeti becsületével nem fér össze. Ha azt kérte volna valaki Magyarországtól, hogy Jugoszlávia, Bulgária, Törökország ellen ne engedjen csapatokat felvonulni vagy átmenni, ezt Magyarország megértette volna, és erről lehetett volna beszélni. De Magyarországtól azt kérni, hogy Románia ellen ne engedjen átvonulni csapatokat – bárkinek a csapatait, legyen az Németország, Mexikó vagy Svédország –, Magyarország helyzetének s a magyar nemzetnek oly félreismerését jelenti, amely sértő és lenéző egyszerre, mert nem létezik egyetlen magyar, aki Romániát bárkivel szemben testével védené. [...] ⁹⁰

Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. V. köt. Szerk. Juhász Gyula. Budapest, 1982, Akadémiai, 893–895.

⁸⁷ A német csapatok 1940. október elején vonultak át Magyarországon a magyar kormány szeptember 30-i engedélye alapján.

⁸⁸ Anglia 1939 áprilisában garantálta Románia függetlenségét.

⁸⁹ Teleki 1939. július 24-én közölte Hitlerrel és Mussolinivel, hogy „Magyarország [...] erkölcsi meggondolásokból nincs abban a helyzetben, hogy hadműveletekbe kezdjen Lengyelország ellen.” 1939. szeptember 10-én a magyar kormány Ribbentrop német külügyminiszter arra vonatkozó kérését is megtagadta, hogy a kassai vasútvonalat bocsássák a német hadsereg rendelkezésére.

⁹⁰ A dokumentum befejező része Teleki magyar történelmmel és a magyar–német viszonyral kapcsolatos fejtegetéseit tartalmazza.

▪ 66. HORTHY MIKLÓS LEVELE MUSSOLINIHEZ ▪ A JUGOSZLÁVIAI FORDULATRÓL ÉS TELEKI PÁL ÖNGYILKOSSÁGÁRÓL

BUDAPEST, 1941. ÁPRILIS 3.

Van szerencsém Nagyméltóságodat az alábbiakban tájékoztatni a március 27-i jugoszláv rezsimváltozásnak⁹¹ kihatásairól a magyar politikára és Magyarország helyzetére.

Március 27-én délelőtt fél tíz órakor Hitler kancellár magához kérte berlini követemet, és közölte vele azt, hogy a jugoszláv események következtében elérkezett az a pillanat, amikor Magyarország Jugoszlávia elleni revíziós igényeit megvalósíthatja, mégpedig olyképpen, hogy a németek oldalán elintézzük a jugoszláv kérdést.

Sztójay követ még aznap Budapestre repülve jelentette nekem a birodalmi kancellárnak közléseit.

A birodalmi kancellár által üzenetekre a másolatban és fordításban mellékelt, március 28-ról keltezett levélben válaszoltam. Ebben a levélben hálás köszönetemet fejeztem ki az üzenetért, hangsúlyoztam, hogy területi követelések fennállanak, céloztam a birodalmi kancellár tanácsára létrejött közeledésre Jugoszlávia felé, ami a barátsági szerződésben jutott kifejezésre, de felhívtam a kancellár figyelmét arra, hogy nem téveszthetjük szem elől azon veszélyt, amely minket orosz és román részről fenyeget.

Ezen levél átadása után Budapestre jött egy német tábornok,⁹² hogy a Jugoszlávia elleni magyar beavatkozásnak részleteit a magyar vezérkarral megbeszélje. Április hó 1-én egy Minisztertanácson, amelyen magam is részt vettem, részletekbe menően megtárgyaltuk Magyarországnak rendkívül nehéz morális helyzetét, amely a csak nemrég érvénybe lépett magyar–jugoszláv örök barátsági szerződés következtében adódott elő, továbbá Magyarország esetleges beavatkozásának körülményeit, különösen tekintetbe véve az elemi károk által okozott rendkívül nagy ellátási nehézségeket és azok kihatásait a mozgósított hadseregre. Döntés ezen a Minisztertanácson nem történt, de szükségesnek mutatkozott, hogy a magyar fegyveres beavatkozás bizonyos részletei a németekkel még tisztáztassanak.

Egy nappal a Minisztertanács után Teleki gróf miniszterelnök, aki Nagyméltóságodat annyira tisztelte és becsülte, véget vetett életének. Teleki gróf tragikus halála, amelynek okát csakis egy rendkívüli lelkiismereti konfliktusban látom, mélyen megrendített engem és az egész magyar nemzetet. Teleki gróf a közvetlenül halála előtt hozzám írt levelében⁹³ vázolja azokat a körülményeket, melyek a Jugoszláviával kötött barátsági paktumból kifolyólag lelkiismeretét terhelik.

⁹¹ Dušan Šimović reptőlőtábornok és tisztársai 1941. március 27-én államcsínyt hajtottak végre Belgrádban. Ennek eredményeként a németbarát jobboldali kormányt nyugati, illetve szovjet orientációs kormány váltotta fel. A Szovjetunió megtámadására készülő Hitler terveit ez erősen zavarta.

⁹² Friedrich von Paulus, a Sztálingrádnál később bekerített német hadsereg parancsnoka.

⁹³ Teleki Pál Horthy Miklóshoz intézett április 3-i búcsúlevele: „Főméltóságú Úr! – Szószegők lettünk – gyávaságból –, a mohácsi beszéden alapuló örök békeszerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi odadobtuk becsületét. A gazemberek oldalára álltunk – mert a mondacsínált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! A legpocékabb nemzet. Nem tartottalak vissza. Bűnös vagyok. Teleki Pál.”

Nagyméltóságod, aki oly jól ismeri a magyar lelkiületet, megérti, hogy Teleki gróf öngyilkossága kifejezője volt annak a lelkiismereti konfliktusnak, amely nemcsak az ő halálát okozta, hanem amelyet az egész magyar nemzet vele együtt érez. Ebből a meggondolásból kiindulva, és átérezve azt a történelmi felelősséget, amely a mai időben engem és kormányom minden tagját terheli, a másolatban és fordításban mellékelt levelet intéztem Hitler birodalmi kancellárhoz.⁹⁴

Kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen rendkívül nehéz időben hazám és népem iránt ugyanazon megértést és jóindulatot mutassa, amelyben Nagyméltóságod minket mindig részesített.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem kifejezését.

Horthy Miklós s. k.

Magyarország és a második világháború. Szerk. Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerekes Lajos. Budapest, 1959, Kossuth, 331–332.

▪ 67. WERTH HENRIK VEZÉRKARI FŐNÖK EMLÉKIRATA ▪ A KORMÁNYNAK MAGYARORSZÁG KÖVETENDŐ POLITIKÁJÁRÓL

BUDAPEST, 1941. JÚNIUS 14.

F. évi május hó 6-án kelt 10.501/K. 1. vkf. – 1941. sz. Emlékiratomban a német–orosz viszony várható alakulásával kapcsolatban a m. kir. kormányt kértem, hogy egy Szovjet-Oroszországgal szembeni német–magyar katonai együttműködés esetére külpolitikai vonalon mielőbb állapodjunk meg a német birodalmi kormánnyal, az együttműködés részeit politikai vonalon tisztázzuk, és kössünk kötelező erejű szerződést, hogy mindezekkel a hadműveleteink előkészítéséhez szilárd alapokat szerezhessünk.

A miniszterelnök úr őnagyméltósága május hó 12-én kelt res. 19/1941. sz. válasziratában ama nézetének adott kifejezést, hogy a Német Birodalom és Magyarország között a hatalmi és erőviszonyok tekintetében fennálló óriási különbség mellett alig képzelhető el, hogy Németország velünk kölcsönösség alapján ilyen szerződés megkötésére vagy akár csak az erre vonatkozó tárgyalások megindítására hajlandó volna.

A m. kir. kormány fenti felfogásának ismeretében május hó 31-én kelt 10.508/K. 1. vkf. – 1941. sz. alatt a német–magyar katonai együttműködés előkészítése érdekében – mivel a kormány nézete szerint politikai vonalon ez az út nem járható – *felhatalmazást kértem, hogy katonai vonalon vehessem fel az érintkezést az illetékes német katonai vezetőkkel. Eme felhatalmazást mind ez ideig nem kaptam meg, illetőleg javaslatomra válasz még nem érkezett.*

Valószínűnek látszik, hogy a feszültségi idő, illetőleg a háború az aratás időszakára is átnyúlik, ezért kívánatos a mezőgazdasági munkálatokat már most úgy megszervezni, hogy adott esetben ez ne befolyásolja a kormány elhatározását, és ne gátolja az esetleg meghozandó katonai rendszabályokat.

⁹⁴ A levelet, melyben Teleki öngyilkosságát magyarázza, közli: *Magyarország és a második világháború.* Szerk. Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerekes Lajos. Budapest, 1958, Kossuth, 330–331.

Kérem a kormányt, hogy a nagy elhatározásában ne befolyásoltassa magát se az ország pillanatnyi gazdasági helyzete, se a mezőgazdaság és aratási szempontok által. A háború kérdése igen rövid idő alatt biztosan el fog dőlni. Ha pedig Németország a háborúra határozza el magát, egyfelől a német haderő eddigi átütő sikerei alapján, másfelől orosz haderő értékének és ellenálló erejének ismeretében biztosan számíthatunk avval, hogy a *német haderő rövid idő alatt ki fogja vívni a győzelmet* éppúgy, mint eddig is tette. A gyors döntés már eddig is mindent megtett, és meg is fog tenni. Oroszországgal szemben éppoly gyors sikerekre számíthatunk, mint eddig. *Ekkor pedig Magyarország részvétele is igen rövid ideig fog tartani*, olyanmire, hogy néhány hét múlva a mozgósított magyar haderő fokozatos leszerelésére számíthatunk úgy, hogy a bevonultatott tartalékosok a leszerelés után még az aratásra is hazatérhetnek.

Esetleges mozgósításkor az ország szegényebb néprétegét, immáron három éven belül ötödször vennék igénybe. Ezért az ország belső hangulata és nyugalma érdekében felkérem Nagyméltóságodat, hogy mindazokat a szociális intézkedéseket (családi segély stb.), melyeket az LHT-hoz⁹⁵ intézett 810/M. 1. vk. v. – 1941. sz. alatti átiratomban kértem, felkarolni és sürgősen életbe léptetni méltóztassék.

Emlékirataim elküldése óta a német–orosz viszonylatban nem állott be enyhülés. Mind német, mind orosz részről a határok mentén már több mint 100-100 hadosztályt vonultatnak fel. Német részről az előkészületek még most teljes ütemben folynak, sőt az utóbbi időben fokozódnak. Románia német irányítás szerint leplezetten teljes mozgósítást hajtott végre, és felvonulását a keleti határai mentén majdnem teljesen befejezte. Hasonló a helyzet Finnországban is.

A katonai előkészületek alapján megítélésem szerint a háború Európa keleti felében rövid időn belül kirobbanhat.

Tekintettel Magyarország viszonylag kedvezőtlen katonai helyzetére, mely főként a nehézközléki helyzetből és a német szállításokból adódik, *Oroszország elleni teljes katonai felkészülésükhöz kereken egy hónapi időre van szükségünk.*

Mint az előbb idézett Emlékirataimban már kifejtettem, katonapolitikai helyzetünkből kifolyólag egy német–orosz háború esetén nem lehetünk tétlen szemlélői az eseményeknek.

Szilárd meggyőződésem szerint Magyarország a német–orosz háborúban nem maradhat tétlen. E háborúban részt kell vennünk:

1. mert ezt megköveteli az ország területi épségének, valamint állami, társadalmi és gazdasági rendszerünk biztosítása,
2. mert jövőnk érdekében az orosz szomszédság gyengítése és eltávolítása határainkról elsőrendű nemzeti érdekünk,
3. mert erre kötelez a keresztény nemzeti alapon álló világnézetünk és a bolsevizmussal szembeni elvi állásfoglalásunk úgy a múltban, mint a jelenben is,
4. mert politikailag a tengelyhatalmak mellett véglegesen lekötöttük magunkat,
5. mert további országgyarapításunk is ettől függ.

Német–orosz háború esetén az Északi-tengertől a Fekete-tengerig húzódó arcvonaltól nem lehet a magyar Kárpát-arcvonalat üresen, biztosítatlanul hagynunk. Ha ezt tennénk, akkor a hadműveletek alatt vagy még inkább az előtt magunkra zúdítanánk az orosz betörést. Ezzel rést nyitnánk, amely az egész német arcvonal felgöngyölítésével járhatna, a német győzelmet kérdéssé tehetné, országunk biztonsága érdekében katonai felkészültségünket fokoznunk kell, mert a Kárpátján eddig elrendelt határvédelem feltartóztattha-

⁹⁵ Legfelsőbb Honvédelmi Tanács.

tó ereje igen gyenge, olyannyira, hogy azzal a velünk szemben felvonult többszörösen túlerejű orosz erők támadását nem fogjuk tudni kivédeni.

Szovjet-Oroszország haragjának felidézése nem lehet indoka a be nem avatkozásnak, mert ha mi nem vállaljuk a Kárpátok védelmét, akkor Kárpátalján a németek fognak felvonulni, amit semmi esetre sem fogunk tudni megakadályozni. És ez ugyanúgy ki fogja váltani Szovjet-Oroszország ellenünk való haragját és bosszúját, mintha mi magunk is részt vennénk a háborúban.

A kisantant szövetség megsemmisülése után Magyarországot egyedül Szovjet-Oroszország felől fenyegeti veszély. A messze jövőbe látó politikai szempontjából Magyarországnak igen nagy érdeke fűződik ahhoz, hogy ezt a nagy veszélyt minél jobban csökkentse, illetve határainkról eltávolítsa. Németország győzelme esetén – és ez a győzelem nem lehet vitás – Szovjet-Oroszországot annyira le fogják gyöngíteni, azt valószínűen annyira vissza fogja szorítani a Kárpátoktól, hogy a nagy orosz veszély lényegesen lecsökken, sőt talán hosszú időre meg is szűnik. A német–orosz háborúban való részvételünk tehát ebből a szempontból is szükséges.

De erkölcsi és presztízs okokból is részt kell vennünk ebben a háborúban, mert Magyarország volt Európában az első állam, amely a bolsevizmussal szemben a harcot felvette, mi voltunk az elsők, akik a keresztény nemzeti szellem újjáébredését Európában felgyújtottuk. Keresztény nemzeti eszmén alapuló világnézetünkkel jutnánk ellentétbe, ha a bolsevizmus elleni harchoz nem csatlakoznánk.

A tengelyhatalmakhoz való csatlakozásunk is kötelességünké teszi a háborúban való csatlakozásunkat, de ezenfelül még az is, hogy a további országgyarapításunkat is csak akkor remélhetjük, ha továbbra is kitartunk a tengelyhez hű politika mellett, aminek jutalmaképpen biztosan visszakapjuk a történelmi Magyarország egész területét. Erre a német illetékes körök mindig céloztak, és ezt a tengelyhatalmak eddigi gesztói után biztosan remélhetjük is. Annál is inkább csatlakoznunk kell, mert Románia máris lekötözte magát a háborúban való részvételre. Ezt az ügyes román propaganda már eddig is kihasználta ellenünk. Ha pedig a mi csatlakozásunk elmaradna, akkor nemcsak a Romániával szemben táplált további revíziós igényeinkről kell talán örök időkre lemondani, hanem az eddigi országgyarapodásunk is veszendőbe mehet.

Kérem ezért a m. kir. kormány közlését, hogy Magyarország német–orosz háború esetén milyen álláspontra kíván helyezkedni, illetőleg milyen magatartást fog tanúsítani. Erre álláspont mielőbbi rögzítése annál is inkább szükséges, mert az idő sürget, és tervszerű katonai előkészületeinket csak a kormány álláspontjának ismeretében tehetjük meg.

Legutóbbi 24 órában – az eddigi kárpátaljai és jugoszláviai eseményeknél is bevált igen megbízható helyről – olyan értesüléseket szereztem, hogy a német–orosz háború igen rövid idő – talán 9–10 nap – alatt kirobbanhat. Ez a hír annál is inkább elhithető, mert a németeknek nagy érdekük, hogy ha háborút kezdenek, azt még a termés betakarítása előtt, a zöldvetés időszakában indítsák meg.

Eszerint már csak igen rövid idő áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy – ha részt akarunk venni ebben a háborúban – arra katonailag felkészüljünk. A kormány részéről igen gyors, végérvényes elhatározásra van szükség, hogy annak alapján a szükséges katonai rendszabályokat késlekedés nélkül még idejekorán megtehessük. Ezt az ország biztonsága és érdekeink feltétlenül megkövetelik.

Meggyőződésem szerint – és ezt a múlt eseményei is igazolják – a német kormány c tekintetben nem fog jó előre kezdeményezőleg fellépni velünk szemben. Csak az utolsó

pillanatban, néhány nappal vagy néhány órával a háború megindítása előtt fog arról értesíteni, és a csatlakozásra esetleg felhívni. Így tette a jugoszláviai esetről is, amikor a háború megindítása előtt, arról csak tíz nappal előbb értesített. Ha pedig ez most is így fog történni, és ha mi erre várunk, akkor a katonai előkészületeinkkel megint el fogunk késni. De akkor ebből sokkal nagyobb veszély származhat az országra.

Éppen ezért újjólaj javasolom, hogy a kormány haladéktalanul lépjen érintkezésbe a német kormánnyal, és tegyen formális ajánlatot a német–orosz háborúhoz való önkéntes csatlakozásunkra.

A fokozódó háborús veszély miatt, ettől függetlenül, illetve a tárgyalások eredményének bevárása előtt is kérem az ország katonai biztonságát célzó rendszabályok elrendelését. Ehhez javasolom:

- a) a határvédelem teljessé tételéhez szükséges alakulatok mozgósítását;
- b) repülőerők és légvédelem mozgósítását és a katonai honi légvédelmi készség elrendelését;
- c) a gyorshadtest mozgósítását;
- d) egyelőre az I., VI., VII., VIII. hadtest és a legfontosabb fővezérség közvetlen alakulatok mozgósítását.

E katonai rendszabályok megtételét sürgősnek és az ország érdekében halaszthatatlannak tartom.

Rá kell mutatnom arra, hogy a mozgósítás és a felvonulás maga még nem jelent háborút. E rendszabályok részben az orosz felvonulás elleni biztonsággal, de kifelé Románia mozgósításával is indokolhatók.

Werth Henrik s. k.

Magyarország a második világháborúban. Szerk. Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerckes Lajos. Budapest, 1959, Kossuth, 357–361.

▪ 68. KRISTÓFFY JÓZSEF MOSZKVAI MAGYAR KÖVET ▪ TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK A SZOVJETUNIO MAGYARORSZÁGGAL SZEMBENI POLITIKÁJÁRÓL

MOSZKVA, 1941. JÚNIUS 23.

MOLOTOV ma délután kéretett, kérdést intézett Magyarország állásfoglalásával kapcsolatban német–orosz konfliktussal szemben.

Közölte velem, hogy szovjet kormánynak, mint azt már több ízben kijelentette, nincs követelése vagy támadó szándéka Magyarországgal szemben, nem volt észrevétele, hogy magyar követelések Románia kárára megvalósuljanak; e tekintetben jövőben sem lesz észrevétele.

Események gyors menete folytán azonban szovjet kormánynak mielőbb tudnia kellene, hogy Magyarország szándékozik-e részt venni háborúban, vagy semleges magatartást tanúsítani kíván-e.

Közöltem, hogy kormány álláspontja tekintetében nincsenek utasításaim, így kérdés tisztázása tekintetében nem válaszolhatok. Kértem, hogy tegye lehetővé, hogy kormányommal érintkezést felvegyem, ezt megígérte.

Magánvéleményem gyanánt megjegyzem, hogy: magyar sajtó és rádió útján vett hírek szerint nem tartom valószínűnek, hogy Magyarország háborúba szándékozna lépni Oroszországgal.

Miután MOLOTOV mielőbbi választ kért, kérek sürgős utasítást.

Kristóffy

Gellért Andor: Magyar diplomaták Moszkvában. 1934–1941. *Új Látóhatár*, 1. sz. 1975, 34–35.

▪ 69. AZ 1941. ÉVI XV. TÖRVÉNY ▪
A HÁZASSÁGI JOG MÓDOSÍTÁSÁRÓL
(III. ZSIDÓTÖRVÉNY)
(Részletek)

BUDAPEST, 1941. AUGUSZTUS 8.

[...] ⁹⁶ IV. Nem zsidó és zsidó házasságkötésének tilalma

9. §. Nem zsidónak zsidóval házasságot kötni tilos.

Zsidó nőnek külföldi állampolgárságú nem zsidóval kötendő házassága nem esik a jelen §-ban meghatározott tilalom alá.

A jelen § alkalmazásában zsidó az, akinek legalább két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született, úgyszintén – tekintet nélkül származására – az, aki az izraelita hitfelekezet tagja. Az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett mind a két szülője házasságkötésük idejében keresztény hitfelekezet tagja volt. Az ilyen személynek azonban nemcsak zsidóval, hanem olyan nem zsidóval is tilos házasságot kötnie, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

Az előbbi bekezdés rendelkezéseit a házasságon kívül született gyermekre is alkalmazni kell, ha őt a természetes atya az anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak elismerte, vagy az atyai elismerést a bíróság megállapította.

Atyai elismerés hiányába a házasságon kívül született az a gyermek zsidó, akinek legalább egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született. Az, akinek csak egyik nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett anyja a gyermek születése idejében keresztény hitfelekezet tagja volt.

Zsidóknak a jelen törvény hatálybalépése után kötött házasságából eredő leszármazói is zsidók, tekintet nélkül arra, hogy nagyszülők mely hitfelekezet tagjaként születtek.

A jelen §-ban foglalt tilalom megszegésével kötött házassága következtében a zsidók-

⁹⁶ A nem közölt első három fejezetben a házasságkötés előtt szükséges orvosi vizsgálat, a házasodási kölcsön és a házasság felbontásának kérdéskörét szabályozza a törvény. A törvény ezen előírásainak speciálisan zsidó vonatkozásai nem voltak, azok minden érintettre egyaránt vonatkoztak.

kal esik egy tekintet alá az is, aki keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s e mellett mind a két szülője házasságkötésük idejében keresztény hitfelekezet tagja volt s nagyszülői közül csak kettő született az izraelita hitfelekezet tagjaként. A jelen §-ban foglalt tilalom ellenére kötött házasságból született gyermek is a zsidókkal esik egy tekintet alá.

Az izraelita hitfelekezetbe a jelen törvény hatálybalépése után áttért olyan személy, aki nek a jelen § értelmében tilos lett volna áttérése előtt zsidóval házasságot kötnie, ha az izraelita hitfelekezet tagjaként zsidóval köt házasságot, a zsidókkal egy tekintet alá eső személy marad akkor is, ha utóbb ismét keresztény hitfelekezet tagjává lesz.

A jelen § rendelkezései nem érintik az 1894:XXXI. törvénycikknek azokat a rendelkezéseit, amelyek külföldi házasulónak Magyarországon kötött házasságára irányadók.

Az igazságügyminiszter különös méltánylást érdemlő okból kivételesen felmentést adhat a jelen §-ban foglalt tilalom alól nem zsidó és olyan zsidó között kötendő házasság tekintetében, akinek csak két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként s ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett s mind a két esetben az is maradt. Ezt a rendelkezést a házasságon kívül született gyermekekre is megfelelően alkalmazni kell.

10. §. A 9. §-ban foglalt tilalom ellenére kötött házasság megtevesztés miatt megtámadható, ha a megtevesztés olyan ténykörülményre vonatkozik, amely a házastárs személyi állapotának megítélése szempontjából a 9. § értelmében lényeges, s a megtevesztést a másik házastárs tudva maga idézte elő, vagy tudta a megtevesztést, amely egy harmadiktól ered. Az 1894:XXXI. törvénycikknek a házasság megtámadására vonatkozó rendelkezéseit ilyen esetben is megfelelően alkalmazni kell.

V. Büntető rendelkezések

[...] ⁹⁷ **14. §.** Az a magyar honos nem zsidó, aki zsidóval, az a zsidó, aki magyar honos nem zsidóval, úgyszintén az a magyar honos zsidó férfi, aki külföldi honos nem zsidó nővel a 9. §-ban foglalt tilalmat megszegve házasságot köt, büntetett követ el és öt évig terjedhető börtönnel, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő. Ugyanígy büntetendő az a polgári tisztviselő, aki tudja, hogy a 9. §-ban foglalt házassági akadály áll fenn és a házasság megkötésénél vétséget követ el és büntetése három hónapig terjedhető fogház.

Az ebben a §-ban meghatározott bűncselekményekre az 1878:V. t.-c. 7. §-ának rendelkezéseit alkalmazni kell.

15. §. Vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő az a zsidó,

aki magyar honos tisztességes nem zsidó nővel házasságon kívül nemileg közösül, vagy aki magyar honos tisztességes nem zsidó nőt házasságon kívüli nemi közösülés céljára a maga vagy más zsidó részére megszerez, vagy megszerezni törekszik.

A cselekmény büntett és büntetése öt évig terjedhető börtön, hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, ha a tettes

⁹⁷ A nem közölt részek a házasság előtt kötelező orvosi vizsgálat elmulasztásával kapcsolatos büntető intézkedéseket tartalmaznak (11–13. §).

1. a cselekményt családsággal, erőszakkal vagy fenyegetéssel követte el,
2. a cselekményt hozzátartozója ellen vagy nevelés, tanítás vagy felügyelet végett rcábított vagy neki alárendelt személy ellen követte el,
3. a cselekményt akkor követte el, amidőn a nő életének huszonegyedik évét még nem töltötte be,
4. a cselekményt annak ellenére követte el, hogy ilyen vétség miatt megbüntették és büntetésének kiállása óta tíz év még nem telt el.

abban a tekintetben, hogy a jelen § alkalmazása szempontjából ki a zsidó, illetőleg ki a nem zsidó, a 9. § rendelkezései irányadók.

Az ebben a §-ban meghatározott bűncselekményekre az 1878:V. t.-c. 7. §-ának rendelkezéseit alkalmazni kell. [...]»⁹⁸

Magyar Törvénytár. 1941. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós Várady-Brenner Alajos. Budapest [1942], Franklin, 56–66.

▪ 70. SCHÖPFLIN ALADÁR PROGRAMCIKKE ▪ A MAGYAR CSILLAG ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1941. OKTÓBER

Egy pásztortűz kialudt, egy másik kigyulladt. Az, amelyik kialudt, majd egy emberöltőn át világított és melegített.⁹⁹ Az, amelyik most gyulladt ki, azzal a szent elszánással lobbant föl, hogy ugyanúgy fogja megvilágítani a magyar elméket és melegíteni a magyar szíveket. Úgy vagyunk meggyőződve, hogy erre a fényre és melegítésre szükség van, ma talán jobban, mint valaha.

Olvasóink a napisajtóból már tudják, hogy Babits Mihály halálával érvényét veszítette a neki adott lapengedély, s így a *Nyugat*nak a mai hivatalos szabályok szerint meg kellett szüntetnie megjelenését. Illyés Gyula viszont engedélyt kapott egy irodalmi folyóirat szerkesztésére és kiadására, s ennek a folyóiratnak a címe: *Magyar Csillag*. Fájó szívvel búcsúzunk el a *Nyugattól*, mi, írói, és hisszük, fájó szívvel búcsúzik a közönség. Bizakodással tekintünk a *Magyar Csillag* jövője elé, meg vagyunk győződve, hogy be fogja tölteni azt a hivatást, amely egy irodalmi és kritikai folyóiratra vár.

Hogy az irodalomnak szüksége van rá, azt bizonyítja, hogy Kazinczy óta legjobb íróink minden igyekezete ilyen folyóiratot fenntartani. Minden irodalomnak szüksége van egy olyan orgánumra, amely az aktuális közélet harcain és vitáin fölül a szépek kultuszát ápolja; a kor múlt jelenségeit mellőzve az örök eszményeket szolgálja, független szellemben, megalkuvásoknak, divatoknak vagy egyéni érdekeknek engedményeket nem ad; szívet az élet folytonos hullámszámban, szívet, amelyen a tiszta szellem tüztét élesztik. Kell, hogy legyen olyan fórum, amelyhez a fiatal tehetségek bizalommal fordulhatnak, s ahol elérhetik azt a nyilvánosságot, amely nélkül tehetség nem fejlődhetik. Kell, hogy legyen

⁹⁸ A törvény zárófejezete ún. vegyes rendelkezéseket tartalmaz. Ezek egyike azt tartalmazza, hogy az „ún. erdélyi szombatos vagy ivadéka”, aki „nem tagja az izraelita hitfelekezetnek”, a „nem zsidókkal csik egy tekintet alá”.

⁹⁹ Az utalás a *Nyugatra* vonatkozik, amely 1908-ban indult.

olyan megfigyelőhely, ahonnan kritikai figyelemmel tartják számon a mindenkori irodalmi munka eredményeit. A *Nyugat* ezt a feladatot becsülettel betöltötte, nem kell szégyenkeznie, ha abba a sorba állítjuk, amelyben Kazinczy *Orpheusa*, Kisfaludy Károly *Aurorája*, Vörösmarty és Bajza *Athenaeuma* s Arany *Koszorúja* állanak. Pályája és az irodalom alakulásában való jelentősége ma már az irodalomtörténeté. soha nem fogják elfelejteni, hogy egy kivételesen tehetséges nemzedék benne és általa jutott nyilvánosság elé, s neki köszönhető, ha ellenséges indulatú levegőben lélegzeni tudott.

A *Magyar Csillag* viszi tovább a fáklyát, melynek nem szabad soha kialudni. A régi nemzedékből, akik már 1918 előtt is együtt küzdöttünk és dolgoztunk, már csak nagyon kevesen maradtunk meg. Vezérlő szellemeink közül most költözött el az utolsó: Babits Mihály. De felnövekedett mellettünk, segítségünkkel és egyetértésünkkel egy új nemzedék, amely méltó és képes arra, hogy fáklyánkat tovább vigye. Ideje most, hogy a nagy hivatás rábízassék, és megvan benne minden képesség és az erős akarat ennek a hivatásnak betöltésére. Ezt eddigi munkájával is igazolta. A *Magyar Csillag* ennek a nemzedéknek a kezére kerül, s ennek a szelleme fogja pályáját meghatározni. Mi, régiek, akik még néhányan élünk és dolgozni tudunk, szeretettel veszünk részt a munkában. Évek során összeferrottunk a nálunknál fiatalabbakkal a közös eszmények és célok követésében. Személyek és kifejezési formák változhatnak, az eszmények és célok örökkévalók és változhatatlanok. A magyar irodalom fejlődése Bessenyeitől fogva egy és ugyanazon törés és elhajlás nélküli vonal, s ezen a vonalon akar megmaradni a *Magyar Csillag*. Az irány, amerre ez a vonal vezet: magyarság és európaiság.

Bizalommal és szeretetteljes várakozással nézünk az új folyóirat szerkesztőjére, Illyés Gyulára. Eddigi pályája köztünk, szemünk láttára alakult és fejlődött ki. Ismerjük gondolkodásmódját, alkudozást nem ismerő, a tiszta irodalom magas szférájában élő szellemét, ösztönös magyarságát, európai műveltségét, irodalmi dolgokban egészséges ítélőképességét. Megilleti őt az a hely, amelyet soha el nem felejtethető barátunk és vezértünk, Babits Mihály ráhagyott.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György. Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán. Budapest, 1977, Gondolat. 660–663.

▪ 71. AZ 1942. ÉVI II. TÖRVÉNY ▪ A KORMÁNYZÓHELYETTESRŐL

BUDAPEST, 1942. FEBRUÁR 25.

I. Kormányzóhelyettes választása

1. §. Az országgyűlés a kormányzó kívánságára a nagykorú magyar állampolgárok közül kormányzóhelyettest választ.

A kormányzót ajánlási jog illeti meg. A kormányzó legfeljebb három jelöltet ajánlhat. Ha a kormányzó ajánlási jogával élt, kormányzóhelyettesnek csak olyan személyt lehet megválasztani, akit a kormányzó ajánlott. A miniszterelnök ellenjegyzésével ellátott ajánlást legkésőbb a kormányzóhelyettest választó együttes ülés megkezdéséig kell az országgyűléssel közölni.

2. §. A kormányzóhelyettest az országgyűlés két háza együttes ülésben választja. Az együttes ülést akként kell összehívni, hogy az haladéktalanul, de legkésőbb a kormányzó kívánságának közlésétől számított nyolcadik napon összeüljön.

Ha a kormányzó kívánságának közlése idejében országgyűlés – akár az országgyűlés tartamának lejárta, akár feloszlata következtében – nincs együtt, a kormányzóhelyettest választó együttes ülés összehívására az 1937:XIX. t.-c. 4. §-a ötödik bekezdésének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

Az együttes ülést csak akkor lehet megtartani, ha megnyitáskor mind a felsőház, mind a képviselőház tagjainak legalább háromötöd része jelen van. Ha ennyi tag az együttes ülés megnyitáskor nincs jelen, az együttes ülést a következő napra kell elhalasztani. Elhalasztás esetében az együttes ülést akkor lehet megtartani, ha megnyitáskor a felsőház és a képviselőház tagjai közül együttvéve legalább háromszázan jelen vannak.

Az együttes ülésen résztvevő országgyűlési tagok számát az elnök a jelenlévő országgyűlési tagok által aláírt jelenléti ív alapján állapítja meg.

Az együttes ülésre – amennyiben a jelen törvény másként nem rendelkezik – a házszabályok rendelkezései megfelelően irányadók.

3. §. Ha a kormányzó ajánlási jogával (1. § második bekezdése) élt, az együttes ülés elnöke a kormányzó ajánlási nyilatkozatát felolvastatja és a szavazást elrendeli. A szavazás titkos. .

Ha a kormányzó egy személyt ajánl, mindegyik országgyűlési tag „igen” és „nem” szókkal ellátott egy szavazólapot kap s a szavazás úgy megy végbe, hogy a szavazó állásfoglalásának megfelelően vagy az „igen” vagy a „nem” szót áthúzással törli és a szavazólapot az urnába dobja. Ha az „igen” szavazatok száma az összes szavazatok felét és egyben az ülés megnyitáskor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja, az elnök az ajánlott személyt megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki. Ellenkező esetben a választást megghiúsultnak kell tekinteni.

Ha a kormányzó két vagy három személyt ajánl, mindegyik országgyűlési tag annyi szavazólapot kap, ahány jelölt van. A szavazólapok közül egy szól igenre, a többi nemre. mindegyik ajánlott személy részére külön urnát kell felállítani és mindegyik ajánlott személyre egyidejűleg külön-külön kell szavazni az „igen” és a „nem” megjelölésű szavazólapoknak a megfelelő urnába bedobása által. A szavazás eredményéhez képest az elnök megválasztott kormányzóhelyettesnek azt a személyt jelenti ki, akire a szavazatok általános többsége esett, feltéve hogy ezeknek a szavazatoknak a száma az ülés megnyitáskor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja.

Ha a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot az első szavazás alkalmával egyik ajánlott személy sem kapta meg, két személy ajánlása esetében arra, aki több „igen” szavazatot kapott – ha pedig mind a két ajánlott személy egyenlő számú „igen” szavazatot kapott, arra, akit a sorshúzás kijelöl – a második bekezdésben szabályozott módon új szavazást kell tartani. Ha a második szavazás során az „igen” szavazatok száma az összes szavazatok felét és egyben az ülés megnyitáskor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja, az elnök az ajánlott személyt megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki. Ellenkező esetben a választást megghiúsultnak kell tekinteni.

Ha a kormányzó három személyt ajánlott és a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot a harmadik bekezdés szerint megtartott első szavazás során egyik ajánlott személy sem kapta meg, arra a két személyre, aki a legtöbb „igen” szavazatot kapta, új szavazást kell elrendelni. Abban az esetben, ha mind a három ajánlott személy egyenlő számú „igen”

szavazatot kapott, a szavazást a sorshúzás által kijelölt két személyre, ha pedig a legtöbb „igen” szavazatot kapott személy mellett a másik kettő egyenlő számú „igen” szavazatot kapott, az utóbbi kettő közül a sorshúzás által kijelölt személyre és a legtöbb szavazatot kapott személyre – kell elrendelni. Ebben a bekezdésben szabályozott szavazásra a harmadik bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni. Ha a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot ennek a szavazásnak a során sem kapta meg egyik ajánlott személy sem, harmadik szavazást kell tartani. A szavazásra, a szavazás eredményének megállapítására és általában a további eljárásra a negyedik bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni.

4. §. Ha a kormányzó ajánlási jogával (1. § második bekezdése) nem élt, a szavazást jelölés előzi meg.

Jelöltnek csak azt lehet tekinteni, akit az országgyűlésnek az együttes ülésen jelenlévő legalább százötven tagja saját kezű aláírásával ellátott s az elnöknek az együttes ülésben átadott jelölési íven jelöl. Mindenik tag csak egy személyt jelölhet. Mindegyik jelölési ívről törölni kell annak a névaláírását, aki több jelölési ívet írt alá. A jelölési ívek beadására az elnök hívja fel az együttes ülés tagjait; ugyancsak az elnök veszi át és vizsgálja meg a jelölési íveket. A jelölési ívek megvizsgálása végett az elnök az ülést a szükséghez képest felfüggesztheti. Az elnök az ülésben kihirdetett határozatával visszautasítja a jelölést, ha a jelölési íven – az esetleges törlések után – legalább százötven aláírás nincsen. Ha a jelölést nem kell visszautasítani, az elnök az aláírások valódiságának és az aláírók jelenlétének megállapítása végett az aláírókat nevük felolvasásával egyenkint felhívja. Ha a jelölés a törvényes előfeltételeknek megfelel, az elnök megállapítja, hogy a jelölés alapján a jelöltre szavazásnak van helye.

Ha az elnök megállapítja, hogy csupán egy olyan jelölés van, amely az előbbi bekezdés rendelkezéseinek megfelel s az ugyancsak az előbbi bekezdés rendelkezései értelmében figyelembe vehető aláírások száma egyszersmind meghaladja az együttes ülés megnyitása-kor jelenlévő országgyűlési tagok számának kétharmadát, az elnök az egyetlen jelöltet szavazás elrendelése nélkül megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki.

Ha az egyetlen jelöltet jelölő országgyűlési tagok száma nem haladja meg az együttes ülés megnyitásakor jelenlévő országgyűlési tagok számának kétharmadát vagy ha az elnök megállapítja, hogy két vagy több olyan jelölés van, amely a második bekezdés rendelkezéseinek megfelel, a szavazást elrendeli. A szavazásra, a szavazás eredményének megállapítására és általában a további eljárásra a 3. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

5. §. Ha a kormányzóhelyettes megválasztása végett összehívott együttes ülés megnyitása, az ülés határozatképességének megállapítása – és ha a kormányzó ajánlási jogával élt, a kormányzói kézirat felolvasása – után az országgyűlés egyértelmű akarata közfelkiáltásban kétséget kizáró módon megnyilatkozik, az elnök mind a jelölés, mind a választás elrendelését mellőzi és megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki azt, aki iránt az országgyűlés bizalma a közfelkiáltásban megnyilatkozott.

Az elnök az országgyűlés akaratának a közfelkiáltásban megnyilatkozott egyértelműségét csak akkor állapíthatja meg, ha az általa feltett arra a kérdésre, hogy az együttes ülés tagjai kívánnak-e szavazást, szavazás elrendelése iránt nem terjeszt elő kérelmet annyi tag, amennyi az ülés megnyitásakor jelenlévő tagok számának egyötödét meghaladja. A szavazás elrendelése iránt kérelmet csak az ülésen jelenlévő tag és csakis írásban terjeszthet elő.

6. §. A kormányzóhelyettes megválasztásához a kormányzó megerősítése szükséges.

A kormányzói megerősítés után a kormányzóhelyettes az országgyűlés – lehetőleg a kormányzóhelyettest választó együttes ülés – színe előtt és, ha a kormányzó az eskütelre megjelenni kíván, az ő jelenlétében esküt tesz.

A kormányzóhelyettes esküjének szövege a következő: „Én, Magyarország megválasztott kormányzóhelyettese, esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz s Magyarországnak kormányzójához hű leszek, az ország törvényeit, régi, jó és helybenhagyott szokásait megtartom és másokkal is megtartatom, függetlenségét és területét megvédem, kormányzóhelyettesi tisztemet az alkotmány értelmében az országgyűléssel és a kormányzóval egyetértésben a felelős minisztérium által gyakorlom és mindent megteszek, amit az ország javára és dicsőségére igazságosan megtehetek. Isten engem úgy segítjen!”

Az eskü letétele után az országgyűlésnek ugyanabban az együttes ülésében a m. kir. miniszterelnök benyújtja és nyomban ismerteti azt a törvényjavaslatot, amelynek egyetlen tárgya a kormányzóhelyettes megválasztásának és eskütételének törvénybe iktatása. A törvényjavaslat elfogadása felől az együttes ülés bizottsági tárgyalás és vita nélkül határoz. Az elfogadott törvényt a miniszterelnök kihirdetési záradékkal és aláírással ellátás végett nyomban a kormányzó elé terjeszti.

II. A kormányzóhelyettes jogköre

7. §. A kormányzóhelyettest az alatt az idő alatt, amíg a kormányzót tisztének személyes ellátásában távollét, betegség vagy más ok akadályozza, úgyszintén a kormányzói tiszttel megüresedése esetében, amíg az új kormányzó az esküt le nem teszi, a kormányzói hatalomban foglalt jogoknak a kormányzó nevében való alkotmányos gyakorlása megilleti, kivéve az 1937:XIX. t.-c. 2. §-ában meghatározott utódajánlási jogot.

A m. kir. minisztérium a kormányzó intézkedése alapján – ha pedig a kormányzó az intézkedésben akadályozva van, enélkül is – közzéteszi, hogy a kormányzói hatalmat a kormányzó akadályoztatása vagy a kormányzói tiszttel megüresedése következtében a kormányzóhelyettes mely naptól kezdve gyakorolja, s közzéteszi azt is, hogy a kormányzói hatalom személyes gyakorlását a kormányzó mely naptól kezdve veszi át újra. A m. kir. minisztérium mind az egyik, mind a másik intézkedését az országgyűlésnek haladéktalanul bejelenti.

A kormányzóhelyettes kormányzóhelyettesi tisztét a kormányzóhelyettes megválasztásáról és eskütételéről szóló törvény kihirdetése előtt nem gyakorolhatja.

III. A kormányzóhelyettes mint a kormányzó megbízottja

8. §. A kormányzó – a miniszterelnök ellenjegyzésével – a kormányzóhelyettest megbízhatja, hogy a kormányzói hatáskörbe tartozó egyes tennivalókat a kormányzó nevében elvégezzen. A megbízás bármikor visszavonható.

IV. A kormányzóhelyettes címe, büntetőjogi védelme és sérthetlensége

9. §. A kormányzóhelyettest a „főméltóságú kormányzóhelyettes úr” cím használata illeti meg.

10. §. A kormányzóhelyettest – tekintet nélkül arra, hogy a kormányzói hatalmat gyakorolja-e vagy nem – ugyanaz a büntetőjogi védelem illeti meg, mint a kormányzót. Szemé-

lye ellen a kormányzót helyettesítő működésének ideje alatt (7. §) csak az országgyűlés, egyébként pedig a kormányzó felhatalmazásával lehet bírói vagy más eljárást indítani.

V. A kormányzóhelyettes tisztének megszűnése

11. §. Új kormányzó megválasztásával – mihelyt az új kormányzó az esküt letette – a kormányzóhelyettes tiszte megszűnik.

VI. Végyes- és záró rendelkezések

12. §. A kormányzóhelyettes tiszteletdíját, ennek és a kormányzóhelyettes működésével felmerülő egyéb költségnek a fedezetét a költségvetés keretében kell megállapítani.

13. §. Ha a kormányzói tisztt megüresedésekor kormányzóhelyettes van, az országtanács hatásköre csupán a kormányzó megválasztása iránt szükséges intézkedések (1937:XIX. t.-c. 4. §-ának negyedik és ötödik bekezdése) haladéktalan megtételére terjed ki.

14. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Magyar Törvénytár. 1942. évi törvénycikkek Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest [1943], Franklin, 14–24.

▪ 72. AZ 1942. ÉVI III. TÖRVÉNY HORTHY ISTVÁN ▪ KORMÁNYZÓHELYETTESÉ VÁLASZTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1942. FEBRUÁR 20.

Magyarország kormányzója Budapesten, 1942. évi február hó 15. napján kelt legfelsőbb kéziratában kifejezte azt a kívánságát, hogy az országgyűlés a kormányzóhelyettesről szóló 1942:II. törvénycikk rendelkezései szerint kormányzóhelyettest válasszon. Az országgyűlés evégből az 1942. évi február hó 19. napján együttes ülést tartott. Ezen az ülésen az országgyűlés vitéz nagybányai Horthy István urat közfelkiáltással kormányzóhelyettségé megválasztotta.

Magyarország kormányzója Budapesten 1942. évi február hó 19. napján kelt legfelsőbb kéziratával az országgyűlésnek tudtul adta, hogy a kormányzóhelyettes megválasztását megerősítette.

A kormányzói megerősítés után a kormányzóhelyettes az országgyűlés színe előtt és a kormányzó jelenlétében az 1942:II. törvénycikk 6. §-ában megállapított szövegű esküt az 1942. évi február hó 19. napján letette.

Ennek megfelelően az országgyűlés vitéz nagybányai Horthy István úrnak kormányzóhelyettségé megválasztását és eskütételét törvénybe iktatja.

Magyar Törvénytár. 1942. évi törvénycikkek. Szerk. Degré Miklós, Várady-Brenner Alajos. Budapest, 1943, Franklin, 24.

▪ 73. A MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKBIZOTTSÁG ▪ FELHÍVÁSA

BUDAPEST, 1942. MÁRCIUS 1.

Nagy történelmi évfordulók felé közeledünk!¹⁰⁰

Az elkövetkezendő napok, hetek, hónapok és évek mindmegannyi százéves évforduló.

A sajtóban hetek óta cikkek jelennek meg, amelyek a hagyományok ápolására, s az országban mindenütt gondozatlanul kallódó ereklyék összegyűjtésére hívják fel a magyar társadalom figyelmét. Ezek a cikkek máris igen nagy visszhangot keltettek a történelmi hagyományokhoz ragaszkodó társadalmi rétegekben. Ezért szükségesnek tartottuk egy olyan országos társadalmi megmozdulás életre hívását, amely életképes keretet adhat a különféle egyéni kezdeményezéseknek. Így született meg a Magyar Történelmi Emlékbizottság.¹⁰¹

A bizottság nem önmagában és nem önmagáért akar élni. Szükség van az egész magyar társadalom megmozdulására.

Álljanak sorainkba mindazok, akik tisztán őrzik magukban a történelmi hagyományt, és hiszik, hogy e nagyszerű örökség ápolása és elmélyítése fontos nemzeti feladat. Jelentkezzenek magánosok, egyesületek és intézmények, hogy hol, kinél, milyen emléktárgyak és írásos dokumentumok találhatók. A bizottság gondoskodik arról, hogy a beérkezett levelek, cikkek és beszámolók a sajtó útján nyilvánosságra kerüljenek. Gondoskodik az emléktárgyak összegyűjtéséről és kiállításáról is.

A bizottság címe: Budapest V., Mária Valéria utca 10.

Várjuk a nemzeti eszmékhez és a történelmi hagyományokhoz ragaszkodó társadalom megmozdulását.

A Magyar Történelmi Emlékbizottság:

Bajcsy-Zsilinszky Endre, Barankovics István, Bernáth Aurél, Darvas József, Gáspár Zoltán, Baráti Huszár Aladár, Illyés Gyula, Joó Tibor, Kállai Gyula, Kárpáti Aurél, Katona János, Katona Jenő, Kovács Imre, Krenner Miklós (Spectator), Mihályfi Ernő, Nagy Ferenc, Nagy István, Parragi György, Pátzay Pál, Raics István, Somogyi Miklós, Szakasits Árpád, Szentimrei Jenő, Szőnyi István, Tildy Zoltán, Varga Béla, Veres Péter, Veres Sándor

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc. Budapest, 1991, Kossuth, 532–533.

¹⁰⁰ Az utalás az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc közelgő centenáriumára vonatkozik.

¹⁰¹ A szervezet 1942. február második felében alakult meg. Valódi célja a háború- és náciellenes megmozdulások szervezése volt. Nevéhez fűződik az 1942. március 15-i tüntetés megszervezése a pesti Petőfi-szobornál. Ezt követően a szervezet széthullott.

▪ 74. NAGY VILMOS HONVÉDELMI MINISZTER ▪
TÁJÉKOZTATÓJA A KORMÁNYNAK
A 2. MAGYAR HADSEREG PUSZTULÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1943. FEBRUÁR 23.

A honvédelmi miniszter úr tájékoztatja a Minisztertanácsot a 2. magyar hadsereg orosz-országi helyzetéről.

Eddigi veszteségeink halottakban, sebesültekben és foglyokban az eddig beérkezett hírek szerint 70 000 emberre tehető. A nagy fagy mellett a visszavonuláskor sok, csapattestétől elvágott katona eldobta fegyverét. Puskautánpótlásról is tehát gondoskodni kell. Hibáztatja a német vezetést is, mert lebecsülte az oroszokat, és túlbecsülte saját erejüket és fegyvereik hatóerejét. Sajnos a mi csapatainknál egy fél kilométerre 1-1 géppuska jutott. Az oroszok hadosztályai 18-22 éves katonákból kerültek ki, míg mi, sajnos, kénytelenek voltunk a régi és idősebb korosztályok embereit bevonultatni. Nem volt olaj, zsiradék. Az oroszoknak egyszerű puskájuk volt és nagyszámú géppisztolyuk. Nagyszámú aknavetővel is rendelkeztek. A magyar hadvezetőség elgondolása most az, hogy több embert nem küldünk ki a harctérre és több felszerelést sem. A múlt Minisztertanácscon előadta, hogy a német katonai attasé magyar repülőterek átengedését kérte német bombázó alakulatok részére. A Minisztertanács akkor ellene volt annak, hogy Szolnok vagy Kecskemét jöjjön tekintetbe. Ma közölheti a Minisztertanáccsal, hogy ezen kérdés egyelőre nem aktuális, és amennyiben a németek újból kérnék egy vagy két ilyen repülőtér átengedését, úgy akkor, nézete szerint, nem az ország belsejében levő repülőterek jönnének tekintetbe, hanem Újvidék vagy Ungvár.

Tudomásul vétetik.

Magyarország a második világháborúban. Szerk. Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerekes Lajos. Budapest, 1959, Kossuth, 415.

▪ 75. MOLOTOV JEGYZÉKE A MOSZKVAI BRIT ▪
NAGYKÖVETNEK A MAGYARORSZÁGGAL KAPCSOLATOS
SZOVJET ÁLLÁSPONTRÓL

MOSZKVA, 1943. JÚNIUS 7.

Kedves Nagykövet Úr,

válaszolva június 6-i levelére, amely azzal a riporttal foglalkozik, amelyet a *Daily Telegraph* közölt G. Gibsonnal, a Szakszervezeti Kongresszus Főtanácsának tagjával folytatott beszélgetésről.¹⁰² értesítem Önt, hogy a szovjet kormány tudomásul vette a brit kormány nyilatkozatát, miszerint nincs alapja annak a kijelentésnek, hogy – amint azt a riport közöl-

¹⁰² A levelet közli: *Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban.* Szerk.: Juhász Gyula. Budapest, 1978, Kossuth, 152–153.

te – Gibson a brit kormány tudtával folytatott titkos tárgyalásokat, és hogy a brit kormány ilyen értelmű tájékoztatást tesz közzé a sajtóban.

A szovjet kormány Gibson úr kijelentéseit igazolhatatlannak tekinti; véleménye szerint megjegyzéseit és javaslatait nem arra szánták, hogy a szovjet közvélemény és a szovjet kormány tetszését megnyerjék.

A szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért, amelyet Magyarország Németországnak nyújtott, valamint azokért a gyilkosságokért és erőszakos cselekményekért, fosztogatásokért és gyalázatoságokért, amelyeket a megszállt területeken követtek el, a felelősséget nemcsak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem nagyobb vagy kisebb mértékben a magyar népnek is.

A szovjet kormány lehetségesnek tartja, hogy a szövetségesek nem hivatalos kapcsolatban álljanak magyarországi ellenzéki körökkel és tárgyalásokba bocsátkozzanak velük (kívánatos lenne, ha ezekről előzetesen kölcsönösen tájékoztatnák egymást), de úgy véli, hogy a szövetségeseknek Magyarországgal, valamint Németország és Olaszország más csatlósáival létesítendő kapcsolataiban az alábbi alapvető elveket kellene lefektetni:

1. feltétel nélküli megadás;
2. az általuk megszállt területek visszaadása;
3. kártérítés az okozott háborús károkért;
4. a háborúért felelős személyek megbüntetése.

A szovjet kormánynak tehát az a véleménye, hogy semmiféle összeköttetésre ne kerüljön sor, ami ellentétben áll a fent említett elvekkel. Ebben az összefüggésben figyelembe kell venni, hogy a szovjet kormány a csatlós államok fenntartására törekszik, és nem rejteget tervekét ezen államok függetlensége ellen.

A szovjet kormány osztja a brit kormány véleményét a Magyarországra irányuló propaganda módosításának kérdésében,¹⁰³ de egyben kijelenti, nem tekinti teljes mértékben igazolhatónak a Németország diktátumával, 1940. augusztus 30-án Bécsben hozott úgynevezett döntőbírói ítéletet, amely Magyarországnak juttatta Észak-Erdélyt.

Ami egy európai föderáció létrehozásának kérdését illeti, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Görögország, illetve Magyarország és Ausztria bevonásával, a szovjet kormány nem hajlandó elkötelezni magát egy ilyen föderáció létrehozására, és nem tartja megfelelőnek, hogy abban Magyarország és Ausztria részt vegyen.

Megragadva az alkalmat, felkérem Önt, Nagykövet Úr, tolmácsolja a brit kormánynak a szovjet kormány köszönetét azokért a Magyarországra vonatkozó információkért, amelyeket az Ön ez évi március 23-i emlékirata és április 16-i levele tartalmazott.

Kérem Nagykövet Úr, fogadja őszinte nagyrabecstülésem kifejezését.

V. Molotov

Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban. Szerk. Juhász Gyula. Budapest, 1978, Kossuth, 158–159.

¹⁰³ Az ezzel kapcsolatos brit javaslat szó szerint így hangzott: „Azzal a céllal, hogy closzlassuk a magyarok félelmét egy új és még mélyrehatóbb trianoni rendezéstől, azt az irányt kellene követnünk, hogy bár Magyarország megfelelő jóvátétellel tartozik szövetségeseinknek, Ófelsége kormánya nem kívánja Magyarország szétदारabolását és nem kívánja kormánya ostobaságaiért a magyar népet büntetni.” Közli: *Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban*, i. m. 160.

■ 76. SZEGEDY-MASZÁK ALADÁR KÜLÜGYMINISZTERIUMI ■
 OSZTÁLYVEZETŐ EMLÉKIRATA A BRIT
 KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK A KÁLLAY-KORMÁNY
 HÁBORÚ UTÁNI RENDEZÉSI ELKÉPZELÉSEIRŐL
 (Részlet)

BUDAPEST, 1943. JÚNIUS–JÚLIUS

[...] ¹⁰⁴ A magyar közvélemény tisztában van azzal, hogy a jelenlegi háborút követő rendezése sem az 1938-as, sem az 1919-es status quóhoz nem térhet vissza, hanem mindkét állapot előnyeit és hátrányait megfontolva új megoldást kell találni. Egyik elrendezés sem volt tökéletes. Az 1918 előtti évek hibái és fogyatékoságai azonban nem feledtethetik el az 1919-es megteremtett közép-európai rend tökéletlenségeit és alapvető tévedéseit, ahogyan a Párizs környéki békét követő fejlődés néhány pozitív eredménye sem feledtetheti a megelőző állapotok rendkívüli stabilitását, ellenállóképességét és jelentős gazdasági és politikai előnyeit.

A legjelentősebb új tény az 1918-as helyzettel szemben a Kárpát-medencében élő nemzetiségek öntudatra ébredése, ami az önkormányzatra irányuló igények követelését vetette felszínre. Ez a fejlődés nem minden népnél ért el egyforma színvonalat. A szerbek, szlovákok és románok teljes nemzeti öntudattal rendelkeznek. Másfelől a ruszinok még ma is a legalacsonyabb fokon vannak, amennyiben még azt sem döntötték el véglegesen, hogy ruszinok, oroszok vagy ukránok-e. A szlovákok mindenesetre teljes biztonsággal eldöntötték, hogy nem csehok.

A másik – 1919-ben azonban teljességgel elhanyagolt – felismerés az, hogy a Kárpát-medence földrajzi, következőképpen gazdasági egységet alkot. 1919 óta államhatárokkal elválasztott területei egymás felé gravitálnak, kiegészítik egymást, és csak szoros gazdasági kapcsolatok révén érhetik el a politikai stabilitás és a jólét legmagasabb fokát.

A harmadik, 1919-ben ugyancsak félreismert tény, hogy a Kárpát-medence közepét kitöltő, ott abszolút többségben levő, legrégebb politikai és állami tapasztalatokkal rendelkező magyarság nélkül nincsen tartós megoldás, mert a tartósság egy politikai elrendezésnek nem járulékos tulajdonsága, hanem strukturális eleme.

Magyarország ezt a három szempontot tartja szem előtt, amikor a háború utáni politikai rendezésre vonatkozó nézeteit definiálja. Nem zár ki eleve a Kárpát-medencén esetleg túlterjedő megoldásokat sem, de egyrészt az előző bekezdésben kifejtettekre, másrészt arra való tekintettel, hogy a Kárpát-medence központi fekvésű területének rendezése nélkül a többi területek kérdései sem rendezhetők, egyelőre csak a történelmi Magyarország területére vonatkozó kérdésekkel foglalkozik részletesebben.

Magyarországot nyugaton tömör német településterület határolja. A jelenlegi határokat, kisebb kiigazításoktól eltekintve (a pozsonyi hídfő és néhány magyar község) etnikai szempontból Magyarország megfélemlőeknek tartja.

A határvonal azonban nem felel meg a gazdasági és földrajzi szempontoknak, mert Sopront, Szombathelyt és Mosonmagyaróvárt megfosztotta természetes gazdasági

¹⁰⁴ A terjedelmes emlékirat első nyolc fejezete a II. világháború alatti magyar kül- és belpolitikát ismerteti a németellenes és belpolitikailag parlamentáris jellegzetességeket kiemelve.

hinterlandjától, és mert földrajzi tájhatára tulajdonképpen az Alpok peremvonala. Az első bécsi döntés eredményeként létrejött magyar–szlovák határ a nemzetiségi elvnek nagyjából megfelel, kisebb, helyi jellegű korrekcióktól eltekintve semmiféle változásra nincs szükség.

Megjegyzendő azonban, hogy gazdasági és földrajzi szempontokból valójában az Osztróvszki Vepor, illetve a Szepes–Gömöri érchegység vonala lenne a határ. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Kelet-Szlovákiában – Poprádtól keletre – nagyszámú ruszin lakosság él, amely jelenleg könnyörtelen szlovákosításnak van kitéve.

A szlovák nép 1919 óta elérte nemzeti öntudata teljességét. A csehszlovák rezsim többet nyújtott nemzeti szempontból a szlovákoknak, mint a magyar rezsim, a mai német gyámság alatt álló Szlovákia viszont nagyobb nemzeti és kulturális önkormányzatot élvez, mint élvezett Csehszlovákiában. A szlovákok külön nemzetet alkotnak, amely nyelvrokonságban áll ugyan, de nem azonos a cseh nemzettel. Gazdaságilag és földrajzilag Szlovákia nem a Cseh-medencéhez, hanem a Kárpát-medencéhez tartozik, és a magyar Alföld felé gravitál. De 1919 előtt még történelmileg sem éltek soha együtt a csehek és a szlovákok, hanem mindig külön államalakulatban. Ennélfogva nem méltányos, de nem is indokolt az 1919-ben megindult fejlődést visszafordítani vagy megállítani: az önálló Szlovákiát fenn kell tartani.

Ez az önálló Szlovákia azonban kárpát-medencei állam, tehát a Kárpát-medence többi államával szorosabb gazdasági és politikai, esetleg perszónáluniós jellegű kapcsolatban kell állnia, mint a Kárpát-medencén kívül eső államokkal. Teljes politikai önállósága mellett szoros gazdasági és föderális kapcsolatokat kell fenntartania Budapesttel, illetve – mint alább rámutatunk – Kolozsvárral. Kárpátalja népének politikai és nemzeti fejlettsége még nem érte el azt a fokot, amely a teljes önállósághoz szükséges lenne, ezért Kárpátaljának autonóm területként Magyarország részét kell alkotnia, abból a megfontolásból, hogy a kárpátaljai korridor révén továbbra is fenn lehessen tartani a magyar–lengyel közös határt. A terület gazdasági érdekei a magyar Alföld felé mutatnak, mert kölcsönösen kiegészítik egymást. Az önálló Szlovákia és a közös magyar–lengyel határ tennék lehetővé a szoros együttműködést Lengyelországgal is, amire Magyarország, amiként a múltban, a jövőben is készen áll.

A második bécsi döntés által teremtett magyar–román határvonalat kizárólag az etnikai többség elve alapján vonták meg. Ez a vonal teljes mértékben figyelmen kívül hagyott minden természetes előfeltételt, ezért gazdaságilag tarthatatlan. A döntőbíróság célja különben sem az volt, hogy a magyar–román viszony tartós rendezésének alapjául szolgáljon, hanem az, hogy a magyar–román ellentétek még tovább fejlődjenek. A német gazdasági érdekeket a döntőbírák sokkal nagyobb mértékben látták biztosítva a román, semmint a magyar impérium alatt, ezért az összes gazdaságilag értékes területet, így a torda–kissármási földgázterületet, amelynek a lakossága nagy százalékban magyar, meghagyta Romániának. A magyar közvélemény el is nevezte ezt a határbeszögellést „Göring-öbölnek”.

Elképzelhető lenne egy további szabályozás a Teleki Pál által annak idején meghúzott Maros-vonal felé, aminek következtében a magyar szuverenitás alatt álló erdélyi területen a magyar és szász lakosság kiegyensúlyozná a román lakosságot.¹⁰⁵

¹⁰⁵ A Maros vonalát követő határvonallal mintegy 70 ezer km² területet szerzett volna vissza Magyarország, míg a második bécsi döntéssel csak 43 ezer km² területet kapott vissza.

Ez a megoldás kétséggkívül biztosabb alapokra helyezné a magyar–román határvonalat, és gazdaságilag is életképesebbé tenné a területet. De még mindig figyelmen kívül hagyná Erdély földrajzi és történelmi egységét, azt a különleges erdélyi egységet, amely a történelem folyamán mindig fennállott, és reális értéket jelentett nemcsak az ott lakó népeknek, de az egyetemes európai civilizációnak is. Ezek a történelmi, művelődési és földrajzi tényezők más megoldás követelnek: az erdélyi egység helyreállítását a Kárpát-medence gazdasági és politikai erőterének keretén belül.

Erdély Európa legkeletibb része. A legkeletibb terület, amelyen a gótika, a reneszánsz, a reformáció és a felvilágosodás szellemi és politikai áramlatai eredeti jellegükben jutnak kifejezésre, kultúrája, történelme a közép-európai körhöz utalja. Önállóságának nagy és tartós – 300 éves – múltja van, a nemzeti és vallási tolerancia klasszikus hazája. Három nemzet lakja: magyarok, németek és románok. A románság számbeli többsége nem jelentős. Ezt kiegyensúlyozza a románok kulturális és gazdasági elmaradottsága. A többség tényre tehát nem tüntetheti el azokat az egyéb, számszerűleg nem mérhető, de rendkívül intenzíven ható és valóságalkító erővel bíró imponderábilákat, amelyek Erdélyt oly mélyrehatóan elválasztják a Regáltól.

Minden megoldásnak, amely nem veszi tekintetbe Erdély egységét, súlyos hátrányai lesznek a lakosságra nézve. Ha sikerülne is etnikai megoldást találni, a gazdasági érdekek szenvednének súlyos sérelmet, nem beszélt arról, hogy a földrajzi tények ellenében megvont határok tartóssága nagyon is kétséges. A civilizált ember sem tagadhatja meg a természet által számára megszabott kereteket. A megosztás helyett tehát kívánatosabb lenne Erdély egységének tiszteletben tartása. Erdély egysége természeti és gazdasági tényezők által megadott, a történelem által szentesített tény. Ugyanilyen világos az is, hogy Erdély a Kárpát-medencéhez tartozik. Mindig a Kárpát-medence felé gravitált politikai és gazdasági és kulturális téren, sohasem dél vagy kelet felé. Csak a Párizs környéki békék alkották meg ezt a kényszerhelyzetet, hogy milyen eredménnyel, azt a következmények kellőképpen megmutatták.

A [román] ókirályság más tájegységhez, de más politikai területhez is tartozik. A két román vajdaság a középkorban csak a magyar királyi hatalom védelme alatt, annak kegyelméből tarthatta meg függetlenségét. A mohácsi összeomlás után török vazallussá vált. A török hatalom gyengülése orosz érdekszférába utalta, mert az orosz expanzió történelmi útján feküdt. Az önálló Románia 1878 után az Osztrák–Magyar Monarchia szövetségese lett – létét csak ezen az úton biztosíthatta. Románia a bizánci ortodox kultúrkörhöz tartozik, Erdély az európaihoz. Erdély nem országot a Balkán felé, hanem – Teleki jellemzése szerint – a Kárpát-medence legkeletibb őrtornya. Erdély még az orosz hatalom virágzása idején is fennmaradt, Nagy-Románia azonban csak az 1919–1940-es periódusban, amikor az oroszok távol maradtak az európai politikától. A Kárpátok bércei nem egy ország gerincét alkotják, hanem egy természeti egység keleti falát. Erdély már sokszor menedékhely volt a két vajdaság üldözöttjeinek. Talán játszhat még ilyen szerepet.

A kézenfekvő megoldás tehát az lenne, ha Erdély visszatérne 1918-as kiindulási pontjához, a Magyarországgal alkotott unióhoz, a románok és a szászok pedig elnyernék szélesebb körű nemzeti jogait ezen állam keretei között. Egy ilyen nem szláv és nem germán magyar államban a románok, akik szintén nem germánok és nem szlávok, megtalálhatnák megfelelő életlehetőségüket. Kulturális és nemzeti életük szabad kifejtésével betölthetnék azt a szerepet, amely rájuk a Kárpát-medencei népek természetes családjának részeként vár.

Felvetődött egy önálló Erdély gondolata is. Az erdélyi függetlenség vonzó eszméje mindhárom népnél kísért, mindegyik foglalkozik vele, de nyíltan csak az vallja, amely magát az adott történelmi helyzetben birtokon kívül levőnek, elnyomottnak érzi. A kizárólagos magyar vagy a kizárólagos román megoldás mellett mindig lenne olyan nép, amely a leghihetesebb egyenjogúság ellenére is hátrányos helyzetben érezné magát. Így talán nem lenne okatlan megoldás a magát elnyomottnak érző, a túlzott nacionalizmus kísértéseitől ment nemzet természetes reakciójaként felmerülő megoldási teret az általános megoldás alapjává tenni – hiszen az elnyomottság lelkiállapota rendkívül kedvező talaj az embericesség és méltányosság részére. Márpedig ilyen komplikált földrajzi, néprajzi és gazdasági helyzetben csak a méltányosság és embericesség adhat tanácsot.

Erdély belső struktúrájának a helyi autonómiának, hogy svájci kifejezéssel éljünk, a kantonális rendszeren és a három nemzet egyenjogúságán kellene felépülnie.

Az önálló, szintén „domínium” státussal rendelkező, esetleg perszonálunióban Magyarországhoz kapcsolt Erdély szoros gazdasági és szövetségi viszonyt tarthatna fenn a Duna-medence többi államával: Budapesttel és Pozsonnyal. De sohasem szabad elfelejteni, hogy Erdély egyetlen egység ugyan, de mint egység, mindig a Kárpát-medencét magába foglaló magyar birodalomhoz tartozott, kivéve a trianoni békekötés óta eltelt negyedszázadot. Az önálló Erdély jövőjét csak a Duna-medencei föderáció keretén belül találhatja meg; kialakulásának és virágzásának korszakaiban mindig is ide tartozott. Az önálló Erdély visszaállítása után Arad magyar lakossága és a bánági vegyes lakossági területek visszakerülnének Magyarországhoz, a Bánát szerb részei pedig Szerbiához, vagy ha a horvátok is úgy akarják, Jugoszláviához.

A déli magyar határ kérdése barátságos tárgyalás tárgyát kell hogy képezze az érdekeltek között. A nemzetiségek keveredése sehol sem olyan teljes, mint ezen az egykor szűmmagyar, de a török hódoltság után a legkülönbözőbb nemzetiségekkel betelepített területen. A félmilliónyi magyar nem kerülhet ismét idegen uralom alá, viszont a nagyrészt azonos természeti és gazdasági viszonyokkal rendelkező bácskai és bánati területen a nemzetiségi viszonyok tisztázása érdekében korlátozott áttelepítésekről lehet szó.

A magyar kormány elvileg a legmerevebben elutasítja az általános népességcsere gondolatát, mert embertelennek és kegyetlennek tartja, mert szilárdan meg van győződve az ember és a táj kölcsönös kapcsolatairól, az ember természetes jogáról évszázados településterületéhez. Szociális szempontból lehetetlen nem azonos kulturális és gazdasági színvonalon álló embereket kicserélni: például az erdélyi magyar városlakót a bihari móccal. Ez azonban nem zárja ki, hogy bizonyos esetekben az erdélyi kantonok között a lakosság koncentrációja érdekében bizonyos áttelepítés le ne bonyolódjék. Hasonló természeti és gazdasági viszonyok mellett, szűk keretek között ugyanis ez az átköltözés lehetségesnek látszik, ha ily módon meg lehet előzni az összeütközéseket és súrlódásokat.

Magyarország évszázados kapcsolatban élt az autonóm Horvátországgal. Az együttélés utolsó évtizedeit a kölcsönös nemzeti érzékenykedésekből és ambíciókból eredő zavarok mérgezték meg. Magyarország 1918-ban tiltakozás nélkül vált el Horvátországtól, leszámolva azzal, hogy ez az elválás végleges. A horvát–szerb együttélés azonban korántsem volt zavartalan, és Jugoszlávia 1941-ben bekövetkezett feloszlása óta olyan események történtek, amelyek talán örökre lehetetlenné teszik a szerb–horvát együttélést. Hangsúlyozni kell azokat a mélyreható különbségeket is, amelyek a bizánci ortodox szerbek és a katolikus horvátok között fennállanak.

Magyarország ebbe az ügybe nem kíván beleavatkozni, a megoldás rábízva a közvetlenül érdekeltekre. Ha azonban Horvátország a függetlenség mellett döntene, hajlandó a

szorosabb kapcsolatokat vele újból felvenni, de nem akarja maga felvetni ezt a kérdést, azon körülmények ellenére, amelyek érthető fontossággal bírnak rá nézve. Magyarország mindenesetre a legteljesebb készségéről biztosíthatja déli szomszédait, hogy a jószomszédságtól kezdve a szoros együttműködésig hajlandó mindent felajánlani.

Magyarországon az a vélemény jut előtérbe, hogy a nemzetiségi eszme teljesítette hivatását. Más szavakkal: a különböző nemzeti egyéniségek öntudatra ébresztése, a népfajokban rejlő sajátos tulajdonságok kifejlesztése ténnyé vált. A Kárpát-medence immár érett korú népei, amelyek a múltban egész más körülmények között sem tudták egymás létét veszélyeztetni, a jövőben sem lesznek képesek egymást elnemzetietleníteni, legföljebb erőszakos kísérletekkel lehetetlenné teszik együttélésüket, ami nem lehet céljuk.

A morális különválás korszaka lezárult, hogy helyet adjon az integrációnak, a közös fejlődés, a magasabb kultúra, a nagyobb jólét, a boldogabb élet és általában az emberiség magasabb céljai érdekében kifejtendő közös tevékenységnek. Ebből a munkából a magyar állam részt kér. Részvétele nélkül ez el nem végezhető. Az együttműködésre azonban csak olyan területi és politikai keretek között kerülhet sor, amelyek biztosítják létét, lehetővé téve a magyarság államalkotó és politikai képességeinek kibontakozását.

Magyarország nem csupán politikai konstruktivitásáról tett bizonyosságot, hanem a távoli ezer esztendőben, de Trianon idején és közvetlenül azután is valamennyi közép-európai állam között a legnehezebb helyzetben kezdte meg az új időszakot 1919-ben. Szomszédai, akik learatták a háború gyümölcseit, olyan gyakran váltogatták politikai rezsimjeiket, amint azt a szükség vagy a politikai tanácsatlanság megkívánta. Aránylag apró nehézségeket is az államrendszer megváltoztatásával igyekeztek megoldani. A teljes demokrácia vagy a teljes diktatúra között ingadoztak, vagy, mint Csehszlovákia és Románia, ellenállás nélkül hajoltak meg az erőszak előtt. Magyarország a középúton maradt, a legtöbbet őrizve meg abból a keresztény demokráciából, amely az új világrend politikai alapja kell hogy legyen.

A fentiekben vázolt kárpát-medencei megoldás talán kevésbé csillogó, mint a nagyhatalmak területi megoldásai vagy a lélekszámba szabott konföderációk vagy „középzónák”. De csak óvatos realizmussal lehet egy olyan feladathoz hozzákezdeni, amilyen az új rend megteremtése Európának ebben a viharos sarkában. A „Commonwealth” föderáció, vagy ha úgy tetszik, pluralizmus, később bekapcsolódhatik minden általános vagy regionális kombinációba, amelyet a béke biztosításának céljával alakítanak meg. Lengyelország, Csehszlovákia, Ausztria, Románia vagy a balti államok, illetve az ezekből az államokból esetleg alakuló csoportok készséges partnerre fognak találni a Kárpát-medence „Commonwealth-jében”, föderalisztikus vagy „pluralisztikus” formában. Hogy melyikkel lesz képes a szorosabb együttműködést keresni, arra ma még nem lehet válaszolni, mert minden lehetőség nyitva áll.¹⁰⁶

Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban. Szerk. Juhász Gyula. Budapest, 1978, Kossuth, 211–216.

¹⁰⁶ Az emlékiratot tanulmányozó brit külügyi tisztviselő így összegezte véleményét: „Ha a magyar kormány azt reméli, hogy ezek a gondolatok alapul szolgálhatnak a velünk folytatandó tárgyalásokhoz, akkor még nagyon sokat kell tanulnia.”

▪ 77. A BÉKEPÁRT FELHÍVÁSA A MAGYAR NÉPHEZ ▪

BUDAPEST, 1943. JÚLIUS VÉGE

Magyarok!

A Szovjetunióban és Szicíliában elszenvedett katonai vereségek,¹⁰⁷ az elpusztított német városok mutatják, hogy a hitlerizmus veresége nem a jövő elképzelése, hanem a jelen valósága. Hitler rendszere elvesztette minden katonai és politikai erejét, már csak a nyers erőszak és a csatlós államok segítsége tartja fenn.

Az olasz példa¹⁰⁸ bizonyítja, hogy Hitlerék nem képesek többé megvédeni sem távoli hódításait, sem közeli szövetségeseiket. Hitler az olasz népet végzetes szerencsétlenségbe döntötte, és magára hagyta. Többi szövetségésére, Magyarországra is hasonló sors vár.

A magyar nép követeli az azonnali különbékét!

Csak ez mentheti meg Magyarországot. Kállay a német megszállás ürügyével tér ki a követelés teljesítése elől. Ez Kállayék politikai vakságát, a magyar nép és hadsereg lebecsülését és félrevezetését jelenti. Hitlerék védekező harca is sikertelen már – támadásra nem gondolhatnak. Hadseregének további szétforgácsolására, országunk megszállására képtelen. Magyarország megtámadása a hitlerizmus bevallott csődje, öngyilkossága lenne.

A fasiszta árulóktól, Hitler kémeitől megtisztított magyar hadsereg, az egységes nemzet elveszi Hitlerék kedvét minden támadástól.

Ki kell vennünk a reakció kezéből a nemzet sorsának irányítását.

Az idő sürget, cselekedni kell! Szükséges a demokratikus mozgalmak vezetőinek együttműködése, de nem elég. Nem elég a helyes követelésekkel Kállaynál előszobázní,¹⁰⁹ nem történelmi alibi kell, a tömeg erejével kell súlyt adnunk és érvényt szerezni a nemzet elemi érdekeinek.

El kell távolítanunk a Kállay-kormányt!

Nemzeti kormányt kell alakítanunk, amely a nemzet erejére támaszkodva – magyar politikát folytat. Amely kormány:

azonnal békét köt és véget vet az értelmetlen áldozatoknak,
megtisztítja a magyar hadsereget a fasiszta árulóktól és Hitler kémeitől.

Parlamenttel kormányoz, eltörli a cenzúrát,

az összes politikai foglyokat azonnal szabadon bocsátja,
jóváteszi a nemzetiségek ellen elkövetett reakciós bűnöket,

szabadságot ad a magyar népnek, megsemmisíti a magyar szabadság belső ellenségeit!

A Békepárt célja: zászló legyen és fegyver a nemzet szolgálatában. Küzdünk, míg el nem érjük:

A békét, a hitleristákkal való szakítást, az Angliával, Egyesült Államokkal, a Szovjetunióval és minden szomszéd néppel való békés együttműködést, a kifelé független, befelé szabad és demokratikus Magyarországot, a háborús nyomor és éhség megszüntetését.

¹⁰⁷ 1943 nyarán a keleti fronton folytatódott a szovjet hadsereg előnyomulása; a júliusi német ellentámadás (kurszki páncélos csata) összeomlott. Az észak-afrikai győzelmek után az angol-amerikai csapatok 1943. július 10-én szálltak partra Szicíliában.

¹⁰⁸ Az utalás Mussolini július 25-i felmentésére, majd letartóztatására, valamint az olasz fasiszta párt július 28-i feloszlására vonatkozik.

¹⁰⁹ A célzás általában Kállay és a németellenes politikusok kapcsolattartására, konkrétan pedig a Kisgazdapárt memorandumára vonatkozik, amit – a kommunista és szociáldemokrata vezetőkkel folytatott eszmecsere után – Bajcsy-Zsilinszky Endre nyújtott át a miniszterelnöknek 1943. július 31-én.

Nem vagyunk versenytársai a többi demokratikus szervezeteknek; a munkások, parasz-
tok, polgárok és nemzetiségek együttes harcában betöltjük becsülettel helyünket a közös
ellenség, a hitlerizmus ellen. A hitlerizmus megsemmisítésével, a béke és a demokrácia
megszilárdulásával céljainknál leszünk, feladatainkat megoldottaknak tekintjük.

Éljen a béke!

Éljen a független, szabad, demokratikus Magyarország!

Testvéri üdvözléssel:

Békepárt

Magyarországi pártprogramok 1919–1944. Szerk. Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc.
Budapest, 1991, Kossuth, 550–551.

▪ 78. NÉMETH LÁSZLÓ ELŐADÁSA ▪ A MÁSODIK SZÁRSZÓI KONFERENCIÁN (Részlet)

BALATONSZÁRSZÓ, 1943. AUGUSZTUS 25.

[...] ¹¹⁰ Elsősorban azokhoz a magyar emberekhez fordulok, akik az új magyar szellem
hét évtizedes erőfeszítéseit ismerik, s az átalakulás vezérkarába is belekerülnek. Tán nincs
is tiszta fogalmuk róla, milyen nehézségek elé mennek, mekkora felelősséget vesznek
magukra, s milyen borzalmas vád lehet az árnyéka közszereplésüknek. Mivel támogathatja
őket a magyar szellem? Csakis azzal, hogy rájuk függeszti tiszta pillantását, figyelmezteti
őket, hol kell vigyázniuk, melyek azok a kérdések, amelyekben felügyelete alatt állanak.
Magam három dolgot kötök a lelkükre.

1. Hogy a *szabadság*, amelyet hoznak, *valóban a magyarság felszabadulása legyen*. Egy rend-
szer önmagában nem válhat meg egy népet; minden attól függ: kik, milyen módon, mi-
lyen ösztönökkel alkalmazzák. A tőkésrend, melynek Nyugat magas ipari civilizációját s
polgári jólétét köszönheti, a magyar népet, láttuk, még mélyebbre taszította bennszülött
sorsába. Azt sem kell bővebben magyarázni, hogy az angolszász jellegű kapitalizmusnak a
bevezetése vagy visszahozása a magyarság részesedését a nemzeti vagyonban szinte órák
alatt megcsappantaná. De talán nem olyan szembeszökő, hogy a szocialista rendnek is
megvannak, tán még nagyobb mértékben, az ilyesféle veszélyei. Képzelsenek el egy szoci-
alista államot, ahol a szabad parasztságot kolhozokba terelték, a kisiparosságnak nagy kö-
zös műhelyekben kell dolgoznia, az értelmiség a legszorosabb felügyelet alatt áll, s ebben
az államban az ellenőrzöttek magyarok, az ellenőrzők pedig busmanok vagy tibetiek. Ugye-
bár ez a szocialista állam aligha lesz jobb a legsötétebb jobbagyságnál, még ha formailag
tiszteltetben tartja is a szocializmus alapelveit? Önök nagyon jól tudják, hogy nem busma-
nokra és nem tibetiekre gondolok.

¹¹⁰ Előadásának első részében Németh a magyarság újkori történetét tekintette át, majd kissé részletesebben
az 1919 utáni időszakról szólt. Alapvetően mindkét részben arra kereste a választ, hogy „miként stüllyedt
»benszülött«-t» a magyarság „tulajdon országában”.

Épp nekem jogom van a *zsidókérdésről* néhány szót ejtenem; már csak azért is, mert négy éven át csaknem teljesen hallgattam róla. Kétségtelen, hogy a zsidókérdést is a világtörténelem hozta vissza ránk minden eddiginél súlyosabb alakban. Egyesek emlékeznek a „Kisebbségben” passzusára, amelyért a nyilasok annyira haragudtak.¹¹¹ Ha a helyzet az marad, ami 1937-ben volt: Magyarországon harminc év múlva nincs zsidókérdés: a zsidóság elilálan fölfele, a gyermektelen jómód retortáin. Azóta minden őket reaktiválta. Elsősorban a zsidótörvények, amelyek nem engedték meg, hogy zsidók legyenek a zsidók; az „őske-resztény” középosztályból kellett zsidókat bérelniök. Elmagyarosodott, fél-, negyedzsidókat szorítottak a megbélyegzéssel közéjük. A nemzeti ellenállás napilapjait csak az ő pénzükön lehetett megszervezni. Volt legitimisták, fajvédők, klerikálisok szorultak át az ő fennhatóságuk alá. S most itt van egy béke, amelynek ők lesznek a sugói, s ők lehetnek a kinevezett megváltói is.

A zsidókérdésben én sosem általánosítottam, kritikáim és írásaim ezt eléggé bizonyítják. Az azonban egészen természetes, hogy az önkritikátlan, bosszúsomjas zsidóságnak a szemérmes kultúratisztelővel szemben ebben a négy-öt évben rendkívül meg kellett erősödni, s nagyon rossz füle van annak a késköszörülésre, aki nem hallja, hogy Shylocknak éppen a szív kell.

2. A másik, amit számon kérünk: *ne engedjék megnyomorítani azt a munkásnépet*, amelynek az érdeke a szájukon van. Az európai társadalom nem úgy fejlődött, ahogy a múlt század nagy szocialista gondolkozói előre látták. Ők azt hitték, hogy a kapitalista fejlődés végén néhány óriás tőkés áll majd s a nincstelen proletárok milliói. Éppen fordítva történt: a kispolgárinak nevezett elem volt az, amely hihetetlenül elszaporodott, s a klasszikus értelemben vett proletárság van (viszonylag legalább) apadóban. A közhelyes szocialista gondolkodás a gyári munkásságra, a földmunkásságra s a gazdasági cselédségre épít, s némi lenézéssel kezeli a „kispolgár”-okat: a földes parasztságot, a szabad iparosokat, kereskedőket, a közüzemi alkalmazottakat, az értelmiséget. Pedig ahogy én számítgatom: az arány Magyarországon legalább 1:1, de inkább 2:1 az utóbbiak javára. S minél több nagybirtokot osztanak föl, minél egyszerűbb gépekkel pótolják a gyárak a tudatlan munkát, ez a kispolgári elem annál nagyobbra fog nőni. Gazdasági életünk, magára hagyva, a *proletariátus kiküszöbölése felé* halad. S ez nagy üdvös folyamat, hisz az az iparkodás, gazdasági tudás, fogékonyság, ami egy nemzet ereje, elsősorban a kispolgári réteg tulajdona. Mondjam-e, hogy ezek a kispolgárok valamennyien munkások? Az még a húsz-negyven holdas gazda is, ha történetesen nincs fia, de van egy szolgálégye, az a kisiparos, aki jó időkben segéddel dolgozik, sőt, *horribile dictu*, a polgári iskolai tanárnő is, aki bejárónővel takarítatja a lakását. Iszonyú rombolás lenne ezeket a kispolgárokat, csakhogy a klasszikus proletárokhoz jobban hasonlítsanak, elméletekhez nyomorítani (a kisparasztokat például búzagyárakba terelni) már csak azért is, mert a szövetkezeti szocializmusban rég kész van az a forma, amely a vállalkozás érzését s vele járó iparkodást is meghagyja, s a nagyobb birtokok, üzemek előnyeit is biztosítja.

3. A legnagyobb gondjuk azonban arra legyen, hogy *a nemzet keze fölöslegesen be ne véreződjék*. Elég baj, hogy a közelmúltban erre nem mindig vigyáztak! Mindnyájan egyetértünk abban, hogy a kispolgárság fölött levő nem munkás osztályok megszüntethetők, és

¹¹¹ Az 1939-ben írt és megjelent esszéjét szinte minden oldalról bírálták. A szélsőjobboldal részben a náci Németország felé tekintő német származását „disszimilánsokról” írottak miatt támadta a szerzőt, részben pedig azért, mert Németh úgy vélte, hogy a német agresszió legközelebbi áldozata – Csehszlovákia után – Magyarország lesz.

meg is szüntetendők. A nagy- és középbirtokok felosztásán, a nagyüzemek nacionalizálásán mi írófélék sosem vitatkoztunk egymással. Más azonban egy osztály likvidálása s más a beléje tartozó embereké. Én igazat adok azoknak, akik egy-két napot töltve olyan helyen, mint Balatonföldvár, azt mondják: ezek az emberek jobb lenne, ha nem volnának. A munkára fogáson kívül azonban semmiféle emberi módunk sincs rá, hogy ne legyenek. Most is azt mondom, amit az elmúlt években: a szadizmus elsősorban a szadistának árt. De ha az indulat vérengzik, annak még van mentsége; a teóriának nincs. Különösen ha aközben önmagával is ellenkezésbe kerül. Mert hiszen, ha minden ember gazdasági körülményeinek a terméke, hogy vonható akkor értük mint egyén felelősségre? Ahol ilyen ellentmondások fölmerülhetnek, ott vagy a tudományban vagy a morálban kell hibának lenni. A magyar nép két ízben is megmutatta, hogy csak akkor tud ölni, ha bősztítik, s bősztülni is inkább egyénileg szeret, mint kollektíve: 1919-ben s a mostani zsidóüldözések alatt. Öröm volt a legnagyobb zsidóusztítások idején vegyes lakosságú tájakat járni: akkora volt a különbség a német, tót és a magyar községekben. Ott a csomagvivő gyerek is zsidóheccek újságával szórakoztatta, itt a szűrébe húzódot lélek figyelt valami őtöle idegent. Ha a magyar nép természete s nem mások mögéje bújít bosszúja érvényesül: bízom benne, hogy most sem kell az új Magyarországnak vérben kereszteszkednie. Csak ne higgyék olvasmányaik alapján egyesek, hogy a nélkül nincs is megkeresztelve.

S az esetleges vezérek után most hadd fordulok a valószínű áldozatokhoz. Virágnyelven, de alig félreérthetően, egyre többen tanácskoznak már a sajtóban is, hogy mi történjék az új társadalomban a régi értelmiséggel. Amikor a télen egy irodalomtörténeti tanulmányommal én is fölkaavartam ilyen vitát, egy barátom nagy örömmel hozott el hozzám egy cikket: Olvasd, ennek végre nyugodtabb a hangja. Elolvastam, a hangja valóban nyugodt volt, de nem kevesebb volt benne, mint hogy az igazi munkásság nem fogadja el a magyar középosztályt értelmiségül, hanem *magából fejleszt majd ki helyette értelmiséget*. Én nem tudom, elgondolkoztak-e a munkáslap olvasói azon, hogy hogy lehet egy orvosokból, mérnökökből, tanítókból, hivatalnokokból álló társadalmi osztályt, melynek a lélekszáma eltartottjakkal Csonka-Magyarországon félmillió fölött volt, tehát majd annyi, mint a gyári munkásságé, el nem fogadni. Miféle eljárással? Gázosítással? S minthogy arra a húsz-harminc évre, amíg a maga gyermekeiből új értelmiség nő fel, mégsem maradhat tanítók és patikusok nélkül, az értelmiség melyik részét tartaná a cikkíró életben: nem azt-e, amely a középosztálynak felrótt bűnök legnagyobb gerjesztője és étvágycsinálója volt? Azt hiszem, minden értelmiségi ember tudja, mi lappang ezekben a higgadt, cenzúráképes mondatokban, és sok három-négyszáz pengős kisegyzisztencia gondol aggódva arra a pillanatra, amelyben őt mint a bűnös középosztály tagját felelősségre találják vonni. Semmi személyes okom sincs rá, hogy ebben a pörben az értelmiség ügyvédjéül álljak föl. Az értelmiséggel tiszta számlánk van: ő nem kapott éntőlsem egyebet korholásnál, s én sem őtöle védelmet a legdurvább támadások idején sem. Nem a hála mozdul meg hát bennem, még csak a lovagiaság sem, látva, hogy vetnek kockát a gyámoltalan fejére, tisztán csak az igazságérzetem. S most, amikor utolszor találkozom ennek a rétegnek több száznyi tagjával, nem vigaszt vagy bátorítást, hanem igazságot akarok neki adni. Remélem, hogy az *Értelmiségi Társadalomról* készülő könyvem még időben a kezükbe kerül. Addig is hadd foglalom össze néhány önérzetadó szabályba, ami a számukra most a legfontosabb lehet:

1. *Ne ismerjék el, hogy az értelmiségi ember nem munkás.* Tavaly épp itt Szárszón fejtettem ki, milyen kevésbé illik a középosztályi szó arra a sok ezer tanultságából élő emberre, akire alkalmazták. A középosztályhoz tartozni anyagi függetlenséget jelent és beleszólást, legalább helyi szférában, a közügyekbe. Egy ötvenholdas parasztgazdára jobban ráillik ez a meghatározás, mint a legtöbb tanárra, könyvelőre és adótisztre. Az értelmiségi ember ma már a reglama szoros jármájában dolgozik, proletár módon, mint a többi munkás. Munkája könnyebb vagy nehezebb, mint ahogy a földműves és ipari munkák közt is van nagyon sokféle: az azonban, hogy a szervezetet általában kevésbé viselné meg: óriási tévedés. Egy orvosi tömegrendelés, négy tanóra egymásután: éppolyan megterhelés, mint hajnaltól aratni. A kétféle munka közt különben egyre csökken a különbség. Az értelmiségi munkába mind több testi munka vegyül: egy orvos, egy mérnök méterkilogrammokban sokkal több munkát végez, mint ötven éve; a testi munkásra pedig, ahogy a gép a nyers munkát átveszi, egyre inkább a tervezés, a szerkesztés, a felügyelet marad. A minap ott voltam az Egyesült Izzó műhelyében. Egy katlan előtt, amely naponta százhuszezer villanylámpát, dob ki, egyetlen munkás ül egy pálcával, a hibás körtéket elpattintva. Úgy ül ott, mint egy kínai bölcs vagy egy városházi főhivatalnok. Azt, hogy a munkaidő és a munkabér is nivellálódóban van: mindnyájan tapasztalhatják. Míg az emelkedő értelmiségi s a süllyedő testi munkás idő valahol a heti negyvenkét-negyvenöt óra körül készül találkozni: a *legrosszabbul fizetett munkásréteg* – a kisfixesek mellett – *ma éppen az értelmiség.*

2. *Ne ismerjék el azt sem, hogy az értelmiség másodrendű munkásosztály,* amelyet az elsőrendű termelő osztályok alkalmazottul tartanak. Akármilyen abszurd ez a felfogás: mégis igen gyakran olvashatjuk. Alapot persze nehéz lenne alája teremteni. Mért termelő munka a csomagoló munkásé s mért nem az a tisztviselőnő, aki a csomagot elkönyveli? Mért az a vasesztergályosé, s mért nem az a mérnöké, aki a szerszámát tervezi? Mért az a kertészé, aki a gyümölcsöt termeli, s mért nem az a tanáré, aki a kertészt neveli? Sokan azt mondják, hogy az értelmiség levitézlett osztály s a jövő a munkásosztályoké. Ennek épp a fordítottja az igaz. Az értelmiség, amely a gyárat, hivatalokat megszállja, tulajdonképpen a legfrissebb munkásosztály. Fejlődése alig hatvan-hetven éves; öntudata csak most bontakozik, s ha van osztály, amely előtt nagy jövő áll, hát ez az. Nemcsak az értelmiségiek viszonylagos száma fog rohamosan nőni a többi munkásokéval szemben, de az ipari és mezőgazdasági munka is egyre inkább értelmiségi munkává alakul. Előbb mondtuk, hogy a szakmunkások színvonala már el is érte az érettségizett emberekéét. S amilyen iramban váltja föl a mai ázsiai mezőgazdaságunkat a kertművelés, olyan mértékben foglalja el a szántóvető helyét az értelmiségi képzettségű kertész.

Én az osztálytalan társadalmat, ha az nemcsak névleg van meg, de az emberek műveltségében is, másnak, mint *értelmiségi társadalomnak* el sem tudom képzelni. Ez az osztály az, amely a többi lassan magába ölelheti. Amint hogy efelé is siet ma öntudatlanul mindenki, még a munkás voltát hangsúlyozó népi fró is, aki már réges-rég értelmiségi ember, s csak azért hord csizmát, hogy az értelmiségi emberek versenyében magát megkülönböztesse. Az utolsó huszonöt év magyar szemléletének a legnagyobb hibája az volt, hogy a parasztságra épített mindent. A parasztság a szikla, amelyen mindennek állnia kell. Közben a szikla olvadt, s minden akart lenni, csak szikla nem. Az igazság az, hogy a nagy medence, amelyből az egész nemzet eredt, valóban a parasztság. A delta azonban, amely felé az egész nemzet tart: az értelmiség.

3. Nincs tehát semmi oka annak az értelmiségnek, amely ezt a nevet megérdemli, csüggedten szállnia a jövő zűrzavarába. Még ha mind egy szálíg kiirtának is bennünket, („Nem

fognak!”) támad *új értelmiség*, amellyel helyzete a mi gondolatainkat folytattatja. Önök közül bizonyára sokaknak fáj ma a szívük, hogy nem gyári munkások vagy földmunkások. Én pedig azt mondom: *sosem volt ilyen szép értelmiségi embernek lenni, mint ma*. Csak az értelmiség hivatását ne felejtsek el. Értelmiségi foglalkozásukat földadhatják, válthatnak munkakönyvet, elmehetnek szőlőt kapálni, azt azonban ott is tudniuk kell, hogy értelmiségi emberek, s ma az értelmiség a Noé bárkája. Benne ring mindaz a hagyomány, küzdés, emlék, amit az izgalomba jött emberiség tán hajlandó volna föláldozni. S benne menti magát a Jövő nagy utópiája is: az osztályok valódi összeölelkezése – egy megtisztult értelmiségi kultúrában.

Szárszó, 1943. Főszerk. Pintér István. Budapest, 1983, Kossuth, 220–225.

▪ 79. A BRIT KÜLÜGYMINISZTERIUM KÖZÉP-EURÓPA ▪ OSZTÁLYA VEZETŐJÉNEK FELJEGYZÉSE A MAGYARORSZÁGGAL SZEMBENI BRIT POLITIKA ALAPELVEIRŐL

LONDON, 1943. SZEPTEMBER 22.

Általános

A magyar kormánynak és a magyar nép nagy többségének legfőbb politikai gondja, hogy

- a) megőrizze a független Magyarországot, és
- b) az 1918-ban elvesztett, majd 1938 óta Csehszlovákiától, Romániától és Jugoszláviától visszanyert területekből megtartsa annyit, amennyit csak lehetséges.

Céljai elérésére Magyarország vállalta Németország cinkostársának szerepét, és számos alkalommal megsértette a nemzetközi moralitás törvényeit. Mégis sikerült jelentős mértékben megőriznie függetlenségét a németekkel szemben (lásd az I. sz. függelék).

Külföldi [kapcsolatok]

Minthogy a német győzelembe vetett hitük szétfoslott és félnek a Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia hazájuk ellen irányuló szándékaitól, a magyarok most az angolszász hatalmaknál próbálkoznak jövőjük viszontbiztosításával (lásd a II. sz. függelék¹¹²). A jelenlegi opportunistá magyar kormány a lehetséges ellenállás maximumát tanúsítja a német követelésekkel szemben, amely még összeegyeztethető a korrekt kapcsolatok fenntartásával. Ápolják a törökökhöz fűződő kapcsolataikat és fenntartják lengyel összeköttetéseiket, abban a reményben, hogy bármely kedvező alkalmat megragadva békekezdeményezést tehetnek; hír szerint még a románokkal, évszázados ellenségükkel is iparkodnak megegyezni, hogy egybehangolják akcióikat a szövetségesek balkáni partraszállása esetére.¹¹³

¹¹² A II. számú függelék, amelyet nem közlünk, a szövetségesek és a magyar kormány közötti 1943. szeptember 9-i, ún. előzetes fegyverszüneti megállapodás létrejöttének a történetét tárgyalja.

¹¹³ Az utalás Bánffy Miklós és Iuliu Maniu 1943. júniusi tárgyalásaira vonatkozik, amelyek eredménytelenül végeztek.

Belföldi [helyzet]

Ami a belföldi helyzetet illeti, az életkörülmények kisebb mértékben romlottak, mint Európa más részein, ezért háborús fáradtság vagy forrongás jelei nem mutatkoznak. A lakosság többsége azt kívánja, Magyarország őrizze meg erőit a területe ellen irányuló esetleges közvetlen fenyegetés elhárítására, és tartson jó kapcsolatokat az Egyesült Királysággal és az Egyesült Államokkal, minthogy végső fokon ezek a hatalmak rendezik majd Európa jövőjét.

A jövő

Általánosságban Ófelsége kormánya szívesen látja a független Magyarország további fennállását a háború után, lehetőleg a Duna-medencében megalakítandó valamely államszövetség tagjaként. Előzőleg azonban Magyarország megfelelő jóvátétellel tartozik a szövetségek általa megtámadott tagországainak. Erdély kérdésében még nincs kialakult vélemény. Az egyetlen tartós megoldás valószínűleg a független Erdély visszaállítása lenne. Ófelsége kormányának a Magyarország és Románia közti határvonalat kijelölő, 1940. augusztus 20-i bécsi döntéssel kapcsolatos álláspontját a miniszter az alsóházban, 1943. március 10-én, az alábbiak szerint határozta meg:

„Emlékeztetném nagyra becsült képviselőtársunkat a miniszterelnök az alsóházban 1940. szeptember 5-én tett kijelentésére, amikor, különös tekintettel a bécsi döntésre, közölte, nem javasoljuk a háború idején bekövetkező területi változások elismerését, kivéve, ha azok az érintett felek hozzájárulásával és jó szándékkal jöttek létre. Ófelsége kormányának továbbra is ez az álláspontja.”

1942. december 16-án a miniszter kijelentette az alsóházban: „...hogy lehetséges és kívánatos lesz-e Magyarország és Ausztria csatlakozása ahhoz az államszövetséghez, amely majd Lengyelországra és Csehszlovákiára épül, egyebek között a lengyel és csehszlovák kormány és nép döntésétől, valamint a jelenleg ellenségeink soraiban küzdő osztrákok és magyarok jövőendő magatartásától függ.”

Az alsóházban, szeptember 21-én, a miniszterelnök a következők szerint foglalta össze a csatlós államokkal kapcsolatos álláspontjukat:

„A felbujtott vagy megfélemlített csatlós államok, ha hozzásegítenek a háború megrövidítéséhez, esetleg módot kapnak rá, hogy jövőjükért dolgozzanak.”

A szovjet kormányval a csatlós államoknak szabandó feltételek tárgyában folytatott hivatalos eszmecsere anyagát a jelen jegyzék III. sz. függeléke tartalmazza.¹¹⁴

I. függelék

1. Finnország kivételével Magyarország a tengely egyetlen országa, amely megőrizte hagyományos parlamentáris intézményeit. A Kommunista Párttól eltekintve csak a náci jellegű pártokat tiltották be, minden más politikai párt viszonylagos szabadságban működhetik.

¹¹⁴ A dokumentumot közli: *Magyar–brit titkos tárgyalások*. Szerk. Juhász Gyula. Budapest, 1978, Kossuth, 230–231.

2. Magyarországon virágzó szociáldemokrata mozgalom létezik. A Parasztpárt¹¹⁵ tagsága egyes vélemények szerint egymillió fő, a szakszervezeti tagok száma 300 000 ezerre nőtt. A Szociáldemokrata Pártnak saját napilapja van, és jelentős szabadságot élvez politikai propagandája kifejtésében.

3. Az egyházak minden korlátozás nélkül láthatják el feladataikat, és az egyházak vezetőinek nyilvános kijelentései nyíltak és gyakran németellenesek.

4. Összehasonlítva más csatlós országokkal, figyelemre méltó szabadságot élvez a szellemi élet. A sajtó is figyelemre méltóan szabad.

5. A német nyomás és a helyi zsidókérdés súlyos problémái ellenére a magyar kormány nem hozott kemény intézkedéseket a magyarországi zsidók ellen, és a miniszterelnök nyíltan utalt rá, hogy ilyesmi nem is áll szándékában.

6. Ezzel szemben csapást mértek a magyarországi német kisebbségre, mert megfosztották állampolgárságuktól azokat, akik önként jelentkeztek szolgálatra a Waffen-SS-hez, és ragaszkodtak hozzá, hogy ezek [az önkéntesek] német felügyelet alá kerüljenek.

Magyar–brit titkos tárgyalások 1943-ban. Szerk. Juhász Gyula. Budapest, 1978, Kossuth, 245–248.

▪ 80. ADOLF HITLER MEGBÍZÓLEVELE ▪ EDMUND WEESENMAYERNEK, A NÉMET BIRODALOM TELJHATALMÚ MEGBÍZOTTJÁNAK

BERLIN, 1944. MÁRCIUS 20.

1. A birodalom magyarországi érdekeit a jövőben a nagynémet birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja fogja figyelemmel kísérni, aki egyben a követ címet viseli.

2. A birodalom teljhatalmú megbízottja felelős a magyar politika minden fejleményéért, és utasításait a külügyek birodalmi miniszterétől kapja. Feladata elsősorban, hogy elősegítse olyan új magyar nemzeti kormány megalakítását,¹¹⁶ amely eltökélte, hogy a háromhatalmi egyezményből folyó szövetségesi hűségét lojálisan és a végső győzelemig megőrzi. Ezt a kormányt a birodalom teljhatalmú megbízottja lássa el iránymutató tanácsaival, és képviselje nála a birodalom összes érdekeit.

3. A birodalom teljhatalmú megbízottja gondoskodik arról, hogy az ország teljes közigazgatását – a német csapatok ott-tartózkodásának idején is – az ő irányítása alatt álló kormány intézze, azzal a céllal, hogy az ország minden erőforrását, elsősorban gazdasági lehetőségeit, a közös hadviselés érdekében maximálisan kihasználja.

4. Magyarországon működő bármilyen német polgári szerv csak a birodalom teljhatalmú megbízottjával egyetértésben létesíthető, azok neki vannak alárendelve és tevékenységüket irányítása szerint végzik.

Az SS és a rendőrség német erőkkel végrehajtandó magyarországi feladatainak ellátására – elsősorban a zsidókérdés rendőrségi vonatkozásaiban – a birodalom teljhatalmú megbí-

¹¹⁵ Nyilvánvalóan elírás; az utalás minden bizonnyal a Független Kisgazdapárthoz kötődő Magyar Parasztszövetségre vonatkozik, amely 1941 őszén alakult meg.

¹¹⁶ Az új kormány Sztójay Döme altábornagy, volt berlini követ vezetésével alakult meg 1944. március 22-én.

zottjának törzséhez nyer beosztást egy magasabb SS- és rendőrségi vezető, aki a megbízott politikai utasításai szerint jár el.

5. Amíg német csapatok tartózkodnak Magyarországon, addig e csapatok parancsnoka gyakorolja Magyarországon a katonai felségjogokat. A parancsnok az OKW-főnöknek¹¹⁷ van alárendelve, és tőle kapja utasításait.

Az ország belső területének és meglepetésszerű külső támadás elleni katonai biztosítása a csapatok parancsnokának feladata.

Támogatja a birodalom teljhatalmú megbízottját politikai és közigazgatási feladataiban, akivel szemben egységesen képviseli a Wehrmacht igényeit, főként az országnak a német csapatok ellátására irányuló kihasználásában.

A Wehrmacht igényeit polgári területen a birodalom teljhatalmú megbízottja teljesíti.

Késedelemből eredő sürgős veszély esetén jogosult a német csapatok parancsnoka polgári téren is elrendelni olyan rendszabályokat, amelyek a katonai feladatok megoldásához szükségesek. Ezekre vonatkozóan a lehető leggyorsabban érintkezésbe lép a birodalom teljhatalmú megbízottjával.

Mindazokban a kérdésekben, ahol hatásköreik érintkeznek, a birodalom teljhatalmú megbízottja és a német csapatok parancsnoka a legszorosabban tartoznak együttműködni, és intézkedéseiket kölcsönösen egyeztetni.

6. A nagynémet birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottjává és követévé dr. Edmund Weesenmayer párttagot nevezem ki.

Hitler s. k.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Szerk. Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Lóránt, Juhász Gyula. Budapest, 1968, Akadémiai, 789.

▪ 81. A SVÉD KÜLÜGYMINISZTERIUM FELJEGYZÉSE ▪ A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK HELYZETÉRŐL

STOCKHOLM, 1944. MÁJUS 26.

Az elmúlt hetekben Budapesten naponta hoztak nyilvánosságra olyan új rendeleteket, amelyeknek az a célja, hogy a zsidó lakosságot megfosszák majd minden, egy társadalom tagja számára természetesen járó jogtól.

Ezeket a rendelkezéseket, amelyek gyakorlatilag a munkától túlterhelt belügyminisztériumban készültek, s melyek gyakorta nehezen érthetőek, és egymásnak megannyi esetben ellentmondanak, nagyjából három különböző csoportra lehet osztani; nevezetesen azok, amelyek *egyrészt* a foglalkozásra és foglalkoztatásra, *másrészt* a lakás- és vagyoni viszonyokra, s végül *harmadrészt* azok, amelyek a pusztá létezésre vonatkoznak. Az alább leírtak megfelelő összefoglalást kívánnak adni arról, hogy jelenleg és a közeljövőben mi az, amit egy magyarországi zsidó állampolgártól megtagadnak, illetve mi az, amire rákényszerítik.

A) Zsidó nem tölthet be közéleti tisztséget. Sőt, zsidó nem gyakorolhatja foglalkozását mint ügyvéd, újságíró, író, kiadó, nyomdász, színész, illetve nem lehet gyógyszerár, köl-

¹¹⁷ Oberkommando der Wehrmacht, azaz a Wehrmacht Főparancsnoksága.

csönző könyvtár, hirdetőiroda, másolóiroda tulajdonosa. Zsidónak tilos ipari, kereskedelmi és önálló vállalkozói tevékenységgel foglalkozni és minden egyéni alkalmazásban álló, szellemi munkában foglalkoztatott zsidót el kell bocsátani a kérdéses vállalatától, felét május végéig, másik felüket pedig ez év szeptemberének végéig. A zsidók számára kiadott, monopóliáruk – mint pl. dohány, alkohol és só – előállítására és eladására vonatkozó engedélyeket érvénytelennek nyilvánították. Otthonokban és családokban zsidó nem dolgozhat cselédként, sőt, zsidóknál nem állhat alkalmazásban nem zsidó személyzet. Minden ilyen alkalmazást egy tollvonással megszüntettek, s jelenleg úgy tűnik, hogy ilyenformán alig maradt a zsidók számára más megélhetési tevékenység, mint a gyakorló orvosé, a kisiparosé vagy a fizikai munkásé.

B) A lakásviszonyokat oly módon „szabályozták”, hogy valamennyi zsidót kötelezték ingóságaik bejelentésére, valamint bele kellett törődniük néhány órán vagy legfeljebb néhány napon belüli kilakoltatásba és kényszer-kitelepítésbe úgy, hogy bizonyos adott mennyiségű bútort hátra kellett hagyniuk. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy egy útításkával a kezében egy másik zsidó család által lakott, a hatóságok részéről túl nagyra ítélt szoba egy megadott szegletébe kellett költözniük. Más esetben – különösen a 10 000-nél kevesebb lakosú településeken – lakóhelyük elhagyására kényszerítették őket, csomagjuk nem haladhatta meg az 50 kg-ot, legfeljebb 50 pengőt tarthattak maguknál; kitelepítették őket egy másik helyre, ahol sebtében létrehoztak egy gettót, s ahol erre nem volt lehetőség, minimális férőhelyekkel és kritikán aluli higiéniai viszonyokkal rendelkező gyűjtőtáborot állítottak fel. Ami a fővárost illeti, a maga kb. 300 000 fős zsidó lakosságával,¹¹⁸ itt minden bizonnyal még nem sikerült „megoldani” a problémát ilyen irányvonalak alapján; majdnem teljesen feladták azt az elképzelést, hogy létrehozzanak egy nagyobb zárt gettót, s – néhány kevés, német vezetés alatt álló kivételtől eltekintve – internálótáborokat sem tudtak itt felállítani. Mindazonáltal bizonyos hírek szerint várható, hogy a Dunától keletre fekvő, nagyon sűrűn lakott pesti városrészben, ahol a lakosság zöme már zsidó származású, három vagy négy terület nem bekerített gettó jellegűt ölt, oda fokozatosan valamennyi, más városrészekben lakó zsidót áttelepítik. A jelzett területeken lakó keresztényeket pedig felszólítják, hogy önként költözzenek a város más részeiben levő zsidó lakásokba; ellenállás esetén, ami nem valószínű, még gyorsított eljárással is fellépnek.

A tulajdon esetében valamennyi zsidót kötelezték arra, hogy nyilatkozatot tegyen ingó és ingatlan vagyonáról abban az esetben, ha az érték meghaladja a 10 000 pengőt, családtagonként 3000 pengős kiegészítéssel; az értékelés alapjául a „piaci értéket”, egy a jelenlegi viszonyok között igencsak rugalmas fogalmat kell venni, amely a legtisztességesebb nyilatkozókat kedvezőtlen osztályba sorolja. 3000 pengőn felül valamennyi fizetési eszközt, azonkívül arany- vagy platinatárgyakat, valamint ékszereket és drágaköveket át kell adni a banknak, és ott letétbe helyezni – nyilvánvalóan ez olyan rendelkezés, amelyet a kevéssé lelkiismeretesek a lebukás és a büntetés kockázata ellenére is kijátszanak. Üzlettulajdonosok kötelesek meglévő raktárkészletüket és leltáraikat bejelenteni, ezeket lefoglalják, a helyiségeket pedig bezárják; nyilvánvalóan az élelmiszerboltok kevésbé tartós árukészlete megannyi kellemetlenséget okozhat, de ezt nem vették figyelembe...

C) Zsidóknak be kell szolgáltatniuk élelmiszerjegyeiket, amelyekért újakat kapnak; ezekkel a havi cukoradag 1000 grammról alig 300-ra lett leszállítva, a zsíradagot pedig kb. 300 gramm szezámmalajjal helyettesítik; a zsidó számára a borjú és disznóhúshoz való hozzáju-

¹¹⁸ Budapest zsidó lakosságának a száma 247 ezer fő volt.

tást megakadályozzák, csupán heti 100 gramm ökör- vagy lóhúst kapnak. Ezek a rendelkezések bizonyára újra fellendítik majd a már régóta virágzó feketepeciacot.

Nehezen beszerezhető külön engedély hiányában zsidók nem utazhatnak vonaton, hajón és autóbuszon, és egyáltalán nem vezethetnek járművet.

Zsidók nem látogathatják a közfürdőket; kivétel ez alól néhány kizárólag zsidók számára fenntartott – Budapesten jelenleg három – uszoda, a legigénytelenebb fajtából.

Vidéki zsidók számára a helyi hatóságok bizonyos korlátozott kijárási időről szóló rendeletet adtak ki, vagy fognak kiadni, amikor is azok elhagyhatják lakásaikat, hogy beszerzéseiket elvégezhessék.

Zsidók nem szállhatnak meg hotelekben, nem járhatnak kisvendéglőkbe, kávéházakba és cukrászdákba, színházi, zenei vagy más nyilvános előadásokat nem látogathatnak – a helyi hatóságok kijelölték a zsidók számára látogatható helyeket és időpontokat.

Zsidó tulajdonában nem lehet fegyver vagy robbanóanyag, és végül nem lehet tagja semmilyen egyesületnek vagy gyűlekezetnek, kivéve az összes zsidót átfogó országos egyesületnek,¹¹⁹ amelyet felállítani szándékoznak, és amelyben a tagság kötelező lesz.

Az összes itt említett rendelkezés, s ezeket bizonyára továbbiakkal fogják kiegészíteni, valamennyi zsidóra érvényes, akikre vonatkoznak a korábban kibocsátott rendelkezések, azaz a sárga csillag viselésének kötelezettségéről, s akik függetlenül zsidó vagy keresztény hitvallásuktól (Budapesten a keresztény zsidók száma legalább 35%-a a zsidó lakosság összességének¹²⁰) „zsidóknak tekintendők”. Azon kevesek közül, akik élvezik annak előnyét, hogy nem tekintik zsidóknak őket, azok helyzetét vizsgálják felül, akik az 1919-es ellenforradalom alatt életüket kockáztatták, és hazafiúi érzületet mutattak. E célból a belügyminisztériumon belül külön bizottságot hoztak létre, amelynek vezetőjét felhatalmazták arra, hogy személyesen döntsön el ügyeket, függetlenül attól, hogy a bizottsági tagok egy adott esetben milyen álláspontot képviselnek. A papság részéről jövő nyomás hatására azon zsidó származású személyek számára adnak tovább felmentést, akik a keresztény közösségen belül a papság tagjai, valamint egy házaspár zsidó tagja, illetve egy zsidó özvegy számára abban az esetben, ha az illetők március 22. előtt áttértek a keresztény hitvallásra, és csak abban az esetben, ha van olyan gyerekük, aki nem tartozik az izraelita hitvalláshoz.

S végül egy realisabb rendelkezés, amelyek minden, zsidókra vonatkozó rendelkezés alól felmenti azokat a külföldi állampolgárokat, akiknek az illetékes követség, a kölcsönösség feltételének figyelembevételével, állampolgári igazolást bocsátott ki, s azt továbbította az idegenrendészeti irodának.¹²¹

A fentebb említett rendelkezésekről – amelyek legtöbbjéhez már nem volt idő végrehajtási utasítást is csatolni, és amelyek éppen ezért meglehetősen önkényes értelmezésre adhatnak és adnak is okot, különösen vidéken, ahol a helyi hatóságok, úgy tűnik, belátás szerint járnak el – talán az mondható el, hogy azok hihetetlenül beavatkoznak az állampolgárnak mint a társadalom tagjának törvényes jogaiba, azonban közvetlenül nem jelentenek életveszélyt. Gyakorlatilag azonban a magyarországi zsidó lakosság legnagyobb tömegei számára az életveszély mégis fennáll. Megbízható hírek szerint a német hatóságokkal kötött megállapodás révén csupán arra sikerült jogot kapni, hogy 150 000 hadköteles korban lévő 21 és 50 év közötti zsidó férfit itt tarthassanak abból a célból, hogy az ország védelme

¹¹⁹ Magyarországi Zsidók Országos Szövetsége, közkeletű nevén Központi Zsidó Tanács.

¹²⁰ Pontos számuk 62 ezer fő volt.

¹²¹ Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal (KEOKH).

érdekében szükséges feladatok ellátására katonai munkaszázadokba osszák őket. A zsidók fennmaradó részét, majd 900 000 embert, német területre szándékoznak átszállítani. Ez már megkezdődött:¹²² naponta, leplombált marhavagonokban szállítják el őket – ezek mindegyikében 70 személy utazik az emberi szükségletek elvégzésére való létesítmények és élelem nélkül, kivéve azt, amit az emberek magukkal vittek. Feltételezések szerint ily módon eddig már 100 000 embert vittek Németországba, mások azt állítják, hogy 20 000-et.¹²³ Az elsősorban zsidóktól elnéptelenített, keleti és északkeleti országrészekben, amelyek a 8. és a 9. magyar hadtest ellenőrzése alatt állnak, hét városnál, Marosvásárhelynél, Kolozsvárnál, Désnél, Munkácsnál, Ungvárnál, Sátoraljaújhelynél és Kassánál – valamint eddig meg nem erősített hírek szerint Békéscsabánál is – 120–150 000 ember befogadására alkalmas internálótáborokat létesítettek, körülbelül ugyanennyi négyzetméternyi területen! Az embereket rendszerint falak nélküli, csupán tetővel rendelkező téglacsűrőkben helyezik el; egy esetben, Désen, egy erdei tisztást használtak erre a célra, ahol sem a szél, sem az eső ellen semmi nem védett, s ahol a tábor zárásakor zavargások törtek ki, melynek következtében kb. 100 embert agyonlőttek, vagy súlyosan megsebesítettek. Azt mondják, ezekben a táborokban leírhatatlan állapotok uralkodnak. A néhány helyen fellépő tífuszos megbetegedések energikus tiltakozásra készítették mind a városi tisztiorvost, mind pedig – bizonyos hírek szerint – a hadtestparancsnokot, de hatástalanul, mivel a helyi hatóságok a belügyminisztérium parancsára tudtak hivatkozni. A dél-magyarországi városból, az 1942-től rendezett vérfürdő után szomorúan hírhedtté vált Újvidékről – amelynek egykori katonai parancsnoka, miután Németországba szökésével kivonta magát a büntetés alól, visszatért és visszakapta korábbi tisztségét¹²⁴ – azt a jelentést kaptuk, hogy 2000 zsidót elvittek, s bevagonírozásuknál a náluk lévő jelentéktelen összegű pénzt és kézi csomagjait is elvették.

Az ország más részeiben a zsidó lakosság elleni elnyomás és erőszakoskodások még nem érték el csúcspontjukat. A főváros közelében lévő Pest-Pilisén ez idáig még megelégedtek azzal az előírással, hogy a különböző területekből az összes zsidót a gettókba kell vinni, összesen kb. 30 településen, és hogy nem lehet őket internálótáborokban elhelyezni a belügyminisztériumnak minden egyes esetről külön rendelkező parancsa nélkül; de úgy tűnik, itt is csak idő kérdése, hogy mikor kell majd az így összegyűjtött zsidókat nyugatra vagy északra vinni. Ennek az „emigrációnak” egyrészt az a célja, hogy Németországot ellássák munkaerővel, másrészt pedig – ami az öregeket és a gyerekeket illeti –, hogy lényegében túszként, a bombázások elleni védelem eszközeként használják fel őket úgy, hogy a háború szempontjából fontos ipari létesítmények körül helyezik el őket.

Emberirtás, embermentés. Szcrk. Bajtaj Péter. Budapest, 1995, Katalizátor Iroda, 33–48.

¹²² Az első szerelvénny 1944. május 14-én indult el Auschwitz irányába.

¹²³ Vcsenmayer jelentése szerint május 25-éig 150 ezer főt deportáltak.

¹²⁴ Az utalás Feketchalmi-Czeydner Ferenc altábornagyra vonatkozik, akit Grassy József vezérőrnagy és Zöldy Márton csendőr százados mellett elsősorban terhelt felelősség kb. 900 újvidéki és Újvidék környéki személy – köztük mintegy 500 zsidó – 1942. januári elpusztításáért.

▪ 82. A MAGYAR FRONT PÁRTJAINAK KIÁLTVÁNYA ▪ A MAGYAR NEMZETHEZ

BUDAPEST, 1944. JÚNIUS ELEJE

Történelmünk legsúlyosabb órájában szólunk a nemzethez. Német hódító tört országunkra. Életünk és szabadságunk, nemzetünk léte, eljövendő magyar nemzedékek sorsa van kockára vetve.

Börtön, halál és bujdosás sem tarthat vissza attól, hogy feltárjuk a való helyzetet nemzetünk előtt.

A szabadságért harcoló népek befejezték előkészületeiket, hogy együttes, halálos csapást mérjenek a hitleri rémuralomra. A Vörös Hadsereg felszabadította csaknem az egész Szovjetuniót, és készen áll, hogy a nyugati támadással¹²⁵ egy időben a megszállott országokon át folytassa a német ragadozó üldözését. A német ipari termelést és közlekedést bénító angolszász légi offenzíva mellett már sikeresen folynak az általános támadást bevezető olaszországi hadműveletek.¹²⁶ A fasiszta propaganda maga is elkerülhetetlennek tartja az inváziót. Ugyanakkor belülről a leigázott nemzetek szabadságharca puskaporos hordóvá változtatta Európát a hódítók lába alatt.

A németek elvesztették a háborút. Ezt ma már nemcsak a fasiszmus ellenségei, hanem barátai is tudják. Ezért vált megbízhatatlanná gazdái szemében a németeket régebben mindig kiszolgáló Kállay is.

Hazánk megszállása nem a németek erejének, hanem gyengeségének a következménye.

Azért törtek az országra, hogy megbízhatatlanná vált szolgálk helyére a Sztójay–Jarossféle politikai banditákat ültessék.

Azért törtek az országra, hogy a magyar munkások és parasztok robotmunkájával, zsidók kirablásával hosszabbítsák meg létüket – és a mi rabságunkat.

Azért törtek az országra, hogy a Kárpátok vonalán felsorakozott és Romániába benyomult Vörös Hadsereget a mi vérünk, vagyonunk, városaink feláldozásával tartsák távol a német határoktól.

A megszállás első következményei már mutatkoznak. Százezrével küldik honvédeinket a Vörös Hadsereg ellen, a biztos pusztulásba. Városainkra szabadították a szörnyű légitámadásokat.¹²⁷ Börtönnel szorítyják munkásainkat a hadi kényszerszermunkára, hogy ne menekülhessenek a romba dőlő gyárak és lakóházak alól. Kirabolják az országot, felzabálják a magyar nép szűkös élelmét. Leányainkat kényszerszermunkára osztják, iskoláinkból kaszárnnyát csinálnak, diákjainkat munkatáborokba hajtják. S hogy senki se merjen szót emelni, a Gestapo német és „magyar” pribékjei nap-nap után hurcolják el a munkásság, parasztság, polgárság vezetőit. A jó magyarok ezrei kízókamrákban, internáló táborokban, vagy bujdosásban gyötrődnek.

Az ország kirablását a zsidókon kezdték, s csak természetes, hogy az elkobzott millió hold zsidóbirtokból a paraszt egy kapavágásnyit sem kaphat. De talán kap-e valamit a kisajátított zsidó gyárból, házból, üzletből, lakásból a keresztény magyar munkás, iparos, ke-

¹²⁵ A nyugati támadás a normandiai partraszállással kezdődött 1944. június 6-án.

¹²⁶ A szövetségesek olaszországi offenzívája 1944 májusában vett újabb lendületet; Rómát június 4-én foglalták el.

¹²⁷ Az angolszász légierő 1944. április 3-ától bombázta Magyarországot.

reszkedő? Még ígéretet sem. Minden a németé. A szabad rablással kecsegtetett Jaross–Baky–Endre-féle hiénák¹²⁸ is csak a zsákmány morzsáin marakodhatnak.

Mindez csak kezdet, ha tűrjük az idegen uralmat, országunk csatatér, népünk ágyútöltelék, nemzetünk üldözött kisebbség lesz saját hazájában.

Hová fordulhatunk a veszély órájában? A 25 éves ellenforradalmi reakció minden árnyalata nemzeti érdekeink árulója lett. Ez a banda 25 év előtt a románt, most a németet csődítette a nyakunkba. A fasiszta pártok és csoportok féltékenyen versenyeznek egymással, hogy melyikük szállít több magyar vért, verejtéket, kenyeret, s melyikük kapja meg érte a vérdíjat a hódítótól.

Nem nézhetjük tétlenül, ölbe tett kézzel, hogyan sodor bennünket végső romlásba németek oldalán néhány elvakult kalandor és magvásárolt renegát. Nem tűrhetjük, hogy Magyarország az eljövendő béketárgyalásokon a népek szegyenpadjára kerüljön és a nemzetet új, még rosszabb Trianon sújtsa. Az idő sürget. Néhány hetünk, legfeljebb hónapunk van arra, hogy együtt harcolhassunk szabadságunkért a jugoszláv, lengyel, francia és a többi leigázott néppel. A küszöbönálló nemzetellenes támadás megadja az utolsó alkalmat hazánk megmentésére.

Érezzük azt a súlyos felelősséget, melyet országunk sorsáért, nemzetünk megtartásáért a történelem s a szabad Európa színe előtt minden magyarnak viselni kell. Éppen ezért mi, e galádul elárult és idegenek prédájának vetett ország föld alá kényszerült demokratikus pártjai

új szabadságharcot, új népháborút hirdetünk.

Megteremtjük a magyar szabadságharc széles harci egységét,
a Magyar Frontot.

A Magyar Front programja: a német hódítók és cinkosaik kiverése, béke a szövetségekkel, s a minden ízében demokratikus, szabad Magyarország alapjainak lerakása.

A törvényes szervezeteitől megfosztott¹²⁹ és fegyveres megszállás alatt nyögő magyar nép egyedül talán gyenge erre a feladatra. De nem vagyunk egyedül. Határainktól északra a Vörös Hadsereg, délre Tito néphadserege áll támadásra készen. Harcunkban velünk van a demokratikus népek nagy világkoalíciója, Amerikával, Angliával és a Szovjetunióval az élen.

Sztójay-Sztojakovichék a bolsevizmus elleni harc ürügyével indokolják árulásukat. A Szovjetunió azonban hivatalosan kinyilatkoztatta, hogy hódító szándékai nincsenek, hogy a feltétel nélküli megadás elvét¹³⁰ az egyes államok és népek magatartásától teszi függővé, hogy az államok társadalmi rendszerét megváltoztatni nem akarja, ezt a népek demokratikus döntésére bízta.

A Szovjetunió nem veszélyezteti, hanem megvédi függetlenségünket.

A szövetségesek minden órában várható egyesült rohama lehetővé teszi, hogy az offenzíva kibontakozásakor nyíltan szembeforduljunk a németekkel, hogy kilépjünk a háborúból. Ebben bennünket sem Sztójay maroknyi terrorista bandája, se a német megszállás nem akadályozhat meg.

¹²⁸ Jaross Andor a Sztójay-kormány belügyminisztere volt, Baky László és Endre László pedig a Belügyminisztérium politikai, illetve adminisztratív államtitkára.

¹²⁹ Az utalás az ellenzéki politikai pártok betiltására vonatkozik, amely 1944. március 28-án vette kezdetét a Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt feloszlásával.

¹³⁰ A feltétel nélküli megadás elvét az 1943. január 14–24-i casablancai konferencián fogadták el a nyugati szövetségesek. A Szovjetunió 1943. május 1-jén csatlakozott a határozathoz.

Munkások! Harcba hív benneteket a Magyar Front. Az országban ti képviselitek a legjelentősebb és legöntudatosabb szervezett erőt. Szociáldemokrata és kommunista munkások már hosszú évek óta küzdenek szóval, tettel, röpirattal a Hitler-fasizmus ellen. Ma már minden munkásnak vállalnia kell a harcot. Megbújni nem lehet. A bomba, a behívó, a Gestapo a meghunyászkodókat is utoléri.

Munkások! Ti gyártjátok a hadianyagot, bányásszátok a szenet, vezetitek és fűtitek a mozdonyokat s hajókat. Kezetekben tartjátok a fasiszták, a hazaárulók sorsát! Ne termeljete a németeknek! Ne menjetek a hadiüzemekbe! Dolgozzatok lassan, hiszen nem magatok, hanem Hitler-banditáknak dolgoztok. Rongáljátok és szabotáljátok!

Gazdák és falusi szegények! Titeket is harcba hív a Magyar Front. Ne szolgáltatassátok be terményeiteket – juttassátok el közvetlenül a magyar fogyasztókhoz. Ha nem lehet, rejtsetek el vagy semmisítsétek meg. Inkább senkié, mint a németé! Rejtsetek el a szökevényeket és a politikai üldözötteket! Harcoljátok a földért, a békéért, a kenyérért, a szabad emberi életért!

Polgárok! Rátok is számít a Magyar Front! Szakítanotok kell a hazaáruló fasiszta reakcióval és a nemzeti ellenállás útját kell járnotok, a francia, a dán, a lengyel polgárság példája szerint. Használjátok ki a németek ellen a termelésben, a kereskedelemben, adminisztrációban elfoglalt helyeteket!

Értelmiségiek! Ne legyetek bűntársai, cinkosai ennek a tiszavirág életű rendszernek. Ti vagytok a nemzet szellemi vezetői. Maradjatok az élen a szabadságunkért folytatott harcban is!

A történelmi egyházak magatartása minden bizonnyal olyan lesz az idegen megszállás e szomorú és végetes idejében, hogy a magyar nép mindig emlékezni fog: papja nem hagyta magára és nem tartotta előbbre valónak saját megmentését, mint a Krisztus tanításainak bátor képviselőjét és gyülekezete sorsát.

Honvédek! Fordítsátok fegyvereiteket a német hódítók ellen! Menjete át a Vörös Hadsereghez! Ne vérezzetek német érdekekért! Rövidítsétek meg rabságunkat!

Ki a német megszállókkal!

Pusztuljanak a hazaárulók!

Éljen a különbéke!

Éljen a Magyar Front!

Éljen a szabad, független, demokratikus Magyarország!

Békepárt,

Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Agrárpárt,

Kettős Kereszt Szövetség (Legitimisták),

Szociáldemokrata Párt

Olvasd el és add tovább!

▪ 83. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLÜGYMINISZTERIUMÁNAK ▪ ÁLLÁSPONTJA A MAGYARORSZÁGGAL SZEMBENI POLITIKA ALAPELVEIRŐL

WASHINGTON, D. C., 1944. SZEPTEMBER 1.

A következő elvek a három csatlós államra vonatkozó általános célokon és programon túlmenően különösen Magyarországra érvényesek:

1. Katonai megszállás

A jugoszláv és csehszlovák részvételt Magyarország katonai irányításában – ha egyáltalán megengedhető – csak jelképes erőkre kell korlátozni az Egyesült Nemzetek parancsnoksága felett.

2. Területrendezés

A Magyarországot érintő területi kérdésekben a következő álláspontot kell elfoglalnunk:

a) Támogatnunk kell a Magyarország által Csehszlovákiától és Jugoszláviától 1938–39-ben, illetve 1941-ben elvett területek visszaadását, mihamiált ezek az országok felszabadulnak.

b) A Duna-menti régió békéje és stabilitása érdekében meg kellene fontolni Magyarország etnikai igényeit a Csallóköz és a Kisalföld térségében. Jóindulattal kellene néznünk ezeknek az igényeknek és Kárpátalja határainak bármiféle rendezését, amit Csehszlovákia és Magyarország szabad és közvetlen tárgyalások útján vagy bármi más békés úton ér el.

c) Jóindulattal kellene néznünk a jugoszláv–magyar határ bármely későbbi rendezését, amit a két ország szabad és közvetlen tárgyalásokon vagy bármi más békés úton ér el.

d) Támogatnunk kell a jelenlegi osztrák–magyar határ fennmaradását.

e) Támogatnunk kell a magyar–román határ etnikai alapon történő kiigazítását Erdélyben, amely során egy keskeny, Aradtól Szatmárig húzódó sáv kerülne Magyarországhoz. A Magyarország és Románia által vitatott területet az Egyesült Nemzetek ellenőrzése alá kell helyezni az ezt követő rendezésig.

3. Kormány létrehozása

Befolyásunkat Magyarország politikai szerkezetének átalakítására kell felhasználnunk azáltal, hogy

a) helytelenítjük a Habsburgok visszatérését a magyar trónra vagy azoknak a politikai erőknek a hatalmon maradását, amelyek Magyarországot az Egyesült Nemzetek elleni háborúba sodorták;

b) választójogi és földreformra buzdítunk, ami megnyitná az utat a társadalmi és politikai demokrácia békés kialakulásához.

4. Nemzetközi helyzet

Nincs eltérés az általános programtól.

5. Gazdasági lépések

Nincs eltérés az általános programtól.

Amerikai béketervek a háború utáni Magyarországról. Szerk. Romsics Ignác. Gödöllő, 1992, Typovent, 243–244.

▪ 84. HORTHY MIKLÓS KIÁLTVÁNYA A MAGYAR NÉPHEZ ▪

BUDAPEST, 1944. OKTÓBER 15.

Amióta a nemzet akarata az ország élére állított, a magyar külpolitika legfontosabb célkitűzése volt a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak legalább részbeni megszüntetése a békés úton elérni kívánt revízió által. A Népszövetség működéséhez fűzött remények ezen a téren nem valósultak meg.

Az újabb világháború beálltakor sem idegen területek megszerzésének vágya vezette Magyarországot. A Csehszlovák Köztársasággal szemben sem voltak támadó szándékaink, és nem háború útján kívánta tőle előzőleg elvett területek egy részét visszaszerezni. A bácskai területre is csak az akkori jugoszláv kormányzat bekövetkezett összeomlása után vonultunk be saját véreink védelmére. A Románia részéről tőlünk 1918-ban elvett területekre nézve is az általa a tengelyhatalmaktól kért békés döntést fogadtuk el.

Magyarország a szövetséges államok elleni háborúban geográfiai helyzetünk következtében, a reánk nehezedő német nyomás folytán sodródott bele, de ennek keretében sem voltak hatalmi céljaink, és senkitől sem akartunk elvenni egy négyzetméternyi területet sem.

Ma már minden józanul gondolkodó előtt kétségtelen, hogy a Német Birodalom ezt a háborút elvesztette. A hazájuk sorsáért felelős kormányzatok le kell, hogy vonják ennek következményeit, mert amint ezt a nagy államférfi, Bismarck mondotta: egy nép sem áldozhatja fel magát a szövetségűség oltárán, történelmi felelősségem tudatában meg kell, hogy tegyek minden lépést abban az irányban, hogy a további felesleges vérontást elkerüljük. Olyan nép, amely egy más elvesztett háborúban szolgalelkűséggel idegen érdekek védelmében utóvédharcok színterévé engedné tenni apáitól örökölt földjét, elvesztené a világ közvéleménye előtt megbecsülését.

Szomorúan kell megállapítanom, hogy a Német Birodalom a szövetségi hűséget a maga részéről velünk szemben már régen megszegte. Már hosszabb idő óta a magyar haderőnek egyre újabb és újabb részeit kívánságom és akaratom ellenére az ország határain túl vetette harcba. Ez év március havában pedig a Német Birodalom vezére, éppen a magyar haderő visszahozatalára irányuló sürgetéseim folytán tárgyalásra hívott meg Kleissheimbe,¹³¹ és ott közölte velem, hogy Magyarországot német csapatok szállják meg, és tiltakozásom

¹³¹ 1944. március 18.

dacára ezt foganatosította azalatt, míg engem odakint visszatartottak. Egyidejűleg az országba benyomult a német politikai rendőrség is, és letartóztatott számos magyar állam-polgárt, köztük a törvényhozó testület több tagját, valamint akkori kormányom belügyminiszterét, és a miniszterelnök is csak úgy tudta a letartóztatást elkerülni, hogy egy semleges követségre menekült.

A Német Birodalom vezérétől kapott ama határozott ígéretre, hogy ha olyan kormányt neveznek ki, amely a németek bizalmát bírja, megszünteti a magyar szuverenitást ért sérelmeket és korlátozásokat, kineveztem a Sztójay-kormányt. A németek azonban nem tartották be ígéretüket. A német megszállás védelme alatt a Gestapo az általa e téren másutt is követett módszerek alkalmazásával kezébe vette a zsidókérdésnek az emberiség követelményeivel ellenkező, ismert módon való intézkedését. Amidőn a háború az ország határaihoz közeledett, sőt azt át is lépte, ismételten megfelelő segítséget ígértek a németek, de ezt az ígéretüket sem tartották meg az ígért módon és mértékben. Az ország területét visszavonulásaik alkalmával fosztogatások és rombolások színterévé tették.

A szövetségi hűséggel ellenkező mindezen cselekményeket végre azzal a nyílt kihívással tetézték, hogy a budapesti hadtestparancsnokot, Bakay Szilárd altábornagyot a belső rend fenntartása érdekében tett intézkedései közben a német Gestapo ügynökei egy ködös októberi reggelen, a rossz látási viszonyok felhasználásával, lakása előtt autójából kiszállásakor orvul megtámadva elhurcolták.¹³² Ezt követően német repülőgépekről a mai kormányzat ellen röpcédulákat dobáltak. Megbízható értesüléseket kaptam arra nézve, hogy a német politikai színezetű csapatok erőszakos felfordulás útján saját embereiket szándékoztak uralomra segíteni, miközben az ország területét a Német Birodalom utóvédharcainak színterévé kívánták tenni.

Elhatároztam, hogy a magyar nemzet becsületét megőrzöm a volt szövetséggel szemben is, amidőn az a kilátásba helyezett megfelelő katonai segítség helyett a magyar nemzetet a legnagyobb kincsétől, szabadságától, függetlenségétől akarja végleg megfosztani. Ezért közöltem a Német Birodalom itteni képviselőjével, hogy ellenfeleinkkel előzetes fegyverszünetet kötünk,¹³³ s velük szemben minden ellenségeskedést beszüntetünk. Bízva igazságérzetükben, velük egyetértésben kívánom a nemzet jövő életének folytonosságát és békés céljai megvalósítását biztosítani. A honvédség előljáróit megfelelően utasította, ezért a csapatok esküjükhöz híven, egyidejűleg kibocsátott hadparancsom értelmében¹³⁴ az általam kinevezett parancsnokoknak kötelesek engedelmeskedni.

Minden becsületesen gondolkodó magyar embert pedig felhívok, hogy kövessen a magyarság megmentésének áldozatos útján!¹³⁵

Magyarország és a második világháború. Szerk. Ádám Magda, Juhász Gyula, Kerekes Lajos. Budapest, 1959, Kossuth, 479–480.

¹³² 1944. október 8.

¹³³ Az ideiglenes fegyverszüneti egyezményt a kormányzó megbízottai 1944. október 11-én Moszkvában valójában már aláírták.

¹³⁴ Horthy ilyen értelmű hadparancsa nem jutott el a csapatokhoz. A VKF október 15-én délután kibocsátott parancsa megismételte, hogy „a fegyverszünet még nincs megkötve”, s arra szólított fel, hogy „A harcot tovább kell folytatni bármely oldalról jövő támadás ellen.” Vö. Vigh Károly: *Ugrás a sötétbe*. Budapest, 1979, Akadémiai, 136–137.

¹³⁵ A németek nyomására és elrabolt fia életének megmentése érdekében október 16-án Horthy visszavonta 15-i kiáltványát, és megbízta Szálasi Ferencet „a nemzeti összefogás kormányának megalakításával”.

▪ 85. RAOUL WALLENBERG KÖVETSÉGI TITKÁR JELENTÉSE ▪ A SVÉD KÜLÜGYMINISZTERIUMNAK A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK HELYZETÉRŐL

BUDAPEST, 1944. DECEMBER 8.

Az utolsó jelentés óta a magyar zsidók helyzete tovább romlott.

Valószínűleg 40 000 zsidót, köztük 15 000 férfit, akiket a munkaszolgálatból vettek ki, és 25 000, mindkét nemhez tartozó személyt vittek el otthonaikból vagy az utcáról, és gyakorlatilag kényszerítik őket Németország felé. Az út hossza körülbelül 240 km. Amióta ezeket a halálmeneteket elkezdték szervezni,¹³⁶ hideg van, és esik az eső. Az embereket semmi nem védi az esőtől, a pusztát és az alszanak. A legtöbben csak 3–4-szer ehettek vagy ihattak. Sokan meghaltak. Magam megfigyelhettem Mosonmagyaróváron, hogy heten azon a napon haltak meg, amikor én odaérkeztem, heten pedig egy nappal korábban. A portugál követségi titkár 42 halottat látott az út mentén, Szöllősi miniszterelnök-helyettes pedig elismerte, hogy ő kettőt látott. A menetelőket lelőtték, ha már nem tudtak továbbmenni. A határon Eichmann SS-Spezialkommandója¹³⁷ vette át őket ütlegetések közepette, majd határ-megerősítési munkákra vitték őket...

20 000 katonai munkaszolgálatost szállítottak vasúton a határra. Ők elsősorban magyar földön dolgoznak...

A sánczás, amelyről korábbi jelentésemben szóltam, megszűnt.

A zsidókat összegyűjtik egy központi gettóba, amelyben 69 000 zsidónak van hely, de valószínűleg többen lesznek ott, valamint egy nemzetközi gettóba, ahol 17 000-nek van hely, de már most is vannak vagy 35 000-en, ebből 7000-en a svéd házakban, 2000-en a vöröskeresztes házakban és 23 000-en a svájci házakban. Naponta visznek el innen deportálási célból vagy éppen a központi gettóba ezernyi svájci és vatikáni védettet. A gettóban 4–12 zsidó lakik egy szobában; a legjobb viszonyok a svéd házakban uralkodnak.

Egy „Ruhr”¹³⁸ nevezetű járvány tört ki a zsidók között, de ez most még nem terjedt el. A svéd házakban az egészségi állapot még mindig jónak mondható. Eddig csupán ötven haltak meg. Az osztály valamennyi védett zsidót tifusz, paratífusz és kolera ellen beoltja. A személyzetet is be fogják oltani.

Általában a zsidók most már mindenben szükségét szenvednek, mivel az átköltöztetések során csupán azt vihetik magukkal, amit elbírnak. Lassanként katasztrofálissá válik az ellátási helyzet.

A nyilasok rengeteg zsidót hurcolnak el pártházakba, és ott bántalmazzák, kínozzák őket, hogy aztán onnan deportálás céljából a gyűjtőhelyekre vigyék tovább őket.

Szóbeszéderek szerint a Kovács miniszterhez¹³⁹ közelálló halálbrigád pogromot fog végrehajtani a zsidók ellen, azonban én nem hiszem, hogy ez nagyobb méreteket fog ölteni,

¹³⁶ Az első „halálmenetet” 1944. november 8-án indították útnak Hegyeshalmon át Bécs felé.

¹³⁷ Az Adolf Eichmann közvetlen irányítása alatt álló osztag mintegy 150–200 főből állt. 1944 júliusában, miután Horthy leállította a deportálásokat, a különítmény elhagyta Magyarországot. Szálasi október 16-i hatalomátvételét követően azonban ismét megjelent az országban, s folytatta a deportálások szervezését.

¹³⁸ Vérhas.

¹³⁹ Elírás; a szerző nyilvánvalóan Kovarcz Emil miniszterre gondol, aki a hegyeshalmi halálmenetek egyik fő magyar szervezője volt.

mivel például az SS-szervek, állítólag parancsot kaptak arra, hogy ne hajtsanak végre szisztematikus zsidómészárlást.

A szervezet

Az októberi súlyos csapások után az osztály újból erőteljes fejlődésnek indult. Az alkalmazottak száma már 335, ehhez jön negyven orvos, házparancsnok stb. Az osztály helyiségeiben laknak valamennyien családtagjaikkal együtt. Az irodák és lakások száma 10, amelyek közül egy a nemzetközi gettóban van.

2 kórházat rendeztünk be, összesen kb. 150 ágygal.

Egy leveskonyhát is felállítottunk.

A svéd védett házakban lakó zsidók az élelmiszerjegyeiket átadják az osztálynak, ezeket beváltjuk, az árukat szétosztjuk.

Az osztály irattárának nagy része megsemmisült.

Az élelmiszerosztály eddig kb. 2 millió pengő értékben vásárolt be élelmiszert.

Elért eredmények

Az osztálynak sikerült a Honvédelmi Minisztériumnál elérni, hogy adjon ki egy nyílt parancsot arról, hogy az összes, külföldi iratokkal rendelkező munkaszolgálatos zsidót vissza kell küldeni Budapestre. Miután az osztály egyik autójával kiküldött személy ezt a parancsot szétosztotta, mintegy 15 000 zsidó térhetett vissza. A határ felé hajtott gyalogmenetek rövid ideig, amíg ezt meg nem tiltották, élelmet és gyógyszert kaptak.

Körülbelül 200 beteg embert mentőkocsiban visszahoztunk a deportációs gyűjtőhelyekről.

Különbözőfajta beavatkozásoknak köszönhetően a bevagonírozások vagy az elszállítások során körülbelül 2000 személyt sikerült visszahoznunk, ebből 500-at Hegyeshalomról. Ez utóbbi mentési formát sajnos le kellett állítani, miután az Eichmann-kommandó tagjai azzal fenyegettek meg bennünket, hogy erőszakkal lépnek fel ellenünk.

A svéd védőútleveles zsidók a külföldi hatalmak védenecsei közül mind ez idáig viszonylag a legjobban vészelték át a dolgot. A mai napig csupán 8-10 svéd védettet lőttek le Budapesten és környékén.

Raoul Wallenberg
követségi titkár

OSIRIS TANKÖNYVEK

IV.
▪ MAGYARORSZÁG ▪
SZOVJETIZÁLÁSA
1944–1949

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A MAGYAR NEMZETI FÜGGETLENSÉGI FRONT ▪ PROGRAMJA

SZEGED, 1944. DECEMBER 3.

Hazánk történelmének legsúlyosabb katasztrófáját éli át. Magyarországot német zsoldba szegődött vezetői beletaszították Hitler imperialista rablőháborújába a Szovjetunió és a többi szabad nemzet ellen. Azért álltak a német fasiszták mellé, mert segítségükkel akarták a szomszéd népeket leigázni, s bent az országban továbbra is könyörtelenül elnyomni és rabságban tartani a magyar népet. Ennek a bűnös politikának végzetes következményeit sínyli ma a nemzet.

A háború elveszett. A veszített háború népünk egymillió halottjába és rokkantjába került. Az országot kifosztották a németek. Budapest, Debrecen, Győr romokban hevernek. Egy évszázad szorgos munkájának gyümölcsét pusztította el a német háború.

A magyar fasiszták háború politikája megrendítette államiságunk alapjait. A hazaárulók bűne, hogy Magyarország szégyenletes zsoldos szerepet játszott ebben a háborúban, a leg-sötétebb reakció, a német fasizmus oldalán. Az ő bűnük, hogy ki vagyunk rekesztve a szabad nemzetek közösségéből.

Magyarország a hitleri Németország utolsó csatlósa maradt. Még Horthy is, aki az országot Hitler szekeréhez kötötte, megértette, hogy milyen szörnyű romlásba dönti Magyarországot a német szövetség. De Horthy nem tudta végrehajtani politikájának fordulatát, mert nem tudta leküzdeni a néptömegektől való rettegését. Se a népre, se a hadseregére nem akart támaszkodni. És mikor az ország, a vereség keserű tapasztalatán okulva, éppen készült rá, hogy szakítson a hitleri Németországgal és levesse magáról a német fasiszta jármót, a nyilasok németbérenc bandája a nemzet hátába dőfte a tört.

Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország. Mindennek ellenére a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front azt hirdeti: lesz magyar újjászületés! Össze kell fogni minden igazán nemzeti, németellenes erőt! Fegyvert kell ragadni a németek és nyilas bérenceik ellen, szabadságunk és függetlenségünk kivívására! Ha a nemzet kíméletlenül leszámol az országvesztőkkel, ha minden becsületes magyar összefog a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban az új, életerős, demokratikus Magyarország felépítésére, ha a nép veszi kezébe az ország vezetését, akkor Magyarország nem volt, hanem lesz! Ha a magyar nép maga veszi kezébe sorsának intézését, akkor Magyarország megmenekülhet és újjászülehet. A magyar hazafiak harcos összefogását, Magyarország demokratikus újjáépítését és felemelkedését szolgálja a Magyar Nemzeti függetlenségi Front alábbi programja.

I.

1. A magyar nép létérdeke, Magyarország újjáépítésének elengedhetetlen feltétele a nemzet cselekvő részvétele az ország felszabadításában a német iga alól. Azonnal szakítanunk kell Németországgal és ellene fordulni! Minden késlekedés halálos. A magyar népnek minden erejét meg kell feszítenie, az ország minden erőforrását mozgósítania kell, hogy hozzájáruljon a szabadságszerető népek győzelméhez, a barbár német fasiszmus megsemmisítéséhez.

A legmesszemenőbb támogatást kell nyújtani a Vörös Hadseregnek, mely kiűzi a magyar földről a német elnyomókat.

2. A hazaárulókat, a felelős bűnösöket le kell tartóztatni és átadni az erre a célra létesítendő népbíróságoknak. Vagyonukat el kell kobozni.

3. Fel kell oszlatni az összes fasiszta, népellenes, német zsoldban álló szervezeteket. Vagyonukat el kell kobozni, sajtójukat be kell tiltani. Szigorú rendszabályokat kell fogantatítani a feloszlott és betiltott népellenes és hazaáruló szervezetek bármilyen formában való feltámasztása ellen.

4. A közigazgatási szerveket, a bíróságot, a honvédséget, a karhatalmat meg kell tisztítani a nyilas, hazaáruló és egyéb népellenes elemektől.

5. Hatályon kívül kell helyezni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, melyeknek célja a reakciós rendszer védelme a néppel szemben, s melyeknek szelleme és rendelkezései ellentétesek a demokráciával.

6. Ki kell engedni a börtönökből és gyűjtőtáborokból a hazafiakat és a nép ügyének harcosait.

7. Meg kell valósítani az általános, titkos, egyenlő, községenkénti, arányos, nőkre is kiterjedő választójogot a parlamenti és önkormányzati választásoknál.

8. Biztosítani kell a sajtó-, gyülekezési és egyesülési szabadságot.

9. Vissza kell állítani és széles körűen alkalmazni kell az esküdtbíráskodást.

10. Biztosítani kell a teljes vallásszabadságot, biztosítani annak anyagi föltételeit.

11. A sajtóból, az oktatásból, a kultúrából, a közéletből ki kell küszöbölni a fasiszta méltelyt, a népellenes szellemet, a faji és nemzeti gyűlöletet.

II.

1. A mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és kisbirtokosok, a magyar nép e legszámasabb és legszegényebb rétegének felemelésére, a magyar demokrácia alapjainak megszilárdítására a legrövidebb határidőn belül, a földigénylők közreműködésével, széles körű földreformot kell végrehajtani, mely sok százezer földnélkülit és szegényparasztot tesz életképes kigazdaság tulajdonosává.

2. A földreform céljaira elsősorban a hazaárulók, a háborús bűnösök, a Volksbund-tagok, a német hadseregben szolgáltak birtokait kell igénybe venni, és teljes egészükben minden felszerelésükkel együtt el kell kobozni.

3. El kell törölni a parasztságot kiszípolozó Jurcsek-tervet,¹ és fokozatosan szabaddá kell tenni a mezőgazdasági termékek piaci forgalmát. Olyan állat- és terményárakat kell biztosítani, melyek jövedelmezővé teszik a mezőgazdasági termelést és előmozdítják a kisbirtokosok gazdasági megerősödését.

¹ A II. világháború idején kidolgozott és alkalmazott kötelező beszolgáltatási rendszer.

III.

1. Hazánk gazdasági önállóságának megszilárdítása és fokozása érdekében erőteljes ipar- és kereskedelemfejlesztő politikát kell folytatni. A fogyasztók millióit és az egész nemzetgazdaságot károsító, élősdű egykézvállalatokat meg kell szüntetni. A kartelleket és nagybankokat állami ellenőrzés alá kell helyezni.

2. Állami tulajdonba kell venni a föld mélyének kincseit és azokat az iparvállalatokat, melyeknél a köz érdeke a nyereszkesedés kiküszöbölését követeli meg: a villanytelepeket, a kőolajforrásokat, a bauxit-, szén- és ércbányákat. Államosítani kell a biztosítást.

3. Hatásosan elő kell mozdítani a magánkezdeményezést és a magánvállalkozást az egész nép általános érdekeinek javára.

4. A háború által elpusztított lakóházakat, gyárakat, közlekedést egységes, központi terv alapján állami támogatás és irányítás mellett kell újjáépíteni.

5. Szakítani kell a háborús kormányok inflációs pénzügyi politikájával, mely a dolgozó népet sújtja. Biztosítani kell az államháztartás egyensúlyát és az értékálló pengőt. Az állami adópolitikának a jövedelmek progresszív megadóztatása és az adómentes létminimum elvét kell követnie. A nép vére és verejtéke árán szerzett hadinyereségeket el kell kobozni.

IV.

1. A munkásság évtizedes szociálpolitikai követeléseinek megvalósítására és helyzetének megjavítására törvényesen biztosítani kell a 8 órás munkanapot, az évenkénti fizetett szabadságot, a női és gyermekmunka messzemenő védelmét, a kollektív szerződések.

2. Vissza kell állítani a munkásbiztosítás teljes önkormányzatát és a biztosítás valamennyi ágát ki kell terjeszteni a mezőgazdasági munkásokra és cselédekre.

3. A jövő munkásnemzedék egészséges testi és szellemi fejlődésének biztosítására törvényes védelemben kell részesíteni a tanoncokat.

4. A munkanélküliség megelőzésére munkaalkalmakat kell teremteni, és a munkanélkülieket addig is állami segélyben kell részesíteni.

5. A német háború érdekében folytatott munkásellenes bérpolitikát meg kell szüntetni, és a béreket, a fizetéseket a drágaság arányában fel kell emelni.

6. El kell törölni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, melyek a mezőgazdasági munkások szabad munkavállalását korlátozzák.

7. Törvényben kell biztosítani a sztrájkjogot, a munkások érdekeinek védelmét.

V.

1. Magyarország demokratikus átalakulása elválaszthatatlan a demokratikus külpolitikától. Ezért gyökeresen szakítanunk kell a német imperializmushoz igazodó külpolitikával, mely egy negyedszázad alatt két ízben sodorta az országot háborús vereségbe és nemzeti összeomlásba. Szakítanunk kell a magyar imperialista rögeszmével. Nagy-Magyarországi reakciós ábrándjával. Egyszer és mindenkorra szakítani kell azokkal a törekvésekkel, melyek a „magyarság vezető szerepének” ürügye alatt a Duna-medencében élő népek feletti uralomra irányultak, s melyeknek egyetlen eredménye, hogy Magyarország német gyar-

mattá, a magyar nép a németek szolganépévé vált. Gyökeresen szakítani kell a Szovjet-unió-ellenes politikával, mely egyedül és kizárólag a magyar reakció népellenes politikájának folyománya volt, romlásba döntötte az országot, ellenségünké tette az egész haladó emberiséget s szöges ellentétben áll a magyar nemzeti érdekekkel.

2. Jószerzői viszonyt és őszinte együttműködést kell teremteni az összes környező országokkal, mindenekelőtt az új Jugoszláviával és a demokratikus Csehszlovákiával, valamint Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal és szoros barátságot a hatalmas Szovjet-unióval, a népek szabadságának és függetlenségének védelmezőjével, mely segít bennünket a német iga lerázásában.

VI.

A német elnyomók és magyar cinkosai elleni harcban, a fasiszta és feudális reakció szétzúzására és a demokratikus átalakulás biztosítására közösenként és városonként a demokratikus pártok megbízottaiból és kipróbált Hitler-ellenes hazafiakból nemzeti bizottságokat kell teremteni. A nemzeti bizottságok a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front helyi szervei, melyek egyesítik a demokratikus, hazafias erőket és vezetik a harcot a demokratikus, népi Magyarországért.

Az új magyar, demokratikus rend megszilárdítására és betetőzésére össze kell hívni az alkotmányozó nemzetgyűlést. Az egybehívandó nemzetgyűlésnek felelős a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bizottságaira támaszkodó ideiglenes kormány, a Magyar Nemzeti függetlenségi Front kormánya.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front felhívja az összes demokratikus pártokat, szervezeteket és csoportokat, a független Kisgazdapártot, a szociáldemokrata Pártot, a Nemzeti Parasztpártot, a szakszervezeteket, a parasztszövetséget, a partizánosztagekat, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bizottságait, és tekintet nélkül pártállásra minden magyar hazafit, hogy foglaljanak állást e program mellett, melyet a Magyar Nemzeti függetlenségi Front a magyar nép elé terjeszt, mint a nemzeti összefogás és a nemzeti megújulás alapját.

Célunk: a haza megmentése! Harcba hívjuk a nemzetet e program megvalósításáért!

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákos Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1967, Kossuth, 179–183.

▪ 2. AZ IDEIGLENES NEMZETGYŰLÉS SZÓZATA ▪ A MAGYAR NÉPHEZ

DEBRECEN, 1944. DECEMBER 21.

1944. december 21-én Debrecenben, a magyar függetlenségi eszme ősi várában összegyűltek a magyar nép hivatott képviselői, hogy megalkossák az Ideiglenes Nemzetgyűlést.

Ezer sebből vérző, végveszélybe került hazánk megmentésére rendkívüli erőfeszítésre van szükség!

Az nem lehet, hogy nemzetünk elsüllyedjen a sírban, melynek szélére taszított bennünket a Németországgal kötött átkos szövetség! Nem akarjuk, hogy a német hódítók oldalán, a nemzet érdekei ellenére három és fél évig folytatott bűnös háború miatt elpusztuljon nemzedékek munkája és összedűljön a magyar állam ezeréves épülete! Nem lehet, hogy a német zsoldban álló Szálasi-bűnszövetkezet hazaárulása miatt egyedül Magyarország pusztuljon tovább Németország csatlósaként, egyedül Magyarország ne vessen véget a szabad népek ellen vívott esztelen és öngyilkos háborúnak, egyedül a magyarság ne vegye ki részét a hazáját leigázó német rablók megsemmisítésében!

Szakítani kell a hitlerista Németországgal!

Fegyverszünetet kell kötni a győztes szövetséges hatalmakkal, a Szovjetunióval, Angliával, az Észak-amerikai Egyesült Államokkal!

Nem szabad ölbe tett kézzel nézni, hogy a magyar hazát egyedül az orosz hadsereg szabadítsa fel a német járom alól! A szabadságot, a függetlenséget csak akkor érdemeljük meg igazán, ha magunk is cselekvően, minden erőnkkel kivesszük részünket a saját felszabadításunkból: Álljon talpra a nemzet szent szabadságharca a német elnyomók ellen!

Újjá kell építeni a romokban heverő Magyarországot!

A magyar nép nagy többsége ezt akarja!

De ma nincs, aki a magyar nép, a magyar nemzet, a magyar állam nevében cselekedjék. Az országnak nincs szuverén képviseleti szerve, nincs országgyűlése, nincs vezetése. Szálasiék bitorlók, akiket a német erőszak ültetett az ország nyakára.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés azért ült össze, hogy legyen, aki a magyar nép, a magyar nemzet, a magyar állam nevében cselekszik!

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés küldöttei a nép választottai. Az országnak a német járom alól felszabadult területéről gyűltek össze a városi és községi önkormányzatok, a demokratikus, hazafias erőket összefogó nemzeti bizottságok, a szakszervezetek, az ipartestületek, a mezőgazdasági és más társadalmi szervezetek képviselőit. A szabadon, demokratikusan megválasztott Ideiglenes Nemzetgyűlésnek tehát joga és kötelessége a magyar nép összességének nevében szólni! Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásával a magyar nép végre maga döntson sorsa fölött.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés ünnepélyesen kijelenti, hogy kezébe veszi a gazdátlanul maradt ország ügyeinek intézését mint a nemzeti akarat kifejezője, a magyar szuverenitás birtokosa!

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés azért ült össze, hogy megjelölje a kivezető utat a hazára szakadt szerencsétlenségéből.

Ideiglenes Nemzeti Kormányt teremtünk, hogy legyen újra felelős központi végrehajtó hatalom, mely a nép bizalmából erős kézzel lát hozzá a nemzet előtt álló feladatok megoldásához.

Sorsunk nehéz, de hittel hisszük, lesz magyar újjászületés! Tudva tudjuk: lesz magyar felemelkedés! A bizton eljövendő erős, boldog Magyarország alapjait akarjuk lerakni!

Független Magyarországot akarunk! Ezért szabadságharcot hirdetünk a függetlenségünket letipró, a hazánkat dúló németek ellen! Bocskai, Bethlen, Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos zászlaja alá hívjuk újra a magyar népet: ragadjon fegyvert, lépjen a kurucok, a 48-as honvédek nyomába! Szabadságharcunkkal csatlakozzunk a demokratikus népek küzdelméhez a német zsarnokság ellen. Lemossuk magunkról a német zsoldosság gyalázatát. Így újra emelt fővel állhatunk a világ előtt!

Nemzeti egységet akarunk!

Fogjon össze minden hazáját szerető magyar a németek és a hazaáruló nyilas csatlósai

ellen! Az országot felszabadítani, a hazát újjáépíteni egyetlen párt, egyetlen társadalmi osztály sem tudja egyedül, csak a magyarság egyesült ereje!

Demokratikus Magyarországot akarunk!

Nem szabad többé megismétlődnie, hogy a magyar népről megkérdezése nélkül döntsenek olyanok, akik egy emberöltő alatt két ízben kormányozták összeomlásba az országot. Magyarország a magyar nép országa legyen! Szabadságot, széles körű politikai jogokat biztosítunk a dolgozó tömegeknek, hogy megvédhessék érdekeiket és hallathassák szavukat az ország ügyeinek eldöntéséről.

Biztosítjuk a magántulajdon sértetlenségét, mint társadalmi és gazdasági berendezésünk alapját.

Földreformot akarunk! Földhöz juttatunk sok százezer föld nélküli és szegényparasztot, hogy gyarapítsuk a magyar nemzeti erőt, és évszázadokra megszilárdítsuk a demokratikus magyar államrendet.

Ez az országmentés útja! Erre az útra lép az Ideiglenes Nemzetgyűlés! Követnie kell ezen az úton minden igaz magyarnak!

Magyarok! Sorakozzatok fel az Ideiglenes Nemzetgyűlés, a nemzeti akarat letéteményese, az állami főhatalom jogszerű birtokosa és gyakorlója mögé! Támogassátok, segítsétek nemzetmentő munkájában!

Magyarok, az országnak még német rabságban sínylődő részein! Üzenjük, közeleg a felszabadulás! Képviselőitek nemsokára elfoglalják helyüket az Ideiglenes Nemzetgyűlésben! Sietessétek a felszabadult magyarsággal való egyesüléseket boldog pillanatát! Ne engedelmesskedjétek a bitorló Szálasi-kormánynak!

Honvédek! Nincs más parancs számotokra, mint a nemzet parancsa! Az Ideiglenes Nemzetgyűlés a nemzet nevében parancsolja: fordítsátok fegyvereteket a német elnyomók ellen, támogassátok a felszabadító Vörös hadsereget, csatlakozzatok a magyar szabadságharcához, a szerveződő új magyar nemzeti haderőhöz!

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulásával új fejezete kezdődött a magyar történelemnek! Megkezdődött a független, szabad, demokratikus Magyarország építése!

Éljen az Ideiglenes Nemzetgyűlés!

Éljen az Ideiglenes Nemzeti Kormány!

Éljen az erős, független, demokratikus Magyarország!

A Magyar Népfront története. Dokumentumok 1935–1976. 2. köt. Főszerk. Szabó Bálint. Budapest, 1977, Kossuth, 25–27.

▪ 3. A SZÖVETSÉGES HATALMAK ÉS MAGYARORSZÁG ▪ KÖZÖTTI FEGYVERSZÜNETI EGYEZMÉNY

MOSZKVA, 1945. JANUÁR 20.

Fegyverszüneti egyezmény,
melyet egyrésztől a Szövetséges szocialista Szovjetköztársaságok, az Egyesült Brit Királyság és Észak-Írország, az Amerikai Egyesült Államok,
másrésztől Magyarország kötöttek meg:

Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya – beismerve azt a tényt, hogy Magyarország a Szövetséges Szocialista szovjetköztársaságok, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és a többi Egyesült Nemzet ellen viselt háborút elvesztette – elfogadja a fent említett Három Hatalom Kormányainak fegyverszüneti feltételeit, melyeket azok, úgy a maguk, mint a Magyarországgal háborús viszonyban levő Egyesült Nemzetek nevében közöltek.

A fent ismertetett alapján, egyrésztől a szövetséges (szovjet) Főparancsnokság képviselője Vorosilov K. E. a Szovjetunió marsallja, aki a Magyarországgal háborús viszonyban levő összes Egyesült Nemzetek nevében eljáró Szovjetunió, Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok kormányaitól megfelelő meghatalmazást nyert – másrésztől Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának megfelelő meghatalmazással rendelkező képviselői: Gyöngyösi János külügyminiszter úr, Vörös János vezérezredes, honvédelmi miniszter úr és Balogh István miniszterelnökségi államtitkár úr aláírták a következő feltételeket:

1. a) Magyarország megszüntette a Szovjetunió és a többi Egyesült Nemzet – közte a Csehszlovákia ellen viselt háborút, Németországgal fennállott minden viszonyát megszakította és hadat üzent Németországnak.

b) Magyarország Kormánya arra is kötelezi magát, hogy lefegyverzi a Magyarország területén lévő német fegyveres erőket és hadifoglyokként átadja azokat.

Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy internálja a német állampolgárokat.

c) Magyarország Kormánya kötelezi magát olyan szárazföldi, tengeri és légierők fenntartására és rendelkezésre bocsátására, melyek a Szövetséges (Szovjet) Hadsereg főparancsnokság fővezetése alatti szolgálatra rendeltethetnek. Ezzel kapcsolatban Magyarország legalább nyolc nehéz fegyverzettel ellátott gyaloghadosztályt állít ki. Ezek az erők a Szövetségesek területén nem használhatók fel, csak az érdekelt Szövetséges Kormány előzetes beleegyezésével.

d) A Németország elleni hadműveletek beszüntetésével a magyar fegyveres erők leszerelendők és a szövetséges ellenőrző Bizottság felügyelete alatt békeállományba helyezendők. (Lásd az 1. pontra vonatkozó függelékét).²

2. Magyarország kötelezte magát, hogy Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia általa megszállt területeiről visszavonja az összes magyar csapatokat és hivatalnokokat, Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé, továbbá hatályon kívül helyez minden olyan törvényhozási és közigazgatási szabályt, amely az annexióra, vagy pedig csehszlovák, jugoszláv és román területek Magyarországhoz csatolására vonatkozik.

3. Magyarország Kormánya és Hadsereg főparancsnoksága biztosítja a szovjet csapatok és más szövetséges csapatok számára a szabad mozgási lehetőséget magyar területen, bármilyen irányban, ha ezt a szövetséges (szovjet) Főparancsnokság véleménye szerint a katonai helyzet megkívánja; emellett Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága a csapatszállításokat minden rendelkezésére álló közlekedési eszközzel, a saját költségére fogja elősegíteni, szárazon, vízen és levegőben. (Lásd a 3. pontra vonatkozó függelékét).³

4. Magyarország Kormánya haladéktalanul szabadon bocsátja az összes szövetséges ha-

² A függelék idevágó része úgy intézkedett, hogy a magyar katonai parancsnokság a német fegyveres erőkkel kapcsolatos minden rendelkezésére álló adatot átad a szovjeteknek.

³ A függeléknek ez a része kimondta, hogy a magyar kormány a fegyverszünet idejére minden katonai létesítményét és berendezését – tüzempés állapotban és megfelelő személyzettel – a szovjet katonai parancsnokság rendelkezésére bocsátja.

difoglyokat és internáltakat. Magyarország Kormánya, további utasításig saját költségére, elegendő élelemmel, ruházattal, orvosi segítséggel, tisztálkodási eszközökkel és szerekkel látja el az összes szövetséges hadifoglyokat, internáltakat, áttelepített és menekült személyeket, köztük Csehszlovákia és Jugoszlávia polgárait is. szállítási eszközökről is gondoskodik, hogy e személyek bármelyike visszatérhessen országába.

5. Magyarország Kormánya, állampolgárságukra és nemzetiségükre való tekintet nélkül haladéktalanul szabadon bocsátja mindazokat a személyeket, akik az Egyesült Nemzetek javára kifejtett tevékenységükkel kapcsolatban, vagy az Egyesült Nemzetek ügye iránt nyilvánított rokonszenvük miatt, vagy faji származásuk, vagy pedig vallásos meggyőződésük következtében őrizetben vannak és hatályon kívül helyez minden sérelmes törvényt és minden abból származó korlátozást.

Magyarország Kormánya minden szükséges intézkedést megtesz annak a biztosítására, hogy a magyar területen lévő összes áttelepített személyek, vagy menekültek – ideértve a zsidókat és a hontalanokat is – legalább olyan védelemben részesüljenek és biztonságban legyenek, mint saját polgárai.

6. Magyarország kormánya kötelezi magát, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által megállapított határidőben, teljes épségben visszaszolgáltatja a Szovjetuniónak, valamint Csehszlovákiának és Jugoszláviának, úgyszintén az összes Egyesült Nemzeteknek, mindazokat az értékeket és anyagokat, melyek állami, társadalmi és szövetkezeti szervezetek, vállalatok, intézmények, vagy egyes polgárok tulajdonát képezik, mint gyárak és üzemek felszerelését, mozdonyokat, vasúti kocsikat, traktorokat, gépkocsikat, történelmi emlékeket, muzeális értékeket és minden egyéb vagyont, amit a háború folyamán az Egyesült Nemzetek területéről Magyarország területére szállítottak.

7. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága kötelezettséget vállal, hogy hadizsákmányként a szövetséges (szovjet) főparancsnokság rendelkezésére bocsát minden Magyarország területén lévő német katonai tulajdont – beleértve a német flotta hajóit is.

8. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága, kötelezettséget vállal, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság beleegyezése nélkül nem engedi meg semmiféle vagyont (beleértve az értékeket és valutát is) kivitelét, vagy kisajátítását, amely Németország, vagy polgárainak tulajdonát, vagy Németország és az általa megszállt országok területén élő személyek tulajdonát képezi. Ezt a vagyont a Szövetség Ellenőrző Bizottság által előírt módon fogják megőrizni.

9. Magyarország Kormánya és Főparancsnoksága kötelezi magát, hogy átadja a Szövetség (Szovjet) Főparancsnokságnak mindazokat a Magyarország dunai kikötőiben lévő hajókat, melyek az Egyesült Nemzetek tulajdonát képezik vagy képezték, függetlenül attól, ki rendelkezik jelenleg ezekkel a hajókkal – abból a célból, hogy a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság ezeket a hajókat a Szövetségesek közös érdekében a háború idején Németország ellen felhasználhassa. Ezeket a hajókat a háború után visszaadják tulajdonosaiknak.

A Magyar Kormány teljes anyagi felelősséget visel a fentebb felsorolt vagyontárgyak mindennemű megrongálásáért, vagy megsemmisítéséért, egészen azok átadásáig a szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak.

10. A magyarországi és külföldi vizeken tartózkodó magyar kereskedelmi hajók a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság hadműveleti ellenőrzése alatt fognak állani, a szövetségesek közös érdekében való felhasználás céljából.

11. A Magyar Kormány köteles rendszeresen magyar valutában pénzüsszegeket kifizetni és árukat (üzemanyagot, élelmiszert stb.) eszközöket és szolgáltatásokat rendelkezésre

bocsátani, melyekre a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokságnak funkciói teljesítésére, valamint a Szövetséges Államok ama misszióinak és képviselőiteinek, melyek a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal kapcsolatban állanak – szükségük lehet.

A Magyar Kormánynak szükség esetén biztosítania kell az ipari és szállítási vállalatok, a posta, táviró, távbeszélő és rádió, az erőművek, a közüzemi vállalatok és berendezések, a fűtőanyag és egyéb anyagraktárak felhasználását és munkájuk szabályozását, azoknak az utasításoknak megfelelően, melyeket a fegyverszünet idején a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság vagy a Szövetséges ellenőrző Bizottság ad ki. (Lásd a 11. pontra vonatkozó függelék.)⁴

12. Azokat a károkat, melyeket Magyarország a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának okozott hadműveleteivel és ez országok területének megszállásával – Magyarország megtéríti a Szovjetuniónak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának. Emellett tekintetbe véve, hogy Magyarország nemcsak megszüntette a háborút az Egyesült Nemzetek ellen, hanem hadat is üzent Németországnak – a felek abban állapodnak meg, hogy Magyarország az okozott károkat nem teljes egészében, hanem csak részben téríti meg. Ez a kártérítés 300 millió amerikai dollárban állapíttatik meg, melyet 6 év folyamán törleszt le áruban (gépekben, folyami hajókban, gabonában, jóságban stb.). A kártérítés összegéből 200 millió amerikai dollár a Szovjetuniót illeti meg, a Csehszlovákiának és Jugoszláviának járó kártérítés összege pedig 100 millió amerikai dollár.

Magyarország megtéríti a károkat és veszteségeket, melyeket a háború más szövetséges államoknak és azok polgárainak okozott. A kártérítés mértéke később nyer megállapítást. (Lásd a 12. pontra vonatkozó függelék.)⁵

13. Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy magyar területen, az Egyesült Nemzetek és azok polgárainak összes törvényes jogait és érdekeit illetően, a háború előtti helyzetet állítja vissza és teljes épségben visszaszolgáltatja azok tulajdonát.

14. Magyarország közre fog működni a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásában és az ítékezésben e személyek felett.

15. Magyarország Kormánya kötelezi magát, hogy haladéktalanul feloszlatja a magyar területen lévő összes hitlerbarát, [sic!] vagy más fasiszta politikai, katonai és katonai jellegű szervezeteket, valamint az egyéb olyan szervezeteket, amelyek az Egyesült Nemzetekkel szemben ellenséges propagandát folytatnak és a jövőben nem tűri meg ilyen szervezetek fennállását.

16. Időszakos vagy egyéb irodalmi termékek kiadása, behozatala és terjesztése Magyarországon, színielőadások rendezése, mozgóképek bemutatása, a rádióállomások, a posta, a táviró, a távbeszélő működése, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnoksággal való megegyezés alapján történik. (Lásd a 16. pontra vonatkozó függelék.)⁶

17. A magyar polgári közigazgatás visszaállíttatik Magyarországnak mindazon területén,

⁴ A függelék C. pontja előírta, hogy a magyar kormány köteles kivonni a forgalomból és beváltani a szovjet hadsereg által Magyarországon forgalomba hozott valamennyi valutát, majd ezután köteles a forgalomból kivont valutát „ellenszolgáltatás nélkül” a szovjet parancsnokságnak átadni.

⁵ A függeléknek ez a része arról intézkedett, hogy a magyar kormány azonnal köteles megkezdeni az élelmiszerek és egyéb közszükségleti cikkek szállítását a 12. pontban említett három államnak. Ezen túlmenően előírta azt is, hogy a határidőket és a szállítandó áruk jegyzékét és mennyiségét külön egyezményben kell rögzíteni.

⁶ A függeléknek ebben a részében a magyar kormány vállalta, hogy a külföldi követségek rádióösszeköttetését, valamint postaforgalmát a szovjet katonai parancsnokság által meghatározott módon fogják biztosítani.

amely az arcvonaltól nem kevesebb, mint 50–100 kilométerre (a helyi viszonyoktól függően) fekszik, emellett a magyar közigazgatási szervek kötelezik magukat, hogy a béke és a közbiztonság helyreállítása érdekében végrehajtják a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság vagy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság instrukcióit és utasításait, amelyeket a jelen fegyverszüneti feltételek teljesítésének biztosítása céljából adnak ki.

18. A fegyverszünet egész időtartamára szövetséges ellenőrző bizottságot létesítenek Magyarországon, amely szabályozni és ellenőrizni fogja a fegyverszünet feltételek végrehajtását, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság képviselőjének elnöksége alatt és az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok képviselőinek részvételével.

A Szövetséges ellenőrző bizottság, a fegyverszünet hatályba lépésétől a Németország ellenfolytatott hadműveletek befejezéséig terjedő időben, a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság fővezetése alatt fog állni. (Lásd a 18. pontra vonatkozó függelék.)⁷

19. A bécsi döntőbíróság 1938. november 2-án kelt határozatait, és az 1940. augusztus 30-iki Bécsi döntés ezennel érvénytelennek nyilvánítatnak.

20. A jelen feltételek, aláírásuk pillanatában hatályba lépnek.

Kiállítattott Moszkvában 1945. január 20-án, egy példányban, orosz, angol és magyar nyelven, amelyet megőrzésre a Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok kormányának adnak át, megjegyezve, hogy az orosz és angol szöveg tekintetik autentikusnak.

Jelen egyezmény hitelesített másolatát mellékleteivel a szövetséges Szocialista szovjetköztársaságok kormánya át fogja adni mindazoknak a kormányoknak, amelyek nevében ez az egyezmény aláíratik.

A Szövetséges Szocialista Szovjetköztársaságok, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok Kormányainak meghatalmazásából:

К. Ворошилов
(м. п.)

Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormányának meghatalmazásából:

Gyöngyösi János
Vörös János
Balogh István
(м. п.)

Magyar Törvénytár. 1943–45. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1946], Franklin, 73–77.

⁷ A függelék utolsó, F. pontjában a magyar kormány vállalta, hogy szervei a Szövetséges Ellenőrző Bizottság minden olyan utasítását teljesíteni fogják, amelyek a fegyverszüneti egyezményből következnek.

■ 4. AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNY 81/1945. M. E. ■ SZÁMÚ RENDELETE A NÉPBÍRÁSKODÁSRÓL (Részletek)

DEBRECEN, 1945. JANUÁR 25.

Az ideiglenes Nemzetgyűlés által 1944. évi december hó 21. és 22. napjain a Debrecenben adott felhatalmazás alapján az ideiglenes nemzeti kormány attól a szükségstől vezetettve, hogy mindazok, akik a magyar népet ért történelmi katasztrófa okozói, illetve részesei voltak, mielőbb elnyerjék büntetésüket – az esküdtbírósnak törvényhozás útján való visszaállításaig a népbíráskodás megvalósítása tárgyában a következőket rendeli:

Általános rendelkezések

1. §. A jelen rendeletben körülírt bűncselekmények az esetben is büntethetők, ha a cselekmény a rendelet életbeléptekor már befejeztetett s a cselekmény befejezésének időpontjában fennállott törvényes rendelkezések alapján az büntethető nem volt.

2. §. A népbíróság jogköre kiterjed a polgári egyénekre és a fegyveres erő tagjaira, ideértve a rendőrséget és a csendőrséget is, valamint a magyar állam területén elfogott vagy a magyar államnak kiadott egyénekre, tekintet nélkül azok állampolgárságára.

A magyar állam területén kívül elkövetett bűncselekmény tekintetében, valamint a netán kiadatás alá kerülő bármely büntetéssel szemben, a népbíróság jogköre mindaddig fennáll, amíg a tettes kiadása elrendelve nincs.

Jelen rendelet alkalmazásában közalkalmazottnak az 1940. évi XVIII. tc. 3. §-ában felsorolt személy tekintendő.

3. §. A népbíróság által kiszabható büntetések:

1. halál,
2. fegyház,
3. börtön,
4. fogház,
5. internálás,
6. vagyonekobzásig terjedhető pénzbüntetés,
7. állásvesztés, vagy foglalkozástól való eltiltás,
8. politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése,
9. a 15/1945. M. E. számú rendelet 19. § 3. bekezdésének a), b), c) pontjaiban meghatározott fegyelmi jellegű büntetések.

A felsorolt büntetések önmagukban főbüntetésként – a 6–8. pontban felsorolt büntetések mellékbüntetésként is alkalmazhatók a népbíróság hatáskörébe utalt minden bűncselekmény esetében, akkor is, ha a vonatkozó jogszabály a 6–8. pontban felsorolt büntetéseket mellékbüntetésként alkalmazandóknak nem mondja ki. Egy ítéletben több mellékbüntetés is kiszabható.

Az internálás legkisebb tartama hat hó – a leghosszabb tartama kettő év. [...] ⁸

⁸ A továbbiakban a kiszabható büntetések végrehajtásának technikai vonatkozásairól intézkedik a rendelet.

7. §. A népbíróóság által kiszabott halálbüntetés kegyelmi úton életfogytiglani, vagy 10–15 évig terjedő, határozott tartamú fegyházbüntetésre változtatható át.

A kegyelmezés joga a Nemzeti Főtanácsot illeti.

A Nemzeti Főtanács határozatát az igazságügy-miniszter javaslatára hozza meg.

8. §. A büntetés megkezdésére halasztást vagy a megkezdett büntetés felfüggesztését az igazságügy miniszter engedélyezheti.

A még ki nem töltött büntetés elengedése a Nemzeti Főtanács hatáskörébe tartozik abban az esetben, ha az elítélt büntetésének kétharmad részét nem töltötte ki.

Ha az elítélt büntetésének kétharmad részét kitöltötte, a még hátralevő büntetés elengedése a miniszterelnök hatáskörébe tartozik, aki az igazságügy-miniszter javaslatára határoz. [...]»

Különös rész

11. §. Háborús bűnös az:

1. aki az 1939. évi háborúnak Magyarországra való kiterjedését, vagy Magyarországnak a háborúba mind fokozottabb mértékben történt belesodródását vezető állásban kifejtett tevékenységével vagy magatartásával elősegítette,

vagy azt megakadályozni nem törekedett, bár erre vezető közhivatali állásánál, politikai, közgazdasági, közéleti szerepénél fogva módja lett volna,

2. aki, mint a kormány, országgyűlés tagja, vagy mint vezető állást betöltő közalkalmazott, kezdeményezője, vagy, bár a következményeket előre láthatta, részese volt olyan határozat hozatalának, amely a magyar népet az 1939. évben kitört világháborúba sodorta,

3. aki a fegyverszünet megkötését erőszakkal vagy befolyásának kihasználásával megakadályozni igyekezett,

4. aki vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz, a hatalom megtartásához, vagy aki e hatalom megszerzése után kapott kinevezés alapján a nyilas kormányzatban, közigazgatásban vagy honvédelem keretében életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt (vezető állás alatt miniszteri, államtitkári, főispáni, főpolgármesteri, hadseregparancsnoki, hadtestparancsnoki vagy hasonló fontosságú állást kell érteni),

5. aki a megszállott területek lakosságával vagy a hadifoglyokkal való bánás tekintetében a háborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályokat súlyosan megsértette, vagy a visszacsatolt területek lakosságával, a reábízott hatalommal visszaélve, kegyetlenkedett, vagy aki általában felbujtója, tettese vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

12. §. Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíróóság által kiszabható legsúlyosabb büntetés:

a 11. § 1. pontjának első bekezdésében és a 3., 4., 5. pontokban meghatározott bűncselekményekre halál,

a 11. § 1. pontjának második bekezdésében meghatározott bűncselekmény esetében tíz (10) évi fegyház,

a 11. § 2. pontja esetében tizenöt (15) évi fegyház.

» A továbbiakban az elvítés egyes kérdéseiről csak szó.

13. §. Háborús bűnös az is:

1. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt elmondott beszédben vagy rádió útján a háború fokozottabb mértékben való folytatására izgatott,

2. aki valamilyen katonai jellegű alakulatnak személy vagy vagyontárgy ellen elkövetett erőszakos cselekményhez segítséget nyújtott,

3. aki nem vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzéséhez vagy megtartásához,

vagy aki e hatalom megszerzése után kapott kinevezés alapján a nyilas közigazgatásban vagy honvédelem keretében önként a 11. § 4. bekezdésében fel nem sorolt egyéb fontos állást vállalt,

4. aki magyar állampolgár létére a német hadsereg vagy biztonsági szolgálat (SS, Gestapo stb.) kötelékébe lépett,

5. aki valamilyen német alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott vagy mint besúgó működött,

6. aki a háborús hírverés szolgálatában jelentős szellemi munkát végzett.

14. §. Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíróság által kiszabható legsúlyosabb büntetés:

a 13. § 1. pontjában meghatározott cselekményre három (3) évi börtön,

a 2., 3. pontokban meghatározott cselekményekre kettő (2) évi börtön,

a 4. pontban meghatározott cselekményre öt (5) évi börtön,

az 5. pontban meghatározott cselekményre három (3) évi börtön,

a 6. pontban meghatározott cselekményre egy (1) évi börtön. [...] ¹⁰

15. §. Népellenes bűntettben bűnös:

1. a minisztériumnak, az országgyűlésnek az a tagja vagy az a vezető állást betöltő közalkalmazott, ki a nép érdekeit súlyosan sértő jogszabály kezdeményezője volt, vagy annak meghozatalában tudatosan részt vett,

2. aki az 1939. évi szeptember hó 1. napját követő időben közhivatali ténykedése során a nép egyes rétegei ellen irányuló törvények és rendeletek végrehajtásában a számára előírt ténykedést túlhaladva, olyan tevékenységet fejtett ki, amely a személyes szabadságot vagy a testi épséget veszélyeztette vagy sértette, vagy egyes személyek vagyoni romlását elősegítette,

3. az a joghatósággal bíró közalkalmazott, aki következetesen népellenes, fasisztabarát hivatali működést fejtett ki.

16. §. Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel,

a 15. § 1. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése öt (5) évi fegyház,

a 15. § 2. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése három (3) évi börtön.

Ha a 2. pontban meghatározott cselekmény a sértettnek 20 napon túl gyógyuló súlyos testi sértést okozott, a legsúlyosabb büntetés öt (5) évi börtön,

ha pedig az elkövetett testi sértés következtében sértett a Btk. 303. §-ában írt sérülést szenvedte, a legsúlyosabb büntetés öt (5) évi fegyház,

a 15. § 3. pontjában meghatározott cselekmény legsúlyosabb büntetése pedig kettő (2) évi börtön.

17. §. Népellenes vétségben bűnös az,

¹⁰ A nem közölt részben a 13. §-ban leírt bűnösség néhány alesetét ismerteti a rendelet.

1. aki a 15. § 2. pontjában írt cselekmények elkövetését megakadályozni nem igyekezett, bár ez törvényes hatáskörben módjában állott volna,

2. aki fasiszta, demokráciaellenes pártban fejtett ki kevésbé jelentős, de még vezető jellegű tevékenységet,

3. aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyülekezet előtt, rádió útján vagy egyébként, nyilvánosan népellenes vagy demokráciaellenes intézkedések meghozatalát sürgette, vagy a meghozottakat feldicsérte,

4. aki kényszerű szükség nélkül a nép- vagy demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött,

5. aki fenyegető magatartásával fasiszta- (nyilas-, német-, háború-) ellenes vélemény nyilvánítását akadályozta.

18. §. Amennyiben más jogszabály a cselekményre súlyosabb büntetést nem rendel, a népbíróság által kiszabható legsúlyosabb büntetés,

a 17. § 1. pontjában meghatározott cselekményre egy (1) évi fogház,

a 17. § 2. és 3. pontjaiban meghatározott cselekményekre egy (1) évi internálás,

a 17. § 4. és 5. pontjaiban meghatározott cselekményekre egy (1) évi fogház.

19. §. A jelen rendeletben felsorolt bűncselekmények hivatalból üldözendők. [...] ¹¹

Népügyészség

24. §. A népbíróság előtt a vádat a népügyész képviseli. A népügyészeket és azok vezetőit az igazságügy-miniszter nevezi ki a bírói és ügyvédi vizsgával vagy szükség esetén jogtudori oklevéllel rendelkező egyének közül, a helyi nemzeti bizottság ajánlása, illetve meghallgatása után. Az igazságügy-miniszter a népügyészeket bármikor felmentheti. [...] ¹²

A népbíróságok

37. §. Minden törvényszéki székhelyen népbíróságot kell felállítani.

Az igazságügy-miniszter ugyanazon népbíróság keretén belül több tanács felállítását rendelheti el.

38. §. A népbírósági tárgyalásra a törvényszék vezetője jelöl ki alkalmas helyiséget.

39. §. A népbírósági tanács 5 tagból áll.

A jelen rendelet hatálybalépésétől számított 8 nap alatt a Magyar nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült öt politikai párt (Demokratikus Polgári Párt, Független Kisgazdapárt, Magyar Kommunista Párt, Nemzeti Parasztpárt, Szociáldemokrata Párt) helyi szervezetei annyiszor 5 tagot hoznak javaslatba, ahány tanács felállítását az igazságügy miniszter az illető helyre elrendelte. A főispán a tagnévsorok betérjesztésétől számított további 8 napon belül egy-egy rendes és egy-egy póttagot jelöl ki mindegyik névsorból a helyi nemzeti bizottság javaslata alapján. Ekképp a népbíróság tanácsában a felsorolt politikai pártok mindegyike egy rendes és egy póttaggal van képviselve. Amennyiben a tanács valamelyik rendes tagja akadályozva van, úgy azon párt póttagja hívandó be, amely pártnak tagja az akadályozott tag.

¹¹ A 20–23. §-ok hatásköri és illetékességi kérdésekkel foglalkoznak.

¹² A továbbiakban a népügyész jogállásáról és teendőiről csak szó.

Nem nevezhető ki népbíróként az, aki büntett, nyereségvágyból elkövetett vétség, vagy fasiszta jellegű cselekmény miatt elítéltetett. A jelen rendelet alkalmazása szempontjából nem tekintendő büntetett előéletűnek az, aki fasisztaellenes cselekmény vagy a zsidótörvényekben meghatározott valamely cselekmény miatt ítéltetett el.

A politikai pártok által beterjesztett névsorhoz csatolni kell a jelöltek írásbeli nyilatkozatát, amelyben büntetőjogi felelősségük mellett kijelentik, hogy e rendelkezés értelmében büntetlen előéletűek.

Amennyiben a felállítandó népbíróság székhelyén valamely felsorolt politikai párt működést nem fejtene ki, a főispán a felsorolásban nem szereplő más demokratikus párt vagy pártok által felajánlott 5 személy közül – ilyen párt hiányában pedig pártonkívüli, de politikailag megbízható személyek közül – jelöli ki a hiányzó tagot és póttagot, ugyancsak a nemzeti bizottság véleményének meghallgatása alapján.

A kijelölt népbíró a kijelölést nem utasíthatja vissza.

A népbíróság tagja vagy póttagja három hónapi működés után felmentését kérheti a főispántól, aki az új tagot és póttagot e §-ban meghatározott eljárással jelöli ki. [...] ¹³

Magyar Törvénytár. 1943–45. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1946], Franklin, 91–102.

▪ 5. A VÖRÖS HADSEREG POLITIKAI ▪ FŐCSOPORTFŐNÖKSÉGE HELYETTES FŐNÖKÉNEK JELENTÉSE A BUDAPESTI HELYZETRŐL (Részlet)

MOSZKVA, 1945. JANUÁR 31.

Tyevcsenkov altábornagy elvtárs, a 2. Ukrán Front Politikai Csoportfőnökségének főnöke a következőket jelentette az MPVH Politikai Főcsoportfőnökségének a budapesti helyzetről:

1. Budapest, különösen a város központi negyede, nagy károkat szenvedett, jóformán egyetlen ép ház sincs. Buda, a város nyugati része, ahol még most is harcok folynak, a szó szoros értelmében romhalmazzá változik, a Duna-hidakat mind felrobbantották.

Január 13-a óta a városban szovjet katonai helyőrség-parancsnokság működik. A város katonai helyőrségparancsnokává Csernicov vezérőrnagyot nevezik ki. Pesten három kerületi helyőrség-parancsnokságot alakítottunk ki. Megszerveztük a helyőrségi járőrözést, amely az NKVD (Belügyi Népbiztosság) csapatainak egységeivel együtt rendet teremt a városban. A helyőrség-parancsnokság mellett szolgálatot teljesítenek az ügyészség és hadbíró-ság képviselői is.

2. Újjáalakult a városi önkormányzat. Budapest polgármestere, Csorba, a független kisgazdapárt egyik vezetője, parlamenti képviselő, aki részt vett az illegális németellenes mozgalomban. Az önkormányzat apparátusa a korábbi hivatalnokokból és a demokratikus

¹³ A rendelet további részei a népbíró-sági eljárással, a fellebbevitellel, a népfőügyésszel, valamint a Népbíró-ságok Országos Tanácsával foglalkoznak.

pártok által ajánlott értelmiségből szerveződik. Pest valamennyi kerületében létrejöttek a kerületi önkormányzatok, amelyeket a demokratikus pártok aktivistái vezetnek. A helyi hatóságok tevékenysége gyakorlatilag a szovjet parancsnokság egyes utasításainak végrehajtására, az utcák, az üzemek, a házak rendbehozatalára korlátozódik. Ők szervezik a lakosság élelmezését.

3. A zsákmánygyűjtő szervek átkutatták a városnak több mint 50 igen fontos üzemét, köztük több mint 30 gépipari üzemét. A gyárak többségében megmaradt a berendezés. Több üzem részlegesen elkezdte a munkát, köztük a harcokcsijavító-gyár, néhány bőrgyár, egy textilgyár. Ezek termékeit a Vörös Hadsereg szükségleteinek fedezésére fordítjuk.

Az üzemek többségében a bombázások következtében romba dőlt gyári épületek újjáépítése után el lehet kezdeni a termelést. Az üzemekben többnyire nincs igazgatóság, a vezetőket az egykori alkalmazottak közül nevezik ki.

A munkások, akik az utóbbi napokat óvóhelyeken töltötték, lassanként visszatérnek az üzemekbe. Csepelen a Weiss Manfréd-gépgyárban már több mint 7000 munkás jelentkezett. Sokan közülük felajánlják szolgálataikat, tanácsokat adnak, miként lehet normalizálni.

4. A németek és a Szálasi-hatóságok által végrehajtott kényszerktelepítés ellenére a lakosság túlnyomó többsége a városban maradt. A lakosság lélekszáma eléri a kétmilliót. Pesten a lakosok jelentős része a pincékből és az alagsorokból felköltözött a lakásokba. A külvárosokban – Kispesten, Kőbányán stb. – csaknem minden lakos elhagyta az óvóhelyeket. A város négy kerületében üzembe helyezték a helyi és a gyári villanytelepeket. Újból működik a gázgyár, amely a polgári lakosságot látja el gázzal. A város Újpest nevű kerületében megtörténtek az előkészületek a villamosközlekedés megindítására. Megélénkült az utcai forgalom.

5. A lakosság élelmezési helyzete rendkívül súlyos. Az élelmiszerüzletek előtt reggeltől ezrek állnak hosszú sorokban. A város élelmiszerkészleteinek nagy részét elvitték a németek. Az utóbbi napokban csak néhány pékség dolgozott. A pékségek raktáraiban alig van liszt. Kőbányán működik egy nagy pékség, amely a lakosok által vitt lisztből süt kenyeret. Két kerületben néhány napig közkonyhák működtek, amelyek meleg ételt osztottak több ezer lakosnak, de a konyhák élelmiszerkészletei is kimerültek. Elfogyott az élelmiszer a gettó lakóit élelmező Vöröskereszt konyháján is. Az üzletekben nem árulnak élelmiszert. A harcok során elhullott lovakat a lakosság mind megette.

Különösen súlyos az élelmiszerhiány a kórházakban. A Romanelli utcai kórházban a betegek két napja nem kaptak ételmet. Előfordul, hogy emberek éhen halnak. Tömeges jelenség lett, hogy a helybeli lakosok kenyeret kérnek katonáinktól és tisztjeinktől.

6. A városban napról napra élénkül a politikai élet. Megkezdtek tevékenységüket a következő pártok: a kommunista párt, a szociáldemokrata párt, valamint a szakszervezetek.

Megalakult a Nemzeti Bizottság, amelynek tagjai pártok és szakszervezetek valamennyi rétegét képviselik. A Nemzeti Bizottság azt tekinti feladatának, hogy harcoljon az ország demokratizálásért, és mozgósítsa az ország erőit a Németország elleni háborúban való részvételre. A városban megjelenik a kommunisták vezette „Szabadság” [a cirill betűs átírás tévesen: „Babatság”] című, pártoktól független demokratikus újság.¹⁴

A kommunista párt több szakszervezetet irányít – az építőipari munkások, a villamosvezetők és kalauzok stb. szakszervezetét –, van szervezete Pest valamennyi kerületében, csaknem valamennyi üzemben, s ráadásul néhány üzemben igen nagy befolyásra tett szert. A

¹⁴ A *Szabadság* című lap első száma 1945. január 19-én jelent meg.

párt befolyása alatt áll a Nemzeti Parasztpárt is, amelynek vezetői Darvas és Erdei, a magyar nemzeti kormány belügyminisztere.

Bajcsy-Zsilinszkyt, a kisgazdapárt vezetőjét, akit novemberben letartóztattak, mint a magyar ellenállási front szervezőjét, a rendelkezésünkre álló adatok szerint a németek elhurcolták. A párt vezetői jelenleg Tildy, Varga, Nagy és Csorba.

Szakasits, a szociáldemokrata párt vezetője még illegalitásban van. A párt vezetői jelenleg Rozmayer(?),¹⁵ Büchler, Száva, Marosán. A pártnak vannak kerületi és üzemi szervezetei, irányító szerepet játszik számos szakszervezetben.

7. Minden budapesti tudott arról, hogy a német parancsnokság elutasította a kapitulációra vonatkozó ultimátumot. Az elutasítás ténye fokozta a németellenes hangulatot. Ugyancsak mindenki tud a magyar nemzeti kormány megalakulásáról és a Szovjetunió és Magyarország közti fegyverszünet megkötéséről.

A lakosság különböző rétegeinek képviselői annak a véleményüknek adnak hangot, hogy a Vörös Hadsereg megjelenése Budapesten új fejezetet kezd Magyarország történetében, megnyitja az ország demokratizálásának és a nép élete javulásának távlatait. [...] ¹⁶

A politikai csoportfőnökség munkatársainak egy csoportja, valamint az egységek politikai munkásai széles körű felvilágosító munkát végeznek. Több mint 1 900 000 példány agitációs anyagot ragasztottunk ki és osztottunk szét Budapest lakossága körében, ezen belül 500 000 példányt a szovjet parancsnokságnak a lakossághoz intézett felhívásából, 1 millió röplapot a felhívás kivonatával, osztogatjuk továbbá a Szovjetunió és Magyarország fegyverszüneti egyezményének a szövegét, valamint a magyar nemzeti kormány nyilatkozatát. Terjesztjük a lakosság körében a „Magyar Újság” című magyar nyelvű újságunkat is. A városban két hangosbeszélő állomás működik, amely a lakossághoz szóló agitációs anyagokat közöl.

Jelentem ezt az Ön tájékoztatására.

Sikin [saját kezű aláírás]

A VH Politikai Főcsoportfőnöksége főnökének helyettese

Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944–1948. Szerk. Izsák Lajos, Kun Miklós. Budapest, 1994, Századvég, 44–47.

¹⁵ Rozmayer, vagyis Bán Antal, aki 1945 és 1947 között a párt főtitkárhelyettese volt.

¹⁶ A nem közölt részben három olyan konkrét esetről a leírása található, amelyek a Vörös Hadsereg felszabadítóként és „barátként” való budapesti fogadtatását illusztrálják.

■ 6. AZ IDEIGLENES NEMZETI KORMÁNY 600/1945. M. E. ■
SZÁMÚ RENDELETE A NAGYBIRTOKRENDSZER
MEGSZÜNTETÉSÉRŐL ÉS A FÖLDMÍVES NÉP FÖLDHÖZ
JUTTATÁSÁRÓL
(Részletek)

DEBRECEN, 1945. MÁRCIUS 17.

I. fejezet

Bevezető rendelkezések

1. §. A rendelet célja, hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózatában és az Ideiglenes Nemzeti Kormány Nyilatkozatában lefektetett elvek és a megadott felhatalmazás alapján, a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát és birtokába adja ősi jussát, a földet.

A feudális nagybirtokrendszer megszüntetése biztosítja az ország demokratikus átalakulását és jövő fejlődését, a földesúri birtokok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját, az évszázadok óta elnyomott magyar parasztság előtt.

A földreform végrehajtása életbevágó nemzeti érdek és gazdasági szükségesség. A nagybirtokrendszer megszüntetése után Magyarország mezőgazdasága erős, egészséges és termelőképes kisbirtokokon fog nyugodni, melyek a birtokosok telekkönyvileg bejegyzett magántulajdonát képezik.

2. §. Az 1. §-ban körvonalmazott célt a rendelet a következő módon valósítja meg; az állam földhöz juttatás céljára földalapot létesít, amely e rendelet alapján elkobzott, kártalanítás mellett igénybe vett (kisajátított), továbbá az államkincstár tulajdonát képező földbirtokokból áll.

3. §. E rendelet végrehajtását a Földművelésügyi Miniszter irányítása és vezetése alatt az Országos Földbirtokrendező Tanács, a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok és a Községi Földigénylő Bizottságok végzik.

II. fejezet

Földbirtokok elkobzása

4. §. Teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaárulók, a nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.

5. §. Hazaáruló, háborús és népellenes bűnös az a magyar állampolgár, aki a német fasiszmus politikai, gazdasági és katonai érdekeit a magyar nép rovására támogatta, aki önkéntes jelentkezéssel német fasiszta katonai vagy rendfenntartó alakulatba belépett, aki valamilyen német katonai vagy rendfenntartó alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott, vagy mint besúgó működött, aki ismét felvette német hangzású családi nevét.

6. §. Nyilas-, nemzetiszocialista- és egyéb fasisztavezető az, aki bármilyen elnevezés alatt, a nyilas vagy más hasonló mozgalom (Magyar Megújulás Pártja, az országgyűlés tagjaiból alakult Nemzeti Szövetség stb.) politikai programját valló tagja volt a kormánynak, az országgyűlés képviselő- vagy felsőházának, az országos, kerületi vagy a budapesti vezetőségben tag volt, vagy aki 1941. évi június 26. napja után a nyilaskeresztes, vagy más fasiszta mozgalom politikai, társadalmi és gazdasági elveit szolgáló párt, egyesület vagy más szervezet helyi alakulataiban mint vezető, helyettes vezető, titkár, ügyész működött, avagy a nyilas és egyéb fasiszta pártban, a rendvédelmi alakulatnak tagja volt.

7. §. E rendelet 4–6. §-aiban említett cselekmények elkövetőinek tulajdonát képező földbirtokok, a megművelésre szolgáló összes eszközökkel, élő és holt gazdasági felszerelésével és a rajtuk levő épületekkel, az államra szállnak át.

Ugyancsak az államra szállnak át a 4–6. §-okban felsorolt személyek belsősegei is. Méltányos esetben a lakóház és 600 négyszögölnél nem nagyobb telek, a visszamaradt család számára megfigyelhető.

8. §. A Községi Földigénylő Bizottság előterjesztésére a Megyei földbirtokrendező Tanácsok állapítják meg, hogy a 4–5–6. §-ok értelmében kinek a földbirtokát kell elkobozni.

III. fejezet *Földbirtokok megváltása*

9. §. A megváltásnál az 1944. évi január első napján fennállott tényleges birtokállapotot kell figyelembe venni azzal, hogy egy tulajdonost illető valamennyi mezőgazdasági művelés alatt álló ingatlant egybe kell számítani. Az erdők kisajátításáról a 19. § intézkedik.

10. §. Földhöz juttatás céljára megváltás ellenében igénybe kell venni a 100 kat. holdon felüli, illetve a Székesfehérváros határától számított 30 kilométeres körzetben az 50 kat. holdon felüli birtokokat.

11. §. Teljes egészében igénybe kell venni az 1000 kat. holdat meghaladó minden mezőgazdasági földbirtokot, a kereskedelmi törvény és más kereskedelmi vonatkozású törvények alapján létesült összes társas vállalatok, valamint az elismert vállalati nyugdíjpénztárak és társadalombiztosító intézetek földbirtokait, terjedelmükre való tekintet nélkül.

12. §. A 100–1000 kat. holdig terjedő mezőgazdasági földbirtokoknál, továbbá terjedelmükre való tekintet nélkül a törvényhatóságok, községek és egyházak földbirtokainál, valamint a 17. §-ban körülírt eljárás eredményétől függően, az alapítványi birtokoknál 100 kat. hold mezőgazdasági ingatlan mentes a megváltás alól.

Ha azonban valamely községben vagy elosztási csoportban az igény jogosultak számához képest kevés a felosztható föld, az Országos Földbirtokrendező Tanács elrendelheti a megváltást szenvedő természetes személy teljes földbirtokának igénybevétele. Ez esetben a megváltást szenvedőnek, az ország és részében kell azonos minőségű 100 kat. hold ingatlant juttatni.

13. §. Mindazokat az 5 kat. holdon felüli ingatlanokat, amelyeket a tulajdonos 1939. évi szeptember hó 1. napja utáni időben adásvételi jogügylettel szerzett meg – amennyiben a szerződő félnek a gazdálkodás nem élethivatása, vagy ingatlanszerzése nem létfenntartását szolgálta –, 5 kat. holdat meghaladó részükben igénybe kell venni.

14. §. 200 kat. hold kiterjedésig mentesül az igénybevétel alól annak a földműves családból származó birtokosnak az ingatlana, akinek a mezőgazdasági termelés az élethivatása.

15. §. 300 kat. holdig mentesül az igénybevétel alól annak az ingatlana, aki a nemzeti

ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett. Ennek megállapítása a Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának feladata.

16. §. Nem vehető igénybe a gazdasági szakoktatás gyakorló területéül, vagy állami mintagazdaság céljára szolgáló az a földbirtok, amely különálló birtoktestként rendeltetett a fenti célok egyikére.

Ez esetben is joga van a földművelésügyi miniszternek a birtok részleges megváltását elrendelni oly mértékben, hogy a mentesen hagyott ingatlan, a védett cél megvalósítását biztosítsa.

Mintagazdaságok és kísérleti gazdaságok létesítésére a földreform során megfelelő területeket kell biztosítani.

17. §. A földművelésügyi, népjóléti, továbbá a vallás- és közoktatásügyi minisztériumok kiküldötteiből összeállított és szakértő igénybevételével eljáró háromtagú bizottság a különleges kulturális célra rendelt, továbbá a Közalapítványi Ügyigazgatóság felügyelete alá utalt valamennyi földbirtokban fekvő célvagyon felülvizsgálni köteles, annak megállapítása végett, hogy a kulturális vagy alapítványi cél közérdekű-e, annak megvalósításához milyen nagyságú földbirtokra van szükség és van-e a kulturális intézménynek vagy alapítványnak olyan mértékű egyéb jövedelemforrása, amely a földbirtokot nélkülözhetővé teszi.

Amennyiben az előző bekezdésben írt bizottság a kulturális vagy alapítványi célt közérdekűnek nem találja, az alapítványi földbirtokot teljes egészében igénybe kell venni. A cél elérésére szükséges földbirtokterület (amely 100 kat. holdnál nagyobb nem lehet) meghaladó földbirtokot – a célnak más jövedelemforrásból való kielégítése esetén a teljes földbirtokot –, ugyancsak megváltás ellenében igénybe kell venni. Amennyiben az 1. bekezdésben írt bizottság az alapítványi célt közérdekűnek találja és a meghagyott földbirtok a cél elérését nem biztosítja, a kormány más eszközökkel gondoskodik a cél eléréséről.

18. §. Megváltás ellenében igénybeveendő minden szőlőbirtoknak és gyümölcsöskertnek 20 kat. holdat meghaladó része azzal, hogy mind a megváltott, mind a megmaradó ingatlanrészek továbbra is szőlőműveléssel, illetve gyümölcsstermeléssel hasznosítandók. Indokolt esetben a földművelésügyi miniszter engedélyezheti a művelési ág megváltoztatását.

19. §. A községi, közbirtokossági és társulati legelők a megváltás alól mentesek.

Ahol a községi legelőterület a szükségletet meghaladja, a meghaladó területet igénybe lehet venni.

Megváltás alá kerül minden 10 kat. holdnál nagyobb erdőterület. De amennyiben a megváltás alá kerülő erdő 100 kat. holdnál kisebb birtok tartozéka, a tulajdonost a földalapról megfelelő arányban máshol kell kártalanítani.

20. §. Az elkobzás és megváltás során igénybe vett földbirtokokból az erdők, az erdősítésre szolgáló terméketlen területek, valamint az Alföld fásítására kijelölt területek közül a 10–100 kat. hold kiterjedésű erdők állami ellenőrzés mellett községi tulajdonba, a 100 kat. holdon felüli kiterjedésűek pedig állami tulajdonba kerülnek. A földművelésügyi miniszter elrendelheti közbirtokossági erdő létesítését.

21. §. A megváltás alá kerülő és elkobzott ingatlanokon levő halastavak a község vagy az állam tulajdonába mennek át. A rizstelepek osztatlanul szövetkezeti vagy községi tulajdonba kerülnek.

22. §. A törvény alapján elkobzott vagy megváltott ingatlanokból az Országos Földbirtokrendező Tanács házhelyek és ezzel kapcsolatos konyhakertek céljára megfelelő területet tart fenn. A házhelyek igénylése és kiosztása lehetőség szerint már a földhöz juttatással egyidejűleg történik.

23. §. Ha osztatlan közös tulajdonban levő ingatlannak az egyik tulajdonostársat illető részét e rendelet 4–6. §-aiban meghatározott valamely okból el kell kobozni, úgy az ingatlant akként kell megosztani, hogy az elkobzott és megmaradó ingatlanrészek értéke arányban álljon a tulajdoni illetőségekkel.

Ilyen esetben, ha a gazdasági épületek, élő és holt felszerelés természetben meg nem osztható, ezek az elkobzott területen földhözjuttatottaknak ideiglenesen közös használatba adandók.

Ha osztatlan közös tulajdonban álló ingatlan kerül megváltásra, úgy minden egyes tulajdonostársnak joga van az e rendeletben foglalt megkülönböztetés szerint őt illető területre mentességet igényelni.

A tulajdonostársak mentességének megállapítására az 1939. évi szeptember hó 1. napján fennállott telekkönyvi állapot az irányadó.

Házastársak tulajdona egy személy tulajdonaként tekintendő.

24. §. Ha megváltásra kerülő ingatlanok között szőlő vagy gyümölcsös is van, a tulajdonos kívánságára megfelelő területű szőlőt vagy gyümölcsöst kell részére meghagyni, úgy azonban, hogy a megmaradó összes ingatlan terjedelme ne haladja meg a rendeletben megengedett legnagyobb területet. 1 kat. hold szőlő vagy gyümölcsös 5 kat. hold szántónak felel meg.

25. §. A megváltás alá kerülő ingatlanhoz tartozó élő és holt felszerelést, gazdasági épületeket stb. is igénybe kell venni, tekintet nélkül arra, hogy a megváltást szenvedőnek vagy másnak a tulajdona. Az élő és holt felszerelésből csak annyi mentesül az igénybevétel alól, amennyi a megmaradó saját tulajdon és haszonbérlet megműveléséhez szükséges. Ez azonban nem lehet több együttesen 200 kat. holdon való gazdálkodáshoz szükséges élő és holt felszerelésnél.

Az elkobzás vagy megváltás alá kerülő ingatlanon levő 100 kat. holdat meg nem haladó kishaszonbérletek élő és holt felszerelése minden esetben mentesül az igénybevétel alól. A szükséghez képest azonban a mezőgazdasági gépeket és felszerelést a tulajdonos méltányos ellenszolgáltatás ellenében köteles a földhöz juttatottaknak használatra átengedni.

26. §. Az igénybevételt nem akadályozza az, hogy az ingatlanra szolgalmi jog, telki teherjog, haszonélvezeti jog, jelzálogjog vagy haszonbérleti jog van bekebelezve. A megváltásra kerülő ingatlanra vonatkozó haszonbérleti jogviszony a földreform végrehajtásával, de legkésőbb 1945. évi október hó 15. napján megszűnik.

27. §. A megváltásra kerülő ingatlanrészt a helyi Földigénylő Bizottság jelöli ki, lehetőleg a megváltást szenvedő meghallgatása után, mind a megváltandó, mind a tulajdonosnak visszamaradó ingatlanra vonatkozó termelési szempontoknak szem előtt tartásával.

IV. fejezet

A juttatás módosatai

28. §. Az igény jogosultaknak juttatott szántóföldet, kertet, szőlőt, rétet és az ezek közé beékelte kisebb területű legelőt, nádat, a juttatottaknak egyéni és telekkönyvileg bekebelezett tehermentes tulajdonába kell adni. A juttatott ingatlant részükre ki kell mérni és birtokba helyezésükkel egyidejűleg az erről szóló okiratot ki kell adni.

Amennyiben a földhöz juttatott földjének megművelését két gazdasági éven keresztül elhanyagolja, vagy indokolatlanul elmulasztja, s ezáltal az ország gazdasági érdekeit veszé-

lyezteti, a Községi Földigénylő Bizottság 2/3 szótöbbséggel hozott véleményes javaslatára az Országos Földbirtokrendező Tanács a juttatott ingatlant elveheti és másnak adhatja.

29. §. Az igénybe vett legelőket osztatlanul a község tulajdonába kell adni.

A község legelőterületét, ahol szükséges és lehetséges, ki kell egészíteni.

Ahol a legelőterület a szükségletet meghaladja és a művelési ág átalakítása lehetséges, továbbá az igényjogosultak nagy száma, valamint az igénybe vehető szántóföld elégtelensége indokoltá teszi, a szükségletet meghaladó legelőterületből az igényjogosultaknak lehet juttatni.

30. §. Az igénybe vett birtokokhoz tartozó kisajátított gazdasági felszerelést, gépeket és gazdasági épületeket, amennyiben azok szétosztása nem felel meg a termelés érdekének, a földhöz juttatottakból alakítandó földműves szövetkezet tulajdonába kell adni. A megváltást szenvedőnek a megmaradt ingatlan arányában kell a gazdasági eszközöket és épületeket visszahagyni.

A földműves szövetkezet célját, működésének szabályait a földművelésügyi miniszter a rendelet végrehajtása során külön rendelettel állapítja meg. Ilyen szövetkezet azonban a rendelet megjelenése előtt is megalakulhat.

31. §. Az igénybe vett ingatlanon levő mezőgazdasági ipari üzemek (malmok, szeszfőzők, kenderfeldolgozók és egyéb üzemek) is megváltás ellenében igénybe vehetők, s ebben az esetben községi, állami esetleg szövetkezeti tulajdonba mennek át.

32. §. Azokat az igényjogosultakat, akik lakhelyükön földhöz nem jutottak, az ország más részén, lehetőleg csoportosan kell földhöz juttatni. Az igénybe vett földekből erre a célra megfelelő területet kell fenntartani, amelyet az Országos Földbirtokrendező Tanács jelöl ki.

V. fejezet

Birtokegység

33. §. Egy igényjogosultnak juttatott föld nem lehet nagyobb olyan birtokegységnél, amelyet egy földművelő család a maga erejével meg tud művelni. Ennek megállapításánál figyelembe kell venni a felosztásra kerülő birtok fekvését, minőségét és művelési ágát.

34. §. Egy igényjogosultnak juttatott szántóföld és rét együttvéve 15 kat. holdat, kert és szőlő együttvéve 3 kat. holdat nem haladhat meg.

A 36. § 1. pontjában felsoroltaknak juttatható szántóföld és rét 25 kat. holdig – kert és szőlő 5 kat. holdig terjedhet.

VI. fejezet

Ígényjogosultság megállapítása

35. §. A kiosztásra kerülő földekből kiscgazdaságok létesítésére földhöz juttatandók a gazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások – birtokuk kiegészítésére a törpebirtokosok s olyan nagycsaládú kisbirtokosok nős fiúgyermekai, akiknek földbirtoka várható örökrészükkel együtt 5 kat. holdnál nem több.

36. §. Előnyben részesítendő igényjogosult.

1. Aki a Németország elleni harcban kiváló érdemeket szerzett, elesett vagy megrokkant, aki a partizánmozgalomban harcolt, aki a reakció és fasizmus elleni belső ellenállásban részt vett és ennek során halál-, szabadságvesztés-büntetést, internálást szenvedett.

Az ebben a pontban meghatározott igényjogosultság átszáll a kivégzettnek vagy elhalt-nak a házastársára, vagy gyermekeire, ezek nemlétében szüleire.

2. Aki az 1945. évi gazdasági munkák során munkájával példaadó módon elől járt.

3. Akinek három vagy ennél több háztartásában élő gyermeke van.

1–3. pont alatt felsorolt igényjogosult helyett felesége, gyermeke, vagy eltartottja jelent-heti be az igényt, ha a jogosult katonai szolgálata (hősi halála, hadifogsága) vagy elhurcolá-sa miatt ezt személyesen nem teheti.

Egyenlő feltételek mellett előnyben részesül az a kishaszonbérelő, aki a felosztásra kerü-lő ingatlanrészen már 1944-ben gazdálkodott.

37. §. A házhelyek és ezekkel kapcsolatos konyhakertek céljára kisajátított területekből telekhez juttathatók családos és vagyontalan magyar állampolgárok, akiknek sem lakó-helyükön, sem máshol saját vagy háztartásukban élő hozzátartozójuk tulajdonát képező lakóházingatlanuk nincsen.

Előnyben részesítendőek a 36. § 1. bekezdése 1–3. pontja alatt felsoroltak.

38. §. Ki kell zárni az igénylők közül:

1. aki elmebeteg, gyengeelméjű, vagy aki nem távollét okából áll gondnokság alatt,

2. akit nyereségvágyból elkövetett büntett miatt 1 évnél súlyosabb szabadságvesztésre jogerősen elítéltek, amennyiben a büntetés kiállása óta 5 év még nem telt el,

3. akit a népbíróság elítélt,

4. aki az 1945. évben a tulajdonában, haszonbérletében álló vagy gondjaira bízott földet – bár ehhez módja volt – nem művelte,

5. akit a helyi Földigénylő bizottság 2/3 szótöbbséggel juttatásra alkalmatlannak talált,

6. aki idegen állampolgár.

Az 5. pontban megjelölt esetben, panasznak van helye a Megyei Földbirtokrendező Ta-nácshoz.

VII. fejezet

Kártalanítás

39. §. A rendelet céljainak megvalósításánál irányadó elv, hogy a 4. §-ban felsorolt sze-mélyek kivételével igénybe vett földbirtok ingó és ingatlan felszerelés, üzemek stb. tulaj-donosának kártalanítás jár, a földhöz juttatottak pedig megváltási árat tartoznak fizetni.

Az igénybe vett fölbirtokok tulajdonosainak kártalanítása, illetve a kártalanítás erejéig a telekkönyvi hitelezők kielégítése, az állam feladata.

A földhöz juttatottak által fizetett megváltási összegből földbirtokrendező alap létesül, melyből az állam teherbíró képessége szerint kártalanítja a megváltást szenvedőket. A föld-birtokrendező alapot a földművelésügyi miniszter által létesítendő vagy kijelölt szerv kezeli.

40. §. A földhöz juttatott a föld ára fejében, a kataszteri tiszta jövedelem hússzoros összegét fizeti. E számításnál 1 forint 2,32 pengőnek, 1 korona 1,16 pengőnek veendő. [...] ¹⁷

¹⁷ A továbbiakban a megváltás részkérdéseiről esik szó.

VIII. fejezet *Végyes rendelkezések*

45. §. E rendelet végrehajtását az igénybe vett földbirtok kötöttsége nem akadályozza.

46. §. Azok a magyar állampolgárok, akik a fasiszta törvény értelmében zsidó származásuk miatt veszítették el földingatlanaikat, e rendelet végrehajtása során visszakapják elvett ingatlanaikat az esetben, ha az ingatlan e rendelet alapján nem volna elkobozandó vagy megváltandó. Indokolt esetben az Országos Földbirtokrendező Tanács a tulajdonos részére az elvett ingatlan helyett máshol adhat azonos minőségű ingatlant.

Ha a zsidónak tekintett tulajdonostól elvett földingatlanon olyan tulajdonos vagy kishaszonbérletgazdálkodó, aki e rendelet értelmében igényjogosult, úgy az Országos Földbirtokrendező Tanács az elvett ingatlan helyett más, hasonló minőségű és művelési ágú ingatlant jelöl ki.

A jelen § alá tartozó igények elbírálásánál az 1938. évi március hó 1. Napján fennállott telekkönyvi állapotot kell figyelembe venni azzal, hogy e címen nincs földhöz juttatásra igénye annak a zsidónak tekintett személynek, aki földingatlanát fenti időpont után visszerhes ügylettel elidegenítette. [...] ¹⁸

Földreform-1945. Tanulmány- és dokumentumgyűjtemény. Szerk. Jenci Károly, Szabó Ferenc, Hársfalvi Péter. Budapest, 1965, Kossuth, 205–218.

▪ 7. DARVAS JÓZSEF „ŐSZINTE SZÓT A ZSIDÓKÉRDÉSBEN” ▪ CÍMŰ CIKKE A SZABAD NÉP ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1945. MÁRCIUS 25.

Szelíd tekintetű, Krisztus-arcú ember keresett minap a szerkesztőségben. Szomorú mosolyában, csöndes és mégis öntudatos hangjában sok-sok szenvedés, méltatlan megáláztatás, drágán szerzett életbölcseesség érzett.

– A zsidókérdésről szeretnék önnel beszélni – mondta. S mintha félne, hogy félreértem, sielve hozzáteszi: – Magam is zsidó vagyok. Megmondom őszintén, sok olyan jelenséget látok, ami, mint komoly demokratát, aggodalommal tölt el. Ma talán nem illik róla beszélni, de meg kell mondani, hogy a zsidókérdés még nem elintézett dolog. Hallgatni róla talán kényelmes, de nem becsületes álláspont. S főleg nem hasznos, éppen az épülő demokrácia érdekében. Mert a hallgatás mögött – ezt ön is jól tudhatja – olyan keserűségek gyűlenek zsidók és nem zsidók részéről egyaránt, amelyek, ha elintézetlenek maradnak, komolyan zavarhatják az új magyar demokrácia munkáját. Gondolja, hogy jó politika itt a hallgatás? Nem lenne jobb az őszinte szó, minden irányban?

Megvallom, kicsit meglepett ez a nyílt és határozott beszéd. Elsősorban talán azért, hogy éppen egy zsidó tette fel így, ilyen keményen a kérdést, ami elől – éreztem – nem lehet kitérni. De azért is, mert úgy éreztem magam, mint akit tetten értek. Napok óta gyűlt,

¹⁸ A továbbiakban az Országos Földbirtokrendező Tanács, a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok, valamint a Községi Földigénylő Bizottságok összetételéről, jogairól és feladatairól intézkedik a rendelet.

sűrűsödött már bennem ugyanaz a feszültség, ami ezt az embert idehozta: számtalan jel, jelenség, elutottogott panasz, jogos, vagy jogtalan vád győzött meg, hogy van itt egy kérdés, ami szintén nem lehet tabu a demokrácia számára annál is inkább, mert most már igazán nyíltan, minden hátsó gondolat és fogalmazási kibúvó nélkül lehet írni róla.

A zsidókérdésről, amely még mindig itt kísért közöttünk.

Az új magyar demokrácia egyik legelső tette az volt, hogy megsemmisítette az emberi szabadságot és méltóságot megcsonkító zsidótörvényeket. Egymásután kerülnek népbíró-ság elé azok az elvetemült gonosztevők, akik lent Újvidéken, kint Ukrajnában, itt Budapestén, vagy bárhol másutt, ártatlan emberek halálrakínzásával és legyilkolásával örök gyalázatot szereztek ennek az országnak. S reméljük, hamarosan sor kerül azokra a politikai és szellemi felbujtókra is, akiknek kezéhez talán nem tapad vér, de még bűnösebbek tízezrek szörnyű elpusztításában, mint állattá aljasodott eszközembereik.

De van itt valami, amit se a zsidóság „rehabilitálásával”, se a bűnösök megbüntetésével nem lehet elintézni.

Nincs ma zsidó család Magyarországon, ahol ne gyászolnának valakit – de annál több az olyan családok száma, amelyekből senki nem maradt meg, aki megőrizhetné a halálba hurcoltak emlékét... Ukrajnai halálmarsok, deportáló vonatok, nyilas tömeggyilkosságok vad örülete kísért a megmaradottakban is. Elveszett apák, anyák, testvérek gyermekek gyászsa, átélt borzalmak és szenvedések emléke, kifosztott, feldúlt otthonok nyomorúsága leg-többjük terhe. Könnyíthet rajta a törvényes jóvátétel, a bűnösökre kimondott népiítélet igazsága – de egészen sose veszi le a vállukról. Tudatosan vagy tudat alatt, sokukban ottmarad valami hajszoló élégedetlenség: ennyi a jóvátétel mindezért?...

De a másik oldalon se elintézt a kérdés. Huszonöt év ellenforradalmi propagandáját, előbb csak burkolt, később egészen nyílt és véres zsidóellenes uszítását nem lehet egyetlen tollvonással megsemmisíteni. A magyar nép nagy többsége elítélte a nevében a zsidóság ellen elkövetett kegyetlenkedéseket – titokban támogatott, szökésben segített és rejtegetett zsidók tízezrei lehetnek erre a tanúk –, de hogy az antiszemita fertőzés igen súlyos volt, azt botorság lenne tagadni. „Ez azért már mégis embertelenség!...”: népünk körülbelül ezen a ponton utasította el magától a németbérencek és nyilasok szadizmusát. Az embertelenséget elítélte, de az emberiségnek azon a legelső tiszta frontján, amely meg sem engedi a faji kérdés fasiszta szellemű felvetését, nagy többsége nem tudott megállni a propaganda rohamával szemben. Védelmére kell mondani, hogy a saját, a zsidóságtól oly szerencsétlenül különválasztott ügyében se látott tisztábban. Elvakította a propaganda és engedte, hogy urai belevigyük egy bűnös háborúba, amelynek ostora aztán az ő testén szakított szörnyű sebeket...

Ma aztán, amikor eszmélni kezd, az ellenkező végletbe esve, ki se meri mondani hangosan a zsidó szót. De a nyilas rémregék, a „zsidó bosszúról” és a „zsidó uralomról”, még ott kísértének a tudatában. A megmaradt zsidóság jelentkezését, természetes helyfoglalását és egy részének mohó túlzását, túltengő mártíromságát ezekkel a rémregékkel társítja. Befelé forr s akaratlanul is eszköze lehet a lappangó és résen álló reakciónak...

Éppen azért a demokrácia ellen való vétek lenne a hallgatás. Szólni kell mind a két fél felé, nyíltan, őszintén, és keményen.

Egyik felé meg kell világítani tisztán – amit huszonöt esztendő alatt soha nem lehetett – a zsidókérdés társadalmi hátterét. Azt, hogy a zsidókérdés felvetése az uralkodó reakció kezében mindig az igazi problémák elrejtésének egyik fő eszköze volt. Egy védtelen és kiszolgáltatott kisebbséget megtenni minden baj kútforrásának: ez nem is rossz politika az uralkodó reakció részéről. A kizsákmányolt, nyomorgó munkástömegek előtt a zsidó ka-

pitalistákat kell szidni – akkor talán nem veszik észre, hogy a tőke, legyen ez a legjámbo-rabb keresztény kezében is, mindenképpen kizsákmányolja, megnyomorítja a munkást. A parasztok szemében a falusi zsidó szatócsot és kocsmárost kell megtenni vérszopó piócá-nak – akkor talán nem látják meg a nagybirtokok halálos gyűrűjét.

Általában mindig, mindenért a zsidókat kell szidni és ki kell őket szolgáltatni az elva-kult, fölleccelt néptömegek dühének – akkor talán nem veszik észre az igazi ellenséget.

Ezért rendeztetett Oroszországban a forradalmi válságokkal küzdő cári reakció oly sűrűn pogromokat. Ezért tette a német fasiszta imperialista központi problémává a zsidókérdést. S a magyar feudalizmus, az 1919-es ellenforradalomtól kezdve mindvégig, hol burkoltan, hol brutális nyíltsággal, ezért terjesztette az antiszemitizmust. És miközben a deportáló vonatok a szegény kis zsidók ezreit vitték a sziléziai haláltáborba, a Weisz Manfréd-család vagyonát a Göring-művekre testálva, a németek segítségével ment semleges külföldre...

Ez a zsidókérdés társadalmi háttere s aki túri, vagy éppen segíti a fasiszta fajelmélet földalatti aknamunkáját, az a demokráciának, a népi Magyarországnak az ellensége.

De a zsidóság egy része felé is kell az őszinte, komoly beszéd.

Meg kell mondani, hogy ahogyan a demokrácia harcosai soha nem ismerték el bűnnek azt, hogy valaki zsidó, ugyanúgy nem ismerik el ma sem előjogot biztosító „nemesi kutya-bőrnek” a zsidó származást. Pedig ma határozottan van a zsidóságnak egy része, szerencsé-re kisebb része – főleg éppen olyan polgári elemek, akik soha nem tettek semmit a fasiz-mus ellen, a demokráciáért –, amely elvárja, sőt követeli azt az elismerést. Igaz, nem faji alapon, hanem a több szenvedés jogán. De még így sem lehet ezt a magatartást elfogadni.

Mert elégtételt adni a méltatlanul üldözötteknek, életlehetőségek adni azoknak, akik szinte mindent elveszítettek: ez az emberiség természetes parancsa. Ám ezt csak mind-nyájunk fokozott munkájával lehet megvalósítani. Rengeteg munka és még sok áldozat kell ahhoz, hogy felépítsük a demokratikus Magyarországot, amelyben mindenki egyenlő, szabad emberként élhet. S a munka és az áldozatok vállalása alól senki nem vonhatja ki magát, aki részese akar lenni ennek a szabad jövőnek. Nem vonhatja ki magát, még a múlt szenvedéseire való hivatkozással sem, mint a zsidóság egy bizonyos része tenni sze-retné. Ha szenvedésről van szó, hát a munkásság és parasztság évszázadok szenvedéseire hivatkozhat s az áldozatokból is éppen eléggé kivette a részét, nem csak a zsidótörvények, de Werbőczy törvényei óta – mégis dolgozik, áldoz, mert érzi, hogy magának építi az új országot. S vele mindenben egy a zsidóságnak az a része, amely nem csak áldozata volt az elmúlt rendszernek, hanem mártírokat adó harcosa a demokráciának. Ezek nem hivatkoz-nak a szenvedéseikre, és nem követelnek különleges elbánást – legfeljebb a munkában vállallnak minél többet. Miért akarnak hát most hamis mártíriumuk leple mögött tétlen-kedni azok, akik, míg lehetett, mindig a napos oldalon állottak?

S miért akarják a munka könnyebbik végét megragadni? Az utóbbi esztendőkhöz során egy furcsa „munkaszolgálatos szemlélet” fejlődött ki nálunk: úgy tanulták meg a világot látni, hogy vannak keretlegények és vannak munkaszolgálatosok. Most, hogy fordult a világ, ők szeretnék keretlegények lenni...

Nos, ezzel a hamis és káros szemlélettel le kell számolni. Nincs tovább keretlegény is nincs munkaszolgálatos, még megfordított szerepkörrel sem! Csak egyforma értékű munka van, kinek-kinek megbízhatósága és képessége szerint a maga helyén. Márpedig sem a demokratikus meggyőződés, sem az egyéni képesség nem mérhető a származással. Elvége-re nem minden zsidó született demokrata, s közöttük is szép számmal akad gyenge képes-ségű, munkáért nem nagyon rajongó ember.

Ezek azok a hibák és tévedések, amelyeket sürgősen fel kell számolni. Akik pedig nem hajlandók erre, azokat a demokratikus Magyarország kiveti magából. Nem mint zsidókat, hanem mint a demokratikus építés szabotálói. A többi szabotálóval és reakcióssal együtt!

Szabad Nép, 1945. március 25., 5.

■ 8. A MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT ORSZÁGOS ■ ÉRTEKEZLETÉNEK HATÁROZATA A POLITIKAI HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

BUDAPEST, 1945. MÁJUS 21.

I.

A Magyar Kommunista Párt országos értekezletének első szava azoknak a vértanúknak szól, akik huszonöt éven át életüket adták a dolgozók ügyéért, s a legszörnyűbb üldöztetések közepette is magasan lobogtatták a magyar népszabadság zászlaját.

Az első országos pártértekezlet háláját fejezi ki és forró üdvözlét küldi a hazánkat felszabadító Szovjetuniónak, a dicsőséges Vörös Hadseregnek és nagy vezérének, Sztálin elvtársnak. Üdvözlí Anglia, Amerika népét s a többi szabadságszerető nemzeteket, melyek küzdelme meggyorsította a fasiszta barbárság szétzúzását. Üdvözlí a hazánkkal szomszédos, megújódott hősi Jugoszlávia, valamint Románia, Csehszlovákia, a szabadságát visszanyert Ausztria népét. Üdvözlí a kommunista testvérpártokat, melyekkel vállvetve harcol a reakció ellen, az emberi haladásért.

Az országos pártértekezlet helyesli s teljes egészében jóváhagyja a Magyar Kommunista Párt központi vezetőségének politikáját: a magyarság demokratikus, hazafias erőinek összefogását mint a nemzet felemelkedésének legfőbb zálogát. Elsősorban ennek az összefogásnak köszönhető, hogy népünk a német megszállás és a háború szörnyű pusztításai dacára gyorsan megkezdhetette az új, demokratikus Magyarország alapjainak lerakását, létrehozta az ideiglenes nemzetgyűlést, az ideiglenes nemzeti kormányt, megkötötte a fegyverszünetet, és útját egyengette annak, hogy nemzetünk visszatérhet a haladó népek családjába.

A nemzeti összefogásnak köszönhető, hogy végre megoldottuk a magyarság évszázadok óta vajúdo kérdését: a földművesnép földhöz juttatását. A Magyar Kommunista Párt joggal büszke arra, hogy a korszakalkotó munkában az élen járt. A fiatal magyar demokrácia erejének és életképességének fényes bizonyítéka az a fegyelmezettség és határozottság, mellyel földhöz juttatta a falu hárommillió koldusát, s egyben kihúzta a talajt a feudális reakciós nagybirtokosok alól.

Az utolsó hónapok eseményei különös nyomatékkal bizonyították, hogy erős, élenjáró kommunista párt az első és legfontosabb feltétele a sikeres nemzeti összefogásnak. Ezért súlyos hiba volt két év előtt a párt felosztása, illetve Békepárttá való alakítása.¹⁹

¹⁹ A Békepárt 1943 júniusában szerveződött meg az 1942-es letartóztatási kampány következtében szétzilálódtott Kommunisták Magyarországi Pártja helyett.

Az országos pártterkezetlet utasítja tehát a pártvezetőséget, hogy politikájának tengelyévé a jövőben is a demokratikus erők szoros együttműködését tegye. Mélyítse el és szilárdítsa meg a munkásegységfrontot, a Szociáldemokrata Párttal való szoros együttműködést a két munkáspárt április 27-i nyílt levelének szellemében,²⁰ és utasítson el minden kísérletet, mely ennek az egységnek megbontására irányul. Működjön szorosan együtt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front többi pártaival is, a Független Kisgazdapárttal és a Nemzeti Parasztpárttal.

A népi erők sikerei gyökeresen megváltoztatták hazánk viszonyát a szomszéd demokratikus népekhez, és megvetették alapját az őszinte, egészséges jó viszonynak. Az országos pártterkezetlet melegen üdvözlí Groza román miniszterelnöknek az erdélyi magyarság kérdésében elhangzott baráti szavait,²¹ a román–magyar együttműködés zászlóbontását. Örömmel látja, hogy a Tito marsall vezetése alatt álló Jugoszlávia is hasonló érzelmeket táplál a magyar nép iránt. Hiszi, hogy a Csehszlovák Köztársaság is hasonló szellemben fogja kezelni az ott élő magyarokat, és ezzel is elősegíti a szükséges jó viszony kialakulását. A Magyar Kommunista Párt a maga részéről mindent meg fog tenni, hogy a szomszéd országokkal a kölcsönös megbecsülésen alapuló szívélyes jó viszony minél gyorsabban kiépüljön és elmélyüljön. A magyar nemzet becsületügyének tekinti, hogy a fegyverszüneti szerződésben vállalt jóvátételt pontosan teljesítse, s ezzel is elősegítse a szoros baráti viszony kialakulását új, nagy szomszédunk, a Szovjetunió és Magyarország között.

II.

A fasiszta barbárság megsemmisítésével és a béke helyreállításával az újjáépítés feladata lép előtérbe.

Az újjáépítés a fiatal magyar demokrácia tűzpróbája, erre kell összpontosítani a nemzet minden erejét. Az országos pártterkezetlet helyesli azt a gazdasági programot, amely elsősorban a vasútközlékedés és a posta rendbehozására fekteti a főszílyt, az építőipart és a mezőgazdasági gépipart helyezi előtérbe. Az eddigi jelentéktelen pénzügyi támogatás helyett az ipar megindítására a legközelebbi három hónapban legalább kétmilliárd pengő állami kölcsön folyósítását tartja szükségesnek, hogy az üzemek és vállalatok kifizethessék a munkabért, teljes erővel megindíthassák a termelést. Gondoskodni kell arról, hogy ez az összeg ne legyen „nemzeti ajándék”, hanem ellenértékét az állam később áruban vagy egyébként, valorizálva visszakapja.

Az országos pártterkezetlet követeli, hogy haladéktalanul kobozzák el és vegyék állami tulajdonba a nyilasok, fasiszták vagyonát és üzezeit, és fordítsák az újjáépítés meggyorsítására. Követelik, hogy kíméletlenül üldözzék mindazokat, akik tudatosan hátráltatják vagy szabotálják a felépítés munkáját, akik arra spekulálnak, hogy a gazdasági zűrzavar aláássa a fiatal magyar demokrácia alapjait, de ugyanakkor az újjáépítés érdekében szükségesnek tartja azoknak a gazdasági köröknek és vállalkozóknak a támogatását, akik őszintén részt

²⁰ A két párt vezetői ebben arra szíllították fel a helyi szervezeteket, hogy minden kérdésben működjenek együtt, és kerüljék a konfrontációt. A dokumentumot közli: *A Magyar Népfriont története. Dokumentumok 1935–1976*. II. köt. Főszerk. Szabó Bálint. Budapest, 1977, Kossuth, 52–54.

²¹ 1945. március 6-i kormányalakítását követően Petru Groza több alkalommal – például március 13-án Kolozsváron – tett „kisebbségbarát” kijelentéseket. Ezenközben azonban lépésről lépésre haladt előre Észak-Erdély reintegrálása Romániába.

akarnak venni az ország talpraállításában. Ez a politika elősegíti a felépítést, megrövidíti a dolgozó nép számára a nélkülözések idejét.

Gondoskodni kell arról, hogy az ipari munkásság elsősorban a vasút számára dolgozók, az építőmunkások, a mezőgazdasági gépipar munkássága a legszükségesebb élelmi és ruházati cikkeket állami áron megkapja. Kíméletlenül gátat kell vetni az árakat felhajtó spekulációnak, mely lehetetlenné teszi a bérek és árak közötti tűrhető arány kialakulását. Ki kell zárni a közellátás minden ágából azokat, akik hasznos munkát nem végeznek, internálni kell és közmunkára fogni a spekulánsokat, az árdragítókat, a felépítés minden hátráltatóját.

Az országos pártértekezlet teljes erővel támogatja a bányák államosításának követelését, melyet a Magyar Nemzeti függetlenségi Front pártjai magukévá tettek és bányamunkások országos kongresszusa elfogadott.

Az újjáépítési program megvalósításának egyik legfontosabb előfeltétele, hogy végre teljes erővel meginduljon a fasiszta és nyilas maradványok és a reakció elleni harc. Tűrhetetlen, hogy a népbíróságok csak a kis nyilas bűnözőket sújtsák, az igazi felelősök pedig jelentéktelen büntetésekkel ússzák meg, vagy bíróságok elé állításuk érthetetlen módon késik.

A magyar nép akkor fogja vállalni az újjáépítéssel járó áldozatokat, ha látja, hogy az ország demokratizálása teljes erővel halad előre.

III.

Az ország újjáépítése az egész nemzet közös erőfeszítését követeli meg. A Kommunista Párt ezúttal is első sorban vállalja a munkát és az áldozatokat. E célból meg kell erősíteni pártunkat, számba kell venni erőinket, ki kell küszöbölni hibáinkat, melyek gátolnak bennünket az előttünk álló nagy feladatok megoldásában.

A felszabadulást megelőző 25 esztendőς reakciós elnyomás következtében a magyar kommunisták zömének nem volt módjában elsajátítani Marx, Engels, Lenin, Sztálin tanításait. A párt gyorsan magához vonzotta a magyar dolgozók legjobbjait, de ezek kommunista szellemenben való átnevelése, fegyelmezése és összefogása még a jövő feladata. A párttagság érzelmileg még nincs egybeforrva, sok szervezetben még nincs is meg a kellő kommunista fegyellem. A párttagok eszmei színvonalát következetesen emelni kell, és meg kell szilárdítani a kommunista fegyelmet. A fegyelmet minden eszközzel fokozni kell. E feladat gyors megoldásának egyik feltétele, hogy a pártvezetőség összeköttesse a legkisebb falusi szervezettel is helyreálljon és működjön. Az országos pártértekezlet utasítja az új pártvezetőséget, hogy két hónapon belül építse ki a kapcsolatot a párt minden szervezetével. Az oktatást gyors ütemben fokozza, és ezért a debreceni országos pártfőiskola mellett létesítsen Budapesten és a Dunántúlon is egy-egy hasonló tanfolyamot. A pártlapot és annak terjesztését javítsa meg. Sürgősen indítsa meg a párt tudományos folyóiratát és szervezeti közlönyét. Különös gondot fordítson a kommunista propagandára, mely elmarad a követelményektől.

Ezekre az intézkedésekre annál sürgősebb szükség van, mert párttagságunk jelentékeny része a fővárosban, de még inkább a vidéken nem érti meg és így nem tudja a gyakorlatba átvinni a demokratikus erők összefogásának politikáját. Ezt a politikát helyenként opporunistán módon úgy értelmezik, hogy a Kommunista Párt az együttműködés kedvéért feladja saját irányvonalát, a többi pártok uszályába kerül, és végeredményben elhanyagolja a reakció elleni harcot, a demokrácia védelmét.

A fő veszély azonban, amelyre az országos pártértekezlet a legnyomatékosabban felhívja

a párttagság figyelmét, a baloldali szektaszellem. Pártunkban különösen vidéken, jelentékeny szerepet játszanak az 1919-es elvtársak, akiket a Tanácsköztársaság bukása után üldöztek, s most legtöbbször negyedszázados visszavonultság után, újra működésbe lépnek. Egy részük jó kommunista munkát végez, de többségük nem érti meg, sőt belsőleg elutasítja a párt vonalát, ennek eredményeképpen nem tud, gyakran nem is akar a többi demokratikus pártokkal együttműködni. Meggyőzés és politikai érvelés helyett nyomással, fenyegetéssel, diktálással akarja a többi pártot annak elfogadására bírni, amit a párt vonalának tart. Ennek következtében helyenként a viszony a többi párttal, a velük való együttműködés megromlik, pártszervezeteik elszigetelődnek a reakció nagy örömére, a demokrácia erői megoszlanak, vagy gyakran egymás ellen küzdenek.

Hasonló „baloldali” diktatórikus vonalra csúsznak azok a kommunisták, akik a felszabadulás első heteiben, amikor a háború még a közelben folyt, amikor a többi pártok még nem voltak megszervezve, vagy gyengék voltak, hozzászórtak ahhoz, hogy a legkülönbözőbb felmerülő kérdéseket egyedül, más szervezetekkel való tanácskozás nélkül intézzék el.

Azokban a hetekben a parancsszerű intézkedések módszere érthető volt, ma azonban, amikor a többi pártok is megszerveződtek, amikor újra kiépült a közigazgatás, rendkívül káros.

Nem kevésbé káros az, hogy egyes kommunisták, akik közfunkciót töltenek be, pl. a rendőrségen szolgálnak, túlkapásokat követnek el. A kommunista rendőrtisztviselő vagy közalkalmazott fegyelmével, munkateljesítményével és a szakismeretek gyors elsajátításával tűnjön ki. Szilárdítsa meg a fiatal demokrácia rendjét és tekintélyét. Bizonyítsa be, hogy ez a rend a régivel szemben gyorsan, a széles tömegek szükségleteinek szem előtt tartásával, megértően, túltengő és költséges bürokrácia nélkül, a népért dolgozik. Az a kommunista, aki ehelyett hatalmaskodik, fegyelmezetlen, állásával visszaél vagy korrupt, nemcsak pártjának, de az egész demokráciának árt, s módot ad a reakciónak arra, hogy támadásba menjen át. A gyors felépítés egyik legfontosabb feltétele az erős, demokratikus rend és államapparátus. Annak a „baloldali” szektaszellemű kommunistának, aki ezt meg nem érti, és makacsul folytatja káros munkáját, nem lehet helye a Magyar Kommunista Párt soraiban.

A „baloldali” szektaszellem pártunk további fejlődésének és megerősítésének legfőbb akadálya. Azzal fenyeget, hogy pártunk megszerzett népszerűségéből veszít, és a reakció megerősödik. Ez a káros módszer a párt belső életében is mind súlyosabban érezteti hatását. Számos esetben előfordul, hogy az ilyen helyi diktátorok a párton belül is meggyőzés helyett parancsolgatnak, régi érdemeikre vagy szerzett jogaikra hivatkozva meggátolják, hogy náluknál jobb, fiatalabb, új erők kerüljenek a vezetésbe. Pártunkban ezzel a szellemmel teljesen le kell számolni.

A párt helyes irányvonalának meg nem értése, „baloldali” elferdítése kihat a szakszervezetekben és az üzemi bizottságokban dolgozó kommunisták munkájára is, és azzal a veszéllyel fenyeget, hogy miatta szenvedni fog az újjáépítés üteme. Minthogy igen sok helyen az üzem helyreállítása vagy megindítása a munkásság hősiek erőfeszítésének volt köszönhető, és a tulajdonos vagy az igazgatóság közreműködése nélkül történt, gyakran előfordul, hogy a munkások nem akarják visszaadni az üzemeket, illetve azok államosítását követelik. E követelések hatása alatt a kommunisták nemegyszer olyan intézkedéseket tesznek, melyek messze túlhaladják az üzemi bizottságok hatáskörét, és ezzel olyan konfliktusokat idéznek fel, melyek végeredményben gátolják vagy lassítják a felépítés menetét. Másutt viszont még azokat a lehetőségeket sem használják ki, melyeket az üzemi bizottságokról

szóló kormányrendelet nyújt, és nem védik eléggé a munkások jogos érdekeit. A kommunisták hassanak oda, hogy a munkások helyesen alkalmazzák az üzemi bizottságokról szóló kormányrendeletet, és éljenek a számukra biztosított jogokkal.

A magyar értelmiség jelentékeny része még mindig idegenkedve vagy zavarodottan áll a fiatal demokráciával szemben, és távolról sem kapcsolódott be úgy az újjáépítésbe, ahogy ezt saját érdeke és a nemzet jövője megköveteli. A Magyar Kommunista Párt ragadjon meg minden eszközt arra, hogy e rendkívül értékes rétegnek megkönnyítse a demokrácia felé vezető utat. Mutassa meg, hogy a demokratikus, népi Magyarországon foglalhatja csak el az értelmiség azt a helyet, mely műveltségénél és szaktudásánál fogva megilleti. Támogassa szellemileg és anyagiilag, és járjon kezére abban, hogy tudását minél gyorsabban az újjáépítés szolgálatába állíthassa. Különös súlyt kell fektetni arra, hogy az üzemekben a mérnökök, a technikai intelligencia és a munkásság között olyan viszony keletkezzék, mely az újjáépítést elősegíti.

A fasiszta és nyilas mótely az ifjúság és a nők közé hatolt be a legmélyebben. Az ifjúság és a nők demokratikus szellemmel való átítatása olyan feladat, melyet csak akkor tudunk gyorsan és tartósan megoldani, ha a Nemzeti Függetlenségi Front pártjai közösen vállalják. Az országos pártértekezlet helyesli, hogy a Magyar Kommunista Párt nem alkotott külön kommunista ifjúsági és női szervezetet, hanem a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetséget és a Magyar Nők Demokratikus Szövetségét támogatja. A pártvezetőség ezért hasson oda, hogy a kommunisták teljes erővel segítsék úgy az ifjúság, mint a nők egységes, demokratikus szervezetét. Mindent meg kell tenni, hogy azokat a demokratikus pártokat, melyek még nem ismerték fel e téren az együttműködés szükségességét, jobb belátásra bírják.

IV.

A fiatal magyar demokrácia minden híve legyen tudatában annak, hogy az ország politikai súlya és nemzetközi tekintélye egyenes arányban áll azzal, hogy milyen alapos munkát végzünk itthon a fasiszmus és a reakció gyökereinek kiirtásában, a magyar demokrácia kiépítésében és megszilárdításában.

Az országos pártértekezlet felhívja a kommunisták figyelmét arra, hogy a Magyar Kommunista Párt és rajta túlmenően az egész munkásosztály szerepe az ország vezetésében arányos lesz azzal a teljesítménnyel, melyet az újjáépítésben véghezvitt. Minél szorgalmasabban, önfeláldozóbban, szakavatottabban dolgozunk az újjáépítésen, annál rövidebb a nélkülözések ideje, annál gyorsabb a nemzet felemelkedése.

A Magyar Kommunista Párt, mint a múltban, úgy a jövőben is az élen fog járni, és nem kíméli erejét ott, ahol kitartó, példaadó munkára, áldozatra van szükség. Felszólítja minden tagját és szervezetét, hogy vegye ki részét erőinek teljes megfeszítésével a felépítés nagy művében.

▪ 9. A FÜGGETLEN KISGAZDA-, FÖLDMUNKÁS- ÉS POLGÁRI PÁRT PROGRAMJA (RÉSZLET)

BUDAPEST, 1945 NYARA

[...] ²² 23. Mit tart a párt az első teendőnek a magyar élet alapjainak megteremtésénél?

Tennivalóinkat bizonyos mértékig parancsolóan írja elő a mai helyzet. A régi ország összeomlott. Politikai helyzetünk gyökeresen megváltozott. Gazdasági életünket történelmünk során most érte a legnagyobb csapás. A megmaradt magyarság az ország romjai fölött áll. Ilyen körülmények között első feladatunk a rend teljes helyreállítása. Azután gondoskodni kell a nemzet legelemibb életfeltételeiről, tehát meg kell teremtenünk gazdasági életünk új alapjait, meg kell indítani a termelőmunkát, hogy kenyere és munkája legyen a haza minden dolgozó fiának. Ha a rend, kenyér és munka biztosítva lesz, valójában csak akkor gondolhatunk a nemzet politikai életének meghatározására, az új társadalmi formák s a részletkérdések kidolgozására és megvalósítására.

24. Mit tart a párt a közrend előfeltételének?

Bátran és határozottan tudomására kell hozni a társadalom minden tagjának, hogy sem a demokrácia megszületése, sem a múltban szerzett érdemek nem jogosítanak senkit fel törvénytelen előnyök megszerzésére, éppen úgy, mint ahogy nem jogosítanak fel senkit basáskodásra és mások felett való uralkodásra azok a példaadások sem, amelyek az elmúlt idők szörnyű diktatúrák rémuralmából előttünk állnak. A demokrácia nem arra való, hogy az elemi kötelességteljesítést külön jutalmazza, vagy hogy felmentést adjon a hozzáértés alól a közszerelésben. A szabadság nem jelenti azt, hogy egyeseknek, az elszántabbaknak vagy felelőtlenebbeknek mindent szabad másokkal szemben alkalmazni, hanem éppen azt jelenti, hogy mindenkinek a szabadságát biztosítani kell az egyesek erőszakosságaival szemben. A magyar nép egyaránt szereti a rendet és a szabadságot. A közhatóságoknak szigorúan kell ügyelni arra, hogy ezt a rendet senki meg ne bontsa s a szabadságot senki anarchiává ne változtassa. Szabad világban több felelősséget kell követelni a közhatalom végrehajtóitól, mint a reakció uralmának idején.

25. Mi az alapja a gazdasági élet újjászervezésének?

Elsősorban a magyar nép munkaszeretete és áldozatvállalása, majd pedig a termelés alapját képező javak és eszközök okszerű felhasználása. Vigyázni kell arra, hogy a magyar nép munkakészségét ezekben a szörnyű nehéz időkben semmiféle káros befolyás meg ne rontsa. Azután okosan kell felhasználni a termeléshez még rendelkezésre álló eszközöket. Tulajdonilag közelebb kell vinni a dolgozó embert az egyéb termelési tényezőkhöz. Így a dolgozó kisemberek tulajdonába kell adni a földet és nagyobb befolyást kell biztosítani a munkásnak is a maga termelő területére. Meg kell teremteni a gazdasági demokráciát. A termelési tényezőkkel való szigorú gazdálkodás azt is jelenti, hogy akinek a munkaterületén a munkalehetősége megszűnt, olyan területen kell folytatni munkáját, amelytől eddig távol volt, s amelytől eddig hagyományok és társadalmi előfeltételek választották el. Ez világosan azt jelenti, hogy testi munkát kell végezni sokaknak azok közül is, akik eddig csak a szellemi munka területén tevékenykedtek.

²² A program 1–22. pontja a Kisgazdapárt múltjával – 1930-as megalakulásával és ezt követő tevékenységével – foglalkozott. Ennek keretében részletesen ismertette a párt háború alatti antifasiszta politikáját.

26. Milyen földreformot kíván a Független Kisgazdapárt?

A párt a földreformot a szükséges nagy reformok első állomásának tekinti. Minden nagy újítást úgy kell megvalósítani, hogy késői nemzedékek se kárhoztassák az újítások megvalósítóit. Ezért kell a földreformot is a lehető legtökéletesebben megoldani. Össze kell egyeztetni a radikális megoldást az ésszerű megoldással.

Fel kell használni a földreform céljaira minden 100 holdon felüli úribirtokot és minden 200 holdon felüli parasztbirtokot, valamint a vállalatok és közületek összes birtokát éppen úgy, mint az egyházaknak a 100 hold javadalmi föld feletti részét. El kell kobozni és a földreform céljaira kell fordítani a háborús bűnösök, nyilasvezérek, volksbundisták és egyéb hazaárulók összes birtokát. Így a földreform céljaira kell fordítani kártérítés nélkül Alb-recht és József főhercegeknek, Festetich grófnak a nagybirtokait éppen úgy, mint a Kunder-, Jurscek- és Marton Béla-féle középbirtokosok földjeit.

Az így igénybe vett földekből ki kell elégíteni a törpebirtokosokat, a mezőgazdasági munkásokat, gazdasági cselédeket és kisbérloket. A birtoktulajdonosok számára olyan kártérítést kell adni, hogy a kisebb birtokosok többet kapjanak holdanként, mint a nagybirtokosok. A kulturális vagy jótékony célú alapítványi birtokoknak azt a részét, amely a megjelölt célra feltétlenül szükséges, úgy kell kártalanítani, vagy az évi jövedelmet úgy kell biztosítani, hogy a széles népi rétegeket szolgáló intézmények továbbra is fennmaradhassanak.

A párt a közben megjelent földreformrendelet munkájában részt vett, részt vesz annak végrehajtásában és részt fog venni – igen erőteljesen – a mezőgazdasági termelés megszervezésében is.

27. Milyen fejlődést kíván a Párt a parasztságnak?

Országos kormányzati programmá kell tenni a mezőgazdasági kisüzemeknek, a kis- és törpebirtokosoknak, kiskertészeknek – mint a nemzet ősi és örökkévaló megingathatatlan létalapjának – legelső termelési ágga való fejlesztését. Arra kell törekednie az országvezetésnek, hogy a magyar földművelés minél előbb elérje a fejlettebb mezőgazdasági államok parasztságának termelési, kulturális és életmódbeli színvonalát. Az ország újjáépítésére fordítandó áldozatok mellett elsősorban a lehetőség legmagasabb mértékéig kell áldozni a magyar élet igazi alapjának, a földművelésnek a felemelésére. Ugyanakkor a megmaradó mezőgazdasági munkásság keresetlehetőségét és általános létfeltételeit az ipari munkássággal teljesen azonos szintre kell emelni.

28. Hogyan kell népi alapon rendezni a gazdaságpolitikát?

A magyar gazdaságpolitikai élet irányításába eddig a legnagyobb termelőrétegeknek, a parasztságnak és az ipari munkásságnak éppen úgy, mint az iparosságnak és a kiskereskedelemnek semmiféle vagy nagyon kevés befolyása volt. Az élet- és kereseti lehetőségek, továbbá a munkafeltételek meghatározásánál ezeknek a nagy rétegeknek túrni kellett a hatalommal bíró kisebbség elhatározását. Különösen a háború alatti kötött gazdálkodás idején láttuk, milyen igazságtalan intézkedések születnek meg, ha nagy népi rétegeknek nincs beleszólásuk a gazdaságpolitika irányításába. Éppen ezért gazdasági demokráciát akarunk. A gazdaságpolitika irányítása s a nagy néprétegek életlehetőségének meghatározása nem lehet kiváltsága többé egyetlen szűk rétegnek sem. Olyan érdekképviselői szervezeteket kell felállítani a különböző foglalkozási ágak részére, amelyek hathatósan képviselik a benne tömörült rétegek éles érdekeit.

29. Miképpen kívánja a Párt szabályozni a parasztság munkaidejét?

Nem tartható fenn az az állapot, hogy amidőn már minden foglalkozási ágban megállapították a köteles munkaidőt, a parasztság munkaideje még mindig látástól vakulásig tart.

Nem lehet kívánni, hogy a földműveléssel foglalkozó ember napi 16–18 órát dolgozzék ugyanakkor, amikor igen sokan napi 6 órai munkából is jobban élnek. Bár a mezőgazdaság talpra állásáig nem lehet a munkaidőkérdést szabályozni, már most úgy kell készülni a mezőgazdaság fejlesztésére, hogy minél hamarabb elkövetkezzék az az idő, amidőn munkájának elvégzése mellett a mezőgazdasági lakosságnak – kisbirtokosoknak és mezőgazdasági munkásoknak egyaránt – marad idejük művelődésre és szórakozásra is. A mezőgazdaság korszerű és minél nagyobb arányú gépesítésével, a termelés olcsóbbá tételével s a mezőgazdaságban végzett munka értékének növelésével mielőbb meg kell teremteni azt az állapotot, mikor a földműves ember ugyanannyi munka mellett is tisztességesen megélhet, amennyit az ipari munkás végez. Gondoskodni kell viszont arról is, hogy a mezőgazdasági ipar és háziipar helyes irányú kifejlesztésével a mezőgazdaságban dolgozók az egész évben hasznosíthassák munkaerejüket.

30. Az életlehetőségek átmeneti szabályozásánál mi a Párt törekvése?

Bármennyire törekszik is a demokratikus magyar politika a társadalom életéből minden megkötöttséget kiküszöbölni, az életfenntartáshoz szükséges javak csökkenése és hiánya miatt kénytelen lesz a kormányzat bizonyos szabályokat továbbra is fenntartani. Itt nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy kit milyen közvetlen károsodás ért, hanem azt is, hogy melyek azok a rétegek, amelyek a háborús években a legkevesebb juttatásban részesültek. Nem kétséges, hogy a parasztság és munkásság az a két nagy réteg, amelyek a hivatalos juttatásból, főleg a ruházkodás terén elsősorban kimaradtak. Itt is ki kell emelni a falusi törpe- és kisbirtokosokat, akik még annyi támogatásban sem részesültek, mint pl. a gazdasági cselédség vagy üzemi munkásság. Ezeknek a ruházkodását és gazdasági felszerelését kell elsősorban pótolni, hogy termelőmunkájukat folytathassák.

Természetesen nagyon kell ügyelni a jövőben a jövedelemmegosztás szabályozására is, és amint lehet, meg kell szüntetni a társadalom minden rétegében a kilátástalan nyomort, úgy meg kell akadályozni a mamutjövedelmek kialakulását is.

31. Hogyan kell az érdekképviselőket átszervezni?

A nagy dolgozó rétegek érdekképviselői szervezetei a múltban nem mindig állottak hivatásuk magaslatán. A legjobb érdekképviselői szervezete volt a munkásságnak, amelynek érdekében a szakszervezetek öntudatosan és valóban sok eredménnyel küzdöttek. Remélhető, hogy a most kialakulóban levő szabad szakszervezetek az eredményt még fokozni tudják. Gyökeresen átalakulásra és kifejlesztésre szorul azonban a mezőgazdaság érdekképviselője. Nem tarthatók fenn tovább azok az érdekképviselői szervek, amelyekben a parasztság sohasem érvényesülhetett számaránya és értéke szerint. A munkások és más dolgozók szabad szakszervezetéhez hasonlóan olyan érdekképviselői szervet kell a föld népének alkotni, amely kiterjeszti gondoskodását az egyes parasztgazdaságokra is, és emellett az ország gazdaságpolitikájában megérdemelt szerepet biztosít a parasztságnak.

32. Mi a célja a Pártnak a szervezetekkel?

A szervezetek kapitalista tevékenységét meg kell szüntetni. Minden olyan szervezetet, amelynek népi vonatkozásai voltak, a nép kezébe kell adni. A mezőgazdasági irányú szervezeteket, mint pl. a Hangya, Mezőgazdák Szervezete, Futura, Országos Központi Hitelszervezet és a különböző kisebb mezőgazdasági vonatkozású szervezetek a dolgozó rétegeket, elsősorban a parasztságot illetik meg. A Köztisztviselők Szervezete a városok népét. A munkástömegekre támaszkodó szervezetek a munkásságé legyenek. Minden szervezetbe bele kell vinni a népi szellemet, hogy a szervezetek tovább ne a vezérigazgatókat, hanem valóban a népet szolgálják. Egyengetni kell az útját újonnan ala-

kuló népi szövetkezeteknek, mert az a Párt felfogása, hogy a nép jövőendő gazdasági életformája a szövetkezés lesz.

33. Hogyan kell rendezni az adózást?

A legelső feladat az adózás egyszerűsítése. El kell törölni a fő adónemekbe illeszkedő kisebb adózási kinövéseket. A modern adózás tengelye a jövedelemadó. Ezt, valamint az elkerülhetetlenül szükséges pótdadókat is szigorúan haladó alapon, vagyis az emelkedő jövedelem emelkedő kulcsa szerint kell megállapítani. Meg kell állapítani minden dolgozó rétegnél, a parasztságnál is, az adómentes létalapot éppen úgy, mint ahogy eddig a kistisztviselőknél megállapították. A nép ártalmára való fogyasztási adókat el kell törölni, éppen úgy, mint a közszükségleti cikkek forgalmi adóját is. Meg kell szigorítani az adózási eljárást azokkal szemben, akik eddig könnyen kibújtak az arányos és igazságos adóztatás alól. A legnagyobb jövedelmeket, akár magán-, akár vállalati kézben vannak is, kilencven százalékig is meg lehet adóztatni. Emelkedő kulcs szerint kell újból megállapítani a kataszteri tiszta jövedelmet éppen úgy, mint az újjáépítésre irányuló vagyonváltság kulcsát.

34. Milyen szociális intézkedéseket kíván a Párt?

Legelsősorban is teljes szociális biztonságot kell teremteni az élet minden bizonytalanságával szemben minden dolgozó számára. Teljes mértékben igazságtalan az az állapot, hogy amíg a nemzet egyes rétegei az öregség, a megbetegedés és a baleset ellen élveznek több-kevesebb biztonságot, addig a nemzet legnagyobb rétege, a parasztság szociális téren teljesen magára van hagyatva. A legszembeszökőbb igazságtalanság az, hogy amíg minden közalkalmazott gyermekeinek nevelésére családi pótlékot kap, addig a falu népe semmiféle segítséget nem kap gyermekei fölneveléséhez. Ugyanilyen igazságtalan a nyugdíjrendszer is. A nyugdíjrendszert kihalási alapon meg kell szüntetni, s be kell vezetni azt a társadalombiztosítást, amelyben az élet viszontagságai ellen a szerény biztosítékot mindenki egyaránt megkapja. A Párt álláspontja tehát a teljes szociális egyenlőség.

35. Milyen egészségügyi gondozást kíván a népnek a Párt?

Sok dicséretes igyekezet mellett is magyar népünk egészségügyi gondozása elhanyagolódott. Így mérhetetlen pusztítást vitt végbe nálunk mindenféle népbetegség, de az általános megbetegedéseknek és baleseteknek is sokkal több áldozata volt, mint az egészségügyileg rendezettebb országokban. Ezért a Párt elsőrendű feladatának tartja a népi egészséggondozás legmagasabb szintre való emelését. Az ingyenes gyógykezelést minden reászoruló dolgozó ember s családja számára lehetővé kell tenni. Ezenkívül állandó kötelező orvosi vizsgálatnak kell folyni népünk minden rétegében. A falvakban ki kell építeni a modern egészségügyi gondozásnak megfelelően a községi és körorvosi intézményt. Rendszeresíteni kell a mozgó rendelők intézményét, vagyis autókra szerelt röntgen, fogász- stb. laboratóriumoknak kell gyakori időközökben meglátogatni a falvakat és tanyákat. Évente meg kell vizsgálni az ifúságot, s a népbetegségekben szenvedőket elkülönítetten kell gyógyítani. Az ország minden vidékén fel kell állítani az iskolaszanatóriumokat, ahol a megbetegedett vagy betegsége hajlamos gyermekeket egészséges emberré kell igyekezni nevelni. Községenként fel kell állítani az egészségházakat és szülőotthonokat. Egyszóval a legnagyobb áldozatot kell hozni azért, hogy megvédjük népünket a betegségek ellen.

36. Milyen legyen az új közköztartás?

A magyar népnek minél gyorsabban az első vonalban álló kultúrnép közé kell emelkednie. Ezért nagyarányú kultúrprogramot kell megalkotnunk. Ezt közköztartásügyünk megreformálásával kell kezdeni. Az iskoláztatást ingyenessé kell tenni a legmagasabb oktatásig. A nyolcosztályú népiskolát vagy a négyosztályú elemi iskolát és a négyosztályú kis

középiskolát származásra és vagyoni helyzetre való tekintet nélkül mindenkinek végig kell járni. A legkomolyabb tehetségvizsgálatot kell állandóan folytatni, s minden tehetséges gyermek előtt meg kell nyitni a tanulás lehetőségét. Viszont rendkívül szigorú vizsgálatok által kell megakadályozni, hogy tehetségtelen fiatalok a szellemi pályán érvényesülhessenek. A magyarság minőségi programjának legfontosabb feltétele, hogy egyetlen építő eleme se maradjon parlagon, viszont egyetlen tehetségtelen ember se szerezhessen diplomát. A hivatalos közoktatás mellett a legnagyobb gondot kell fordítani az iskolán kívüli népművelésre, amint a Paraszt Szövetség kipróbált, egészséges programja alapján népszerűtlen vezető emberek helyett magának a népnek a kezébe kell adni.

37. Hogyan kívánja a párt emelni a foglalkozás szerinti szakképzést?

Hogy a magyar dolgozó társadalomnak testi munkát végző nagy rétegei is a lehető legtökéletesebben értsenek mesterségükhöz, már az elemi iskola felső osztályában el kell kezdeni foglalkozások szerint a szakképzést. Városokban ipari és kereskedelmi, falvakban mezőgazdasági irányúnak kell lenni a tanításnak. Az elemi iskola elvégzése után módot kell adni a különböző foglalkozási ágakban dolgozó fiataloknak, hogy foglalkozásuk elméleti alapját is megteremtsék. A mezőgazdaságban mind gyakrabban meg kell ismételni a mezőgazdasági, kertészeti, szőlőművelési szaktanfolyamokat, hogy rövid néhány év alatt, mindenki elvégezhesse azokat addig is, míg rátérhetünk a kötelező szakképzés megvalósítására. Az iparban és kereskedelemben elhelyezkedett ifjúság számára magas színvonalú tanonciskolákat és szaktanfolyamokat kell megnyitni. A magasabb elméleti szaktudás megszerzése céljából minden járásban téli gazdasági iskolát, minden vármegyében középfokú mezőgazdasági szakiskolát kell felállítani.

38. Milyen támogatást kíván a Párt az ipari munkásságnak?

Mínthogy a demokratikus országnak a parasztság mellett a legfontosabb társadalmi rétege az ipari munkásság, ennek életlehetőségeit államfenntartó szerepéhez mértén kell biztosítani. Bár az ipari munkásságnak megvannak a maga nagy pártjai és szakszervezetei, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt is küzdeni kész a munkásság jogainak kivívásáért. Így ott áll a Párt a munkásságnak a munkaidő szabályozására, a munkásbiztosítás tökéletessé tételére, a tanoncképzésre, a kulcspár állami kézbevitelére, majd a sztrájkjogra irányuló törekvései mellett.

39. Mit kíván a Párt az iparosoknak és kereskedőknek?

Az ország gazdasági életének újjáépítésénél az eddiginél is sokkal nagyobb szerepe lesz az iparosoknak és kereskedőknek. Éppen ezért ehhez a nagy fontosságú feladathoz, de a két nagy foglalkozási ág életviszonyainak zavartalansága érdekében is, kívánatosnak tartja a Párt az iparos- és kereskedőrétegek megerősítését. Elviselhető feltételek mellett hitellel kell segíteni a tőkeszegény iparosokat és kereskedőket, és míg a kisipart minden közszállításnál előnyben kell részesíteni, addig gondoskodni kell arról, hogy a tisztas magyar kereskedelem szabadon tevékenykedjék, s az államnak nem szabad támogatnia a mamutvállalatok versenyét. Mindkét réteg érdekében elő kell segíteni a magánkezdeményezést, s lehetetlenné kell tenni olyan gazdaságpolitikát, hogy a kisipar és kiskereskedelem ellen úgynevezett „egykézrendszer” kialakuljon. Biztosítani kell az iparos- és kereskedőtársadalom érdekképviselőinek a gazdaságpolitikai életben és az egész közéletben való oly mértékű befolyását, amely a két réteg közhasznú tevékenységének és nemzeti értékének megfelel, de biztosítani kell ezeknek az érdekképviselőknek feltétlenül demokratikus felépítését is.

40. Hogyan kell újjászervezni a közhivatali életet?

A régi reakciós világ legszörnyűbb kinövése volt a mindenki által ismert öncélú bürokr-

rácia. A közhivatalokban a dolgozó polgárság ügyeit vontatva, késlekedve és akadékoskodva intézték, s ugyanakkor az életnek mind nagyobb és nagyobb területére terjesztették ki a bürokrácia hatalmát. A közéletnek ezt a szörnyű betegségét nem szabad átvenni a demokratikus államéletbe. A közhivatali tevékenységet le kell egyszerűsíteni, munkáját gyorsabbá, magatartását népszerűtöbbségre kell tenni. Minden közhivatali helyen felelősséget ismerő és felelősségre vonható embernek kell ülni. Vállalt munkájáért mindenki legyen felelős. Az új rendben azt sem lehet tűrni, hogy a beadványokhoz beszerezhetetlen származási iratokat követeljenek. A hivatalokat utasítani kell arra nézve, hogy egy-egy beadványt mennyi idő alatt kötelesek elintézni. Egyszerűen: olyan közszolgáltatást kell teremteni, amelyik elismeri és tevékenységével bizonyítja, hogy a népért van, és végét veti annak a felfogásnak, hogy a dolgozó társadalom van a közhivatalokért. Egyszerű, előzékeny és barátságos polgári közigazgatássá kell átalakulni az egész magyar közszolgáltatásnak, s Magyarország hivatalnokország jellegének meg kell szűnni. Lehetővé kell tenni, hogy az önkormányzatok útján a nép széles rétegei a legteljesebb ellenőrzést gyakorolhassák minden közhivatali tevékenység felett. A háborús közhivatalokat le kell bontani.

41. Milyen legyen a köztisztviselők életviszonya?

Az egyszerűbbé tett közszolgáltatásnak kevesebb tisztviselőre lesz szüksége. A megmaradt tisztviselőket azonban az eddiginél magasabb javadalmazásban kell részesíteni. Magyarország a világ népei közt lakossága foglalkoztatását tekintve, a mezőgazdaságban 11. helyen, az iparban 19. helyen, a kereskedelemben 20. helyen, közalkalmazottak tekintetében azonban a 4. helyen állott a világon. Ez az állapot tovább fenn nem tartható. Természetes, hogy ilyen körülmények között az okatlanul felduzzasztott tisztviselői réteget csak alacsony életszinten tudta eltartani az ország. A rosszul fizetett tisztviselőnek kisebb a felelősségérzete, s az ilyen tisztviselői társadalomban könnyen felütheti fejét a korrupció. Tehát nemcsak a megmaradó tisztviselők értékes munkájának méltó jutalmazása, de az ország közrendjének és tiszta erkölcsének érdekében is gondtalanabb életet kell biztosítani a tisztviselőnek, mint eddig. Meg kell valósítani a tisztviselők szolgálati pragmatikáját, s a felelős munkát végző tisztviselőt függetlenné kell tenni politikai elhatározásában hivatalától és feletteseitől.

42. Mit várhat a szabad értelmiség a párt programjának megvalósulásától?

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt programjának megvalósulása a magyar társadalom minden rétege számára olyan életmódbeli emelkedést és függetlenséget jelent, amely mellett a szabad értelmiség megélhetése és életszínvonalának fejlődése a legteljesebb mértékben biztosítható. A nyomorúságból és kiszolgáltatottságból kiemelkedett, kultúrára és szórakozásra váró dolgozó rétegek magas életszínvonalat tudnak biztosítani az értelmiségi foglalkozások bármelyik ágazatában elhelyezkedett embernek. A falu népének gazdasági megerősödése magával hozza a határrendezésre, az építkezésre, a fokozottabb egészségápolásra, a civilizáció, a kultúra és művészet értékeinek s eredményeinek felhasználására és élvezetére való törekvést. A szabad értelmiségi pályák felvirágzása az ilyen népi emelkedés nyomában egészen természetes, viszont a magyar értelmiségi rétegeknek a múltbeli politikai helyzetkedése nem mindig szolgálta ezt a népi emelkedést. A fejlődés igazi útját követve, a magyar értelmiségnek józan érdeke, hogy elősegítse a népi emelkedés útját és megtalálja azokat a feladatokat, amelyek ebből az ő számára adódnak.

43. Milyen magyar hadsereget kíván a Független Kisgazdapárt?

Bár nyilvánvaló, hogy az európai háború örök tűzfészkeinek, Németországnak a legyőzete után hosszú ideig nem lesz háború, a hadseregszervezésre mégis gondolnunk kell.

Először is gyors program alapján meg kell szervezni a németek elleni háború céljaira az új magyar honvédséget, s azt mielőbb harcra kell vetnünk, de gondolnunk kell a békeidők hadseregének felállítására is. Az új magyar hadseregnek valóban népi hadseregnek kell lenni. Nem szabad válaszfalakat építeni a hadsereg és a nép közé. Meg kell szüntetni a tisztikarnak a polgári társadalomtól való elnevelését, és éppen ezért meg kell szűnni az előzetes tisztképzésnek. Mindenkinek honvédként kell bevonulnia a hadseregbe és azután az arravalóság alapján, az iskolai végzettségre való tekintet nélkül kell kiválasztani a leendő tiszteket. A karpaszományossági jogot el kell törölni. Katonatisztek és katonák számára el kell tiltani a politikával való foglalkozást. Háborúban és békében egyaránt el kell törölni a tiszti étkezdét, s meg kell szüntetni a feljebbvalókkal szemben való megalázkodás kötelességét. Intézményesen biztosítani kell az alárendeltek panaszjogát.

44. Milyen kormányformát kíván a Független Kisgazdapárt?

A Párt 15 éves múltjához hűen, az alkotmányos népképviselési alapon álló demokratikus kormányforma alapján áll. A törvényeket titkos választással, szabadon választott képviselőház hozza, s azokat felelős minisztérium hajtja végre. Az államélet legfőbb alapja az állampolgár. Az állampolgári öntudat emelésére s az állampolgári jogok biztosítására mindent el kell követni. Magyarország szabadságának és teljes függetlenségének legfőbb biztosítója a mindenkitől független, öntudatos állampolgár. Az állampolgári öntudatra s jogainak önálló és befolyásmentes gyakorlására rá kell nevelni minden magyar dolgozót, s e jogok gyakorlásának tanítását az elemi oktatástól fogva kötelezővé kell tenni. A demokrácia a Független Kisgazdapárt értelmezésében azt jelenti, hogy mindenkinek tökéletes szabadsága van mindaddig, amíg másoknak, egyeseknek vagy a nemzet egyetemének szabadságát nem sérti. De jelenti azt is, hogy a többség dönt, s a kisebbség köteles magát alávetni a többség döntésének. Így a nép többsége szab törvényeket a kisebbségnek, nem mint eddig az áldemokráciában, hogy a kisebbség kényszerítette rá a maga törvényeit a többségre. A demokrácia a Független Kisgazdapárt megfogalmazásában szemben áll minden erőszakkal és diktatúra törekvéssel, vagy annak bármilyen megnyilvánulási módjával.

45. Mi a Párt álláspontja a szabadságjogok tekintetében?

A Független Kisgazdapárt a magyar nemzet létfeltételének tekinti a személyes szabadság, vallásszabadság, törvény előtti egyenlőség, a háborús következmények megszűnése után a gazdasági szabadság, valamint a politikai szabadságjogok, a sajtószabadság, egyesítési és gyülekezési szabadság és az általános és titkos választójog feltétlen biztosítását.

46. Milyen választójogot kíván a Párt?

A Független Kisgazdapárt 15 éves küzdelmének sarkpontja volt az általános titkos választójog. Most, amidőn a megvalósítás akadályai megszűntek, azt kívánja a Párt, hogy minden 21 évet betöltött férfinak és nőnek választói jogot kell adni. A választathatóság korhatárát 24 évből tartjuk megállapítandónak. A választásnak titkosnak kell lennie, s a választás titkoságának és tisztaságának megsértése a legszigorúbban büntetett bűncselekménynek számítson.

47. Milyen külpolitikát kíván folytatni a Független Kisgazdapárt?

A magyar nép életérdekeinek olyan külpolitikai irány felel meg, amely biztosítja Magyarország függetlenségét, nemzeti jellegének megtartását, szabad kulturális és gazdasági fejlődését, valamint a tartós békét. Evégből külpolitikánkat új alapokra kell fektetni. Örökre le kell számolnunk a német orientációval, s őszintén és fenntartás nélkül a demokráciák felé kell fordulnunk. Meg kell szerezni a demokráciák, elsősorban a ben-

nünket felszabadító Szovjetunió, továbbá a szomszéd népek, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország jóindulatát és bizalmát, s biztosítani kell a népek közötti közvetlen kapcsolatokat is, a kapcsolatok közvetlenné tétele és a zavartalanabb együttműködés biztosítása érdekében. [...] ²³

Nagy Ferenc: *Mit kell tudni a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Pártról?* Budapest, 1945, Független Nyomda, 13–23. (A teljes programot újraközli Izsák Lajos: *A polgári pártok és programjaik Magyarországon 1944–1956*. Pécs, 1994, Pannónia, 203–217.)

▪ 10. A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT MUNKATERVE ▪ MAGYARORSZÁG ÚJJÁÉPÍTÉSÉRE (Részletek)

BUDAPEST, 1945. AUGUSZTUS 20.

ELVI NYILATKOZAT

A Szociáldemokrata Párt 1945. évi augusztus 18–20-án megtartott országos pártgyűlése kijelenti, hogy az 1903-as évi pártgyűlésen megalkotott pártprogramot változatlanul most is magáénak vallja, elvi alapjaihoz ragaszkodik és mint a magyar munkásmozgalom egyik legértékesebb történelmi okmányát, érintetlenül megtartja.

Az a több mint négy évtized, amely az 1903-as pártprogram megalkotásától eltelt, mégis szükségessé teszi, hogy a pártgyűlés a múltat áttekintse, a jelen feladatait felmérje és kijelölje az utat a jövő felé. [...] ²⁴

MAGYARORSZÁG GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS SZELLEMI ÚJJÁÉPÍTÉSÉNEK MUNKATERVE

A szociáldemokrata Párt a felszabadulást követő időben megvizsgálta az ország gazdasági és társadalmi helyzetét, fölmérte a háború pusztításait, számba vette a jóvátételi kötelezettségeket, és alapos megfontolások után az alább következőkben állapította meg azt a munkatervet, amelynek alapján az ország gazdasági, politikai, társadalmi és szellemi újjáépítése megvalósítható. Ez egyúttal közelebb visz bennünket a szocializmus előfeltételeinek megteremtéséhez.

A Szociáldemokrata Párt munkaterve a következőket tartja szükségesnek és elvégzendőnek:

²³ A továbbiakban a párt felépítését, szervezetét és országos bizottságait ismertette a program.

²⁴ A továbbiakban a párt 1914 óta megtett útját értékelte az akcióprogram a világtendenciákkal összhangban.

I. Alkotmány, politika, karhatalom

1. Magyarország államformája: *népköztársaság*.
2. A köztársaság elnökét három évre választják.
3. Az egykamarás alkotmányozó nemzetgyűlés képviselőit az ország népe az általános, egyenlő, titkos és arányos választójog alapján választja.
4. Választó minden huszonegyedik életévét és választható minden huszonnegyedik életévét betöltött férfi és nő. Fasisztáknak sem aktív, sem passzív választójoga nincs.
5. A választás lajstromos.
6. Szigorú összeférhetetlenségi törvény akadályozza meg, hogy a nép képviselőit anyagi eszközökkel befolyásolhassák, korrumpálják.
7. A végrehajtó hatalom minden szervét a törvényhozás állandó ellenőrzése és felsőbb-sége alá kell helyezni.
8. Törvény biztosítsa valamennyi közület számára a megválasztott tisztviselő visszahívásának jogát. Szükséges a képezési törvény demokratikus reformja.
9. Az elavult és aránytalan megyei beosztás helyett korszerű, nagyobb egységekbe foglalt kerületi beosztás.
10. A demokratikus jogok nem terjedhetnek ki a demokrácia ellenségeire.
11. Politikai napilappal egyelőre csak a kormány és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai rendelkezhetnek.
12. A karhatalmi alakulatokat, a honvédséget és rendőrséget meg kell tisztítani a reakció minden maradványától. A meg nem felelők helyébe rövid tanfolyamokon kiképzett, megbízhatóan demokratikus, anyagilag megközelíthetetlen, munkásokból és tisztviselőkől álló új tiszti- és tisztviselőkart kell szervezni, az önkormányzatok ajánlatának figyelembevételével.

II. Önkormányzat, közigazgatás, bírászkodás

1. Valóságos és tiszta önkormányzat felel meg a demokrácia és népszuverenitás elvének.
2. A központi hatalom és önkormányzatok életébe csak akkor avatkozzon be, ha olyan zavarok következnek be, melyeket önkormányzati úton kiküszöbölni nem lehet vagy pedig ha országos érdekű ügyről van szó.
3. Az önkormányzati szerveket ugyanolyan választójog alapján választják, mint a nemzetgyűlés tagjait. Az önkormányzati szervek tisztviselőiket minden külső beavatkozástól mentesen titkosan választják.
4. A közigazgatás alapja az önkormányzat, melyet a központi kormány ellenőríz és irányít.
5. A pénzügyi közigazgatás megszervezésénél is alapelv az önkormányzat, központi ellenőrzés és irányítás mellett.
6. Az igazságszolgáltatás egyszerű, gyors, mindenki által áttekinthető és igazságos legyen.
7. A demokráciaellenes bűncselekmények megtorlása a jövőben is a népbíróságok feladata.
8. A büntetőbírászkodás területén a tiszta demokrácia szellemében az esküdtbírászkodás elvének kell érvényesülnie.

9. A bíraskodásban helyet kap a szakjogász mellett a laikus elem is, amely ott a nép jogi felfogását érvényesíti.

10. A rendőri büntetőbíráskodás rendszerét egységesíteni, és a kisebb jelentőségű vétségekre is ki kell terjeszteni. A rendőrbírói ítéletek fellebbezési fóruma a közigazgatás.

III. Külpolitika

1. A demokratikus külpolitika előfeltétele a jól tájékozott és szabadon megnyilvánuló külpolitikai közvélemény. A külügyi kormányzatnak állandóan és őszintén tájékoztatnia kell a nemzetgyűlést, a szakszervezeteket és a nagy demokratikus pártok vezetését tevékenységéről.

2. Minden reakciós külpolitikai elgondolást ki kell küszöbölni. Demokratikus belső fejlődésünk és minden imperialista elképzeléstől mentes külpolitikánk az alapja a szabad nemzetek között való elhelyezkedésünknek.

3. Külpolitikánk alapja jelenleg az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény.

4. Fenntartás nélkül szolgáljuk az atlanti chartában és az egyesült nemzetek alapokmányában lefektetett külpolitikai elveket. Békés együttműködésre törekszünk valamennyi nemzettel, és részt akarunk venni a nemzetközi biztonság megszilárdítására, a világbéke biztosítására és a világgazdaság újjáépítésére törekvő munkában.

5. A Szovjetunióval őszinte jóviszonyt, szoros gazdasági, kulturális és politikai barátságot kívánunk.

6. Valamennyi demokratikus állammal, elsősorban a szomszédos államokkal és azokkal is, melyekkel közös határunk nincs, de mindenekelőtt a munkáspárti vezetés alatt álló Angliával, továbbá az USA-val, Franciaországgal szoros baráti és gazdasági kapcsolatok kiépítését kívánjuk.

7. Nemzetiségi politikánk alapelve a teljes jogegyenlőség és szabadság. A nemzetiségi politika háborús bűnősei népbírásg elé állítandók.

8. A határon túl élő magyarok védelmében a szomszédállamoktól hasonló nemzetiségi politika megvalósítását várjuk el, mint amelyet a demokratikus Magyarország alkalmaz nemzetiségeivel szemben. [...] ²⁵

V. Mezőgazdaság

A földhöz jutott népnek lehetőséget kell nyújtani, hogy a földjét saját és a közösség előnyére a legintenzívebben művelhesse meg. Ezért megvalósítandó:

1. A széles körű ingyenes gazdasági szakoktatás, ennek előmozdítására állami mintagazdaságok létesítése.

2. Állatállományunk (igavonó és tenyészállat) megfelelő kifejlesztése külföldről való behozatal révén is.

3. Olcsó mezőgazdasági gépakció a hiányzó és elpusztult gépi berendezés pótlására.

4. Termelő és értékesítő szövetkezetek létesítése, mert ezek biztosítják:

²⁵ A IV. fejezet a községgazdasági teendőket ismertette.

- a) a birtokosok összefogása révén a nagybirtok minden előnyét;
- b) tervszerű termelésben minden lehetőség kihasználását;
- c) tökéletesebb gépek és szerszámok beszerzését;
- d) nemesített vetőmagvak és tenyészállatok beszerzését;
- e) belterjes gazdálkodáshoz szükséges hitelek biztosítását és nyújtását;
- f) a termények tervszerű értékesítését;
- g) közvetlen kapcsolat a városi termelő és fogyasztó szervezetekkel és így az agrárrollót feleslegesen tágitó közvetítők kikapcsolását;

h) mezőgazdasági ipartelepek (cukor-, szesz-, olaj-, konzervgyárak) létesítését és fenntartását a kisbirtokosok számára is, akik csak a szervezetzeti egyesülésben juthatnak mindazokhoz az előnyökhöz, melyekkel eddig csak a nagybirtok rendelkezhetett, és amely előnyök hiánya a múltban a kis- és törpebirtokosokat a földjük rabszolgájává tette.

5. Állami, gépi állomások létesítése az ország minden részében, traktorokkal mélyszántást végző gépekkel, arató- és cséplőgépekkel.

6. Olcsó műtrágyaakciókkal a műtrágyázás népszerűsítése.

7. Képzett agrármérnökök kiküldése és vegyvizsgálati állomások létesítése azért, hogy minden földön az ott legjobban megfelelő műtrágyát alkalmazzák és a legjobban megfelelő terméket termeljék.

8. Ipari növények és olajos magvak termelésének tervszerű fokozása.

9. Kertgazdaságok létesítése és fokozása ipari göccsoportok és nagyvárosok övezetében.

10. Mind a mezőgazdaságban, mind az iparban dolgozók érdekeinek érvényesítését és hatékony védelmét.

11. A földreform teljes és végleges végrehajtása érdekében a telepítések és a földbirtokrendezés végrehajtása.

12. Szociálpolitikai védelem a mezőgazdasági munkások és kisbirtokosok számára, akik betegség, baleset, rokkantság és aggkor esetén az ipari munkássággal azonos elbánásban részesüljenek.

13. Hajózási és öntözőcsatornák létesítése a tervszerű termelés eredményének fokozása és a közlekedési lehetőségek fejlesztése érdekében.

VI. Ipar, közlekedés, bányászat

1. Az ország valamennyi termelő erejének összefogása a háború sújtotta gazdasági élet újjáépítésére a dolgozó nép érdekeinek szolgálatában.

2. Pontos adatfelvétel a nyersanyagkészletekről és ipari termelőképességünkről, hogy ezek ismeretében termelésünk a legfontosabb és legsürgősebb szükséglet kielégítést szolgálja.

3. Gyáriparunk célszerű újjáépítése a jóhiszemű és aktív magántőke támogatásával.

4. Az elhagyott javak bekapcsolása a gazdasági életbe, az újjáépítés szempontjainak figyelembevételével.

5. A bányák, ezt követően a villamosáram-szolgáltatás és távvezetékek, valamint egyes kulcsiparok államosítása a közösség érdekeinek fokozott védelmében.

6. Tervszerű munkaerő-gazdálkodás az életfontosságú iparok érdekében – a luxusiparok terhére, általános munkakötelezettség bevezetése.

7. A termelés biztosítása és fokozása érdekében: termelési eszközök és nyersanyagok

igénybevétele vagy áthelyezése, a termelést gátló (szabotáló) vállalattulajdonosok vagy vezetők ideiglenes eltávolítása az üzemekből.

8. Ipari nyersanyagforrásaink tervszerű kiépítése, olaj-, szén-, bauxittermelésünk fokozása. Vasérchiányunk pótlása érdekében könnyűfémiparunk fejlesztése.

9. Kedvezményes élelmiszer- és ruhaellátás az újjáépítésben dolgozók számára.

10. Prémiumos bérrendszer a termelésben különös eredménnyel dolgozók számára.

11. Vasúti, vízi és közúti közlekedés helyreállítása, majd továbbfejlesztése. A magánkézben levő gépi közlekedési eszközök tervszerű felhasználása a közellátás szolgálatában.

12. Motoros járművek minél nagyobb mérvű behozatala külföldről.

13. Bekapcsolódás és élénk részvétel a nemzetközi légi személy-, áru- és postaforgalomba.

14. A kisipar és kézműipar bekapcsolása – állami támogatás mellett – az újjáépítés és jóvátétel feladataiba.

VII. Kereskedelem

1. A lánckereskedelem kikapcsolása, hogy a termék minél rövidebb úton, így minél olcsóbban jusson a fogyasztóhoz. A feketekereskedelem elleni harc elsősorban a termelés fokozása és az igazságosabb elosztás, másodsorban könyörtelen büntető intézkedések révén.

2. A korlátozott mennyiségű közszükségleti cikkek arányosabb elosztása érdekében a kis-kereskedők beszerzési szövetkezetbe való tömörítése.

3. Az árdrágítás vagy áruhamisítás bűnét elkövető kereskedőtől az iparendély elvonandó. [...] ²⁶

VIII. Pénzügy

1. Könyörtelen harc a lelkiismeretlen spekuláció inflációs politikája ellen.

2. Fizetési eszközök kibocsátása csak az újjáépítés és jóvátétel szükségleteinek megfelelően, a legszigorúbb ellenőrzés mellett történhet.

3. Hitelpolitikánk irányítója kizárólag az állam lehet. A hitelpolitika feladata: a mezőgazdaság, ipar és közlekedés tervszerű újjáépítésének – megfelelő ellenőrzés mellett – anyagi eszközökkel való ellátása.

4. A kötött deviza- és valutagazdálkodás az újjáépítés érdekében fenntartandó és minden intézkedéssel megakadályozandó a spekuláns tőke külföldre való áramlása.

5. A túlméretezett bankszervezet lebontása, a megmaradó részvény- és egyéb magánbankok állami ellenőrzés alá helyezése.

6. Az államháztartásban egyensúlyba kell hozni az adóbevételeket a közigazgatási kiadásokkal. Az adóbevételek terén a közvetlen és át nem hárítható adózás elve érvényesüljön.

7. Az adórendszer legyen egyszerű, áttekinthető, meredeken progresszív. A kisjövedelem adómentes. A vagyon utáni adózás arányát, valamint az ajándékozási és örökösödési

²⁶ A továbbiakban a szövetkezetek, valamint a szomszédos országokkal való kereskedelmi megállapodások aláírásának a fontosságát hangsúlyozta a program.

illetéket erősen fel kell emelni. A kataszteri földadó helyébe földértékadót, a házadó helyébe telekértékadó rendszert kell bevezetni.

8. Adórendszerünk kímélje a munkabérijövedelmet, arányosan adóztassa a termelésben részt vevő tőke hasznát és büntetésszerűen sújtsa a tőkének az újjáépítéstől tartózkodó részét. [...] ²⁷

X. Szövetkezeti mozgalom

1. Korszerű szövetkezeti törvény létesítése.
2. Minden dolgozónak fogyasztási szövetkezetbe való tömörítése.
3. Beszerző, termelő, hitel- és értékesítő szövetkezetek alakítása a kézműiparosság részére. Ezek segítségével részesei lehetnek a nagybani beszerzés útján a gépek alkalmazása minden előnyének, valamint közvetlen kapcsolatot teremthetnek a fogyasztók széles rétegével.
4. Termelő, beszerző és értékesítő szövetkezetekkel biztosíthatjuk a földműves lakosság számára a nagyüzemi termelés és a nagybani értékesítés minden előnyét.
5. Értékesítő szövetkezetek létesítése azért, hogy a földműves lakosság terményfeleslege is bekapcsolódhassék a kiviteli kereskedelembe.
6. Kereskedői (értékesítő) szövetkezetek feladata a közszükségleti cikkek arányos elosztása és árukivitel jelentős részének lebonyolítása.

XI. Szociálpolitika

A Szociáldemokrata Párt az kívánja, hogy mindazok a pihenési, üdülési és felfrissülési lehetőségek, amelyeket eddig a vagyonos osztályok kizárólagos joggal önmaguk számára biztosítottak, a jövőben a dolgozó osztály rendelkezésére álljanak. Ezért szükséges:

1. Gyógyfürdők és gyógyforrások államosítása.
2. Az állami fürdőhelyek, gyógyforrások és fürdők, állami üdülőtelepek és gyógyszállók átadása a társadalombiztosító intézetek kezelésébe.
3. A társadalombiztosítás egészségvédő szolgálata keretében a Balaton mentén, valamint a magaslati helyeken levő gyógyüdültetés gyökeres megszervezése a legszélesebb dolgozórétegek számára.
4. A dolgozó osztályok gyermekeinek testi, lelki jólétéről való gondoskodás állami feladat, melyet abban a szellemben kívánunk megoldani, mint a szocialista vörös Bécs városa 1919–1934 között.
5. A betegségbiztosítás körében szűnjenek meg az osztálykülönbségek. Azonos beteglátsási feltételek teremtenődők minden ipari és mezőgazdasági munkás, bányász, magán- és közalkalmazott számára.
6. A biztosító intézetek ügykezelése egyszerűsítendő, fölös adminisztrációja kiirtandó, a kisebb intézeteket egybe kell olvasztani, hogy ezáltal is az eddiginél lényegesen nagyobb része a járulékoknak legyen közvetlenül a dolgozók gyógykezelésére fordítható.

²⁷ A IX. fejezet a szakszervezetek és az üzemi bizottságok teendőivel foglalkozott.

7. Az állam, közületek, társadalombiztosító intézetek szervezzék együttesen és országosan a népbetegségek elleni harcot.

8. Történjék gondoskodás az egész lakosság átvizsgálásáról gümőkór és nemi betegségek szempontjából, az így felfedezett fertőző betegek elkülönítéséről és gyógykezeléséről. E célra nagyobb kastélyok és gyógyszállók is igénybe vehetők.

9. Tüdőbetegek részesüljenek fokozott, különleges ételmisszerellátásban.

10. A nemi betegségek leküzdéséhez szükséges gyógyszerek gyártása fokozandó, ha kell, egyes gyógyszergyárak állami kezelésbe vétele útján is.

11. A javító-, letartóztató- és elmegógyintézetek személyzete a modern lélektan követelményeinek megfelelően átképzendő.

12. A falvak és városok lakossága részére új kutak fúrásával egészséges ivóvíz biztosítandó.

XII. Társadalombiztosítás

1. Minden dolgozó számára kötelező általános betegség, baleset, rokkantság elleni biztosítást foglalkozásra és jövedelemre való tekintet nélkül.

2. A társadalom gondoskodjék az aggok, rokkantak, özvegyek és árvák emberséges és méltó ellátásáról. Ennek érdekében a társadalombiztosítás mai rendszerének alapvető megváltoztatása szükséges.

3. A társadalombiztosítás teljes önkormányzata a biztosítottak vezetése mellett.

XIII. Lakáskérdés

A Szociáldemokrata Párt elvi álláspontja, hogy a lakás közszükséglet, és nem lehet nyereszkeedés tárgya. Ennek megfelelően szükségesnek tartja:

1. Az ép, sértetlen lakások lakóvédelmének fenntartását.

2. A rendeletileg életbe lépett lakbérpótléknak teljesen a lakóházak újjáépítésére való fordítását.

3. Céltudatos lakáspolitikát a sérült házak helyreállítása, és amennyire ezt a termelőeszközök és jóvátételi szállítások gyártása fokozatosan megengedi, tömeges modern kislakások építése útján.

XIV. Anya- és gyermekvédelem

Az anyaságot a közösségnek tett szolgálatként kell elismernünk, az anya és a gyermek védelmét tehát közösségi feladatként kell elvégeznünk. Ennek az elvnek gyakorlati megvalósítása céljából:

1. A sokgyermekes család gazdasági ellátását a kenyérkereső családtagok teljesítményétől függetleníteni kell.

2. A terhes, szülő- és szoptató anyák védelmére, akár kenyérkereső foglalkozást űz, s így beletartozik a szociális biztosításba, akár a háztartásban dolgozik, különleges anyasági biztosítást kell megszervezni.

3. Anyasági tanácsadókat, szülőotthonokat kell elsősorban a társadalombiztosító intézeteknek felállítaniuk, amelyek a terhesség, szülés és szoptatás idejére egészségügyi segítség nélkül anyagi ellátásban is részesítik az anyákat.

4. A házasságon kívül született gyermek teljes egyenjogúsítását törvénybe kell iktatni.
5. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi nevelése érdekében a modern pedagógia és orvostudomány követelményeinek megfelelő iskola előtti intézmények (napközi otthonok, gyermekkertek, játszóterek stb.) létesítendőek.
6. Az elhagyott gyermek közösségi gondozását gyökeresen át kell szervezni és a gondozásból ki kell küszöbölni a szegényellátás elvét.
7. A testileg vagy szellemileg fogyatékos gyermekek számára különleges nevelőintézeteket kell felállítani, részükre a fogyatékoságuk által szabott határokon belül elérhető legmagasabb munkaképességet kell biztosítani.
8. A születésszabályozás kérdését a modern eugenetika eredményei alapján kell rendezni.

XV. Közoktatás, népnevelés

A közoktatás és népnevelés a demokratikus közösségi élet számára nevel állampolgárokat, ezért alapelvei legyenek: demokratikus és szociális szellem, önálló, szabad jellem, az emberiség nemzeti és nemzetközi egymásrataltságának és együttműködésének tudata. E célok elérésére törekszünk:

1. Az iskoláztatás és nevelés állami feladattá emelésére, ennek költségeit az állam fedezze, anyagát és szellemét a demokrácia követelményei szerint az állam határozza meg. A felekezeti iskolák tanterve és tananyaga azonos az állami és községi iskolákéval.
2. Az oktatás szellemének a gyakorlati élethez való alkalmazására, ennek alapja a munkaiskola, amely az iskolai közösségben önállóságra, a munka megbecsülésére és munkafegyelmre nevel.
3. A tanítás ingyenességére, amely magában foglalja a taneszközök ingyenességét is.
4. Nyolcosztályos egységes kötelező népoktatás bevezetésére városban és falun egyaránt.
5. A közép- és felsőfokú iskoláknak a tehetséges gyermek előtt való megnyitására. Az alapműveltségen túl, amely az ország általános kultúrképét alakítja ki, a magasabb képzettség, szak tudás vagy kutatómunkára való képesítés megszerzését se akadályozhassák gazdasági feltételek.
6. A falusi és tanyai iskolák mellé, valamint városi felsőbb iskolákban továbbtanuló tehetséges gyermekek és ifjak részére nevelőintézetek megszervezésére.
7. Az oktatószemélyzet gazdasági színvonalának oly mértékű emelésére, amilyent csak az újjáépítés előrehaladásának mértéke megenged, és amely őket fokozatosan mentesíti anyagi gondoktól, és lehetővé teszi számukra, hogy minden szellemi és erkölcsi erejüket feladataik elvégzésére fordíthatják.
8. Az iskolán kívüli népművelés demokratikus és szociális szellemű megszervezésére.
9. Az iskolai és társadalmi testnevelésnek a militarista formáktól és szellemtől való teljes felszabadítására.
10. A főiskolákon a reakciós, népellenes szellem teljes kiirtására.
11. Főiskolai oktatásunk legyen:
 - a) szakemberképzés,
 - b) nevelőképzés,
 - c) tudósképzés.

Addig, míg az új iskolarendszer ki nem épül, a főiskolákra való felvétel a vizsga eredményétől függjön; különösen tehetséges munkás- és parasztfiak számára kollégiumok létesítendőek.

12. Tekintettel arra, hogy főiskoláink az ellenforradalom huszonöt évében a reakció fészkei voltak, az egyetemi tanszékek betöltésénél az egyetemi képesítéstől el kell tekinteni és főiskoláink tanszékeit meg kell nyitni a nemzet legkiválóbb tudósai számára, függetlenül attól, hogy milyen úton jutottak tudásukhoz.

13. Marxista kutatóintézet felállítása a budapesti tudományegyetemen. [...] ²⁸

XVII. Szellemi élet

Miután a demokráciát őszintén demokratikus gondolkodású tömegek nélkül sem megvalósítani, sem megszilárdítani nem lehet, pártunk a demokratikus népnevelésben, az új iskolán, az ingyenes és kötelező oktatáson kívül megvalósítandónak tartja:

1. A sajtónak, filmnek, rádiónak, színháznak, művészetnek, tudománynak és irodalomnak maradéktalan felhasználását és beállítását a dolgozó tömegek szellemi felszabadítására, az új embertípus kialakítására.

2. Az iskolán kívüli népoktatás széles körű kiépítését.

3. Olcsó könyvek kiadását az igazi történelmi, társadalmi, gazdasági, irodalmi stb. ismeretek széles körben való terjesztésére addig is, amíg az új iskola hatásai nem jelentkeznek.

4. Követeljük a rádió, film, képzőművészeti kiállítások, színházi előadások és hangversenyek demokratikus, a nagy tömegek számára hozzáférhető és a dolgozókat nevelő alkalmazását.

5. Az állam és az összes közületek anyagi és erkölcsi támogatását a munkásosztály sajátos kultúrtörekvései és kultúrszervei számára.

6. A selejtes és mérgező álkultúra kiirtását.

7. Miként a filmszínházakat és a rádiót, a szükséges előfeltételek megteremtése után, a színházakat is ki kell venni a magántőke kezéből. A színház mint a népművelés egyik eszköze nem lehet magánhaszon játéka, csak demokratikus pártoknak és tömegszervezeteknek lehet színházuk.

8. A munkásosztály szervezeteinek, köztük elsősorban a Szociáldemokrata Pártnak feladata a munkáskultúrszervek, kultúr csoportok, dalkarok, szavaló- és mozgáskórusok, színjátszó csoportok, irodalmi és zenei szemináriumok, képzőművészeti kiállítások életre hívása.

9. Követeljük a fiatal művészek, a szocialista alkotók legkiválóbbjainak támogatását és nyilvánosságához juttatását.

Nem vagyunk álmodozók, a történelmi materializmus alapján állunk, tudjuk, hogy a proletariátus társadalmi felszabadítása nélkül vagy előtt teljes szellemi felszabadítása elérhetetlen. Ez azonban csak azt jelenti, hogy a kultúrát a demokráciáért és szocializmusért folytatott küzdelem egyik legfontosabb területének tekintjük. A szocialista kultúrpolitika legmagasabb feladata új harcosokat nevelni, az eddiginél tökéletesebb fegyvereket kovácsolni, hogy az új harcosok az új fegyverekkel kiküzdhessek a társadalmi felszabadulást, és megvethessék alapjait az első igazán szabad és igazán emberi kultúrának.

Szabad ország, szabad föld, szabad nép!

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1967, Kossuth, 99–118.

²⁸ A XIV. fejezet általánosságban foglalkozott az értelmiség és a munkásmozgalom viszonyával.

■ 11. AZ 1945. ÉVI VIII. TÖRVÉNY ■
A NEMZETGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKRÓL
(Részletek)

BUDAPEST, 1945. SZEPTEMBER 16.

I. fejezet

Általános rendelkezések

1. §. (1) A nemzetgyűlési választásokat az egész ország területén e törvény hatálybalépésétől számított 60 (hatvan) napon belül meg kell tartani.

(2) A belügyminiszter külön rendelettel állapítja meg a jelen törvényben szabályozott bizottságok megalakítására, a választói névjegyzék elkészítésére és a választás előkészítésére irányadó időpontokat.

2. §. (1) A nemzetgyűlés megbízatása első összeülésétől számított 4 (négy) évre szól. A nemzetgyűlési képviselőket részben a pártok választókerületi listáin kell megválasztani általános, titkos, közvetlen, egyenlő és községenkénti választójog alapján, az érvényesen leszavazott választók arányában, úgy, hogy 12 000 érvényes szavazatra essék egy képviselői megbízatás; további 50 (ötven) képviselőt kell választani ugyanazzal a szavazással a pártok országos listáin alapján. Az így megválasztott nemzetgyűlés első ülésén, megalakulása előtt további 10 képviselőt választ tagjai közé az ország szellemi és közéleti vezető személyiségei közül.

(2) A választáson csakis olyan párt vehet részt, melynek részvételi jogát – a párt céljainak, vezetőinek és összetételének demokratikus szempontból való megvizsgálása alapján – az Országos Nemzeti Bizottság megállapítja. A pártok ezirányú kérelmüket jelen törvény hatálybalépésétől számított 5 (öt) nap alatt nyújthatják be. Az Országos Nemzeti Bizottság köteles az e tárgyban benyújtott kérelmek felett 3 (három) nap alatt írásban határozni, s határozatát az érdekelt pártnak haladéktalanul kézbesíteni. Egyidejűleg azokat a határozatait, amelyek valamely párt részvételi jogát megállapítják, a belügyminiszterrel közli, aki ezeket a hivatalos lapban (Magyar Közlönyben) a párt országos vezetőségének feltüntetésével közzéteszi. [...] ²⁹⁾

II. fejezet

Választójogosultság és választhatóság

4. §. (1) Nemzetgyűlési választójoga van minden magyar állampolgárnak, aki huszadik életévét betöltötte vagy a választói névjegyzék összeállításának évében betölti és 1945. évi szeptember hó 1-jén Magyarország 1937. évi december hó 31-i határain belül lakott. Ez utóbbi kellék alól a minisztérium a belügyminiszter előterjesztésére felmentést adhat.

²⁹⁾ A fejezet további részében a választókerületeket sorolta fel a törvény.

(2) Választójogosultság szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni – ellenkező adat híján – azt is, aki Magyarország 1918. évi október hó 31-i területén belül született és Magyarország 1937. évi december hó 31-i határain belül lakik.

(3) Annak, aki a németek vagy fasiszták elleni harcban fegyveresen részt vett és ezt az Országos Nemzeti Bizottság az előterjesztett bizonyítékok alapján igazolja, választójoga van akkor is, ha tizennyolcadik életévét betöltötte, vagy a választói névjegyzék összeállításának évében betölti.

5. §. A választójogból ki van zárva:

1. aki elmebetegség miatt gondnokság alatt áll, s ezt a törvényszék gondnokság alá helyező határozata tanúsítja,

2. aki elmebeteg, még ha nem is áll gondnokság alatt, s ezt ideiglenes gondnokság alá helyező határozat vagy hatósági orvosi bizonyítvány tanúsítja,

3. aki büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt bírói határozat alapján előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban van, vagy szabadságvesztés büntetését tölti,

4. akit politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésére jogerősen elítéltek, az ítéletben meghatározott idő alatt, kivéve azokat, akiket a 200/1945. M. E. és 285/1945. M. E. sz. rendeletek alapján rehabilitálni kell,

5. aki ellen a népbíróság marasztaló ítéletet hozott, vagy aki ellen a népügyészség vádiratot bocsátott ki,

6. aki e törvény hatálybalépésekor rendőrhatalósági őrizetben (internálva) van,

7. aki maga vagy vele közös háztartásban élő házastársa üzleténél vagy foglalkozásánál fogva erkölcsrendészeti ellenőrzés alatt áll,

8. aki a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép, földhöz juttatásáról szóló 600/1945. M. E. sz. rendelet 5. §-a értelmében hazaárulónak, háborús vagy népellenes bűnösnek minősül, azért, mert a német fasizmus politikai, gazdasági és katonai érdekeit a magyar nép rovására támogatta, vagy önkéntes jelentkezéssel német, fasiszta katonai vagy rendfenntartó alakulatba belépett, vagy valamilyen német katonai vagy rendfenntartó alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott, vagy mint besúgó működött, vagy ismét felvette német hangzású családi nevét, és ellene a hivatkozott rendelet 4. §-a alapján e törvény hatályba léptéig ilyen okból az elkobzási eljárás megindult,

9. aki az 529/1945. M. E. sz. rendelet 3. §-ában említett egyesületben, pártban vagy szervezetben (1. Antibolsevista Ifjúsági Tábor, 2. Baross Szövetség, 3. EMSZO, 4. Etelközi Szövetség, 5. Ébredő Magyarok Egyesülete, 6. Honszeretet, 7. Kékek Klubja, 8. Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség, 9. Kettős Kereszt Vérszövetség, 10. Levente Egyesület, 11. Magyar Jövő Szövetség, 12. Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE), 13. Magyar Élet Pártja, 14. Magyar Megújulás Pártja, 15. Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete, 16. Magyar Nemzeti Szocialista Párt, 17. Magyar Tudományos Fajvédő Társaság, 18. Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, 19. Nemzeti Munkaközpont, 20. Népakarat Pártja, 21. Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom, 22. Országos Vitézi Szék, 23. Országos Nemzetvédelmi Bizottság, 24. Turul Szövetség, 25. Zsidókutató Intézet), vagy az 1919. júniusi Bajtársak Szövetségében, a Társadalmi Egyesületek szövetségében (TESZ), a Magyar Keresztény Nemzeti Ligában, vagy a Magyar–Német Társaságban tisztséget viselt és pedig a Baross szövetségben, Honszeretet és Levente Egyesületben csak az, aki országos vagy megyei vezető tisztséget töltött be, a többi egyesületben az, aki bármilyen tisztséget viselt; kivétel az, akit az igazolási eljárás során feltétel nélkül igazol-

tak, vagy aki tisztéről még 1941. évi június hó 22. előtt lemondott és azt követően antifasiszta magatartást tanúsított,

10. akikre nézve a 3820/1945. M. E. sz. rendelet alapján alakult bizottság megállapította, hogy a Volksbundnak vezetője, tagja vagy támogatója volt, vagy akiről ennek híján is kétséget kizáróan megállapítható, hogy a Volksbundnak, Kulturbundnak vagy Hitler-Jugendnak tagja volt, vagy magát német nemzetiségűnek vallotta,

11. akivel szemben az idevonatkozó rendeletek alapján megalakított bármilyen igazoló bizottság nyugdíjazást, vagy állásvesztést kimondó vagy jogosítvány, vagy foglalkozás gyakorlásától egy évnél hosszabb időre eltiltó határozatot hozott,

12. a volt m. kir. csendőrségnek az a tagja, aki az 1690/1945. M. E. számú rendelet alapján lefolytatható különleges igazolási eljárásnak nem vetette alá magát, vagy alávetette magát, de nem igazolták.

6. §. Nemzetgyűlési képviselővé az választható, akinek a választás időpontjában választójoga van, tekintet nélkül arra, hogy a választói névjegyzékbe fel van-e véve. Nem választhatók képviselővé a honvédség és a rendőrség tényleges szolgálatot teljesítő hivatásos állományú tagjai. [...] ³⁰

VII. fejezet

A szavazás

29. §. Az összeíró bizottságok az összeírás befejeztével szavazatszedő bizottságokká alakulnak át. Feladatuk a szavazás előkészítése, lebonyolítása, a szavazatok összeszámlálása és a választási bizottsághoz való továbbítása. A szavazatszedő bizottság tagjai ugyanabban a választókerületben képviselőjelöltek nem lehetnek. [22. § (3) bek.]

30. §. A szavazás szavazóköronként történik és a kitűzött napon reggel 7 (hét) órakor kezdődik és 20 (húsz) órakor végződik. Ha ebben az időpontban a választási névjegyzékbe felvett választók egynegyede vagy ennél több szavazó még nem szavazott, a zárórát egy órával meg kell hosszabbítani.

31. §. (1) A szavazóhelyiséget és szükséges kellékeket Budapesten a kerületi előljáró, városokban a polgármester, községekben a községi előljáróság bocsátja rendelkezésre.

(2) Minden szavazóhelyiségben a szavazás céljára legalább 2 (két) zárt szobát vagy elrekesztett fülkét kell – asztallal ellátva – berendezni, ahová a szavazón kívül más be nem léphet és be nem tekinthet.

(3) A szavazatszedő bizottság asztalára egy fedett urnát kell állítani, mely szavazólapok bedobására alkalmas nyílással van ellátva. Az urna céljára ládát vagy egyéb alkalmas tartályt lehet használni, melyet elzárás, leszögezés vagy lepecsételés útján oly módon kell lezárni, hogy a szavazólapokat a zár felnyitása, a pecsét feltörése vagy a láda szétszedése nélkül eltávolítani ne lehessen. Az urnák állapotát, lezárását, leszögezését vagy lepecsételését a szavazás megkezdése előtt a bizalmi férfiak jelenlétében meg kell vizsgálni és a vizsgálat eredményét a jegyzőkönyvben feltüntetni.

³⁰ A törvény nem közölte III–VI. fejezete az összeíró, választási és szavazatszedő bizottságokkal, a választói névjegyzékek elkészítésével, a választások kitűzésével és a lajstromok elkészítésével, valamint a választás tisztaságával és zavartalanságának a biztosításával foglalkozik.

32. §. (1) Minden politikai pártnak, mely a választókerületben a választáson részt vesz, jogában áll minden szavazóhelyiségbe három-három bizalmi egyént küldeni.

(2) A pártok bizalmi egyénei, valamint a szavazatszedő bizottság tagjai a szavazás alatt az elnök vagy a bizottság intézkedései ellen tiltakozhatnak. Amennyiben a szavazatszedő bizottság ennek nem ad helyt, azonnal bejelentendő felszólamlással lehet élni a választási bizottsághoz, amely lehetőleg még a szavazás tartama alatt azonnal és végérvényesen határoz. A felszólamlásokat és felszólamlás tárgyában hozott határozatokat a rendelkezésre álló legrövidebb úton kell szóban vagy írásban továbbítani a választási bizottsághoz, illetőleg vissza a szavazatszedő bizottsághoz.

33. §. (1) A szavazóhelyiségben a szavazatszedő bizottság tagjai, a választási bizottság tagjai, a szavazatszedő bizottság által alkalmazott segéderők, a pártok bizalmi egyénei és azok a szavazók léphetnek csak be, akiknek a szóban lévő szavazóhelyiségben kell szavazniuk. A szavazóhelyiségben tíznél több szavazó egyszerre nem tartózkodhat. A választóknak szavazatuk leadása után a szavazóhelyiséget el kell hagyniuk.

(2) A szavazóhelyiség épületében és 50 (ötven) méteres körzetében választási agitációt kifejezni nem szabad.

(2) A rend fenntartásáról a szavazatszedő bizottság elnöke gondoskodik, akinek megfelelő számú rendőrt kell rendelkezésre bocsátani.

34. §. A szavazás a hivatalosan előírt borítékba zárandó szavazólapon történik. A férfi szavazók „Férfi” szóval, a női szavazók „Nő” szóval megjelölt szavazólapon szavaznak. A szavazólapokon az egyes pártok nevét, jelvényét, valamint a benyújtott lajstromok élén álló 5 (öt) jelöltjük nevét kell teljes azonos nyomással feltüntetni, világosan elválasztva és a 23. § szerint megállapított sorrendben és sorszámmal. Közös lajstrom esetén a közösségben résztvevő pártok vagy a közös lajstrom nevét és jelvényét és mindegyiknek a lajstrom élén álló 5-5 (öt-öt) jelöltjét összekapcsolva, de egymástól megkülönböztethetően kell feltüntetni.

35. §. A szavazás nem egyes jelöltekre, hanem egyes lajstromokra történik.

36. §. (1) A választók érkezésük sorrendjében szavaznak.

(2) A szavazatszedő bizottság tagjai, segéderői és a szavazatszedő bizottság mellé küldött pártbizalmiak, ha más szavazókör választói névjegyzékében vannak is felvéve, ott szavaznak, ahol működnek. A választási bizottság tagjai, segéderői és a melléjük küldött pártbizalmiak pedig a választási bizottság székhelye szerint illetékes legközelebbi szavazóhelyiségben szavaznak. Mindazok, akik a fentiek szerint nem saját szavazókörükben szavaznak, az illetékes szavazatszedő bizottság elnökétől saját személyükre vonatkozó névjegyzékki vonatot kapnak, melyet a szavazáskor bemutatnak és leadnak. Ezeket a szavazatszedő bizottság összegyűjti.

(3) A szavazatszedő bizottság tagjai, a pártbizalmiak és a segéderők utoljára szavaznak.

37. §. (1) A szavazás úgy folyik le, hogy a szavazatszedő bizottság a 24. § (2) bek.-ben megszabott módon megállapítja a szavazó személyazonosságát, és azt, hogy a választói névjegyzékben szerepel-e. Utána az elnök átadja a szavazónak a szavazólapot, a borítékot és egy írónt. A szavazó a zárt szobában, vagy elrekesztett fiúlkében a szavazólapon a megfelelő lajstromot a kijelölt helyen kereszttel megjelöli, azután a szavazólapot borítékba helyezi, a borítékot lezárja, majd a lezárt borítékot a bizottság előtt a szavazóurnába teszi. A szavazás megtörténtét a bizottság elnöke a választási névjegyzéken, illetőleg a 36. § (2) bekezdésében szabályozott esetben a választói névjegyzékkivonaton a választó neve mellett feltünteti.

(2) Az a választó, aki írni, olvasni nem tud, vagy akit testi fogyatkozás gátol abban, hogy a szavazólapot megfelelően megjelölje vagy saját kezűleg a borítékba helyezze, kísérő segítségével élhet. [...]³¹

Magyar Törvénytár. 1943–45. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1966], Franklin, 110–133.

▪ 12. A GYŐZTES FŐHATALMAK KÜLÜGYMINISZTERI ▪ TANÁCSÁNAK JEGYZŐKÖNYVE A ROMÁN–MAGYAR HATÁRRÓL (Részlet)

LONDON, 1945. SZEPTEMBER 20.

[...] ³² A brit és az amerikai delegáció azt javasolta, hogy a magyar határ általában véve az 1938-as határ legyen. Azt azonban, hogy Erdély egésze vagy nagyobbik fele kerüljön Romániához, a két állam követeléseinek elemzése után kellene eldönteni.

MOLOTOV úr azt mondta, a tanács feladata a bécsi döntés hatályon kívül helyezése és a trianoni békeszerződés döntésének újra érvénybe helyezése. Úgy véli, hogy ezt a döntést további vizsgálatok nélkül meg lehet hozni.

BEVIN úr emlékeztetett rá, hogy a fegyverszüneti szerződés 19. pontja szerint „Erdélyt (vagy annak nagyobb részét) vissza kell adni Romániának, s ezt a békeszerződésnek meg kell erősítenie”. ³³ A brit delegáció mindössze azt akarja, hogy igazságos határvonal alakuljon ki, hogy a konfliktust a jövőben el lehessen kerülni.

BIDAULT úr felvetette, hogy a tanácsnak ebben az ügyben a jugoszláv–olasz határ esetében elfogadott politikát kellene követnie és helyszíni vizsgálatok után olyan etnikai határvonalat keresnie, amely a lehető legkevesebb magyart hagyja Romániában és a lehető legkevesebb román Magyarországon. Különleges rendelkezésekre van szükség a nemzeti kisebbségek védelmére.

MOLOTOV úr azt mondta, hogy Erdély lakosságának zöme román, bár sok magyar és kevés német is él ott. Ezek a nemzetiségek alaposan keverednek egymással és lehetetlen olyan határvonalat húzni, ami ne hagyja sok román Magyarországon és sok magyart Romániában. Idézte Millerand úr, a párizsi békekonferencia akkori elnökének levelét, amit az 1920 áprilisában a magyar delegáció vezetőjéhez intézett. Körülbelül így hangzott: „A trianoni békeszerződésben Magyarország részére megállapított határok a közép-európai

³¹ A törvény további (VIII–XII.) fejezeteinek témái: a szavazatok összszámlálása, a választás eredményének megállapítása és kihirdetése, a választások érvényességének felülbírálása, a választójogosultság és a választások bűntetőjogi védelme, s végül vegyes rendelkezések.

³² Az értekezlet első felében a Finnországgal és Romániával kötendő békeszerződés különböző – magyar vonatkozások nélküli – kérdéscivel foglalkozott a testület.

³³ Az idézet a Romániával 1944 augusztusában kötött fegyverszüneti egyezményből származik. A Magyarországgal kötött 1945. január 25-i fegyverszüneti egyezményben csak az szerepel, hogy „A bécsi döntőbíráóság 1938. november 2-án kelt határozatait, és az 1940. augusztus 30-ai Bécsi döntés ezennel érvénytelennek nyilvánítatnak.” Vö. e kötet IV/3. sz. dokumentumával.

etnikai viszonyok és nemzeti törekvések alapos tanulmányozása után születtek.”³⁴ Köztudott, hogy Erdély átkerülése Romániához 1919-ben az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország kormányának jóváhagyásával történt. A szovjet kormány egyetértett ezzel a döntéssel.³⁵ Hitler nem értett vele egyet és hatályon kívül helyezte. Az ő kötelességük tehát Hitler döntésének érvénytelenítése és saját döntésük újra érvénybe helyezése. A román fegyverszüneti szerződés 19. pontjának megfogalmazása olyan gondosan történt, hogy a kezünk ne legyen kötve semmilyen új körülmény felbukkanása esetén sem. De senki sem vetette fel, hogy új körülmények bukkantak volna elő, így azt javasolja, hogy a trianoni döntést hagyják helyben.

BIDAULT úr azt mondta, a francia delegáció nem tiltakozik az ellen, amit Molotov úr mondott. A bécsi döntést hatályon kívül kell helyezni, a trianont pedig megerősíteni.

BYRNES úr kijelentette, hogy az Egyesült Államok 1919-ben több hónapig próbálkozott egy a végül elfogadottól eltérő határvonal elfogadtatásával, s amikor Millerand úr levele íródott, az Egyesült Államoknak csak egy megfigyelője volt jelen a konferencián. Úgy véli, hogy az erdélyi határ kismértékű megváltoztatásával félmillió magyart lehetne visszaadni Magyarországnak. Azon a területen, amire gondol, jelentős magyar lakosság él, amely csaknem kizárólag Magyarországgal áll vasúti összeköttetésben. Romániához csatolásuk sem egyéni boldogságukat, sem Románia boldogságát és felvirágzását nem szolgálja. Erdély összterülete 39 600 négyzetmérföld, és az általa elgondolt változtatás nem érintene többet 3000 négyzetmérföldnél. Ahol emberek életét érintő döntésekről van szó, ott ő jobban érezné magát, ha azokat alapos helyszíni vizsgálat előzné meg.

További vita után Byrnes úr az Egyesült Államok memoranduma [C. F. M./45/46]³⁶ I. szakasza 2. pontjának következő javított tervezetét terjesztette be: „A Magyarországgal közös határ általában véve az 1938-as határ kell hogy legyen. Ami azonban Erdélyt illeti, meg kell vizsgálni az etnikai helyzetet abból a szempontból, hogy egy kis rész Magyarországnak való átadása lényegesen csökkentené-e az idegen uralom alá kerülő személyek számát.”

A tanács egyetértett abban, hogy egy későbbi ülésen folytatja ennek a kérdésnek a megvitatását. [...] ³⁷

Documents on British Policy Overseas. Ed. by R. Butler, M. E. Pelly. First Series. Vol. 2. London, 1985, 258–260.

³⁴ Pontosan ilyen mondat nem, csak hasonló található az ún. Millerand-féle kísérlőlevélben.

³⁵ A versailles-i békerendszert, beleértve a trianoni békeszerződést is, a Szovjetunió az 1930-as években élesen bírálta, imperialistának és „rablónak” nevezte, s az aláíró hatalmak között nem szerepelt. Ami pedig magát Erdélyt illeti, a Komintern 1924-es kongresszusa a terület függetlenségéért szállt síkra.

³⁶ Council of Foreign Ministers, azaz Külügyminiszterek Tanácsa.

³⁷ A továbbiakban a Duna nemzetközi ellenőrzésével és különböző nemzetközi szervezetek ügyeivel foglalkozott a testület.

▪ 13. A DEMOKRATA NÉPPÁRT PROGRAMJA ▪ (Részletek)

BUDAPEST, 1945. SZEPTEMBER 25.

[...] ³⁸ *A Néppárt létjoga*

Az első kérdés, amelyre nyíltan és egyszer s mindenkorra felelni kívánok, az, hogy van-e a Néppártnak kielégítően megalapozott létjoga, vagy pedig ez a párt is a demokrácia ama gyakori betegségi tüneteinek egyike, amelyet az egyéni ambíciók létrehozta sokpártúságának nevezhetnénk? A kérdés felvetése annál jogosultabb és megválaszolása annál indokoltabb, mert a Néppárt létjogának elismertetése nem volt egyszerű feladat, hanem hosszadalmas, meggyőző munkának eredménye. Akadtak ellenzői is, akiknek talán az lebegett szemük előtt, hogy demokráciánkat, legalábbis kezdeti állapotában, meg kell kímélni a sok pártra való szétforgácsolódástól. S ez nem eleve helytelen szempont. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy egyrészt: a demokráciától elvileg elválaszthatatlan a pártképződés teljes szabadsága, másrészt: ezt az elvet rendhagyó idők diktálta vis major folytán ideiglenesen lehet ugyan szűkíteni, de sohasem annyira, hogy valóságos társadalmi, gazdasági, kulturális és világnézeti erők politikai vetületük megteremtésének demokratikus jogától megfosztassanak. Az pedig kétségtelen, hogy a Néppárt ilyen társadalmi és világnézeti erőháttérrel rendelkezik azokban a vallásos érzületű tömegekben, amelyek nemcsak Magyarországon, hanem úgyszólván valamennyi nyugati országban is külön pártalakulatban keresték és keresik politikai képviselőiket. Ez az igény annál jogosultabb, mert a kultúregyházak által kitermelt külön szociológiai szemlélettel is rendelkeznek. Ez az igény azonban távolról sem jelenti azt, mintha mi valamely más párttól elvitatnók azt a jogot, hogy a vallásos érzületű tömegek politikai akaratának kifejezésében vagy képviselésében részt vegyen, tehát nem jelenti azt, mintha a vallásos tömegek politikai képviselését kizárólagossági joggal ki akarnók sajátítani magunknak. Jelenti viszont azt az elvitathatatlan jogunkat, hogy mi politikánk gerincévé azokat az erkölcsi elveket tegyük, amelyek a termézetjogból és az evangéliumból következnek.

Miért van szüksége a magyar demokráciának a Néppártra?

Azt a kérdést pedig, hogy a magyar demokrácia érdekében szükség van-e a Néppártra, lényegében a következő mérlegelés alapján kell eldöntenünk:

Vajon a kereszténység eszményeiben és hitvalló tömegeiben rejlő politikai erő és igény véglegesen és visszatérhetetlenül leszorult-e a közéleti tényezők sorából; vagy pedig mindenkinek számolnia kell azzal a ténnyel, hogy a kereszténység eszményeiben és hitvalló tömegeiben, valamint sajátos kultúrájában szunnyadó politikai igények politikai akaratokként is megszólalnak a demokratikus közéletben?

Aki a kérdésre tagadó választ ad, aki tehát meg van győződve arról, hogy a demokratikus magyar közéletben mindenfajta világnézet szabad futási lehetőséget kap, de a

³⁸ A rövid bevezető többek között a Néppárt ígéretes jövőjét hangsúlyozta.

keresztény világnézet politikai érvényesüléséről többé szó nem lehet, az logikusan utasítja el a Néppárt létének még a gondolatát is. Ez az álláspont logikus lenne ugyan, de nem volna demokratikus, mert a kizárólagosság nem a demokrácia, hanem a diktatúra jellegzetessége.

Aki azonban számol azzal a ténnyel, hogy a magyar kereszténység eszménye, sajátos kultúrája és vallásos tömegei olyan közéleti igényt hordoznak magukban, amely részt követel magának a pártok versenyéből és a közélet alakításából is; aki nem huny szemet a nagy szenvedések nyomán hatalmasan megéledő vallásos igények fölött; aki nem veszi tudatlanra a magyar kereszténység ezeréves gyökerzetét, amelyet a nép lelkéből egy rántással kitépni nem is lehetne, aki számításba veszi a keresztény egyházak világszolidaritásának letagadhatatlan tényét: s aki nem zárkózik el annak a jelenségnek észrevése előtt, hogy a kereszténység politikai tekintélye és szerepe a régebben közömbös országokban és irányzatokban is emelkedőben van – az a fiatal magyar demokrácia egyik legfontosabb érdekének éppen azt fogja tekinteni, hogy a demokrácia kivívásába, fenntartásába és mindenfajta támadást kiálló, elszánt védelmébe a kereszténység szervezeteit és hitvalló tömegeit is kifejezetten érdekelje.

Aki pedig a kérdésre ilyen igenlő értelemben válaszol, az a Néppárt szükségességéről gondolkodva a következő kérdést fogja bogozni: vajon miben áll hát a demokrácia érdeke? Abban-e hogy a kereszténységnek egy, a lehető leggyökeresebb demokratikus átalakulást akaró, a legszélesebb szociális igazságosságot és a legbiztosabb emberi jogot kívánó politikai képvisellete hassa át demokratikus és szociális szellemmel a magyar kereszténység szervezeteit és vallásos tömegeit; vagy abban áll-e a demokrácia érdeke, hogy az ellenforradalmi reményekben ringatózó maradiságnak fenntartsa azt a legvártabb esélyét, hogy ez a maradiság alkalmas pillanatban, mint ügyes lovas, aki a gazda mozdulataival közeledik áldozatához, próbálja megnyergelni a keresztény vallásos tömegekben rejlő politikai erőket? Okosan szeretnők-e a demokráciát, ha annak a rövidlátásnak és veszélyes önbizalomnak fényűzésében élünk, hogy ezeket a vallásos tömegeket a lesben álló és alkalmas pillanattal jöttén majd demokratikus koturnusban jelentkező maradiság szabad prédájául hagyunk? A tényeket veszi tudatlanra, aki abban az ábrándban ringatja magát, hogy a vallásos érületű tömegekre, ezek sajátos eszményeire és kultúrájára nincs szükség a demokrácia felépítésében, sem pedig a demokratikus átalakulás útjában álló akadályok elhárításának munkájában.

Fölmerül a kérdés: vajon egyáltalában le lehet-e törni véglegesen azt az ellenforradalmi hasonlóságban gondolkodó irányzatot, amely olykor a fontolva haladás, olykor a nacionalizmus, máskor meg a lelki értékek védőjének hamis álarcát kendőzi magára, a széles tömegek vallásos érületének a demokrácia ügyébe való teljes beérdeklése nélkül? Szerintünk a válasz csak határozott „nem” lehet. A tegnapi visszakacsintó irányzatok ma félig megnyertnek tekintenék a maguk csatáját, ha az egyházak nyílt üldöztetés tárgyai lettek volna, mert ebben az esetben ők maguk is a lelki ellenállás lövészárkaiba igyekeztek volna visszavonulni, hogy ügyüket egy lelki hatalom ügyévé avassák és sunyi módon a kultúrharc szekerére rakják a maguk csempészárúját is.

Csomót kötve okoskodásunk végére, annál a következtetésnél kell megállapodnunk, hogy a magyar demokráciának a Néppártra szüksége van, mert a Néppárt van hivatva elvégezni a demokratikus közéletben egy igen fontos feladatot, amelyet legjobb eséllyel és kellő hitellel csakis ő végezhet el.

Elítéljük az álkeresztény politikát

Mi a Néppárt feladata?

A munka, amit el kell végeznünk, hogy pártunk betöltsé hivatását, kétirányú. Egyrészt határozottan és félreérthetetlenül föl kell számolnunk az álkeresztény politikai gondolatot és ennek örökségét, másrészt világosan ki kell fejtenünk azt a demokráciát, amelyben eszményképünket megpillantottuk.

Ha tiszta vizet akarunk önteni a pohárba, és meg akarjuk kímélni magunkat attól a rosszindulatú ráfogástól, hogy mi az álkeresztény kurzuspolitika kései mohikánjai vagyunk, akkor semmiféle álszemérem sem tarthat vissza bennünket attól, hogy az álkeresztény politika örökségét magunktól nyíltan elutasítsuk és fölötte igazságos ítéletünket kimondjuk.

Mi ennek az álkeresztény politikának a mérége?

A húszas évek elején úgy látszott, hogy a magyar politikai élet a kereszténységben keresi megújító forrásait. Az a nemzedék, mely a belső megtisztulás erkölcsi erőfeszítéseire képtelennek mutatkozott, a kereszténység tekintetében is megrekedt a jelszavaknál. A munkásság mint a bukott forradalmak vesztese félrevonult és botorul félreszorított. A parasztság, amely a forradalmak szenvedéseiért még egy komoly földreformban sem találhatott kárpótlást, a szociális haladás és a kereszténység ígértes egységében kereste emberi jogai elérésének és szociális és gazdasági fölemelkedésének reményét; az intelligencia pedig a kereszténységben a politikai erőket sejtette meg. A történelem szinte készen szállította a helyzetet egy nagyvonalú, valóban szociális és demokratikus keresztény politika bevezetésére. Eljött a nagy történelmi pillanat, amikor az ország többségét maga mögött tudó keresztény politika a kezébe vehette volna az ország sorsának irányítását. A nagy feladathoz azonban szellemileg és erkölcsileg legnagyobbbrészt kicsinyeknek bizonyultak azok a politikusok, akik a politika képviselőtét magukhoz ragadták, és így tehetségtelenség, műveletlenség, csúf ambíciók és kereszténységgel dekadens kurzussá züllesztették. A keresztény politika lényegében a forradalmak pusztá és merev tagadásává, negációs politikává zsugorodott össze, igen sok politikus ajkán csupa antipolitikává vált, de jóformán semmit se ígért a forradalmakat előidéző szociális, kulturális és gazdasági elmaradottság, a régi hibák és a régi bűnök megszüntetésének irányában. A nagy és tiszta elvi program egy-két magányos szellem kincse és a tömegek formátlan vágya maradt. A keresztény tömegek is érezték annak az álkeresztény politikai gondolatnak elítélendő voltát, amely végül is a hatalom lázormorzsaiból tengette életét. Valóságos látnoki szellemként tűnik fel ebben az időben a politika porondján Giesswein Sándor prelátus, a zseniális katolikus politikus, aki a keresztény politikai gondolatnak lehetőségei és szükségletei felől tisztában volt, de kevesen hallgattak rá, éppen úgy, mint a szociális kérdésben soha megalkuvást nem ismerő Grieger Miklósról. Magunkhoz vagyunk hűek, amikor az ő megszentelt emlékükhöz elítéljük.

Lehet-e közünk ehhez a múlthoz? Akkor is nyíltan harcoltunk ellene, amikor még jelen volt. Most is elutasítjuk magunktól nemcsak azért, mert ez a politika nem volt sem demokratikus, sem szociális, hanem azért is, mert hamisítatlanul keresztény sem volt.

A kereszt nem politikai jelvény

A Néppárt feladatának egyik része éppen az, hogy megakadályozza ennek az álkeresztény politikának feltámadását, amelynek pályája az ellenforradalmi tagadás szellemétől a katasztrófaig átíveli az elmúlt negyedszázadot. Feladatunknak fogjuk ismerni a tömegek demokratikus nevelését, és pedig nemcsak azért, hogy igyekezzünk majd a kereszténynek nevezhető demokráciát a maga valósága szerint megismertetni, nem utolsósorban a kereszténység jelszavával történt annyi visszaélés után – a Néppárt ma elítéli a kereszténység szent jelvényeinek politikai felhasználását éppen úgy, mint a kereszténységnek politikai jelszavá tétele, a kereszténység tekintélyének egy párt részére való kisajátítását és leginkább az álcázott, antidemokratikus törekvéseknek a kereszténység nevével való hitelesítését. Mi nem a kereszténység nevében és nem az Egyházak terhére, hanem a kereszténység javára akarunk politikát csinálni, ellentétben azokkal, akik a kereszténység nevében az Egyházak terhére politizáltak.

Programunk fundamentuma a természetjog

S itt érkeztünk el a Néppárt nagyobb és jelentősebb feladatához. Annak a kérdésnek megválaszolásához, hogy miben áll a Néppárt elvi programja.

A Néppárt a természetjog érvényesítésében látja elvi programját. A Teremtő az emberi természetbe beírt bizonyos törvényeket, amelyeket eszünkkel világosan megismerhetünk, amelyekkel mintegy megszabta az ember alapvető jogait és kötelességeit s amelyeknek tiszteletben tartása nélkül az embernek sem egyéni, sem közösségi életét helyesen szabályozni nem lehet. A természetjog tehát nem egyéb, mint az emberiségnek a Teremtő által adott örök alkotmánya. A természetjogban jelölte meg XI. és XII. Pius pápa a nemzetközi és a belső állami élet helyes szabályozásának kánonját, és természetjogi elvek találtak kifejezésre a mostani nemzetközi élet két nagy alkotmányában, az Atlanti Chartában³⁹ és a San Franciscó-i határozatokban.⁴⁰ Az emberiség tehát, úgy látszik, rettentő szenvedések, sok tévelygés és nagy kitérések után végre elindult az újra megtalált igazság: a természetjog tisztelete felé.

A természetjog a nemzetközi élet legfőbb szabályozóját az emberiség egyetemes közjában, a szeretetben és az igazságosságban jelöli meg. A természetjog tiszteli és védi a nemzeti eszmét, de elveti azt a mások leigázásra törekvő vagy más népek jogait nem tisztelő, pogány sovinizmust, amely világszerte a nemzeti öncélúság ürügyén önző módon függetlenítette a nemzeti célokat az emberiség egyetemes érdekeitől, és ekként a békének és a népek jó egyetértésének egyik legfőbb akadálya, sőt megbontója lett. Ehelyett mi – éppen a természetjogi, mondhatnánk úgy is, hogy isteni útmutatások alapján – azt valljuk, hogy a nemzeteknek be kell kapcsolódnok az emberiség egyetemes céljaiba és se a bel-, se a külpolitikát nem szabad kivonni az erkölcsi törvények uralma alól.

Az állam és az egyén viszonylatában pedig azt az útmutatást adja a természetjog, hogy az államot az egyénnel szemben föltétlenül köti az emberi személyiség tisztelete, viszont az

³⁹ Az Atlanti Charta, mely az Egyesült Államok és Nagy-Britannia politikájának közös alapelveit tartalmazta, 1941. augusztus 14-én született. A Szovjetunió 1941. szeptember 24-én csatlakozott.

⁴⁰ Az ENSZ Alapokmánya, melyet a San Franciscó-i konferencia 1945. április 25-étől június 26-áig ülésező 51 résztvevő állama fogadott el.

egyént ugyanilyen nyomatékka köti az állammal szemben a közjó szolgálatának feltétlen parancsa. Ebből következik, hogy az állam nem formálhat jogot az ember teljességéhez. Ellene mondunk tehát az állami mindenhatóságnak éppen úgy, mint mindenféle osztályuralomnak, párturalomnak s faji imperializmusnak. Sem az állam, sem más földi közület nem kezelheti tagjait úgy, mint tulajdonait, hanem az államnak az a kötelessége, hogy polgárait és tagjait szabad emberekként tisztelje, oltalmazza és őket kormányozza. Az állam kötelessége tiszteletben tartani s tartatni az emberi természet lényegi azonosságán nyugvó emberi egyenlőséget, amelytől elválaszthatatlan az, hogy minden embernek vannak olyan személyes szabadságjogai, amelyeket sem az állam, sem más földi közület törvényes ok nélkül el nem kobozhat. Ilyen jogok például az élethez, a megélhetéshez, a házasodáshoz, a nemzetiséghez, a tulajdonhoz, a becsülethez, a tanuláshoz, a szólásszabadsághoz, a vallás szabad gyakorláthoz való jogok, amelyekkel kapcsolatban az államnak egy kötelessége van, hogy megvalósulási formáikat a közjó és az igazságosság szellemében meghatározza, illetve elősegítse.

XI. és XII. Pius pápák, e nagy szociális és demokratikus szellemek szavai nyomán valljuk, hogy csakis e természetjogi elveken felépülő politika érdemelheti meg a keresztény nevezetet és semmiképpen sem lehet keresztény politika az, amely a természetjogot, mint kánont el nem fogadja és valamennyi következményeivel együtt nem tiszteli.

A Néppárt elvi programjának ez a rövid váza is mutatja, hogy pártunk nem lehet sem felekezeti, sem osztálypárt, hanem olyan egyetemes célú és programú párt, amely a teljes embert kívánja szolgálni, amikor a földi érdekek legteljesebb kielégítése mellett az ember természetfeletti igényeinek is leghatásosabb biztosítását követeli.

A legfőbb cél: A magyar állam függetlensége

Mi ezek után a Néppárt gyakorlati programja, és mi a Néppárt állásfoglalása a mai politika tekintetében?

A természetjog útmutatásai szerint akarunk közreműködni a kifelé független és befelé szabad demokratikus magyar állam felépítésében. Államunk függetlensége az a legfőbb cél, amelyhez minden más cél csak az eszköz viszonylatában áll, mert államunk függetlensége az a legmagasabb közjó, amely nélkül többi céljainkat sem tudjuk megvalósítani. Minden politikának, amely még meg akarja érdemelni a magyar nevet, a független magyar államiság teljességére kell törekednie. Mindnyájunknak érzékeny éberséggel kell őrködnünk azon, hogy köztudatunkban a független államiság teljességének eszményi képe és igénye el ne halványodjék. Századoknak sok vérrel megszentelt örökségeként szállt a mi nemzedékünkre a független magyar állam, amelyet tisztán átadni az utódoknak a mi legfőbb kötelességünk. A magyar szabadságésszme legmagasabb kifejezése a függetlenségi gondolat; a magyar nem akkor érzi szabadnak magát, ha mások dolgaiba beavatkozhatik, vagy másokon uralkodhat, hanem akkor, ha mi vagyunk az urak a magunk portáján. Nemzeti jellemünkötől is elválaszthatatlan ez a függetlenségi gondolatban kifejezésre jutó szabadságésszme. Nemzeti jellemünket tagadnók meg tehát, ha nem törekednénk minden törvényes eszközzel és minden józan lehetőség felhasználásával arra, hogy a magyar állam függetlenségének teljessége minél előbb helyreálljon. Becsületes nyíltsággal és minden hátsó gondolat nélkül meg kell mondanunk, hogy jóllehet a fegyverszüneti kérelem teljesítésének következtében államiságunk nem veszett teljesen oda a háború következményeképp, de állami függetlenségünk teljességéről még nem beszélhetünk, hiszen az állami

főhatalom kérdése még megoldásra vár, kormányunk és törvényhozásunk pedig ideiglenes. E lényeges hiányok pótlását a demokratikus jogrend szilárd megalapozásának előfeltételei közül kiiktatni nem tudjuk, annál kevésbé, mert nemzetközi helyzetünk rendezésének előfeltételét sem tudjuk enélkül megszerezni.

A demokrácia hitvalló harcosai vagyunk

A demokrácia hitvallói vagyunk. Mégpedig nemcsak a politikai, hanem a gazdasági és a társadalmi demokrácia hitvallói is, minthogy meg vagyunk győződve arról, hogy a mai körülmények között a politikai demokrácia csak hiú ábránd, ha a gazdasági demokrácia nem teszi igazságossá a gazdasági hatalom eloszlását, s ha a társadalmat nem hatja át a nemes demokratikus érzület. Az a demokrácia, melynek hitvalló harcosai vagyunk, a nép valóságos önkormányzatát jelenti, a parlamentáris rendszer formájában. A demokrácia a mi szemünkben az a kormányforma, amelyben választottjai útján maga a nép hozza a törvényeket, és hatékony szervek és alkalmas eszközök útján ugyancsak maga a nép ellenőrzi a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat, hogy ezek se az isteni törvényeket, se a természetjogot, se az írott törvényeket meg ne sértsék. Ebben a demokráciában a többség kormányoz ugyan, de a kisebbségnek mindig megmarad szabad véleménynyilvánítási és szervezkedési joga, hogy a törvényes eszközök felhasználásával többséggé nőhessen. A mi meggyőződésünk szerint nem lehet demokráciáról beszélni ott, ahol a többség elnyomja a kisebbséget, még kevésbé ott, ahol a kisebbség uralkodik a többségen. A demokrácia sem a megfélemlítés, sem a terror eszközeit nem alkalmazhatja, mert abban a pillanatban nyílt vagy palástolt diktatúrává változik. A mi demokráciánk elemi követelményei közé sorozzuk nemcsak az általános egyenlő és titkos választójogot, a tisztességes választást és az agitációs szabadság és az agitációs eszközök egyenlő megadását, hanem a három hatalmi körnek, a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalomnak szigorú szétválasztását is, nemkülönben a közigazgatásnak és a bíraskodásnak minden politikai befolyástól való szigorú távoltartását, az emberek uralma helyett a törvények uralmát, a személyes szabadságot, a személyi és vagyonbiztonságot. A szólás- és gyülekezési szabadságot s a vallásszabadságot. A demokráciának mindezek olyan általános követelményei a mi szemünkben, amelyeket törvényi intézkedésekkel kell megvalósítanunk.

Van azonban a demokráciának egy olyan előfeltétele, amely nélkül még soha semmiféle demokratikus kormányforma sem volt képes beváltani a hozzáfűzött reményeket, de amelyet törvényi intézkedéssel előteremteni nem lehet, mivel az magának a magas demokratikus erkölcsnek a terméke. A demokrácia ugyanis csak elvileg jelentheti azt, hogy a formailag jogosultak vagy képesítettek közül bárkit kijelölhet a nép a közügyek intézésére. A demokráciának, ha jól akar működni, azt kell jelentenie, hogy a nép tényleg csak azok közül az értelmi és erkölcsi súllyal bíró polgárok közül választja ki a közügyek intézőit, akik a közügy intézésének képességével bírnak, jóllehet elvileg és formai jog szempontjából a nép másokat is kijelölhetne. Minden demokráciának legnagyobb rákfénje az volt a történet során, hogy alkalmatlanok kezébe adták a vezetés gyeplőjét. Éppen ezért a demokrácia jó működése megköveteli a kultúrdemokrácia előmozdítását, vagyis azoknak az eszközöknek minden állampolgár számára való biztosítását, amelyek a nép erkölcsét nemesíteni és értelmi műveltségét mélyíteni alkalmasak. Történelmi tapasztalat, hogy csak nemes erkölcsű és művelt értelmű népek képesek a legnehezebb politikai feladatra: önma-guk sikeres elkörmányzására, ami a demokráciának lényegi értelme. Szükséges tehát a

valódi demokráciában, hogy a nép tisztelje a szellemi és erkölcsi értéket, s hogy meglegyen benne a vezetésre való alkalmasság fölismerésének képessége, mivel csak az ilyen nép fogja vezetőit a vezetésre alkalmasak közül kiválasztani és ezzel a demokrácia kielégítő működését biztosítani.

Éveken keresztül szélhámoskodtak a diktatúrák eretnekek a tekintélyek tiszteletének szükségességével. Mi, a demokrácia őszinte hívei pedig azt mondjuk: nemcsak a hivatali tekintélyek tiszteletére van szükség, hanem sokkal inkább és mindenekelőtt arra, hogy mindnyájunk előtt végre a nemes erkölcsnek, a művelt emberfőnek és a bizonyítványoktól és oklevelektől sokszor független képességnek legyen tekintélye.

Évekig az unalomig hallottuk, hogy a rend előbbre való, mint a szabadság. Ennek a politikai álbölcsességnek is megadtuk az árát: nyakunkra hozták a diktatúrát, amelynek rendjét az ország katasztrófájával fizettük meg. A diktatúra vonatán utaztunk. Legyen rend, ne avatkozzatok a vezetők dolgába – mondták a mozdonyvezetők, ha az utasok riadva látták, hogy hamis vágányokon vágat már velük a vonat, és még a vészféket sem volt szabad meghúzniok. A diktatúra olyan rend, amelyben nincs szabadság. De ahol csak szabadság van rend nélkül, az még nem demokrácia, hanem anarchia. A demokrácia rendet kell jelentsen a szabadságban és szabadságot a rendben! [...] ⁴¹

Nemcsak politikai, hanem gazdasági és társadalmi demokráciát!

De bármennyi jóakarattal, eszélyességgel és áldozatkész bátorsággal törekednénk is a politikai demokrácia eszményi képének megvalósítására, a magyar nép demokratikus otthonát mégis homokra építenők, ha szilárd fundamentumot nem építünk alája a gazdasági és társadalmi demokrácia által. A gazdasági demokrácia lényegében nem egyéb, mint a demokratikus életformában élő nép helyes szociális és gazdasági rendje. Azt ma már egyetlen tárgyilagos fő sem tagadja, hogy a nép politikai jogai merő ábrándokká silányulnak ott, ahol a gazdasági hatalom nyomatékával egy elenyésző kisebbség rendelkezik, ahol a gazdasági hatalom nincs föltétlenül alávetve a közösség javának, s ahol a társadalomban még antidemokratikus előítéletek élnek.

Az új gazdasági és szociális rend helyes megteremtésére a természetjog, az evangéliumi erkölcsi szabályok és a nagy szociális és demokratikus pápák világhiáltványai és nyilatkozatai adják meg azt az útmutatást, amelyhez mi tartjuk magunkat. Ezeknek az útmutatásoknak lényege, hogy a gazdasági élet egyetlen igazi célja maga az ember. A föld javainak használatához igazságos mértékben kivétel nélkül minden embernek veleszületett joga van és kivétel nélkül mindenkinek kötelessége s egyben joga is a munka. Az állam joga és kötelessége ennek az alapvető természetjognak érvényesülését az igazságosság szellemében biztosítani. Nem habozunk kimondani, hogy mi minden társadalmi és gazdasági rend erkölcsi létminimumának tekintjük a természetjog igazságos érvényesülésének biztosítását. A magántulajdon tiszteletét kívánjuk de épp ilyen nyomatékkal kívánjuk, hogy a tulajdonjog csakis a természetjog korlátai között érvényesülhessen, tehát a tulajdonjog mértéke, illetve a vele adott hatalom feltétlenül alá legyen vetve a közjónak és azoknak a kötelezettségeknek, amelyek a közjával szemben a tulajdonost, illetve a tulajdonjogot feltétlenül terhelik. Ezért nemcsak helyeselni, hanem alkalmas időben kifejezetten követelni is fog-

⁴¹ A nem közölt részben a demokrácia „külső és belső ellenségeivel” foglalkozott a program.

juk azoknak a magánjavaknak köztulajdonba vételét, amelyeknek szocializálását a közjó parancsolóan megkívánja, mivel más mód a közjó érdekének kielégítésére nem kínálkozik. Jelszavunk nem az, hogy tulajdona ne legyen senkinek, hanem az, hogy tulajdont mindenkinek!

Ennek a nagyon röviden vázolt szociális programnak jegyében mindig az idő élén fogunk járni, valahányszor a társadalmat alkotó nagy dolgozó rétegek, a munkások, parasztok és értelmiségi dolgozók jólétének, társadalmi rangjának és politikai szabadságának hatásosabb szavatolásáról, megvédéséről vagy emeléséről lesz szó. Jelenleg országunk gazdasági összeomlása súlyos áldozatvállalásra kötelez mindnyájunkat szociális programunk megvalósítása tekintetében. De bízunk benne, hogy a magyar föld erejéből, a magyar kéz és a magyar ész munkájából olyan magyar állam, olyan új politikai, társadalmi és gazdasági rend épül föl, amelyben nem fog dúlni ádáz osztályharc, amelyben sokak munkájának gyümölcsét nem a kisebbség szüreteli le, hanem amelyben a közjó szolgálata és az igazságosság parancsa uralkodik, s amely fölött a békességnek betlehemi csillaga ragyog. Olykor úgy érzem, hogy egy új gazdasági és szociális rend hajnala hasadt az emberiségre, s rongvainkban azért is fázunk, mert a pirkadat jön felénk. Az ember, aki a tőke és a munka görnyedő rabja volt, nyitja már börtönének ajtaját visszanyomhatatlan szociális öntudata által – és segít neki a technika szédületes, félelmetesen gyönyörű szárnyalása! Az ember, aki a tőke szolgája és a munka rabja volt, mire az új korszak reggeléig elér, szociális öntudatának ereje által kibontakozhatik a tőke szolgaságából és erkölcsi-szellemi életének kifejlesztésére fordíthatja erejének javát, mert a technika leemeli válláról a munkának nehezebbik felét. Rendületlenül hiszünk a szociális és gazdasági demokráciában, amely felé a politikai demokrácia útja vezet. Hiszünk abban az új korszakban, amelynek királyi jogara a dolgozó jobb kéz, szorítson bár kalapácsot, fogja a tollat, vagy markolja az ekeszarvát, de egyképpen dolgozik! I hiszünk ennek az új kornak eljöttében: munkával és harccal megyünk elébe, mert demokratákként hiszünk a múltban megrontott ember megjavíthatóságában. Hiszünk benne, mert minden politikai törekvésünk legvégső mozgatója nem az uralmi vágy, hanem a szeretet az ember iránt.

A marxisták és mi

Legmélyebb ösztönzönk a szeretet az ember iránt, amely számunkra akkor is parancs marad, ha történetesen mély világnézeti szakadék tátong közöttünk és egy másik ember között. S itt lesz helyénvaló beszélnünk arról a világnézeti különbségről, amely köztünk a kereszténység hitvallói és a történelmi materializmus hívei között fennáll. A világnézeti különbség olyan nagy, hogy ezt akkor sem lehetne eltüntetni, ha a politika eszközei közé a hatalommal bírók beiktatnák a terrort. Egy őszintén demokratikus meggyőződésű ember számára ez maga is nyilvánvaló képtelenség, hiszen a demokrácia egyik alapja és célja éppen a lelkiismereti szabadság; egy keresztény világnézetű ember szemében pedig a terror a lelkiismeret megerősökölése, ez viszont a legrútabb bűnök egyike, amely bosszúért az embert szabadnak teremtő Istenhez kiált. De lehetséges-e, hogy azok között, akik azt vallják, hogy egyik legtündöklőbb emberi javunk a szabadság: akik a szabadságot minden vonalon igénylik, és csak azt az egy fenntartást nyomatékolják, hogy a szabadság ellen nincs szabadság: – lehetséges-e, hogy a demokrácia igaz hívei között a világnézeti különbség lehetetlenné tegye a természetjog, az igazságosság vagy a közjó által igazolt törekvések közösségének elismerését és fölismerését? Mi a nagy szociális pápák fénylő nyomdokain

járunk, akik világnézeti különbség nélkül minden ember számára egyképpen követelik a szociális igazságosság jótéteményeit. Mindenkor rendületlenül a legteljesebb szociális igazságosság pártján állunk, minden tekintet nélkül arra, hogy milyen világnézetű az az ember, aki ennek hasznát élvezi.

Föld és népe

A magyar demokrácia megtette az első lépést a gazdasági demokrácia felé, amikor földhöz juttatta a parasztságot. 1848 óta csaknem egy század fogyasztotta a földéhes nép türelmét és földreformígéretekre vetett bizalmát. Aki a magyar földreformtörekvések és -ígéretekre csaknem egy évszázados történetét ismeri, csodálkozhatik-e rajta, hogy a parasztság földhöz juttatása nem tempós reform volt, hanem hirtelen forradalmi cselekedet? Forradalmi cselekedet, amelyben most a lehangosabban éppen azok hiányolják a jól átgondolt, körültekintő reform tulajdonságait, akiket a valódi reform elgáncsolásáért a legtöbb felelősség terhel.

Mindenki ismeri a végrehajtás hibáit, amelyeket orvosolni kell, és amelyeknek orvoslása a parasztság földhöz juttatásának történelmi jelentőségét van hivatva fokozni. Mindenki tudja, hogy a földreformot sokkal jobban, sokkal átgondoltabban, gazdaságosabban meg lehetett volna valósítani, úgyszólván tökéletes mintát adhattunk volna a világnak a földtulajdon helyes elosztásának módosatairól – de nem ma és nem holnap, hanem tegnap és tegnapelőtt. A legjobb magyar és külföldi szellemek évtizedek óta figyelmeztették az érdekelteket és az illetékeseket, hogy a földreform Magyarországon már régen megszűnt kizárólag gazdasági szükségesség lenni; hogy a politikai és társadalmi fejlődésünk követelményévé vált; sőt olyan népeszmévé érett, amely előretörésében megállíthatatlan, tehát el fogja gázolni azt, aki elibe áll. Jó egy évtized óta pedig az érdekelt nagybirtokosokon kívül már csak néhány konzervatív politikus és tudós, meg az ókonzervativizmus származékos sznobjai hittek abban, hogy a földreformot a forradalmi megoldás felidézése nélkül lehet elnapolni; a parasztság, az értelmiség java, kivált az ország legkiválóbb papjai, tudósai, költői és művészei, valamint az ipari munkásság ezt a népeszmet képviselték. Mennyien és hányszor hirdettük hiába, hogy végre be kell fejezni a félbemaradt 1848-as jobbágyfelszabadítást egy gyökeres földreform, vagyis a parasztság gazdasági és társadalmi felszabadítása által.

Mennyien és hányszor megígöltük, hogy az elmulasztott reform meg fogja bosszulni magát. Miben állt volna a reform? Abban, hogy a népeszme érvényesülésének a legkisebb rombolás irányában nyithattak volna utat. De botorul elgáncsolták. A népeszme, melynek nem nyitottak kaput a legkisebb rombolás irányában, érvényesült a legkisebb ellenállás irányában. Ha tehát panaszkodnak az érdekeltek, elsősorban magukra vessenek.

A parasztság megkapta a földet. Ez a tény. Hogy erősen és kimozdíthatatlanul üljön rajta – ez a további feladat. Minden olyan törekvéssel, amely a dolgok visszacsínálása által a nagybirtokrendszer visszacsempészésére törekszik, nyíltan és határozottan szembe szállunk!

De a földosztással a földkérdés megoldása még nem ért véget. A munka egész dandárja vár az államra, a társadalomra és főként magukra az új birtokosokra. A mezőgazdasági kultúra demokratizálása a földreform sikeres végrehajtásához tartozik. A szövetkezeti eszme megvalósítása, a termelés és az értékesítés megszervezése szintén idevágó feladat. Az új birtokosoknak keményen meg kell fogniok az eke szarvát, rajtuk a sor, hogy bebizonyít-

sák: nemcsak a maguk, hanem az egész nemzet, valamennyi társadalmi réteg érdekét tartják szem előtt. Az államnak pedig minden tőle telhető támogatást meg kell adnia az új birtokosoknak, hogy belőlük független, erős és öntudatos egzisztenciák legyenek, akiket nem mozdít ki a föld tulajdonából minden válság vagy nehézség vihara.

Egyház és állam

A Néppárt programjának természetjogi megalapozásából is következik, hogy gyakorlati törekvéseinek szerves kiegészítő része a keresztény egyházak és az állam régi jó viszonyának gondozása, a vallásszabadságnak mint természetjognak feltétlen biztosítása. Megtagadná az ezeréves magyar múltat, aki a keresztény egyházak és az állam jó viszonyát bármilyen módon megzavarná.

Az egyház az államtól független, nem az állam alá, hanem az állam mellé rendelt önálló társaság. Az állam és az egyház a maguk nemében tökéletes társaságok, mivel mindkettőnek megvan a maga külön hivatása, célja és rendeltetése. Amiként az egyház illetéktelenül nem avatkozhat bele az állam cselekvési körébe, éppen úgy megköveteli, hogy az állam tartsa magát távol az egyház belső ügyeibe való beavatkozástól, az állam hatalma álljon meg a lelki impérium határainál. Ezért programunk lényeges pontjai közé tartozik örködni azon, hogy az állam feltétlenül tartsa tiszteletben az egyházak megszentelő, igehirdetés, tanítási és szervezkedési szabadságát, és szavatolja a hitoktatási jogot. E jogok bármelyikének megsértése a vallásszabadság súlyos sérelme volna.

Az egyház lelki küldetésben jár, de földi viszonyok között kell hivatását teljesítenie. Természetes tehát, hogy lelki küldetése sikeres betöltésének vannak bizonyos elengedhetetlen kulturális és gazdasági előfeltételei is, amelyekből őt megfosztani az állam semmiféle jogosultsággal nem rendelkezik. Nem mondhatunk le tehát arról a követelményről, hogy az állam keressen és találjon megoldást a hitvallásos iskolák és az egyházak népi intézményei anyagi létének és független fenntartásának főként az egyházi nagybirtok felosztása következtében szükséges, értékálló biztosítására. Amikor ezt a követelést támasztjuk az állammal szemben, egy pillanatig sem gondolunk arra, hogy az egyházat a földművelő parasztság rovására a mezőgazdasági művelés alatt álló területek nagybirtokosává tegyük. De nem fogadhatnánk el olyan megoldást sem, mely az egyház népi intézményeinek nem anyagi függetlenségét, hanem a mindenkori hatalomtól való függését jelentené. Hálásak vagyunk a katolikus püspöki karnak azért a nemes nagylelkűségéért, amellyel a háború utáni első körlevelében Isten áldását kérte az új birtokosokra. Meg vagyunk győződve arról, hogy az egyház kártalanításának kielégítő módját ebben az általunk vázolt szellemben megtalálni elsősorban az állam tárgyilagosságától és igazságosságától függ. A valódi magyar demokráciát semmi sem erősítené meg annyira, az új parasztbirtokosoknak tulajdonuk megtartásában vetett hitét semmi sem erősíthetné meg jobban és a valódi reakció erejét és reményeit semmi sem törhetné le véglegesebben, mint e nyílt kérdésnek az említett szellemben való megoldása, amely a demokrácia és az egyház érdekét összehangzóan szolgálná. Reméljük, hogy a fiatal magyar demokráciában lesz annyi bölcsesség, hogy a maga érdekében álló cselekvés szükségességét felismerje, és lesz annyi igazságosság, hogy a cselekvés helyes módozatait gyorsan és tapintatosan megtalálja.

A fegyverszünet következménye, hogy van magyar állam

Mind ez ideig a magyar demokrácia belpolitikájáról szoltam, holott ha bizonyításra szorult a múltban, ma egyenest szemet szűrő tény, hogy állami és nemzeti létünk nagyobb részben nem bel-, hanem külpolitikai kérdés.

Hálával tartozunk a nagy szövetségeseknek, hogy a világot, és benne minket is megszabadítottak attól a hitlerista-fasiszta gazdasági, politikai, faji és világnézeti imperializmustól, amely nemcsak a nemzetek függetlenségét, hanem az ember személyi méltóságát, szociális jólétét és a nekünk életünknel is drágább kereszténységet is rabszolgasorssal fenyegette. Tudjuk, hogy a germán ölelés halálos szorításából nem szabadulhattunk volna meg, ha a földkerekség nagy népei nem hozzák meg a háború véradóját.

Külpolitikánknak immár évszázados parancsa, hogy pusztá létünk legfőbb érdekének józanul alá kell rendelnünk mikénti létezésünk részletkérdéseit.

Ennek a magyar életbölcsségnek jegyében cselekedtek azok a férfiak, akik Magyarország nevében a győztes szövetségesektől, közvetlenül a Szovjetuniótól fegyverszünetet kértek és kaptak. A kormánynak e gesztusa mögött – leszámítva egy hazaáruló csoportot – az oszthatatlan magyar nemzet egyetértő magatartása állt. S hogy e valódi nemzeti közakaratnak mégsem sikerült azonnal és teljes mértékben érvényt szerezniünk, ennek oka legelsősorban és orszálrészben az a tény volt, hogy országunkat a hitleri erőszak tartotta a markában.

Tudatában kell lenniünk annak, hogy a fegyverszüneti kérelem fölötti döntést közvetlenül a Szovjetunió tartotta a kezében, a Szovjetunió pedig nem azonosította a magyar nemzetet a háború folytatására elszánt hazaárulók társaságával, hanem a fegyverszüneti kérelmet az oszthatatlan magyar nemzet kérelmeként fogadta és teljesítette, a nagy szövetségesekkel, a Brit Birodalommal és az Észak-amerikai Egyesült Államokkal együtt. Ha akadna valaki ebben az országban, aki a háború keserves következményeinek hatása alatt a fegyverszüneti kérelem teljesítésének kiemelkedő jelentőségéről megfeledkezni hajlamos volna, az tartsa eszében, hogy a fegyverszüneti kérelem elutasítása esetén még formailag sem lenne ma magyar államunk, nem működne magyar kormány, nem lenne magyar közigazgatás, és egyáltalán semmi lehetőséggel sem rendelkezne abban az irányban, hogy a magyar állami közhatalmi szervezetet kiépítsük és állami függetlenségünk teljességén dolgozzunk, hanem teljesen osztoznunk kellene az államiságát is nélkülöző Németország sorsában.

Külpolitikánk fő kérdései

A fegyverszüneti szerződés megkötése volt az első és a legfontosabb lépés annak célunknak elérése felé, hogy a kifelé független és befelé szabad magyar állam elfoglalhassa az önálló nemzetek társaságában azt a helyet, amely létének jogán, múltjánál fogva és az emberiség javát szolgáló teljesítmények okán a demokratikus világrendben kétségtelenül megilleti. Külpolitikánk legelső célja a magyar állami függetlenség teljességének helyreállítása. Külpolitikai céljaink elérésén nekünk magunknak kell munkálkodnunk, jóllehet ábrándokat nem szabad követnünk. Jelenünk és jövőnk elsősorban azon fordul meg, hogy képesek leszünk-e minden egyéni, osztálybeli, pártbeli vagy világnézeti elfogultságot kiküszöbölve – kizárólag magát a dolgot nézve – egységesen értékelni azokat a külpolitikai viszonyokat, amelyek között a magyar külpolitika célját el kell érniünk. Éppen ezért szeges gonddal kell őrködnünk azon, hogy a külpolitikai kérdéseket kiemeljük a belpolitikai el-

lentétek és a világnézeti ellentmondások köréből, s külpolitikai gondolkodásunkat szigorúan és kizárólag a réalpolitika síkján tarttuk meg. Ezt az elvet még olyan nagyhatalom is követi, mint a brit szigetország, amelynek külpolitikáját a kormányváltások lényegében nem érintik. A sikeres magyar külpolitika legfontosabb belső előfeltételét látjuk egy olyan réalpolitikai szemléletű egységes, külpolitikai közvéleményben, amelynek érvénye nem változik a belpolitikai változások szerint, tehát amely nem módosul aszerint, hogy koalíciós kormány vezet-e ügyeinket, vagy nem; hogy a nem marxista front vagy a marxista front kapja-e meg a szavazatok többségét.

A háború következményei nem maradtak hatás nélkül a nagyhatalmak és Magyarország viszonyára. Az Észak-amerikai Egyesült Államok és Brit Világbirodalom világpolitikai és kontinentális szerepe már egy emberöltővel ezelőtt is megkövetelte, hogy a nagy népek és köztük a kölcsönös egyetértés meglegyen. De a háború következményei leggyökeresebben a Szovjetunióval kapcsolatban változtatták meg helyzetünket. A szovjet–magyar viszony alapjait tények határozzák meg. E tények főbbjei a következők: egy bűnös klikk jogos indítók nélkül Magyarország nevében hadat üzent a Szovjetuniónak; ennek ellenére közvetlenül a Szovjetunió elhatározásaképpen kaptunk fegyverszünetet; a szovjet seregek verték le országunkról a hitleri bilincseket; a Szovjetunió csapatai tartják megszállva országunkat; a közel kétszázmilliós győztes Szovjetunió a legyőzött, kis Magyarországnak szomszédja lett; a békekonferencián most a Szovjetunió, mint győztes világhatalom hallatja szavát sorsunk meghatározásában. E tényekből a logika erejével következik, hogy országunk külső függetlenségének és belső szabadságának érdekében minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk, hogy a szovjet–magyar viszonyt a kölcsönös egyetértés és a kölcsönös bizalom szilárd alapjára helyezzük. A szovjet–magyar viszonyt olyan réalpolitikai szükségesség határozza meg, amelyet a magyar belpolitika világnézeti és párhullámzásainak érinteniök egyáltalán nem szabad.

Tudatában kell lennünk annak, hogy a világpolitika viszonylatai a mi befolyási körünkön kívül esnek. Nem törekedhetünk tehát kezdeményező cselekedetekkel arra, hogy a mi külpolitikai céljaink megvalósítására kedvező világpolitikai helyzetet teremtsünk, hanem csakis az lehet külpolitikánk útja, hogy az adott körülmények között igyekszünk célunk megvalósításán munkálkodni. A legújabb világháború nem európai, hanem interkontinentális erők mérkőzése volt, s a béke világrendjének megszabói is azok a világbíró nagyhatalmak, amelyek ezt az interkontinentális méretű küzdelmet fegyverek győzelmével befejezték, de reméljük, hogy az egész emberiség javára nyerték meg a békének igazságos megszervezése által. Nemcsak legyőzött állapotunk, hanem kontinensen belüli földrajzi helyzetünk, viszonylag kicsiny állami területünk és népességünk arányosan kisebb ereje is szükségképpen arra utal bennünket, hogy a világbíró nagyhatalmak egymás közti viszonyába való beleszólástól józanul tartózkodjunk. Ehelyett arra kell törekednünk, hogy alapvető érdekeinket és nemzeti vágyainkat a világ sorsát intéző nagy szövetségesek harmonikus érdekeibe kapcsoljuk be. Végzetessé válható kalandorpolitika volna bármelyik nagyhatalommal kontroverziákat keresni vagy felidézni. Néünk a nagy szövetségesek mindegyikének jóindulatára és bizalmára szükségünk van. Állami függetlenségünk kiteljesedésének és nemzeti fölemelkedésünknek is előfeltétele az európai szárazföld ügyeit intéző nagy szövetségesek jó egyetértése, aminek előmozdítása tehát a mi legnyomósabb érdekünk. A potsdami „három nagy” népének, továbbá Kínának és az európai politika tényezőjeként újból megjelenő és hatalmát restauráló Franciaországnak támogató jóindulata a mi jogos reményeink megvalósulásának a záloga.

A Duna-völgy népei

Szomszédainkkal keresnünk kell az egyetértést és az együttműködésnek módjait abban a meggyőződésben, hogy a dunai népek egymásrataltsága nemcsak politikai, hanem gazdasági szükségesség is, amely közvetlenül az itt lakó népek érdekeit szolgálja, közvetve pedig az európai szárazföld és a világ békéjének is egyik támasza. Megvan bennünk a szándék a szomszédainkkal való együttműködés messzemenő politikai megszervezésére is. Jugoszláviával és Romániával a viszonyosság elve alapján az Atlanti Charta és a nagyszövetségesek határozatai, valamint a San Franciscó-i egyezmény szellemében keressük a megértést és az együttműködés megalapozását. Csehszlovákiával szintén e szellem jegyében és a viszonyosság alapján rendezhetjük közös dolgainkat. Sajnos, az a brutális és a demokratikus erkölcsöt megcsúfoló bánásmód, amelyet a szlovákok a magyar kisebbséggel szemben alkalmaznak, nemcsak minket, hanem bizonyára a világ közvéleményét is arra emlékezteti, hogy Szlovákiában még ma is – a hitlerizmus leverése után is – tettekkel tényező az a szellem, amelynek üldözöttjei hazánknak a németek által történt megszállása előtt Magyarországon kerestek és találtak menedéket. Negyedik szomszédunkkal, Ausztriával mindkettőnkre nézve hasznos és tartós kapcsolatok megteremtése nem lesz nehéz feladat, ha a politika követni fogja a két nép együtthangzó akarátát és párhuzamos érdekét. Reméljük, hogy a békeszerződések meg fogják teremteni a dunai népek tartós és szervezett együttműködésének fejlődésképes előfeltételeit.

A béke kérdései

A magyar külpolitika legidősebb feladata az állami függetlenség teljességének elérésén, a közhatalmi szervezet ideiglenességének megszüntetésén és a béke mielőbbi megkötésén munkálkodni. Kifejezzük azt a reményünket, hogy a békeszerző nagyhatalmak most nem rólunk nélkülünk fognak dönteni, hogy a békekötés most nem fog összezsugorodni egy büntetőparancs átadására, hanem a felek érvei meghallgatásra találnak, mérlegelés tárgyai lesznek, a döntések pedig az igazságosság bélyegét viselik majd magukon. Jóllehet a döntés nem tőlünk függ, mégis azt hisszük, hogy szükséges egy olyan magyar béketervnek a világ elé tárása, amelyet egységes magyar nemzeti közvélemény támaszt alá. Nem kételkedünk abban, hogy a gyakorlati döntés meg fog felelni azoknak a nemzetközi határozatoknak, amelyeken a nagy szövetségesek jóállása van. Az Atlanti Chartából, a teheráni és a krími egyezményekből, a San Franciscó-i és a potsdami határozatokból, illetve a szövetséges államférfiaknak a békéről szóló nyilatkozataiból következnek azok az alapelvek, amelyeket a magyar béke alapelveiként kormányunknak és közvéleményünknek feltétlenül képviselnie kell, s amelyeket képviselhet is, anélkül, hogy részrehajlással vagy illetéktelen beavatkozással volna vádolható. A legáltalánosabb igazságossága pedig eleve feltételezi a Duna-völgyi népek egyenrangúságának és egyenjogúságának elismerését. Ebből következik, hogy a hazánk nemzetközi státusát megállapító, nem ideiglenes, hanem állandó jellegű békehatározmányok szempontjából, tehát az állami szuverenitás tartalmára, határaink megállapítására és a nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó békehatározmányok szempontjából nem lehet különbséget tenni Magyarországra kárára Magyarország és a többi Duna-völgyi állam között. Minden különbséget tevő békehatározmánynak átmeneti jellegűnek kell maradnia. A béke tartósságának másik alapelve, a szabad akaratú hozzájárulásra az a tapasztalat hívja fel a figyelmünket, hogy

a békeszerződések tartósságának legnagyobb ellensége a békét aláíró nemzetnek az a közmeggyőződése szokott lenni, hogy a nemzet a békeszerződéshez nem szabad elhatározásból, hanem kényszerből járult hozzá, vagyis az aláíró nemzet semmiféle erkölcsi kötelezettséget sem érez a békeszerződés tiszteletben tartására, jöllehet tényleg esetleg nincs módjában azt megszegni.

A Duna-völgyi kérdés rendező elvei között nyilván előkelő szerepet fog játszani az önrendelkezési jog és a nemzetiségi elv, amely nélkül a Duna völgyében tartós nyugalmi állapotot és gyümölcsöző együttműködést elképzelni nem lehet, de legfőbb magyar álláspontnak kell maradnia, hogy akár a helyes elvek egyike, akár azok kombinációja szerint döntenek rólunk, a döntés alapelvei valamennyi dunai államra azonos érvennyel alkalmaztassanak. Szívből csatlakozunk azoknak a pártoknak határozataihoz, amelyek a nemzetiségi elvet jelölték meg a Duna-völgyi rendezés legalkalmasabb elvéül, mégis azt hisszük, nem kerülünk velök ellentétbe, ha nyomatékoljuk, hogy a Duna-völgyi rendezés sikere nemcsak egyik vagy másik helyes elven, hanem azoknak egyetemes alkalmazásán fordul meg.

A tartós – mert igazságos és önkéntes – magyar békeszerződés létrehozásának azonban van egy fontos belpolitikai mozzanata is. Ez pedig abban áll, hogy a kormánynak békeszerző tevékenysége mögött osztatlan nemzeti közvéleménye álljon, s a béke előkészítése és megkötése Magyarország legfontosabb közügyévé avatassék, amely minden részérdeket – legyen az világnézeti, pártbeli vagy osztályérdek – magába olvaszt. A békemű ilyen értelmű felfogása a magyar demokráciának is egyik legdöntőbb belső sorskérdése. Ha a magyar demokrácia az elkövethető legnagyobb hibaként nyitva hagyná azt a lehetőséget, hogy a békéért való felelősség valamely világnézet vagy párt, osztály vagy csoport számlájára írásuk, akkor a békéért való felelősség az első adandó alkalommal pártpolitikai, esetleg a demokráciát kikezdő harc népszerű fegyverévé válhatnék. Nemcsak a világ és a dunai táj békéjének, hanem a magyar demokráciának is súlyos érdeke tehát, hogy a békeszerzés legfontosabb közügye minden részérdeket magába olvasszon, és az érte való felelősségbe az osztatlan magyarság érdekeltessék be. Meg vagyunk győződve, hogy a békével kapcsolatos ténykedésekből egyetlen párt sem akar a maga javára, vagy a másik hátrányára bel- vagy külpolitikai tőkét kovácsolni, hanem minden párt és minden magyar e nagy közügy minél sikeresebb megoldása érdekében egyedül a nemzet javára veti latba valamennyi eszközt. A haza szeretetében nem lehet köztünk különbség, hiszen a haza mindnyájunké és mindnyájan az övéi vagyunk. [...] ⁴²

Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948. Szerk. Balogh Sándor, Izsák Lajos. Budapest, 1979², Kossuth, 245–262.

⁴² A program befejező sorai a legfontosabb célokat ismételték meg.

▪ 14. A NEMZETI PARASZTPÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1945. SZEPTEMBER

Szabad kisbirtokos parasztságot akarunk

A reakció suttogó propagandája állandóan azzal rémítgeti a parasztokat, hogy a Parasztpárt valójában a Kommunista Párt leányvállalata, és csak azért törekedett a földreform megvalósítására, hogy aztán a földhöz juttatott törpebirtokos parasztok belássák, hogy a kisbirtokaikon nem tudnak megélni, és így állami gazdaságokba vagy kolhozokba kényszerítsék őket. Mondanunk sem kell, hogy ez a propaganda elsősorban a földesurak érdekeit szolgálja, mert azt akarja bebizonyítani, hogy a kisbirtok nem életképes, tehát ha már elvették a nagybirtokosoktól a földet, el fogják venni a kisbirtokosoktól is, és újra nagybirtokokat csinálunk, csakhogy ez most már nem a földesurak nagybirtoka lesz, hanem az államé, ahol minden földhöz jutott és volt birtokos paraszt valójában csak napszámos lesz. Ezzel a propagandával el akarják venni a parasztság kedvét a földreformtól, el akarják ijesztetni a földtől.

A Nemzeti Parasztpárt sohasem követ és nem is követett más politikát, mint amit a magyar parasztság akar. Ezért vigyázzunk arra, hogy még a legfelsőbb vezetésben is mindenütt töretlenül érvényesüljön a parasztság kívánsága. A magyar parasztság bebizonyította azt is, hogy ha pusztá két kezével műveli meg a földet, akkor is nagy eredményt ér el a termelésben.

Aki csak egy kicsit is tisztában van Magyarország gazdasági helyzetével, népsűrűségével, földbirtok megoszlásával, rögtön látja, hogy itt korszerűbb gazdálkodásra van szükség, hogy az újonnan létesült törpe- és kisbirtokok életképes gazdaságok legyenek. Nem vagyunk egy népnél sem alábbvalók. Be kell bizonyítanunk, hogy a magyar parasztság is tud olyan eredményeket elérni, mint akár a dánok, finnek stb. parasztjai. Hiszen nálunk is a mezőgazdasági kultúrát a homokos, rossz földeken élő törpebirtokos parasztok teremtték meg (Kecskemét, Cegléd, Gyöngyös). Az egész ország parasztságának az életszínvonalát csak korszerűbb termeléssel, több munkáskézrel tudjuk felemelni. A legtöbbet a földből mindig az tudja kihozni, aki saját magának dolgozik. Nemzetgazdasági termelésünknek át kell térni a gyümölcs, zöldség, friss főzelék, ipari növények, takarmány termelésére, istállózó állattenyésztésre és gabonából csak annyit termelhetünk amennyi a belső szükségletet fedezni tudja. Egy hold földből ezután háromszor, négyszer annyi értéket kell kihozni mint amennyit eddig kihoztunk, mert csak így tudjuk biztosítani továbbra is a parasztság életét, így tudjuk csak majd később felemelni az ország dolgozóinak életszínvonalát. Az ilyenfajta belterjesebb gazdálkodáshoz azonban nagyon sok gondosság, nagyok sok munka és felelősség kell. Valósággal versenyezniök kell majd a gazdáknak, hogy melyikük tud több értéket kihozni szakszerű gazdálkodással a földből.

A magyar parasztság a földreformban való részvételével, belterjes gazdálkodásra való törekvésével kimondotta azt is, hogy nem akar kolhozokat. A Nemzeti Parasztpárt érvényt is fog szerezni a parasztság kívánságainak, és nem engedi meg, hogy olyan életformát kényszerítsenek rá, amely ellenkezik a magyar parasztság kívánságaival. De ettől különben sem kell félni. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban tömörült összes pártok kinyilatkoztatták, hogy a magántulajdon elve alapján állanak. A Magyar Kommunista Párt harcolt velünk

együtt a legélesebben azért, hogy a föld azé legyen, aki megműveli, éppen azokkal a reakciós erőkkel szemben, akik azt a hírt terjesztik, hogy mi kolhozokat akarunk. Aki ilyet állít, az ellensége a magyar parasztságnak, sőt ellensége az egész országnak, mert ugyanazt a sötét úri politikát akarja folytatni, amely egy emberöltő alatt kétszer taszított bennünket háborúba, és amely most a magyar történelemben először veszítette el hatalmának az alapját, a földet. Ez ellen a politika ellen minden erővel harcolnunk kell, mert azt akarjuk, hogy a magyar parasztság szabadon élhessen az őt megillető jussán, a magyar földön. Nem akarunk kolhozokat. Szabadságot akarunk a politikában és szabadságot akarunk a termelésben is. Olyan termelési módszer lesz a mezőgazdaságban, amelyet a parasztság akar. Kívülről rácrőszakolni semmiféle termelési módot nem engedünk.

Milyen legyen a magyar ipar?

A magyar ipar a háborús események következtében rendkívüli mértékben elpusztult. Iparunkat a németek leszerelték és elszállították (egyedül Galántán keresztül 25 ezer vaggon gyári felszerelést és alkatrészt szállítottak ki Németországba). Ugyanakkor a hadiesemények is nagymértékű károsodást okoztak gyáripari termelőtechnikai apparátusunkban. Ennek következtében a jövőben számolnunk kell bizonyos mértékű ipari munkanélküliséggel. Ez a körülmény sürgőssé teszi a magyar ipar gyors újjáépítést. Az újjáépítés jól átgondolt sorrendben történhet. Legelsősorban ipari termelésünk kulcs helyzetben levő ágait kell újjáépíteni. Itt elsősorban az ipari nyersanyagok gyártását kell rendezni, amihez elsősorban a szén és egyéb ásványok bányászása, az olajtermelés stb., ezek után a mindenfajta termelőeszközök gyártó iparágak helyreállítása szükséges. Számolnunk kell ugyanis azzal, hogy termelőeszközöket egy ideig külföldről nem szerezhetünk be. Egyébként pedig termelőeszközök gyártása nélkül nem építhetjük fel azokat az iparágakat, amelyek közszükségleti cikkeket gyártanak.

Az ipari újjáépítésben különös gondot kell fordítani, s talán éppen a legnagyobb gondot a mezőgazdasági ipar újjáépítésére. Itt elsősorban a mezőgazdasági gépgyártás helyreállítására kell összpontosítani minden erőnket. Mezőgazdasági gépi állományunk ugyanis éppen úgy elpusztult, mint egyéb iparágaink berendezése. A németek nemcsak gyári felszerelést, hanem traktorokat, ekéket, cséplőgépeket stb. raboltak az országból. S a mezőgazdaság gépi állománya szintén megérezte azt, hogy hosszú hónapokig front volt az egész ország. Hosszú ideig nem számíthatunk arra, hogy mezőgazdaságunk gépi berendezését külföldről pótolhatjuk. Egyebek között ezt az ország hihetetlen mértékű elszegényedése sem tenné lehetővé. Magunknak kell pótolni tehát a mezőgazdaság gépi berendezését. Ez annál sürgősebb feladat, mivel a földreform végrehajtásával sok százezer új parasztgazdaságot létesítettünk.

Az új magyar ipar felépítésénél új tájékozódást kell érvényesíteni Európa felé is. Európa a háború után visszahelyezkedik a világ gazdasági munkamegosztásába, ahonnan a németek erőszakos politikája kiszakította. A magyar ipar a külföldi piacok tekintetében egészen új helyzet elé kerül. Ebben az új helyzetben ipari kivitelünk elveszti egykori piacait, mert amíg mi iparunkat felépítjük, a piacon már azok az országok jelennek meg és erősödnek meg, amelyek a németiség és a háborús viszonyok dúlásait nem szenvedték. Ebben az új helyzetben számunkra egy kiút marad: kifejleszteni mezőgazdasági feldolgozó iparunkat. Csak ebben a tekintetben válhatunk versenyképesekké. A jövőben tehát be kell szüntetnünk a mezőgazdasági nyersanyagkivitelünket, és készárukat kell az európai piacra vinnünk. Így tehát gyümölcs helyett konzervet, állatkivitel helyett feldolgozott húst stb. Az iparcikkek kivitelében alulmaradnánk a nagy iparos országokkal szembeni verseny-

ben. A mezőgazdaság feldolgozott termékeivel viszont erőteljesen versenyezhetünk távoli agrárkivitelű országokkal is. Ebből az következik, hogy sürgősen fel kell építenünk mezőgazdasági feldolgozó iparunkat. Ezt egyebek között az is sürgetővé teszi, hogy a jövőben ipari munkanélküliséggel is számolnunk kell.

Milyen legyen a demokratikus közigazgatás?

A régi Magyarországon a közigazgatás egyáltalán nem szolgálta a nép érdekeit. Ha a nép ügyéről volt szó, akkor a paragrafusok felhasználásával az alsó közigazgatás, de a középső, sőt a felső közigazgatási fórum is addig húzta, halasztotta az ügy elintézését, míg az érdekelt fél bele nem unt és undorral abba nem hagyta az ügyet.

Az új közigazgatásnak Magyarországon demokratikusnak kell lennie. Ez azt jelenti, hogy különös figyelemmel kell gondolni a jellegzetesen magyar viszonyokra, a központosított közigazgatást le kell építeni, decentralizálni kell. Más szóval: minden községben legyen meg a hatóságnak az a jogköre, hogy a községi kisügyekben a község képviselő-testülete maga dönthessen. Nagyon fontos, hogy a község költségvetését az országos szempontok betartásával a helyi képviselet határozza meg.

Éppen ideje, hogy a látszat-önkormányzati testületek helyébe valóságos demokratikus képviselő-testületek, valamint vármegyei törvényhatóságok lépjenek. Meg kell szüntetni azt a rendszert, amely abban áll, hogy a legkisebb ügyekben is három-négy fellebbezési fórum akadályozza meg a dolgok végleges elintézését. Legyen tehát önálló képviselő-testület, annak határozatait záros határidőn belül jogerősen csak a vármegye vagy egyes vármegyékre kiterjedő vidéki közigazgatási bíróság bírálja felül. A főszolgabírák helyébe lépő járási jegyzők ne csak a felső hatóságnak, de a helyi képviselő-testületnek is adjanak számot tevékenységükről.

Mindenekelőtt pedig szükséges, hogy a rendeletek terén végre rendet teremtsenek, a belügyminisztérium, az arra illetékes hatóság közérthető nyelven hozza meg a rendeleteket, és ne hivatkozzanak 10-15 évvel ezelőtt kiadott alaprendeletekre, hanem az új rendeletek egyúttal tartalmazzák azt is, amit a régi rendeletből érvényesnek ismernek el. Legyen összhang a különböző minisztériumokhoz tartozó közhatóságok között és azoknak vezetői közt, a népből kikerült értelmiségiek foglalják el az őket megillető helyet, legyen meg a lehetőség, hogy a dolgozó nép fiai bármilyen vezető pozíciót elérhessenek. A vezető állások elbírálásánál a tudás, nem pedig kizárólag az iskolai végzettség számítsa. Az is fontos, hogy a közlekedési úthálózattal egytűvé tartozó községek egy vármegyébe tartozzanak, ne kelljen napokat eltölteni a vármegye székhelyére való utazással. A közérdekű ügyek intézésénél bélyegmentességet kérünk. Végül, de nem utolsósorban azt követeljük, hogy a közrend őrei álljanak feladatuk magaslatán, sohase szolgáljanak kizárólagos pártérdekeket.

Milyen adórendszert kívánunk?

Az úri Magyarországon az fizetett legtöbb adót, aki legtöbbet dolgozott, kinek legtöbb családja volt. Általában véve a dolgozó nép, mert a fogyasztási adó aránylag százszorta nagyobb terhet jelentett, mint a többi adónem. A fogyasztási adó antiszociális, mindig a dolgozókat sújtja elsősorban, felesleges árdrugulást idéz elő. A forgalmi adó is csak átmenetileg tartható fenn, mert az is drágulási folyamatot idéz elő. Egészen új, egyszerű adórendszerre van szükség. Olyan adókönyv kell, amelyből a legegyszerűbb ember is kiigazodik egyszeri betekintés után is.

Éppen ideje, hogy a kapitalista pénzügyi politika helyett a népet szolgáló szociális adómorál lépjen életbe. Nincs szükség 10-15 féle adónemre, ellenben arra szükség van, hogy foglalkozástól eltekintve minden dolgozónak egységesen állapítsák meg az adó-

alapját. Az adóalaphoz progresszíve, a jövedelem emelkedésének lépcsőjét figyelembe véve, számítsák hozzá százalékszerűen azt az adómennyiséget, amelyre az államháztartásnak feltétlenül szüksége van. Ne az adózáson legyen először a hangsúly, hanem biztosítsák először az adóalanyok létezését. Feltétlen át kell alakítani, meg kell szüntetni az ármentesítő és az egyházi adózás mai rendszerét. Védni kell a kisiparost, a dolgozó szegényparasztságnál pedig a kataszteri tiszta jövedelem, mégpedig az új kataszter alapján elkészített jövedelem legyen az alap. Minden dolgozónál egységesen állapítsák meg azt az összeget, amely adómentes, és itt vegyék figyelembe a családtagok létszámát. Szűnjön meg az a lehetetlen helyzet, hogy az ország földműves társadalma aránylag sokkal nagyobb adót kénytelen viselni, mint a gyáripár, a szabad kereskedelem vagy pedig a házingatlan. Az álszövetkezeteket súlyos adóval kell megterhelni, azonkívül a kereskedelmi részvénytársaságokat is nagyobb adóztatási tehertétellel kell számba venni. Általában az a követelésünk, hogy a gazdasági élet minden területén a progresszív adórendszer lépjen életbe.

Mit kívánunk a közoktatástól?

A földreform után az ország legfontosabb kérdése a közoktatás ügye. Magyarországon nemcsak a föld volt az urak kezében, hanem az iskola is. Az elemi iskolákba még csak eljuthattak a parasztnak gyerekei, bár itt is nagy nehézségekkel kellett küzdeni, mert a tanynai iskolák nagyon távol voltak egymástól, és a kis parasztnagygyereknek 6–12 éves korukig, néha naponta esőben, sárban, szélben, fagyban hosszú kilométereket kellett gyalogolni, hogy eljuthassanak az iskolába. A középiskolába, a polgárba, a gimnáziumba már csak a szerencsésebb emberek gyerekei juthattak el. Nem volt pénz ruhára, tandíjra. A gimnáziumokba és a többi középiskolákba csak azokon a helyeken juthattak be a parasztnagygyerek, ahol éppen volt iskola. Itt is csak nagyon kis számban.

Egy statisztikai kimutatás szerint az úri Magyarországon az egyik évben 844 szegényparasztnagygyerek járt középiskolába, ez a középiskolai tanulóiifjúság 1,3%-a, pedig a szegényparasztság az ország lakosságának 35%-a. A szegényparasztnagygyerek minden 478-ik gyereke járhatott középiskolába, míg a nagybirtokosoknak minden második gyereke. Nem volt jobb a felső mezőgazdasági iskolában sem a helyzet, ide minden 80 792-ik szegényparasztnagygyerek jutott csak be. Különbözik is a felső mezőgazdasági iskolákban csak gazdatisztákat neveltek a nagybirtok számára. Ezek az adatok csak a fiúkra vonatkoznak, a leányoknál még sokkal rosszabb volt a helyzet. Az ipari munkásságnagygyerekeinél valamivel jobb volt az arány, de itt sem olyan, mint a munkásságnagygyerek a társadalomban elfoglalt helyzete megkövetelné. A főiskolákra csak 256 szegényparasztnagygyerek tudott bejutni, ezek az összes egyetemi hallgatók 1,5%-át tették ki.

Ha meggondoljuk, hogy az ország lakosságának háromnegyed részét a parasztság és a munkásság teszi ki, akkor láthatjuk, hogy itt a múltban a tanítással kapcsolatban bűnös osztálypolitika érvényesült. Ezért volt az, hogy Európában a korrupció sehol sem virágzott úgy, mint nálunk. A tehetségtelenek mindig jó összeköttetéssel, rokonsággal rendelkeztek már társadalmi helyzetüknél fogva, ezért ők kerültek mindenhol vezető helyekre, a városi, a községi, állami hivataloknál, a katonaságnál, de még a magánvállalatoknál is. A magyar nép legtehetségesebb gyerekei eltékozták tehetségüket, nem juthattak az őket megillető helyre, és csak olyan falusi „okos parasztnagygyerek” lehettek, de még a község életében sem érvényesíthették képességeiket, mert ott is az összeköttetés, a származás és a diploma döntött a tehetség és rátermettség helyett.

A magyar parasztság a földreformmal meghódította a földet, az iskolareformmal pedig meg akarjuk hódítani az egész országot. Ne csak a föld, hanem az egész állam a dolgozóké, a parasztnagygyerek és munkásnéké legyen.

Az eddigi „ismeretmorzsa” helyett komoly műveltséget kívánunk a parasztságnak. Éppen ezért az úgynevezett népfőiskolákat már nem tartjuk szükségesnek, mert komoly főiskolát akarunk a dolgozó nép számára.

De rendet akarunk teremteni az eddigi iskoladzsungelben is. Lehetetlen állapot az, hogy továbbra is 59–61 különböző iskolatípus legyen az országban.

Legsürgősebb feladatnak tartjuk most a Parasz- és Munkásegyletemek felállítását, ahol a megfelelő rátermettséggel rendelkező parasztemberek pár éves esti tanfolyamokon megfelelő szakképzettséget és oklevelet nyernek. Ezzel a szakképzettséggel meg tudják állni a helyüket azokon a helyeken, a községházán, a városházán, állami hivatalokban, szövetkezeteknél, ahová a demokrácia rendje állította őket. Mert az eddigi megbízhatatlan értelmiségiek helyére a megbízhatók mellé paraszt és munkás értelmiségieket kell állítani. Ez a legsürgősebb feladat.

De itt nem állhatunk meg. A jövő nemzedékre is gondolni kell. Biztosítani kívánjuk, hogy minden tehetséges parasztygyerek tanulhasson, művelődhessen, és a szerzett tudását az egész nép javára fordíthassa. Legfontosabb feladat népünk általános műveltségének emelése. Ezért kötelezővé kell tenni a 8 osztályos népoktatást. Ennek az alsó négy osztálya megfelel tananyagában is az elemi iskolák tananyagának. A felső négy osztálya pedig helyettesíteni fogja a polgári és gimnázium alsó négy osztályát. Ezt mindenkinek el kell végezni. Ha pedig tovább akar tanulni, akkor vagy gimnáziumban, vagy ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi szakiskolában továbbra is ingyenesen folytathatják a rátermettek a tanulásukat. Ez lenne a középiskola.

A négy középiskola elvégzése után pedig mindenkinek, aki tanulmányaiban megfelelő eredményt tud felmutatni, joga lesz az egyetemre beiratkozni, és ha az egyetemet is sikerrel elvégezte, akkor tudásával szolgálhatja a magyar népet.

Az ingyenes oktatás azonban csak írott malaszt marad, ha anyagilag nem siet a társadalom a legszegényebb rétegek, a parasztok és munkások fiainak segítségére, mert így megint csak azok tanulhatnak, akik közelebb laknak az iskolához, akiknek megfelelő anyagi fedezetük van a tanulásra. A tanuláshoz nem elegendő az ingyenes oktatás, ruha, lakás is kell. Ezért az iskolák mellett mindenütt internátusokat, diákotthonokat kell felállítani, ahol a tehetséges, szegény sorsú gyerekek ingyen élelmet, lakást és ha kell ruhát is kapnak.

A magasabb műveltség megszerzése szükségessé teszi az egyetemi hallgatók számára a külföldi tanulmányutakat is. Eddig csak a grófok, a főurak és a gazdag emberek gyermekei mehettek külföldre. Addig, míg ezek a külföldi bárókban, mulatóhelyeken, strandokon szórakoztak, a szegény diákok ezrei néztek a külföldi államok felé, és látniuk kellett, hogy a gazdag emberek gyerekei külföldet járhatnak, pedig ők nem szórakozni mentek volna ki, hanem tanulni, hogy mindazt, amit külföldön láttak és tapasztaltak, a magyar nép javára fordítsák. Az a kevés ösztöndíj, ami volt az egyetemeken, az nem segített a tehetséges magyar diákokon. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy az állam minél több, legalább egy, de lehetőleg többéves külföldi tanulmányútra küldje a tehetséges szegény sorsú diákokat.

Szólnunk kell itt a tanítók és tanárok helyzetéről is. Tűrheterlennek tartjuk, hogy az ország fiatalágát nevelő, nagyon fontos munkát végző tanítók és tanárok továbbra is olyan mostoha életkörülmények között éljenek, mint az ellenforradalmi Magyarországon. A „nemzet napszámosainak” szeretnék nevezni őket. Valóban napszámosok voltak. Őket is ugyanúgy fizették, mint a többi napszámosokat, a földmunkásokat. Mindenre jutott itt bőven pénz, csak éppen a legfontosabbra nemi a nevelésre. Lehetővé kívánjuk tenni, hogy a tanítók és tanárok is minél nagyobb számban mehessenek külföldre tanulmányutakra, és a tanítás mellett komoly, tudományos munkássággal is foglalkozhassanak.

Most legsürgősebb feladatnak tartjuk a tanítók és tanárok átképzését, a nevelők nevelését. Nálunk sohasem élt gyakorlatban a demokratikus nevelés. A tanítók, tanárok maguk sem ismerik jól a magyar nép igazi történelmét, nem ismerik az igazi irodalmat, rosszul tanítják a magyar nyelvtant, mert a germán szellem éppen a sok idegen kultuszminiszter, főigazgató, igazgató és tanár segítségével teljesen átrágtá a magyar kultúra épületét. Tehát szükségesnek tartjuk, hogy a néptől elszigetelt, gondolkodásmódjában, lelkivilágában a néptől távol álló tanítókat, tanárokat visszavezessük a néphez, hogy megértsék azt, amit mi már évek óta hirdetünk, hogy csak a néppel a népért dolgozó értelmiségnek van helye ebben az országban.

A tanítóknak és tanároknak meg kell érteniök, hogy milyen nagy feladat vár rájuk. Be kell vezetni a kultúrába az egész magyar népet. Az ő munkájuk nyomán új arcú magyar nemzedék fog felnőni, sokkal különb apáinál és megszűnik végre az értelmiségnek a néptől való különválása, csak paraszt és munkás értelmiség lesz.

Milyen választójogot akarunk?

A demokrácia a legősbibb, a szabad embernek leginkább megfelelő életforma. Azonban csak akkor, ha megfelelő biztosítékok vannak arra, hogy a demokrácia adta szabadsággal senki se éljen vissza. Mert a gyenge demokrácia hamar megássa a saját sírját, felülkerekednek a demokrácia ellenségei, és éppen a demokrácia adta szabadság segítségével döntik rabságba a dolgozó népet. Most megszabadultunk az ezeréves úri uralomtól, azonban ha nem vigyázunk a kapott szabadságra, könnyen új urakat kaphatunk a nyakunkba. Egy francia író jellemezte legtalálóbban a demokrácia elleni úri politikus gondolkodását; amíg demokrácia van, a ti elveitek alapján követelem a magam számára is a szabadságot, ha pedig hatalomra jutottam, a saját elveim alapján elveszem tőletek a szabadságot.

A magyar nép nem veszítheti el a megszerzett szabadságát. I. Iosszú, nehéz harcokat vívtak itt a dolgozók már a múlt világháború előtt is a választójogért. Munkások és parasztok vére hullott ezért, és uraink nem szégyelltek csendőrökkel a parasztok és munkások közé lövetni. Nem adták meg soha az általános, titkos választójogot. A legkülönbözőbb megszorításokat tették, hogy lehetőleg éppen a dolgozó nép ne érvényesíthesse az akaratát. Bevezették az ajánlási rendszert. És mindjárt gondoskodtak is arról, hogy a választásoknál a legtöbb ajánlatokat ne a dolgozó nép igazi képviselői kapják, hanem az urak hivatalos jelöltjei. Gondoskodott erről a pap, a jegyző, a főszolgabíró és nem utolsósorban a csendőrök szuronya. Ha pedig még ez sem lett volna elegendő, akkor jött az etetés-ítás, megvesztegetés, és a politikailag kevésbé iskolázott emberek nem tudták azt, hogy ezzel ugyanúgy járnak, mint Ézsau: egy tál lencséért eladják egész életük szabadságát. Hogy a szegény nép saját köréből senki még csak ne is merjen arra gondolni, hogy a többiek nevében fellépjen képviselőnek, hatalmas összegű biztosítékot kellett letenni, amit az urak jelöltjei könnyfiszserrel letelhettek.

De kizárták a választók sorából is a dolgozó népet, nem tartották elég érettnek arra, hogy saját sorsa felől dönthessen. Iskolai végzettséget, több évi egy helyben lakást követeltek, ezek mind-mind azt a célt szolgálták, hogy az ő akaratuk érvényesüljön.

Az úri világnak immár vége, most olyan választási rendszert kívánunk életbe léptetni, amelyik a legteltesebb mértékben alkalmas lesz arra, hogy a dolgozó nép akaratát ezen keresztül érvényesítse.

Meg kell szüntetni az eddigi egyéni választókerületet, és kerületi vagy megyei listát kell felállítani, s így elkerülhetjük azt, hogy esetleg egyes vidéki reakciós urak kihasználva a még mindig meglevő összeköttetésüket, a nép ellenére csinálhassanak politikát.

A másik fontos kérdés, hogy ki vehessen részt a választásokon. Mi a legteljesebb demokrácia álláspontján vagyunk, és az általános, egyenlő és titkos választójog hívei vagyunk. Természetes azonban, hogy akik a múltban súlyosan vétkeztek a magyar nép ellen, azok többé nem szólhatnak bele a politikába.

Így elsősorban követeljük, hogy volksbundista sváboktól vegyék el a választójogot, ugyan-csak azoktól is, akik németeknek vallották magukat, vagy a nevüket visszanevetesítették. A németbarát urak, a reakciós népnúzó, a nyilas pártvezetők, pártszolgálatosok és népel-lenés bűnösök szavazati jogát is meg kell vonni. A leghelyesebb eljárásnak azt tartjuk, hogy a földigényléshez hasonlóan, a választójogot is maga a nép határozná meg, tehát maga a nép döntene afelől, hogy kit tart érdemesnek arra, hogy szavazhasson.

A választójog minden 20. évet betöltött férfira és nőre egyaránt kiterjesztendő. Akinek választójoga van, az választható is legyen.

A Nemzeti Parasztpárt különösen ügyelni fog arra, hogy a választásoknál valóban arra érdemes parasztemberek kerüljenek be minél nagyobb számban a parlamentbe, mert a parasztság érdekeinek védelméhez nem tartjuk elegendőnek még a legjobb szándékot sem. Csak abban bízhat a parasztság, aki vele együtt él, ugyanúgy dolgozik vagy legalábbis belő-le származik.

A helyes választójog sem oldhatja meg a demokrácia kérdését. A legjobb törvény mellett is meg lehet hamisítani a népakaratot, ha maga a nép nem ügyel arra, hogy szándéka töret-lenül érvényesüljön. Ha véletlenül olyan képviselő kerülne a parlamentbe, aki később erre a megbízatásra méltatlannak bizonyulna, joga van a népnek a megbízást visszavenni, és helyette mást beküldeni.

Még szólnunk kell a felsőházzal is. A grófok, püspökök és nagyurak kaszinóját, a felső-házat végképp meg kell szüntetni. Semmi szükség nincs arra, hogy egyesek tovább is gyám-kodjanak a nép felett. A felelős népparlament egymaga is elvégzi munkáját.

Ha megvalósul az új választójogi törvény, éljen vele a parasztság, és értse meg, hogy a választásoktól legalább olyan sok függ, mint a földreformtól. A választás többé nem lehet kortesfogás, megvesztegetés, etetés, itatás, hanem nagyon komoly, az ország sorsára kiható cselekedet. Mert az új parlament új törvényeket hoz, új alkotmányt, új államformát ad az országnak, s azzal évszázadokra eldönti a magyarság sorsát.

Kell-e az államrendőrség?

A felszabadulás után, különösen a Tiszántúlon, teljesen karhatalom nélkül maradt a közigazgatás. A magyar demokrácia erejét, a magyar nép öntudatát bizonyítja, hogy min-den fegyveres hatalom nélkül is megőrizte...⁴³ honnan az utolsó pillanatban elvezényel-ték, a Dunántúlon pedig a felszabadulás után a régi rendőrség teljesen munkaképtelen, szervezetlen állapotba került, tehát szükség volt minél előbb hozzálatni a rendőrség meg-szervezéséhez. A Nemzeti Parasztpárt elsőnek követelte a csendőrségnek, a magyar nép kakastollas börtönőr gárdájának azonnali feloszlását. Akik hű kiszolgálói voltak az urak-nak, a főszolgabíróknak, földbirtokosoknak, akik ütötték, verték a magyar parasztot, azok többé nem járhatnak a faluban, azért a csendőrség helyett is a rendőrség felállítását köve-teltük a falvak számára is.

Nem volt közlekedés, nem volt posta, tehát mindenütt a falvak népe maga szervezte meg a helyi rendőrséget. Ez a rendőrség nagyon különböző összetételű volt. Ezt tudtuk mi előre, mégis ragaszkodtunk ahhoz, hogy a nép maga szervezze meg a saját rendőrségét,

⁴³ A mondat az eredetiben is hiányos, illetve hibás.

mert minden hibája ellenére is ez a rendőrség a nép rendőrsége volt és a nép érdekeit tartotta szem előtt.

Most azonban, amikor már a közlekedés megjavult, szükségesnek tartottuk, hogy ezt a rendőrséget egységes, országos rendőrséggé szervezzük át. A rendőrség közé befurakodott nem oda való elemeket kíméletlenül el kell távolítani, az újonnan a rendőrség kötelékébe lépetteket rendőri szakoktatásban kell részesíteni, a rendőrség régi tagjait pedig megfelelő politikai átképzésen demokratikus magyar rendőrökké kell nevelni.

Gondoskodás történt arról, hogy a demokratikus magyar rendőrök nehéz munkájuknak megfelelő díjazásban részesüljenek, ruhával elláttassanak, mert csak az anyagi gondtól mentesített ember tudja becsülettel ellátni munkáját.

Az országosan átszervezett állami demokratikus rendőrség egységes irányítás alatt fog állni. Ez a rendőrség már a nép rendőrsége lesz. Nem ellenség többé, nem egy idegen hatalom kiszolgálója, hanem a nép barátja, amely őrködik az élet- és vagyonbiztonság felett, tehát valóban a rend őre lesz.

A Parasztpárt külpolitikája.

Ezer esztendőn keresztül a magyar parasztság nem szólhatott bele, hogy merre irányítsák az ország kormányrúdját. Csak akkor fordultak hozzájuk az urak, ha veszélyben volt a haza. Ha a politikájukkal ők elrontották az ország sorsát, akkor ott volt a parasztok olcsó vére. Parasztokat soroztak katonának, parasztasszonyok maradtak a földeken és dolgoztak férjeik helyett. Az urak pedig hátulról irányították a seregeiket, ha elvesztették a háborút, akkor is a parasztok fizettek érte.

A mohácsi vész óta Magyarországot sikerült bevonni először a Habsburg, majd később a nagynémet politika érdekkörébe. A legjobb magyarok mindig tiltakoztak az ellen, hogy Magyarország sorsát összekössék a Habsburgokéval vagy a németekével. Rákóczi, Kossuth katonái harcoltak a németek ellen a magyar függetlenségért, a magyar szabadságért.

A magyar nép ellen a legnagyobb bűnt uraik 1867-ben követték el, amikor kiegyeztek az osztrák császárral, hogy megtarthassák továbbra is hatalmukat. Az Osztrák–Magyar Monarchia erejére és a csendőreik szuronyára támaszkodva tartották fenn a hatalmukat, amikor 1914-ben kitört a világháború. Tisza István, aki előre jól látta, hogy a háborút el fogják veszíteni, mégis belekényszerítette a magyar népet a háborúba, csak azért, hogy Németország oldalán még továbbra is fenntarthassák hatalmukat. A veszített háború utáni forradalom alatt próbált először a magyar nép külpolitikailag helyesen tájékozódni. De a nagyhatalmak akkor sem a magyar népet támogatták, hanem a velük szövetséges reakciós urakat, Horthyt és társait. Horthyék behozták Magyarországra a románokat, a cseheket, hogy hatalomra segítsék a reakciót, s a fiatal magyar forradalmat legázolják. Mindez nem akadályozta meg Horthyékat abban, hogy az őket hatalomra segítő cseheket és románokat a közvélemény előtt „cselákoknak”, bocskorosoknak titulálják és az egész külpolitikájuk alapjául a szomszéd államok elleni izgatást tették. Kifelé olcsó irredenta hangú szövegeket hangoztattak, angol lordokkal barátkoztak, amikor pedig Hitler hatalomra jutott Németországban, minden erejükkel a hitleri Németország zsarnoki befolyása alá kényszerítették az országot. Azt mondták, hogy Hitler visszaszerzi nekünk az elcsatolt területeket, de arról nem beszéltek, hogy Magyarország belsejében máris a visszakapott Felvidék fejében szabadon szervezkedhetett a Volksbund, a „népi németek” között, az „asszimilált” svábokból jött magyarok között pedig a nyilaskeresztes mozgalom. Amikor Oroszország ellen megindult a rablóháború, akkor a zsákmány reményében ezek az urak szintén hadat üzentek a demokratikus hatalmaknak. Rossz, hiányos felszereléssel küldték a magyar nép fiait

meghalni a százezer holdak védelmében. Amikor látták, hogy Hitlerék szénája rosszul áll, már szerettek volna másfelé is tekinteni, de ez csak úgy lett volna lehetséges, ha lemondanak előjogaikról és bevonják a népet is, a parasztokat és munkásokat a politikai élet irányításába, sőt fegyvert is adtak volna a nép kezébe. A magyar urak romlottságára jellemző, hogy még a legutolsó pillanatban, amikor megmenthettük volna nemzeti becsületünket, még akkor sem mertek fegyvert adni a parasztok és munkások kezébe.

Így ért bennünket a németek oldalán a háború szörnyű pusztítása és a háború után a felszabadító béke.

A felszabadult magyar népnek most már gyökeresen szakítania kell az eddigi külpolitikával. Rendezniünk kell viszonyunkat elsősorban a Szovjetunióval, amelytől uraink mint egy leprás szigettől zárták el 25 éven keresztül az országot.

Ki kell mélyítenünk a két ország közötti gazdasági és kulturális kapcsolatokat, hogy a magyar népnek helyes véleménye legyen hatalmas szomszédunkról, de ugyancsak ki kell mélyítenünk a kapcsolatot Angliával és az Egyesült Államokkal is.

A legfontosabb kérdés a környező szomszéd népekkel való viszonyunk rendezése. A magyar nép nem volt elnyomója soha az ország határain belül levő kisebbségeknek, mert maga is elnyomott volt, ha pedig fellázadt, akkor együtt harcoltak a forradalmi seregekben magyarok, tótok, oroszok és a leveretésük után is közös lett a sorsuk. A nemzetiségi elnyomás a magyar és a nem magyar uraknak az önző politikája volt, amellyel mi sohasem vállalhattunk és nem is vállaltunk közösséget. Már az elmúlt világháború előtt Ady Endre is azt hirdette, hogy „magyar, oláh, szláv bánat mindigre egy bánat marad”. A háború után pedig József Attila tanította a magyarságot arra, hogy a szomszéd népekkel „rendezzük végre közös dolgainkat”.

Ennek a rendezésnek most érkezett el az ideje. A Nemzeti Parasztpárt külpolitikájában nem követheti a volt urak példáját. Mi nem hirdetünk Szent István-i birodalmat, nem hivatkozunk történeti jogra, nem követeljük a „Kárpátok gerincén futó ezeréves határt”. De ugyanakkor követeljük, hogy az ország határai fedjék a néprajzi határokat. A szomszéd államoktól megkívánjuk, hogy tartsák tiszteletben az ott élő magyarok emberi és nemzeti jogait. Románia dolgozó népe, a hős Jugoszlávia harcosai már eddig is baráti jobbot nyújtottak a demokratikus Magyarországnak, megbecsülték az ott élő magyarokat, és biztosították számukra a gazdasági, kulturális szabadságot.

A legkomolyabb gazdasági, kulturális és politikai együttműködést kívánjuk megteremtetni a szomszéd államok mindegyikével, és azt akarjuk, hogy a dolgozó munkások, parasztok és értelmiségiek megértsék nálunk is, hogy a kis népeknek egymással szoros barátságban, a nagyhatalmakkal való jó viszonyban lehet csak szabad és boldog életet teremteniök. Ezzel mi is hozzájárulunk az európai béke végleges megszilárdításához.

Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948. Szerk. Balogh Sándor, Izsák Lajos. Budapest, 1979², Tankönyvkiadó, 217–229.

▪ 15. MINDSZENTY JÓZSEF HERCEGPRÍMÁS ▪ PÁSZTORLEVELE A KATOLIKUS HÍVEKHEZ A NEMZETGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOK ELŐTT

ESZTERGOM, 1945. OKTÓBER 18.⁴⁴

Krisztusban Kedves Híveink!

Miután a véres világháború teljesen véget ért s a fegyverek zaja a föld minden tájékán elcsendesült, a borzalmas pusztulás és a megdöbbenő lelki eldurvulás befejeztével súlyos feladatok előtt áll az emberiség. Le kell számolnia az elhibázott, gyűlölködő és szörnyűséges múlttal, fáradtságot, áldozatot nem kímélve kell felépíteni a jövőt. Nekünk magyar katolikusoknak sincsenek egyéb feladataink. Ezeket kell megoldanunk nekünk is, hiszen a háború borzalmai bennünket talán jobban megviseltek, mint másokat s a boldogabb jövő felépítésére is inkább rászorulunk, mint mások.

Előző közös körlevelünkben⁴⁵ már megemlékeztünk arról, miképp számolhatunk le a könnyelmű, elhibázott és vétkes múlttal. Jelenlegi szózatunkat pedig annak a kérdésnek szenteljük, hogyan kell felépítenünk az annyira várt békésebb és rendezettebb jövőt. Felszólalunk elsősorban azért, mert a jövő kialakulásának egyik fontos, talán döntő fordulata elé érkezünk. Választások előtt áll a magyar nép. Nagyon sok függ attól, hogy a jelen körülmények között milyen irányban nyilvánítja akaratát az ország. Lelkiismeretbe vágó kérdés ez s épp ezért kötelességünknek érezzük, hogy e fontos elhatározás előtt híveink segítségére siessünk. Nem avatkozunk be a választási küzdelmekbe, nem foglalunk állást egyetlen párt mellett sem, de az igazság és a kötelesség elveit kifejtjük, hogy minden katolikus hívő szerintük válasszon.

Az állami élet jövő berendezése kétségtelenül *csak* a *demokrácia* elvei szerint történhetik. A demokratikus gondolatot már előző pásztorlevelünkben bizalommal üdvözlöttük. A zsarnokságtól eleget szenvedett a világ. Zsarnokság erőszakolta rá egy ember akaratát jobb sorsra érdemes népekre. Zsarnokság hajszolta be meggondolatlanul Európát a szörnyű háborúba. Zsarnokság folytatta az öldöklő küzdelmet egészen az értelmetlenségig. Zsarnokság gázolt bele hosszú éveken át az emberiség legszentebb jogaiba, megvetette a lelkiismereti szabadságot, lábbal tiporta a szülők jogait gyermekeik nevelésére. A zsarnokság tagadta meg gondolatban is, hogy az emberi személynek joga van önálló érvényesülésre, képességeinek, hajlamainak, egyéni hivatásának szabad kifejlesztésére.

A zsarnokság eme visszaélésével számolt le a demokrácia. Természetesen nem az a demokrácia, mely az egyik emberi személy korlátlan uralma helyett egy másikat állítja, nem az, amelyik az egyik embercsoport önző és féktelen uralmát egy másik csoport hasonlóan önző és féktelen hatalmaskodásával váltja fel. Az igazi demokrácia alappillére, hogy sértetlen természetjogi elveket ismer el, melyekhez soha semmiféle emberi hatalomnak erőszakkal nyúlania nem szabad. Az igazi demokrácia arra törekszik, hogy ahol valamely ok folytán ezek a jogok uralomra nem jutottak, azok ott is minél előbb elismertessenek és tiszteletben tartassanak.

⁴⁴ Mivel a Szövetséges Ellenőrző Bizottság csak október 28-án engedélyezte a körlevél kinyomtatását, Mindszenty úgy intézkedett, hogy a közelgő, november 4-ére kitűzött választásokra való tekintettel, november 1-jén, Mindenszentek ünnepén a szentmisék keretében olvassák fel.

⁴⁵ 1945. október 17.

Az igazi demokrácia a lelkiismereti szabadságot, a szülők jogait, a munkásnak szabad egyéniséggé való kialakulását, a munka rabszolgaságának megtörését írja zászlajára. E célok érvényesítése érdekében mozgósítja erkölcsileg kifogástalan eszközökkel a társadalom minden rétegét, erre a célra veszi igénybe minden jobb érzésű egyén közreműködését.

Mi örömmel fogjuk látni, ha majd a magyar népet az emberiség e nagy törekvésének szolgálatába állítják. Örömünk annál nagyobb lesz, mert a demokrácia ezen értelmezése tökéletesen megfelel azoknak a bölcs, mély és evangéliumi elveknek, melyeket dicsőségesen uralkodó XII. Pius pápa 1942. évi karácsonyi beszédében a jövő társadalmi berendezkedés alapjaként mutatott be. Örömmel üdvözlünk a győztes hatalmak vezetőinek ajkán elhangzott kijelentéseket is, valahányszor ezek a nyilatkozatok az emberi személy méltóságának komolyabb megbecsülését jelölték meg a jövő demokratikus fejlődésének feladatául. Hisszük, hogy ezek az eszmék szebb világot teremthetnek, hisszük, hogy általuk az emberiség közelebb jut célja felé s ezért hisszük, hogy megfelelnek a Mindenható Isten szent akaratának is, aki azt kívánja, hogy minden ember szabad közreműködésével fogadja el az isteni megváltás és kegyelem egyetemesen felajánlott drága ajándékát.

Ez az öröm és bizalom indította arra, hogy májusi körlevélünkben megértést tanúsítsunk a magyar demokrácia jelentkezése iránt. Voltak ugyan már akkor is aggodalmaink, de inkább a jót tekintettük, ami több helyütt megnyilvánult, bízunk abban a megértésben, mely az Egyház és munkája iránt a demokrácia képviselői részéről udvarias szavakban, szép ígéretekben, néha még tettekben is megnyilatkozott. Ezt láttuk, erre építettünk. A bajokról és az előforduló visszaélésekről pedig úgy vélekedtünk, hogy ezek a kezdődő új rendszer kinövésai, hibák és gyarlóságok, amelyek az élet belső rendeződésével hamarosan meg fognak szűnni.

Várakozásunk hosszú és türelmes volt. Többször úgy éreztük, hogy fel kellene már szólalnunk, de nem akartuk a kibontakozást megzavarni, nem akartuk jó szándékú emberek bizalmas és szorgos fáradozásait nyílt állásfoglalásunkkal nehezíteni. De most a választások előtt nem hallgathatunk már. Meg kell mondanunk, hogy a magyar közéletben sok, nagyon sok oly jelenséget tapasztalunk, melyek a tiszta demokrácia elveivel éles ellentétben vannak. Meg kell mondanunk, hogy ez az irányzat újabb veszélyekbe sodorhatja szerencsétlen és súlyosan megpróbált hazánkat. Meg kell mondanunk, hogy keresztény választó nem adhatja szavazatát olyan irányzatra, mely újabb elnyomást, újabb erőszakos uralmat, a természet törvények mellőzését felelőtlenül és sűrűn elköveti. A legmélyebb fájdalommal kell igazat adnunk az angol külügyminiszter⁴⁶ szavainak, hogy úgy látszik, mintha Magyarországon az egyik totális szellemű zsarnokságot a másik váltotta volna fel. Sajnáljuk, hogy ezt meg kell tennünk, mert éppen elég szegény volt az országra, hogy egy évvel ezelőtt az akkori vezetők gyengeségéből tág teret engedtünk idegen megszállók erőszakoskodásának. Legalább most kellene a múlt hibáit az emberi jogok lelkiismeretes tiszteletben tartásával jóvátennünk, hogy a világ becsülését valamiképp kiérdemeljük. Sajnos, ezt nem mondhatjuk el. A tavalyi magyar gyöngeség megismétlődik. Különös hatások folytán a magyar élet valóban az egyik totális zsarnokságból a másik felé sodródott.

Legjobb fáj és a legkíméletlenebb seb az, hogy a házasság felbonthatatlanságát, melyért a múltban is annyit küzdöttünk, s amiben a magyar újjászületés legbiztosabb zálogát szeretnők látni, az ideiglenes nemzeti kormány, hitünk szerint illetékességét messze túllepve, szükségtelenül, a keresztény hívők érzelmeivel nem számolva, súlyosan meglázi-

⁴⁶ Ernest Bevin.

totta.⁴⁷ Nem található a világon még állam, mely a házasság felbonthatatlanságának kérdésében annyira ledér álláspontot képviselne, mint az új magyar házassági rendelet. S mindez nem tekinthető egyszerű hibának, nem emberi kisiklásnak, hiszen a természetjog egyik fontos követelményéről, a házasság felbonthatatlanságáról van szó. Mit várhatunk mi attól a demokráciától, azoktól a pártoktól és irányoktól, amelyek felhatalmazás és illetékesség nélkül is hozzá mernek nyúlni az egészséges társas lét ilyen lényeges alappilléreihez? Számíthatunk-e arra, hogy ezek az emberek hatalomra jutva, a természetjog alapkövetelményeit lelkiismeretesen tiszteletben fogják tartani, ha hatalom és illetékesség nélkül ennyire belenyúlnak abba a törvénybe, melyet minden ép erkölcsi érzékű és sok hazáját szerető férfiú a legfontosabbnak tart?

Meg kell említenünk, hogy a földbirtokreform-rendelet több részletében olyan törekvéseket áruolt el, mintha bizonyos társadalmi osztályok egyszerű gazdasági tönkretételét célozta volna. Néha még hangok is hallatszottak, hogy ez az intézkedés büntetés a magyar birtokos osztály múltjáért. Ám megfelel-e mindez az igazságosságnak, megfelel-e a természetjog követelményeknek? Helyes-e a kollektív igazságszolgáltatás elve? Szabad-e a jog és törvény uralmára növekvő társadalomban azt vállalnunk, hogy az egyik testvér hibájáért bűnhődjék a másik, s az ősapák nagyon kétséges mulasztásait szenvedje meg késői unokáik nemzedéke? A földosztásnál a pártpolitika érvényesült és katonáink is kimaradtak a földosztásból.

Nem a földbirtokreformot tesszük itt bíráló tárgyává, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet, mely ígéri ugyan a vagyonukból kiforgatott tulajdonosoknak a jóvátételt, de az ígéretből aligha lehet valami. Magára a reformra is kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy végrehajtásában is nélkülözte a megfontoltságot és méltányosságot s ennek az elszármazott, szenvedélytől fűtött munkának gazdasági következményeit sínyli és ki tudja, mily hosszú ideig sínyleni fogja az egész lakosság, főleg a városi dolgozók.

Még inkább meg kell döbennünk, ha arra nézünk, hogy ez az erőszakosságba hajló „rendszer” milyen közszellemet teremtett az ország egyes intézményeiben. Országsgzerte, de az egyes vidékeken különösképpen örömeiket találják abban, hogy üres gyanú, egyéni neheztelés, személyes sérelem, titkos pártmesterkedések miatt fogjanak le férfiakat, akik maguk sem sejtik, hogy mi az elfogatásuk oka, és senkinek megtudni nem sikerül a vidéki hatalmasságok szigorú eljárásának végső indítékát. Papot, aki esztendőkönn át szanatóriumban ápolta egészségét gyenge tüdeje miatt, nehéz bér munkára ítélnék pusztán azért, mert az illető tiltakozott egy katolikus falusi egyesület jogtalan feloszlatása ellen. Szent István-napi beszédért napokra elzárnak papokat, s hogy fenyegetésüknek nagyobb nyomtatékot adjanak, a politikai rendőrség vezetője kijelent, hogy Szibériába viszik a papokat, ha továbbra is állást foglalnak a mai rendszer ellen. Mindez lehet ugyan egyesek túlkapása, de a túlkapások megdöbbentően sokasodnak. S alig következhetnék be, ha a kormányzat erős volna, ha a pártokat a törvénytiszteltet szelleme hatná át. Nem jutottunk volna be a jelenlegi bizonytalanságba, ha a vétkesek hibái felett könnyen szemet nem hunynának s a garázdálkodók nem éreznék magukat védetteknek. Ezekkel az állapotokkal szemben az erkölcsi rend igazságosabb és jogszerűbb alapján álló, a természet, valamint Isten törvényeit tiszteletben tartó kormányzást akarunk.

A főváros népe lelkesedéssel vett részt a Szent Jób körménétén. Az ország népe örült az amerikai hadsereg nemes cselekedetének. Mégis a Szent István-hetet használta fel a

⁴⁷ Az utalás az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. augusztus 16-án kiadott 6.800/1945. M.E. számú rendeletére vonatkozik, amely – az 1894. évi XXXI. tc. módosításával – jelentősen megkönnyítette a házasságok felbontását. A rendeletet közli *Magyar Közlöny*, 1945. augusztus 22. (107. sz.).

korány egyik tagja, hogy a tanárok átképző tanfolyamán Szent István ellen kemény támadást intézzen, s hivatalos hatalommal fenyegetse meg azokat a tanárokat, akik másképp mernek érezni vagy gondolkodni, mint ő. Az átképző tanfolyam másik előadója nyíltan is istentagadást hirdetett meg a jövő iskola irányító szelleme gyanánt.

Mindenfelé azt látjuk tehát, hogy vagy az alapvető jogokat vetik meg s a társadalom leghatalmasabb pilléreit, az erkölcsiséget és igazságot semmibe veszik, vagy pedig lábbal tipornak azon hagyományokon és eszményeken, melyek a szenvedő magyar népet ismét lelki felemelkedésre, a nemességre és áldozatkészségre nevelnék. – Pedig e rombolás helyett mennyi más sürgősebb és nélkülözhetetlenebb teendő várna megoldásra? Ne beszéljünk most a gazdasági bajokról, erről a kormány és a hatóságok nem mindenkor tehetnek. De szégyenkezve állapíthatjuk meg, hogy Magyarországon vonatokat, ha nem is rendszeresen, de mindenesetre megdöbbszentő gyakorisággal *ismeretlen fegyveres rablók* támadnak meg, akik sokszor a szerencsétlen utasok utolsó betevő falatját, végső megmaradt ruháját veszik el. Ilyen szörnyű állapotok elképzelhetetlenek voltak előttünk, nem hittük, hogy valaha hazánk földjén ezt kelljen tapasztalnunk. Rendőrségünk pedig ugyanakkor papokat tart fogva szentbeszédek miatt s védtelen polgárok internálására rendezkedik be.

Vajon az a kormány, mely ily állapotokat tűr, vagy ezekkel szemben tehetetlen, nem fog-e politikai erőszak zsarnokságával szemben még gyengébbnek és zavartabbnak mutatkozni? Naponta imádkozunk, hogy a magyar nép jobbérzelmű rétegének legyen elég szabadsága a választásokon akarátának megmutatására.

Titeket pedig, Kedves Híveink, felszólítunk, hogy fontoljátok meg szavainkat, s a választás alkalmával adjatok szavazatokat arra a jelöltre, aki az erkölcsi tisztaság, a jog, az igazság és a rend érdekében fog síkra szállni s képes lesz küzdeni e jelenlegi szomorú állapotok visszaszélése ellen. Ne rettenjétek meg a gonoszság fiainak fenyegetéseitől! Könnyebb egyszeri fenyegetést kiállani és elszenvedni, mint rálépni arra az útra, ahová meggondolatlan és lelkiismeretlen emberek csábítani akarják a magyarságot. Az erőszak és a zsarnokság annál nagyobb lesz, minél kevesebb ellenállásra talál. Az erőszak természete az, hogy ma csak szavazatot kényszerít ki, holnap már fenyegetésekkel kényszerít munkára, holnapután háborúba visz, majd erőszakkal a megsemmisülésbe kerget. Az erőszak olyan, hogy ma a házasság kötelékét lazítja és a fiatalságot zülleszt, holnap az erkölcsi szabadosságot kívánja állandóvá tenni, holnapután a férfiak tömege minden lovagiasságot és tiszteletet félretéve vad állatiassággal tör rá védtelen nőkre, hogy szenvedélyeit kielégítse.

Nem kell sokat magyaráznunk, hogy a zsarnoki szenvedély és az általa megrontott tömegösztönök hova vezethetnek. Még élénkebbek emlékeink, még könnyű felidézni a közelmúlt gyászos emlékeit. Ne feledjük a súlyos figyelmeztetéseket, ne feledjük és vonjuk le következtetéseinket. Magyar édesapa, magyar katolikus édesanya, aki felelősséget érez gyermekei lelki tisztasága, földi és örök boldogsága iránt, nem habozhat a választások előtt. Csak olyan jelöltre adhatja szavazatát, aki emberileg szólva kezességet nyújt, hogy ilyen válság, ilyen szellemiség, ilyen eltévelyedések többé nem ismétlődhetnek a magyar földön. Amen.

A magyar püspöki kar nevében:

† József s. k.

hercegprímás, esztergomi érsek

Mindszenty okmánytár: Pásztorlevelek, beszédek, nyilatkozatok, levelek. I. köt. Szerk. Vecsey József. München, 1957, 70–76.

▪ 16. A 12. 330/1945. M. E. SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪ A MAGYARORSZÁGI NÉMET LAKOSSÁG ÁTTELEPÍTÉSÉRŐL NÉMETORSZÁGBA

BUDAPEST, 1945. DECEMBER 29.

A minisztérium a Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. évi november hó 20-án kelt és a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről szóló határozat⁴⁸ végrehajtásának tárgyában az 1945. évi XI. tc. 15. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.

2. §. (1) Az 1. § rendelkezése nem vonatkozik a nem német nemzetiségű (anyanyelvű) személy vele együtt élő házastársára és kiskorú gyermekeire, valamint a velük – már a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően is – közös háztartásban élő felmenőkre (szülők, nagyszülők), ha azok 65. életévüket 1945. évi december hó 15. napja előtt már betöltötték.

(2) Az 1. § rendelkezését nem kell alkalmazni arra, aki cselekvő tagja volt valamely demokratikus pártnak, vagy legalább 1940. óta tagja volt a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó valamely szakszervezetnek.

(3) Nem kell alkalmazni az 1. § rendelkezését azokra sem, akik bár német anyanyelvűeknek, de magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy a magyarsághoz való nemzethű magatartásukért üldöztetést szenvedtek.

(4) A (2) és (3) bekezdésben szabályozott mentesség kiterjed a feleségre (özvegyre), a kiskorú gyermekekre (kiskorú árvákra), valamint a velük – már a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően is – közös háztartásban élő felmenőkre (szülők, nagyszülők) is.

(5) A (2) és (3) bekezdés szerinti mentességeket nem lehet alkalmazni azokra, akik magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, vagy a Volksbundnak, vagy valamely fasiszta szervezetnek, illetve katonai alakulatnak tagjai voltak.

(6) A mentesítés kérdésében a belügyminiszter által kiküldött bizottság – jogorvoslat kizárásával – végérvényesen határoz.

3. §. (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeknek – tekintet nélkül arra, hogy az ország területén, vagy azon kívül tartózkodnak – minden ingatlan és ingó vagyonát a jelen rendelet hatálybalépése napjától kezdődően zár alá vettnek kell tekinteni, a tulajdonos (birtokos) abból semmit el nem idegeníthet és azt meg nem terhelheti. A zár alá vett készletekből (élelmiszer, takarmány, tüzelő stb.) a tulajdonos (birtokos) csak a rendes háztartási és gazdasági szükségletének megfelelő mennyiséget használhatja fel.

(2) A zár alá vett vagyont leltározni kell. A leltárak elkészítéséhez és a leltárba vett vagyontárgyak megőrzéséhez szükséges szakszemélyzetet az illetékes miniszterek biztosítják rendelkezésre.

⁴⁸ A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i határozata félmillió német nemzeti-ségű lakos kitelepítését írta elő. A magas szám csökkentése érdekében 1945. december 1-jén a magyar kormány jegyzékben fordult a szövetséges nagyhatalmak budapesti képviselőihez. A SZEB tagjai ezt követően mintegy 300-400 ezer német kitelepítésével számoltak.

(3) Azt, hogy az áttelepülésre kötelezett milyen ingóságokat vihet magával, a belügyminiszter állapítja meg.

(4) Az (1) bekezdésben foglalt tilalmak megszegése, valamint a zár alá vett vagyontárgyak megrongálása, vagy megsemmisítése büntett és büntetése tíz évig terjedhető fegyház.

4. §. (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeket (1. §) minden községben (városban) lakóházanként össze kell írni és a közös háztartásban élő családonként csoportosítva jegyzékbe kell foglalni. Külön névjegyzékbe kell foglalni azokat, akik az összeíráskor lakóhelyükről távol vannak.

(2) Külön összeírást és névjegyzéket kell készíteni azokról, akikre az áttelepülési kötelezettség – a 2. §-ban foglaltak szerint – nem vonatkozik.

(3) Minden hatóság köteles a birtokában lévő és az összeírás céljára szükséges adatot a községi előjáróság rendelkezésére bocsátani.

5. §. (1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékét a község (város) hirdetőtábláján ki kell függeszteni.

(2) A névjegyzékbe felvett személyek lakóhelyüket csak a községi rendőrhatalóság engedélyével hagyhatják el. Ilyen engedély csak kivételesen indokolt esetekben adható.

(3) Akik lakóhelyüket engedély nélkül elhagyják, vagy magukat az áttelepülési kötelezettség alól kivonják, azokat áttelepítésükig rendőrhatalósági őrizetbe kell venni (internálni) ingó és ingatlan vagyonukat pedig el kell kobozni.

(4) Azokra a községekre vonatkozóan, ahol arra az áttelepítés zavartalan lebonyolítása érdekében szükség van, a belügyminiszter különleges forgalmi korlátozásokat rendelhet el.

6. §. (1) Az áttelepítés végrehajtásának irányítására és ellenőrzésére a belügyminiszter miniszteri biztosokat küldhet ki.

(2) A miniszteri biztosnak az áttelepítéssel kapcsolatosan kiadott rendelkezéseit minden közigazgatási hatóság és hivatal köteles haladéktalanul végrehajtani.

(3) A miniszteri biztos rendelkezik a végrehajtásnál szükséges karhatalommal.

7. §. (1) A jelen rendelet végrehajtásával kapcsolatosan szükséges részletes szabályokat – az érdekelt miniszterekkel egyetértésben – a belügyminiszter állapítja meg.

(2) A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba és végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1945. évi december hó 22-én.

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. december 29., 1–2.

▪ 17. AZ 1946. ÉVI I. TÖRVÉNY MAGYARORSZÁG ▪ ÁLLAMFORMÁJÁRÓL

BUDAPEST, 1946. JANUÁR 31.

Magyarországon 1918. november 13-án megszűnt a királyi hatalom gyakorlása. A nemzet visszanyerte önrendelkezési jogát. Négyszáz esztendő harc, az ónodi gyűlés, az 1849-es debreceni határozat, két forradalom kísérlete és az ezt követő elnyomatás után a magyar nép újra szabadon határozhat államformájáról.

Az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog alapján megválasztott Nemzetgyűlés most a magyar nép nevében és megbízásából megalkotja azt az államformát, amely a nemzet akarátának és érdekeinek legjobban megfelel: a magyar köztársaságot.

A köztársaság polgárai részére biztosítja az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait, a magyar nép számára a rendezett együttélést s a más népekkel való békés együttműködést.

Az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogai különösen: a személyes szabadság, jog az elnyomatástól, félelemtől és nélkülözéstől mentes emberi élethez. A gondolat és vélemény szabad nyilvánítása, a vallás szabad gyakorlása, az egyesülési és gyülekezési jog, a tulajdonhoz, a személyi biztonsághoz, a munkához és méltó emberi megélhetéshez, a szabad művelődéshez való jog s a részvétel joga az állam és önkormányzatok életének irányításában.

Ezekről a jogokról egyetlen állampolgár sem fosztható meg törvényes eljárás nélkül és e jogokat a magyar állam valamennyi polgárának minden irányú megkülönböztetés nélkül, a demokratikus államrend keretein belül, egyformán és egyenlő mértékben biztosítja.

E cél megvalósítására Magyarország Nemzetgyűlése mindenekelőtt a következő törvényt alkotja:

1. §. Az államhatalom kizárólagos forrása és birtokosa a magyar nép. A magyar nép a törvényhozó hatalmat az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog alapján megválasztott Nemzetgyűlés útján gyakorolja.

2. §. (1) Magyarország köztársaság. (2) A köztársaság élén elnök áll. A köztársasági elnököt a Nemzetgyűlés négy évre választja.

3. §. Köztársasági elnökké minden magyar állampolgár megválasztható, aki harmincötödik életévét betöltötte és akinek nemzetgyűlési képviselői választójogosultsága van.

4. §. (1) A köztársasági elnök választását jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez a Nemzetgyűlés legalább ötven tagjának írásbeli ajánlása szükséges. A jelölést a nemzetgyűlés elnökénél a szavazás elrendelése előtt kell benyújtani. A Nemzetgyűlés minden tagja csak egy jelöltet ajánlhat. Annak, aki több jelöltet ajánl, mindegyik ajánlása érvénytelen.

(2) Ha a szükséges ajánlást csak egy jelölt nyerte el, ez a Nemzetgyűlés tagjai legalább kétharmad részének jelenlétében közfelkiáltással köztársasági elnökké választható. Egyébként a választás titkos szavazás útján történik. A szükséghez képest többszöri szavazásnak van helye. Az első szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki a Nemzetgyűlés összes tagjai legalább kétharmad részének szavazatát elnyeri.

(3) Ha az első szavazás alkalmával ezt a többséget egyik jelölt sem nyeri el, az (1) bekezdésnek megfelelő új ajánlás alapján újból szavazást kell tartani. A második szavazás alapján való megválasztáshoz ugyancsak a Nemzetgyűlés összes tagjai legalább kétharmad részének szavazata szükséges.

(4) Ha a második szavazás alkalmával egyik jelölt sem nyerte el a megkívánt többséget, harmadszori szavazást kell tartani. Ez alkalommal csak arra a két jelöltre lehet szavazni, akik a második szavazás alkalmával a legtöbb szavazatot kapták. A harmadik szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, ki – tekintet nélkül a szavazásban résztvevők számára – a szavazatok többségét elnyerte.

(5) A szavazási eljárást legfeljebb három egymásra következő nap alatt be kell fejezni.

5. §. Egymásután két ízben köztársasági elnökké senkit sem lehet megválasztani.

6. §. (1) A köztársasági elnök a Nemzetgyűlés előtt esküt vagy fogadalmat tesz.

(2) Az eskü szövege a következő:

„Én esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz és annak alkotmányához hű leszek. Törvényeit és törvényerejű szokásait megtartom és másokkal is megtartatom és köztársasági elnöki tisztemet a Nemzetgyűléssel egyetértésben a magyar nép javára gyakorlom. Isten engem úgy segítjen.”

(3) A fogadalom szövege a következő:

„Én becsületemre és lelkiismeretemre fogadom, hogy Magyarországhoz és annak alkotmányához hű leszek. Törvényeit és törvényerejű szokásait megtartom és másokkal is megtartatom és köztársasági elnöki tisztemet a Nemzetgyűléssel egyetértésben a magyar nép javára gyakorlom.”

7. §. A köztársasági elnök megválasztásáról és esküjének, illetőleg fogadalmának letételéről jegyzőkönyvet kell készíteni. Ezt a jegyzőkönyvet a köztársasági elnök is aláírja; aláírását a miniszterelnök ellenjegyzi. A jegyzőkönyvet a hivatalos lapban közzé kell tenni.

8. §. Az első ízben megválasztott köztársasági elnök eskü-, illetőleg fogadalomtételével a Nemzeti Főtanács intézménye megszűnik.

9. §. A köztársasági elnök tizenöt napon belül aláírja és kihirdetést elrendelő záradékkal látja el a Nemzetgyűlés által alkotott törvényeket. A kihirdetés elrendelése előtt az említett határidőben a törvényt újabb megfontolás végett, észrevételeinek közlésével, egy ízben visszaküldheti a Nemzetgyűlés által hozzá másodízben áttett törvényt azonban tizenöt napon belül kihirdettetni köteles.

10. §. (1) A köztársasági elnök a Nemzetgyűlést egy ülésszakban harminc napnál nem hosszabb időre legfeljebb egy ízben elnapolhatja. Az elnapolás tartama alatt a Nemzetgyűlés elnöke legalább száz képviselőnek írásban előterjesztett indítványára az indítvány kézhezvételétől számított nyolc napnál nem továbbbi időpontra a nemzetgyűlést összehívni köteles.

(2) A köztársasági elnök jogosult a Nemzetgyűlés feloszlására, ha eziránt a kormány előterjesztést tesz vagy ha ezt a nemzetgyűlési képviselőknek legalább kétötöd része felterjesztésben kéri.

11. §. (1) A köztársasági elnök képviseli Magyarországot nemzetközi viszonylatokban. Követeket küld és fogad, konzulokat nevez ki és megadja az idegen konzulok részére a működési engedélyt. A minisztérium útján a külhatalmakkal szerződéseket köthet, ha azonban a szerződés tárgya a törvényhozás hatáskörébe tartozik, a szerződés megkötéséhez a Nemzetgyűlés hozzájárulása szükséges.

(2) A köztársasági elnök hadüzenetre, a hadiállapot beálltának megállapítására, békekötésre, a honvédségnek az ország határán kívül alkalmazására csak a Nemzetgyűlés előzetes felhatalmazásával jogosult.

12. §. (1) A köztársasági elnököt megilleti az államfő kegyelmezési joga, úgyszintén a törvényes akadályok alól az államfő részére fenntartott felmentés joga. Általános kegyelmet, valamint a miniszteri felelősség érvényesítéseképpen vád alá helyezett vagy elítélt miniszternek, illetőleg legfőbb állami számvevőszéki elnöknek kegyelmet csak a Nemzetgyűlés adhat.

(2) Háború vagy mozgósítás esetében a honpolgári kötelekből való elbocsátás felől a minisztérium előterjesztésére a köztársasági elnök határoz.

13. §. (1) A végrehajtó hatalmat a köztársasági elnök a Nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja.

(2) A köztársasági elnök nevezi ki és menti fel a Nemzetgyűlés politikai bizottságának meghallgatása után a parlamenti többségi elv tiszteletben tartásával a miniszterelnököt, a miniszterelnök előterjesztése alapján pedig a minisztereket.

(3) A kinevezett minisztérium a nevezéstől számított nyolc nap alatt köteles a Nemzetgyűlés ülésében bemutatkozni. Ennek megtörténte előtt a köztársasági elnök a Nemzetgyűlést nem oszthatja fel.

(4) A köztársasági elnök minden rendelkezéséhez és intézkedéséhez a miniszterelnök vagy az illetékes felelős miniszter ellenjegyzése szükséges.

14. §. (1) A köztársasági elnök nevezi ki az illetékes felelős miniszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére az V. és az ennél magasabb fizetési osztályba tartozó állami tisztviselőket, valamint fizetési osztályra való tekintet nélkül az összes ítélőbírákat. A köztársasági elnök tölti be az illetékes felelős miniszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére azokat az egyéb tisztségeket, amelyeknek betöltését a törvényes rendelkezések az államfő hatáskörébe utalják.

(2) A köztársasági elnök adományozhatja a Nemzetgyűlés által alapított érdemrendeket és a hivatali állások címeit.

15. §. (1) A köztársasági elnök tisztségéről csak a Nemzetgyűléshez intézett nyilatkozatban és a Nemzetgyűlés hozzájárulásával mondhat le. A nemzetgyűlés tizenöt napon belül kérheti a köztársasági elnököt, hogy elhatározását újból fontolja meg. Ha a köztársasági elnök elhatározását fenntartja, a Nemzetgyűlés a lemondás tudomásulvételét nem tagadhatja meg.

(2) Ha a köztársasági elnök meghal, a köztársasági elnöki szék más okból megüresedik vagy a köztársasági elnök tisztségének ellátására egyéb okból tartósan képtelenné válik, az új köztársasági elnöki jogkört a Nemzetgyűlés elnöke gyakorolja, azzal a korlátozással, hogy a Nemzetgyűlés által alkotott törvényt a Nemzetgyűlésnek újabb megfontolás végett nem küldheti vissza, a Nemzetgyűlést nem oszthatja fel és a kegyelmezés jogával csak jogerősen elítéltek javára élhet.

(3) Ha a köztársasági elnöki szék megüresedik, vagy a köztársasági elnök tisztségének ellátására tartósan képtelenné válik, a Nemzetgyűlés elnöke gondoskodni köteles arról, hogy a Nemzetgyűlés az új köztársasági elnök megválasztása végett harminc napon belül összeüljön. Ha a Nemzetgyűlés megbízatása a köztársasági elnök választását szükségessé tevő körülmény bekövetkezése előtt megszűnt vagy a köztársasági elnök a Nemzetgyűlést feloszlatta, a minisztérium köteles a választások megtartásáról olyan időpontban gondoskodni, hogy az új köztársasági elnök a választást szükségessé tevő körülmény bekövetkezésétől számított hatvan napon belül megválasztható legyen. Ilyen esetben a köztársasági elnök jogait a (2) bekezdésben meghatározott korlátozással a feloszlátott Nemzetgyűlés elnöke, illetőleg annak a Nemzetgyűlésnek az elnöke gyakorolja, amelynek megbízatása a köztársasági elnöki szék megüresedése előtt megszűnt.

16. §. (1) A köztársasági elnök személye sérthetetlen; büntetőjogi védelmét külön törvény biztosítja.

(2) Ha a köztársasági elnök az alkotmányt vagy a törvényt megszegi, a Nemzetgyűlés öt – legalább százötven tag írásbeli indítványa alapján – összes tagjai legalább kétharmad részének jelenlétében és a jelenlévők legalább kétharmad részének szavazatával felelősségre vonhatja. A bírászkodás a Nemzetgyűlés tagjaiból az 1848:III. tc. 34. §-ának megfelelő alkalmazásával alakított bíróság joga.

17. §. (1) A Nemzetgyűlés a köztársasági elnök részére tiszteletdíjat állapít meg.

(2) A köztársasági elnöki tiszt ellátására szükséges hivatalt a minisztérium szervezi, e hivatal költségeiről az állami költségvetés keretében kell gondoskodni.

18. §. A bíróságok a bírói hatalmat a köztársaság nevében gyakorolják és ítéleteiket, valamint egyéb ügydöntő határozataikat „A Magyar Köztársaság nevében” hozzák.

19. §. Ez a törvény a Nemzetgyűlésben való kihirdetésével azonnal hatályba lép. Kihirdetésével hatályukat veszítik a megszűnt királyságra és kormányzói intézményre vonatkozó összes jogszabályok.

Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1947], Franklin, 3–12.

▪ 18. A MAGYAR–CSEHSZLOVÁK ▪ LAKOSSÁGCSERE-EGYEZMÉNY (Részlet)

BUDAPEST, 1946. FEBRUÁR 27.

A Magyar Köztársaság Elnöke és
a Csehszlovák Köztársaság Elnöke,
elhatározván azt, hogy az országaik közötti lakosságcsere tárgyában egyezményt kötnek,
meghatalmazottaikká kijelölték:
a Magyar Köztársaság Elnöke:
dr. Gyöngyösi János külügyminiszter urat,
a Csehszlovák Köztársaság Elnöke:
dr. Celmentis Váldimir külügyminisztériumi államtitkár urat,
akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő cikkekben
állapodtak meg.

I. cikk. Minden, Magyarországon állandó lakóhellyel bíró szlovák és cseh nemzetiségű személy, aki az alább meghatározott feltételek mellett a Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát kinyilvánítja, áttelepítetik anélkül, hogy a magyar kormány ezt megakadályozná.

A csehszlovák kormánynak indokolt esetekben jogában áll, hogy az előző bekezdésben megjelölt személyek áttelepülését ellenezze. Amennyiben a magyar kormány ennek az ellenzésnek megalapozottságával szemben kifogást emelne, a X. cikk szerint létesítendő Vegyesbizottság dönt.

Az első bekezdés értelmében megjelölt személyek magyar állampolgársága megszűnik és a nevezettek magának az áttelepülésnek a ténye által teljes joghatállyal csehszlovák állampolgárokká válnak, amennyiben eddig nem lettek volna azok. Ugyancsak az áttelepülés ténye folytán ezek a személyek mentesülnek Magyarországgal szemben minden állampolgári kötelezettség alól és Magyarország is mentesül velük szemben minden kötelezettség alól.

II. cikk. Az első cikkben megjelölt személyek áttelepítésének előkészítése, az érdekeltek által tett, az áttelepülésre vonatkozó szándékot magában foglaló nyilatkozatok átvétele, továbbá az áttelepítésnek megszervezése céljából a csehszlovák kormány a saját költségén és tetszése szerint összeállított Különbizottságot fog Magyarországra küldeni.

A Különbizottság és a magyar hatóságok közötti érintkezés megkönnyítése végett a magyar kormány a Különbizottságnak egy összekötő megbízottat fog rendelkezésére bocsátani megfelelő számú beosztottal.

III. cikk. A magyar kormány az ennek az Egyezménynek II. cikkében megjelölt Különbizottságot a feladatának teljesítéséhez szükséges minden támogatásban és védelemben részesíteni fogja.

Nevezetesen a Különbizottságnak, tagjainak és személyzetének jogában fog állani, hogy Magyarország területén szabadon közlekedjék, a szlovák és cseh nemzetiségűnek tekinthető személyekkel érintkezzen, a sajtó és a rádió útján nyilvános felhívásokat bocsásson ki, az áttelepítendő személyekről névjegyzékeket állítson össze és ezeknek személyi, anyagi és társadalmi viszonyaira nézve és egyéb, az áttelepítés szempontjából tekintetbe veendő körülményeire nézve tájékozódjék.

A Különbizottság, annak tagjai és személyzete, tartózkodni fognak minden olyan tevékenységtől, valamint magatartástól, amely a Magyar Köztársaság szuverenitásával össze nem egyeztethető, vagy a magyar néppel szemben ellenséges volna.

IV. cikk. Az első cikkben említett nyilatkozatokat a Különbizottság ennek az Egyezménynek aláírásától számított 3 hónapi határidőn belül veszi át.

Igazolt késedelem esetében a Különbizottság ilyen nyilatkozatokat további egy hónapon belül is átvethet.

Az első bekezdésben említett határidő lejártától számított egy hónapon belül a Különbizottság közölni fogja a magyar kormánnyal azoknak a személyeknek névjegyzékét, akik nyilatkozatukat az eredeti határidő alatt tették meg.

Azoknak a személyeknek névjegyzékét, akik a póthatáridő alatt nyilatkoztak, ennek a lejáratától számított 15 napon belül kell átadni.

V. cikk. A Magyarországból Csehszlovákiába áttelepítendő szlovákokkal és csehekkel egyenlő számban olyan Csehszlovákiában állandó lakhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek telepíttetnek át Magyarországra, akik a Csehszlovák Köztársaság Elnökének a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezése tárgyában kiadott, 1945. augusztus 2-án kelt rendelete (*Törvénygyűjtemény*, 33/1945. szám) értelmében csehszlovák állampolgárságukat elvesztették.

Az előző bekezdésben említett számon felül jogában áll a csehszlovák kormánynak Magyarországra áttelepíteni olyan Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró, magyar nemzetiségű személyeket is, akikről a VIII. cikkben van szó.

Ennek az Egyezménynek aláírásától számított 6 hónapi határidőn belül a csehszlovák kormány közölni fogja a magyar kormánnyal azoknak a személyeknek névjegyzékét, akiket áttelepítésre kijelölt.

A magyar kormány kötelezi magát, hogy az így áttelepített személyeket területére befogadja. Ezek a személyek már magának az áttelepítésnek ténye által magyar állampolgárokká válnak, amennyiben nem lennének azok. Ugyancsak az áttelepítés ténye folytán az említett személyek mentesülnek Csehszlovákiával szemben minden állampolgári kötelezettség alól és Csehszlovákia is mentesül velük szemben minden kötelezettség alól.

VI. cikk. Az áttelepített személyeknek minden lehetőségük meg lesz arra, hogy minden ingóságukat magukkal vihessék. Hasonlóképpen megkönnyítik a vagyonukra vonatkozó jogok átruházását is. A részleteket az ennek az Egyezménynek X. cikkében megjelölt Vegyesbizottság fogja megállapítani.

Az áttelepülő személyek az áttelepülés ténye folytán nem sújthatók adókkal, közterhekkel vagy illetékekkel és javaik elszállítása nem akadályozható meg azon a címen, hogy a nevezettek köztartozásaiknak még nem tettek eleget.

Az áttelepülő személyek javai a ki- és bevétel alkalmával nem esnek sem vámok, sem ki- és bevételi illetékek alá, valamint nem vonatkoznak rájuk a kiviteli tilalmak és korlátozások sem, kivéve azokat a hatályban lévő rendelkezéseket, amelyek a történelmi és műértékek védelmére vonatkoznak.

Az áttelepülők nem vihetnek magukkal olyan iratanyagot, iratcsomókat, bizonyító erejű iratokat és egyéb olyan okmányokat sem, amelyek a kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági vállalatok zavartalan és akadálytalan működésének biztosításához szükségesek, valamint olyan bizonyító erejű okmányokat és iratokat sem, amelyek az elhagyott állam területén maradt ingatlanokra vonatkoznak.

VII. cikk. Az áttelepített személyek ingatlanára vonatkozó tulajdonjog átszáll arra az államra, amelyet elhagytak. Annak a kártérítésnek az összegét, amellyel a jogot megszerző állam ezen a címen tartozik, a Vegyesbizottság fogja megállapítani. Nem jár kártérítés az ingatlanok 50 hektárt meghaladó része után.

Az ekként megállapított kártérítési összegek kiegyenlítése a Magas Szerződő Felek között a pénzügyi természetű egyéb követelések és tartozások tárgyában létesítendő egyetemes rendezés keretében fog megtörténni, kivéve azokat a tartozásokat, amelyek a Magyar Köztársaságot a jóvátételi kötelezettségekből kifolyólag (a Moszkvában 1945. évi január hó 20-án aláírt Fegyverszüneti Egyezmény 12. pontja értelmében) terhelik.

VIII. cikk. Az V. cikk első bekezdésében meghatározott számon felül Csehszlovákiából Magyarországra áttelepíthetők olyan, Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek is, akik a Szlovák Nemzeti Tanácsnak 1945. évi május hó 15-én 33. szám alatt kihirdetett rendelete 1–4. §-aiban megjelölt bűncselekményeket követtek el. Ugyanez vonatkozik azokra a személyekre is, akik ugyanennek a rendeletnek 5. §-ában megjelölt bűncselekményeket követtek el, azzal, hogy ez utóbbiaknak száma nem haladhatja meg az ezret.⁴⁹ Azok a személyek, akik az idézett rendelet 1–4. §-ainak hatálya alá esnek, a VI. és VII. cikkekben foglalt kedvezményekben nem részesülnek.

IX. cikk. Az áttelepülő személyeknek az áttelepülés alkalmával minden könnyítést meg kell adni.

A két kormány az áttelepítés végrehajtására egymásnak kölcsönösen minden segítséget és könnyítést megad. A csehszlovák kormány nevezetesen készségét fejezi ki arra, hogy a magyar kormányt a vasúti gördülőanyag rendelkezésre bocsátásával segítse.

Az ennek az Egyezmények első cikkében megjelölt személyek áttelepítésének költségeit a Csehszlovák Köztársaság, az Egyezmény V. cikkében megjelölt személyek áttelepítésének költségeit pedig a Magyar Köztársaság viseli.

Az áttelepítés technikai keresztülvitelére és pénzügyi lebonyolítására vonatkozó irányelveket az Egyezmény X. cikke alapján létesítendő Vegyesbizottság fogja megállapítani.

X. cikk. A jelen Egyezmény végrehajtásának megkönnyítése céljából Vegyesbizottságot kell alakítani. Ez a Bizottság négy tagból fog állni, akik közül a kettőt a magyar kormány, kettőt pedig a csehszlovák kormány fog kijelölni. A tagok költségeit és tiszteletdíjait az a kormány viseli, amely őket kijelölte. A Bizottság egyéb kiadásait a két kormány egyenlő részben viseli.

A Vegyesbizottság hatáskörébe tartozik, hogy foglalkozzék mindazokkal a kérdésekkel, amelyeket az Egyezmény hozzá utal vagy az Egyezmény végrehajtására és magyará-

⁴⁹ A rendelet hivatkozott paragrafusai a háborús bűnösnek minősített személyekre vonatkoztak.

zatára vonatkozó minden egyéb olyan kérdéssel, amelyet a Szerződő Felek valamelyike eléje terjeszt.

XI. cikk. A Vegyesbizottság határozatait egyhangúlag hozza.

Abban az esetben, ha egyhangú határozat nem érhető el, a Bizottság az ügyet egy, az Egyesült Nemzetek valamelyik tagjának állampolgárai közül közös megegyezéssel választott Elnök vezetése alatt újból tárgyalja. Amennyiben ez a tárgyalás sem vezetne megegyezéshez, az ekként kiegészített Bizottság szótöbbséggel határoz.

A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy a Bizottság által hozott valamennyi határozatot végrehajtják.

XII. cikk. Ennek az Egyezménynek határozatai nem alkalmazhatók azokra a magyar nemzetiségű személyekre, akik 1938. november 2. után telepedtek le a Csehszlovák Köztársaság területére.

XIII. cikk. Ez az Egyezmény semmiben sem érinti a Magyar Köztársaságnak a Magyarországgal Moszkvában 1945. évi január hó 20-án aláírt Fegyverszüneti Egyezményből eredő kötelezettségeit.

XIV. cikk. Ezt az Egyezményt a Magas Szerződő Felek meg fogják erősíteni. A megerősítő okiratok Prahában fognak kicseréltetni, mihami lehetséges. Az Egyezmény a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép hatályba.

Az Egyezmény II. cikkében meghatározott Különbizottság az Egyezmény aláírásával megkezdí működését.

Ennek hitelül a meghatalmazottak ezt az Egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Budapesten, két magyar és szlovák nyelvű eredeti példányban 1946. évi február hó 27-ik napján.

v. r. *Dr. Gyöngyösi János* s. k. (P. H.)

v. r. *Dr. V. Clementis* s. k. (P. H.)

Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1947], Franklin, 65–69.

▪ 19. A BALOLDALI BLOKK PÁRTJAINAK ▪ AKCIÓPROGRAMJA

BUDAPEST, 1946. MÁRCIUS 5.

A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt képviselői 1946. március 5-én közös megbeszélést tartottak a politikai helyzetről, és a következőkben állapodtak meg:

1. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt együttes erővel veszi fel a harcot az előretörő reakcióval szemben, amely elsősorban a Független Kisgazdapárt jobbszárnyán gyülekezik, és amely a magyar demokrácia vívmányait veszélyezteti, továbbfejlődését akadályozza, az ország gazdasági talpraállását hátráltatja, és hazánk elszigetelésével demokratikus szomszédjaitól a béketárgyalások küszöbén mérhetetlen károkat okoz a nemzeti külpolitikai érdekeinek. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt kijelenti,

hogy a Független Kisgazdapárt reakciós jobbszárnyával nem hajlandó együttműködni, de továbbra is állja a szövetséget a Független Kisgazdapárt demokratikus elemeivel.

2. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt együttes erővel veszi fel a harcot minden kísérlettel szemben, amely a földreform reakciós revízióját célozza és kész a munkásság és parasztság egész tömegerejét mozgósítani a magyar demokrácia legnagyobb vívmányainak, a földreformnak megvédésére.

3. A Magyar Kommunista Párt, a szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt az ország gazdasági talpraállítására a nagytőke reakciós szabotálásának leküzdésére a következő rendszabályokat tartja szükségesnek, amelyeknek végrehajtásáért közös erővel küzd:

a) A közigazgatás megtisztítását a reakciós közhivatalnokoktól. A tisztogatást végző bizottságokban részt kell venniük a Szakszervezeti Tanács képviselőinek.

b) A szénbányák államosítása mellett a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt ragaszkodik a Függetlenségi Front teljes államosítási programjának végrehajtásához, tehát a bauxitbányák, olajforrások és energiatelek államosításához. Ezenfelül a reakciós nagytőkés szabotázs letörésére, a termelés fokozása és jóvátételi kötelezettségeinek teljesítése érdekében szükségesnek tartja a magyar nehézipar legfontosabb üzemeinek (csepeli Weiss Manfréd, Rimamurányi Vasmű, a Ganz-konzern) sürgős állami kezelésbe vételét.

c) A pénzügyi téren folyó reakciós aknamunka és a spekuláció elleni harc feltétele: a bankok egész ügyvitelének állami ellenőrzése.

Mindezek a gazdasági rendszabályok elválaszthatatlanul összefüggnek a politikai reakció elleni erélyes harccal. A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt megállapodik abban, hogy a gazdasági és politikai reakció elleni harcot a magyar dolgozó nép tömegeire támaszkodva, közösen vívja meg, és felszólítja a Kisgazdapárt demokratikus elemeit, hogy a nemzetmentő harcból ők is teljes erővel vegyék ki részüket.

Ennek a közös harcnak a jegyében a fenti követelések kivívására a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Szakszervezeti Tanács és a Nemzeti Parasztpárt 1946. március 7-re, csütörtökre tömegtüntetésre szólítja fel Budapest dolgozó népét.

A Magyar Népfront története. Dokumentumok 1935–1976. Főszerk. Szabó Bálint. Budapest, 1977, Kossuth, 85–86.

▪ 20. AZ 1946. ÉVI VII. TÖRVÉNY A DEMOKRATIKUS ÁLLAMREND ÉS A KÖZTÁRSASÁG BÜNTETŐJOGI VÉDELMEÉRŐL

BUDAPEST, 1946. MÁRCIUS 23.

1. §. (1) Büntett miatt büntetendő, aki az 1946:I. törvénycikkben megalkotott demokratikus államrend vagy demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekményt követ el, mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vezet vagy azt lényeges anyagi támogatásban részesíti.

(2) Büntettet követ el az is, aki az (1) bekezdésben meghatározott mozgalomban vagy szervezkedésben tevékeny részt vesz vagy azt előmozdítja.

2. §. Büntettet követ el:

a) aki az 1. § (1) bekezdésében meghatározott államrend vagy köztársaság megváltoztatására lázít,

b) a demokratikus államrend vagy annak alapintézményei ellen gyűlöletre izgat,

c) egyes személyek vagy csoportok ellen azok demokratikus vagy köztársasági meggyőződése miatt gyűlöletre izgat,

d) az állampolgári szabadság vagy jogegyenlőség érvényesülése ellen vagy nemzetiségi, faji vagy felekezeti gyűlölködésre izgat, illetőleg annak felkeltésére alkalmas más cselekményt követ el.

3. §. Vétséget követ el, aki háborús vagy népellenes bűncselekményt vagy a jelen törvényben meghatározott valamely cselekményt magasztal, vagy ilyennek elkövetőjét feldicséri.

4. §. (1) Vétséget követ el, aki két vagy több személy jelenlétében olyan valótlan tény vagy való tény olyan módon állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy az 1. § (1) bekezdésében meghatározott államrend vagy köztársaság iránt megvetést keltsen vagy nemzetközi megbecsülését csorbítsa.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény büntett, ha azt a Btk. 171. §-ának első bekezdésében megjelölt módon követték el.

5. §. Büntett miatt büntetendő, aki olyan cselekményt követ el, amely közvetlenül arra irányul,

a) hogy a köztársasági elnököt életétől, testi épségétől, személyes szabadságától, vagy alkotmányos hatalmától megfosssa,

b) avagy jogellenes módon arra kényszerítse, hogy alkotmányos hatalmát meghatározott irányban gyakorolja vagy ne gyakorolja.

6. §. Büntett miatt büntetendő, aki az 1. és 5. §-okban meghatározott bűncselekmények valamelyikének elkövetésére mással szövetkezik, a véghezvitel előkészítésére irányuló más cselekményt követ el, avagy az említett bűncselekmények valamelyikének elkövetésére izgat, mást felhív, ajánlkozik vagy vállalkozik.

7. §. (1) Büntettet követ el, aki a köztársasági elnököt – az 5. § esetén kívül tetteleg bántalmazza.

(2) A köztársasági elnök ellen tisztségének tartama alatt vagy tisztségének gyakorlására vonatkozóan tisztségének megszűnése után elkövetett rágalmozgás vagy becsületsértés esetében a valóság bizonyításának nincs helye; a bűnvádi eljárást hivatalból kell megindítani.

8. §. (1) Vétséget követ el, aki az 1. és 5. §-okban meghatározott valamely cselekményről, mozgalomról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez és erről a hatóság-nak, mihelyt lehetséges, jelentést nem tesz.

(2) Az előbbi bekezdés alapján nem büntethető a tettes vagy részes hozzátartozója (Btk. 78. §).

9. §. Nem büntethető a 6. §-ban említett előkészületi cselekmény elkövetője, ha a büntett véghezvitele az ő önkéntes visszalépése vagy elhárító tevékenysége folytán maradt el. Ugyancsak nem büntethető az sem, aki az 1. § (1) bekezdésében körülírt mozgalomtól vagy szervezkedéstől, avagy a 6. §-ban említett szövetségtől – mielőtt azt a hatóság felfedezte volna – eláll, ha társait a mozgalom vagy szervezkedés abbahagyására igyekezett reábirni vagy a mozgalmat, illetőleg a szervezkedést a hatóságnál feljelentette.

10. §. (1) Az 1. § (1) bekezdésében és az 5. §-ban meghatározott cselekmények bünte-

tése halál vagy életfogytig tartó kényszermunka, testi alkalmatlanság esetében életfogytig tartó fegyház, avagy kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében öt évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

(2) Az 1. § (2) bekezdésében, a 6. §-ban és a 7. § (1) bekezdésében meghatározott cselekmények büntetése kényszermunka, amelynek legrövidebb tartama öt évnél kevesebb nem lehet, testi alkalmatlanság esetében öt évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

(3) A 2. §-ban meghatározott cselekmény büntetése két évtől tíz évig terjedhető börtön.

(4) A 3. §-ban, a 4. § (1) bekezdésében, a 7. § (2) bekezdésében, valamint a 8. § (1) bekezdésében meghatározott vétség büntetése öt évig terjedhető fogház, a 4. § (2) bekezdésében meghatározott büntetté pedig öt évig terjedhető börtön.

(5) A jelen törvényben meghatározott bűncselekmények esetében mellékbüntetésként a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését minden esetben ki kell szabni. A büntettek miatt külföldit az országból ki kell utasítani és a visszatéréstől örökre el kell tiltani, belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása a demokratikus államrend szempontjából veszedelemes, akkor is ki lehet tiltani, ha az az elítéltnak illetőségi helye. Az 1. § (1) bekezdésében meghatározott büntett miatt ezenfelül az elkövető egész vagyonának, a jelen törvényben meghatározott egyéb büntettek miatt pedig egész vagyonának vagy vagyona meghatározott hányadának elkobzását is ki kell mondani.

11. §. (1) A jelen törvényben meghatározott bűncselekmények elbírálása az ítélőtáblák székhelyén működő népbíróságok kebelében a (2) bekezdés szerint öt tagból alakított külön tanács hatáskörébe tartozik.

(2) A külön tanács elnökét (helyettes elnökét) az ítélőbírák sorából az igazságügy-miniszter jelöli ki, egy-egy tagját (pótagját) pedig a Független Kisgazdapárt, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetei küldik ki.

(3) A jelen törvényben meghatározott bűncselekményekre a népbíráskodás körében irányadó anyagi és eljárási büntetőjogi szabályokat a jelen törvényből folyó eltérésekkel kell alkalmazni. A külön tanács eljárásában az 1945:VII. törvénycikkkel törvényerőre emelt 81/1945. M. E. számú rendelet 49. és 50. §-ai [az 1.440/1945. M. E. számú rendelet 20. §-a)] nem nyernek alkalmazást.

12. §. (1) A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

(2) Az 1878:V. törvénycikkbe iktatott bünető törvénykönyv (Btk.) 172. §-a második bekezdésének az osztály, nemzetiség, hitfelekezet és tulajdon ellen irányuló izgatásra vonatkozó rendelkezése, az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. törvénycikk, valamint az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről szóló 1938:XVI. Tc. 5. §-a hatályát veszti.

Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. Szerk. Vincinti Gusztáv, Gál László. Budapest [1947], Franklin, 19–28.

▪ 21. A MAGYAR KORMÁNY JEGYZÉKE A GYŐZTES ▪ FŐHATALMAK KÜLÜGYMINISZTEREINEK A MAGYAR–ROMÁN HATÁRRÓL

BUDAPEST, 1946. ÁPRILIS VÉGE

Tekintettel arra, hogy a győztes főhatalmak külügyminisztereinek értekezlete a Romániával kötendő békeszerződés rendelkezéseinek megállapításával foglalkozik, a magyar kormány kötelességének tartja a magyar–román viszonylatban felmerült területi és nemzetiségi kérdés tekintetében elfoglalt álláspontját és javaslatait az alábbiakban összefoglalni.

A demokratikus Magyarország külpolitikájának egyik alapvető törekvése a szomszéd államokkal való baráti viszony és őszinte együttműködés előfeltételeinek megteremtése. Ehhez azonban mindenekelőtt a szomszéd államokban élő magyarság jövőjének biztosítása szükséges. E kérdés megnyugtató rendezése azért fontos a demokratikus magyar kormányzat szempontjából, mert mint ismeretes, a trianoni szerződés folytán a magyarságnak több mint egy-negyede: azaz 3 milliót meghaladó lélek került idegen uralom alá.

A szomszéd államokban élő magyarság sorsának kedvezőtlen alakulása és a közülük Magyarországra üldözött százvezreknél nehéz szociális és gazdasági viszonyai, valamint a határoknak gazdasági szempontból is szerencsétlenül történt megvonása, nagymértékben elősegítette azt, hogy a reakciós magyar rezsim irredenta jelszavakat használhatott fel a szociális bajok leplezésére, valamint saját uralmának stabilizálására, és hogy külpolitikájában is a revíziós gondolat népszerűsítésére törekedhetett.

A romániai magyar kisebbséggel való bánásmód és különösen annak gazdasági téren való céltudatos elszegényítése, valamint az Erdélyből való kiűzetésükre irányuló román kormányzati politika, szükségszerűen arra a konklúzióra vezetett, hogy a magyarság számára Romániában nem biztosítható a „félelem és szükség nélküli élet”.

Kétségtelen, hogy a Groza-kormány⁵⁰ a magyarság sorsának javítására tiszteletre méltó kísérleteket tett, de sajnos ezek a törekvések a gyakorlatban jórészt megghiúsultak a magyarsággal szemben ellenséges beállítottságú román állami apparátus magatartása folytán. Még inkább kell tartani attól, hogy a határ végleges rendezése után Romániában a magyarság üldözése minden gátlás nélkül fog folytatódni. Emlékeztet, hogy 1944 őszén a Maniugárdák által egész Erdélyben kezdeményezett mészárlásoktól és kegyetlenkedésektől csak a felszabadító szovjet-orosz hadsereg erélyes intézkedése mentette meg a magyarságot.⁵¹

A múlt szomorú tapasztalatai folytán végleges megnyugvást hozó megoldásnak csak az mutatkoznék, ha a másfél milliót meghaladó romániai magyarságnak minél nagyobb tömege területtel együtt kerülne Magyarországra.

A területi igény felvetésére módot nyújt a Romániával kötött fegyverszüneti egyezmény 19. cikke is, amely úgy rendelkezett, hogy Erdély, vagy annak nagyobbik része, a békeszerződésben történő jóváhagyástól feltételezetten, adassék vissza Romániának. Ez az intézkedés lényegében a magyar–román határ kérdését nyitva hagyja, annál is inkább, mert mint

⁵⁰ A Groza-kormány 1945. március 6-án lépett hivatalba, és – átalakításokkal – 1952-ig maradt hatalmon.

⁵¹ A romániai SZEB nevében Vinogradov vezérezredes 1944. november 14-én rendelte vissza Észak-Erdélyből a román közigazgatást.

ismeretes, a trianoni szerződés az 57 000 km² kiterjedésű Erdélyen kívül Romániához csatolt még 47 000 km² Erdélyen kívül fekvő területet is.

A magyar–román területi vitának megoldását megnehezíti az a körülmény, hogy a magyarság nagyobb számban található belső Erdélyben, mint a magyarsághoz közel fekvő területeken, és hogy a magyarság teljesen egységes tömbje, a 600 000 főnyi székelység, a mai Románia közepén él. A székelységnek Magyarországhoz való csatolása magával hozná Erdélynek szerencsésnek nem bizonyult megosztását és milliiónyi románnek Magyarországhoz való csatolását is.

Ebben a helyzetben a felmerült nehézségek megoldására legalkalmasabbnak az a terv látszik, hogy a határvonalnak gazdaságilag is kielégítő megvonása útján megközelítőleg annyi román kerüljön Magyarország területére, mint amennyi magyar maradna román területen. Ily módon volna leginkább biztosítható a nemzetiségekkel való megfelelő bánásmód mindkét államban.

A magyar kormány e javaslat keresztülvitelét célzó igényeit legszerűbben fogalmazza meg akkor, amidőn az Erdélyen kívül fekvő 47 000 km²-nyi területből csak 22 000 km²-nek kéri Magyarországhoz való csatolását. Az új határvonal legnagyobbbrészt vízválasztó hegyeken futna és magába foglalna több magyar többségű várost. E terület 20%-át jelenti a trianoni szerződés által Romániához csatolt 104 000 km²-nyi területnek, holott a magyarság arányszáma ezen a területen az összlakosságnak kb. 1/3-a.

E megoldás kielégítő egyensúlyi helyzetet teremtené a nemzetiségi kisebbségek terén is, mert Magyarországhoz kerülne 865 000 román és továbbra is román uralom alatt maradna 1 060 000 magyar. Minthogy ezek az adatok a magyarságra erősen kedvezőtlen módszerekkel végrehajtott 1930. évi román népszámláláson alapulnak, az arány a magyarság számára a valóságban még inkább eltolódik. E megoldás végső esetben módot nyújtana bizonyos lakosságcserek eszközlésére is.

Az új határ a Partium lakosságának és egyszersmind mindkét államnak gazdasági érdekeit is szolgálná. Ismeretes, hogy Magyarország és Románia között Trianonban meghúzott határ olyan területet szel ketté, amely gazdaságilag vitathatatlanul egybetartozó, és a kettészelt területekről összekivánczozása, vonzása még a szigorú gazdasági elzárkózások, a mesterséges vámfalak idejében is úton-útfélen megnyilvánult.

Jelentős körülmény az is, hogy a Partium közlekedéssel teljesen a Magyar Alföldre tartozik. 14 vasútvonal vezet a trianoni határon át Magyarország felé, viszont Erdéllyel, illetve Romániával mindössze 4 vasút köti össze. A Bánság felé még 4 vasútja van, ezek azonban csak helyi jelentőségűek. Közúti szempontból a helyzet ugyanennyire kedvező Magyarországra irányában.

Kétségtelen, hogy e javaslat megvalósulása mindkét részről a legnagyobb nehézségeket okozná a nemzeti ideálok megvalósulása tekintetében. A Székelyföldről s a többi erdélyi magyar tájakról és városokról való lemondás óriási áldozathozatal volna a magyarság részéről. Hasonló nehézségek azonban román részről is bizonyára felmerülnének.

Ezért a javasolt megoldással egyidejűleg a magyar–román kibékülést és együttműködést széles alapokra kellene fektetni. Ezt szolgálná a kisebbségek jogainak az Atlanti Chartán és a lenini–sztálini elveken nyugodó, szovjet mintára való biztosítása. Ez egészen széles körű kantonális és egyéb területi autonómiáig mehetne mindenütt, ahol a kisebbségek összefüggő csoportokban élnek.

A nemzetiségek autonóm jogainak kölcsönös biztosítása mellett törekedni kellene a gazdasági és kulturális együttműködés minél szélesebb körben való kiterjesztésére, ami végül

is arra vezetne, hogy a határok feloldódnának és elvesztenék jelentőségüket. Ily módon Erdély nem válaszfal, de összekötő kapocs lehetne a két állam között.

A magyar kormány a fentiek kiegészítéseként előadja, hogy elfogadna olyan megoldást is, amely nemzetközi ellenőrzés mellett népszavazást létesítene az 1919-ben Romániához csatolt egész területen. A lakosság szavazatának megoszlása alapján volna azután meghatározandó a Magyarországhoz csatolandó terület nagysága.

Az új határmegvonással kapcsolatban felmerülő kérdések tárgyilagos tisztázása végett leginkább kíváncsok mindenestre az volna, ha a Magyarországgal kötendő békeszerződést előkészítő hatalmak a helyszínre küldenék szakértőiket s azok véleményének meghallgatása után tennék meg javaslataikat.

Revízió vagy autonómia. Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1945–1947). Szerk. Fülöp Mihály, Vincze Gábor. Budapest, 1998, Teleki Alapítvány, 439–441.

▪ 22. A GYŐZTES FŐHATALMAK KÜLÜGYMINISZTERI ▪ TANÁCSÁNAK JEGYZŐKÖNYVE A MAGYAR–ROMÁN HATÁRRÓL (Részlet)

PÁRIZS, 1946. MÁJUS 7.

[...] ⁵² MOLOTOV úr megkérdezte, van-e a jelenlévőknek javaslata Erdéllyel kapcsolatban. Két vitatott kérdés maradt terítéken. A szovjet tervezetnek volt egy mondata, miszerint Erdély egészének Romániához kellene tartoznia, a többi delegáció azonban ennek kihagyását javasolta. ⁵³

BYRNES úr azt mondta, hogy az Egyesült Államok küldöttsége javasolt egy kiegészítést, ami zárójelben szerepel a szövegben és a következőképpen hangzik:

„A szövetséges és társult hatalmak azonban készek elismerni a román–magyar határ bármiféle kiigazítását, amiben a közvetlenül érintett felek is egyetértenek, és ami jelentősen csökkentené az idegen uralom alatt élők számát.”

MOLOTOV úr azt mondta, Byrnes úr a szájából vette ki a szót, mert ő is erre a pontra kívánt utalni.

BYRNES úr azt javasolta, hogy amennyiben a szovjet küldöttség visszavonja az első zárójelben szereplőket, az Egyesült Államok küldöttsége is visszavonja azt, ami a második zárójelben áll. Úgy véli, ettől csak jobb lesz a megfogalmazás.

MOLOTOV úr elfogadhatónak tartotta az ajánlatot.

BEVIN úr egyetértett.

⁵² Az értekezet elején a napirendben állapodott meg a testület.

⁵³ A külügyminiszter-helyettesek által 1946. április 18–19-én elkészített tervezet – a szovjet, illetve az amerikai szövegvariánssal együtt – így hangzott: „Az 1940. augusztus 30-ai bécsi döntést ezennel semmisnek és érvénytelennek nyilvánítjuk. Ezzel helyreállt a Románia és Magyarország között 1938. január 1-jével érvényes határ [s ezzel Erdély egésze újra Romániához tartozik]. [A szövetséges és társult hatalmak azonban készek elismerni a román–magyar határ bármiféle kiigazítását, amiben a közvetlenül érintett felek a jövőben kölcsönösen megegyeznek, és ami jelentősen csökkentené az idegen uralom alatt élők számát.]”

MOLOTOV úr kijelentette, hogy az Erdéllyel kapcsolatos pontban tehát megegyeztek, és ez a döntés azt mutatja, hogy a tanács jól kezdte meg munkáját. [...] ⁵⁴

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1946. Vol. II. Council of Foreign Ministers. Washington, D. C., 1970, 259–261.

▪ 23. AZ 1946. ÉVI XIII. TÖRVÉNY A SZÉNBÁNYÁSZAT ▪ ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1946. JÚNIUS 26.

I. fejezet

A földtulajdonosi szénjogok megszüntetése

1. §. (1) Mindennemű ásványszén (feketeszen, barnaszén, lignit) tekintetében a földtulajdonost megillető jog (továbbiakban: szénjog) az 1946. évi január hó 1. napjára visszaható hatállyal megszűnik, tekintet nélkül arra, hogy ezt a jogát az ingatlan tulajdonosa átruházta-e.

(2) A szénjognak időszakos ellenszolgáltatás (terrágium) fejében történő átruházása tárgyában kötött jogügyletek az 1946. évi január hó 1. napjára visszaható hatállyal megszűnnek.

(3) A szénjogra vonatkozó telekkönyvi bejegyzéseket a telekkönyvi hatóságok hivatalból törlik.

2. §. A szénjognak a jelen törvény alapján bekövetkezett megszüntéséért kártalanítás nem jár.

II. fejezet

Az állami tulajdonbavétel

3. §. Az ásványszén feltárására adományozott bányatelkek (kiegészítő bányatelkek) és határközők, valamint az engedélyezett segédvájások, mindennemű kintfekvő alkatrészekkel és tartozékaikkal, úgyszintén az esetleg fennálló bányaszolgalmakkal együtt az 1946. évi január hó 1. napjára visszaható hatállyal tehermentesen az állam tulajdonába vétetnek.

4. §. (1) Az 1946. évi január hó 1. napjára visszaható hatállyal tehermentesen az állam tulajdonába vétetnek – és pedig tekintet nélkül arra, hogy a 3. §-ban meghatározott, birtoкосának vagy más személynek tulajdonában állanak-e:

a) az 1854. évi általános bányatörvény 117., 121. és 131. §-a alá eső létesítmények és vagyontárgyak;

⁵⁴ A továbbiakban Románia más határszakaszairól, a dunai hajózásról, és egyéb – magyar vonatkozásokat nem tartalmazó – kérdésekről tárgyalt a testület.

b) az állami tulajdonba vett üzemek energiaellátására szolgáló minden magánhasználatú villamos mű, valamint az említett üzemek energiaellátására szolgáló villamos művek, és pedig

az Első Duna Gőzhajózási Társaság pécsi,
a Borsodi Szénbányák Rt. barcikai,
az Edelényi Kőszénbánya Vállalat Rt. edelényi,
a Rimamurány–salgótarjáni Vasmű Rt. kurityáni,
az Egercschi Kőszénbánya és Portlandcementgyár Rt. egercschi,
a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. dorogi, várpalotai, zagyarónai, mázai,
a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. felsőgallai és két tatabányai,
a Nagybatony–ujlaki Egyesült Iparművek Rt. nagybatonyi és
az Ajkai Kőszénbánya Rt. ajkacsingervölgyi villamos erőműve;

c) az állami tulajdonba vett üzemek kezelésében levő, illetve az egészen vagy nagyobb részben az említett üzemek használatára rendelt iparvasutak, sodronykötélpályák és függősinpályák;

d) a dorogi és felsőgallai karbidgyárak;
továbbá, amennyiben a bányajogosítvány tulajdonában állanak:

e) az állami tulajdonba vett üzemek helyi vagy központi igazgatásához szükséges ingatlanok és berendezések;

f) azok a mezőgazdasági ingatlanok, amelyeket az állami tulajdonba vett üzemek munkavállalói illetményföldek gyanánt használtak, valamint a munkavállalók ellátására szolgáló kertészetek és gyümölcsösök;

g) a szénbányaüzemek céljára szolgáló egyéb külszíni ingatlanok;

h) az állami tulajdonba vett üzemek céljára szolgáló élelem és ruhaneműkészletek.

(2) Abban a kérdésben, hogy valamely üzemet, létesítményt vagy egyéb vagyontárgyat a jelen § alapján állami tulajdonba kell-e venni, vita esetén a tulajdonos (birtokos), valamint a kerületi államosítás megbízott meghallgatása után a bányahatóság határoz; határozata ellen a tulajdonos (birtokos) birtokon kívül a 7. § (2) bekezdésében említett döntőbíróshoz fordulhat.

5. §. (1) A bányatelekkönyvi hatóság a 3. § értelmében az államtulajdonába vett bányajogosítványokra vonatkozóan – beleértve a bányajogosítványok gyakorlására szükséges alkatrészeket (bányatörvény 117. § második bekezdése) is – hivatalból, a polgári telekkönyvi hatóság pedig a 4. § értelmében az állam tulajdonába vett ingatlanokra vonatkozóan az ipartügyi miniszter megkeresésére feljegyzi, hogy azok a jelen törvény alapján államosítás alá kerülnek.

(2) Az említett bányajogosítványok és ingatlanok telekkönyvezése tekintetében irányadó szabályokat a 6. §-ban említett törvény hatálybelépése után az igazságügy-miniszter – az ipartügyi miniszterrel egyetértésben – rendelettel állapítja meg.

III. fejezet Kártalanítás

6. §. (1) A jelen törvény alapján való állami tulajdonbavétel kártalanítás ellenében történik. A bányajogosítványokért kártalanítás nem jár. A kártalanításról – beleértve a hitelezők kielégítését is – külön törvény fog rendelkezni.

(2) Utasíttatik az iparügyi miniszter, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértésben a jelen törvény hatálybalépésétől számított négy hónap alatt az (1) bekezdésben említett törvény javaslatát nyújtsa be. [...] ⁵⁵

Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1947], Franklin, 48–49.

▪ 24. A MAGYAR BÉKEDELEGÁCIÓ JELENTÉSE ▪ A ROMÁNIÁVAL SZEMBENI MAGYAR KÖVETELÉSEK TÁRGYÁBAN KIFEJTETT MŰKÖDÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1946. OKTÓBER 22.

A magyar kormány 1946. április 27-én kelt 80/Be. res.–1946. szám alatt ⁵⁶ a Nagyhatalmak budapesti követihez, 130/Be. res.–1946. szám alatt május 8-án a Nagyhatalmak budapesti követihez 87/Be.–1946. szám alatt június 11-én a négy Nagyhatalom külügyminiszteréhez, valamint 1946. június 2-án 232/Be. res.–1946. sz. alatt a Nagyhatalmak budapesti követihez intézett jegyzékeiben kifejtette a román–magyar területi kérdésben, valamint a román fennhatóság alatt maradó magyar kisebbség jogainak biztosítása tekintetében elfoglalt álláspontját. A Külügyminiszterek Tanácsa 1946. V. 7-i döntésében a magyar kormány javaslatait figyelmen kívül hagyta.

A Békekonferencián Gyöngyösi János magyar külügyminiszter a plenáris ülés előtt 1946. augusztus 14-én tartott beszédében ismertette a Magyarország határain kívül lévő magyar kisebbség jelenlegi helyzetét, rámutatott annak szükségére, hogy a vegyes lakosságú délkelet-európai államok különleges kötelezettségeket vállaljanak a területükön élő kisebbségek jogainak biztosítására addig is, amíg az Egyesült Nemzetek által tervbe vett kisebbségvédelmi intézkedések hatályba nem lépnek. Kifejtette, hogy az erdélyi magyarság helyzete nemcsak politikai jogok tekintetében aggasztó, hanem veszélyeztetve van a gazdasági egyenlőség szempontjából is, ami máris a magyarság jelentős elszegényedéséhez vezetett. Kérte a Konferenciát a 22 000 km²-es területre vonatkozó igényünk újabb megfontolására és arra, hogy szólítsa fel Romániát, hogy delegátusai útján bocsátkozzék közvetlen tárgyalásokba a magyar delegációval, a függő kérdések megoldása érdekében.

A Magyarországgal kötendő békeszerződés-tervezet szövegének kézhezvétele után, 1946. augusztus 20-án 238/Konf.–1946. sz. alatt a Magyar Delegáció a tervezet 2. cikkelyéhez fűzött észrevételeiben felsorolta röviden a leglényegesebb magyarellenés román intézkedéseket és kérte a 22 000 km²-es terület visszacsatolását. A 2. cikkelyhez fűzött észrevételeiben a Delegáció megállapította, hogy az ott felsorolt jogok és szabadságok nem ölelik fel az emberi jogok összességét s ezért kívánatosnak tartaná, ha a 2. cikkelyt kiegészítenék ezeknek a jogoknak felsorolásával, különösen felvenni javasolta a lakóhely szabad megállá-

⁵⁵ A törvény további fejezetei az állami szénbányászat tevékenységével és az Országos Szénbányászati Szaktanács működésével foglalkoztak.

⁵⁶ A hivatkozott iratokat közli: *Revízió vagy autonómia. Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéről (1945–1947).* Szerk. Fülöp Mihály, Vincze Gábor. Budapest, 1998, Teleki Alapítvány, 429–441.

pításának jogát, az oktatási nyelv szabad megválasztásának jogát, a munka- és vállalkozási szabadságot és kérte beiktatni a „fajra, nemre, anyanyelvre és vallásra való tekintet nélkül” formulába a „nemzetiségre” kifejezést. Kérte az 1946. június 11-én átadott memorandumban ismertetett szempontoknak megfelelő rendelkezések felvétel a román békeszerződésbe, viszonyosság mellett.

Gyöngyösi János Külügyminiszter kérte a román politikai és területi bizottság elnökéhez intézett 1946. augusztus 29-én kelt, 370/Konf.–1946. sz. levelében a békeszerződés-tervezet második és harmadik cikkelyével (területi és kisebbségvédelmi rendelkezések) kapcsolatos szóbeli meghallgatásunkat, különös tekintettel arra, hogy több mint másfél millió magyar él jelenleg román uralom alatt, akinek a félelem- és szükségnélküli élete biztosítva nincsen. Közölte a levélben, hogy a Magyar Delegáció előterjesztést óhajt tenni a hatályosabb kisebbségi jogvédelem érdekében. A levelet a Bizottság minden egyes tagja is megkapta.

A Magyar Delegáció 376/Konf.–1946. szám alatt 1946. augusztus 30-án átadta a Konferencia főtítkárnak a magyar kormány kisebbségvédelmi szerződéstervezetét.⁵⁷

A magyar és román politikai és területi bizottságok 1946. augusztus 31-i együttes ülésén Auer Pál párizsi követ ismertette a Magyar Delegációnak a román békeszerződés-tervezet 2. cikkelyével kapcsolatos álláspontját. Auer követ beszédében rámutatott arra, hogy az első háborút követő kisebbségi szerződés a gyakorlatban nem biztosított kisebbségi védelmet, ezek helyzete ma sem irigylésre méltó a Duna völgyében. A Külügyminiszterek Tanácsa május 7-én elutasította a 22 000 km² visszacsatolására irányuló kérelmünket, ezért szorosan a határ menti etnikai viszonyoknak megfelelő határkiigazításként 4000 km² kérte Szatmárnémeti, Nagykároly, Nagyvárad, Szalonta és Arad városokkal. Hangsúlyozta, hogy ez csak abban az esetben megoldás, ha összekapcsolják egy, az erdélyi magyarság részére adandó kisebbségi szabályzattal, amelynek tiszteletben tartása az Egyesült Nemzetekre hárulna. Rámutatott arra, hogy az erdélyi magyarság helyzete aggasztó és ezért kívánatos lenne a két kormány között közvetlen tárgyalásokat iniciálni, a magyar kisebbség jogainak védelmére vonatkozó különleges egyezmények megkötésére, valamint az Erdély keleti felében egységes tömbben élő magyarság széles körű helyi autonómiájának biztosítására. Javasolta, hogy amennyiben két delegáció előre meghatározandó időn belül nem egyeznék meg a közös javaslatban, a bizottság maga keresse az igazságosságnak és méltányosságnak megfelelő megoldást és azt ajánlja elfogadás végett a Külügyminiszterek Tanácsának.

1946. IX. 1-jén a Magyar Delegáció megküldi a román vonatkozásban készült fehér könyvet a román politikai és területi bizottság titkárnak és felkéri, hogy azt a bizottság tagjai közt szétosztssa. A fehér könyv, amely egyébként a magyar obszervációk egyik mellékletét képezte, a romániai magyarság jelenlegi helyzetét és sürgős megoldásra váró sérelmeit ismerteti.

1946. szeptember 4-én 410/Konf.–1946. szám alatt Gyöngyösi János külügyminiszter a román politikai és területi bizottság elnökéhez intézett levelében nyomatékosan kéri a Magyar Delegáció meghallgatását a román békeszerződés-tervezet 3. cikkelyével kapcsolatban (kisebbségvédelem). Itt megismételte Gyöngyösi külügyminiszter a magyar békeszerződés-tervezet 2. cikkelyével kapcsolatban közölt észrevételeit és kérte a kisebbségi jogok részletesebb felsorolását a román békeszerződésben.

⁵⁷ Közli Fülöp Mihály: A kisebbségi kódex. In *Külpolitika*, 1989/2.

A romániai magyarságot léteben legjobban veszélyeztető állampolgársági kérdésben és a CASBI-ügyben⁵⁸ in concreto is felhívta a Magyar Delegáció a békekonferencia illetékes bizottságát e sérelmek orvoslására.

Az 1946. szeptember 25-én 676/Konf.–1946. szám alatt a balkán–finn gazdasági bizottsághoz, a magyar és román területi bizottságokhoz, a magyar és román területi bizottságokhoz [írott levélben] a béketervezet 26. szakaszának 2. §-a kapcsán ismertette a CASBI működését, rámutatva arra az önkényes értelmezésre, amelyet a román kormány ebben a vonatkozásban a román fegyverszüneti szerződés vonatkozó szakaszainak ad és azokra a súlyos következményekre, amelyek a CASBI-val kapcsolatos intézkedések során előállottak – kérte, hogy köteleztessék Románia 1945. január 20-ra visszamenő hatállyal a zár alá vett magyar állami, magyar állampolgári, romániai magyar nemzetiségű személyek, vagy Magyarországon lakóhellyel bíró személyek vagyonának szabaddá tételére.

A 668/Konf.–1946. számú, 1946. szeptember 25-én kelt és a magyar politikai és területi bizottság elnökéhez intézett levelében Gyöngyösi külügyminiszter a magyar békeszerződés-tervezet 6. és 7. cikkelyével kapcsolatban (a békeszerződés rendelkezéseinek kölcsönös elismerése) és a két nép közötti baráti együttműködés elnőlyítése céljából közvetlen tárgyalások felvételét javasolja. Az Egyesült Államok delegátusának a román és a magyar területi bizottságokban a közvetlen tárgyalásokra irányuló felszólalására is hivatkozva kéri, hogy a két kormány e tárgyalásokra felszólíttassék. A bizottság csatolta a levélhez a CASBI-ügyben beadott levelet, valamint a békeszerződés egyes pontjaihoz tett obszervációkat és egy Aide-Mémoire-t⁵⁹ a romániai magyarok állampolgársági problémájáról, rámutatva arra, hogy e kérdés megoldatlanul hagyása veszélyezteti a magyar–román kapcsolatokat és a délkelet-európai nemzetek baráti egyetértését és hogy az állampolgárság kérdésében elfoglalt román álláspont az Egyesült Nemzetek Alapokmányába ütközik. A kérdés sürgős megoldását kéri. A levelet és mellékletét Gyöngyösi külügyminiszter úr megküldötte Molotov orosz külügyminiszter úrnak is.

Sem a magyar, sem a román politikai és területi bizottságok nem vették figyelembe a magyar kérdéseket, észrevételeket és javaslatokat, miután azokat e bizottságok egyetlen tagja sem tette magáévá. Nem tette azonban magáévá a bizottság a román delegációnak Magyarországgal szemben támasztott politikai és gazdasági természetű igen súlyos követeléseit sem, amelyek Románia cobelligerens voltának elismerésére, a békeszerződés-tervezetekben megállapított kisebbségvédelmi rendelkezések szűkítésére, a Magyarország és Románia közötti hadiállapot külön e két állam közötti jegyzőkönyv formájában való megszüntetésére és annak a békeszerződésbe való felvételére irányultak, hogy Románia nemcsak Németországgal, de Magyarországgal szemben is hadba lépett. Nem vették a politikai és területi bizottságok figyelembe a román delegációnak a magyar–román–jugoszláv hármas határpont magyar részről való külön elismerésére, a Gójdú-alapítványra, az 1940–44 között okozott károk megtérítésére, az 1940–44 között román területről elvitt javak visszaszolgáltatására, az Erdélyi Kancellária bécsi házának átadására és jóvátételre vonatkozó észrevételeit sem.

Mind a román, mind a magyar békeszerződés kisebbségvédelmi szakaszai bizonyos kibővítést nyertek a következő mondat bevételeivel: Soit en ce qui concerne leurs personne,

⁵⁸ Casa pentru Administrarea si Supraveghere a Bunurilor Inamice, azaz Ellenséges Vagytonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztár.

⁵⁹ Lásd e kötet IV/21. sz. dokumentumát.

leurs interets commerciaux, professionnels ou financiers, leurs statu, leurs droits politiques ou en tout autre matiere.

A Magyar Delegáció 1946. október 12-én a Konferencia elnökéhez intézett levelében⁶¹ kifejezésre juttatja mélységes csalódását, amiért a Konferencia megelégedett a Magyarország és Románia között bekövetkezett hadiállapotnak forma szerinti liquidálásával, de nem tett kísérletet arra, hogy közelebb juttassa a megoldáshoz azokat a kéréseket, amelyek a két szomszédos államot egymástól elválasztják és amelyek rendezése nélkül normális jószomszédi viszony a két állam között nem alakulhat ki.

Mikó Tibor s. k.

Revízió vagy autonómia. Iratok a magyar–román kapcsolatok történetéből (1945–1947).

Szerk. Fülöp Mihály, Vincze Gábor. Budapest, 1998, Teleki Alapítvány, 460–463.

▪ 25. AZ 1946. ÉVI XXV. TÖRVÉNY A MAGYAR ZSIDÓSÁGOT ÉRT ÜLDÖZÉS ELÍTÉLÉSÉRŐL ÉS KÖVETKEZMÉNYEINEK ENYHÍTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1946. NOVEMBER 15.

1. §. (1) Magyarország Nemzetgyűlése ünnepélyesen megállapítja, hogy a lettűnt uralmi rendszernek idegen befolyáson alapuló mindazok a rendelkezései és intézkedései, amelyek az ország lakosságának egy részét izraelita vallása, illetőleg zsidó származása címén jogaitól fosztották, emberi méltóságában meggyalázták és végeredményben többségének – nagyobb-részt külföldi táborokban való – megsemmisítésére vezettek: ellenkeznek az emberiség örök eszményeivel, a magyar nép erkölcsi felfogásával és a magyar jog szellemével. A nemzetgyűlés mélységes megvetéssel bélyegzi meg ezeket a rendelkezéseket és intézkedéseket.

(2) Megemlékezve a demokratikus kormányoknak azokról a rendeleteiről, amelyek a faji üldözésnek hamis indokolásra támaszkodó, a lakosság egy értékes és hazafias részét méltatlanul sújtó, idegen eredetű összes barbár szabályait hatályon kívül helyezték, a jogegyenlőséget visszaállították és ezzel a jóvátétel jogi feltételeit megteremtették: a Nemzetgyűlés egy-szersmind a magyar nép elismerését és háláját nyilvánítja mindazoknak, akik a külső és belső megfélemlítéssel bátran dacolva, önzetlenül és áldozatkészen álltak üldözött embertársaik mellé és ezzel sok ezer emberi életet mentettek meg a pusztulástól. Ezzel kifejezésre jutott a magyar nép egyetemének ellenállása, amely a reakciós rendszerrel szemben is mindaddig megakadályozta a faji üldözés nemzeti szocialista brutalitásainak maradéktalan érvényesülését, amíg a német megszállás és hatalmi erőszak teljessé válása be nem következett. Ez az ellenállás világossá tette, hogy a magyar nép nem azonosítja magát a faji üldözéssel.

2. §. (1) Az állam mindazokat a hagyatékokat, amelyeket örökös hiányában a (2) bekezdésben említett személyek hagyatékaként megszerzett vagy megszerez, az alábbi rendelkezések szerint létesítendő külön alapnak engedi át.

(2) A jelen § rendelkezései azoknak a személyeknek akár Magyarország területén, akár

⁶¹ Közli *Revízió vagy autonómia*. I. m. 458–460.

külföldön levő hagyatékaira terjednek ki, akik az izraelita vallásuk vagy zsidó származásuk címén ellenük folytatott üldözés folytán vagy az üldözéssel okszerű kapcsolatban szerzett sebesülés, sérülés vagy más egészségromlás következtében az 1941. évi június hó 26. napja és az 1946. évi december hó 31. napja között életüket veszítették. Holtnak nyilvánítás esetében az előbbi rendelkezést annak az örökhagyónak a hagyatékára kell alkalmazni, aki a holtak nyilvánítás tárgyában hozott bírói határozat szerint az említett időközben tínt el, tekintet nélkül arra, hogy ez a határozat a halál idejéül milyen időpontot állapít meg. Azt, hogy valamely hagyaték a jelen § rendelkezései értelmében az államot vagy az alapot illeti-e, az alap intézőbizottságának meghallgatása után háromtagú bizottság állapítja meg. A bizottság elnökét a közigazgatási bíróság ítéldbírái sorából annak elnöke, egy-egy tagját pedig a pénzügyminiszter és az alap intézőbizottsága jelöli ki.

(3) Az alapra szállnak át hazahozataluk esetében a külföldre hurcolt azok a vagyontárgyak is, amelyek az izraelita vallásúak, illetőleg zsidó származásuk miatt üldözött személyek birtokából az elmúlt uralmi rendszer intézkedései következtében jogtalanul kikerültek, feltéve, hogy jogszerű tulajdonosuk a minisztérium által kibocsátandó rendelet rendelkezései szerint nem állapítható meg.

(4) Az alap rendeltetése az izraelita vallásuk, illetőleg zsidó származásuk címén üldözött és ennek következtében segítségre utalt személyek, valamint az ily személyek javára szolgáló intézmények támogatása.

(5) Az alap jogi személyiséggel bír.

(6) Az alap a minisztérium felügyelete alatt áll. Képviselét, kezelését és felhasználását intézőbizottság látja el, amelynek elnökét és elnökhelyettesét a miniszterelnöknek a Magyar Izraeliták Országos Irodája és a Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitfelekezet Központi Irodája javaslata alapján tett előterjesztésére, öt év tartamára a köztársasági elnök nevezi ki; az intézőbizottság tagjainak egyharmad részét a miniszterelnök, kétharmad részét pedig a magyarországi izraelita hitfelekezet említett törvényes képviselői szervei – ugyancsak öt év tartamára – jelölik ki. Az alap szervezetének és működésének részletes szabályait, valamint az alap egyéb bevételi forrásait a minisztérium rendelettel állapítja meg.

3. §. (1) Ha a hagyaték a 2. § (2) bekezdésében említett okból az ott megállapított idő alatt egymásra következően több örökhagyó után nyílt meg, az csak egy ízben, akként esik illeték alá, mintha az az utolsó örökösre közvetlenül az első örökhagyóról szállt volna át.

(2) A 2. § (2) bekezdésében megjelölt személyek örökösei húszezer forintot meg nem haladó tiszta hagyatéki érték után teljes, a hagyatéknek ezt meghaladó értéke tekintetében pedig ötvenszázalékos illetékmentességet élveznek, amely az öröklési illetéken felül az ingyenes vagyonszerzési illetékre is kiterjed. A kedvezmény alkalmazására vonatkozó részletes eljárási szabályokat – ideértve a kedvezmény előfeltételeinek igazolására vonatkozó rendelkezéseket is – a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg.

(3) A 2. §-ban megjelölt alap az ugyanezen § (1) bekezdése értelmében részére átengetett hagyatékok megszerzése tekintetében a húszezer forintot meg nem haladó tiszta hagyatéki érték esetében teljes illetékmentességet élvez, amely az öröklési illetéken felül az ingyenes vagyonszerzési illetékre is kiterjed. A húszezer forintot meghaladó tiszta hagyatéki érték után az alap a jelen § (2) bekezdésében meghatározott kedvezményt meghaladó öröklési és ingyenes vagyonszerzési illetékkedvezményben részesül, amelynek mértékét a minisztérium rendelettel állapítja meg. A fenti illetékek a jelen törvény hatálybalépését követő öt esztendő eltelte után válnak esedékessé és azt követően részle-

tekben fizethetők. A részletfizetés feltételeit és módozatait a pénzügyminiszter rendelettel állapítja meg.

4. §. A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Magyar Törvénytár. 1946. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1947], Franklin, 104–108.

▪ 26. AZ 1947. ÉVI IV. TÖRVÉNY EGYES RANGOK ÉS CÍMEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1947. JANUÁR 14.

1. §. (1) A magyar nemesi és főnemesi rang (herceg, őrgróf, gróf, báró, nemes, primor, lófő) megszűnik. A külföldi államfők által adományozott nemesi és főnemesi rangot jelző címek viselésére adott engedélyek, illetőleg az ilyen engedélyek jellegével bíró törvényi rendelkezések hatályukat veszítik.

(2) Az „örökös főispán” cím megszűnik.

(3) Megszűnnek azok a rangjelző címek (méltóságok), amelyeket mint kitüntetéseket rendszeresítettek (valóságos belső titkos tanácsos, titkos tanácsos, kormányfőtanácsos, kormánytanácsos stb.) Az ilyen címekre (méltóságokra) vonatkozó adományozások hatályukat veszítik.

2. §. (1) A közszolgálat körében rendszeresített állás címét közszolgálatban nem álló személynek adományozni a jövőben nem szabad. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a külügyi szolgálatban, valamint a tudományos és művészi életben rendszeresített, illetőleg szokásos címekre.

(2) Törvényhatósági közszolgálatban nem álló személyt tiszteletbeli tisztviselővé kinevezni – a tiszteletbeli tiszt főügyészek és ügyészek kivételével – a jövőben nem szabad.

3. §. (1) A jelen törvény 1. §-ában említett rangjelző címek, valamint a „vitéz” cím használata tilos.

(2) nemesi előnévnek, nemesi címernek és jelvénynek vagy a nemesi nemzetségi származásra utaló kifejezésnek (de genere...) használata tilos.

(3) tilos olyan címzést használni, amely a jelen törvénnyel megszüntetett rangra vagy rangjelző címre (méltóságra) utal (főméltóságú, nagyméltóságú, kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes, nemzetes stb.).

(4) Tilos olyan címzést használni, amely a közszolgálat körében rendszeresített álláshoz fűződik, vagy társadalmi megkülönböztetésre utal (főméltóságú, nagyméltóságú, kegyelmes, méltóságos, nagyságos, tekintetes, nemzetes stb.).

(5) A (3) illetőleg a (4) bekezdés rendelkezése nem vonatkozik a nemzetközi érintkezésben szokásos címzésekre, továbbá az egyházi személyek nem világi eredetű, hanem kizárólag egyházi természetű címzéseire.

4. §. A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a belügyminiszter – az igazságügy-miniszterrel egyetértve – gondoskodik.

Magyar Törvénytár. 1947. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1948], Franklin, 6–8.

▪ 27. A PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉS ▪ (Részletek)

PÁRIZS, 1947. FEBRUÁR 10.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, a Fehérorosz Szocialista Szovjet Köztársaság, Kanada, Csehszlovákia, India, Új-Zéland, az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság, a Dél-afrikai Unió és a Jugoszláv Szövetséges Népköztársaság, mint azok az Államok, amelyek Magyarországgal háborúban állanak s az európai ellenséges államok ellen jelentős katonai erőikkel cselekvőleg folytattak háborút, a továbbiakban: „Szövetséges és Társult Hatalmak”-nak nevezve, egyrésztől,

és Magyarországtól másrésztől;

tekintettel arra, hogy Magyarország, miután a hitleri Németország szövetségesévé vált és annak oldalán részt vett a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és más Egyesült Nemzetek ellen folytatott háborúban, e háborúért a felelősség ráeső részét viseli;

tekintettel azonban arra, hogy Magyarország 1944. évi december hó 28-án megszakította kapcsolatait Németországgal, Németországnak háborút üzent és 1945. évi január hó 20-án fegyverszünetet kötött a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok kormányaival, amelyek a Magyarországgal háborúban állott összes Egyesült Nemzetek nevében jártak el; és

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak és Magyarország békeszerződést kívánnak kötni, amely az igazságosság elveihez alkalmazkodva rendezni fogja a fent említett események következményeként még fennálló kérdéseket és alapja lesz a közöttük való baráti kapcsolatoknak, lehetővé téve ezzel a Szövetséges és Társult Hatalmak számára, hogy támogassák Magyarországnak arra irányuló kérelmét, hogy az Egyesült Nemzetek tagjává legyen és az Egyesült Nemzetek irányítása mellett kötött bármely egyezményhez is csatlakozzék;

ennekfogva megállapodtak abban, hogy kijelentik a hadiállapot megszűnését és e célból a jelen Békeszerződést megkötik s ehhez képest kijelölték az alulírott meghatalmazottakat, akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik bemutatása után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

I. rész

Magyarország határai

1. cikk. 1. Magyarország határai Ausztriával és Jugoszláviával ugyanazok maradnak, mint amelyek 1938. évi január hó 1-jén voltak.

2. Az 1940. évi augusztus hó 30-án kelt bécsi választott bírósági határozat rendelkezései semmiseknek és érvényteleneknek jelentetnek ki. Magyarország és Románia között az 1938. évi január hó 1-jén fennállott határ ezzel visszaállítatik.

3. A Magyarország és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója közötti határ, attól a ponttól kezdve, amely közös e két Állam és Románia határai között, addig a pontig,

amely közös e két Állam és Csehszlovákia határai között, a Magyarország és Csehszlovákia közötti előtti határvonalban állapítatik meg, úgy amint az 1938. évi január hó 1-jén fennállott.

4. a) Az 1938. évi november hó 2-án kelt bécsi választott bírósági határozat rendelkezései semmiséknek és érvényteleneknek jelentetnek ki.

b) A Magyarország és Csehszlovákia közötti határ, attól a ponttól kezdve amely közös e két Állam és Ausztria határai között, addig a pontig, amely közös a két Állam és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniójának határai között, ezzel visszaállítatik, úgy amint az 1938. évi január hó 1-jén fennállott, kivéve mégis a következő alpont rendelkezéseiből folyó módosítást.

c) Magyarország átengedi Csehszlovákiának Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsun községeket a jelen Szerződéshez 1/A alatt csatolt térképen megjelölt kataszteri területükkel együtt. Ennek folytán a csehszlovák határ ezen a szakaszon a következőképpen állapítatik meg: attól a ponttól kezdve, amely Ausztriának, Magyarországnak és Csehszlovákiának 1938. évi január hó 1-jén fennállott határai között közös volt, Ausztria és Csehszlovákia között a jelenlegi magyar-osztrák határ lesz a határ addig a pontig, amely a 134. magassági ponttól délre körülbelül 500 méterre (a rajkai templomtól északnyugatra 3, 5 kilométerre) fekszik, cz a pont lesz ezentúl az említett három állam határainak közös pontja; innen az új határ Csehszlovákia és Magyarország között keletre fordul Rajka község északi kataszteri határát követve a Duna jobb partjáig addig a pontig, amely a 128. magassági ponttól északra körülbelül 2 kilométerre (a rajkai templomtól keletre 3,5 kilométerre) fekszik s amely pontnál az új határ csatlakozik a Duna hajózási fővonalában az 1938. év január hó 1-jén fennállott csehszlovák–magyar határhoz; a Rajka község határán belül fekvő zsilip és visszacsatornázó csatorna magyar területen maradnak.

d) A Magyarország és Csehszlovákia között az előző alpontban megállapított új határ pontos vonalrészleteit a helyszínen Határrendező Bizottság fogja kijelölni, amely Bizottság a két érdekelt kormány képviselőiből fog állani. A bizottság munkálatait a jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónap alatt befejezi.

e) arra az esetre, ha az átengedett terület lakosságának Magyarországra telepítésére vonatkozólag Magyarország és Csehszlovákia kétoldalú egyezményt nem kötnek, Csehszlovákia biztosítja az említett lakosságnak az emberi és polgári jogok teljességét. A lakosságcsere tárgyában 1946. évi február hó 27-én kelt csehszlovák–magyar Egyezményben kikötött összes biztosítékok és kedvezmények alkalmazást nyernek azokra a személyekre, akik a Csehszlovákiának átengedett területet önként elhagyják.

5. A fent leírt határok a jelen Szerződés I. számú mellékletét alkotó I. és I/a jelű térképeken láthatók.

II. rész

Politikai rendelkezések

I. cím

2. cikk. 1. Magyarország minden szükséges intézkedést megtesz aziránt, hogy a magyar fennhatóság alá tartozó minden személynek biztosítsa faji, nemi, nyelvi vagy vallási különbség nélkül az emberi jogok és az alapvető szabadságok élvezetét, ideértve a véleménynyilvánítás, a sajtó és közzététel, a vallásgyakorlat, a politikai véleménynyilvánítás és a nyilvános gyülekezés szabadságát.

2. Magyarország továbbá kötelezi magát arra, hogy a Magyarországon életben lévő jogszabályok sem tartalmukban, sem alkalmazásuk során a magyar állampolgárságú személyek között azoknak faja, neme, nyelve vagy vallása alapján nem fognak különbséget tenni, sem semmiféle megkülönböztetést maguk után vonni, akár az érdekelteknek személye, javai, üzleti tevékenysége, foglalkozásbeli vagy pénzügyi érdekei, személyállapota, politikai vagy polgári jogai tekintetében, akár pedig bármely egyéb tekintetben.

3. cikk. Magyarország, amely a Fegyverszüneti Egyezmény értelmében intézkedéseket tett, hogy szabadlábra helyezze állampolgársági és nemzetiségi különbség nélkül mindazokat a személyeket, akik letartóztatásban voltak az Egyesült nemzetek érdekében kifejtett cselekményeik, vagy az Egyesült Nemzetek iránt érzett rokonszenvük vagy faji származásuk miatt és hogy visszavonja az ezen a címen hozott megkülönböztető törvényeket és megszorításokat, a fenti intézkedéseket kiegészíti és a jövőben nem fogantat olyan intézkedéseket, vagy nem hoz olyan törvényt, amelyek az e cikkben említett célokkal nem volnának összeegyeztethetők.

4. cikk. Magyarország, amely a Fegyverszüneti Egyezmény értelmében intézkedett magyar területen minden fasiszta jellegű politikai, katonai avagy katonai színezetű szervezetnek, valamint minden olyan szervezetnek feloszlatása iránt, amely az Egyesült Nemzetekkel szemben ellenséges propagandát, ideértve a revizionista propagandát, fejt ki, a jövőben nem engedi meg olyan e fajta szervezeteknek fennállását és működését, amelyeknek célja az, hogy megfossza a népet demokratikus jogaitól.

5. cikk. 1. Magyarország kétoldalú tárgyalásokba fog bocsátkozni Csehszlovákiával abból a célból, hogy rendezze azoknak a Csehszlovákiában lakóhellyel bíró magyar etnikai eredetű lakosoknak ügyét, akik a lakosságcsere tárgyában 1946. évi február hó 27-én kelt Egyezmény rendelkezései értelmében nem fognak Magyarországra áttelepíttetni.

2. Abban az esetben, ha a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül megegyezés nem jönne létre, Csehszlovákiának joga lesz ezt a kérdést a Külügyminiszterek Tanácsa elé terjeszteni és a végleges megoldás elérése érdekében a Tanács segítségét kérni.

6. cikk. 1. Magyarország meg fogja tenni a szükséges lépéseket az iránt, hogy biztosítsa az alább említett személyeknek letartóztatását és bírósági eljárás végett kiadását:

a) a háborús bűnök, valamint a béke vagy az emberiség ellen elkövetett bűnök elkövetésével, elrendelésével, avagy az ilyenekben való részességgel vádolt személyek;

b) bármely szövetséges vagy Társult Hatalomnak oly állampolgárai, akik azzal vannak vádolva, hogy nemzeti törvényeiket árulás, vagy a háború alatt az ellenséggel való együttműködés által megszegték.

2. Magyarország továbbá az Egyesült Nemzetek érdekelt kormányának kívánságára biztosítani fogja mindazoknak a fennhatósága alá tartozó személyeknek tanúkénti megjelenését, akiknek tanúvallomása e cikk 1. bekezdésében említett személyek ellen folytatott bírósági eljárás céljából szükséges.

3. A jelen cikk 1. és 2. bekezdése rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó bármilyen nézeteltérést bármelyik érdekelt kormány a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok Budapesten működő diplomáciai képviselteinek vezetői elé terjesztheti, akik a felmerült nehézségeket illetőleg megállapodásra fognak jutni.

II. Cím

7. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri az Olaszországra, Romániára, Bulgáriára és Finnországra vonatkozó békeszerződések teljes érvényét, valamint mindazokat

az egyezményeket vagy megállapodásokat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak Ausztriára, Németországra és Japánra vonatkozólag a béke helyreállítása céljából kötöttek vagy kötni fognak.

8. cikk. A jelen Békeszerződésnek, valamint egyrésről a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, a Fehérorosz Szocialista Szovjet Köztársaság, Kanada, Csehszlovákia, India, Új-Zéland, az Ukrán Szocialista Szovjet Köztársaság és a Dél-afrikai Unió, másrésről Románia közötti békeszerződésnek életbelépésével Magyarország és Románia között a hadiállapot megszűnik.

9. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy elfogad minden olyan megállapodást, amely a Nemzetek Szövetsége és az Állandó Nemzetközi bíróság felszámolására vonatkozólag kötött vagy esetleg köttetni fog.

10. cikk. 1. Minden szövetséges vagy Társult Hatalom a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül közölni fogja Magyarországgal, hogy a háború előtt Magyarországgal kötött kétoldalú szerződesei közül melyeket kívánja érvényben tartani vagy felújítani. A jelen Szerződéssel össze nem egyeztethető rendelkezések azonban a fent említett szerződésekből törölendők lesznek.

2. Minden ily módon közölt szerződést az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 102. cikke értelmében az Egyesült Nemzetek Titkárságánál be kell iktatni.

3. Mindazok a szerződések, amelyekre vonatkozólag ilyen közlés nem történt, hatályon kívül helyezetteknek tekintendők.

11. cikk. 1. Magyarország legkésőbb 18 hónap alatt, a jelen Szerződés életbelépésétől számítva, átadja Jugoszláviának és Csehszlovákiának az alább felsorolt csoportokba tartozó s Jugoszlávia és Csehszlovákia szellemi örökségét alkotó azokat a tárgyakat, amelyek ezekről a területekről származtak s e területek felett 1919 előtt Magyarország által gyakorolt uralom következtében kerültek 1848 után a Magyar Állam vagy magyar közintézmények birtokába:

a) Szerves egésként jugoszláv vagy csehszlovák területen keletkezett történelmi levéltárak.

b) Jugoszláv vagy csehszlovák területen fekvő intézményeknek, avagy a jugoszláv és a csehszlovák nép történelmi személyiségeinek tulajdonában állott könyvtárak, történelmi okmányok, régiségek és más kultúrtárgyak.

c) Eredeti művészeti, irodalmi és tudományos tárgyak, amelyek jugoszláv vagy csehszlovák művészek, írók és tudósok művei.

2. A vétel, ajándékozás vagy hagyomány által szerzett tárgyak, valamint a magyarok eredeti művei kivételnek az 1. bekezdés rendelkezései alól.

3. Magyarország ugyancsak átadja Jugoszláviának az Illyr Küldöttségnek, az Illyr bizottságnak és Illyr Kancelláriának a XVIII. századra vonatkozó levéltárait.

4. A magyar kormány a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve Jugoszlávia és Csehszlovákia meghatalmazott képviselőinek minden szükséges segítséget megad e tárgyak felkutatása s megvizsgálás végett rendelkezésre bocsátása körül. Ezután, mindazonáltal a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy évnél nem később, a jugoszláv és a csehszlovák kormányok át fogják adni a magyar kormánynak a jelen cikk értelmében igényelt tárgyak jegyzékét. Abban az esetben, ha a jegyzék vételétől számított három hónap alatt a magyar kormány egyes tárgyaknak e jegyzékbe foglalása ellen kifogásokat emelne és abban az esetben, ha egy havi további határidő alatt az érdekelt kormányok nem jutnának megállapodásra, a vitás kérdést a jelen Szerződés 40. cikkének rendelkezései szerint kell rendezni.

III. rész

Katonai és légügyi rendelkezések

I. cím

12. cikk. A szárazföldi és légi fegyverkezés és az erődítések fenntartása szorosan arra korlátozódik, hogy a belső jellegű feladatoknak és a határok helyi védelmének megfelelően. Ennek értelmében Magyarország jogosítva van arra, hogy a következőknél nem nagyobb fegyveres erőt tartson:

a) Szárazföldi hadsereget, ideértve a határvédő csapatokat, a léghárító és a folyami flotillaszemélyzetet, összesen 65 000 főnyi személyzettel;

b) Légi haderőt 90 repülőgéppel, ideértve a tartalékokat, amelyből legfeljebb 70 lehet harci repülőgép, összesen 5000 főnyi személyzettel. Magyarország nem tarthat vagy szerzhet meg olyan repülőgépet, amely belső bombahordozó berendezéssel ellátva elsősorban bombázógépnek volt szerkesztve.

A fenti számok minden esetben magukban foglalják a harci, kiszolgáló és vezető személyzetet.

13. cikk. A magyar hadsereg és légi haderő személyzetének a 12. cikkben engedélyezett erőket meghaladó részét a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül fel kell oszlatni.

14. cikk. Olyan személyzet, amely a magyar hadseregbe vagy légi haderőbe besorolva nincs, a II. számú melléklet szerint meghatározott katonai vagy katonai légi kiképzést semmilyen alakban sem nyerhet.

15. cikk. Magyarország nem tarthat és nem szerkeszthet semmiféle atomfegyvert, semmiféle saját meghajtású vagy irányított lövedéket vagy ilyennek vetésére szolgáló berendezést (kivéve olyan, torpedókat és torpedóvető szerkezeteket, amelyek a jelen Szerződés által engedélyezett hajók szokásos felszereléséhez tartoznak), tengeri aknát vagy torpedót, amely nem érintkezés, hanem ráhatású szerkezet útján működik, legénységgel ellátható torpedót, tengeralattjárót vagy más, alámerülésre képes hajót, motoros torpedócsónakot vagy különleges típusú rohamgépeket és mindezek tekintetében kísérletet sem folytathat.

16. cikk. Magyarország nem tarthat meg, nem állíthat elő és nem szerzhet meg másképpen sem hadianyagot azon túlmenően, ami a jelen Szerződés 12. cikkében megengedett fegyveres erők fenntartásához szükséges és nem tarthat fenn ily hadianyag gyártására szolgáló berendezést.

17. cikk. 1. A szövetséges eredetű fölös hadianyagot az érdekelt Szövetséges vagy Társult Hatalom rendelkezésére kell bocsátani, az általa adott utasításnak megfelelően. A magyar eredetű fölös hadianyagot a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok kormányainak rendelkezésére kell bocsátani. Magyarország e hadianyagot illetőleg minden jogáról lemond.

2. A német eredetű vagy szerkesztésű hadianyagot, amennyiben meghaladná a jelen Szerződésben engedélyezett fegyveres erők szükségletét, a Három Kormány rendelkezésére kell bocsátani. Magyarország nem szerzhet meg és nem gyárthat semmilyen német eredetű vagy szerkesztésű hadianyagot és nem alkalmazhat vagy képezhet ki olyan szakembereket, ideértve katonai és polgári reptiloszemélyzetet is, akik Németország állampolgárai vagy azok voltak.

3. A jelen cikk 1. és 2. bekezdésében említett fölös hadianyagot a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy éven belül át kell adni vagy meg kell semmisíteni.

4. A hadianyagoknak a jelen Szerződés céljaira szolgáló meghatározását és jegyzékét a III. számú Melléklet tartalmazza.

18. cikk. Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmakkal teljes mértékben együtt fog működni annak biztosítására, hogy Németország német területen kívül újrafegyverkezés érdekében lépéseket ne tehessen.

19. cikk. Magyarország nem szerezhethet és nem gyárthat olyan polgári repülőgépet, amely német vagy japán szerkesztésű vagy amely jelentősebb német vagy japán gyártású vagy szerkesztésű részeket tartalmaz.

20. cikk. A jelen Szerződés minden egyes katonai és légügyi rendelkezése mindaddig érvényben marad, amíg a szövetséges és Társult hatalmak és Magyarország közötti megegyezéssel vagy miután Magyarország az Egyesült Nemzetek tagjává válik, a Biztonsági Tanács és Magyarország közötti megegyezéssel egészben vagy részben módosítva nem lesz.

II. cím

21. cikk. 1. A magyar hadifoglyok, mihelyt lehetséges, hazaszállítandók a hadifoglyokat visszatartó egyes Hatalmak és Magyarország között erre vonatkozólag kötött megállapodások szerint.

2. Mindennemű költséget, beleértve a hazaszállításban levő magyar hadifoglyok fenntartási költségeit az egyes gyülekezőpontoktól, amelyeket az érdekelt Szövetséges vagy Társult Hatalom kormánya állapít meg, a magyar területre való belépés pontjáig, a magyar kormány visel.

IV. rész

A Szövetséges haderők visszavonása

22. cikk. 1. A jelen Szerződés életbelépését követően minden Szövetséges fegyveres erőt 90 napon belül Magyarországból vissza kell vonni, mindazonáltal a Szovjetunióknak fennmarad a joga magyar területen oly fegyveres erők tartására, amelyre szüksége lehet ahhoz, hogy a Szovjet hadseregnek az ausztriai Szovjet megszállási övezettel való közlekedési vonalait fenntartsa.

2. A Szövetséges Haderők birtokában lévő mindazokat a fel nem használt magyar fizető eszközöket és mindazokat a magyar javakat, amelyek a Fegyverszüneti Egyezmény 11. cikke értelmében szereztettek meg, ugyane 90 napi határidőn belül a magyar kormány részére vissza kell adni.

3. Magyarország azonban rendelkezésre fog bocsátani minden olyan eszközt és könnyítést, amelyre az ausztriai Szovjet megszállási övezettel való közlekedési vonalak fenntartása céljából különlegesen szükség lehet, aminek ellenében a magyar kormány megfelelő ellenszolgáltatásban fog részesülni.

V. rész

Jóváátétel és visszaszolgáltatás

23. cikk. 1. A Szovjetunióknak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának katonai műveletek és ez államok területeinek Magyarország által való megszállása folytán okozott veszteségeket Magyarország a Szovjetunióknak, Csehszlovákiának és Jugoszláviának megtéríti; tekintet-

be véve azonban azt, hogy Magyarország nemcsak kilépett az Egyesült Nemzetek ellen viselt háborúból, hanem Németországnak hadat is üzent, a Szerződő Felek megállapodnak abban, hogy a fenti veszteségekért járó kártérítést Magyarország nem a maga egészében, hanem csupán részben teljesíti, nevezetesen 300 millió egyesült államokbeli dollár összegben, amely 1945. évi január 20-tól számítandó 8 év alatt fizetendő árucikkekben (gépi felszerelés, folyami járművek, gabonaneműek és más áruk); a Szovjetuniónak fizetendő összeg 200 millió Egyesült Államokbeli dollár, a Csehszlovákiának és Jugoszláviának fizetendő összeg 100 millió Egyesült Államokbeli dollár.

2. A jelen cikkben megállapított rendezés számítási alapja az Egyesült Államokbeli dollár a Fegyverszüneti Egyezmény aláírása napján érvényben volt aranyparitáson, vagyis 35 dollár = 1 uncia arany.

24. cikk. 1. Magyarország elfogadja az Egyesült Nemzetek 1943. évi január hó 5-én kelt Nyilatkozatának elveit és a lehető legrövidebb határidő alatt visszaadja az Egyesült Nemzetek bármelyikének területéről elhurcolt javakat.

2. A visszaszolgáltatás kötelezettsége kiterjed mindazokra a jelenleg Magyarországon lévő javakra, amelyeknek azonossága megállapítható és amelyeket bármely Tengelyhatalom az Egyesült Nemzetek bármelyikének területéről erőszakkal vagy kényszerrel hurcolt el, tekintet nélkül bármilyen későbbi ügyletre, amellyel a kérdéses javak jelenlegi birtokosa ezeknek a birtokába jutott.

3. Ha egyes esetekben lehetetlen volna, hogy Magyarország visszaszolgáltasson olyan művészeti, történelmi vagy régészeti értékű s annak az Egyesült Nemzetnek szellemi örökségéhez tartozó tárgyakat, amely Nemzetnek területéről ezeket a tárgyakat a magyar haderő és hatóságok vagy a magyar állampolgárok erőszak vagy kényszer alkalmazásával hurcoltak el, Magyarország ugyanolyan természetű s az elhurcolt tárgyakkal megközelítőleg egyenlő értékű tárgyakat fog átadni az illető Egyesült Nemzetnek, feltéve, hogy ilyen tárgyak megszerezhetők Magyarországon.

4. A magyar kormány a jelen cikkben említett javakat jó állapotban fogja visszaadni és ezzel kapcsolatban visel minden munkabér, anyag és szállítás címén Magyarországon felmerülő költséget.

5. A magyar kormány együtt fog működni az Egyesült Nemzetekkel a jelen cikk értelmében visszaszolgáltatandó javak felkutatása és visszaszolgáltatása tekintetében és minden ez irányban szükséges könnyítést saját költségén meg fog adni.

6. A magyar kormány minden szükséges intézkedést meg fog tenni aziránt, hogy a jelen cikkben jelzett olyan javak, amelyeket a fennhatósága alá tartozó személyek valamely harmadik országban tartanak birtokukban, visszaadassanak.

7. A javak visszaszolgáltatására vonatkozó igényeket azon ország kormányának kell a magyar kormánynál bejelentenie, amelynek területéről a javakat elhurcolták; gördülő anyagot úgy tekinteni, mint amelyet abból az országból hurcoltak el, ahová eredetileg tartozott. A határidő, amelyen belül ilyen igények bejelenthetők, a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónap.

8. A javak azonosságának megállapítása és a tulajdonjog bizonyítása az igénylő kormányt terheli, viszont annak a bizonyítása, hogy a javakat nem erőszakkal vagy kényszerrel hurcolták el, a magyar kormányra hárul.

25. cikk. Az 1938. évi november hó 2-án kelt bécsi választott bírósági határozatnak a jelen Szerződés 1. cikkének 4. bekezdésében elrendelt megsemmisítése maga után vonja a bécsi választott bírósági határozat alapján az érdekelt két Állam között, vagy azok

nevében, avagy csehszlovák és magyar jogi személyek között kötött pénzügyi tárgyú és köz- és magánbiztosításokra vonatkozó, továbbá az 1940. évi május hó 22-én kelt Jegyzőkönyv értelmében átadott anyagokra vonatkozó egyezményeknek, úgyszintén az ezekből folyó törvényes következményeknek megsemmisítését. Ez a megsemmisítés azonban semmi vonatkozásban sem alkalmazható a természetes személyek között létrejött viszonylatokra. A fentebb említett rendezés részleteit az érdekelt kormányok között a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül köteendő kétoldalú egyezmények fogják szabályozni.

VI. rész

Gazdasági rendelkezések

26. cikk. 1. Magyarország, amennyiben ezt már eddig is meg nem tette, az Egyesült Nemzeteknek és állampolgáraiknak minden Magyarországon levő törvényes jogát és érdekét az 1939. évi szeptember hó 1-jén fennállott állapotnak megfelelően vissza fogja állítani és az Egyesült Nemzeteknek és állampolgáraiknak Magyarországon lévő összes javait a jelenlegi állapot szerint vissza fogja adni.

2. A magyar kormány kötelezi magát, hogy e cikk hatálya alá eső összes javak, jogok és érdekek mindennemű olyan tehertől és megterheléstől mentesen állíttatnak vissza, amely esetleg a háború következményeként rájuk hárult, valamint minden, a visszaadással kapcsolatban a magyar kormány részéről eszközölhető megterhelés mellőzésével. A magyar kormány hatályon kívül fog helyezni minden oly rendszabályt, ideértve lefoglalásokat, zár alá vételeket, vagy kényszerkezeléseket, amelyeket az Egyesült Nemzetek javai tekintetében 1939. évi szeptember hó 1. napja és a jelen szerződés életbelépése közötti időben fogantatosított. Amennyiben a javak a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül nem kerültek visszaadásra, kérvény nyújtandó be a magyar hatóságokhoz, még pedig nem később, mint a Szerződés életbelépésétől számított 12 hónapon belül, kivéve azokat az eseteket, amikor az igénylő bizonyítani tudja, hogy a kérvényt e határidőn belül nem nyújtotta be.

3. A magyar kormány hatálytalanítani fogja az Egyesült Nemzetek állampolgárainak tulajdonát képező mindenféle javakra, jogokra és érdekekre vonatkozó átruházásokat, amennyiben ezek az átruházások a háború folyamán a tengelykormányok vagy szerveik által gyakorolt erőszak vagy kényszer hatása alatt jöttek létre.

Csehszlovák állampolgárok esetében ez a bekezdés kiterjed azokra az 1938. évi november hó 2. napja után történt átruházásokra is, amelyek a Magyarországhoz csatolt csehszlovák területen a magyar kormány vagy szervei által gyakorolt erőszak vagy kényszer, avagy megkülönböztető szellemű belföldi törvények alapján kiadott rendelkezések hatása alatt jöttek létre. [...] ⁶¹

27. cikk. 1. Magyarország kötelezettséget vállal arra nézve, hogy minden olyan esetben amidőn magyar fennhatóság alá tartozó személyeknek Magyarországon levő javaira, törvényes jogaira vagy érdekeire e személyek faji származása vagy vallása miatt 1939. évi szeptember hó 1. napja óta zár alá vételt, elkobzást vagy kényszerkezelést rendeltek el, az em-

⁶¹ A továbbiakban a magyar állam által nyújtandó kártalanítás lebonyolításának technikai kérdéseiről esik szó.

lített javakat, törvényes jogokat és érdekeket tartozékaikkal együtt visszaállítja, vagy, ha a visszaállítás lehetetlen, e tekintetben megfelelő kártalanítást ad.

2. A magyar kormány mindazoknak a személyeknek, szervezeteknek vagy közösségeknek Magyarországon levő összes javait, jogait és érdekeit, akik, illetőleg amelyek egyénenként vagy mint összességek tagjai faji, vallási vagy más fasiszta szellemű zaklató rendszabály tárgyai voltak, amennyiben azokra nézve a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónap alatt örökös nem jelentkezett vagy igénybejelentés nem érkezett, át fogja ruházni az ilyen személyeket, szervezeteket vagy közösségeket Magyarországon képviselő szervezetekre. Az átruházott javakat ezek a szervezetek az említett magyarországi összességek, szervezetek és közösségek életben maradt tagjainak támogatására és helyreállítására fogják fordítani. Ezeket az átruházásokat a jelen Szerződés életbelépése után 12 hónapon belül kell foganatosítani s azok magukban fogják foglalni a jelen cikk 1. bekezdése értelmében visszaállítandó javakat, jogokat és érdekeket is.

28. cikk. Magyarország elismeri, hogy a Szovjetuniónak joga van a Magyarországon lévő s a németországi Ellenőrző Tanács által a Szovjetunióra átruházott minden német vagyonra és kötelezi magát, hogy minden szükséges intézkedést megtesz, hogy ezeket az átruházásokat megkönnyítse. [...] ⁶²

VII. rész

A Dunára vonatkozó rendelkezések

38. cikk. A Duna folyamon a hajózás szabad és a kikötői és hajózási terhek, valamint a kereskedelmi hajózás feltételei tekintetében a teljes egyenlőség alapján nyitva lesz az összes államok állampolgárai, kereskedelmi hajói és áruai számára. Ez a rendelkezés nem nyer alkalmazást ugyanazon állam kikötői között való forgalomra.

VIII. rész

Záró rendelkezések

39. cikk. 1. A jelen Szerződés életbelépését követő időszakban, amely azonban nem haladhat meg 18 hónapot, a Szovjetunió, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok budapesti diplomáciai képviseleteinek vezetői fogják, egymással egyetértésben eljárva, képviselni a Szövetséges és Társult Hatalmakat a magyar kormánnyal szemben minden olyan kérdésben, amely a jelen Szerződés végrehajtására és értelmezésére vonatkozik.

2. A három képviselő vezetői a magyar kormánynak meg fognak adni minden olyan irányítást, technikai tanácsot és felvilágosítást, amely a jelen Szerződés betű és értelem szerinti gyors és hatékony végrehajtásának biztosítása céljából szükséges lehet.

3. A magyar kormány az említett három képviselő vezetőinek meg fog adni minden szükséges tájékoztatást és támogatást, amelyre a jelen Szerződés értelmében rájuk háruló feladatok teljesítése során szükségük lehet.

⁶² A nem közölt 29–37. cikkek témái a Magyarország és a Szövetséges és Társult Hatalmak közötti vagyoni jogi és kártalanítási ügyek.

40. cikk. 1. Kivéve az olyan eseteket, amidőn a jelen szerződés valamelyik cikke valamilyen más, különlegesen meghatározott eljárásmodot ír elő, a jelen Szerződés értelmezésére vagy végrehajtására vonatkozó minden vitás kérdést, amely közvetlen diplomáciai tárgyalás útján nem nyert megoldást, a 39. cikk értelmében eljáró három képviseletvezető elé kell terjeszteni; ilyenkor azonban a képviseletvezetőket nem köti az említett cikkben megszabott időhatár. Amennyiben az ilyen vitás kérdést a képviseletvezetők két hónap alatt nem döntenek el, azt, hacsak a vitában álló felek kölcsönösen más rendezési módban nem állapodnak meg, az érdekelt felek bármelyikének kívánságára bizottság elé kell terjeszteni, amely bizottság mindkét fél egy-egy képviselőjéből és a két fél közös megegyezésével harmadik országok állampolgárai közül választandó harmadik tagból fog állni. Amennyiben a két fél a harmadik tag kijelölésére vonatkozólag egy hónapon belül nem egyeznének meg, a kijelölés megtételére bármelyik fél az Egyesült Nemzetek Főtitkárát kérheti fel.

2. A Bizottság tagjainak szótöbbségével hozott határozatot a Bizottság határozatának kell tekinteni s azt a feleknek végleges és kötelező határozatként el kell fogadniok.

41. cikk. 1. Az Egyesült Nemzeteknek jelen Szerződést alá nem író bármely oly tagja, amely Magyarországgal hadiállapotban van, csatlakozhat a jelen Szerződéshez és a csatlakozás megtörténtével a Szerződés szempontjából Társult Hatalomnak fog tekintetni.

2. A csatlakozási okiratokat a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója kormányánál kell letenni s azok a letétellel hatályossá válnak.

42. cikk. A jelen Szerződés, amelynek orosz és angol szövege a hiteles szöveg, a Szövetséges és Társult Hatalmak által megerősítendő. Ugyancsak megerősítendő Magyarország által is. A Szerződés azonnal életbe fog lépni, amint a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság és az Egyesült Államok a megerősítő okiratokat letették. A megerősítő okiratokat a lehető legrövidebb idő alatt a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója kormányánál kell letenni.

Minden olyan Szövetséges vagy Társult Hatalom tekintetében, amely megerősítő okiratát későbbi időpontban teszi le, a Szerződés a letétel napján lép életbe. A jelen Szerződést a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója kormányának levéltárában kell elhelyezni, amely kormány az aláíró államok mindegyikének hitelesített másolatokat fog kiszolgáltatni.

Magyar Törvénytár. 1947. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv. Gál László. Budapest [1948], Franklin, 142–177.

▪ 28. AZ 1947. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK ▪ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1947. JÚLIUS 24.

1. §. Az országgyűlési választások tekintetében a nemzetgyűlési választásokról szóló 1945:VIII. törvénycikk rendelkezéseit a jelen törvényben foglalt módosításokkal kell alkalmazni.

2. §. (1) A nemzetgyűlési választásokról szóló 1945:VIII. tc. 1. §-a (1) bekezdésének helyébe a következő rendelkezések lépnek:

(2) Az 1945. évi november hó 4. napján az 1945:VIII. törvénycikk értelmében megtartott választások alapján megalakult nemzetgyűlés megbízatásának megszűnésével a nemzetgyűlés jogköre egykamarás országgyűlésre száll át.

(3) Az országgyűlés összehívására és berekesztésére a köztársasági elnök jogosult.

(4) Az országgyűlést berekesztésétől, illetőleg felosztatásától számított hatvan napon belül időpontra kell összehívni. Az összehívásnak már a berekesztésről, illetőleg a felosztatásról szóló elnöki elhatározásban kell megtörténnie.

(5) A Magyarország államformájáról szóló 1946:I. tc. 10. és 15. §-a érintetlenül marad.

(6) Az országgyűlési választásokat első ízben az 1945. évi november hó 4. napján az 1945:VIII. törvénycikk alapján megalakult nemzetgyűlés felosztatásától számított hatvan napon belül kell megtartani.

3. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 2. §-a (1) bekezdésének helyébe a következő rendelkezés lép:

(2) Az országgyűlés megbízatása összeülésétől számított négy évre szól. Az országgyűlési képviselőket részben a pártok választókerületi lajstromain kell megválasztani általános, titkos, közvetlen, egyenlő és községenkénti választójog alapján, az érvényesen leadott szavazatok arányában úgy, hogy tizennégyezer érvényes szavazatra egy képviselői megbízatás essék; további hatvan képviselőt kell választani ugyanazzal a szavazással, a pártok országos lajstromai alapján. Ahol az 1945:VIII. törvénycikk a képviselői megbízatások felosztása céljából tizenkétezer szavazatról szól, ott a jelen törvény hatálybalépése után tizennégyezret kell érteni.

(3) Az 1945:VIII. tc. 2. §-a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

(4) Az a párt, amelynek az 1945:VIII. törvénycikk alapján megtartott nemzetgyűlési választáson való részvételi jogát az Országos Nemzeti Bizottság megállapította, a választáson való részvétellel irányuló szándékát az előtti bekezdésben megszabott határidő alatt bejelenti az Országos Nemzeti Bizottságnak. Az ilyen pártot a bejelentés megtétele után az 1945:VIII. tc. 2. §-a (2) bekezdésének alkalmazása szempontjából úgy kell tekinteni, mintha részvételi jogát az Országos Nemzeti Bizottság megállapította volna.

4. §. (1) az 1945:VIII. tc. 3. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

(2) A törvényhatóságokat a választás kitűzésének napján érvényben lévő területükkel kell érteni.

(3) az 1945:VIII. tc. 3. §-ának (3) bekezdése akként módosul, hogy az egyes szavazókörökre hatszáz szavazónál több ne essék, de minden egyes község, ha ennél kevesebb szavazója is van, egy szavazókört alkosson.

5. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 4. §-a (1) bekezdésének első mondata akként módosul, hogy országgyűlési választójoga van minden magyar állampolgárnak, aki huszadik életévét betöltötte vagy a választói névjegyzék összeállításának, illetőleg helyesbítésének évében betölti, feltéve, hogy a választói névjegyzék összeállítása, illetőleg helyesbítése évének május hó 1. napján Magyarországnak a békeszerződésben megállapított határain belül állandó lakóhelye van. Az országgyűlési választójog szempontjából a hazatért hadifoglyok hadifogságát nem lehet olyan körülménynek tekinteni, amely az azt megelőző állandó lakóhelyet megszüntette volna.

(2) Az (1) bekezdésben megjelölt egyéb kellékek megléte esetén választójoga van annak is, aki a magyar–szlovák lakosságcsere-egyezmény végrehajtása keretében Magyarországra települt, feltéve, hogy az igazolási eljárás során hátrányos következmények alkalmazása nélkül igazolták.

6. §. (1) az 1945:VIII. tc. 5. §-ának 6. pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

6/a. aki a választások idején rendőrhatalósági őrizetben (internálva) van,

6/b. aki a felszabadulást követően az 1947. évi június hó 1. napja előtt politikai okokból elrendelt rendőrhatalósági őrizetben (internálva) volt, kivéve, ha a rendőrhatalósági őrizetet abból az okból szüntették meg, hogy elrendelésének nem volt kellő ténybeli alapja,

6/c. aki június hó 1. napján politikai okokból rendőrhatalósági felügyelet alatt állt.

(2) az 1945:VIII. tc. 5. §-ának 8. pontja akként módosul, hogy nincs választójoga annak, akinek földbirtokát az említett pontban felsorolt valamely okból a 600/1945. M. E. sz. rendelet 4. §-a alapján jogerős határozattal elkobozták.

(3) Az 1945:VIII. tc. 5. §-ának 9. pontja azzal a rendelkezéssel egészül ki, hogy a választójogból ki van zárva az is, aki a Magyar Közösségben tisztséget vagy választmányi tagságot viselt, továbbá, aki a 9. pontban felsorolt szervezetek valamelyikének választmányi tagja vagy az ott felsorolt valamelyik pártnak országgyűlési képviselője volt; az előbbi rendelkezésekkel kiegészített, említett 9. pontban foglalt kizáró ok hatálya arra is kiterjed, akit az igazoló eljárás során hátrányos következmények alkalmazása nélkül igazoltak. A Magyar Élet Pártjában viselt választmányi tagsághoz fűződő kizáró ok hatálya alól az Országos Nemzeti bizottság felmentést adhat; a felmentés megadását minden olyan politikai párt országos központja (vezetősége) kérheti, amelynek a választáson való részvételi jogát az Országos Nemzeti bizottság megállapította.

(4) Az 1945:VIII. tc. 5. §-ának 10. pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

aki a 12.300/1945. M. E. számú rendelet értelmében áttelepülésre köteles.

(5) Az 1945:VIII. tc. 5. §-a az alábbi 13–18. pontokkal egészül ki:

13. Aki az 529/1945. M. E. számú rendelet 6. §-a alapján feloszlott, alább felsorolt szervezetek (pártok, egyesületek, társaságok stb.) valamelyikében vezető tisztséget viselt: Birodalmi Németek Egyesülete, Egységspolitikai társaság Egyesület, Fehérház Bajtársi Egyesület, Fogtechnikusok Nemzeti Szövetsége, Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége, Hungária Magyar Technikusok Egyesülete, Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége, Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete, Magyar Gyógyszerészek Nemzeti Szövetsége, Magyar Jogművesek Társasága, Magyar Nemzetpolitikai Társaság, Magyar Nemzeti szövetség, Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége, Magyar Műegyetemi Lövész Egylet, Magyar Óskeresztény Malmosok Szövetsége, Magyar turista Egylet, Magyarországi Németek Szövetsége, Magyarországi Németek Közművelődési Egyesülete, Magyarországi Turán szövetség, Nemzeti Kaszinó, Országos Frontharcos Szövetség (Magyar Tűzharcos szövetség), Országos Magyar Szentkorona Szövetség, Székely Hadosztály, Balatonföldvári Hungária Kaszinó, Állatkereskedők Országos Egyesülete, Lövészegyesületek, Országos Kaszinó, Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége. Nem esik azonban e jelen pontban foglalt kizáró ok hatálya alá, aki tisztségéről az 1941. évi június hó 22. napja előtt lemondott és ezt követően antifasiszta, (demokratikus) magatartást tanúsított.

14. Akit az 5.000/1946. M. E. számú rendelet 2. §-a (2) bekezdésének a) pontja alapján a szolgálatból elbocsátottak, kivéve, ha a 9.050/1946. M. E. számú, illetőleg a 6.030/1947. M. E. számú rendelet alapján a szolgálatba visszavették vagy az 5.000/1946. M. E. számú rendelet végrehajtása során vele szemben hozott határozatot a 11.000/1946. M. E. számú rendelet alapján megsemmisítették,

15. akivel szemben a 6.800/1946. M. E. számú rendelet 3. §-ának (3) bekezdése alapján a nyugdíjigény elvesztését vagy a nyugellátás csökkentését kimondó határozatot hoztak,

16. akit a 8.660/1946. M. E. számú rendelet 1. §-ának (3) bekezdése alapján a magánalkalmazás körében betöltött állásából elbocsátottak,

17. aki a felszabadító hadsereg elől az ország területéről Németország vagy a németek által megszállott valamely más ország területére távozott, kivéve ha az 1945. évi október hó 31. napja előtt visszatért,

18. aki a számlálólap [1945:VIII. tc. 10. § (2) bek.] kitöltésénél lényeges körülményre nézve valótlan adatot közöl, vagy az 1945:VIII. tc. 4. vagy 5. §-ának a jelen tc. 5. és 6. §-ával kiegészített rendelkezései szempontjából lényeges adatot elhallgat.

(6) az 1945:VIII. tc. 5. §-a azzal a rendelkezéssel egészül ki, hogy az abban, illetőleg a jelen §-ban 6/a., 6/b., 9., 11., 12., 13., 14., 15., 16. és 17. pontok alatt foglalt kizáró okok hatálya az 1951. évi augusztus hó 1. napjáig, a 18. pont alatt foglalt kizáró ok hatálya pedig az elkövetést követő naptári év végéig tart.

7. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 6. §-a az alábbi (2) bekezdéssel egészül ki:

(2) Nem választható képviselővé az sem, aki a Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalomnak, a Magyar Nemzeti Szocialista Pártnak, a Népakarat Pártjának, a Kaszáske-resztes Pártnak; a Magyar Megújulás Pártjának tagja, országgyűlési tagja, vagy képviselőjelöltje volt, valamint az sem, aki a Nemzeti Egység Pártjának, vagy a Magyar Élet Pártjának országgyűlési tagja, vagy képviselőjelöltje volt, végül az sem, aki fasiszta irányú hírlapnak vagy folyóiratnak főszerkesztője, felelős szerkesztője, főmunkatársa, vagy kiadója volt.

8. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 10. §-a (1) bekezdésének helyébe a következő rendelkezés lép:

(2) A belügyminiszter a jelen törvény hatálybalépése után haladéktalanul megteszi az új választói névjegyzék összeállításához szükséges intézkedéseket. Az így elkészült névjegyzék helyesbítése tekintetében az 1945:VIII. tc. 78. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezés az irányadó.

9. §. Az 1945:VIII. tc. 13. §-a akként módosul, hogy a számlálólapokon nem az 1945. évi szeptember hó 1-i lakóhelyre, hanem az összeírt fél állandó lakóhelyére vonatkozóan kell megjegyzést tenni.

10. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 16. §-ának (1) bekezdése azzal a rendelkezéssel egészül ki, hogy nincs felszólamlási joga annak, aki a választójogból az 1945:VIII. törvénycikknek a jelen törvény 6. §-a által kiegészített 5. §-ában foglalt 1., 3., 4., 6/a., 6/c., 7., 8., 10., 11., 12., 14., 15., 16. pontok valamelyike alapján van kizárva, kivéve, ha a kizáró ok hiányát okirattal igazolja.

(2) Az 1945:VIII. tc. 16. §-a (3) bekezdésének helyébe a következő rendelkezés lép:

(3) ha a felszólamlás olyan személy részéről történik, akinek számlálólapját az összeíró bizottság már elbírálta, a felszólamlást indokolni kell és mellékelni kell hozzá azokat az okiratokat, amelyek a felszólamlásban előadottakat igazolják, illetőleg a magyar állampolgárságot valószínűsítik.

11. §. (1) Az 1945:VIII. tc. 20. §-ának (1) bekezdése a következő rendelkezéssel egészül ki:

(2) Az olyan párt, amelynek az 1945. évi november hó 4. napján az 1945:VIII. törvénycikk alapján megtartott nemzetgyűlési választásokon való részvételi jogát az Országos Nemzeti Bizottság nem állapította meg, a választást megelőző tizenötödik nap déli tizenkettő órájáig nyújthatja be a választókerület székhelyén alakult választási bizottság elnökénél vagy helyettesénél az alábbi rendelkezések értelmében szükséges ajánlásokat.

(3) Minden választókerületre nézve ötvenszer annyi választó írásbeli ajánlása szükséges, mint amennyi az illető választókerületben jelölhető személyek legmagasabb száma, legfeljebb azonban háromezer. Ajánlási joga csak annak van, aki az illető választókerületben rendelkezik választójogosultsággal. Az ajánlásokat a jelöltek jegyzékére kell reávezetni és

az ajánlásokon lévő aláírások valódiságát közigyzővel vagy az aláíró lakhelye szerint illetékes polgármesterrel, községi vagy közigyzővel kell hitelesíttetni.

(4) Ha a választási bizottság megállapítja, hogy az ajánlások a törvényes rendelkezéseknek nem felelnek meg, a jelölést visszautasítja és a pártnak a szükséges pótlások eszközzésére huszonnégy órai haladékot engedélyez. [...]⁶³

17. §. Az 1945. évi VIII. tc. 36. §-a azzal a rendelkezéssel egészül ki, hogy azok, akik valamely körzet névjegyzékében választójogosultakként felvételtek, az illető körzet helyett tartózkodóhelyük körzetében szavazhatnak, ha választójogosultságukat a névjegyzék kivonatával igazolják. A névjegyzék-kivonat kiadásának és a szavazásnak módját a belügyminiszter az 1945:VIII. tc. 36. §-a (2) bekezdésében foglaltak a figyelembevételével rendelettel szabályozza. Az így leadott szavazatok a szavazás helye szerinti választókertület lajstromaira számíttatnak.

18. §. Választójogosultságukat azok a személyek is gyakorolhatják, akik a Magyar Köztársaság kormányának engedélyével nagyobb csoportokban munka teljesítése vagy üdülés céljából ideiglenesen külföldre távoztak, feltéve, hogy nevük a magyar hatóságok rendelkezésére áll. Az ilyen személyek tekintetében a névjegyzék összeállítása, helyesbítése és a választójogosultság gyakorlásának módja és ideje iránt az illetékes magyar külképviseleti hatóság a belügyminiszternek a külügyminiszterrel egyetértve kiadott rendelete alapján intézkedik. Az így leadott szavazatokat a nagy-budapesti [1945:VIII. tc. 20. § (2) bek. 8. pont] választókertületben leadott szavazatokhoz kell hozzászámítani. [...]⁶⁴

Magyar Törvénytár. 1947. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1948], Franklin, 203–215.

▪ 29. AZ MKP ÉS SZDP KÖZÖS VÁLASZTÁSI NYILATKOZATA ▪

BUDAPEST, 1947. JÚLIUS 27.

A nemzetgyűlést feloszlatták. Augusztus 31-én a magyar nép, alkotmányos jogait szabadon gyakorolva, megválasztja az új országgyűlést.

A nemzetgyűlést fel kell oszlatni, mert a magyar demokrácia előtt álló feladatok elvégzésére egyre kevésbé bizonyult alkalmasnak. A demokratikus kormányzatnak a magyar nép érdekében folytatott munkáját sokszor csak a törvényhozó testület jelentékeny részének ellenzését leküzdvé, állandó harcok és válságok közepette lehetett folytatni. A nemzetgyűlés többségi pártjában fedezéket találtak a köztársaság ellen összeesküvők, akik ki akarták szorítani a munkáspártokat a hatalomból, hogy semmivé tehessék a demokrácia nagy vívmányait és visszaállíthassák a népellenes régi rendet. A nemzetgyűlésen sokszor hangadó szerepet játszottak a nép ellenségei, akik a külföldi reakció támogatásában bízva, az alkotó munka megakadályozásán, polgárháború felidézésén fáradoztak. Kétszínű kül-

⁶³ A továbbiakban az egyes kerületekben állítható lajstromos jelöltek számát határozta meg a törvény, majd a pártok választási szövetségével foglalkozott.

⁶⁴ A továbbiakban a kerületi és országos lajstromokra leadott szavazatok összeszámlálásával, illetve az ennek alapján megszerezhető képviselői helyekkel foglalkozik a törvény.

politikájuk Magyarország függetlenségét kockáztatta. Hazánkat a világpolitika ütközőpontjává akarták tenni, szembe akarták fordítani demokratikus szomszédainkkal.

A választásoknak olyan országgyűlést kell eredményezni, amelynek többsége nem akadályozza, hanem elősegíti az építőmunkát. A választásoknak meg kell szilárdítaniuk a magyar demokráciát, biztosítaniuk kell vívmányait, továbbá fejlődését és nemzetközi megbecsülését.

Ehhez elsősorban az kell, hogy a két munkáspárt együttműködése a választásokon ne károsodjék. A munkáspártok jártak elől eddig is a magyar demokrácia nagy alkotásainak kezdeményezésében és végrehajtásában. Mi viseltük a munka és a felelősség oroszlánrészét. Az ország békéjének és nyugodt fejlődésének biztosítása, a 3 éves terv végrehajtása elsősorban miránk hárul, kommunisták és szociáldemokraták szoros együttműködését követeli meg. Minél erősebb a munkásegység, annál erősebb a nemzet demokratikus erőinek szövetsége, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front.

Ezért a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt kijelentik:

1. A választási küzdelmet a munkásegység szellemében fogják megvívni nem egymás, hanem a közös ellenség ellen: leküzdve és kiküszöbölve a választási harcban sokszor elkerülhetetlen súrlódásokat. A választási agitációban a két párt központi és helyi szónokai hangsúlyozni fogják a közös választási célokat, a munkásegység és a demokratikus választási szövetség jelentőségét.

2. A választási agitációban szem előtt fogják tartani a demokrácia, a stabilizáció nagy érdekeit és a dolgozó nép egészének és egyes rétegeinek életszínvonal-emeléséért síkra szállva, nem fognak egymás túlszárnyalására törekedni.

3. Nem fognak elveik elhomályosításával a munkásegység szellemének megsértésével, az egyik vagy a másik munkáspárttal szemben jelentkező ellenszenv kihasználásával reakciós szavazatok megnyerésére törekedni.

4. A magyar demokrácia ellenségeinek a munkásegység megbontásához fűzött reménysegei és várákozásai hiú ábrándok. A magyar munkásság egységét, a két munkáspárt szoros szövetségét sem a választások alatt, sem a választások után nem fogják sem belföldi, sem külföldi reakciós erők és befolyások megbontani.

A Magyar Kommunista Párt és a szociáldemokrata Párt felszólítja és utasítja tagjait, szervezeteit, funkcionáriusait és szónokait, hogy a választási küzdelmet a megbonthatatlan munkásegység szellemében, a demokratikus pártok választási szövetségének jegyében folytassák, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, elsősorban a munkáspártok választási győzelméért.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1967, Kossuth, 494–495.

▪ 30. A MAGYAR FÜGGETLENSÉGI PÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1947. AUGUSZTUS 30.

Az 1947. évi váratlanul kiírt választások alkalmával új párt lép az urnákhoz járuló magyar nép milliói elé. Pártunknak csak neve és kerete új, szelleme és eszményei ezerévesek. A Magyar Függetlenségi Párt programjának alapja Kossuth Lajos száz év távlatán át hangzó üzenete:

„Állami függetlenség a hazának, s önkormányzat faj-, nyelv- és valláskülönbség nélkül a szabad népnek a független hazában. Ez az irány, lényege pedig három szó: Függetlenség, szabad élet, önkormányzat!”

Végső célkitűzésünk: a tiszta demokrácia!

A Magyar Függetlenségi Párt nemzeti és polgári alapon áll, az evangéliumon alapuló szocializmus s az egyéni szabadság elvét hirdeti. Világnézeti párt vagyunk, amely szemben a marxi materializmussal és kollektívizmussal az egyénnek, az emberi léleknek, az erkölcsnek s a szabad egyéni alkotó erőnek a felsőbbrendűségét vallja. Valljuk, hogy az életet formáló és társadalmat kialakító erő nem az anyagtól való függőség kényszere, hanem a szabadságon és szereteten, tehát kölcsönös és humanizmuson alapuló emberi akarat. Valljuk a nagy európai kultúrközösségekkel való elszakíthatatlan közösségünket, s a jövőendő életünket is e megmászhatatlan törvények alapján kívánjuk felépíteni. Világnézetünk tehát a nemzet függetlenségének elvén, az egyéni szabadságon, a polgári gondolon, a krisztusi szocializmuson, a természetjog örök erkölcsi elvein alapul.

A Magyar Függetlenségi Párt – híven világnézeti elveihez és a kossuthi tanításokhoz – az osztálykülönbség nélküli polgári életformát tudja és vallja a magyar élet alapjának. Kossuth a polgár fogalmába bevonta a nemzet minden tagját, és tiltakozott az ellen, hogy a polgár fogalmát bármelyik osztály a maga számára kisajátítsa. Mi polgárnak tartjuk a magyar nemzet minden szellemi és fizikai foglalkozású tagját, akik a polgári jogegyenlőségen alapuló életszemléletet hirdetnek. Meg kívánjuk adni a polgári életformát, a polgári szellemi és anyagi javaknak a megszerzését, a polgári jómódot mindenki számára, s hirdetjük a polgári életfokon való anyagi és társadalmi kiegyenlítődésként a szükségességét. Szemben állunk a letűnt rendszerek feudális, nagyhivatalnoki és plutokrata túlzásaival, mert meg kívánjuk szüntetni a proletariátus fogalmát. Különös hangsúllyal említjük meg, hogy a kiegyenlítődésként nemcsak anyagi és szellemi, hanem társadalmi szempontokból is egyaránt be kell következnie, hogy a magyar életből mindörökké kiküszöböltessenek azok az önérzetet sértő jelenségek, amelyek – a feudális rendszer terhes örökségeként – még ma is gátakat állítanak a különböző foglalkozási ágak és rétegek szabad közeledése elé. Ezen az alapon támogatjuk a munkáspártok számos jogosult szociális követelését.

A Magyar Függetlenségi Párt a többségi elven alapuló demokrácia alapján áll. A demokrácia kossuthi értelmezése: „Népfelség, vagyis önkormány. A nép alatt értem – írja Kossuth – a honpolgárok egyetemét. A demokrácia alapja az egyéni jog elismerése, ezek közé tartozik a gondolat szabadság (szabad sajtó), a lelkiismeret-szabadság (szabad vallás) s az egyesülés szabadsága. Ezen szabadságok határa egyedül a mások hasonló szabadságának sérthetetlensége.”

Világnézetünk és a kossuthi tanítások értelmében alapvető közjogi célkitűzésünk az önkormányzati, törvényhatósági és községi választások mielőbbi kiírása s a nemzet nagy, sorsdöntő kérdéseiben a népszavazás (referendum) demokratikus rendszerének bevezetése, valamint a jelenlegi visszafejlődést mutató választójogi törvény igazságos módosítása. A magyar nép csak akkor érezheti a demokráciát magáénak, ha az ő mindennapi életét irányító községi és városi közigazgatási testületekben és végrehajtó szervekben az ő bizalmából megválasztott személyek működnek a jelenlegi egyoldalú pártszempontok által kijelölt szervek helyett.

A Magyar Függetlenségi Párt követeli a rendeleti kormányzás teljes megszüntetését, amelyet a demokrácia nyílt megcsúfolásának tekintünk Tiszta parlamentarizmust követel-

lünk, s nem tűrhetjük, hogy a törvényhozás jogát a végrehajtó hatalom bitorolja. Meg kell szűnni a pártközi értekezletek és határozatok rendszerének, amelyeknek pártfegyvelmen alapuló kötelező jellege a nép képviselőit szavazógépekké vagy díszletté silányítja.

Politikai és társadalmi célkitűzéseink egyik legfontosabb törekvése a társadalmi béke megteremtése. Szeretettel hirdetünk gyűlölet helyett, s véget kívánunk vetni az ország elpártosításának s nem a tehetség, lelkiismeretesség, szakértelmen, hanem a pártigazolványokon alapuló pártidiktatúrának. Meg akarjuk szüntetni az üldözés eszközeit, hogy az országban semmiféle erőszak vagy kényszer ne érvényesülhessen a honpolgárokkal szemben. Az igazságszolgáltatásban nincs helye a pártpolitikának, s követeljük a pártok bevonásával létesített népbíróági rendszer megszüntetését, valamint követeljük a panaszjog bevezetését és az olyan különbíróság felállítását, ahová minden egyéni szabadságjogában megsértett magyar polgár panaszával orvoslásért fordulhat.

Világnézetünkhöz és a kossuthi tanításhoz híven követeljük a teljes sajtószabadságot, amely a nemzet szabadságának elemi feltétele, s követeljük a sajtótörvény megalkotását is.

Félelemtől és nélkülözéstől mentes életet mindenki számára!

Követeljük az 1946. I. tc. értelmében szabályozott és részletezett szabadságjogok tiszteletben tartását s a félelem és nélkülözésektől mentes élet biztosítását mindenki számára.

Világnézetünkhöz és a kossuthi tanításokhoz híven az önálló és független egzisztenciának számát kívánjuk a legerőteljesebben növelni s azok számára minden támogatást megadni. A hároméves tervet ebből a szemszögből tekintjük s a legerőteljesebben kívánjuk támogatni, amíg benne az általános jólét emelkedésének s az önálló egzisztenciák szaporodásának lehetőségét látjuk.

A magyar föld az ország életője és fenntartója. A magyar föld tulajdonosai és művelői számára biztosítani kell a nyugodt fejlődést, s életképessé kell tenni a magyar föld új és régi gazdáit egyaránt. A hároméves terv keretén belül igyekezni fogunk a mezőgazdaság újjáépítését az eddigi előirányzatokkal szemben fokozottabban alátámasztani és az agrárrollónak megszükkítését elérni. A mezőgazdasági hitel megteremtése, a mezőgazdasági kisüzemek, kisbirtokok gépesítése, a termelőeszközök előteremtése, az állatállomány szakszerű felújítása, a hazai adottságokkal számoló árpolitika, a kimerülő földek regenerálása, az okszerű erdőgazdálkodás olyan nemzeti feladatok, amelyek nélkül igazi gazdasági rendezés vagy tényleges újjáépítés Magyarországon el sem képzelhető. A nagy gyorsasággal megvalósított földreformnak egyes szakaszait abban a szellemben kívánjuk módosítani, hogy a föld valóban annak tulajdonában maradjon, aki azt meg is műveli, s a kisbirtokok alsó határát ott kívánjuk megállapítani, hogy az tulajdonosa számára valóban biztos megélhetést is nyújtson.

Világnézetünkhöz és a kossuthi tanításokhoz híven erőteljesen kívánjuk támogatni a magyar kereskedelmet és ipart. Gátat kívánunk vetni polgár- és kereskedelemellenes jelzavak elébe, mert tudjuk, hogy a kereskedelem egészséges fejlődése elsősorban a biztonság és konszolidálódott helyzeten alapul. Meg akarjuk szüntetni az állam kereskedelmi tevékenységét, az egyes pártok vagy klikkek által irányított egykézrendszert, de ugyanolyan ellenzői vagyunk a felülről irányított álszövetkezeteknek is, amelyekben – nemcsak kereskedelmi, hanem mezőgazdasági vonalon is – a kollektívizmusnak, tehát az egyén háttérbe szorításának a megnyilvánulását látjuk. Aggodalommal látjuk, az ipari és kereskedelmi adóalanyok számának ijesztő csökkenését, s úgy a kisiparos, mint a kereskedői réteg számára az őket elsorvasztó adóterhek mérséklését követeljük.

A magántulajdon nevében!

A magántulajdon elvét képviselve szembehelyezkedünk a további államosításokkal. Követeljük az eddigi államosítások eredményének felülvizsgálatát, egyrészt abból a szempontból, hogy a deficitesebb gazdálkodás ne rójon újabb súlyos terheket az adófizetők vállára, másrészt abból a szempontból, hogy az államosított üzemek ne szolgálhassák egyes pártok érdekeit.

Nemcsak jelszavakkal, hanem tettekkel kívánunk fellépni a korrupció ellen, amely rákfenéjévé válhat minden társadalomnak, így demokráciánknak is. Bizalmatlanságot szül a nép körében, és gyanakvásokkal töltheti el a vezetetteket a vezetőkkel szemben. Itt kívánunk rámutatni a jelenlegi minisztériumok, miniszterek és államtitkárok fölös számára, mert túrheterogénnek tartjuk, hogy amikor a bélista rendelet révén sok tízezer kenyérkereső veszítette el megélhetését, ugyanakkor a vezető állások számát nyakló nélkül szaporították.

Világnézetiünkhöz és a kossuthi tanításokhoz híven határozottan leszögezzük, hogy hazánkat be kívánjuk kapcsolni a világ politikai és gazdasági vérkeringésébe. Leszögezzük, hogy szükségesnek tartjuk az ország újjáépítésének meggyorsítása érdekében minden olyan külföldi támogatás vagy kölcsön igénybevételét, amelyek nemzetünk függetlenségét nem csorbítják.

A vallás szabad gyakorlásának teljes biztosításáért

Világnézetiünkhöz és a kossuthi tanításokhoz híven követeljük a munkavállalás teljes szabadságát, a mezőgazdasági érdekképviseleti törvény megalkotását s a politikamentes szakszervezetek kiépítését. A munkavállalás szabadsága jelenti a szakképzettség megbecsülését is, s itt kívánjuk leszögezni azon elvünket, hogy „megfelelő embert a megfelelő helyre”. Követeljük a béli listázások pártszempontoktól mentes revízióját s a felmerült igazságtalanságok azonnali orvoslását. Kossuth szerint „az értelmiségétől megfosztott nemzet olyan, mint a vak óriás, amely sírja felé botorkál”.

Világnézetiünkhöz és a kossuthi tanításokhoz híven követeljük a vallás szabad gyakorlásának teljes biztosítását, s túrheterogénnek tartjuk, hogy a fakultatív hitoktatás kérdésének ostoba és felesleges felvetéséhez hasonlóan a jövőben bárki a kultúrharc veszélyének felidézésével kísérelhesse meg a nemzet lelki egységének megbontását. Követeljük, hogy az államhatalom az anyagi alap biztosításával adja meg a lehetőséget az egyházak politikamentes működésének, mert demokratikus nevelésügyi politikánk erkölcsi fundamentumát továbbra is a kötelező vallási oktatásban látjuk. A magyar nevelés ügyének és általában ifjúságunk égető problémáinak nem szabad párttörekvések útvesztőjében elveszni, mert a magyar demokrácia jövőjét csak akkor látjuk biztosítottnak, ha azt az utánunk jövő nemzedék szívvel és lélekkel magáévá teszi. A demokráciát meg akarjuk szeretetni, hogy azt mindenki sajátjának érezze, s ez is csak a helyes eszközökkel és meggyőződéssel való átnevelés révén lehetséges.

A magyar külpolitika

Közigazgatásunk racionalizálása halasztást nem tűrő feladat. Ennek keretében azonban fenn kívánjuk tartani hagyományos vármegyei rendszerünket, de fejleszteni kívánjuk a vármegyei, városi és községi autonómiákat is. Leszögezzük, hogy közigazgatási végrehajtó

vagy rendészeti szervek bírói hatáskört nem végezhetnek, tehát itt térünk ki az internálás megszüntetésére irányuló követelésünkre. Ennek megfelelően szűkíteni kell a mindenkori politikai rendőrség hatáskörét is.

Végezetül térjünk át külpolitikai helyzetünkre. Eddigi külpolitikai vonalvezetésünk abba a sajnálatos zsákutcába jutott, hogy nemzetünk sem a Szovjetunió, sem az angolszász demokráciák részéről nem élvezzi a teljes bizalmat. A magyar külpolitika útja csak a nagyhatalmak megbékélésének elvére épülhet fel, mert tudatában vagyunk annak, hogy minden más irányzat csak a nemzet végső katasztrófáját eredményezi. A magyar külpolitikát csak nyílt és határozott eszközökkel és teljes őszinteséggel szabad irányítani. A Szovjetunió felé őszinte kívánságunk, hogy nagy szomszédunk bizalmát a magyar nép polgári elveket valló óriási többsége is kiérdemlje.

Mi Magyarországon a Kossuth dunai konföderációjában látjuk azt a megvalósítható programot, mellyel nemcsak országunk belső, hanem a szomszédainkkal való békés fejlődés is biztosítható. Hisszük és reméljük, hogy a békeszerződés ratifikációja mielőbb bekövetkezik, s ennek eredményeképpen minden vonatkozásban megvalósul népünk minden hű fiának könyörgő és sürgető kívánsága, a pártunkat életre hívó nagy gondolat: a magyar nemzet függetlensége.

Ezekkel az elvi célkitűzésekkel, világnézeti programmal és Kossuth Lajostól származó tanításokkal zászlónkon indulhatunk a harcba. Őrzői kívánunk lenni nemzeti hagyományainknak, jó és bevett szokásainknak, s amint el akarunk vetni mindent a múltból, amely terhes, bűnös vagy visszatetsző volt, ugyanolyan mértékben kívánjuk átmenteni azokat az eszményeket és történelmünk szent emlékeit, amelyek a világ minden népének dicsőre válnának. Kicsiny országgá váltunk, megmérhetetlen feladatok tornyosulnak még előttünk. Elismerjük a magyar demokrácia minden eddigi s az egész világ előtt megbecsült eredményeit, de épp a mindnyájunk eszményképe a tiszta demokrácia kikristályosodása érdekében kérlelhetetlenül fogunk rámutatni minden tévedésre, hibára, vagy kinőésre. Erős akaratral megyünk harcba ellenzéki programunkkal nemzetünk felemelkedéséért s tiszta demokrácia kialakításáért, s az sem csüggeszt el, hogy szűk határok közé összezsugorítva kívánunk nagyot alkotni, mert győzelemre hívó jelmondatunk:

„Erős akarat legyőz minden akadályt!”

Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948. Szerk. Balogh Sándor, Izsák Lajos. Budapest, 1979³, Kossuth, 367–371.

▪ 31. A MAGYAR–SZOVJET BARÁTSÁGI, EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉS KÖLCSONÖS SEGÉLYNYÚJTÁSI EGYEZMÉNY

MOSZKVA, 1948. FEBRUÁR 18.

A Magyar Köztársaság Elnöke és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb tanácsának elnöksége

a Magyarország és a Szovjetunió közötti baráti viszony továbbfejlesztésének céljától vezérelve,

abban a meggyőződésben, hogy Magyarország és a Szovjetunió népei között a jószom-

szédi viszony, az együttműködés és a barátság megerősítése megfelel e népek létérdekeinek és a legalkalmasabb módon fogja előmozdítani mindkét állam gazdasági fejlődését,

kifejezésre juttatva az együttműködésre irányuló megingathatatlan törekvésüket, az általános béke és biztonság megszilárdítása érdekében, az Egyesült Nemzetek Szervezete céljainak és alapelveinek megfelelően,

elhatározták, hogy ebből a célból a jelen szerződést megkötik és hogy meghatalmazottakként kijelölik:

A Magyar Köztársaság Elnöke:

Dinnyés Lajost, a Magyar Köztársaság miniszterelnökét,

a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége:

Molotov Vjacseszlav Mihajlovicsot, a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége minisztertanácsának helyettes elnökét és külügyminisztert, akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy együttesen igénybe vesznek minden rendelkezésükre álló eszközt arra, hogy kiküszöböljék bármínő, Németország, vagy bármely más, vele közvetlen, vagy akármilyen egyéb formában szövetkezett állam részéről megismétlődő támadás veszélyét.

A Magas Szerződő Felek megerősítik abbéli szándékukat, hogy legőszintebben részt vesznek a népek békéjének és biztonságának fenntartására irányuló minden nemzetközi akcióban és teljes mértékben közreműködnek e magasztos feladatok teljesítésében.

2. cikk. Abban az esetben, ha a Magas Szerződő Felek egyike háborúba sodródna a támadó politikájuk felújítását megkísérlő Németországgal, vagy olyan állammal, mely Németországgal együttesen Európában támadó cselekményekben vett részt, vagy bármely más állammal, amely közvetlenül, vagy bármínő más formában támadó politika céljára Németországgal szövetkezne, a másik Magas Szerződő Fél minden rendelkezésére álló eszközzel haladéktalanul katonai és egyéb segítséget nyújt a háborúba sodort Szerződő Félnek.

Jelen szerződés megvalósítása összhangban lesz az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmányának elveivel.

3. cikk.

A Magas Szerződő Felek mindegyike kötelezi magát, hogy nem köt semmiféle szövetséget és nem vesz részt semmiféle szövetkezésben, valamint olyan akcióban, vagy intézkedésekben, melyek a másik Magas Szerződő Fél ellen irányulnak.

4. cikk. A Magas Szerződő Felek tanácskozni fognak egymással minden fontos, mindkét ország érdekeit érintő, nemzetközi kérdésben.

5. cikk. A Magas Szerződő Felek megerősítik elhatározásukat, amely szerint a barátság és az együttműködés szellemében fognak eljárni Magyarország és a Szovjetunió közötti gazdasági és kulturális kapcsolatok további fejlesztése és megszilárdítása érdekében; kölcsönösen tiszteletben tartván függetlenségüknek, állami szuverenitásuknak és a másik állam belső ügyeibe való be nem avatkozásának az elvét.

6. cikk. Ez a szerződés életbelépésének napjától számított húsz évig marad érvényben. Ha a Magas Szerződő Felek valamelyike ezen időszak lejárta előtt egy évvel nem nyilvánítja ki a szerződés felmondására irányuló kívánságát, az érvényben marad a következő öt évre és azután is mindaddig, míg a Magas Szerződő Felek egyike egy évvel a folyó öt éves időszak letelte előtt írásban előre nem közli, hogy a szerződést meg akarja szüntetni.

Jelen szerződést a lehető legrövidebb időn belül meg kell erősíteni és az a megerősítő okiratok Budapesten, mielőbb eszközrendő kicserélésének napján lép életbe.

Fentiek hitelül a meghatalmazottak a jelen szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.
Kelt Moszkvában, 1948. évi február hó 18. napján, két-két magyar és orosz nyelvű példányban azzal, hogy mindkét szöveg egyformán hiteles.

A Magyar Köztársaság Elnökének meghatalmazásából:
Dimyész s. k.

A Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsa
Elnökségének meghatalmazásából:
V. Molotov s. k.

Magyar Törvénytár. 1948. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1949]. Franklin, 105–106.

▪ 32. A 2.900/1948. SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪ A DOLGOZÓK KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁIRÓL ÉS TANULMÁNYAIRÓL

BUDAPEST, 1948. MÁRCIUS 5.

A magyar köztársaság kormánya az 1946:XVI. tc. 1. §-ában foglalt és legutóbb az 1947:XXVI. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. (1) A vallás- és közoktatásügyi miniszter a dolgozók (3. §) számára különleges óratervvvel és tantervvvel működő, más iskolával nem kapcsolatos, önálló dolgozók gimnáziumát és dolgozók óvónőképző-intézetét szervezhet.

(2) A földművelésügyi miniszter, az ipartügyi miniszter, továbbá a kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter – a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben – a dolgozók számára különleges óratervvvel és tantervvvel működő, más iskolával nem kapcsolatos, önálló dolgozók gazdasági középiskoláját szervezhet.

2. §. (1) Az 1948. évi augusztus hó 1. napjától a dolgozók iskolái és tanfolyamai mind a tanulmányi rend, mind az igazgatás kérdéseiben a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetve a földművelésügyi miniszter az ipartügyi miniszter vagy a kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszter rendelkezése alatt működnek, tekintet nélkül annak az iskolának jellegére, amellyel kapcsolatosak.

(2) Az 1948. évi augusztus hó 1. napjától a dolgozók számára csak olyan iskola vagy tanfolyam tartható fenn, amelyre a vallás- és közoktatásügyi miniszter a jelen rendelet hatálybelépése után engedélyt adott. A gazdasági középiskolák működésére ezt az engedélyt az illetékes miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben adja.

(3) Az 1948. évi augusztus hó 1. napjától kezdődően a dolgozók iskoláiban és tanfolyamain közismereti tárgyat csak olyan személy taníthat, akinek megbízatásához a vallás- és közoktatásügyi miniszter előzetesen hozzájárult.

3. §. (1) A dolgozók gimnáziumának V. osztályába és a dolgozók óvónőképző-intézetének 1. osztályába felvehető férfi és nő tanulók alsó korhatára a beiratkozás évének július hó 31. napjáig betöltött 16. életév. A magasabb osztályokba való felvételnél ehhez az első

korhatárhoz annyi időt kell hozzászámítani, amennyi időt a megfelelő osztály elérésére az illető dolgozó iskolafajban a jogszabályok megszabnak.

(2) A dolgozók iskoláiba és tanfolyamaira történő felvételhez – a dolgozók általános iskolái kivételével – a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Központja (Szakszervezeti Tanács) megbízottjának hozzájárulása szükséges.

4. §. A dolgozók iskoláiban és tanfolyamain a közismereti tárgyak tanításának felügyeletében a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel együttesen a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Központja (Szakszervezeti Tanács) is részt vesz.

5. §. (1) A jelen rendelet hatálybalépésétől számított tizennégy napon belül meg kell szervezni a dolgozók Iskoláinak Országos Tanácsát.

(2) A Tanács a dolgozók iskoláinak elvi és szervezeti ügyeiben felhívásra vagy saját kezdeményezéséből véleményt mond és javaslatot tesz a vallás- és közoktatásügyi miniszternek; továbbá a földművelésügyi miniszternek, az iparügyi miniszternek, valamint a kereskedelem- és szövetkezetügyi miniszternek.

(3) A Tanács elnökből és tizenegy tagból áll.

(4) A Tanács elnökét a vallás- és közoktatásügyi miniszter bízza meg: három tagját a vallás- és közoktatásügyi miniszter, egy tagját a földművelésügyi miniszter, egy tagját az iparügyi miniszter, egy tagját a kereskedelem és szövetkezetügyi miniszter, két tagját az Országos Köznevelési Tanács, végül három tagját a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Központja (Szakszervezeti Tanács) jelöli ki.

6. §. A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetőleg a gazdasági középiskolákra és tanfolyamokra vonatkozóan az illetékes miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben gondoskodik.

Dinnyés Lajos s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1948. március 11., 557–558.

▪ 33. A FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTER ▪ 101.620/1948. K. H. SZÁMÚ RENDELETE A GAZDÁK TERMÉNYBESZOLGÁLTATÁSI KÖTELEZETTSÉGÉRŐL (Részlet)

BUDAPEST, 1948. MÁRCIUS 27.

A közellátás biztosításáról szóló 3.440/1947. M. E. számú rendelet 1., 2. és 5. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. Általános rendelkezések

1. §. (1) A gazdálkodó a mezőgazdasági művelése alatt álló földterület után az 1948/49. gazdasági évben a jelen rendelettel megállapított terménybeszolgáltatást köteles teljesíteni.

(2) Nem köteles terménybeszolgáltatásra az a gazdálkodó, akinek szántókerülete nincsen, vagy akinek szántóterülete egy kataszteri holdnál nem több.

(3) A jelen rendelettel megállapított terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítésébe az 1948. évi július hó 1. napja után földadóra és járulékaira beszolgáltatott búza és egyéb termény teljes egészében beszámít.

2. §. (1) Gazdálkodó a jelen rendelet alkalmazása szempontjából az, aki mezőgazdasági művelés alatt álló földterületen akár tulajdonjog, telekkönyvileg még keresztül nem vezetett juttatás, haszonélvezet vagy haszonbérlet jogcímén, akár bármi más jogcímen ténylegesen gazdálkodik.

(2) Haszonbérlet esetében a haszonbérletet kell gazdálkodónak tekinteni s a terménybeszolgáltatási kötelezettség teljes egészében a haszonbérletet terheli.

(3) Feleshaszonbérlet vagy más részeshaszonbérlet esetében a haszonbérbeadó és a haszonbérlet a terménybeszolgáltatási kötelezettséget egymás között tetszés szerint megoszthatják és azt a községi elöljáróságnak (polgármesternek) bejelenthetik. Bejelentett megegyezés hiányában a terménybeszolgáltatási kötelezettség a haszonbérbeadót és a haszonbérletet a termésből való tényleges részesedésnek megfelelő hányadrész szerint terheli; ilyen esetben azonban a haszonbérbeadót terhelő terménybeszolgáltatási kötelezettséget is a haszonbérlet köteles a haszonbérbeadó helyett teljesíteni. Az ehhez szükséges terményeket a haszonbérlet a haszonbérbeadónak járó részből visszatartja, beszolgáltatja és a beszolgáltatott termény hatóságilag megállapított termelői árát a haszonbérbeadónak készpénzben kifizeti, vagy készpénz helyett megegyezés szerint más terményt szolgáltat ki.

(4) A részesművelésre kiadott földterületen a tulajdonost (haszonélvezőt) kell gazdálkodónak tekinteni. Ha azonban a részesmunka-vállaló a termésnek 50 százalékát vagy ennél nagyobb részét kapja, a terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítéséhez a termésből való részesedése szerinti arányban hozzájárulni köteles. Ilyen esetben a tulajdonos (haszonélvező) a terménybeszolgáltatási kötelezettség teljesítéséhez szükséges és arányos mennyiségű terményt a munkavállaló részesedéséből visszatartja, beszolgáltatja és a beszolgáltatott termény hatóságilag megállapított termelői árát a munkavállalónak készpénzben kifizeti, vagy készpénz helyett megegyezés szerint más terményt szolgáltat ki.

(5) Ha gazdálkodó személyében év közben változás áll be, a terménybeszolgáltatási kötelezettség mindaddig a régi gazdálkodót – haszonbérlet esetében a földtulajdonost (haszonélvezőt) – terheli, amíg a terménybeszolgáltatási kötelezettség átvállalását a községi elöljáróságnak (polgármesternek) be nem jelentik. A gazdálkodó személyében bekövetkezett változás nem eredményezheti az ugyanazon földterület után fennálló terménybeszolgáltatási kötelezettség csökkenését.

3. §. (1) Mezőgazdasági művelés alatt álló földterület a jelen rendelet alkalmazása szempontjából a szántóterület és az egyéb művelési ághoz tartozó terület.

(2) Szántóterület a jelen rendelet alkalmazása szempontjából minden olyan terület, amely a földadó-nyilvántartásban szántóföldként van felvéve – hacsak a művelési ág változására vonatkozóan bejelentés nem történt – tekintet nélkül arra, hogy tényleg művelik-e vagy sem, továbbá minden olyan terület, amely a földadó-nyilvántartásban nem szántóföldként van ugyan felvéve, de amelyet az 1948. évben szántóföldként hasznosítanak.

(3) Egyéb művelési ághoz tartozó terület a jelen rendelet alkalmazása szempontjából a kert, a rét, a szőlő, a legelő, az erdő és a nádas. A földadó alá nem eső területet figyelmen kívül kell hagyni.

II. Terménybeszolgáltatási kötelezettség mértéke

1. §. (1) A gazdálkodó terménybeszolgáltatási kötelezettsége a mezőgazdasági művelés alatt álló földterület után az 1948. évre kivetett földadó mértékéhez igazodik. Mégpedig:

a) ha a gazdálkodó mezőgazdasági művelése alatt álló földterületből a szántóterület egy kataszteri holdnál nagyobb, de az öt kataszteri holdat nem haladja meg, a terménybeszolgáltatási kötelezettség a földadóval egyenlő;

b) ha a gazdálkodónak öt kataszteri holdnál több szántóterülete van, a terménybeszolgáltatási kötelezettség a földadónak a szántóterület nagysága szerint:

6 kat. holdig, 1,1-szerese

7 kat. holdig, 1,2-szerese

8 kat. holdig, 1,3-szerese

9 kat. holdig, 1,4-szerese

10 kat. holdig, 1,6-szerese

11 kat. holdig, 1,8-szerese

12 kat. holdig, 2,0-szerese

14 kat holdig, 2,2-szerese

16 kat. holdig, 2,4-szerese

18 kat. holdig, 2,6-szerese

20 kat. holdig, 2,8-szerese

25 kat. holdig, 3,0-szerese

30 kat. holdig, 3,2-szerese

35 kat. holdig, 3,4-szerese

40 kat. holdig, 3,6-szerese

50 kat. holdig, 3,8-szerese

80 kat. holdig, 4,0-szerese

80 kat. hold felett 4,2-szerese

(2) A terménybeszolgáltatási kötelezettség kiszámításához szükséges szorzószám megállapításánál nem a gazdálkodó mezőgazdasági művelése alatt álló összes földterület, hanem csak a gazdálkodó szántóterületének nagysága irányadó.

(3) Az öt kataszteri holdnál nagyobb szántóterülettel rendelkező gazdálkodó terménybeszolgáltatási kötelezettségének kiszámításánál a gazdálkodó mezőgazdasági művelés alatt álló földterület után kivetett földadót kataszteri holdanként 60 kilogramm búzánál nagyobb mennyiséggel figyelembe venni nem lehet. Ha tehát a gazdálkodó mezőgazdasági művelése alatt álló földterületre kataszteri holdanként 60 kilogramm búzánál több földadó esik, a terménybeszolgáltatási kötelezettség kiszámításánál a földadónak ezt a részét figyelmen kívül kell hagyni és a terménybeszolgáltatási kötelezettséget az (1) bekezdés b) pontjában megállapított szorzószámok alkalmazásával úgy kell kiszámítani, mintha a gazdálkodó mezőgazdasági művelése alatt álló földterület után kataszteri holdanként csak 60 kilogramm búza összegű földadót vetettek volna ki.

(4) A gazdálkodó mezőgazdasági művelése alatt álló földterület után kivetett földadó alapján kiszámított terménybeszolgáltatási kötelezettség a gazdálkodó terménybeszolgáltatási alapkötelezettsége búzakilogrammban kifejezve. [...] ⁶⁵

Magyar Közlöny, 1948. március 28., 733–734.

⁶⁵ A továbbiakban részletesen meghatározta a rendelet a terménybeszolgáltatási kötelezettség kivetését és nyilvántartását, valamint a beszolgáltatásra alkalmas termények körét.

▪ 33. AZ 1948. ÉVI XXV. TÖRVÉNY A 100 FŐNÉL TÖBB ▪ DOLGOZÓT ALKALMAZÓ ÜZEMEK ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1948. MÁJUS 11.

1. §. A jelen törvény hatálya kiterjed:

a) minden olyan magántulajdonban álló ipari, közlekedési, bánya- és kohóvállalatra, továbbá közhasználatú villamos műre, amelynél a bármilyen munkakörben alkalmazott munkavállalók összlétszáma az 1946. évi augusztus hó 1. napjától a jelen törvény hatálybalépéséig eltelt időben bármikor elérte a száz főt;

b) minden olyan magántulajdonban álló vállalatra, mely az a) pont alá tartozó vállalattal gazdasági egységet alkot, ideértve az a) pont alá tartozó vállalat által bérelt, haszonbérelt vagy használt vállalatot vagy üzemet is;

c) azokra a vállalatokra, amelyek gazdasági egységet alkotnak és munkavállalóik együttes létszáma az a) pontban említett időben elérte a száz főt;

d) valamennyi áramelosztó vállalatra;

e) a jelen törvény mellékletében cég szerint felsorolt ipari vállalatokra.

2. §. (1) A jelen törvény hatálya alá tartozó vállalatok – a 11. §-ban foglalt korlátozással – állami tulajdonba vétetnek. Az állam a jelen törvény hatálya alá tartozó vállalatok tulajdonjogát az 1948. évi március hó 26. napjára visszaható hatállyal szerzi meg. [...] ⁶⁶

11. §. (1) A jelen törvény alapján történő állami tulajdonbavétel nem terjed ki külföldi állampolgárok és külföldön székhellyel bíró jogi személyek tulajdonára (részvényeire, érdekeltségére), feltéve, hogy a tulajdonszerzés az annak időpontjában hatályos magyar jogszabályoknak megfelelt. [...] ⁶⁷

14. §. (1) A jelen törvény alapján való állami tulajdonbavétel kártalanítás ellenében történik. A kártalanításról külön törvény rendelkezik. [...] ⁶⁸

Magyar Törvénytár. 1948. évi törvéncikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1949], Franklin, 110–117.

⁶⁶ A továbbiakban a mentesíthető vállalatok körével, valamint a részvénytársaságok, közkereseti és egyéb társaságok államosításáról intézkedik a törvény.

⁶⁷ A nem közölt 11–12. § a vitás esetek lebonyolításával, valamint a tulajdonjogok megváltozásának nyilván tartásával foglalkozik.

⁶⁸ A továbbiakban a végrehajtás kormányrendelettel szabályozható eseteit ismerteti a törvény.

▪ 35. AZ MKP ÉS AZ SZDP EGYESÜLÉSI KONGRESSZUSÁNAK ▪ HATÁROZATA

BUDAPEST, 1948. JÚNIUS 12–14.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülési kongresszusa megállapítja, hogy a magyar munkásosztály soraiban három évtized óta fennállott szakadás megszüntetése, a munkásosztály szervezett politikai egységének megteremtése a népi demokrácia hatalmas győzelmé, a reakciós erők súlyos veresége.

A két munkáspárt egyesülését előkészítette a Kommunista Párt hosszú éveken át landadatanul folytatott harca a magyar munkásosztály forradalmi egységéért; a kommunisták és baloldali szociáldemokraták együttműködése még a Horthy-rendszer idején; a két párt egységfrontja az ország német fasiszta megszállása alatt és azután, hogy hazánkat a dicsőséges szovjet hadsereg felszabadította és megindulhatott a két párt közös harca a népellenes, reakciós belső és külső erők ellen és a népi demokratikus Magyarország megteremtéséért. Döntő előfeltétele volt a két munkáspárt egyesülésének a Magyar Kommunista Párt és a baloldali szociáldemokraták együttes harca az osztályáruló jobboldali szociáldemokraták ellen, akik a belső reakció és a külső, imperialista erők ügynökeivé váltak a magyar munkásmozgalomban, s akiknek leleplezése, elszigetelése és eltávolítása a munkásmozgalomból szabaddá tette az utat a magyar munkásosztály politikai egységének megvalósítására.

Az egyesülési kongresszus megállapítja, hogy a két munkáspárt egyesülése elodázhatalanná vált akkor, amikor a magyar demokrácia népi demokráciává fejlődött és amikor ez a fejlődés napirendre tűzte a szocializmushoz való haladás feladatait, milliós dolgozó tömegeket magában foglaló nemzeti Függetlenségi Front létrehozását, nemzeti függetlenségünk fokozott védelmében szükségességét, a béke biztosítását az imperialista, békebontó törekvésekkel szemben.

A kongresszus jóváhagyja a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt szervezeteinek már április, május és június hó folyamán ténylegesen megtörtént egyesülését, mely az egyesülési kongresszus határozatainak szilárd alapjául szolgál.

Az egyesülési kongresszus leszögezi, hogy az egyesülés útján keletkező pártot programjában, politikájában, szervezeti felépítésében, egész munkájában Marx, Engels, Lenin, Sztálin tanításai vezérlik, hogy a Párt ideológiája a marxizmus–leninizmus, mely Magyarországon is győztesen került ki a reformizmussal, az opportunizmussal, a munkásosztály és a demokrácia árulóival vívott küzdelemből.

Mindezek alapján a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülési kongresszusa megalakítja a Magyar dolgozók Pártját.

A kongresszus kijelenti, hogy a most megalakított Magyar dolgozók Pártja a kilenc kommunista és munkáspárt Tájékoztató Irodájához tartozónak tekinti magát.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1967, Kossuth, 585–586.

▪ 36. A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJÁNAK ▪ PROGRAMNYILATKOZATA

BUDAPEST, 1948. JÚNIUS 12–14.

I. A tőkés termelési rend, amely a hűbéri termelési renddel szemben történelmi haladást jelentett, túlélte magát.

A tőkés társadalomban a döntő termelőeszközök egy szűk réteg magántulajdonában vannak, a népesség egyre növekvő része pedig kizsákmányolt bémunkásokból áll. Ez az ellentét a tőkés társadalom alapellentéte. A termelőerők fejlődése kielezi az ellentétet a nagytőkések és a kistermelők között is. A nagyüzemek fejlődése egyre inkább függő helyzetbe hozza és kiszorítja a kistermelőt.

A tőkés társadalomban kieleződik a verseny a piacokért. A termelés anarchiája pusztító válságokhoz vezet, melyek milliókat tesznek munkanélkülivé, juttatnak koldusbotra, és meggyorsítják a termelőeszközök mind nagyobb részének összpontosítását mind kevesebb kézben.

A tőkés társadalomban a termelőerők fejlődése politikai, társadalmi, kulturális, nemzeti egyenlőtlenségre vezet, a kizsákmányolók szűk rétege számára nyomorúságot és létbizonytalanságot teremt. A tőkés társadalom nemcsak a dolgozó tömegek egyre növekvő elégedetlenségét váltja ki, hanem kitermeli a saját sírásóját, a munkásosztályt is. Az öntudatlanban gyarapodó munkásság önálló osztállyá szerveződik, képessé válik arra, hogy vezesse az elnyomorodás és lesüllyedés ellen lázongó dolgozó rétegeket, és forradalmi harcban megbuktassa a tőkés társadalmi rendet.

E harc győzelmének feltételeit a kapitalizmus imperialista szakasza végleg megérleli. Az imperializmusban a szabad versenyt felváltja a tőkés monopóliumok, a finánc-tőke uralma. A monopoltőke szervezetei, a nemzetközi trösztök felosztják egymás közt a piacokat, a nyersanyag-lelőhelyeket, a tőkeexport területeit. A földkerekség felosztása a leghatalmasabb tőkésállamok között befejeződött. De a tőkés termelői rend egyenlőtlen fejlődése állandóan felborítja az egyensúlyt az egyes imperialista államok között, és eszeveszett harcra vezet a gyarmatokért, a föld újrafelosztásáért, a világhuralomért.

Az imperializmusban a mindenható monopóliumok a termelés és elosztás összpontosításának, szabályozásának és társadalmazásának tőkés tulajdonviszonyok között lehetséges legmagasabb fokát érik el. Az ellentét a termelés társadalmi jellege és a termelőviszonyok tőkés jellege között a legélesebbé válik. Az imperialista kapitalizmus a termelőerők, az egész társadalom fejlődésének akadályává lesz. Az imperializmus élősd, rothadó kapitalizmus, a tőkés termelési rend utolsó szakasza, s egyben új, magasabb társadalmi rendbe való átmenet küszöbe.

Az imperializmus a végsőig kielezi a tőkés társadalom minden ellentmondását: a tőkésállamok versenye imperialista háborúkban robban ki, a gyarmati és függő népek elnyomása nemzeti felkelésekre vezet, a munkásosztály kizsákmányolásának és elnyomásának súlyosbodása az osztályharc forradalmi kieleződését eredményezi. A munkásosztály növekvő erejétől való félelmében a tőkésosztály egyre inkább a demokratikus szabadságjogok ellen fordul. Az imperializmus a gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális élet minden területén reakciót jelent.

Az imperialista rothadás mérge a munkárisztokrácia útján behatol a munkásmozgalmakba is. Az opportunizmus, a reformizmus, mely a tőkés társadalomhoz való alkalmaz-

kodásnak a gyakorlata és elmélete, az első világháború idején szociálsovinizmussá, szociálimperializmussá fajult. A szociáldemokrata pártok többsége az imperializmus ügynökségévé vált. Árulásuk az első világháború alatt és az azt követő forradalmi mozgalmakban vezetett a munkásosztály szakadására. Az imperialisták szociáldemokrata ügynökei elleni harcban Lenin és Sztálin, a Bolsevik Párt elméleti és gyakorlati útmutatása alapján alakultak meg világszerte az új forradalmi munkáspártok.

A nagy szocialista forradalom győzelmével az emberiség történelmének új korszaka kezdődött. A Szovjetunió munkásosztálya, szövetségben a szegényparasztsággal, megvalósította a tudományos szocializmus tanításait, áttörte a világimperializmus frontját, és polgárháborúban az imperialista beavatkozáson, minden nehézségen és akadályon diadalmaskodva, a földkerekség egyhatodán felépítette a szocialista társadalmat. Ezzel megerősítette a világ munkásosztályának hitét saját erejében, beoltotta a dolgozó tömegekbe azt a meggyőződést, hogy tőkésék és nagybirtokosok nélkül egy új, jobb, kizsákmányolástól mentes társadalmat tudnak felépíteni. A szocialista Szovjetunió megszületése és fennállása az elnyomott gyarmati népek és függő országok szabadságmozgalmainak is hatalmas buzdítást és lökést adott. A Szovjetunió lett a világ minden imperialistaellenes erejének fő támasza.

A tőkés társadalmi rend általános válsága, mely az első imperialista világháborúban jutott kifejezésre, az októberi szocialista forradalom győzelmével kiéleződött és állandósult. Míg a tőkés világot gazdasági válságok, állandó tömeg-munkanélküliség, gyarmati háborúk, forradalmi mozgalmak, nemzeti felkelések, rázkódtatták meg, a Szovjetunióban felszámolták a kizsákmányoló osztályokat, a parasztság részesévé lett a szocialista építésnek, megvalósították a nemzetek egyenjogúságát és testvéri együttélését, hatalmas kultúrforradalmat hajtottak végre, felvirágoztatva a formájában nemzeti, tartalmában szocialista kultúrát, és felemelve az egész nép műveltségi színvonalát. A sztálini ötéves tervek révén a cárizmus alatt elmaradt, gyenge ország ipari és mezőgazdasági téren élen járó, hatalmas állammá fejlődött. A dolgozó osztályok közötti különbségek elmosódásával létrejött a nép morális és politikai egysége, megvalósult az egész népet felölelő szocialista demokrácia.

Ugyanakkor, amikor a Szovjetunióban felszámolták a tőkés és nagybirtokos reakció erőit, az imperializmus mindenfajta segédcsapatát, a tőkés országokban a polgári demokrácia, a jobboldali szociáldemokraták buzgó támogatásával, a nagytőkés, nagybirtokos reakció szálacsínálójává vált, és számos országban helyet adott a monopoltőke legreakciósabb rétegei nyílt terrorisztikus uralmának, a fasiszta zsarnokságnak, mely a demokratikus szabadságjogok megsemmisítésével, nemzeti és szociális demagógiával, a faji gyűlölködés szításával a barbárságba való visszasüllyedést jelentette.

A tőkés társadalmi rend általános válsága idején az imperialista államok állandó törekvése, hogy a Szovjetunió rovására összeegyeztessék ellentéteiket, s a szocialista és demokratikus mozgalmak megsemmisítésére minden reakciós erőt összefogjanak.

A német fasizmus nemcsak a német monopoltőkéseknak, a porosz nagybirtokos és militarista kasztnak, a reakciós weimari demokráciának köszönhetette győzelmét. Köszönhetette annak a támogatásnak is, amelyben az amerikai, angol és francia imperialisták részesítették abban a reményben, hogy a nemzetközi reakció páncélos ökleként használhatják fel a Szovjetuniót, a nemzetközi munkásmozgalom és a világ demokratikus mozgalmait ellen. A fasiszta zsarnokság elleni harcban a munkásosztály igyekezett maga köré tömöríteni a népek minden demokratikus és antifasiszta erejét, egyes országokban megteremtette a népfrontot, a demokratikus szabadságjogok és a nemzeti függetlenség védelmének fegyverét.

Amikor a német fasizmus világhuralomra törve mégis kirobbantotta a második világháborút, létrejött a német fasizmus ellen a demokrácia helyreállításáért a szabadságszerető népek szövetsége. Az Egyesült Államok és Anglia imperialistái viszont világpiaci versenytársaiktól akartak megszabadulni, saját uralkodó helyzetüket akarták biztosítani, egyben meg akarták akadályozni, hogy a fasizmus leverése a demokratikus népi erők győzelméhez, a tőkés imperialista rendszer további gyengüléséhez vezessen.

A második világháborút elsősorban a Szovjetunió döntötte el a demokrácia, a társadalmi haladás, a nemzeti függetlenség ügye javára. A német fasizmus szétzúzásaiban, az emberi és nemzeti szabadság, a kultúra és civilizáció megmentésében az oroszlátnrészt a szovjet hadserege, mely mérhetetlen áldozatok árán viselte a fasizmus elleni háború fő terheit.

A második világháború mérlege:

A legreakciósabb imperialista államok, a fasiszta Németország, Japán és Olaszország katonai vereséget szenvedtek, letűntek mint önálló világpolitikai tényezők.

A Szovjetunió megerősödött, tekintélye és súlya a világpolitikában megnőtt. A Szovjetunió szocialista társadalmi és állami rendje diadalmasan kiállt oly súlyos megpróbáltatásokkal, melyeket semmiféle más állam nem állt volna ki.

A kapitalizmus általános válsága kimélyült: a szovjet hadsereg összetörte a német fasizmus csatlósállamainak reakciós uralmi rendszerét; ennek következtében Kelet-Európa népeinek egész sora léphetett a társadalmi fejlődés új útjára, a Szovjetunióban győztes szocializmusra támaszkodva; a népi demokráciák kiszakadtak az imperializmus világrendszereből; a munkásmozgalom, a szakszervezetek, a kommunista pártok, a demokratikus és haladó nemzeti mozgalmak világszerte megerősödtek.

Ugyanakkor a kapitalista államok közötti erőviszonyok megváltozásának eredményeképpen az Amerikai Egyesült Államok lett a vezető imperialista nagyhatalommá, mely a levert német fasizmus világhuralmi törekvéseinek örökebe lépett.

Két tábor alakult ki a nemzetközi politikában:

Az imperialistaellenes, demokratikus tábor, élén a Szovjetunióval. Ehhez a táborhoz tartoznak a népi demokratikus államok, a társadalmi haladás, a nemzeti függetlenség és béke minden híve a nyugati tőkés országokban, gyarmati és függő országokban.

Az imperialista, demokráciaellenes tábor, élén az amerikai imperializmussal. Ehhez a táborhoz tartoznak az angol és francia imperialisták, a demokrácia és a társadalmi haladás ellenségei világszerte. Az amerikai imperializmus mindenütt a népellenes, reakciós társadalmi rétegeket és politikai csoportokat támogatja, újraéleszti és segíti a fasiszta erőket, beavatkozik szuverén államok belügyeibe. A gazdasági segítség kontingensében a népek függetlenségére tör, kihasználva az egyes országok nagytőkés csoportjainak népellenes politikáját, nemcsak a kis népeket és gyarmati országokat, hanem régi, nagy civilizált államokat hoz gazdaságilag és politikailag függő helyzetbe. A demokrácia védelmének álarcá alatt a világ demokratikus és haladó mozgalmait igyekszik letörni, háborúra uszít a Szovjetunió, a népi demokráciák ellen.

A demokratikus tábor fő erejének, a munkásosztály egységének megbontására és öntudatának megmérgezésére az imperialisták elsősorban a jobboldali szociáldemokratákat (Bevin, Blum Saragat, Peyer stb.) használják fel, akik a „harmadik utat” hirdetve, valójában az imperializmus hűséges székértolói.

Okulva a munkásosztály szakadásának, a fasizmus elleni harcnak, a második világháborúnak tapasztalatainak, a szociáldemokrata pártokban baloldali irányzatok alakultak ki, amelyek az imperializmus szolgálatába szegődött jobboldali szociáldemokraták elleni harcban

közelednek a kommunista pártokhoz, és készek közreműködni a munkásosztály szakadásának felszámolásában.

A Magyar Dolgozók Pártja tudatában van annak,

hogy a munkásság harca a tőkésosztály ellen ma inkább, mint valaha, összefonódik a demokratikus fejlődésért, a társadalmi haladásért, a nemzeti függetlenség megvédéséért, a béke biztosításáért vívott imperializmusellenes küzdelemmel,

hogy az imperializmus elleni harcot össze kell kapcsolni a jobboldali szociáldemokraták elleni harccal,

hogy az imperializmus elleni harc fő ereje, a munkásosztály nincs egyedül: vele vannak a parasztság milliói, a demokrácia, a haladás, a nemzeti függetlenség, a béke minden híve szerte a világon,

hogy a demokratikus és imperialistaellenes tábor erői, ha összefognak és helytállnak, hatalmasabbak, mint az imperialista tábor erői,

hogy ezért a demokrácia, a haladás, a nemzeti függetlenség és béke ügyét meg lehet védelmezni, az imperializmus erőit meghátrálásra kényszeríteni.

A Magyar Dolgozók Pártja tudatában van annak, hogy a magyar béke, a magyar demokrácia, a magyar haladás, a magyar függetlenség elválaszthatatlan a világ demokratikus és imperialistaellenes erőinek összefogásától, helytállásától és győzelmétől, ezért a magyar dolgozó nép minden erejét latba veti a nemzetközi imperialistaellenes tábor támogatására és erősítésére.

II. A tőkés társadalom kifejlődésére Magyarországon a feudalizmus gazdasági, társadalmi és politikai maradványai nyomták rá bélyegüket: a nagybirtok (latifundiumok, hitbizományok, egyházi birtokok) döntő súlya, az Ausztriától való gyarmati függés, az országban élő nem magyar népek elnyomása.

A feudális úri osztály, a magyar nép és a nemzetiségek fölötti hatalmának fenntartása érdekében, az idegen Habsburg-uralkodólááz szolgálatába szegődött, elárulva a magyar állami és nemzeti függetlenséget.

A magyar tőkésosztály zöme haszonélvezője volt a dolgozók feudális módszerekkel történő kiszákmányolásának és elnyomásának, az ország gyarmati helyzetének. Ezért támogatta a nagybirtokos osztályt, amellyel egyre inkább osztozott a hatalomban. A magyar finánc-tőke a félf feudális magyar államban, a német imperializmussal szövetkező Habsburg-monarchiában saját imperialista törekvéseinek legjobb képviselőjét látta. A „történelmi Magyarország” sovíniszta jelszava mögött a nagybirtok és a finánc-tőke uralma, a magyar munkások és parasztok gazdasági és politikai kisemmizése rejtőzött, az országban élő nem magyar népek erőszakos visszatartása a magyar államban, valamint a magyar állam kiszolgáltatása a Habsburg-imperializmusnak, majd a német hódítóknak.

Mindebből Magyarország gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális elmaradottsága következett.

Az ország polgári demokratikus átalakulása az 1848–1849-es forradalom bukásával félbemaradt. A polgári demokratikus átalakulás befejezése az imperializmus korszakában került újra napirendre. A feladatot ezért csak a magyar munkásosztály vállallhatta, szövetségben a parasztsággal, harcban a nagybirtokosokkal és nagytőkésekkel.

A nagybirtok, a feudális maradványok felszámolására irányuló polgári demokratikus forradalom 1918-ban és az 1919-es hősies szocialista forradalom a kapitalizmus megdöntésére sikertelen maradt, nemcsak a kedvezőtlen nemzetközi erőviszonyok, hanem a magyar munkásosztály politikai és ideológiai felkészületlensége miatt is.

A Magyar Dolgozók Pártja büszkén vallja magát a háromnegyed évszázados magyar munkásmozgalom dicső, harcos hagyományai örökösének és folytatójának. De ugyanakkor okulni is akar a magyar munkásmozgalom hibáiból.

Az első világháborút megelőző évtizedekben a Szociáldemokrata Párt a magyar munkásságot osztályra szervezte, szocialista osztályöntudatra nevelte. A szociáldemokrata Párt nagy érdeme, hogy megteremtette a magyar munkásosztály tömegszervezeteit, a munkásmozgalom kádereit, és részleges gazdasági és politikai célokért harcba vezette a dolgozó tömegeket.

A Szociáldemokrata Párt döntő hibája viszont abban állt, hogy nem demokratikus népforradalomra vett irányt, melynek a parasztsággal szövetséges munkásosztály a vezető ereje, hanem a polgársággal szövetségben végrehajtandó demokratikus reformokra, és feladta a forradalmi munkásosztály önálló célkitűzéseit. Túrte és tenyésztette soraiban az opportunizmust és annak centrista válfaját. Az opportunizmus az első világháborúban a párt vezető irányzatává lett, amely ellen akkor kezdett szerveződni a baloldal. A magyar munkásmozgalom szakadásának ugyanaz az oka, mint a nemzetközi munkásmozgalomé: a jobboldali szociáldemokraták árulása.

A három évtizede küzdő Kommunista Párt történelmi érdeme, hogy felvette a harcot a szociáldemokrata opportunizmussal, tudatosította a magyar munkásságban az 1917-es nagy szocialista forradalom világtörténeti jelentőségét, belevitte és meggyökerezettette a magyar munkásmozgalomban a marxizmus–leninizmus forradalmi tanításait, a magyar munkásosztályt a hatalomért vívott győzelmes harcba vezette. Az 1919-es forradalom veresége után ébren tartotta a munkásmozgalomban a forradalmi szellemet, a reakció üldözésével és terrorjával dacoló, önfeláldozó, forradalmi kádereket nevelt, támaszt nyújtott a peyerizmus ártulásával szemben szervezkedő, a kommunistákkal együttműködő, a demokratikus nemzeti egység útját egyengető szociáldemokrata baloldalnak, fáradhatatlanul hirdette és szervezte a demokratikus hazafias erők összefogását, és ezzel megmutatta a nemzetnek a kivezető utat a háborús összeomlásból. A felszabadulás óta a demokratikus fejlődés fő mozgató erejévé lett: a néptömegeket mozgósító bátor és következetes harcával a reakció ellen, az országépítés, valamint a döntő kormányzati feladatok kezdeményezésével és megoldásával.

A Kommunista Párt fő hibája a múltban viszont az volt, hogy nem küzdött eléggé a szektaszellelem ellen saját soraiban, és sokáig szűkkeblűen elzárkózott a magyar polgári demokratikus átalakulás megoldatlan feladatai előtt.

Az 1918–1919-es forradalom bukása után, Magyarországon visszaállították – még brutálisabb és kíméletlenebb formában, mint azelőtt – a nagybirtok és nagytőke uralmát. A Horthy-rendszer a félféudális és nagytőkés kizsákmányolás és elnyomás régi módszereit a fasiszta terror és demagógia módszereivel egyesítette, a forradalmi munkásmozgalmat törvényen kívül helyezte, de a rendszer lojális ellenzékét képező peyerista szociáldemokrata jobboldalt felhasználta a forradalmi munkásság üldözésére, a munkásság szakadásának elmélyítésére. A munkásság és a parasztság korlátlan kizsákmányolására és kíméletlen elnyomására irányuló politikáját sovinszta jelszavakkal leplezte. A Horthy-rendszert a magyar és a nemzetközi szocialista és demokratikus törekvések iránt táplált gyűlölete, a magyar nép felemelkedésétől való féltelme, az idegen népeket elnyomó Nagy-Magyarország visszaállítását célzó imperialista politikája vitte rá az olasz, majd a német fasizmussal való szövetkezés, a nemzeti függetlenség feladása, a szabad népek elleni háború útjára. Ezért játszotta a hatalmat Hitler magyar ügynökeinek kezére, tartott ki a német fasizmus utolsó csatlósaként a háborúban. A magyar nagybirtokos és nagytőkés osztályok képteleneknek

bizonyultak az ország vezetésére: egy emberöltő alatt másodszor vitték bele a nemzetet – reakciós, imperialista erők oldalán – háborús katasztrófába.

A magyar munkásmozgalom szakadása, a Szociáldemokrata Párt áruló peyerista vezetése, a sovinizmus mérge volt a döntő oka a paraszti és kispolgári tömegek tétlenségének és ingadozásának, a demokratikus erők gyengeségének és elkésett szervezkedésének a nemzetellenes háború és a hazaáruló Horthy-rendszer ellen. A Szociáldemokrata Párt balszárnya és a Kommunista Párt közötti egységfront, a demokratikus pártok által megalkotott Függetlenségi Front, a magyar ellenállási mozgalom egyes hősiei tettei sem változtathattak azon, hogy az ország felszabadításához a német elnyomók és magyar zsoldosaik uralma alól a magyar nép csak kevésbé járult hozzá. A magyar felszabadulást a szovjet hadsereg fegyverei hozták meg. A szovjet hadsereg nemcsak a német hódítókat űzte ki a magyar földről, csapásai alatt nemcsak a népelnyomó magyar államgépezet omlott össze; a szovjet hadsereg egyben szabaddá tette az utat a magyar demokratikus átalakulás végrehajtására hivatott népi erők számára. Nyitva állt az út 1848–1849 félbemaradt művének folytatására és az új helyzetnek megfelelő továbbfejlesztésére.

III. A magyar demokrácia hároméves fejlődése alatt az ország politikai, gazdasági és társadalmi szerkezetében alapvető változások történtek. A változások végrehajtásával a magyar nép újra a haladó népek sorába emelkedett.

Az ország felszabadításával, a demokrácia győzelmével megbukott a nagybirtok és a nagytőke osztályszövetségének hatalmi rendszere. Hatalomra került a munkásosztály, az egész parasztság, valamint a polgárságnak az a része, mely a német imperializmus ellen foglalt állást, és hajlandó volt közreműködni a feudális maradványok bizonyos fokig terjedő felszámolásában.

A német veszedelem háttérbe szorulásával, a feudális maradványok felszámolása, a nagytőke elleni harc feladatainak lépésről lépésre való megoldása közben, a reakció elleni harc során, a nemzetközi ellentétek kiélesedésével kiszorultak a hatalomból és a kormányzatból a tőkésosztály képviselői, valamint jórészt a falu kizsákmányoló rétegeinek képviselői is.

Ma Magyarországon a munkásosztály és a vele szövetséges dolgozó parasztság van hatalmon. A munkásosztály, amely bebizonyította képességét a kormányzásra, a nép többsége által elismert vezető és döntő erő.

A dolgozó osztályok hatalomra jutása ellenére azonban még mindig vannak nagytőkés, sőt feudális és fasiszta maradványok a gazdasági, politikai és kulturális életben, az államgépezetben, a gondolkodásban.

A hatalmi viszonyok döntő megváltozása a dolgozó nép javára tette és teszi továbbra is lehetővé a tőkés termelés ellenőrzését, korlátozását, a tőkés elemek kiszorítását és jelentős mértékben felszámolását a magyar nemzetgazdaságban. Ugyanakkor a nemzetgazdaság fejlődése érdekében továbbra is szükséges a magánkezdeményezés a népi demokrácia érdekeinek megóvása mellett.

A kis árutermelők, kisemberek munkáját hasznosítani kell az egész nemzetgazdaság érdekében: ezért a népi demokrácia nem érinti termelőeszközeiket, műhelyeiket, üzleteiket.

A nagybankok, a gyáripár, a közlekedés és bányászat legnagyobb részének államosításával a népi demokrácia által a magyar nemzetgazdaság e döntő fontosságú ágai szocialista jellegűekké váltak, bár még nem következetesen, mert a tőkés elemek viszonylag még jelentékeny helyet foglalnak el a nemzetgazdaságban, elsősorban az áruforgalomban és a mezőgazdaságban, és befolyásuk nyíltan vagy burkoltan bizonyos mértékig még érvényesül az állami életben.

A mezőgazdaságban a demokrácia felszámolta a feudális maradványokat, feloszlatta a nagybirtokot, demokratizálta a földbirtokmegosztást. Ugyanakkor azonban még nem vett gátat a falu tőkés fejlődésének.

A földreformmal a demokrácia megvédte a szegény- és középparaszt egyéni gazdaságát, magántulajdonát a nagybirtokosok nyomásával szemben, a nagybankok és a gyáripár államosításával pedig megvédte a nagytőke kizsákmányolásával szemben. A további feladat: fokozottan védeni a dolgozó parasztságot a falu kizsákmányoló elemeivel szemben is, a kizsákmányolók korlátozásával, terjeszkedésük meggátlásával. A népi demokrácia a minden kényszertől mentes, a teljes önkéntességen alapuló mezőgazdasági szövetkezetek támogatásával megakadályozza a szegény- és középparasztág romlását és lesüllyedését, lehetővé teszi gazdasági és társadalmi felemelkedését.

Ily módon munkásosztály, új parasztság, új értelmiség van kialakulóban.

A munkásság nem elnyomott osztály többé, és többsége, mely a népi demokratikus állam üremeiben dolgozik, nincs többé kizsákmányolva, bár az állami üzemekben termelt értéktöbbletből is még aránytalan részesedéshez jutnak a magánkereskedelem révén a tőkés elemek. Viszonya a termeléshez, az államhoz megváltozott. A munkát egyre inkább a demokratikus népi állam iránti becsületbeli kötelességének, saját életszínvonalára emelkedése feltételének tekinti. Munkásigazgatói, üzemi bizottságai, szakszervezeti, politikai pártja révén részt vesz a gazdasági élet irányításában, a kormányzásban. Egyre inkább tudatában van vezető szerepének, tehát fokozott felelősségének a gazdasági és politikai életben, az egész nemzeti fejlődésben.

Megváltozott a magyar parasztság is. A földreform eltüntette a nincstelenek zömét, megnőtt a kis- és középparasztág birtokállománya. A munkássággal való szövetség gondolata a dolgozó parasztságban mély gyökereket vert. Egyre inkább tudatában van annak, hogy a munkássággal szövetségben részes a politikai hatalomban.

Az értelmiség zöme egyre inkább rátér a munkássággal és a parasztsággal való együttműködés útjára, segíteni akar a műszaki és gazdasági vezetésben, a közigazgatásban, a művészi, tudományos és nevelő munkában, részt akar venni az új népi Magyarország felépítésében, szolgálni akarja a nemzetet. Sorai kezdenek felfrissülni a munkásságból és parasztságból származó új elemekkel.

Mindezek alapján a Magyar Dolgozók Pártja a magyar népi demokráciát sajátos, viszonylag békés átmenetnek tekinti a szocializmusba. Ugyanakkor a párt tudatában van annak, hogy a tőkés elemek békés belenövése a szocializmusba lehetetlen, hogy a kizsákmányolók korlátozása, kiszorítása és fokozatos felszámolása múlhatatlanul kiváltja és fokozza ellenállásukat, tehát kiélezi az osztályharcot. Minél inkább vesztik el a nagybirtokosok és nagytőkések gazdasági erőforrásaikat, társadalmi és politikai hátvédjüket, annál inkább nyúlnak a szabotázs, a kémkedés, a földalatti összeesküvés, a demokrácia elleni fegyveres fellépés eszközeihez. A dolgozó nép a munkásosztály vezetésével a népellenes reakció elleni harcot az államhatalom birtokában vívhatja meg.

A Magyar Dolgozók Pártja tudatában van annak, hogy a küzdelem a szocializmus felé fejlődő népi demokrácia erői és a tőkés rend visszaállítására törekvő reakciós erők között nem tekinthető végleg eldöntöttnek addig, amíg a tőkés elemek gazdasági és politikai felszámolása meg nem történt, és amíg a nemzetközi imperializmus erői segítséget nyújthatnak a belső reakciónak.

Ezért a népi demokrácia biztonsága érdekében az államvédelmi szervek erősítésére a nép, a munkásosztály, a párt állandó éberségére és harci készenlétére van szükség.

IV. A Magyar Dolgozók Pártja a népi demokrácia politikai és gazdasági megszilárdítása, a dolgozó nép életszínvonalának emelése, a szocializmushoz való fejlődés érdekében a következő alapelveket vallja és célokat tűzi ki:

Politikai téren:

A népi demokrácia a népszuverenitáson alapuló demokratikus parlamentarizmusra épül, biztosítja a demokratikus szabadságjogokat az ország minden polgára számára, nemre, fajra, osztálykülönbségre való tekintet nélkül, de nem ad teret a demokrácia ellenségeinek, nem engedi, hogy a szabadságjogokkal népellenes csoportok és politikai irányzatok visszaéljenek. A népi demokráciában szükséges és kívánatos a bíráló és önbírálat a közélet minden területén, de az nem jelentheti a demokratikus rend aláadását, a nép félrevezetését, öntudatának megmérgezését.

A népi demokráciában a nép részvétele a közügyek intézésében nem korlátozódik a parlamenti és önkormányzati választásokban való részvételle; a nép egyre szélesebb rétegeit kell bevonni az állam, önkormányzati és gazdasági élet ellenőrzésébe és irányításába.

A Magyar Dolgozók Pártja síkraszáll az államgépezet teljes demokratizálásáért, a közigazgatás oly reformjáért, mely végleg megszünteti a feudális maradványokat, tanyaközpontok teremtésével bevonja a tanyai lakosságot az állami és kulturális életbe, megerősíti az önkormányzatokat, egyben biztosítja a demokratikus központi hatalom irányító szerepét: népi jellegűvé teszi közigazgatásunkat. Munkásokat és parasztokat minél nagyobb számban kell bevonni a központi és helyi közigazgatásba, és gondoskodni kell a szakszínvonal állandó emeléséről. A párt küzd a népellenes elemek, a bürokratizmus teljes kiküszöböléséért az államgépezetből.

A párt síkraszáll az igazságszolgáltatás és a jogrendszer gyökeres, demokratikus reformjáért a termelési és társadalmi rend változásainak megfelelően. Küzd a laikus bíraskodás elvének kiterjesztéséért, a népellenes elemek kiküszöböléséért a bírói karból, a népi demokrácia érdekeinek és jogelveinek érvényesítéséért az igazságszolgáltatásban.

A párt szükségesnek tartja a népi demokrácia alaptörvényeinek megalkotását, hogy az állampolgárok jogait és kötelezéseit, az állami, gazdasági és társadalmi rend alapvető változásait, a magyar köztársaság népi jellegét a törvény erejével, alkotmányban szentesítsük.

A párt szükségesnek tartja a kormányzat szerkezetének és módszereinek megváltoztatását, tekintettel arra, hogy a gazdasági élet döntő ágazatait immár az állam irányítja, és arra, hogy a népi demokratikus állam feladatai gyökeresen megváltoztak és megsaporodtak. A minisztériumok szakbeosztását és belső szerkezetét egyes kormányzati területek összefüggése szerint kell megváltoztatni, hogy az állami, gazdasági és kulturális életet szakszerűen és tervszerűen vezethessék.

A népi demokrácia megszilárdítása és fejlesztése, a nagybirtokos, nagytőkés és klerikális reakció, valamint a fasiszta maradványok elleni harc, a magyar függetlenség megvédése, megköveteli a demokratikus erők szövetségének szorosabbra fűzését. A Magyar Dolgozók Pártja a demokratikus pártok eddigi többé-kevésbé laza koalíciója helyett a népi egység politikai tömegszervezetének, az új Függetlenségi Frontnak megteremtéséért száll síkra. Az egymással versenyző pártok laza koalíciójának rendszere a népellenes erőknek kedvez, amelyek a pártversengést az egyes demokratikus pártokba való behatolásra használják fel, és ezért hátráltatják a demokratikus együttműködést, az építőmunkát. Ezért van szükség a pártok laza együttműködése helyett a demokratikus erők összefogására a függetlenségi Front egységes tömegszervezetében. Ebben a szervezetben, melynek a népi demokrácia legátfogóbb politikai erejének kell lennie, a népért végzett közös munka között fokozato-

san háttérbe kell szorulnia a pártversengésnek. A Függetlenségi Front: a munkásság, parasztság, értelmiség, dolgozó kisemberek, Magyarország minden haladó, hazafias eleme szoros harci és építő szövetségének egységes tömegszervezete. A Függetlenségi Frontban ezért nemcsak a demokratikus politikai pártoknak, hanem a magyar nép nagy társadalmi szervezeteinek, a szakszervezeteknek, a szövetkezeteknek, a nők és az ifjúság egységes szervezeteinek is méltó helyet kell biztosítani.

Gazdasági és pénzügyi téren:

A Magyar Dolgozók Pártja a dolgozó nép életszínvonalának állandó és rendszeres emeléséért küzd, az ország termelőerőinek fejlesztése, a munka termelékenységének fokozása és a mezőgazdasági termelés növelése, a kizsákmányolásból eredő jövedelem további csökkentése és megszüntetése útján. A dolgozók keresetének (bérek, fizetések stb.) emelését a közszükségletek kielégítésével összhangban kell végrehajtani.

A Magyar Dolgozók Pártja síkraszáll a tervgazdálkodás megszilárdításáért és kiterjesztéséért, tervgazdasági együttműködésért a demokratikus, baráti országokkal. A hároméves terv gyorsított megvalósítása után jó ötéves terv segítségével Magyarország további iparosításáért, a közlekedési hálózat kiépítéséért és korszerűsítéséért. A magyar gazdaság termelőerőinek általános fejlesztése az ország villamosenergia-termelésének növelését követeli meg. Ezért ki kell dolgozni az ország villamosításának tízéves tervét. A nehézipar kiépítése mellett elsősorban a minőségi ipari munka fejlesztése szükséges, tekintettel a magyar műszaki és szakmunkásképzettség jelentős színvonalára.

A párt az államosított üzemek jövedelmezőségének biztosítása és növelése, az életszínvonal emelése érdekében a munka termelékenységének fokozásáért, az ésszerűsítés és a takarékoság következetes megvalósításáért, az önköltségi árak csökkentéséért küzd.

A párt síkraszáll a munkafegyelem, a munkaerőkölcs további megszilárdításáért, a munkaverseny módszerének egyre szélesebb alkalmazásáért a termelés fokozása érdekében és azért, hogy a dolgozó osztályokban egyre inkább tudatossá válják új viszonyuk a gazdasághoz és az államhatalomhoz.

A párt síkraszáll azért, hogy a több és jobb munkáért több bért kapjanak a dolgozók, hogy a szakképzettebb munka nagyobb anyagi és társadalmi elismerésében részesüljön, mint a kevésbé szakképzett.

A párt teljes támogatást nyújt a szakszervezeteknek, a dolgozók gazdasági és szakmai érdekeit védő munkájukban éppúgy, mint a termelés emelésére, a munkafegyelem erősítésére, a munkaverseny szervezésére irányuló tevékenységükben, valamint az osztályöntudatot ébresztő és megszilárdító nevelőmunkájukban. A szakszervezetek egyik fontos feladata az értelmiség és a munkásság baráti együttműködésének biztosítása.

A párt a tervgazdálkodás sikere, a munkáshiány leküzdése, a szakmunkás-utánpótlás biztosítása, valamint a gazdasági élet egyes területein jelentkező munkanélküliség leküzdésére a szakszervezetek tevékeny közreműködésével tervszerű munkaerő-gazdálkodást tart szükségesnek.

A mezőgazdaság területén a döntő feladat a paraszti kisbirtokra épülő mezőgazdaság számára lehetővé tenni a technika és tudomány alkalmazását. Csak így valósítható meg az elmaradt magyar mezőgazdasági termelés korszerű reformja az ipar és a mezőgazdaság közötti aránytalanság kiküszöbölése, a mezőgazdasági árutermelés növelése, a városi dolgozók növekvő fogyasztásának kielégítése és a dolgozó parasztság jólétének emelése érdekében.

Ezért a Magyar Dolgozók Pártja síkraszáll a mezőgazdaság gépesítéséért, állami mezőgazdasági gépzemek széles hálózatának létesítéséért, e célból a traktor- és mezőgazdasági

gépgyártás nagyarányú fejlesztéséért. Az állami mezőgazdasági gépüzemek feladata: a mezőgazdaság gépesítésén túl a dolgozó parasztságnak támogatást kell nyújtani a szakszerű és tudományos gazdálkodásban.

A dolgozó parasztság védelmében a város és a falu kizsákmányoló rétegeivel szemben gazdasága fejlesztésénél döntő szerep jut a falu beszerzési, értékesítő, termelő és egyéb szövetkezeteinek. Segítséget kell nyújtani az állami birtokoknak is, amelyeket ezért mintagazdaságokká, a parasztság valóságos iskoláivá kell építeni.

A tervgazdálkodás legfontosabb feladata a mezőgazdaságban: a terméshozam fokozása trágyázás, talajjavítás, a föld jobb megművelése révén. Irányt kell venni a belterjesebb mezőgazdaságra, az állattenyésztés és takarmánytermelés fejlesztésére, állati termékek fokozott feldolgozására, ipari növények vetésterületének növelésére, hogy kielégítsük a növekvő városi fogyasztást, az ipar nyersanyagszükségletét, biztosítsuk a dolgozó parasztság gazdaságának a jövedelmezőségét, fokozzuk kivitelüket, foglalkoztassuk a mezőgazdaság fölös munkaerjét.

A párt elsőrendű nemzeti feladatnak tekinti tízéves öntözési terv kidolgozását és megvalósítását. A népi demokrácia hivatása, hogy véget vessen a százados bajnak, az olyan gyakran ismétlődő és elsősorban a Nagy Magyar Alföldet sújtó aszálynak. Ugyanebből a célból és részben az ország faellátásának biztosítására tervszerű erdőgazdálkodást és nagyarányú erdősítést kell megvalósítani.

A párt védi a paraszti magántulajdont, éppen ezért ellenzi a kisbirtokok további elaprózását, és síkraszállt tervszerű állami birtokpolitika keretében a föld adásvételénél az állam elővételi jogának gyakorlásáért a dolgozó parasztság javára.

A mezőgazdasági munkanélküliség megszüntetésének fontos eszköze a vidék iparosítása, továbbá nagybérleteknél a bérlet kötelező felajánlása mezőgazdasági munkásokból és kisparasztokból alakuló bérlőszövetkezeteknek.

A pénzügyek terén a párt síkraszáll az állami költségvetés egyensúlyának következetes megővéseért, a pénz értékállandóságának biztosításaért, szigorú takarékoságot az államháztartásban. Küzd az államigazgatás olcsóbbá tételéért, a köztisztviselők életszínvonalának egyidejű emelésével, a közpénzek pocsékolóinak felelősségre vonásáért és szigorú megbüntetéséért.

A párt az adórendszer egyszerűsítését, a progresszív adózás következetesebb kiépítését, a városi és falusi kizsákmányoló rétegek jövedelmeinek fokozott megterhelését követeli. Az állami bevételeknél egyre nagyobb súllyal kell jelentkezniük az államosított üzemek nyereségeinek.

A párt síkraszáll a kisiparos bekapcsolásáért a tervgazdasága, ezért a kisipar megrendelésekkel, nyersanyaggal és hitellel való ellátását tartja szükségesnek.

Az áruforgalom terén a párt küzd a fogyasztók olcsó és jó ellátásáért, a felesleges és előrdi közvetítő kezek kiküszöböléséért, a termelői és fogyasztói ár közötti gyakran indokolatlan nagy rés szűkítéséért. A szövetkezeti és közületi kereskedelem támogatása mellett a párt szükségesnek tartja a népi demokrácia érdekeit szolgáló és törvényeit betartó magánkereskedelem felhasználását a nemzetgazdaság keretében.

Szociálpolitikai téren:

A szociálpolitika nagyarányú fejlesztésének alapja a termelés, a nemzeti jövedelem fokozása.

A népi demokráciában megvalósult a munkásság évtizedes szociálpolitikai programjának legtöbb követelése: a 48 órás munkaidő, a fizetett szabadság, a női és gyermek-

munka törvényes védelme, egyenlő munkáért egyenlő bér, a tanoncmunka törvényes rendezése stb.

A Magyar dolgozók Pártja szükségesnek tartja a dolgozók egészségvédelmének és szociális biztonságának fokozására:

a betegségi, öregségi, rokkantsági és balesetbiztosításnak további kiépítését és az ehhez szükséges anyagi alapok megteremtését,

a társadalombiztosítás intézményeiből ki kell küszöbölni a bürokratizmust, a dolgozókkal szemben megnyilvánuló lélektelen közömbösséget. Hatékonyá kell tenni az ellenőrzést a társadalombiztosítás önkormányzata és a szakszervezetek útján. Ugyanakkor az üzemi bizottságoknak és a szakszervezeteknek kötelességük megszüntetni a biztosítottak közérdeket sértő visszaéléseit.

szükséges, hogy az ipari és bányamunkások egészségvédelmi intézményeit (orvosi rendelők stb.) egyre inkább az üzemekhez kapcsolják. A párt irányt vesz arra, hogy a szociálpolitikai intézmények irányításában döntő befolyást nyerjenek a szakszervezetek.

A dolgozók üdültetését, gyermekeik nyaraltatását állami segítséggel minél nagyobb arányban kell megvalósítani; a balatoni üdülőket, a Mátra, Bükk és Mecsek, valamint a budai hegyek üdülőhelyeit és más gyógy- és üdülőhelyeket jórészt erre a célra kell felhasználni.

tovább kell fejleszteni az anya- és csecsemővédő intézményeket, a napközi otthonok hálózatát, különös figyelemmel az e téren elmaradt falu szükségleteire.

Fokozni kell a harcot a népbetegségek (tüdőbaj, nemi betegségek stb.) leküzdésére.

A párt küzd a dolgozók lakásviszonyainak gyökeres megjavításáért, a nyomornegyedek megszüntetéséért, állami, községi lakásépítésért, e feladatok megoldásához anyagi eszközök biztosításáért.

A párt síkraszáll a hadirokkantak munkába helyezéséért, átképzéséért, fokozottabb gondozásáért és megsegítéséért.

A párt a munkanélküliség teljes felszámolásáért küzd a termelőerők fejlesztése, a termelődolgozók, a kapitalista elemek kiszorítása útján.

A köznevelés, művelődés és közérkölcsterén:

A Magyar Dolgozók Pártját a köznevelés kérdéseiben a következő fő elvek vezérik:

a) az általános műveltség, a szaktudás, a haladó nemzeti és emberi kultúra kincseit hozzáférhetővé kell tenni a dolgozó nép legszélesebb rétegei számára, megszüntetve a vagyonos osztályok műveltségi monopóliumát;

b) az iskola minden fokozatának – a népiskolától és általános iskolától a főiskoláig – az egész magyar nép, de elsősorban a jövő nemzedék demokratikus szellemű és munkára való nevelését, a reakciós közszellem és előítéletek maradványainak leküzdését kell szolgálnia;

c) a demokratikus nevelés egységes szellemének biztosítására van szükség.

A vagyonos osztályok műveltségi monopóliumának megszüntetésére a párt követeli:

az általános iskolakötelezettségről szóló törvényes intézkedések következetes végrehajtását; az analfabetizmus megszüntetését;

az általános iskola rendszerének megszilárdítását és kiépítését, iskolatermek és -épületek, tanítói lakások építését, a tanulók olcsó és később az állam teherbíró képessége szerint ingyenes ellátását iskolaszerekkel és tankönyvekkel;

a népi kollégiumok legmesszebbmenő támogatását, kollégiumok széles hálózatának és az ösztöndíjrendszernek a kiépítését.

Lehetővé kell tenni, hogy a dolgozók a termelőmunka megszakítása nélkül közép- és főiskolai képzettséghez jussanak: a dolgozók iskoláinak széles körű kiépítése útján.

Az iskolán kívüli népoktatás és népművelés messzemenő állami támogatását, szaktanfolyamok, kultúrhetek, népkönyvtárak, téli és esti iskolák, előadássorozatok, munkásakadémiák, parasztfőiskolák stb. szervezését, szakszervezetek és más társadalmi tömegszervezetek oktató munkájának felkarolását.

A nevelés demokratikus szellemének biztosítására a párt követeli:

a társadalom igazi szerkezetének és fejlődésének oktatását az iskolában;

a középiskolai és főiskolai oktatás reformját: nagyobb teret a természettudományok oktatásának; valóban tudományos alapon működő közgazdasági főiskola létesítését; a magyar kultúra és történelem haladó és demokratikus hagyományainak és szellemének az egész köznevelés központjába helyezését, ugyanakkor a sovinizmus, a nemzeti gyűlölködés szellemének leplezését és száműzését az iskolából;

az oktatás összekapcsolását a munkára való neveléssel;

az általános műveltség és a műszaki műveltség összeegyeztetését;

a szakmunkásképzés és a mezőgazdasági szakoktatás kiépítését: a munkásság és parasztság szakképzettségének emelését;

a szülők széles körű bevonását az iskolák ellenőrzésébe, a szakszervezetek és a dolgozók egyéb társadalmi szervezeteinek bekapcsolását a nevelés irányításába és ellenőrzésébe az iskolák egységes pedagógiai vezetésének sérelme nélkül;

az iskolai rend és fegyelem, a tanulmányi előmenetel, a nevelők tekintélyének biztosítását; ebből a körből a fegyelem önkéntességének előmozdítására a tanuló ifjúság egységes, demokratikus szellemű, nevelői felügyelet alatt működő szervezeteinek messzemenő állami támogatását;

a pedagógusok demokratikus és szakszerű továbbképzését, anyagi helyzetük javítását, társadalmi megbecsülésük fokozását.

A demokratikus nevelés egységének biztosítására a párt követeli:

egységes állami tankönyvek bevezetését valamennyi iskolában, valamennyi fokozatban;

a tanügyigazgatás egységesítést és korszerű reformját, az egyházi iskolák államosítását, az egyház hitoktatási jogának és a papnevelő iskolák egyházi jellegének csorbítása nélkül.

A párt síkraszáll a teljes vallásszabadságért, tiszteletben tartja a vallásos érzést, felhívja az egyházakat a bukott nagybirtokos és nagytőkés renddel való szakításra, a népi demokrácia vívmányainak elismerésére, a demokratikus állammal való békés együttműködésre. Ugyanakkor a párt kijelenti, hogy erélyesen fellép az egyház palástja mögé bújó reakciók irányzatok ellen, és kíméletlenül leplezi a vallásos érzéssel visszaélő népellenes politikát.

A párt új demokratikus közerkölcs és közszellem kialakítását szorgalmazza; a közösség, a nép, a haza önzetlen szolgálatának, a munka szeretetének és megbecsülésének, a nemzeti függetlenség, a nép érdekében való önfeláldozásnak és bátorságnak szellemében. A párt arra nevel, hogy a közérdeket a magánérdek fölé kell helyezni. A párt a korrupció kíméletlen üldözését követeli, tekintet nélkül személyekre és kapcsolataikra. A népi demokrácia közéletében érvényesülnie kell az elvnek: a megfelelő embert a megfelelő helyre!

A tudomány és művészet kérdéseiben a párt álláspontja:

A tudományos kutatást és művészi alkotást fel kell szabadítani a tőkétől való függés alól, és a nép szolgálatába kell állítani. Csak így lehet biztosítani a kutatás és az alkotás szabadságát.

A természettudományos kutatást össze kell kapcsolni az ország termelőerőinek fejlesztésének, természeti kincsei feltárásának feladataival, az állam messzemenő anyagi segítségével. Az eredményes tudományos kutatás biztosítására meg kell szervezni a tudomá-

nyos munka tervszerűségét. Meg kell teremteni a magyar tudomány legfelsőbb irányító szervét.

A párt elutasítja a „művészetet a művészetért” reakciós polgári elvét, magas színvonalú, a valóságot, tehát a nép életét és harcait ábrázoló, az igazságot kereső, a demokratikus népi eszmék győzelmét hirdető optimista művészetet kíván. Csak ilyen művészet teljesítheti nagy feladatát, a nép, elsősorban az ifjúság nevelését.

A tudomány és művészet kiváló munkásait anyagi gondoktól mentesíteni kell.

Az ifjúság egészséges nevelése érdekében a párt a testedzés tömegmozgalommá fejlesztéséért, a munkás- és parasztifjúságra való kiterjesztéséért, messzemenő állami támogatásért és irányításért száll síkra.

Az országban élő nemzetiségek (délslávok, románok, szlovákok stb.) számára a párt teljes állampolgári egyenjogúság biztosítása mellett, haladó nemzeti kultúrájuk szabad fejlesztéséért, anyanyelvükön történő oktatásért, demokratikus, kulturális, társadalmi és politikai szervezkedésük teljes szabadságáért, a szomszéd országokban élő anyanemzeteikkel való kultúracsere és érintkezés szabadságáért száll síkra.

A honvédelem területén:

A Magyar Dolgozók Pártja a magyar állam területi épségének megvédésére, nemzeti függetlenségünk biztosítására minden esetleges imperialista támadással szemben, a demokratikus országokkal kötött barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződéseinkben vállalt kötelezettségek teljesítésére erős, demokratikus néphadsereg kiépítését és korszerű felszerelését szorgalmazza.

A magyar honvédségből gyökeresen ki kell íratni a régi hadsereg népellenes szellemét, le kell dönteni a régi válaszfalat nép és hadsereg között, a dolgozókat, elsősorban az ifjúságot arra kell nevelni, hogy a katonai szolgálat dicsőség és állampolgári kötelesség.

A honvédségben a katonai kiképzést az állampolgári neveléssel kell összekötni: a honvédséget a demokrácia iskolájává kell fejleszteni. Fokozni kell a fegyelmet, a feljebbvalók tekintélyét, a katonai szaktudást.

A honvédség tiszthelyettesi és tisztí kádereit elsősorban új, demokratikus népi elemekből kell meríteni, elő kell segíteni a légénység és a tiszthelyettesek sorából való előlépést a tisztikarba. Ugyanakkor a honvédség kiépítésénél igénybe kell venni a régi hadsereg tisztikarából a szakképzett, a hazához hű, demokratikus gondolkodású vagy átnevelhető elemeket.

Külpolitikai téren:

A Magyar Dolgozók Pártjának céljai: a békének, a népi demokrácia vívmányainak, a magyar nemzeti függetlenségnek védelme és biztosítása.

Ezért a párt külpolitikájának alapja: szövetség a Szovjetunióval, az imperialistaellenes és demokratikus tábor vezető szocialista nagyhatalmával, a béke, a nemzeti függetlenség és társadalmi haladás örével.

Szoros együttműködés és barátság a népi demokráciákkal, Jugoszláviával, Romániával, Lengyelországgal, Bulgáriával.

Megegyezés, együttműködés és barátság a népi demokratikus Csehszlovákiával a szlovákiai magyarság helyzetének a lenini–sztálini nemzetiségi politika elveinek megfelelő rendezése alapján.

A párt emellett rendezett és békés gazdasági és politikai kapcsolatok szükségességét vallja minden országgal, ha azok nem avatkoznak belső ügyeinkbe, és nem támogatják demokratikus rendünk ellenségét.

Végül: a párt a magyar népi demokrácia szolidaritását vallja az imperializmus ellen szabadságukért és függetlenségükért harcoló népekkel.

V. A népi demokrácia gazdasági és politikai megszilárdításának, a szocializmus felé haladó fejlődésnek döntő tényezője a Magyar Dolgozók Pártja, mely egyesíti a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt erőit, és ezzel megszünteti a magyar munkásosztály évtizedes szakadását.

A KMP és az SZDP egyesülését kommunistáknak és baloldali szociáldemokratáknak már a Horthy-rendszer alatt kiépülő együttműködése, a második világháború alatt kiépülő együttműködése, a második világháború alatt és a felszabadulás után a két párt egységfrontja, a reakció ellen vívott közös harc, az új Magyarország felépítése érdekében kifejtett közös munka, a munkásosztály jobboldali árulói elleni közös fellépés készítette elő.

Az egyesülés halaszthatatlan szükségessé vált, amikor a magyar demokrácia fejlődése során a szocializmushoz való haladás feladatai kerültek napirendre, amikor a kiélesedő nemzetközi helyzetben az imperialista támadással szemben való védekezés a munkásság erőinek szervezeti egyesítését és az imperializmus munkásmozgalmi ügynökségének felszámolását követelte meg. A demokratikus népi egység, a Függetlenségi Front demokratikus tömegszervezete megeremtésének is a munkáspártok közötti versengés teljes kiküszöbölése, a két párt egyesülése a feltétele.

A Magyar Dolgozók Pártja a marxizmus–leninizmus ideológiáját vallja, Marx, Engels, Lenin, Sztálin tanítását alkalmazza és fejleszti tovább a magyar viszonyoknak megfelelően.

A Magyar Dolgozók Pártja elsősorban az egyetlen következetesen szocialista osztály, a munkásosztály pártja, élcsapata. Ugyanakkor a párt a parasztság, valamint a dolgozó értelmiség legjobbjait egyesíti soraiban: a dolgozók pártja. Széles, dolgozó tömegeket magában foglaló tömegpárt, amely az egész dolgozó nép demokratikus és szocialista nevelésén munkálkodik, soraiból az egész dolgozó népből egészíti ki, össze van forrva a dolgozókkal.

A Magyar Dolgozók Pártja védelmezi és képviseli a magyar nép mindennapi és történelmi érdekeit, folytatja és fejleszti a magyar történelem haladó hagyományait, Magyarországot a dolgozó nép hazájává építi, ezért: nemzeti párt. Ugyanakkor: a munkásosztály és a dolgozó nép alapvető érdekeinek, törekvéseinek és céljainak közösségét, a népek testvériségét vallja, szolidáris a szocializmusért és a demokráciáért harcoló erőkkel világszerte, ezért: nemzetközi párt.

A Magyar Dolgozók Pártja szervezeti téren a demokratikus centralizmus alapján áll. Politikai irányvonalát szabad megvitatás útján alakítja ki. A párt vezető szerveinek határozatait azonban az alsóbb szervek és a párttagság köteles végrehajtani, a kisebbség a többségnek aláveti magát. A párt: harci párt, szigorú fegyelemmel, egységes politikai irányvonallal, egységes ideológiával, egységes vezetéssel. Nem tűr soraiban frakciózást, opportunisták megalkuvást a munkásosztály és a népi demokrácia ellenségeivel. Következetesen küzd a marxizmus–leninizmus világnézetétől, elvi politikájától való bármely elhajlás, a reakciós tökéletes ideológia mindenfajta behatolása ellen a párt, a munkásosztály, a dolgozók soraiba. Megköveteli tagjaitól a példaadó erkölcsi magatartást, megtisztítja soraiból a korrupt, önzérdeket hajhászó, a néptől idegen elemektől. A párt a munkásosztály és a dolgozók legmagasabb szervezeti formája.

A Magyar Dolgozók Pártjának nincsenek külön érdekei a munkásosztály, a nép érdekeivel szemben. A párt a nép többségének meggyőződésével, a dolgozók érdekeinek felkarolásával, a nemzet javát szolgáló munkával érdemli ki és biztosítja vezető szerepét a kormányzatban, a Függetlenségi Frontban.

VI. A Magyar Dolgozók Pártja a szocialista társadalomért küzd, melyben megszűnnek a kizsákmányoló osztályok, megszűnik embernek ember által való kizsákmányolása, elmosódnak a szövetséges dolgozó osztályok különbségei, az egyének boldogulása a közjó feltétele, a közérdek szolgálata az egyéni boldogulás útja, és a fejlődés a kommunizmus felé vezet.

A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor, Szabó Bálint. Budapest, 1967, Kossuth, 587–605.

▪ 37. AZ 1948. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNY ▪ A NEM ÁLLAMI ISKOLÁK ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1948. JÚNIUS 16.

1. §. (1) A jelen törvény hatálybalépésekor fennálló nem állami iskolák és a velük összefüggő tanulóotthonok, továbbá a kisdédóvodák fenntartását – kizárólag egyházi célokat szolgáló tanintézetek (hittudományi főiskola, diakónus és diakonisszaképző stb.) kivételével – az állam veszi át.

(2) A kormány a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, ha pedig az iskolára, illetőleg a kisdédóvodára nézve más az illetékes miniszter, ennek a miniszternek a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben tett előterjesztésére az (1) bekezdés rendelkezése alól kivételt tehet.

2. §. (1) Azoknak a kisdédóvodáknak, iskoláknak és tanulóotthonoknak tanárait, tanítóit és óvónőit, amelyeknek fenntartását az 1. § alapján az állam veszi át, az illetékes miniszter a jelen törvény hatálybalépését követő hónap első napjától kezdődő hatállyal állami alkalmazottakká minősíti át. Az átminősített alkalmazott az állami szolgálatban az általa eddig élvezett fizetési fokozatba kerül s állását minden vonatkozásban úgy kell tekinteni, mintha korábbi állásában beszámítható szolgálati idejét is az állami szolgálatban töltötte volna el.

(2) Azoknak a kisdédóvodáknak, iskoláknak és tanulóotthonoknak, amelyeknek fenntartását az 1. § alapján az állam veszi át, a jelen § (1) bekezdése alá nem tartozó állandó jellegű alkalmazottaira e jelen § (1) bekezdésének rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell; a nem állandó jellegű alkalmazottak átvétele vagy elbocsátása tekintetében az illetékes miniszter esetenként határoz.

3. §. (1) azoknak a kisdédóvodáknak, iskoláknak és tanulóotthonoknak, amelyeknek fenntartását az 1. § rendelkezése alapján az állam veszi át, épülete, berendezése, felszerelése és a kisdédóvoda, az iskola fenntartását szolgáló egyéb vagyona (tanítói föld, lakás stb.), mint közművelődési célvagyon, az állam tulajdonába megy át.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezése alól a kormány a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére minisztertanácsi határozattal kivételt tehet.

4. §. A kormány rendelettel állapítja meg, hogy kisdédóvodát, illetőleg iskolát eddig fenntartó vagy fenntartásához eddig hozzájáruló város, nagy- vagy kisközség, avagy vállalat az általa eddig viselt fenntartási terheket a jövőben milyen mértékben köteles viselni; megállapítja továbbá azt is, hogy az állam által fenntartott kisdédóvodák, iskolák dologi terhéből a város, illetőleg a nagy- vagy kisközség a jövőben mennyit visel.

5. §. Kisdóvát vagy iskolát a jelen törvény hatálybalépése után csak a tárgya szerint illetékes miniszternek a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben tett előterjesztésére hozott minisztertanácsi határozat alapján lehet létesíteni és fenntartani.

6. §. (1) a jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról az illetékes miniszterek gondoskodnak; ha az illetékes miniszter nem a vallás- és közoktatásügyi miniszter, akkor a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve jár el.

(2) A jelen törvény hatálybalépésével a nem állami kisdóvákra, iskolákra, tanulóotthonokra vonatkozó és a jelen törvény rendelkezéseitől eltérő rendelkezések hatályukat veszítik.

Magyar Törvénytár. 1948. évi törvénycikkek. Szerk. Vincenti Gusztáv, Gál László. Budapest [1949], Franklin, 200–205.

▪ 38. A MAGYAR KORMÁNY ÉS A REFORMÁTUS EGYHÁZ KÉPVISELŐINEK EGYEZMÉNYE AZ EGYHÁZ HELYZETÉNEK ÚJRARENDEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1948. OKTÓBER 7.

Egyezmény

A magyar köztársaság kormánya és a magyarországi református egyház zsinati tanácsa részéről kiküldött bizottság az állam és az egyház közötti viszony kérdésének mindkét részről óhajtott békességes és helyes rendezése céljából az alábbi megállapodást kötötte:

1. A magyar köztársaságban az egyház helyzetének új rendezése céljából a magyar köztársaság kormánya és a magyarországi református egyház állandó közös bizottságot küld ki az új vallásügyi törvények – köztük elsősorban a gyermekek vallására vonatkozó törvény – javaslatának kidolgozására. Az új országos vallásügyi törvényeknek megfelelő módosításokat az egyházi törvényeken az egyházi törvényhozás végre fogja hajtani.

2. A magyar köztársaság kormánya ez alkalommal is kifejezi, hogy elismeri és minden lehetséges és szükséges eszközzel biztosítja a vallásgyakorlat teljes szabadságát. A magyar református egyház pedig ez alkalommal is megállapítja, hogy a magyar köztársaság törvényhozása és kormánya a szabad vallásgyakorlatot mind ez ideig is biztosította, védelmével jelentősen kiszélesítette, az egyház személyi és dologi kiadásaihoz adott segélyezéssel pedig lehetővé tette az egyházi élet eddigi kereteinek fenntartását.

3. A magyar köztársaság kormánya a fennálló jogszabályoknak megfelelően az egyházi élet szabad működése körébe tartozónak tekinti az istentiszteletek tartását, templomban, más erre alkalmas középületben, családi otthonokban és szabad téren, bibliaórák tartását templomban, iskolákban, családi otthonokban, gyülekezeti házakban; az egyházi lapokban és önálló sajtótermékekben folytatott missziót; a biblia- és iratterjesztést: gyülekezeti és országos egyházi konferenciák, evangelizáló összejövetelek tartását, a kötelező iskolai vallásoktatást s a szeretetmunka végzését. Evégből megengedi, hogy az egyház mindenütt, ahol szükség mutatkozik, az állami iskolák tantermeit és egyéb erre alkalmas helyiségeit

is a tanítás szabályszerű idején kívül az iskolai hatósággal való megegyezés szerint és az átengedés folytán esetleg felmerülő károk megtérítési kötelezettsége mellett istentiszteletek, vasárnapi iskola, bibliaórák, énekkari és egyéb vallásos és egyházi összejövetelek és gyűlések céljára, díjmentesen használhassa mindaddig, amíg az egyházközségek e célra szolgáló más épületekről gondoskodni tudnak.

A magyar köztársaság kormánya az egyházi élet szabad működése körébe tartozónak tekinti, továbbá az egyház önkormányzati (iurisdiction) tevékenységét, azokban a keretekben és módon, amelyekben és amiként ezt a tevékenységet a mindenkori államfői jóváhagyással ellátott egyházi törvények szabályozzák.

4. A magyar köztársaság kormánya tudomásul veszi, tiszteletben tartja és tiszteletben tartatja a magyarországi református egyházak ama kötelezettségét, amely híveinek jócselekedetekre buzdítására, különösen a szegények, elhagyottak, árvák, aggok gondozására vonatkozóan Krisztus parancsa és az egyház hitvallásai szerint reáharul. Ezért szeretetintézmények fenntartásának, fejlesztésének és szeretetadományi gyűjtésének jogát biztosítja a fennálló törvényes rendelkezések keretében.

5. A magyar köztársaság kormánya a református egyháznak a „szabad egyház szabad államban” elv megvalósításáról vallott törekvéseit tudomásul veszi.

Arra az átmeneti időre, mialatt a református egyház anyagi tekintetében megerősödhetik, a magyar köztársaság kormánya kinyilvánítja készségét egyházi államsegély folyósítására az alábbiak szerint:

a) A személyi államsegély eddigi, a köztisztviselői fizetésekhez viszonyított mértékét a magyar köztársaság 1948. évi június hó 30-tól december hó 31-ig és onnantól kezdve 5 éven át biztosítja. A személyi járandóságoknak ez az összege 25%-kal csökken 1954. január 1-jével, a fennmaradó 75%-nyi összeg folyósítását biztosítja a kormányzat 1958. december 31-ig, 1959. január 1-től 1963. december 31-ig a jelenlegi államsegély 50%-át kell folyósítani, 1964. január 1-től pedig 1968. december 31-ig a jelenlegi államsegély 25%-át, 1968. december 31-ével minden államsegély megszűnik.

b) Rendkívüli kiadásokra szolgáló segélyként a kormányzat a személyi jellegű államsegély ezutáni évenkénti összegének ugyancsak évenként 10%-át biztosítja.

c) A magyar köztársaság kormánya az 1946. augusztus 1-je és 1948. július 31-e közötti dologi segélyként a református egyház egyházi épületeinek helyreállítására, felszerelésére, építésére folyósított államsegélynek egy évre elosztott összegét továbbra is folyósítja, kizárólag egyházi épületek, tehát templomok, gyülekezeti házak, lelkesi lakások építése, újjáépítése és karbantartása, valamint felszerelése céljára. A dologi jellegű államsegély is az előbbi kulcs szerint 5 évenként csökken és 1968. december 31-ével teljesen megszűnik.

d) Az esetleges egyéb címen eddig is folyósított államsegélyeket a fenti alapelvek szerint degresszív arányban kell folyósítani.

e) Az Országos Református Lelkesi Nyugdíjintézet tagjainak, ezek özvegyeinek és árváinak ellátására adott összegeket ugyancsak a köztisztviselők illetményének mértéke szerint, valamint az 1953. december 31-ig nyugellátásban részesítettek nyugellátását az állam viselni fogja.

6. A magyar református egyház Istentiszteleti Rendtartásában a Szentírás világos parancsának megfelelően gondoskodik könyörgésekről a magyar köztársaságért, az államfőért, a kormányért, az egész magyar nép jólétéért és békességéért, továbbá állami ünnepeken Isten ígéjével és az egyház hitvallásával megegyező istentiszteletek tartásáról. Egyben megállapítja, hogy a megjelenés előtt álló új Énekeskönyv tartalmaz ilyen alkalmakkor használható énekeket.

7. A magyar köztársaság kormányának azt az elhatározását, hogy a nem állami jellegű iskolákat és a velük szervesen összefüggő internátusokat törvényhozási úton államosítja, a magyarországi református egyház tudomásul veszi. A református iskolák államosításának végrehajtása tekintetében az alábbi megállapodás lesz irányadó:

a) A kormány az átvett iskolák és a velük szervesen összefüggő internátusok mindegyikénél szolgáló tanítói és az eddigi egyéb személyzet valamennyi tagját a szolgálati idejének megfelelően, 1948. évi július hó 1. napjával kezdődő hatállyal állami szolgálatba átveszi.

b) Az állam által átvett iskola, valamint a vele szervesen összefüggő internátus épülete és az illetményföld az állam tulajdonába megy át az 1948. évi május hó 15. napjáig keletkezett, bekebelezett vagy más módon kétségtelenül bizonyított terheivel együtt. Az e körüli vitás kérdésekben az 1. pont szerint alakított bizottság meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter dönt.

c) A kormányzat hozzájárul ahhoz, hogy a tanítószemélyzetnek kántori funkciót ellátó tagjai a megállapodást követő két évig az eddigi feltételek mellett kántori munkakörüket továbbra is ellássák. A kántortanítói javadalomnak a kántor feladatokért járó földilletménye az egyház tulajdonában marad.

d) Az államosítás nem érinti a kizárólag egyházi célú, nem közoktatási jellegű tanintézeteket, így a teológiai főiskolákat, lelkészképző intézeteket, diakonus- és diakonisszakképző intézeteket, misszionáriusképző és bármiféle más egyházi munkásokat képző intézeteket.

A debreceni teológiai fakultás és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium között az eddigi jogviszony változatlan marad.

e) A magyar köztársaság kormánya részben a református egyházak a magyar közoktatás terén szerzett érdemei megbecsüléseként, részben pedig az újabb lelkésznevezések előképzésének biztosítására hozzájárult ahhoz, hogy a legerősebb történelmi hagyományokkal rendelkező református kollégiumok közül az alábbiak az eddiginél nem nagyobb keretben továbbra is egyházi iskolák maradjanak:

a *sárospataki* református kollégium szervezetébe tartozó gimnázium, líceum és tanítóképző-intézet, a *debreceni* református kollégium szervezetébe tartozó gimnázium, líceum és tanítóképző-intézet, valamint a *Dóczy* leánynevelő-intézet leánygimnáziuma, leánylíceuma és tanítóképző-intézete,

a *pápai* református kollégium szervezetébe tartozó gimnázium,

a *budapesti* IX. kerületi Lónyay utcai református gimnázium és mint ennek szerves része a Baár Madas református leánygimnázium.

Az elkövetkező évek során az eddigi keret eseti bővítéséről az 1. pont szerint alakított állandó bizottság hivatott a kormánynak javaslatot tenni.

A felsorolt kollégiumok fenntartását az államsegélyes időszakban a magyar köztársaság kormánya ugyanúgy biztosítja, mint a jelen megállapodás 5/a. pontjában biztosított személyi államsegélyeket, az államsegélyes időszak végétével pedig fenntartásuk teljes egészében az egyházat terheli.

f) A magyar köztársaság kormánya elismeri és biztosítja a református egyháznak azt a jogát, hogy az állami jellegű iskolákban a kötelező vallásitanítás továbbra is teljesen szabadon történjék. A vallásoktatás kérdését különös tekintettel a szabadegyházak híveire, valamint a felekezetenkívüliekre, az új vallásügyi törvényben valamilyen formában újból kell rendezni.

g) A megszűnő iskoláknál (polgári iskolák, tanító- és tanítónőképző-intézetek) működő tanerőket az állam átveszi és a többi átvett tanerőkkel azonos módon sorozza be státusba és megfelelően osztja be szolgálatra.

h) A kecskeméti jogakadémia esetleges megszűnése esetén az ott jelenleg működő tanárok jelenlegi helyzetüknek megfelelő elhelyezéséről az állam gondoskodik.

i) A magyar köztársaság kormánya gondoskodik arról, hogy azokban az iskolákban, ahol nem magyar anyanyelvű (román, szerb, ruszin, szlovák, német) ifjúság tanul, a tanítási nyelv a szülők kívánságára a tanulók anyanyelve legyen. Ezzel egyidejűleg a viszonyosság elve alapján ugyanilyen szabály megállapítását igyekeznek kieszközölni a magyar köztársaság kormánya a szomszéd államokban élő magyar anyanyelvű tanulóifjúság számára.

8. Az egyház a közoktatási ügyre vonatkozó törvényét az új állami törvényeknek megfelelően átalakítja.

9. A még fennmaradó függő kérdésekre vonatkozó javaslatok tárgyalása és előkészítése az 1. pont szerint alakított közös bizottság hatáskörébe tartozik.

A magyar köztársaság kormánya nevében:

Ortutay Gyula s. k.

vallás- és közoktatásügyi miniszter

A magyarországi református egyház zsinata nevében:

dr. Révész Imre s. k.

ref. püspök, a zsinat jelkészi elnöke

dr. Balogh Jenő s. k.

a zsinat világi elnöke

Magyar Közlöny, 1948. október 9., 2–3.

▪ 39. DR. BAKONYI MÁRTON ÉS DR. ALAPY GYULA ▪
NÉPÜGYÉSZEK VÁDIRATA
MINDSZENTY JÓZSEF ELLEN
(Részlet)

BUDAPEST, 1949. JANUÁR 25.

[...] ⁶⁹ Mindszenty József bíboros érsek a felszabadulás után azonnal akcióba lépett, hogy olyan szervezetet hozzon létre, amely a Habsburgok uralmát Magyarországon visszaállítja. A köztársasági államformát biztosító 1946:VII. tc.-ek életbelépése után ezen tevékenységét nemhogy nem hagyta abba, hanem ellenkezőleg, formális szervezkedésre tett lépéseket. Elgondolása szerint a köztársasági államforma, illetve a demokratikus rend megdöntése után ő, Mindszenty József, mint hercegprímás kiáltványt fog kibocsátani, melynek alapján a hatalmat átveszi. Ezen elhatározása jogi megalapozásának céljára Gruber Miklós tanárral történelmi tanulmányt készítettett; amely szerint hasonló helyzetekben a hercegprímás töltötte be az államfői szerepet. ⁷⁰ A kiáltvány kibocsátásának lehetőségét annyira közelinek vélte, hogy a Stephaneum Nyomdában megfelelő papírkészletet tároltatott erre a célra.

⁶⁹ A vádirat első része tételen tartalmazza a Mindszentyvel és társaival szemben megfogalmazott vádpontokat.

⁷⁰ Bár közvetett források alapján bizonyosra vehető, hogy Gruber Miklós valóban írt egy ilyen vagy ehhez hasonló tárgyú tanulmányt, azt nem sikerült megtalálni, s így nem is szerepel a perirat mellékletei között.

Magával Habsburg Ottóval először ifj. Pallavicini György őrgrofon, majd Van Roy belga bíboroson és az ellene indított bűnvádi eljárás elől megszökött Közi-Horváth József volt képviselő, pápai prelátuson keresztül keresett és kapott összeköttetést.

1947 júniusában az ottawai Mária-kongresszus ürügyével kiutazott Kanadába,⁷¹ ahonnan az Észak-amerikai Egyesült Államokba ment, hogy Zsámboki Pál régi ismerőse, a Habsburg-ház gyóntatója⁷² útján Habsburg Károly özvegyével, Zitával, majd Habsburg Ottóval találkozást hozzon létre. Ezek a találkozások női zárdákban meg is történtek és megállapodtak abban, hogy a köztársasági rend felborítása céljából miként szervezkedjenek,⁷³ és abban is, hogy ezen politikai cél elérésére Selden Chapin az USA budapesti követségével lépjen érintkezésbe. Ugyancsak tárgyalásokat folytatott ugyanezen célból dr. Zakar András prímási titkár jelenlétében Spellmann amerikai bíborossal, akit az egész akcióról tájékoztatót. De megbeszélést folytatott az USA titkos hírszolgálatának ismert ügynökével, Eckhardt Tibor magyar politikai kalandorral is.⁷⁴

Budapestre visszatérve létrejött a legitimista szervezet, melynek vezetői Mindszenty Józsefen kívül Baranyay Jusztin, Cziráky József és más legitimista politikusok lettek.

Ezen vezérkar⁷⁵ ismételt tanácskozásai alapján őrizetbe vételük időpontjáig állandóan összeköttetésben maradtak az amerikai követtel, akinek segítségét igyekeztek megnyerni abból a célból, hogy Amerika beavatkozása útján a köztársasági rendet megdöntsék.

A lefoglalt iratok tanúsága szerint tisztában voltak azzal, hogy a demokratikus köztársaság megdöntése csak háború útján lenne lehetséges, ezért Mindszenty az amerikai politika különböző vezetőihez írt leveleiben ilyen értelmű fellépést sürgetett.

Legitimista akciójuk eredményét annyira közelinek vélték, hogy ugyancsak a lefoglalt iratok tanúsága szerint a hatalom átvétele céljából kiszemelt kormány jegyzékét is összeállították oly módon, hogy ennek a kormánynak elnöke Rassay Károly vagy Baranyay Lipót legyen, az egyes tárcákat pedig különböző, legnagyobbreszt hazaárulásért már vád alá helyezett politikusokkal kívánták betölteni.⁷⁶

A köztársaság megdöntésére irányuló akciójuk részét képezte az is, hogy a magyar királyi koronának külföldön való visszatartását biztosítsák. A Mindszenty vezette szervezkedésnek erre létfontosságú szüksége volt, mert a magyar királyi koronát a szervezet által tervbe vett és a köztársaság megdöntése után visszaállítandó királyság királyának megkoronázásánál nem nélkülözheték. Ennek a célnak érdekében Baranyay Jusztin, Csáky Zoltán egy nyugatról illegálisan visszatért személyt ajánlott Mindszentynek, aki Csákynek szóbeli utasításokat adott, hogy külföldön kikenél járjon el és vezető egyházi személyekhez meghatalmazást és írásbeli igazolást állított ki részére. Csáky Zoltán illegálisan elhagyta az országot, Innitzer bécsi, Faulhaber müncheni és Rohrer salzburgi érseknél el is járt.

⁷¹ Mindszenty 1947. június 12-én utazott el az ottawai Mária-kongresszusra és 1947. július 11-én tért haza. Az útján szerzett benyomásairól úgy tájékoztatta a püspöki kart, hogy a háború közeli kitörése valószínű.

⁷² Zsámboki Pál 1921-től Habsburg Ottó magyar nevelője volt.

⁷³ Bár az említett események, illetve találkozók többnyire valóban megtörténtek, s Mindszenty legitimista és konzervatív beállítottságához sem fért kétség, azt bizonyítani, hogy az említett találkozók célja a köztársasági rend „felborítása” lett volna, nem sikerült.

⁷⁴ Eckhardt „ügynöki” minősítése ismét nem tényeken alapul, hanem a kor szokásos kommunista szófordulata.

⁷⁵ A legitimista „szervezet” és „vezérkar” létét nem sikerült bizonyítani.

⁷⁶ Formális kormánylista nem létezett. Megtalálható viszont a periratok között azoknak a politikusoknak a névsora, akire egy politikai fordulat esetén számítani lehetett volna. Ezeket a neveket Baranyay Lipót írta fel noteszlapokra.

1948. január hó 14. napján ismét illegálisan visszatért és Mindszenty-nél jelentkezett és szóban és írásban beszámolt eljárásáról és átadta Innitzernek a pápához, Faulhabernek és Rohrachernek Spellmann New York-i, politikai befolyással bíró bíborshoz intézett leveleit, valamint azt a levelet is, amelyet Mindszenty utasításainak értelmében a fenti célból Horthy Miklós intézett a pápához. Spellmann el is járt és Kenneth C. Royal USA hadügyi államtitkárhoz fordult, aki ez ügyben megígérte eljárását és erről Spellmant értesítette is. Spellmann, Kenneth levelét Montini vatikáni helyettes államtitkárnak, Montini pedig Innitzer eljárásának következtében Mindszenty megnyugtatóására 1947. szeptember hó 19. napján megküldte. Mindszenty Csákyval további eljárásokat folytatott abból a célból, hogy a magyar koronát Európa területén ne hagyják, hanem a tengerentúlra szállítását is fontolják meg.

Mindszenty tisztában volt azzal, hogy ez a kérdés számára rendkívül fontos, ezért maga is kezébe vette az ügyet és Chapin USA-követhoz közvetlen intézett egy levelet, amelyben hangsúlyozza, hogy az ügy mennyire fontos, külön is kiemeli: „Kikérés és háborús elnyomulás miatt végzetes sorsra juthatna a szent korona,” és a királyi korona hazaszállításának megakadályozására kérte. Chapin 1947. szeptember 12. napján kelt levelében megígérte Mindszentynek, hogy támogatja kérését és közbelép.

A demokratikus rend megdöntésére irányuló politikájukhoz tartozott az is, hogy bár a zsidó származású Ullmann Györggyel szövetkeztek a királyság visszaállítása céljából és ugyan őt a mozgalom támogatásához pénzbeli juttatásokra szólították fel, programot dolgoztak ki, amely szerint hatalomra jutásuk után a fasiszta zsidótörvényeket visszaállítják.⁷⁷ E cél elérését annál inkább is remélték, mert miként egyik lefoglalt iratban, Selden Chapinhoz juttatott memorandumban kifejti: „szerencsénk, hogy a galíciai és bukovinai nagy zsidó reservoir a milliós gettózsidó tömeg, a német pusztítás és háború következtében kb. 500 000 lélekszámra apadt.” A demokratikus államrend megdöntésére irányuló további cselekménye, hogy Lénárd Ödön dr., az A. C.⁷⁸ kulturális titkára által terjesztett, az iskolák államosítása kapcsán izgató tartalmú körleveleket Mindszenty fogalmazta és ellenőrizte és terjesztésükre utasítást adott.⁷⁹ A körlevelek tartalma miatt Lénárd Ödönt a budapesti népbíróság 6 évi börtönrre ítélte.

Végül, de nem utolsósorban a demokratikus államrend megdöntésére irányuló cselekedet: népi demokráciánk legfontosabb alapintézménye, a földreform ellen irányuló akciója, melynek során a bűnjelek között elfekvő fogalmazvány szerint iratot szerkesztett: „Magyarország bolsevizálása a végtelenbe megy” címen és ebben az új gazdákat becsméri és kigúnyolja. Ez az állásfoglalása egyébként megfelel az iratoknál fekvő és Mindszenty József által megőrzött, tehát elfogadott Hagyó-Kovács Gyula által szerkesztett memorandum azon beállításának, hogy Magyarország földbirtok-tulajdoni viszonyai a Horthy-időben egészségesek voltak. Eszerint a földbirtok visszaállítását tervezte az eredeti tulajdono-

⁷⁷ Egyértelműen hamis és bizonyítatlan vád mind Mindszentyvel, mind a legitimista politikusokkal szemben. A legitimista politikusok közül a háború alatt többen felléptek a zsidóüldözések ellen, Mindszenty pedig 1944 végén a nyilas hatalommal szállt szembe.

⁷⁸ Actio Catholica, amely Magyarországon az 1920-as évek második felében szerveződött meg a katolikus hívők és a papok közös szervezeteként különböző egyházi feladatok megoldására.

⁷⁹ Az iskolák államosítása ellen kibocsátott 1945–46-os körlevelek nyilvánosak voltak, amelyek ellen büntetőjogi eljárást akkor senki sem indított. Izgatásként való utólagos minősítésük tehát legalábbis vitatható.

soknak a föld visszajuttatásával 1000 kat. holdig és az erdőbirtok korlátozás nélküli visszaadásával.⁸⁰

Mindszenty József felsorolt cselekedeteivel a demokratikus államrend és a demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló cselekményeket követett el, az erre irányuló szervezkedést vezette, elkövette tehát az 1946.VII. tc. 1. § (1) bekezdésében meghatározott bűntettet. [...]»⁸¹

A Mindszenty-per. Szerk. Gergely Jenő, Izsák Lajos. Budapest, 1989, Reform, 53–56.

▪ 40. A MAGYAR FÜGGETLENSÉGI NÉPFRONT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1949. FEBRUÁR 1.

Magyarország demokratikus erői elhatározták, hogy megalakítják a Magyar Függetlenségi Népfrontot, mely a változott viszonyoknak megfelelően folytatja és továbbfejleszti a német fasizmus elleni háború alatt a magyar nemzeti ellenállás szervezésére megalakult Magyar Front és a belőle kifejlődött Magyar Nemzeti Függetlenségi Front munkáját.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, mely a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére alakult, programját megvalósította. A hazánkat felszabadító Szovjetunió segítségével kivette a nemzetet a vesztes háború katasztrófájából. Újjáteremtette a romba dőlt magyar államiságot. Biztosította az ország békéjét és függetlenségét. Végrehajtotta az 1848–49-ben megkezdett és egy évszázadra félbemaradt magyar demokratikus átalakulás feladatait: felosztotta a dolgozó parasztság között a nagybirtokosok földjét, megvalósította a magyar nép szabadságjogait, létrehozta a köztársaságot. A külföldi imperialisták által támogatott nagybirtokos és nagytőkés osztályok reakciós törekvései ellen a fasizmus maradványainak megsemmisítéséért folytatott kemény harc közben a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front demokratikus erői gátat vetettek a pusztító pénzügyi romlásnak, újjáépítették az országot.

A magyar demokrácia megszilárdítása, vívmányainak biztosítása és továbbfejlesztése szükségessé és elkerülhetetlenné tette, hogy a magyar demokratikus erők túlhaladjanak a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programján. Döntően megváltoztak a nemzetközi és belső viszonyok, melyek annakidején a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot létrehozták. A német fasizmus örökébe az amerikai imperializmus és csatlósai léptek. Kieleződött a harc a népi demokrácia és a polgári demokrácia jelszavával fellépő reakciós erők

⁸⁰ Mindszenty földreformmal kapcsolatos álláspontját Gergely Jenő, akivel magunk is egyetértünk, így összegzi: „Mindszenty nem általában a földreformot ellenezte, hanem annak végrehajtási módját és a benne megnyilvánuló »bosszúálló szellemet«. Szerinte az Ideiglenes Nemzetgyűlés és kormány rendelete nem képez jogalapot, tehát törvénytelen. A végrehajtás forradalmi módja pedig magát a rendeletet (majd törvényt) sértette, s azt a kommunista párt politikai célokra aknáztta ki. Sérelmezte továbbá a kártalanítás elmaradását, s a célvagyongént kezelt egyházi erdőbirtokok államosítását.” (*A Mindszenty-per.* Szerk. Gergely Jenő, Izsák Lajos. Budapest, 1989, Reform, 442.)

⁸¹ A vádirat nem közölt B. része hűtlenség és kémkedés vádját, a C. része pedig gazdasági bűncselekményeket (valutautizérkedés stb.) igyekezett Mindszentyre bizonyítani. A periratok között található dokumentumok azonban ezt nem igazolják.

között, amelynek során a reakciós erők túlnyomórészt kiszorultak a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontból. A feudális maradványok felszámolásán túl napirendre került a nagytőke elleni harc: harc a kapitalista kizsákmányolás korlátozásáért, a tőkés elemek fokozatos felszámolásáért.

Büszke elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy gyengeségei és hibái ellenére a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front teljesítette történelmi hivatását. De a változott viszonyok megkövetelik a magyar demokratikus erők összefogását új alapon, új feladatokra.

Szükséges, hogy

közös erővel harcoljunk a kizsákmányoló osztályok és maradványai reakciós törekvései ellen; semmisítsük meg a nagybirtokos és nagytőkés, valamint a velük szövetkezett kulák és klerikális reakciót,

közös erővel védjük népi demokráciánk nagy vívmányait, népünk békéjét, hazánk függetlenségét az imperialisták gyarmatosító, háborús törekvéseivel szemben,

közös erővel építsük fel a magyar dolgozó nép új hazáját, az elnyomástól és kizsákmányolástól mentes új társadalmat.

A Magyar Függetlenségi Népfront a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, a népet szolgáló értelmiség, a dolgozó kisemberek harci és építő szövetsége, a leghaladóbb, a legcéltudatosabb és legkövetkezetesebb társadalmi osztály, a munkásosztály vezetésével.

A Magyar Függetlenségi Népfrontban egyesült demokratikus erők a következő főcélakat tűzik maguk elé:

1. A magyar köztársaság következetes kifejlesztését a dolgozó nép államává, népköztársasággá, a szó teljes értelmében.

Az államgépezet megtisztítását a reakciós maradványoktól és a bürokratizmustól. A dolgozó nép egyre szélesebb körű bevonását a hatalom gyakorlásába, a közigazgatásba, az állami szervek ellenőrzésébe. A nép politikai jogainak (általános, egyenlő, titkos választójog, gyülekezési és egyesülési szabadság, szólás- és sajtószabadság, a munkához és a művelődéshez való jog stb.) biztosítását, a gyakorlásukhoz szükséges anyagi feltételek mind tökéletesebb megvalósítása útján. Új népköztársasági alkotmány megteremtését, mely a magyar nép nagy politikai és társadalmi vívmányait a népi demokrácia alaptörvényévé emeli.

2. A népért végzett közös munka alapján a demokratikus erők egyre szorosabb egységét a pártversengés helyett.

A demokratikus erők szoros egységének és közös munkájának biztosítására a demokratikus szervezetek következetes megtisztítását a reakciós elemektől, együttes munkát a Függetlenségi Népfront szerveiben, valamint az egyéb demokratikus tömegszervezetekben, a munkásság és a dolgozó parasztság szövetségének további elmélyítését a munkásosztálynak és pártjának vezetésével.

3. A magyar nemzetgazdaság felvirágoztatását, a tervgazdálkodás tökéletesítése és kiterjesztése, az állami ipar, a közlekedés, áruelosztás erősítése, a szövetkezeti gazdálkodás fejlesztése, a hároméves tervnek két év és öt hónap alatt való megvalósítása, új ötéves terv, tízéves villamosítási és öntözési terv útján.

A nehéz- és gépipar kifejlesztését, a magyar föld méhében rejlő nyersanyagkincsek és az energiaforrások feltárását.

A magyar mezőgazdaság évszázados elmaradottságának megszüntetését a technika és tudomány eredményeinek felhasználását a mezőgazdasági termelésben. A mezőgazdaság gépesítését, elsősorban a mezőgazdasági gépállomások hálózatának kiépítésével, így módon a dolgozó parasztság felszabadítását a nehéz testi munka igája alól. Az aszály pusztításainak megfékezésére az öntözéses gazdálkodás kiterjesztését, az ország erdősítését. A vá-

ros és a falu közötti öröklött különbségek fokozatos felszámolását, a falvak villamosításával, közlekedési viszonyainak megjavításával, kulturális és egészségügyi intézményeinek továbbfejlesztésével, tanyaközpontok létesítésével.

A szövetkezeti gazdálkodás, különösen a termelő szövetkezetek támogatását és fejlesztését a mezőgazdaságban, mert csak a parasztgazdaságok szövetkezeti tömörítése teszi lehetővé a mezőgazdaság korszerűsítését, a dolgozó parasztság felemelkedését, a falu elmaradottságának felszámolását. A parasztság szövetkezeti tömörítését az önkéntesség elvének szigorú betartásával, meggyőzéssel, példaadással. A szövetkezeti mozgalom fokozatos fejlesztése mellett az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztság hathatós állami támogatását és védelmét a kizsákmányolókkal szemben.

4. A munkán alapuló önálló kisipar és kiskereskedelem nemzetgazdaságilag hasznos szerepének elismerését és megbecsülését, szabad működésük biztosítását.

5. A néphez hű, az ország gazdasági, kulturális felemelkedését szolgáló értelmiség számára méltó hely biztosítását a társadalomban, munkájának fokozott anyagi elismerését.

6. A dolgozók életszínvonalának állandó és tervszerű emelését, a termelőerők fejlődése és a munka növekvő termelékenységére szerint.

A dolgozók egészségéről, üdüléséről való fokozott gondoskodást, a családvédelem rendszerének kifejlesztését, fokozott harcot a népbetegségek leküzdésére, a dolgozók lakásvizszonyainak gyökeres megjavítását, a munkanélküliség teljes felszámolását. Az agkori ellátás fokozatos kiterjesztését a dolgozó parasztságra, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése és az állam terhelőbíró-képessége szerint.

7. A dolgozó nép kultúrszínvonalának, általános műveltségének és szakképzettségének emelését. Állami támogatást a munkásság, a dolgozó parasztság és értelmiség gyermekei számára, hogy a közép- és felsőiskolákba egyre nagyobb arányban jussanak be. Új népi értelmiség kinevelését, hogy kielégítsük az ország növekvő szükségleteit képzett és a demokráciához hű szakemberekben.

A demokratikus és haladó kultúra: tudomány, irodalom, művészet felvirágoztatását, az alkotó és a népet szolgáló tudósok, írók és művészek messzemenő anyagi megsegítését. Harcot a kultúra minden területén a dolgozó nép munkáját és önbizalmát aláásó, az imperialista rothadás mérgét terjesztő, a jelen nagy kérdéseitől elforduló, a nép életétől elzárkózó irányzatokkal.

A társadalom és a természet fejlődésének törvényeivel foglalkozó igazi tudomány oktatását az állam iskoláiban, egyetemein.

8. A vallásszabadság feltétlen biztosítását. Az egyházakkal kötött megegyezés pontos megtartását, anennyiben az egyházak is teljesítik vállalt kötelezettségüket: a népi demokrácia országépítő munkájának elismerését és támogatását. Ugyanakkor következetes harcot minden olyan törekvés ellen, amely bármely egyház szervezetét, szellemi befolyását és nemzetközi kapcsolatait arra használja fel, hogy a népi demokrácia belső és külső ellenségeinek támogatást nyújtson.

9. Harcot a sovinizmus minden megnyilvánulása és maradványa ellen, népünk gondolkodásának átalakítását az igazi hazafiság szellemében, amelynek elválaszthatatlan része a dolgozó osztályok és a szabad népek nemzetközi testvérisége. Az országban élő nemzeti-ségek számára a teljes egyenjogúság és szabad kulturális fejlődés minden feltételének, valamint az anyanemzeteikkel való kultúrakereskedés a biztosítását. Következetes harcot az irredentizmus és revizionizmus ellen. Ez az egyetlen útja annak is, hogy teljes állampolgári egyenjogúságot és a magyar dolgozó nép haladó, demokratikus kultúrájával való szoros kapcsolatot biztosítsunk a szomszéd országokban élő magyar dolgozó tömegeknek.

10. Demokratikus vívmányainknak, nemzeti függetlenségünknek, népünk és a világ bé-

kéjének biztosítása érdekében szembeszállást minden imperialista törekvéssel, szilárd helytállást a nemzetközi békefrontban. A világ demokratikus táborának élén álló nagy Szovjetunióval és a népi demokratikus államokkal kötött baráti és kölcsönös segélynyújtási szerződések következetes betartását, a baráti országokkal való politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok kimélyítését. Ugyanakkor a kölcsönösség alapján békés gazdasági és politikai kapcsolatokat minden országgal, azzal a feltétellel, hogy nem avatkoznak belső ügyeinkbe.

11. Nemzeti függetlenségünk megvédésére, belső békénk biztosítására, szövetségi kötelezettségeink teljesítésére erős, egységes szellemű, demokratikus néphadsereg kiépítését és korszerű felszerelését.

12. A magyar dolgozó nép politikai és erkölcsi egységének előmozdítását és megvalósítását a kizsákmányolás elleni harc alapján, a munkán és az igazságosságon épülő új társadalom megteremtésével. Az ország termelőerőinek fejlesztéséhez, népünk anyagi és kulturális felemelkedéséhez, a kizsákmányolás megszüntetéséhez szükséges gazdasági és politikai reformok, a szocialista társadalmi átalakulás békés törvényes menetének további biztosítását, az ország minden alkotó erejének bevonásával és támogatásával.

Igazi demokrata, igazi hazafi nem maradhat a Magyar Függetlenségi Népfront egységes sorain kívül. A Magyar Függetlenségi Népfront minden hazafias és alkotó erő tömörülése, azért a Magyar Függetlenségi Népfrontban a munkásosztály vezetésével egyesült demokratikus erőknek joga és kötelessége a népi demokratikus Magyarország kormányzatának intézése és irányítása. A fejlődéshez múlhatatlanul szükséges szabad bírálatot és önbírálatot nem a pártversengés idejétmúlt rendszere, hanem a demokratikus erőknek közös munkára épülő szövetsége, a Magyar Függetlenségi Népfront biztosítja saját soraiban.

A Magyar Függetlenségi Népfrontban egyesülő politikai és társadalmi szervezetek megalkotják a Magyar Függetlenségi Népfront ideiglenes Országos Tanácsát és kimondják, hogy mindenben alávetik magukat az Országos Tanács döntéseinek és végrehajtják határozatait.

A Magyar Függetlenségi Népfront programja igaz és tiszta nemzeti program, megvalósítása népünk felemelkedésének záloga. A Magyar Függetlenségi Népfrontban egyesülő politikai és társadalmi szervezetek felhívják tagjaikat, felhívják az egész dolgozó magyar népet, hogy a program megvalósítására egységesen tömörüljön a Magyar függetlenségi Népfront piros-fehér-zöld zászlaja alá.

A Magyar Függetlenségi Népfront a magyar népi demokrácia táborába hív minden alkotó erőt! Együttműködésre, közös munkára, vállvetett harcra szólít fel mindenkit, aki boldog és erős új népi Magyarországot akar!

Magyar Dolgozók Pártja
Független Kisgazdapárt
Nemzeti Parasztpárt
Magyar Szakszervezetek Országos
Szövetsége
Dolgozó Parasztok és Földmunkások
Országos Szövetsége
Magyar Nők Demokratikus Szövetsége
Magyar Ifjúság Népi szövetsége

▪ Névmutató ▪

- Ady Endre 448
 Aigner Adolf 78
 Alapy Gyula 520–523
 Alexander Bernát 49
 Alföldy Ede 49
 Andrássy Gyula 27–29, 66
 Apponyi Albert 125–133, 206
 Arany János 182, 183, 337
 Árpád 245
 Attila 245
 Auer Pál 471

 Babits Mihály 336, 337
 Bajcsy-Zsilinszky Endre 342, 350, 389
 Bajza József 337
 Bakay Szilárd 367
 Bakonyi Márton 520–523
 Baký László 363
 Balassa Bálint 182
 Balfour, Arthur James 97–100, 102
 Ballagi Aladár 78
 Balogh István 379, 382
 Balogh Jenő 520
 Bán Antal 389
 Bánffy Miklós 355
 Barankovics István 342
 Baranyay Jusztin 521
 Baranyay Lipót 521
 Baráti Huszár Aladár 342
 Barclay, Sir George 36, 37
 Bartolff Márton 244
 Bartos János 206
 Batthyány Lajos 73
 Bayer Antal 78
 Benárd Ágoston 206
 Bencs Zoltán 167
 Benedek Marcell 50
 Beneš, Eduard 229
 Berchtold, Leopold
 Bernárd Ágost 141
 Bernáth Aurél 342

 Bessenyei György 183, 337
 Bethlen István 84–86, 210, 228–234, 377
 Bethmann-Hollweg, Theobald von 16
 Bettelheim Sámuel 48–50
 Bevin, Ernest 424, 467, 504
 Bidault, Georges 424, 425
 Bilinsky, von 16, 19
 Bíró Lajos 50
 Blau Lajos 49
 Blum, Saragat 504
 Bocskai István 377
 Borah, William Edgar 248
 Boross László 49, 50
 Bosnyák Izsó 78
 Bosnyák Zoltán 49
 Botha 105
 Bozsik Pál 206
 Böhm Vilmos 108
 Bölöni György 50
 Branting, Karl Hjalmar 73
 Braun Róbert 49, 50
 Brătianu, Jean J. C. 36, 37
 Brusilov, Alekszij Alekszejevics 29
 Buday Barna 49, 50
 Buday Dezső 50, 206
 Büchler 389
 Byrnes, James 425, 467

 Čabrinović, Nadeljko 15, 24
 Chapin, Selden 521, 522
 Cholnoky Jenő 49
 Chvalkovszky Ferenc 296
 Ciano, Galcazzo 296, 297, 322, 324, 325
 Ciganović, Milán 24, 26
 Cincar-Marković, Alexandre 326
 Clam-Martinic, Heinrich 44
 Clemenceau, Georges-Benjamin 108
 Clementis, V. 461
 Concha Győző 49, 50
 Conrad, von Hötzendorf 16, 29, 45, 46
 Czernin, Ottokar 42, 43, 45, 46

- Czetter Jenő 186, 206
 Cziráky György 206
 Cziráky József 521
 Czirbusz Géza 49

 Csáky István 324, 326
 Csáky Zoltán 521, 522
 Csernicov vezérőrnagy 387
 Csik József 206
 Csilléry András 111, 206
 Csorba 387, 389

 Darvas József 342, 389, 396–399
 Deák Ferenc 179
 De Lobit 88, 103, 104
 Denis, Ernest 33
 Dinnyés Lajos 495–497
 Dollfuss, Engelbert 263–265
 Dovcsák Antal 109
 Dökker Ferenc 78
 Drasche-Lázár Alfréd 141
 Dula, Matúš 66

 Eckhardt Tibor 521
 Eichmann, Adolf 368
 Elisé, Reclus 130
 Emődi Ödön 78
 Endre László 363
 Engels, Friedrich 401, 501, 515
 Erdei Ferenc 389
 Ernst Sándor 186, 206

 Fábíán Sándor 78
 Farkas Geyza 49
 Fasciotti 36, 37
 Faulhaber, müncheni érsek 521, 522
 Feketealmi-Czeydner Ferenc 361
 Ferenc Ferdinánd 15, 24, 47
 Ferenc József 22, 30, 31, 47
 Friedrich István 111
 Frühwirth Mátyás 206
 Fuchs J. József 78

 Gaál Gusztáv 244
 Garami Ernő 109
 Garbai Sándor 92, 108
 Gáspár Zoltán 342
 Gergely István 78
 Gergely Jenő 523
 Gibson, G. 343, 344
 Giesswein Sándor 50, 428
 Gondrecourt 87, 88

 Gömbös Gyula 251–264
 Grassy József 361
 Grey, Sir E. 39
 Grieger Miklós 206, 428
 Groza, Petru 400, 465
 Gruber Miklós 520
 Guttmann Henrik 48, 49

 Gyöngyösi István 182
 Gyöngyösi János 379, 382, 461, 470–472
 György Endre 50

 Habsburg Károly 521
 Habsburg Ottó 47, 421
 Habsburg Rudolf 47
 Hagyó-Kovács Gyula 522
 Hajdú Miklós 50
 Haller István 206
 Haller József 206
 Hatvany Lajos 50
 Haubrich József 109, 110
 Haypál Benő 49, 50
 Hegedüs Gyula 78
 Héjjas Iván 120, 121
 Henderson, Neville 73
 Henrys tábornok 68
 Herczeg Ferenc 225
 Herpy Arnold 78
 Hitler, Adolf 329, 350, 357, 358, 373, 425, 447, 448, 506
 Hohenberg Zsófia 15
 Holló Lajosné 78
 Homonnay Tivadar 206
 Hoover, Herbert C. 248
 Horthy István 341
 Horthy Miklós 104–106, 110, 118, 119, 121, 123–369, 373, 447, 522
 Horváth János 182–185
 Hoyos, követtségi tanácsos 16, 17
 Hussarek 59
 Huszár Károly 137, 186, 206
 Hüttl Hümér 78

 Ignatyev, Nyikolaj Pavlovics 46
 Ignotus 50
 Illyés Gyula 336, 337, 342
 Innitzer, bécsi érsek 521, 522
 István, I. Szent 452

 Jankovich B. Endre 206
 Jaross Andor 363
 Jászi Oszkár 49, 50, 73

- Jókai Mór 179
 Joó Tibor 342
 József Attila 448
- Kailer, von 16
 Kállai Gyula 342, 350
 Kánya Kálmán 296
 Károly Lajos 47
 Károly, IV. 18, 47, 54, 58, 59, 133, 165, 233
 Károlyi Gyula 65, 69, 103, 104
 Károlyi József 206
 Károlyi Mihály 178
 Kárpáti Aurél 342
 Katona János 342
 Katona Jenő 342
 Kazinczy Ferenc 336, 337
 Kechkeméti Pethes László 137
 Kelemen Béla 104
 Kemal, M. Atatürk 248
 Kemény Zsigmond 185
 Kintzig János 104
 Kisfaludy Károly 337
 Knaller Győző 109
 Knittelhoffer Ferenc 109
 Kolnár Ernő 48
 Kossuth Lajos 179, 243, 245, 377, 447, 490, 491, 493, 494
 Kovács Imre 342
 Kovarc Emil 368
 Körösfői-Kriesch Aladár 49, 50
 Közi-Horváth József 521
 Krenner Miklós 342
 Kristóffy József 333, 334
 Krobotin 16
 Kubik Gyula 78
 Kun Béla 108
 Kunfi Zsigmond 73, 92
 Kurusu, S. 324, 325
- Lakatos László 50
 Láng János 206
 Lansing, Robert 98–102
 Laroche 101, 102
 Lénárd Ödön 522
 Lencz Géza 49, 50
 Lengyel Gyula 108
 Lenin, Vlagyimir Iljics 401, 501, 515
 Lessing, Gotthold Ephraim 178
 Lesznai Anna 49
 Liebermann Leó 49
 Liebknecht, Karl 73
- Linder Béla 68, 248
 Lovászy Márton 78
- Mac Donald, James Ramsay 248
 Magyar Elek 78
 Maniu, Iuliu 355
 Marosán György 389
 Marx, Karl 72, 401, 501, 515
 Masaryk, Tomáš 32–34
 Mátéffy Viktor 206
 Medvecký, Karol 66
 Mehring, Franz 73
 Méray-Horváth Károly 49
 Meskő Pál 78
 Mezey Ferenc 50
 Miákits Ferenc 109
 Michits 68
 Mihályfi Ernő 342
 Mikó Tibor 473
 Millerand, Alekszandre Étienne 140, 425
 Mindszenty József 449–452, 520–523
 Molnár Ernő 48
 Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics 333, 334, 343, 344, 425, 467, 468, 472, 495, 496
 Montini 522
 Mussolini, Benito 210, 248, 263–265, 329, 330, 350
- Nagy Ferenc 244, 342
 Nagy György 78
 Nagy István 342, 389
 Nagy Lajos 245
 Nagy Vilmos 343
 Nagyatádi Szabó István 114, 243
 Németh László 351–355
 Nowak, Karl Friedrich 29
- Ortutay Gyula 520
 Öttevényi Szabó István 206
- Pallavicini György, ifj. 521
 Parragi György 342
 Patai József 49
 Pátzay Pál 342
 Paulus, Friedrich von 329
 Peidl Gyula 109
 Péter király 19
 Petőfi Sándor 179, 245
 Petrovác Gyula 206
 Peyer Károly 109, 504
 Pichon 97, 98, 100–102

- Pius, XI. 430
 Pius, XII. 430, 450
 Poklevski-Koziell, Stanislas 36, 37
 Potiorek, Oskar 18, 19, 28
 Princip, Gavriilo 15, 24

 Radisics Jenő 49
 Radoslawoff, Wasil 21
 Raffay Sándor 49
 Raics István 342
 Rákóczy Ferenc 245, 377, 447
 Rakovszky István 137
 Rassay Károly 521
 Ravasz László 49
 Renaudel, Pierre 73
 Révész Imre 520
 Réz Mihály 49
 Ribbentropp, Joachim 296, 297, 322, 325, 328
 Richtmann Mózes 49
 Ritoók Emma 49, 50
 Rohrachér, salzburgi érsek 521, 522
 Rothermerc. Lord Harold Sidney
 Harmsworth 211–215, 248
 Royal, Kenneth C. 522
 Rudivoj, Grbič 24

 Saint-Aulaire, de 36, 37
 Samuelli *lásd* Szamuely Tibor
 Sándor (trónörökös) 26
 Sármezey Endre 78
 Scheidemann, P. 73
 Schnetzer Ferenc 111
 Schöpflin Aladár 336, 337
 Secundus, Gaius Plinius 84
 Šimović, Dušan 329
 Solymossy Lajos 104
 Somogyi Miklós 342
 Sonnino 98, 100–102
 Spellmann bíboros 521, 522
 Stefanek Antal 50
 Stürgkh, Karl 16, 19
 Supilo, Frano 31, 32, 39

 Szabó Ervin 49, 50
 Szabó Imre 109
 Szabó István 78
 Szabó József 206
 Szabolcsi Pál 49
 Szakasits Árpád 342, 389
 Szálasi Ferenc 367
 Szamuely Tibor 107

 Szántó Béla 96, 97, 108
 Száva 389
 Széchenyi István 245
 Szegedy-Maszák Aladár 345–349
 Székely Ferenc 179
 Szekffü Gyula 224–227
 Szemere Bertalan 179
 Szende Pál 73
 Szentimrei Jenő 342
 Szijj Bálint 244
 Szöllösi 368
 Sztálin, Joszif Viszarjonovics 401, 501, 515
 Sztójay Döme 329, 357, 363

 Tacitus, Publius Cornelius 78
 Takács József 109
 Tankosič Voija 24, 26
 Tardieu, André 97–100
 Teleki Pál 102, 104, 327–330, 346, 347
 Thomas, James Henry 73
 Tildy Zoltán 244, 342, 389, 454
 Tisza István 16, 17, 19, 21, 31, 43–46, 178, 225, 246, 447
 Tito, Joszip Broz 363, 400
 Tóth, hadnagy 121
 Trifko, Grabež 24
 Tschirsky, von 19
 Túri Béla 50
 Tyevcsenkov altábornagy 387

 Ullmann György 522

 Vági István 195
 Valah István 53
 Vanczák János 49
 Van Roy, belga bíboros 521
 Varga Béla 342, 389
 Varga Jenő 108
 Vargha Gábor 206
 Vass József 206
 Vass Zoltán 244
 Vázsonyi Vilmos 176–179
 Veres Péter 342
 Veres Sándor 342
 Vidor Jenő 78
 Vilmos, II., császár 16
 Vinogradov vezérezredes 465
 Vix, Ferdinand 76, 86–88
 Vorosilov, Kliment Jefremovics 379, 382
 Vörös János 379, 382
 Vörösmarty Mihály 337

-
Wallenberg, Raoul 368, 369	Zakar András 521
Weber tábornok 68	Zelinszky Szilárd 78
Weesenmayer, Edmund 357, 358, 361	Zichy János 186, 206
Werth Henrik 330–333	Zoványi Jenő 50
Wilson, James Herold 50–52, 66, 128	Zöldy Márton 361
Wolff Károly 186, 206	Zrínyi Miklós 245
	Zsámboki Pál 521
	Zsitvay Tibor 121

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó-rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Osiris Kiadó, Budapest
Felelős kiadó az Osiris Kiadó igazgatója
A táblaborítón Müllner János felvétele, Budapest, 1918. október 31.
(MNM Történeti Fényképtár)
Tipográfus Környei Anikó
A szedés és tördelés az Osiris Kft. munkája
Tördelő Székffy Tamás
Nyomta és kötötte a Széchenyi Nyomda Kft.
Győr 2000.K-2331
Felelős vezető Nagy Iván ügyvezető igazgató

ISBN 963 379 782 9 Ö
ISBN 963 379 819 1
ISSN 1218-9855